ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
DIMANCHE
1er OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 263

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

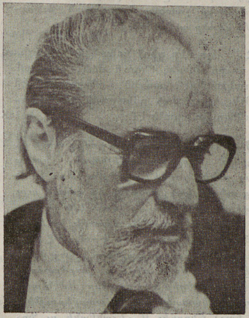
HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.004 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.004

ԱՆՏԻՊ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Վ. ՕՇԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. – 1987-ին, Փարիզ իր այցի օրերուն Վ. Օշականի հետ ունեցած էինք հետեւեալ զրոյցը, որուն հրատարակութիւնը իր իսկ փափաքով յետաձգուեցաւ: Այսօր, իր յիշատակին նուիրուած այս թիւին մէջ կը հրատարակենք զայն, հոբը՝ Յ. Օշականի, անոր հետ իր կապին, գրականութեան, բանաստեղծին, հայութեան նման իր աշխարհին գլխաւոր թեմաներուն մասին անմիջական երկխօսութիւն մը ունեցած ըլլալու տպաւորութեամբ:

Հ. – Խ. Թէօլէօլեանի հետ ձեր տեսակցութեան մէջ («Յառաջ», Յունիս 25/26, 1985) կ'ըսէիք. «Հօրս հետ բարդ կապեր ունիմ»: Կրնայի՞ք ընդարձակել այս միտքը, ու ըսել մեզի, թէ ինչ է բանաստեղծ, գրագէտ, քննադատ Վահէ Օշականի վրայ Յակոբ Օշականի դերը կամ անոր ազդեցութիւնը:

Պ. – Գիտէք, հայր-որդի կապը արդէն բարդ բան մըն է. տղան կը ձգտի հայրը հերոսացնելու. մանաւանդ մեր, Հայերուս մօտ: Աստր վրայ աւելցուցէք գրագէտ մարդու մը ինքնութիւնը: Հայրս շատ առանձին ապրող, բայց շատ մարդկային մէկն էր. երբոր պիտի աշխատէր, տունը բացարձակ լռութիւն պէտք էր ըլլար. ամէն մարդ դուրս կը նետէր, անկախաբար անկէ թէ ժամը քանի՛ն էր. տաքի մատնածայրերով պիտի քալէիր: «Հայր» բառը շատ դժուար սահմանելի է: Առանձին ու խստապահանջ այս նկարագրին վրայ կ'աւելնայ դրագէտի իր հրաշեկ վարկը:

Հողաթափերը հագած, երկար գիշերանոցով, մարդիկ կ'ընդունէր տունը: Պատրիարքը եկած է...: Մայրս կը խենթենար. մենք իրար կ'անցնէինք, թէ աս ի՞նչ տեսակ աշխարհ է: Ուրեմն, անձը, մարդկային միթիւթին, հայր-զաւակ կապերը եւ գրագէտի հանգամանքը շատ մեծ հեռաւորութիւն կը ստեղծէին իր եւ մեր միջեւ: Միայն երբոր հիւանդանայինք, մինչեւ առտու մեր գլխուն վրայ կը կենար. ես ալ ամէն տարի պրոնշիթով կը պառկէի. շատ մարդկային, յուզիչ ձեւով կը մօտենար: «Բարբարոս» պիտի ըսեմ, այդ խստութենէն կ'անցնէր միւս ծայրը: Ծայրայեղութիւններու մարդ էր եւ դժուար էր հետը ըլլալ. հասկնալ դժուար էր, ո՛ւր մնաց հետը ապրիլը: Ժլատ էր, շատ քիչ կը խօսէր: Օրեր կ'անցնէին, բերանը չէր բանար: Հակառակ որ շատ զգայուն էր միւս կողմէ: Այս յարաբերութիւնը ընդհանուր ձեւով եւ սովորաբար ամէն զաւակ հօրը հետ, որ որոշ բարձրութեան մը հասած է, կ'ունենայ: Երբոր սկսայ քիչ մը գրել-մրել, արգիլեց:

Հ. – Ինչո՞ւ:

Պ. – Չէր ուզեր: Ես յաւակնութիւն չունէի. կը սորվէի տակաւին թէ գրիչին որ կողմը կը գրէր... գրածներս կը պահէի: Գրելը յանցանքի պէս բան մը սկըսաւ ըլլալ: Իր այս ժխտական կեցուածքը, յետոյ առեղծուածային հակազդեցութիւնները, ծայրայեղութիւնները...

Հ. – Ձե՞ր հետաքրքրուեր նաեւ, թէ ի՞նչ էր գրածնիդ, ի՞նչ կը գրէիք:

Պ. – Մէկ անգամ միայն. իմ ուսուցիչս եղած է ինք պզտիկ տարիքիս: Օր մը նիւթ մը տուաւ. «գրեցէ՛ք» ըսաւ: Գրեցի. դասարան բերաւ, սկսաւ բաժնել. կարգը ինծի եկաւ: 12-13 տարեկան եմ: Գրածս երեսիս նետեց. ապտակէն աւելի գէշ էր: «Սո՛տ, կե՛ղծ, ուրկէ՞ ընդօրինակեցիր» պոռաց. ի՞նչ ընդօրինակել. «Վիքթոր Հիւկոյէն է աս» ըսաւ: Ի՞նչ Վիքթոր Հիւկօ: «Աս քուկդ չէ» ըսաւ: Այս պատահարը կեանքս թունաւորեց:

Պատերազմին սկիզբը տունէն հեռացայ: Հայֆա գացի. կառք կը նորոգէի, թանք կը քշէի: Բայց անշուշտ կապը մընաց: Վերջը վերադարձայ: Իմ պարագաս սովորականէն տարբեր է, անով որ մեծ մարդու մը զաւակը միշտ պզտիկ մէկը կ'ըլլայ: Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ մեծ մարդու զաւակը տեղ մը հասնի. կա՛ն: Իմ պարագայիս կար ճնշումն ալ...:

Հ. – Մինչեւ վերջը մնա՞ց նոյն կեցուածքով, ձեր գրածներուն հանդէպ:

Պ. – Չտեսաւ մեծ բան մը: Անգամ մը, մայրս կը պատմէ սաիկա, ես Փարիզէն նամակ մը գրեցի: Նամակը ձեռքը տուն կու գայ. չի քալեր, կը պարէ. «կնիկ, բան մը բերի. տղաս գրագէտ եղեր է. ասկէ վերջը վախ չունիմ»: Այսպէս էր. մէկ կողմէն «պիտի չգրես» կ'ըսէր, միւս կողմէ ինծի նամակներով կ'ըսէր թէ ինչպէս պէտք էր մշակել նիւթը, եւայլն: Բաւական նամակներ ունիմ: Բայց երբեւ մէկը որ ճակատագիրը առոր կապէ...

Հ. – Այդ չէր ուզեր, ուրեմն:

Պ. – Անգամ մը «Յուսաբեր»ը գրական մրցանակ մը սարքեց: Ես մասնակցեցայ զաղտնի, ուրիշ անունով մը: Ա. մրցանակը չահեցայ: Վերջը երբ երեւան ելաւ որ ես եմ եղեր, շատ ուրախացաւ: Հօրս հետ այս կապերը դժուար է բացատրել:

Հ. – Իսկ ձեզի սա կամ նա գրքին ընթերցումը կը թելադրէ՞ր:

Պ. – Եթէ հարցնէի: Բայց երբեք իր կողմէ թելադրութիւն չէր ըներ: Ծփէնկլըրի գրքին մասին կարդացեր էի, դրամ հաւաքեցի, անգլերէնը բերել տուի. կարդացի, չհասկցայ, իրեն հարցուցի. ինք ֆրանսերէնը կարդացած էր: Տեղ տեղ կապ կը ստեղծուէր, բայց շատ քիչ:

Հ. – Նախորդ հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէք թէ ձեռնարկած էք ընդարձակ վէպի մը: Կ'ուզէ՞ք խօսիլ այդ գործին մասին: Արդեօ՞ք Յ. Օշականի չգրած «Մնացորդաց»ի «Դժո՞խք»ը ծրագրած էք գրել անով:

Պ. – Կարծեմ ըսած եմ այդ. վէպին մէջ տարբեր է ամէն բան. մարդիկ դիտելու կերպերը եւլն.: Երբ սրտիս անհանգստութեան խնդիրը շատ լուրջ հանգամանք առաւ, ուզեցի գործի մը ձեռնարկել, որպէսզի թափ տայ ինծի: Պզտիկ բաներէ չհայթայթիմ: Ի՞նչ կրնայի ընել. որոշեցի վէպ մը գրել. սկսիլ 1800-էն, Պոլսէն, 1800-էն ետք պիտի դնեմ Վերածնունդը, Զարթօնքը, Ջարդերը, Հանրապետութիւնը, Սփիւռքը, Սփիւռքի ծաղկումը, մինչեւ 1950: 150 տարուան շրջան մը՝ հինգ հատոր, ուր պիտի դնեմ անպայման ջարդերը: Հոս բուն հարցը թէքնիքի հարցն է. ինչպէ՞ս տալ: Ամէն տառապանք առանձին վէպ մըն է: 1,5 միլիոն վէպ պիտի չգրենք մենք: Այս հարցը ի վերջոյ լուծեցի. դեռ մինչեւ հոն չեմ եկած թէեւ: Գրելու օրէնքներ կան. նախ կը գրէք ձեր հերոսներուն կենսագրութիւնը: Տարի մը դրի իւրաքանչիւր հերոսի կեանքը գրելու: Ծննդավայրը, միջավայրը, ատիկա ըրած եմ. մէկ հատորն ալ գրուած է միւս չորսը կը մնան: Ուրիշ գործերու լծուեցայ. որովհետեւ ասիկա խորքին մէջ գիս ողջ պահելու համար է: Ողջ կը պահէ, բայց եթէ ես պիտի դիմանամ ժամանակի երկրաշարժներուն եւ դաւերուն: Միւս գործերը անկէ վերջ եկան. «Խուճապ»ը, «Արուարձաններ»ը: Երկու հատոր պատմուածք ունիմ, որոնք կը սպասեն: Ուրիշ գործերու եւս ձեռնարկած եմ: Այդ վէպը շատ գործնապաշտ բան մըն է: Արձակս նետուելիք արձակ չէ. ճիշդ է, արձակագրի արձակ չէ. Զարդարեանի կամ Օշականի արձակ չէ, բայց ջղուտ արձակ է, կը զգամ. լեզուին որակէն կը հասկընամ: Միայն թէ ժամանակի մատակարարութիւն մը կայ: Իմ բուն կալուածս...

Հ. – Բանաստեղծութի՞ւնն է:

Պ. – Այո, այո: Միւսը սրտիս մօտ գործ է, սակայն ժամանակի հարց է: Քարտէսները ամէնքն ալ գծուած են. ահագին գիրք աչքէ անցուցի Պոլսոյ մասին: Սկիւտարը ո՞ւր է, Ղալաթիան ուր է: Դուք գիտէ՞ք թէ Սկիւտարը ո՛ւր է: Պոլսան դիտեմ. ջերմուկները, Չէքիրկէն...: Եթէ գլուխ հանեմ... չեմ գիտեր թէ մեզմէ ետքի սերունդը պիտի հետաքրքրուի՞ այս բաներով:

Հ. – Գրելով, դժուար է կարծեմ որ հետաքրքրուին:

Պ. – Տղաս կը գրէ. Արան: Վերջերս ամուսնացաւ: Կրակուրոց տղայ մըն է եւ կ'ըսէ թէ պիտի գրէ: Չեմ հաւատար, ինք փիլիք կ'ընէ. նայինք: Տարբեր աշխարհ է անոնցը:

Հ. – Այո, սակայն եթէ ետ նայինք, բըժիշկներու ահագին սերունդ մը կայ, որ լաւ կամ գէշ բաւական բան գրած է. այդքան ալ անհաւանական չէ: Թերեւս ինք կրնայ առնէք հաշտեցնելու կէտ մը գտնել: Բայց կը յուսամ դուք իրեն հանդէպ ձեր հօր կեցուածքը չունիք:

Պ. – Չէ՛, չէ՛, բացարձակապէս:
Դառնալով իմ ըրածիս, փորձեր ըրած եմ. 250 էջ գրած եմ մէկ նախադասութիւնով, ծայրէ ծայր:

Հ. – Հրատարակուա՞ծ է. շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար:

Պ. – Ոչ. եօթը փակագիծ մէջ մէջի կը բացուի...:

Հ. – Լաւ եղաւ որ գիտցայ. կ'ըսեն միշտ, թէ երկար նախադասութիւններ կը շինեմ: Հիմա կրնամ ձեր այդ գործը օրինակ տալ:

Պ. – Արձակի, վէպի վրայ աշխատած եմ, բայց պէտք է ըսեմ որ իմ գիծս չէ: Իրականութեան հետ կապը պէտք է մըտերիմ ըլլայ: Իմ եւ իրականութեան միջեւ աշխարհ մը իրականութիւն կայ, որ իրականութիւն ալ չէ: Անանկ որ շատ անստոյգ ու անապահով է: Ամբողջ ականներու դաշտեր են իմ եւ աշխարհին միջեւ եղած իրականութիւնները: Ուրեմն իրականութիւնը չկարենալ բռնելու իմ յատկանիշս գիս սկիզբէն կ'արգիլէ վիպասանի երազներէ:

Հ. – Թերեւս այն ալ կայ որ բանաստեղծութիւնը աւելի դիւրին իշխելիք մարզ մըն է ձեզի համար, մինչդեռ վէպը իր օրէնքները, կանոնները ունի:

Պ. – Այդպէս կը թուի, բայց դժուար է փաստել: Բանաստեղծին մէջ մեծ շըռնչառութիւն մը կայ որ պէտք է բանի: Երբեմն ժամերով, օրերով կ'աշխատիմ, չի քալեր. դժուար է. իր տխխիլնը ունի:

Հ. – Դժուար կը գրեմ, կ'ըսէք, բայց երբ մէկը ձեր գիրքերը կարդայ, այնպէս կը թուի թէ մէկ շունչով գրուած են: Օրինակ, երբ կ'ուզես ձեռքէդ ձգել «Խուճապ»ը, չես հասնիր տեղ մը, ուր ըսես. «հա, հոս կրնամ ձգել»: Կ'ուզես մինչեւ ծայրը երթալ:

Պ. – Ճիշդ է. ազդեցումի գործողութիւն մը կայ, որ դժուար է, բայց կ'ըլլայ: Անհաւասարակ իմ նախադասութիւններուս մէջ ամէն բառ երկու ուղղութեամբ կ'աշխատի. դէպի առաջ եւ դէպի ետ: Կախում ունի թէ ո՛ր կողմէն կը նայիս, ու իմաստը կը փոխուի:

Ցաչորդ գիրքս առանց անունի պիտի ըլլայ, եւ առանց իմ անունիս:

Հ. – Ձեր գիրքերուն մէջ արդէն էջերու թիւ չկայ, ոչ ալ անուն...

Պ. – Փորձած եմ որ գիրքը ինքզինքը պարտկէ, տակաւ ի՛ր ուժերով. ոչ հեղինակի անունով, ո՛չ գեղեցիկ թուղթով, ո՛չ ալ տպագրութեամբ: Պատկեր՝ այո: Ատիկա կու գայ ուրիշ տարածականութիւն մը տալու, որ իմաստին վրայ կ'աւելնայ: Որքան քիչ հեղինակը միջամտէ, այնքան լաւ:

Հ. – Արդէն վերջին էջին վրայ է հեղինակի անունը...

Պ. – Ես կ'ամչնամ: Կրնաս ըսել, «ես բժիշկ եմ», բայց չես կրնար ըսել. «ես բանաստեղծ եմ»: Ներքին արգելք մը կայ. որովհետեւ ատիկա իր արժազանգները կ'ունենայ եւ սխալ է: Գիտես որ չես. չե՛ս: Ես վարժապետ եմ. վարժապետը այն մարդն է որ իրականութեան ձայնն է: Կը փորձէ բան մը աւանդել: Բանաստեղծը զերոյէն կը սկսի. դրամագլուխ չկայ. ամէն վայրկեանի բխում մըն է: Կ'ըլլաս՝ երբոր կ'ընես: Ատ ուրիշ որ բանաստեղծին կեանքը բանաստեղծութիւն է միայն: Չես կրնար բանաստեղծ ըլլալ առտուն ժամը չորսին, յետոյ վեցին՝ ուրիշ բան: Ներքին յարակցութիւն մը կայ որ կենսական է: Այնպէս որ հոն արդէն ես հակասութեան մէջ եմ:

Հ. – Խաբելու հարց մը չկայ, կը կարծեմ. ձեր ուսանողներուն բանաստեղծութեան մասին դասաւանդութիւն չէք ըներ. իրենց չէք սորվեցներ բանաստեղծութիւնը:

Պ. – Չէ՛, դեռ հոդ չեմ հասած. բանաստեղծութեան դաս չեն վստահած ինծի: Անգլերէն լեզուով հայ գրականութիւն կու տամ Ամերիկացիներու: Անցեալ տարի Սասունցի Դաւիթ ըրի Պարքլէյի համալսարանը: Սասունցի Դաւիթ կու տանք որովհետեւ որոշ հարցեր կը ստեղծէ իր չուրջը եւ բան մը պիտի ըսես. հայ ժողովուրդին ինքնութեան խօսքը կայ ետին: Այդ հերոսը կը ներկայացնէ մեր ժողովուրդը: Պիտի ըսես թէ հայ ժողովուրդը ինչ է. յատկանիշները պիտի ըսես. ատիկա կրնայ շիտակ կամ սխալ ըլլալ. շատ քարթէզիէն, սկեպտիկ պատ-

բաստութեամբ մը ճամբայ ելանք այս ճէնապէթ Ֆրանսայէն: Ուրեմն այս երկուութիւնը կայ որ կ'աւելնայ միւսներուն: Այս է մտային վիճակը, որուն մէջ կ'աշխատիմ: Բանաստեղծը չի գիտեր, վարժապետը գիտէ: Բանաստեղծը կրնայ ինքզինքը երբեւ այդ յայտարարել թէ բան մը չի գիտեր. միեւնոյն ժամանակ բան մըն է. գիտէ որ բան մըն է:

Հ. – Կը շարունակէ՞ք դասաւանդել:

Պ. – Այո. պարագայաբար, երբոր դաս ըլլայ, համալսարանը կ'ուզէ:

Հ. – Շատե՞ր կը հետեւին:

Պ. – 20–25 հոգի. հայ կայ ու օտար: Գերմանացի աղջիկ մը եկաւ այս տարի. գրութիւն մը պատրաստեց Մհերի մասին, հոյակապ էր: Կու գան: Աշխարհին հովերն են:

Հ. – Դառնանք բանաստեղծին. ի՞նչ է բանաստեղծութիւնը. ի՞նչ կ'ընէք բանաստեղծութիւն գրելով:

Պ. – Ստիպո՞ւած եմ պատասխանելու...: Այս տարի բանաստեղծական տետրակ մը կը հրատարակենք անգլերէն լեզուով: Խմբագրութիւնը ինծի յանձնուած է: Անունը «Լաստ» է: Բանաստեղծութիւնը լաստ մըն է: Ընդհանուր երկրաշարժ մը կայ. դուք չէք զգար. ես ատոր մէջ եմ ամէն վայրկեան. այս երկրաշարժին մէջ ի՞նչ պիտի ընէք. խե՞նթ էք, չէ՞ք տեսներ այս ամբողջը: Ուրեմն քաոս մը կայ, անհեթեթութիւն մը կայ համատարած, որուն մէջ պիտի փորձես ինքզինքդ փրկել: Բանաստեղծութիւնը քանի մը բառով այս է: Փորձ մըն է քիչ մը կարգ կանոն դնելու. հսկայ մութին մէջ փորձել քայլ մը առնելու: Շատ բան չենք ուզեր:

Հ. – Ուրեմն այդ համատարած խուճապին կամ քաոսին մէջ, բանաստեղծութիւնը ձեզի համար լաստ մը կամ ոտքի կենալու...

Պ. – Ոտքի կենալ փորձելու ճիգ մըն է եւ երբեմն ալ կը յաջողինք: Այսինքն բանաստեղծը քիչ մը կարգ–կանոն կը բերէ. կը փորձէ ֆորմ բերել հոն, ուր ֆորմ չկայ: Կարելի է կայ, ե՛ս չեմ տեսներ: Ինծի համար անհրաժեշտ է որ որոշ տեսիլքին մը մտնէ իրականութեան մէջ: Աստուծոյ բացակայութիւնը, տիեզերքի անհեթեթութիւնը, նպատակներու բացակայութիւնը, կեանքի սկիզբի եւ վերջաւորութեան անյայտութիւնը, բառերու անիմաստութիւնը –ի՞նչ կը նշանակեն բառերը– ի՞նչ ընենք, ո՞վ մեր քթին կը խնդայ: Ի՞նչ գործ ունինք հոս. qu'est-ce qui se passe? հարցնես եթէ մէկուն, մարդը կը խենթեցնէ: On ne sait pas ce qui se passe, ուրեմն grossomodo բանաստեղծութիւնը պիտի ըսենք որ փորձ մըն է ամբողջացնելու կէս ձգուած գործ մը: Բան մը սկսուած է, յայտնի է: Մէկը բան մը սկսած է տեղ մը. բայց ճանճրացա՞ծ է, յոգնա՞ծ է, չէ՞ կրցած... այդպէս կը զգամ ես:

Հ. – Ձեզի համար այս այսպէս է անշուշտ...

Պ. – Ուրիշներ կրնան համաձայն չըլլալ. ատիկա բան մը չի փոխեր կացութենէն: Բնական է այդպէս ըլլալը:

Գործը ինծի համար առանձին բան մըն է. ինք իր գլխուն ճարը պիտի նայի: Ես իմ էութիւնս իր մէջ չեմ դներ: Անգամ մը որ գրեցի, լմնցաւ: Կը գոհացնէ՞ ձեզ այս պատասխանը:

Հ. – Կ'ըսէիք «նորը գրել»: Ի՞նչ կը հասկնաք «նոր» ըսելով. կ'ուզէք որ ան որ բանաստեղծութիւն կը գրէ, նոր բան մը ըսէ, կամ՝ հին բան մըն ալ նո՞ր ձեւով ըսէ:

Պ. – Շատ մը ճամբաներ փորձուած են. մարդիկ ինձմէ առաջ եկած են. ամէն մարդ փորձ մը ըրած է տեղ մը հասնելու: Եւ ամէն մարդ ձախողած է. փաստօրէն ուր որ ենք, հոն ենք: Ուրեմն միւսները չկրկնելու պարտաւորութիւն մը կայ: Ես ռատիօն միշտ չեմ բանար. բան մը որ կը տեսնէք, առարկայ մը որ կը գիտէք կամ ձայն մը որ կը լսէք, ինքզինքը ձեզի կը պարտադրէ. ձեր գիտակցութիւնը ան կ'ըլլայ: Դուք ձեր գիտակցութիւնն էք, ուրիշ մը ձեր վրայ կ'իշխէ: Տեւական աստանկ պայքար մը կայ ներսի եւ դուրսի միջեւ... ուրեմն երբոր հին գործ մը ձեռք կ'առնէք, կամ ես կ'առնեմ, կը զգամ թէ ուրիշի մը լուծումն է դէմինս. ըլլայ երաժշտութեան, ըլլայ նկարչութեան մէջ, այս մարդուն կարծիքն է: Գեղեցկագոյն թայլօն, միւզիքը, գեղեցկագոյն վէպը, մէկ միւնուճար անհատի մը տարտամ կարծիքն է. ի՞նչ կ'ըլլայ կոր: Ատիկա իր կարծիքն է. բայց իմս ի՞նչ է: Ինծի համար կարեւորը իմս է, որով պիտի արդիւեմ թերթերու, ռատիոներու, հեռատեսիլներու իշխումը: Յաճախ աչքերս կը գոցեմ որ չզան, անձս չնուաճեն: Իմ ըսելիքս կայ. փոքր, աննշան թէեւ. նորը ուրեմն կ'ըլլայ այն, որ իմս է. իմ բառերովս, իմ ոճովս, իմ ըմբռնումներովս: Կը կարդամ գիրքեր ուրիշներէ, որ իրենց պէս չըլլամ. գտնեմ անկիւն մը ուրկէ մարդ անցած չըլլայ: Այս է միայն. որոշ հոգեկան կապեր պէտք է ըլլան, որ արտայայտուիս: Ըսելիքս այն է որ հինը կրկնելու ահաւոր վախ մը ունիմ: Ինչ որ վատնում պիտի ըլլայ. անգամ մը այս փորձուած է, ինչո՞ւ կրկնեմ: Տիեզերքի պայմաններուն մէջ մէյ մը ծներ ենք, հանդիպեր ենք սերմը եւ ձուն: Մէջտեղ ելեր է Վահէ Օշական մը. լա՛ւ, ատիկա պիտի վատնէ՞ ժամանակը ուրիշներու ըսածը կրկնելով, ուրիշներու ըսածով խանդավառուելով, թէ իր պզտիկ ճիչը պիտի ըսէ: Եկեր ես տիեզերք, գէշ աղէկ ոտքի կրնաս կանգնիլ. բան մը պիտի ըսես, երթաս: Ուրիշ ըսելիք չկայ. Ի՞նչ պիտի ըսես: Պախալ–չախալին ըսածնե՞րը պիտի ըսես. եթէ ըսելիք ունիս, ըսէ՛, գնա: Ուրեմն այս մտահոգութիւնը կայ որ արդեօ՞ք ժամանակս կը վատնեմ, եւ ուրիշին ըսածը կ'ըսեմ: Նորը ըստ իս այն է որ ճիգ մը ըլլայ, ցարդ չփորձուած միջոցներով բան մը չպրտելու առ որ անկ է. այն ալ չէք գիտեր ուր կ'երթայ:

Հ. – Ի՞նչ կը մտածէք իբրեւ բանաստեղծ, գրող–ընթերցող կապին մասին: Ձեզի համար ինչ տեղ ունի –եթէ ունի– ընթերցող զանգուածը:

Պ. – Որոշ չափով. առաջ աւելի արմատական էի. կ'ըսէի. «ձիւերուս պէս, թող չկարդան»: Հիմա կը զգամ որ առանձին չեմ աշխարհի վրայ. մարդիկ կան. իրաւունք չունիմ արհամարհելու: Իրենց համար չեմ գրեր, իմ փրկութեանս համար կը փորձեմ: Փրկութեան կոմիտէ մըն եմ: Բայց երբեմն կը հանդիպիմ մէկու մը որ կարդացեր է ու արձագանգ մը կու տայ: Կը զգամ որ կ'ուրախանամ: «Ինչո՞ւ համար կ'ուրախանաս, կ'ըսեմ, Վահէ. ծօ գուն՝ որ իբրեւ թէ ինքնաբաւ էիր ու ատոր մէջ որոշ հպարտութիւն մըն ալ կը տեսնէիր յիմարի պէս»: Կը զգամ թէ որոշ արժէք մը ունի մարդկային մըտքին արձագանգը. չափանիշ ալ է նաեւ, որքան ալ արհամարհես... արդէն պէտք է ըսել որ որոշ մարդիկ կան որ կրնան չափել. եւ խորքին մէջ երբ գիրք մը լոյս տեսնէ, սանկ 10 – 20 հոգի կայ, որոնց կը ղրկեմ ու անոնց կարծիքն է կարեւոր: Միւսներուն կարծիքը բացարձակապէս կարեւորութիւն չունի. ո՛չ լաւ, ոչ գէշ իմաստով: Մարդիկ կան որ կը գովեն, կը գովեն, գիս աւելի նեղը կը ձգեն իրենց ապուշ գովեստներով: Ուրեմն հանրութիւն–գրող կապը... հանրութիւն չունիմ ես. շատ շատ 50–100 հոգի: Առհասարակ կը գրեմ, կ'արձանագրեմ, մտիկ կ'ընեմ. ուրեմն ես իմ հանրութիւնս եմ. կը ստեղծեմ հանրութիւնը. եթէ քովս մէկը գտնուի, կը կրկնապատկուի հանրութիւնս. ուրախ կ'ըլլամ որ երկու անգամ չատցաւ:

Ժողովուրդին հասկնալ–չհասկնալը չէ կարեւորը: Թէքնիքի հարցերը անկախ են ատկէ. հիմնականը այն է որ իբրեւ հայ գրող, տակաւին որոշ համակերպութիւններ կան որ պէտք է ընենք ազգային ճակատագրին համար: Հայ գրող մը չի կրնար բոլորովին անտեսել հայ ժողովուրդին ճակատագիրը: Եւ ըսել որ փըղոսկրեայ աշտարակիս մէջ կը նստիմ... գիտէք այսպիսի թիփեր կան. կ'ըսեն՝ «ձիւերուս պէս թէ ինչ կ'ըլլայ հայութիւնը»: Ես կ'ուզեմ որ գործս դիմանայ. եւ որպէսզի դիմանայ պէտք է հայ լեզուն դիմանայ. որպէսզի հայ լեզուն դիմանայ հայ ժողովուրդը պէտք է հոն ըլլայ. որպէսզի հայ ժողովուրդը հոն ըլլայ, հրապարակիչը պէտք է թեւերը վերցնէ աշխատի: Կուսակցական ենք, համազգային ենք, այս ենք, այն ենք՝ որպէսզի դիմանայ այս ժողովուրդը: Ես կը դիմանամ անոր շնորհիւ: Ասիկա պզտիկ սակարկութիւն մըն է որ ըրած եմ ես:

Հ. – Կարծեմ ամէնէն աւելի բրած էք այդ սակարկութիւնը ձեր մեծ վէպին համար:

Պ. – Որպէսզի դիմանամ. ճիշդ չէ՞ք գտներ որ մէկը ուզէ դիմանալ:

Հ. – Այո, հարկաւ:

Պ. – Ուրեմն հայ ժողովուրդին մնալը կ'ապահովցնէ: Գոնէ առիթը կը ստեղծէ որ ես ալ մնամ: Ո՞վ չուզեր յաւիտեան մնալ: Խորքին մէջ ներքին ցանկութիւնը կայ անմահ ըլլալու: Աստուած ըլլալու ցանկութիւնը ամէն մէկուս մէջ կայ ձեւով մը: Առաջ կ'ըսեմ, աւելի արմատական էր կեցուածքս: Հիմա կը խորհիմ ու քանի խորհիմ, այնքան կը համոզուիմ թէ ոչ թէ գործին որակը կը պայմանաւորուի ժողովուրդի ճաշակով, այլ, ձեւով մը գործին գոյութիւնը, վերջին հաշւով: Ոչ թէ արուեստին սիրոյն. բայց արուեստը՝ որպէսզի դիմանայ. ժամանակը չատնայ հայութեան, եւ ուրեմն գործը աւելի տեւէ:

Հ. – Այդ ձեր գիրք դրկած 20–25 հոգիէն դուրս մնացածներուն մօտ, 70–ական թուականներէն ասդին, «Պատուհան»էն մինչեւ «Խուճապ» ընկալումի փոփոխութիւններ նշմարա՞ծ էք:

Պ. – Այո, այո. ասիկա քմիք մասն է, շնորհիւ որոշ յատկանիշներու, որոնք կապ չունին գործին արժէքին հետ: Վրան բաց տեղեր կան, մարդիկ կը գտնեն այդ տեղերը: Էջի թիւ ալ չկայ. էջը կը ծալեն, որ նորէն գտնեն, միասին կը կարդան: Անցեալ օր, ո՞վ էր կ'ըսէր թէ Պէյրութի մէջ այդ կռուողները, հայ մարտիկները, կ'ելլեն գիշերը բարձրաձայն կը կարդան եղեր այդ մասերը: Ամէն պարագայի, կատակը մէկդի, տարբերութիւն մը կայ: Շնորհիւ Մ. Նշանեանի ու Գր. Պըլտեանի, որոնք որոշ ժողովրդականութիւն ստեղծեցին գոնէ էլիթին մէջ, գործին հանդէպ եւ նաեւ Գր. Շահինեանը, Փօլատեանը, Պէյրութէն Թասերական պզտիկ ձեռնարկներ որ եղան, հոս, Գանատա, Ամերիկա... Արշակին հետ գործեր տեսանք. ասոնք ստեղծեցին որոշ հանրութիւն մը՝ երիտասարդներու առհասարակ, ուսանողներու: Նաեւ քիչ մըն ալ այն զայթակղեցուցիչ ձեռնարկները որ ըրինք Պէյրութ, «Երիտասարդ Հայ»ուն, «Ահեկան»ի մէջ. 1960–ական թըւականներու ընդհանուր դժգոհանքէն մենք ալ օգտուեցանք քիչ մը: Դժգոհանքի բանաստեղծութիւնը որոշ ժողովրդականութիւն գտաւ: Պատասխանելով ձեր հարցումին, այո՛, տարբերութիւն մը կայ, բայց այդ էլիթը մնացած է միշտ 20–25 հոգի. անկէ անդին չէ գացած. ոռոլհետեւ հայագիր գրող հրապարակ ելած չունի այլեւս, այնպէս որ յոյս չըկայ որ այդ թիւը մեծնայ. եղածը եթէ մնայ, նորէն լաւ է:

Հ. – Հայաստանէն արձագանգ կ'ունենա՞ք:

Պ. – Հայաստանէն արձագանգ չունիմ. պարագայաբար կը լսեմ որ կարդացեր են, ուրախացեր են: Անոնք ալ ուրիշ հաշիւներ ունին. իրենց տէրտէն խօսիս՝ կ'ուրախանան: Երկար յօդուածաշարք մը գրած էի Հայաստանի երիտասարդ բանաստեղծներուն մասին. «Ահազանգ»ին հասած գիշերը նստեր, անիկա կարդացեր են: Ռեժիմը դէմ է երիտասարդներուն:

Հ. – Չէ՞ք հրատարակուած Հայաստան:

Պ. – Չէ, քաւ լիցի. մենք անկումային գրականութիւն կ'ընենք:

Հ. – Ձեր «Քաղաք» խորագիրը ինծի յիշեցուց Զահրատին «Մեծ Քաղաք»ը. կը կարծեմ որ հեռուէն կարելի է զուգահեռ մը գծել երկու գործերուն միջեւ. ի՞նչ կ'ըսէք. շատ արմատական ձեւով. անով որ, ինք եւս առած է մեծ քաղաքը եւ հոն ապրող պզտիկ մարդը՝ Կիկոն:

Պ. – Եւ ի՞նչ կ'ընէ: Ի՞նչ է իր կեցուածքը. ի՞նչ է դիրքը մարդուն հանդէպ, մարդ էակին հանդէպ. եթէ ոչ, տխուր ծաղր մը, հեգնանք մը: Ես բացարձակապէս դէմ եմ որեւէ առիթով մարդու վրայ խնդալու:

Հ. – Շատ վստահ չեմ որ ծաղրել է նպատակը: Կարծեմ ձերը քիչ մը չար մեկնաբանութիւն մըն է:

Պ. – Մարդկային ընկերութեան վրայ խնդալ մը կայ. արդի քաղաքակրթութիւնը ծաղրել մը. այս երկուքը մէկդի, տեղ տեղ պզտիկ սլաքներ կան նետուած առ Աստուած: Այդ չէ մեր տէրտը, այդ չէ: Ես կը փորձեմ այդ մարդկային տառապանքը բռնել ու արտայայտել: Մենք բոլորս դաշնակից ենք. նոյն կռիւին մէջ. յայտնի չէ թէ որո՞ւն դէմ կը կռուինք. Տօն Քիշոթի պէս մէջտեղ ինկեր ենք, նիզակ կը ճօճենք օդին մէջ. ա՛յս է ընելիքս: «Ահազանգ»ին մէջ կ'ըսեմ ես. «մարդիկ, լուրջ մարդ եմ ես, ականջ կախեցէք ըսածներուս»: Վերջին գործիս՝ «Պատարագ»ին մէջ, Աստուած պիտի խաչուի: Նոր «Հայր մեր» մը կայ, նոր «Հաւատամք» մը: Դեռ աւարտած չէ. կ'աւարտի, կը գտնենք քանի մը մարդ որ յուսահատ են իրենց կեանքէն, կը ներկայացնենք ատիկա Ս. Ֆրանսիսքօ, վստահօրէն եկեղեցին աղմուկ պիտի հանէ: Եօթը ձայն կայ... 12 հոգի. պէտք է որ ներկայացուի մոտեռն միւզիքով, մոտեռն սարքուածքով, հեռաձայն եւլն. 20–րդ դարն է: Բանաստեղծութիւնը փոխուած է, հայութիւնը փոխուած է, Աստուած ալ փոխուած է: Քահանային տեղ արուեստագէտն է որ պատգամը կու տայ...

Հ. – Իսկ հրատարակութեան մասին չէ՞ք մտածեր:

Պ. – Լմննայ մէյ մը, վերջը: Ա. Մասը Արշակին հետ Ամերիկա ըրինք. գէշ եւ գիծ. ցուցահանդէս մըն էր. «Հայր մեր»ը առած էի, 15 գաղափարներու վըրածած. եւ ամէն մասին թէ ինչ կ'ըսենք այսօր, այդ մասին երկար բանաստեղծութիւն մը գրած էի: Այս դարու մարդուն ռէաքսիոնն է: Ասոնք խոշոր թուղթերու վրայ մեծ մեծ գիրերով գրած էր Արշակ եւ խրաքանչիւրին դէմ նկար մը գծած էր ու քով քովի դրած: 30 թապլօ եւ բանաստեղծութիւն: Ասանկ ցուցահանդէս մըն էր: Լոս–Անճըլըս, Ֆիլատելֆիա, Ս. Ֆրանսիսքօ ըրինք:

Հ. – Եւ ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ:

Պ. – Օ՜հ, դէշ չէր. ժողովուրդը եկաւ, չուարած քիչ մը, ի՞նչ կ'ըլլայ չհասկցած. նոյնիսկ տէրտէրը եկաւ շնորհաւորեց. բան չէր հասկցած, յայտնի էր:

Հ. – Չկարդա՞ց:

Պ. – Կարդա՛ց, կարդաց:

Հ. – Բաւական հրատարակուելիք բան ունի՞ք:

Պ. – Այո. անգլերէն վէպ մը գրած եմ. հայերէն վէպ մըն ալ ունիմ: Ձեռագիր ըսածդ քանի մը պարկ լեցուն ձեռագիր է. կը սպասեմ որ մէկը ելլէ կամ միջոց մը սուղ է հոն, մատենաշար չկայ: «Ահազանգ»ը ամբողջ տարուան չահածիս կէսը արժեց: Նիւ–Եորք բարեկամ մը ունիմ. «Վահէ, բան մը ունի՞ս» ըսաւ. «օհօ՜» ըսի, «մէկ հատ մը ղրկէ» ըսաւ: Ըսի «ժամանակ չունիմ, դրամ ալ չունիմ». «հոգ չէ, ըսաւ, կէսօրուան ճաշէս կը կտրեմ, կը չարեմ»: Երկու հատոր նստաւ չարեց:

Հ. – Ո՞րքա՞ն կը տպէք:

Պ. – Ին չատը 500 օրինակ. քիչ կը տըպեմ, սուղ կ'ընեմ: Ձեմ դանդատիր, երբոր չեն ծախուիր:

Հ. – «Խուճապ»ին, «Ահազանգ»ին տիպարը որ հաղորդակցութեան պակասէն կը տառապի, առանձին է, խօսելիք մարդ կը փնտռէ, ի՞նչեր կը պատմէր, եթէ զինք մտիկ ընող ունենար:

Պ. – Անիկա պիտի խօսէր մարդկային անբաւարարութիւններու մասին. պիտի ըսէր թէ ինչն է որ կը պակսի մարդուն, որպէսզի ան մարդ ըլլայ: Փառք Աստուծոյ, ամէն բան կը պակսի: Առաջինը երեւակայութիւնն է, որպէսզի լեցնէ ինքզինքը: Ցետոյ, ի՞նչ գիտնամ: Ֆիզիքապէս դուք կը գոհանա՞ք երկու ոտք երկու ձեռքով: Ձի բաւեր եթէ կ'ուզէք աշխարհը բռնել, ընկալել. ամէն վայրկեան կրնաք լսել բաներ, որոնք իրապէս կ'արժէ լսել: Ատկէ անդին մարդը բարոյական ներկայութիւն մըն է, յանցաւորի զգացումը կ'ապրի. հօրմէս մնացած զգացում մըն է այս. դուն յանցաւոր ես:

Հ. – Այո, արդէն ձեր տիպարը կ'ըսէ ինչ որ կ'ընեմ, սխալ կ'ըլլայ:

Պ. – Մեծ մասով ե՛ս եմ այդ սխալ ընողը: Միշտ ուշ կը մնամ: Երբ օդանաւով կը ճամբորդեմ, մինչեւ որ վար չիջնեմ, չեմ գիտեր թէ ուր կ'երթամ: Սխա՞լ օդանաւ առած եմ, ինչ: Քանի անգամ սխալ տեղ կեցած եմ պոչի: Ապուշութեան հարց չէ: Շուարում մը կայ:

Հ. – Հայ մըն է ձեր տիպարը...

Պ. – Այո, հայութիւնը դրած եմ փոքր նշաններով:

Հ. – Օրինակ այն պատկերով, ուր լարուած մարդիկ դուրս ինկած են, կը փըն-

փոխուիլ

բառերու ծծակները տեղը կը մնան իրենց,
ու՝ պաշտօնով.

գիրութիւն՝
տհաւոր անօթութիւնն ու վատնումը
ըլլալն իսկ կը թուին ադիի պատկերին –
գիտակցութեան որմեր,
որոնցմէ ապահովութեան տենչ.
խօսքը միջոցի ու ժամանակի թիւրիմացութեան, անելին կը խաղայ.

նշտրակէն ետք
համբոյր մը հասաւ ու կնքեց,
եւ դրութիւնդ շուկայէն ամբողջապէս բացարձակացաւ.
թանձր զգայարանքիս համար՝
լուացուած լոյս մը,
դեռ՝ չորցուած, արդուկուած, դարանի մը դրուած.

յանցանքի առիթը դադրեցաւ
պարզագոյնին հանդիպումէն խուսելով,
բացուած այս վէրքէն աղէտը
կը վերածորի.
փոսին շուրթին հայրը՝
մտմտացող,
խօս էր հասցուեր,
կը շտկուի այժմ դէպի եզրը կրկին անգամ.
ընդդիմութեամբ, նոյն ատեն՝ պաշտամունքով,
ըստ յամեցող վախճանին՝
շաղփաղփութիւն մը իր լռումին անեցաւ
ու անցաւ մահուան ցանկութենէս.

երազ՝
գուցէ ծնի սիրոյ հէքեաթը,
մինչ վշտալից թագուհին հրաման տայ,
որ պատերը պարտէզին փլին,
թուփերն արմատախլեն,
եւ ձկանեւ աւազանէն ծարաւ յագեցնելու գան մարդիկ,
մահը լուծուի.

այսպէս՝
սպասում կոտորածէն յարայցելուող էջին վրայ սա երկնքի,
կ'ասքիս իբրեւ մասունք նաեւ.

Գառն

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

Ստորեւ տրուածը Վ. Օշականի խօսած էր հայագիտական նիւթեր դասաւանդող ուսուցիչներու: Առիթը՝ Համազգայինի կազմակերպած յոբելենական հանդիսութեան այն ժամանակն էր, երբ ան Պէյրութ կը գտնուէր 1995-ին: Վայրը՝ Պուրճ-Համուտի Լեւոն եւ Սոֆի Յակոբեան երկրորդական վարժարանի գաւիթը: Ձայն արձանագրած էի ձայներիզի մը վրայ: Եւ ահաւասիկ գրի առնելով ու խմբագրելով կը յանձնեմ ընթերցողներու:

Խմբագրական աշխատանքը կարելի եղածին չափ եւ զգուշութեամբ նուազեցուցած է ինքնաբեր խօսքին կրկնութիւնները: Պահուած են կարգ մը զառածումներ:

Խորագիրը իմ կողմէ է, սակայն կու գայ մտաւորականին գաղափարներէն իսկ:

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

(...) Սփիւռքը երկու վիճակ ունի. մէյմը աշխարհագրական վիճակ մը, եւ երկրորդ՝ հոգեբանական: Աշխարհագրականը գիս շատ քիչ կը հետաքրքրէ: Անիկա տարտղնումն է հայութեան, դէպի դուրս պայթկալը. քիչ մը Պիկ Պէնկի տեսութեան համաձայն՝ Սփիւռքը տեւաբար ինքն իրմէ դուրս կ'ըլլայ, իր ներքին տրամադրութիւնն է դուրս պոռթկալ: Այսքանը կը բաւէ հիմա իբրեւ աշխարհագրական վիճակին տարազում: Հոգեբանականը աւելի շահեկան է սակայն: Մտքի վիճակ մըն է սփիւռքահայ ըլլալը: Նախ մէջը կայ օտարութեան մը գաղափարը. Սփիւռքահայը օտարն է: Երբ մէկը չի պատկանիր այն երկրին, ուր կը բնակի, առաջին տուեալը որ կը յայտնուի՝ կեդրոնէ մը դուրս ըլլալու, օտար մը ըլլալու գիտակցութիւնն է: Այն անձը ուրիշն է, միւսներուն պէս չէ, տարբեր անձ մըն է: Օտարութիւնը երկու երես ունի, այսինքն՝ եթէ դուրսը մարդ մը քեզի համար օտար է, դուն ալ իրեն համար օտար ես: Եւ օտարը առանձին անձ մըն է: Ճիշդ հոս կու գանք Սփիւռքահայու նշանաւոր առանձնութեան: Սփիւռքահայերը առանձին ժողովուրդ են... մեր շփումները արտաքին աշխարհին հետ կան, բայց խորունկ չեն: Այս առանձնութենէն կը ծագի փնտռտուքը միւս Հայուն, կամ՝ աւելի վաւերականին, աւելի հարազատին, որ անցեալին մէջ կը գտնուէր: Անիկա անցեալապաշտութեան կը տանի մեզ անմիջապէս, եւ անոր բոլոր բարիքներուն եւ չարիքներուն: Օտարութեան եւ առանձնութեան հետ, ուրիշ բան մըն ալ կը տեսնուի Սփիւռքահայու հոգեբանութեան մէջ. Սփիւռքահայը կեդրոն չունի: Հեղինակութեան բացակայութիւն մը կայ մեր կեանքին մէջ...մենք մեր գլխուն ձգուած ենք, ազատ մարդիկ ենք: Ազատութիւնը իրեն հետ կը բերէ բարիքներ, միեւնոյն ժամանակ իրեն հետ կը բերէ ահաւոր պատասխանատուութիւն մը:

Օտարութեան սրտին ճիշդ կեդրոնը գոյութիւն ունի զգացական պլէք հոլ մը, հսկայ փոս մը, որ Հայաստանն է: Ան մեզ կը քաշէ: Անոր ձգողութեան ենթարկուած ենք: Բարոյական տեսակ մը կեդրոնի պատրանք մըն է Հայաստանը, քաշողական հսկայ ուժ մը, որ կու գայ օտարութեան սրտին նստիլ: Եւ որովհետեւ մենք նոյն ատեն դուրս կը ձգտինք՝ Սփիւռքահայու առաջին սահմանումը կ'ըլլայ հետեւեալը. Սփիւռքահայը այն անձն է, որ բռնուած է երկու հակընթաց ուժերու աքցանին մէջ: Այս սոսկալի բզքտումին մէջտեղը գտնուող անձը Սփիւռքահայ կը կոչուի:

Ակնարկ մը մեր պատմութեան վրայ, ինծի կու տայ այն միտքը, թէ Հայութիւնը հողային ժողովուրդ մը չէ: Մեր ժողովուրդին մէջ աշխարհի երեսին տարածուելու եւ աշխարհը հայրենիքի վերածելու շատ խորունկ ձգտումը կայ: Մեզի համար, որ կը ձգտինք դէպի արտասահման, սահմանի գաղափարէն դուրս, աշխարհն է ձեւով մը մեր հայրենիքը: Եթէ նկատի ունենանք, որ մեր մշակոյթը զարգացած է դէպի դուրս գացող, դէպի աշխարհի չորս կողմերը տարտղնուող կեդրոններու մէջ, այսինքն՝ Նոր Ջուղայի, Աստրախանի, Կալկաթայի, Մատրասի, Վենետիկի, Պոլսոյ, Իզմիրի, Վիեննայի, Թիֆլիսի եւայլններու մէջ, կը խորհինք, թէ այս ժողովուրդը կրնայ ինքզինք իրագործել դուրսը, որովհետեւ պատմութեան մէջ յաջողած է ինքզինք իրագործել դուրսը: Սփիւռքահայ տագնապը արդիւնքն է այս իրականութեան անգիտացումին: Մենք աւելի մեծ ենք քան մեր հայրենիքին հողը: Անգիտացումին պատճառը այն սաստիկ կարօտն է, որ մեզ հայրենիք կը քաշէ: Այս կացութեան գիտակցութիւնը դուցէ մեզմէ գայ: Ես կը խորհիմ. ի՞նչ տեսակ մարդ եմ ես, որ աշխարհի մէջ հայրենիք պիտի չունենամ, տեւական պիտի թափառի՞մ...: Սակայն Հայ ըլլալդ անոր մէջն է, որ դուն տեւական պիտի չարժիս: Մարդ պիտի չգիտնայ, թէ դուն ո՞վ ես: Խորհրդաւոր գաղտնի ժողովուրդ մը պիտի ըլլանք մենք... ես հիմա Աւստրալիա կը գտնուիմ. ուրկէ՞ ուր. ուրկէ Ճամբայ ելայ, ուր հասայ... բայց կը տեսնեմ, թէ Հայերուն մէջ ներքին մղում մը կայ չարժելու, չմնալու նոյն տեղը: Միեւնոյն ժամանակ՝ սարսափելի, գոյութենական կարօտը հայ կեդրոնի մը, պահանջքը: Փախչիլ կ'ուզենք մենք... ազատութիւն կ'ուզենք... ես կ'ուզեմ աճիլ, ինչպէս կ'ըսէ Գր. Պըլտեան... աճիլ կ'ուզէր, եւ Ֆրանսա գնաց... մեր մէջ գոյութիւն ունի ազատութիւնը ընտրելու, հայրենիքէն դուրս ինքզինք իրագործելու ձգտումը, սակայն առանց հայրենիքը ուրանալու: Երբ երիտասարդ էի, անկախութիւն ուզեցի, եւ տունը, պապաս մամաս ձգեցի գացի: Ուզեցի ես իմ պատասխանատուութեամբս մեծնալ: Առանց հողի Հայ ըլլալը շատ դժուար է, բայց մենք միշտ դուրս կը պոռթկանք:

Նօ մէն'զ լէնտի մէջ ապրող ժողովուրդ է Սփիւռքահայը:

Սփիւռքահայուն դիմագրաւած մէկ ուրիշ տագնապը իր ռեզոն տ'էթրի տագնապն է: Իր գոյութեան արդարացումը ▸

տրոեն խանութը ուրկէ դուրս թափած է-
ին. կամ երկրաշարժը, ուր պատերը պի-
տի փլչին, եւ որ Անիի պատկերը կը բե-
րէ:

Պ. – «Խուճապ»ը կարեւոր սէնթէզ մըն է, որովհետեւ երկար քերթուած է. ուշի ուշով եթէ կարդաք, բարդ կառոյց մը ունի: Համակեդրոն շրջանակներով կը զարգանայ. դուրսէն, արուարձաններէն կը սկսի, կը դառնայ ու կու գայ կէտի մը ուր խուճապ չկայ, անթի-խուճապ մը կայ որ կեանքն է: Կեանքի ուժը որ ամէն բանի կը յաղթէ: Ամբողջ գործը երկու բեւեռներու մէջ բռնուած է. ահաւոր տագնապը անհեթեթին, յուսահատութիւնը եւ ատոր դէմ կեանքի հրճուանքը: Երկու հակասական բաներ, որոնց մէջ ի՛նչպէս պիտի սղմիս: Մէկ կողմէ ահաւոր տագնապն է, միւս կողմէ կեանքի ուրախութիւնը. ապրող, ողջ ըլլալու երջանկութիւնը. կարծեմ հարցը ատոնք իրարու հետ հաշտեցնելու մէջ է: Կը փորձեմ այդ երկուքը հաշտեցնել ու ատկէ հասնիլ բանաստեղծութիւններու ներքին կշռոյթին:

Հ. – Պիտի դառնամ նորէն ձեր տիպարին. դուք գտնուած էք թէ՛ արեւելքի, թէ արեւմուտքի քաղաքներու մէջ. այդ տիպարը արեւմուտքի մեծ քաղաքի մը բնակիչը կը թուի ըլլալ ինծի. արեւելքի՞ մէջ ալ նոյնքան պէտք ունի ան հաղորդակցութեան. տարբերութիւն մը չէ՞ք դներ երկու միջավայրերուն մէջ:

Պ. – Միջավայրը կը փոխուի, բայց անձը նոյնն է. չի փոխուիր: Ըսենք հասարակ մարդիկ թերեւս աւելի մօտ են իրարու արեւելքի մէջ. բայց արուեստագէտը ուրիշ է: Անոր աշխարհը միշտ օտար է, միշտ աքսորուած է ինք: Իրը, փնտռել է այդ օտարութեան մէջ տեղ մը, արձագանգ մը: Հայերու մօտ աւելի. մենք Հայ ըլլալով արդէն տեսակ մը անջատում ենք մարդկութեան ընդհանուր հոսանքներէն: Ո՞վ կը կարդայ մեր բանաստեղծութիւնը: «Քաղաք»ին քաղաքը արեւմուտքն է, բայց միջավայրը, ուր գրուած է, արեւելք է. Պէյրութն է:

Հ. – Ձեր նախորդ հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէիք Գր. Պըլտեանի համար, թէ impasse մըն է իրը, ու մեր գրականութիւնը այդ ուղիով պիտի չերթայ: Ո՞ր գիծն է ուրեմն որ ըստ ձեզի, կը քալէ դէպի վաղը: Սփիւռքի համար, ի՞նչ բան կը գծէ վաղուան գրականութեան մայր գիծը:

Պ. – Եթէ այս վաղը շատ հեռու չէ, հօրմէս ու անոր շուրջիններէն եկող մեր անցեալի թափը դեռ մեզ բաւական տեղ կը տանի: Մեր գրականութիւնը 3-4 հատորէ անդին չէ, պզտիկ բան մըն է: Մեր մէջ սակայն հայ գրողներու տոկունութիւնը եւ բարոյական չէնքը շատ կարեւոր է:

Վախ չունիմ որ գալիք 200 տարիներու ընթացքին այս ժողովուրդին բան մը կ'ըլլայ: Մենք անցեալէն այնպիսի՛ ուժ մը կը կրենք: Ես բաւական մօտէն քննած եմ այս ժողովուրդը. կարծեմ գիտեմ թէ ինչ է մեր մշակոյթին արժէքը: Մեր մշակոյթին մէջ այնպիսի ուժեր կան, այնպիսի տինամիզմ մը կայ որ, ոչ Շ. Շահնուրի գուշակութիւնները, ոչ ալ այսօրուան «լմնցաւ» ըսող յոռետեսները կապ ունին իրականութեան հետ: Մենք կը տոկանք, կեանքի եւ իմաստութեան որոշ պաշարով մը, որ հոս բերած ենք հազարաւոր տարիներէ. ասիկա դիւրին դիւրին չանհետիր: Վարուժան՝ 1915 է, Շահնուր՝ 1930: 15 տարուան տարբերութիւն մը կայ: Եթէ Վարուժանի սերունդը այդքան էներժի ունի, 15 տարի յետոյ ի՞նչ կը կորսուի: Ժողովուրդը ահաւոր ուժ մը ունի: Ես ատոր կը վստահիմ. կ'ըսեմ որ եթէ բռնես հայ ժողովուրդին տինամիզմը, ներքին իմաստութիւնը...: Լուսաւորչի կանթեղն է Թումանեանի. եթէ տեսնես զայն, քեզ կը լուսաւորէ: Պէտք է հաւատք ունենալ:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

կը փնտռէ ան: Կը խորհիմ, թէ Հայաստանի Հայերուն մէջ չկայ այս տագնապը... ես չեմ տեսած: Հոն կ'ըսուի, թէ հողը իմաստ կու տայ իրենց: Սփիւռքահայը այդ իմաստը պիտի հնարէ: Մենք առաքելութիւն մը ունինք, չեմ ըսեր մեսիական... աշխարհը փրկելու կոչում չունինք մենք, հրեաներուն պէս չենք: Մեր մէջ կայ սակայն առաքելութեան մը զգացումը: Մէկ փաստը անոր այն է, որ մենք ուր որ գացեր ենք՝ բարիք եղեր ենք, ոչ մէկուն չարիք չենք հասցուցեր, եւ ընդհակառակն՝ հայ ժողովուրդը քաղաքակրթական ազդակ եղած է: Կը հաւատաք, չէք հաւատար... ասոր շուրջ կարելի է վիճիլ: Հայը զգացած է մարդկութեան մէջ դեր մը խաղալու, աշխարհը աւելի բնական, աւելի ազնիւ տեղ մը դարձնելու մղումը: Անկախաբար մեր մշակոյթի մակարդակէն՝ մենք արժէքներ կը ներկայացնենք:

Ինծի կը թուի, թէ հայ ժողովուրդին Հայաստան վերջնական հաւաքուիլը Հայուն հարցը չի լուծեր: Հայուն հարցը աւելի է քան հողային հարցը: Աշխարհային հարց է: Ան ինքզինք պիտի իրագործէ, իր գոյութեան իմաստը պիտի ստեղծէ իր զգացած կոչումին, առաքելութեան ստանձնումին մէջ:

Սփիւռքի այլ տագնապը արուեստի կալուածին կը պատկանի: Մեր մէջ կայ երկու մշակոյթ. կայ ընտրանիի մշակոյթ մը եւ կայ ժողովրդային մշակոյթ մը: Ընտրանիի մշակոյթը տառապանք է, ցաւ է, պայքար է եւ պայքարի մշակոյթ է. ան է բուն մշակոյթը, վաւերականը: Ժողովրդային մշակոյթը հաճոյքի է, ժամանցի: Ընտրանիի եւ ժողովրդային մշակոյթին միջեւ գտնուող բացը հետզհետէ աւելի կը մեծնայ: Այս է տագնապը: Ժողովրդային մշակոյթը անկարեւոր է չեմ ըսեր: Ատիկա գործն է ինտելիկենցիային՝ միջին մտաւորականութեան: Երկու մշակոյթներուն միջեւ պէտք չէ մեծնայ անջրպետը, պէտք չէ շատ մեծնայ, որ այլեւս խզուի ամէն ինչ: Որքան կը տեսնեմ, մեր մէջ այս բացը երթալով աւելի կը մեծնայ, որ շատ գէշ է: Հսկայ ուժ մը մեր ժողովուրդը բոներ կը տանի: Հայերէնը տակաւ կը խամրի: Լեզուն տակաւ կը դառնայ միայն հաղորդակցութեան միջոց: Բայց որեւէ մէկ լեզու ոչ թէ միջոց է հաղորդակցութեան, այլ նպատակ է հաղորդակցութեան: Մեր լեզուն կը տժգունի: Եւ ահա կը ծագի վտանգ մը. արուեստի կալուածին մէջ լեզուն կը վերածուի միայն ու միայն արտայայտութեան միջոցի եւ կը կորսնցնէ արտայայտութեան ենթական ըլլալու իրականութիւնը:

Տագնապ մըն ալ է մտաւորականութեան տագնապը: Հայ մտաւորականներուն կը պակսին շատ մը պայմաններ, որպէսզի անոնք զարգանան, աճին:

Այն պայմաններէն առաջինը՝ մեր գլխուն եկածին բացատրութիւնն է: Եղեռնին հասկացողութիւնը: Ի՞նչ եղաւ այն ատեն: Այո, մեզ ջարդեցին: Բայց պատասխանը այդ չէ միայն: Մինչեւ որ հայ մտաւորականութիւնը մշակոյթի զանազան կալուածներուն մէջ չնուաճէ Եղեռնը, անոր խորհուրդը, ահաւորութիւնը, անմարդկայնութիւնը մեզ պիտի չարչրկէ եւ արգիլէ ազատ ստեղծագործութիւնը: Թրքութիւնը մեզի ժառանգ մնացած է Եղեռնէն, եւ այսքան ժամանակէ ի վեր կը թունաւորէ մեր միտքը: Մեր մէջ դրած է թոյն մը. ատելութեան, քէնի, վախի, հալածախտի զգացում մը կ'արգիլէ մեր մտաւորականութեան կարողութեանց ազատ ծաղկումին: Ամէնքդ ալ գիտէք, որ Թուրքը մեր մշակոյթին մէջ ճիւաղ մըն է: Անմարդկային էակ մը: Բայց չկայ, մեր իրականութեան մէջ բացակայ է: Բացակայ է, բայց ամէն տեղ է. չըլլալով իսկ՝ է՛: Մինչեւ այն ատեն որ Թուրքը չկարենանք մարդկայնացընել մեր մշակոյթին մէջ, պիտի չազատագրուինք, եւ պիտի չկարենանք մեր ստեղծագործական կարողութիւնները անխափան իրականացնել: Ես կը հիանամ Վ. Թէքէեանին, որ ջարդերու տաք շըրջանին բանաստեղծութիւն գրած է եւ ըսած է, թէ ես պէտք է ներեմ, որպէսզի կարենամ սիրել: Բնական է այս արտայայտութիւնը: Ես արուեստագէտ եմ, ինծմէ սիրել կը պահանջուի: Արուեստը սէր է, սիրոյ արարք է արուեստը: Ինչպէ՞ս ընել, որ մեր մէջի թոյնը վերնայ:

Օշական փորձեց թոյնը հանել: Մնացորդացը խորքին մէջ պատասխան է. դուն մեզ կը ջարդես, ես քեզի գիրք կու տամ... մենք արուեստով կը պատասխանենք հոն՝ ուր դուն եաթաղանով կը զարնես մեր գլխուն: Եթէ օր մը թոյնը մաքրուի, Աստուա՛ծ տայ, այն ատեն խորունկ շունչ մը պիտի առնենք, բացուինք աշխարհին:

Տագնապներու շարքին մէջ սփիւռքահայ մտաւորականութեան մտատանջութիւնն է, թէ ինչպէ՞ս պիտի պաշտպանենք արեւմտահայ մշակութային ժառանգութիւնը: Հսկայական տագնապ: Ինչպէ՞ս զայն պիտի փոխանցենք գալիք սերունդներուն: Մշակոյթը առարկայ չէ, մշակոյթը կ'ապրուի, ապրուելով կը փոխանցուի: Տանդ մէջ գեղեցիկ ջութակ մը կախէ, բայց եթէ ջութակը նուագող չկայ տանդ մէջ, ի՞նչ հասկցանք անկէ: Որպէսզի արեւմտահայ մշակոյթը դիմանայ՝ պէտք է ապրուի: Մենք է, որ զայն պիտի ապրինք, եւ ոչ թէ ծառերը, լեռները: Մենք մեր ջիղերով պիտի ապրինք զայն: Պէտք է մերը ընենք, որպէսզի կարենանք քայլ մը առաջ երթալ, այլապէս տեղքայլ կ'ընենք... ետեւ կ'երթանք: Եւ որպէսզի այս դժուար գործը, մշակութային ժառանգութեան ստանձնումը գըլուխ հանէ, մտաւորականութիւնը ստիպուած է իր վրայ պաշտօն առնել: Մտաւորականութիւնը ոչ-պաշտօնական ղեկավարութիւնն է ժողովուրդի մը: Անոր եւ պաշտօնական ղեկավարութեան միջեւ պայքար կը ստեղծուի: Շատ բնական է ատիկա, կեանքի օրէնքն է: Անշուշտ մաքուր պայքարի մասին կը խօսիմ, հայ մշակոյթի, ոգեկան պայքարի մասին:

Սփիւռքի մշակոյթը երկու շրջանի կը բաժնեմ. ժխտական շրջանի մը եւ դրական շրջանի մը: Ժխտական շրջանը կու գայ մինչեւ 1970-ական թուականները, Սարաֆեանի մահը: Ողբի, ցաւի, մերժումի, ուրացումի ժամանակ մը: Անկէ ասդին կը սկսի դրական շրջանը: Ատիկա հաշիւ չունի մաքրելիք մէկուն հետ, կ'ուզէ բան մը ստեղծել, որ դէպի կեանք դառնայ: Իմ սերունդը քիչ մը հինին կառչած է: Բայց ձեզի ուրախ լուր բերեմ. երիտասարդ սերունդ մը կայ այսօր որ դրական կեցուածք ունի կեանքին նկատմամբ: Եթէ ազգ մը գացած է մինչեւ մահ եւ ետ դարձած է, այդ ազգը պատմելիք ունի մարդկութեան: Եւ այս առաքելութիւնը պէտք է փոխանցուի: Հրեաներն ալ մեր ճամբայէն անցան... Բայց անոնց հոգին այլանդակուեցաւ: Արաբներուն հետ իրենց վերջին վերաբերումը ամբողջական հակասումն է իրենց ոգեկանութեան: Բարեբախտաբար, մենք սուղի ժամանակ մը ունեցանք, որ առողջացուց մեզ: Երիտասարդներուն կը մնայ իրենց միջոցներով առաքելութիւնը առջեւ տանիլ:

Վերջապէս հաւատքի տագնապը մէջտեղ կ'ելլէ: Հարկ է հաւատալ հայ ժողովուրդին: Ջրի խօսք չեմ ըսեր... հարկաւ ջրի խօսք է, եթէ խորքէն, էութենէն չենք գար. իսկ եթէ կու գանք հոնկէ... «Որք հաւատով կայք յանդիման եւայլն»: Ով որ եկեղեցի կ'երթայ եւ միայն պատկեր, պատ կը տեսնէ, բան չանցնիր իրեն. բայց ով որ հաւատքով կը նայի՝ կը տեսնէ զօրաւոր ուժը Աստուծոյ: Եւ կրօնական հարց չկայ ասոր մէջ. ոգեկան ուժերը մարդուն երեւակայութեան մէջն են: Ձեզի՝ բոլորդ ծանօթ է Թումանեանի «Լուսաւորչի կանթեղը» բանաստեղծութիւնը... պռաւօ, Թումանեան, մշտավառ ջահը տեսեր է: Զայն չեն տեսներ անոնք, որոնք սակարկութիւններու մէջ են: Անոնք՝ որոնք ինկած են իրենց սակարկութիւններուն մէջ, կը յուսահատին, չեն տեսներ այն ջահը: Խութեամբս կ'ըսեմ ատիկա, որ հակառակ իր ողբերգականութեան, թափթփածութեան՝ Հայուն մէջ ուժ մը կը տեսնեմ դիմանալու, ապրելու, արժէքաւոր բան մը ըսելու կեանքէն:

Խօսքս վերջացնելով ըսեմ, որ Եղեռնէն ծնած միակ բարիքը Սփիւռքն է: Եւ անոր դիմանալը ուրիշ որեւէ ժողովուրդէ կախում չունի, բացի՝ մեզմէ: Կան կարողութիւնները, տուեալները, որոնցմով պիտի դիմանայ ան: Առնուազն 500 տարի կու տամ Սփիւռքին(...):

Վ. ՕՇԱԿԱՆ

ԽՈՒՃԱՊ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

. . .

ես նամբորդն եմ առանց ճամբու

ոչ ոք ինծի հրաժեշտի ձեռք բրաւ ու ոչ մէկի աչքը ճամբուս կը մնայ

ասով հանդերձ՝ ես անհրաժեշտ եմ աշխարհին

եթէ չըլլամ, վստահ եմ, կը կործանի ինքնիր մէջ:

վինակս շատ անյոյս է, լալս կու գայ երբեմն

ամօթ կը զգամ ես ինձմէ, ամբողջ օրը դուռ պատուհան կը գոցեմ,

տուն կը մնամ

կինս անգամ աչքիս փուշ է, աղբօրը քով կը դրկեմ

ու մութին մէջ կը յանձնուիմ խորհրդաւոր կարօտին

որ ժամերով անընդհատ ճաղցկեղի պէս կը կրծէ:

Հիմա սակայն փողոցներէն մարդ կը փնտռեմ

սա ամբոխը սպառազէն, զրահապատ անցորդներու

ի՛նչ հեշտանքով իր ինքնաբաւ մինակութեան վեհութենէն՝ հեգնելու է

սովալլուկ ու կիսամերկ սա թշուառը՝ որ ե՛ս եմ...

կը գայթակղիմ, կ'ընդվզիմ

«դուք մարդ չէ՞ք» կ'աղաղակեմ օդին մէջ

բարձր ծառին գագաթէն մեծ ագռաւ մը գլուխը կը ծռէ վար կը նայի

անմիջապէս ոստիկաններ կ'երեւան, զիս կը բռնեն

ու ինձմէ ներս կը վռնտեն, կը թխմեն

հազիւ շունչս կը գտնեմ՝ կը պոռա՛մ

«Տեղ չկայ հոս, լեփլեցուն է, մի՛ հրէք»

բայց գիտեմ որ ներսը հսկայ, պարապ, անհիւրընկալ սրահներ կան,

աղքատ թաղի հանրապարտէզ՝ ոչ դուռ ունի, ոչ նստարան, ոչ ցանկապատ

ծեր ու անտէր դատարկապորտ խուժանի ձրի ճաշարան՝

քաղցած բերան կը հոտի

անհորիզոն տափաստանի պզտիկ մօթէլ՝ կղպանք չունի

«հոս մարդ չկայ չկայ չկա՛յ» կ'աղաղակեմ նարահատ

օգուտ չունի... աշխարհը զիս խցան ըրեր՝ կոկորդէս ներս կը խրէ

ներմակ ձեռնոց սեւ ակնոց վիրաբոյժներ՝ վրաս հակեր՝ կ'աշխատին

մաքսատունի շունշանորդի քննիչներ՝ քիթերնուն տակէն՝ կը խնդան...

կը բողոքեմ, կը բարկանամ... բայց ձայնս լռութեան մէջ կը խեղդուի

«ո՞ւր գացեր է ամէն ինչ» կը պոռամ՝ ու կը վազեմ

կօշիկներուս հարուածներուն արձագանգը երկիւղ կը նետէ սրտիս մէջ

«ուրէ՞ն ես եմ յանցաւորը, առանձինը» կը հարցնեմ մութ պատերուն...

օթօ մը կ'անցնի քովէս, ամայի է փողոցը ու երթալով կը նեղնայ

պէտք է երթամ, դադար չկայ ինծի համար, կը մօտենա՞մ

կը հեռանա՞մ՝ չեմ գիտեր

լոյսի ետին թանձր մութ է, ատոր ետին՝ լոյս է կրկին

աչք կուրցնող ու աչք բացող՝

որ լոյս ալ չէ

այլ՝ կարասիներու ծածկումին տակ, մեղաւորի պէս թաքնուած՝

մահապարտ ու փախստական ութ մոգ

երազը պատրաստ բռներ՝ կը սպասեն

բայց ի՞նչ օգուտ —

միայն բացական է որ ներկայ է

այդպէս թափած ամէն կողմ ու նոյն ատեն յորդահոսան ծորելով

մոմիաներու ծոծրակէն

մինչ ես ասդին որբանցքներու բաւիղներու ջրաղացէն կը տարուիմ

՛նոյեան Տապանը լոյսերը վառ բայց պարապ պարա՛պ՝ քովէս

կ'անցնի ու կ'երթայ:

Ու կը փախիմ...

ամէն ուղղութեան նոյն ատեն ուր որ տանի

ամէն պատուհանէ ներս նայելով թէ ո՞վ է սա՝ եթէ ես չեմ

ահ ու դողի մատնուած՝ որ չըլլայ թէ կորսուիմ ճամբայ չելած տակաւին

քայլ մը կ'առնեմ... պատնէններու ի՛նչ խաժամուժ հրապարակ լեցուեր է

բայց ո՞ւր է ո՞ւր է բնտիպը, նախահայրը աս բիծերուն

տես, ամէն մէկը ինչքան ուժով գրկեր է ինքնիր մարմին, անուն, կօշիկ,

դերանուն

ի՛նչ հոյակապ դերասաններ, ի՛նչ լրջութեամբ մարդու դերը կը խաղան

կ'երթան կու գան առանց երբեք շուարելու... կը սարսռա՛մ...

սարսափելի ու փառահեղ ըլլալու է ուրիշ մէկը ըլլալը

այդպէս միակ ու վերջնական, ստորագրուած, կնքուած, աս ե՛ս եմ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·005 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.005

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ›

(Սեպտեմբեր 29 / Հոկտեմբեր 2)

Ս· ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտ· 28–ին, դատական նիստը սկսած է Սամուէլ Բաբայեանի հօրաքրոջ որդիներ Գառնիկ, Վալերի եւ Հենրիխ Ծատրեանի հարցաքննութեամբ: Գ· Ծատրեան ըսած է թէ զօրամասէն զէնք ու ռազմամթերք բերած ու Ս· Բաբայեանի գիւղական տունը մթերած են: Նման խոստովանութիւն մը ըրած են Վալերի եւ Հենրիխ Ծատրեան եւս: Երբ կարգը եկած է Ս· Բաբայեանի հարցաքննութեան, ան խնդրած է յետաձգել իր ունկնդրութիւնը եւ առանձին գրոյց մը ունենալ նիստի նախագահին եւ պետական մեղադրողին հետ: Ապա սկսած են վկայութիւններ տալ տուժողները: Քանի որ Ա· Ղուկասեան վիրահատութենէն ետք ի վիճակի չէ ներկայ գտնուելու, դատարանին մէջ զայն ներկայացնող Կ· Բաբուրեան յայտնած է, թէ դատարանին ներկայացնելիք հարց չունի ան: Իսկ թիկնապահ Ս· Գաբրիէլեան, որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, մանրամասնօրէն պատմած է յարձակման մասին: Ան, ինչպէս նաեւ ծանր վիրաւոր եւ որով՝ նիստին բացակայ Ս· Սարգսեանի եղբայրը մեղադրեալներէն վնասուց հատուցում պահանջած են:

Դատը շարունակուած է Սեպտ· 29–ին: ԼՂՀ պաշտպանութեան բժշկական բաժնի նախկին պետ Ս· Գէորգեան մերժած է այն ամբաստանութիւնը, թէ ինք Ս· Բաբայեանին թելադրած է սպաննել նախագահը: Ռուդիկ Հիւսնունց, իբրեւ վկայ, յայտնած է, որ մեղադրեալ Սամուէլ Աղաճանեան Ս· Բաբայեանի նկատմամբ իշխանութիւններու ընթացքէն իբրեւ թէ վիրաւորուած, իր հետ հանդիպման մը ընթացքին ըսած էր, թէ անհրաժեշտ է նախագահը սպաննել: Նախագահի թիկնապահներուն պետը, Արթիկ Աւետիսեան, վկայած է թէ ահաբեկչութեան ընթացքին տեսած է երկու կէտէ կրակողներու տարբեր փայլատակումներ, որմէ եզրակացուցած է թէ կրակողները երկու էին: Աւելցուցած է թէ իր եւ միւս թիկնապահին՝ Արթուր Մանկասարեանի պատասխան կրակոցներուն վրայ յանցագործները փախուստի դիմած են:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԴՈՒՐՍ ԳԱԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՆԵԼ ՎԻՃԱԿԷՆ

Ռ· Քոչարեան Սեպտ· 29–ին ընդունած է Ազգ· Ժողովի Նախագահի հրաժարումին առընչութեամբ յատուկ յայտարարութիւն հրապարակած քաղաքական ուժերու (ՀՀԿ, ՀՅԴ, ԱԺՄ, "Օրինաց Երկիր", "Կայունութիւն", ՍԻՄ) ներկայացուցիչները: Նախագահին գրասենեակէն յայտնած են թէ Ռ· Քոչարեան եւ օրէնսդիր մարմնին անդամները քննած են Ազգ· Ժողովին մէջ ստեղծուած կացութիւնը եւ անկէ դուրս գալու հնարաւոր միջոցները:

ԱԼԻԵՒ ԼԱՒԱՏԵՍ Է ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ – ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

ԻԹԱՌ–ի թղթակիցին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Հ· Ալիեւ յայտնած է, թէ Ռուսաստան եւ Ատրպէյճան մեծ աշխատանք կը տանին Պուտինի Բաքու այցելութեան ուղղութեամբ: «Ես մեծապէս կը գնահատեմ Ռուսաստանը եւ գիտեմ, որ ձեր երկրին մէջ բազմաթիւ բարեկամներ ունիմ: Կը կարծեմ, որ ատրպէյճանեւռուսական յարաբերութիւններուն հեռանկարները շատ լաւ են» յայտնած է Ալիեւ: Պուտինի Ատրպէյճան այցը հաւանաբար տեղի ունենայ Նոյեմբերի վերջերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ՍԿՍԱՒ ԱՌԱՋԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Հայաստանի Ֆրանսական Համալսարանը, Սեպտ· 29–ին, մեծ հանդիսութեամբ նշած է իր առաջին ուսումնական տարեշրջանի սկիզբը՝ ներկայութեամբ օտար դեսպաններու, ՀՀ կրթութեան եւ գիտութեան ներկայացուցիչներու եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններու: Հայաստանի մէջ Ֆրանսայի դեսպան Լըկրա, ողջոյնի իր խօսքին մէջ շեշտած է, թէ Ֆրանսական Համալսարանը պիտի հանդիսանայ եւրոպական քաղաքակրթութեան օճախ մը՝ որուն համար օժտուած է բոլոր հնարաւորութիւններով եւ դասախօսական բարձր անձնակազմով: Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած են նաեւ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ դեսպանները:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ԾԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ 35 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 1000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ամէն ինչ ծայր տուաւ Հինգշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 28–ին, երբ իսրայէլեան աջ, Լիքուտի պարագլուխը՝ Արիէլ Շարոն անսպասելի այցելութիւն մը կատարեց մզկիթներու հարթավայրին, որ Իսլամի 3-րդ սրբազան վայրն է, ինչ որ գրգռութիւն մը նկատուեցաւ: Այդ վայրկեանէն ծայր տուին խռովութիւններ, որոնք ժամէ ժամ մեծ համեմատութիւններ առին եւ տարածուեցան: Պաղեստինցիք վերսկսան իրենց ինթիֆատան (քարամարտը), իսկ Իսրայէլացիք հակադրեցին կրակ բանալով եւ սպաննելով նաեւ մանուկներ: Արեւմտեան եւ այլ գրեթէ բոլոր թերթերը հրատարակեցին նկարը ծանրօրէն վիրաւորուած մարդու մը որ ապաստանած է պատի մը տակ փորձելով պաշտպանել իր զաւակը եւ որ զոհ կ'երթայ իսրայէլեան փամփուշտի մը:

Երկուշաբթի առտու, Հոկտեմբեր 2–ին, մեռեալներու թիւը 35 էր պաղեստինեան կողմը, ուր կար նաեւ 1000 վիրաւոր, մինչ Իսրայէլացիք մէկ մեռեալ ունէին: Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 30–ին, Իսրայէլի Ամանօրն ըլլալով, ժողովուրդն ալ ընդհանրապէս լուր չէ ունեցած անցած – դարձածէն, զբաղած ըլլալով տօնական հարցերով: Պաղեստինցիներու մօտ, միայն մէկ մանուկ չէ որ զոհ գացած է եւ բաւական բանակէն կայ իսրայէլեան կրակոցներու շուրջ: Արաֆաթ կ'ամբաստանէ իսրայէլեան ապահովութեան ուժերը որոնք սպաննելու համար կը կրակէին, քանի իրենց թիրախ կ'առնէին գըլուխները: Արաբական երկիրները վրդովուած են եւ ժողով գումարած Գահիրէ: Միջազգային համագործակցութեան պաղեստինցի նախարարը՝ Նապիլ Շաաթ ամբաստանած է Իսրայէլը որ «կանխամըտածուած ոճիր» մը գործեց:

Հոկտեմբեր 2–ին, պաղեստինեան իշխանութիւնը կը յայտարարէր թէ ընդունած է հրադադար մը, առաջարկուած Իսրայէլի կողմէ, որոշ պայմաններով: Պաղեստինցիք կ'ուզեն որ Իսրայէլ քաշէ իր բանակը եւ քննիչ յանձնախումբ մը հաստատուի կատարուած ջարդին վերաբերեալ մզկիթներու հարթավայրին վըրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ընդդիմութեան կոչին հետեւելով, Հոկտեմբեր 2–ին, ընդհանուր գործադուլ կար երկրին մէջ, ճամբաները որոնք Պելկրատ կը տանին փակուած էին: Ծանօթ է որ ընդդիմադիրները չեն համակերպիր նախագահական ընտրութեան Բ· շրջանի մը, քանի իրենց պարագլուխը՝ Քոսթունիչա ընտրուած է: Ընդդիմութեան կոչը կը հրաւիրէ ժողովուրդը՝ «քաղաքացիական անհնազանդութեան»: Շիրաք ալ յայտարարած է.– «Միլոսեւիչ պէտք է մեկնի»:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նոր պատերազմը արդէն մէկ տարեկան է եւ ոչինչ լուծուած է: 1999, Հոկտեմբեր 1–ին է որ Պուտին, այն ատեն վարչապետ, ռուսական զօրքը կը ղրկէր Չէչէնիոյ վրայ, պատրուակ բռնելով Մոսկուա գործածուած կարգ մը ոճրափորձեր: Հոկտեմբեր 2–ին, այս առթիւ, «Ֆիկառօ» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Սուլթիգովի հետ, որ Դումայի մէջ Չէչէնիոյ խորհրդակցական յանձնախումբին պետն է եւ որ չի ծածկեր թէ հարցը կասպից ծովու քարիւղն է: Կը խորհի որ անհրաժեշտ է հանրաքուէ մը Չէչէնիոյ կարգավիճակին վերաբերեալ: «Լիպերասիոն» ալ Ասլան Մասխադովի հետ (Չէչէնիոյ նախագահը) հարցազրոյց մը կրցած է հրատարակել: Անոր համար այս երկրորդ պատերազմը, իրական աղէտ պատերազմ մըն է, ուր զօրավարները միայն դրամով շահագրգռուած են: Ահաբեկիչներու պետը Մոսկուա պէտք է փնտռել, ոչ՝ մեր մէջ, կ'ըսէ Մասխադով: Բայց, կռիւները կը շարունակուին, մէկ տարուան մէջ արդէն 2400 մեռեալ կար Ռուսերու մօտ, պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԷՔՍՓՐԷՍ ՍԱՄԵՆԱ գրօսանաւը որ ընկղմեցաւ Սեպտեմբեր 26-ին, երբ Փիրայէն դէպի կղզիները երթեւեկը կ'ապահովէր, յայտարարուածէն աւելի զոհ տուած է: Հոկտեմբեր 2–ի տուեալներով մեռեալներու թիւը 79–ի բարձրացած էր (առաջին առթիւ 64 ըսուած էր): Ուրիշ գրօսանաւ մըն ալ ընկղմեցաւ նոյն պայմաններու մէջ, Սեպտեմբեր 30–ին, այս անգամ միայն 82 տարեկան անգլիացի զբօսաշրջիկ մը զոհ գնաց: Միւս ճամբորդները կարելի եղաւ փրկել:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 20 անդամներ, գլխաւորութեամբ Ազգային քարտուղար՝ Ռոպէր Հիւի Փարիզի Պատժական Ատեանին ներկայացան Հոկտեմբեր 2–ին: Մեղադրանքը կը վերաբերի շուրջ 20 միլիոն ֆրանքի որ 1990-ի եւ 94-ի միջեւ վճարուած է կուսակցութեան նախկին Գոմփանեի ժենեռալ դէ զ'օ-ի կողմէ, երբ դեռ օրէնք չկար կուսակցութեանց նիւթականի հայթայթման մասին: Դատը կրնայ 3 շաբաթ տեւել եւ Հիւ կորսնցնել ընտրուելու իրաւունքը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՈՒՐՔ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐԻ ՄԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ

Թրքական իշխանութիւնները եւ մետիաները կը շարունակեն զբաղիլ հայկական բանաձեւի հարցով, որ սկզբունքով պէտք է քննուի Հոկտեմբեր 3–ին, Ներկայացուցչական Ժողովի Միջազգային Յարաբերութեանց Յանձնախումբին կողմէ:

Այսպէս, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի Սեպտեմբեր 29–ի հերթական նիստը, որ գումարուած էր Նախագահ Սէզէրի նախագահութեան ներքեւ, առաջին դծի վրայ ունէր Հայկական բանաձեւի դէմ միջոցառումներու հարցը: Նախագահութիւն, կառավարութիւն եւ բանակային ուժեր նիստի ընթացքին քննարկըւած է թէ Թուրքիա ի՞նչպէս ցոյց պիտի տար իր հակազդեցութիւնը Ներկայացուցիչներու Տան ենթայանձնաժողովներու մօտ Հայկական Ցեղասպանութեան բանաձեւի գտած ընդունելութեան կապակցութեամբ: Նիստէն վերջ հրատարակուած հաղորդագրութեան մէջ դիտել տրուեցաւ որ Թուրքիա ցաւ կը զգայ Հայկական լոպիներու կողմէ առաջ տարուած պնդումներուն դիմաց, թէ այդ հարցերը օրակարգի բերուած են միլիոնաւոր Հայկական շրջանակներու նախաձեռնութեամբ, թէ ենթակայական վճիռներու, կեղծ փաստաթուղթերու, ներքին կամ արտաքին քաղաքական առաւելութիւններու վրայ հիմնուած այսպիսի նախաձեռնութիւններ որեւէ նպաստ չեն բերեր հողատարածքի ու աշխարհի խաղաղութեան: «Որքան ատեն որ մէջտեղն են պատմական ճշմարտութիւնները, պատմական փաստաթուղթերը, եկեղեցական արձանագրութիւնները, եւ ականատեսներ, ո՛չ մէկը բան մը կը շահի թշնամութիւն սերմանելով երկու հաւաքականութիւններու միջեւ, որոնք ստիպուած են քով քովի ապրիլ նոյն աշխարհագրութեան մէջ: Անդրադառնալ այս ճշմարտութեան, օգտակար պիտի ըլլայ հողատարածքի ժողովուրդներուն, մասնաւորաբար Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ Հայաստանի ժողովուրդին:

Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍԻՏՆԷ ··· ՍԻՏՆԷ ··· ՍԻՏՆԷ ···
ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ
ՍԻՏՆԷ ··· ՍԻՏՆԷ ··· ՍԻՏՆԷ ···

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԵՏ ԱՌՆՈՒԱԾ

Ողիմպիական խաղերը փակուեցան Սեպտեմբեր 30-ին, շքեղ հանդիսութեամբ եւ աննախընթաց հրավառութեամբ մը: Վերջնական դասաւորման գլուխն է Ամերիկա 97 մետալով (39 ոսկի), կը հետեւին Ռուսաստան 88 մետալ (32 ոսկի), Չինաստան 59 մետալ (98 ոսկի), Աւստրալիա 58 մետալ (16 ոսկի), Գերմանիա 57 մետալ (14 ոսկի), Ֆրանսա 38 մետալ (13 ոսկի), 26–րդ է Թուրքիա 4 մետալով (3 ոսկի), 34–րդ է Ատրպէյճան 3 մետալով (2 ոսկի), 67–րդ է Վրաստան 6 (պրոնզ) մետալով, 70–րդ է Հայաստան 1 պրոնզ մետալով: Արդարեւ, Հայաստանի շահած պրոնզ մետալներէն մէկը ետ առնուած է: Անոր հեղինակը՝ գերծանր ծանրաբարձ Աշոտ Դանիէլեան ամբաստանուած է արգիլուած դեղ առնելու յանցանքով· նոյն ճակատագրին ենթարկուած են եօթը այլ մարզիկներ եւս:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 75–ԱՄԵԱԿԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ)

Յառաջիկայ տարուան Յունուարին, Ռ. Հատտէճեան կը բոլորէ իր ծննդեան 75–րդ տարեդարձը: Ոչ միայն պոլսահայ ժամանակակից գրականութեան, այլեւ սփիւռքահայ մամլոյ ասպարէզին ամէնէն վաստակաշատ, բեղուն եւ ճարտար գրիչներէն մին է ան, որուն համբաւաւոր «Յուշատետր»երը շուրջ երկու տասնամեակէ ի վեր, արդարօրէն, բացառիկ հրմայք մը ստեղծած են իր անունին շուրջ:

Իր մշակած բազմասեռ գրականութեան, անոր ծալքերուն, թողած արձագանգներուն եւ առընչակից այլ երեւոյթներու մասին Ռ. Հ.ի համոզումներն ու տեսակէտները արծարծեցինք մտերմիկ ու սրտբաց հարցազրոյցի մը ընթացքին, կայացած՝ Հալէպ, Մարտ 2000–ին:

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Անցեալ տարի (1999) լոյսին բերած ձեր 6 գիրքերուն մէջ (*«Հին հասցէներ», «Գրական հաւաքոյթ Սուստիէյի մեր պարտէզին մէջ», «Թեւերը կ'երկարին կ'երթան», «Հողը ճակատագիր է», «Յակոբ Պարոնեան վերադարձաւ»* եւ *«Երեւանեան յուշատետր»*), ուշագրաւ նորութիւն մը եղաւ Յ. Պարոնեանի «Վերադարձը»: Եթէ նկատի առնենք 35 տարի առաջ հրատարակուած ձեր մէկ մենագրութիւնը մեծ երգիծաբանին մասին (*«Յակոբ Պարոնեանի մտերմութեան մէջ»*), կրնա՞նք ըսել թէ այս նոր գործը հինէն եկող շահագրգռութեան մը արդիւնքն է, թէ՞ ծնունդն է բոլորովին նոր թելադրութիւններու:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – *Յստակօրէն կը յիշեմ, որ կեանքիս շատ կանուխ շրջաններուն, բազմաթիւ գրասէրներու նման, ե՛ս ալ մասնաւոր հետաքրքրութիւն եւ համակրանք մը զգացած էի մեր անզուգական երգիծաբան Յ. Պարոնեանի նկատմամբ: Այդ առաջին պատահական համակրանքն էր արդէն, որ մղած էր զիս Պարոնեանի մասին մենագրութիւն մը գրելու: Հիմնական երկու պատճառներ ունէի այդ շրջանին՝ նմանօրինակ մենագրութիւն մը գրելու համար. – Նախ՝ Պարոնեանի հանդէպ իմ անսահման սէրս, հիացումս՝ իր սրամտութիւններուն, մեր ազգային խրականութեան նկատմամբ իր դիրքորոշումներուն, իր ցուցաբերած խիզախութեան, քաջութեան եւ ճշմարտախօսութեան հանդէպ, եւ ապա՝ կերպով մը իմ անձիս վրայ գրական փորձ մը կատարելու յաւակնութիւնս: Կ'ուզէի հասկնալ, թէ ես գրական – գեղարուեստական ստեղծագործութենէ, պատմուածքէ կամ գրախօսական աշխատանքէ դուրս արդեօք կրնայի՞ մենագրութիւն մըն ալ գրել, ուսումնասիրութիւն մը ընել մէկու մը մասին: Բան մը, որուն նկատմամբ իմ բոլոր գրչի եղբայրներս թերահաւատ էին:*

Հ. – Դուք ձեզ փորձաքարի՞ զարնել ուզեցիք ուրեմն...

Պ. – *Այո՛: Ճիշդ նոյն փորձառութեամբ գրած էի նաեւ առաջին թատերախաղս՝* «Կեանքի մը երեք կիրակիները» (1959): *Այդ օրերուն, որոշապէս կը տեսնէի թէ մեր երէց գրողներէն Վարուժան Աճէմեան (այժմ՝ Արժանթին) ի՛նչպէս կը յաջողէր սովորական ու պարզունակ նիւթերով կատակերգութիւն մը գրել եւ անով գրաւել հանդիսականներուն եւ ընթերցողներուն համակրանքը: Սկսած էի հարց տալ ես ինծի, թէ արդեօք չե՞մ կրնար պատմուածքի մը լուրջ եւ փիլիսոփայական մտածումներով լեցուն մթնոլորտէն քիչ մը հեռանալ եւ կատակերգութիւն մը գրել: Ճիշդ ա՛յդ փորձն ընելու համար է որ գրեցի առաջին թատերախաղս եւ տեսայ որ կրնայի:*

Սակայն աւելի լուրջ էր պարագան, երբ ձեռնարկեցի Յ. Պարոնեանի մասին մենագրութիւն մը գրելու: Եւ կը կարծեմ որ յաջողեցայ Պարոնեանին մօտենալ տարբեր եւ իւրայատուկ տեսանկիւնէ մը, միշտ մնալով այնքան ժողովրդական մակարդակի վրայ՝ որքան մնացած էր նոյնինքն Պարոնեանը: Լաւ կը յիշեմ, որ այդ շրջանին երբ մենագրութեանս առաջին հատուածները հրատարակուիլ սկսան «Մարմարա»*ի մէջ (համբաւաւոր անուն մը չէի տակաւին), Պոլսոյ մեր երէց գրողները, որոնք զիս բաւականաչափ ալ չէին ճանչնար, ցնցուեցան: Խրախուսիչ միջոցաւ կ'իմանայի, թէ անոնցմէ ոմանք խօսքը լուր կը ղրկէին՝ ըսելով որ «սա Պարոնեանը կարդա՛, բոլորովին տարբեր աշխարհ մը կայ հոն...»:*

Հ. – Ուրեմն այդ մենագրութի՞ւնն ալ նախապէս մամուլի մէջ տպուած էր:

Պ. – *Այո՛, իմ գործերուս գրեթէ ամբողջութիւնը, բացի* «Առաստաղ» *վէպէն, տպուած է* «Մարմարա»*ի մէջ:*

Հ. – Բայց այդ շրջանին, թերթին խմբագրապետութիւնը տակաւին չէիք ստանձնած կարծեմ...

Պ. – *Ո՛չ, այն ատեն տակաւին Պետրոս եւ Սեդա Զօպեանն էին թերթին տէրերը: Եւ ի պատիւ իրենց, պէտք է ըսել որ միշտ քաջալեր եղած են ինծի, հակառակ որ իրենք անձնապէս գրական ստեղծագործութեան հետամուտ չեն եղած: Անոնք գրականութեան նկատմամբ այնքան քաջալեր եղան, որքան ե՛ս պիտի ըլլայի յետագային, երբ ստանձնէի* «Մարմարա»*ի բեռը, գրաւելով իրենց տեղը:*

Ուստի, երբ Յ. Պարոնեանի մենագրութիւնը գրեցի ու վստահ եղայ՝ որ ժողովուրդը սիրեց զայն, այդքանով գոհացայ: Այդ մարզին մէջ, կարծես, զիս փաստեցի: Ոմանք մինչեւ այսօր հարց կուտան ինծի, թէ ինչո՞ւ ուրիշներու մասին եւս նմանօրինակ մենագրութիւններ չգրեցի, մանաւանդ որ կատարելապէս յաջողած էի Պարոնեանը վերլուծելու իմ առաջին ճիգերուս մէջ: Իսկապէս ալ, հակառակ որ տարիներ շարունակ մեր մշակոյթի տիտաններուն մասին բանախօսութիւններ սարքելու առթիւ՝ այդ անձերուն մասին խոր ուսումնասիրութիւններ կատարեցի, սակայն Պարոնեանէն ետք ուրիշ ոեւէ մէկու մասին մենագրութիւն չկրցայ գրել, պարզապէս որովհետեւ կը խորհիմ թէ անիկա իմ կալուածս չէ: Ես այդ ուսումնասիրութիւններուն տրուելիք ժամանակը յատկապէս յատկացուցի այլ բաներու, ինչպէս՝ «Յուշատետր»*ը, որ իմ ամբողջ ուժքս ու ժամանակս կլանեց վերջին 20 տարիներուն:*

Ինչ կը վերաբերի Պարոնեանի «Վերադարձ»*ին, չեմ խորհիր որ անիկա օրկանական կապ մը ունենայ նախկին մենագրութեան հետ: Կրնամ հաւաստել սակայն, թէ գրուած է մէկու մը կողմէ՝ որ խորապէս կը ճանչնայ Պարոնեանը: Այն օրէն ասդին, երբ Պարոնեանի մենագրութիւնը հրատարակած էի, հայ ազգային կեանքին մէջ (Պոլիս եւ այլուր) ամէն վայրկեան կը զգայի Յակոբ Պարոնեանի մը կարիքը: Եւ անիկա միայն իմ մտածումս չէր: Կը տեսնէի որ ամէն անգամ երբ ծիծաղելի, քննադատելի ու մեր տոհմիկ բարքերուն հետ անհաշտ կացութեան մը դիմաց կը գտնուէինք, մեր ժողովուրդին ամէնէն անգիտակից մարդիկն իսկ իրենց բերնէն* «Ո՞ւր ես, Պարոնեան» *մը կ'արձակէին...:*

Այսուհանդերձ, այլեւս բնաւ չէի մտածեր Յ. Պարոնեանի մասին նոր գիրք մը գրել, մինչեւ այն օրը՝ երբ Օրթագիւղի մէջ երգիծաբանին կիսանդրին գետեղուեցաւ (1999 Յունիս 19): Պարոնեանի գերեզմանը դժբախտաբար անյայտ մնացած է, թէեւ գիտենք որ Օրթագիւղի մէջ է թաղուած: Արտասահմանէն շատեր երբ Պոլիս կուգային ու կը հարցնէին թէ ո՞ւր է Պարոնեանի դամբարանը, մենք չէինք գիտեր. ատիկա պոլսահայ համայնքին համար ամօթ մըն էր ու թերեւս այդ ամօթէն ձերբազատելու համար՝ կարգ մը մտաւորական ընկերներ մտածեցին երգիծաբանին կիսանդրին զետեղել Օրթագիւղի եկեղեցիին բակը, այն նկատումով որ Պարոնեան իր կեանքին վերջին շրջանները ապրեցաւ ու մեռաւ Օրթագիւղի մէջ, հակառակ որ ան առընչուած է ու կը նոյնանայ Իսթանպուլի համայնշատ բոլոր թաղերուն հետ հաւասարապէս, իր նշանաւոր «Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ»*ով:*

Ես, հարկեցուցիչ պատճառով մը, այդ կիսանդրիին բացման արարողութեան ներկայ չգտնուեցայ: Բացումէն ետք սակայն, ուզեցի կարճ յօդուածով մը անդրադառնալ երեւոյթին. սկսայ ծաւալեցայ ու ահա՝ անսպասելիօրէն այս գիրքը մէջտեղ եկաւ: Անոր մէջ, պոլսահայ մեր այսօրուան բարքերուն գրական եւ ժխտական կողմերը հաւասարապէս ձեռք կ'առնուին՝ ծափահարելի կողմերը անխառն համոզումով մը ծափահարելով, քննադատելի կողմերն ալ քննադատելէ չխրտչելով, այնպէս ինչպէս ատենօք ըրած էր Պարոնեան: Անշուշտ, բաւական դժուար էր այս յանդգնութիւնը, որովհետեւ իմ առջեւ կային մեր համայնքին վարիչները, որոնց սիրտը կոտրել չէի ուզեր, հաւատացած ըլլալով որ անոնք շատ օգտակար գործ կը տեսնեն՝ հակառակ իրենց բոլոր թերութիւններուն:

Այնուհանդերձ, այս գործը բաւական հետաքրքրական փորձառութիւն մը եղաւ ինծի համար: Շարքին 3–րդ թիւէն սկսեալ (չմոռնալ, որ անիկա լոյս կը տեսնէր «Մարմարա»*ի մէջ՝ ամէնօրեայ հերթականութեամբ) շատ մեծ հետաքրքրութիւն մը ստեղծուեցաւ ընթերցողներուն մօտ, եւ սակայն կատարեալ լռութեամբ դիմաւորուեցաւ համայնքային ղեկավարներու կողմէ...: Սկսայ մտահոգուիլ՝ մտածելով թէ արդեօ՞ք այս մարդիկը կը վշտացնէի: Բայց օրերու երկայնքին անոնց կողմէ ալ հակազդեցութիւններ հասան, բարեբախտաբար ոչ այնքան ժխտական, որքան կը վախնայի որ կրնայ պատահիլ: Թէեւ սկզբնական շրջանին ոմանք ծաղրանք տեսնել կարծեցին այդ գրութիւններուն մէջ, սակայն ի վերջոյ իրենք ալ հասկցան, որ անկեղծօրէն գրուած գնահատական բաներ կային հոն՝ թէթեւ հեգնանքի մը ու անոյշ երգիծանքի մը կողքին: Ուստի, յօդուածաշարքը շարունակուեցաւ, խանդավառութիւն ստեղծեց ամէնուրեք ու զիս ալ խանդավառեց, այնքան որ՝ Յ. Պարոնեանը վերստին անդենական ղրկելէ ետք, ստիպուած եղայ շարքը շարունակել ընթերցողներու իսկ փափաքով, այս անգամ՝ Պարոնեանին կողմէ անդենականէն «ղրկուած» նամակներով...: Շարքին այս Բ. մասը, թէ՛ իբրեւ գրական աշխատանք եւ թէ՛ ազգային հարցերու անցեալն ու ապագան սեղանի վրայ բերելու տեսակէտով, աւելի՛ կարեւոր կը նկատեմ՝ քան Ա. մասը: Այստեղ դիպուկ եւ խորիմաստ պատգամներ կան, որոնք, որոշ տեղեր, ուղղակի Յ. Պարոնեանի բառերով եւ սրամտութիւններով կրցած եմ փոխանցել, լաւ ստուգելէ ետք՝ թէ Պարոնեան այս կամ այն երեւոյթին դիմաց ի՛նչ պիտի ըսէր:*

Հ. – Քանի որ ձեր այս գիրքով յա՛կկապէս իսթանպուլահայ գաղութին յոռի բարքերն են որ կը քննադատուին, կրնա՞նք ըսել թէ գործը զուտ տեղայնական պատգամներ կը պարունակէ, զորս կարելի չէր տարածել սփիւռքեան այլ գօտիներու վրայ ալ...:

Պ. – *Այդ մասին վճիռ արձակելու յարմար անձը ես չեմ: Ճիշդ է, որ այդ էջերը միայն Իսթանպուլահայ բարքերու անդրադարձումով գրուած են, բայց մի մոռնաք թէ Յ. Պարոնեան որքան ալ տիւ ու գիշեր Պոլսոյ թաղերուն մէջ պտըտի, անիկա դուրս եկած է այդ շրջանակէն եւ աշխարհին ամէն կողմը մարդիկ կրնան ըսել՝ «Պարոնեան, ո՞ւր ես»: Որովհետեւ եթէ ոչ ճշգրտօրէն պոլսահայ բարքերու զուգահեռականութեամբ, բայց ամէն տեղ ուր Հայեր կ'ապրին՝ նո՛յն տեսարանները եւ նո՛յն երեւոյթները կը պարզուին եւ Յ. Պարոնեան կարդացած մարդ մը, Հայաստանէն մինչեւ Աւստրալիա, «ո՞ւր ես, Պարոնեան» կրնայ ըսել:*

Հ. – Հիմա կ'ուզէի անդրադառնալ ձեր «*Առաստաղ*» վէպին: Արդէն ամբողջացուցիք անոր Բ. մասը ու հրատարակեցիք զայն վերջերս, փոփոխեալ խորագրով մը («*Առաստաղին միւս կողմը*»): Գործին մայր թեման կը շարունակէ՞ մնալ նոյնը, այսինքն՝ գաղթը գաւառէն մեծ քաղաքներ ու անկէ ալ դէպի աւելի հեռու:

Պ. – *Այո, մայր նիւթը ընդհանրապէս կը մնայ նոյնը, սա լոտ երեւոյթին անկաբեւոր ու փոքր, սակայն նշանակալից այն տարբերութեամբ որ՝ մինչ* «Առաստաղ»*ի Ա. հատորին մէջ գաղթը տեղի կ'ունենայ նոյն երկրին տարածքին, գաւառէն դէպի մեծ քաղաք, Բ. հատորին մէջ՝ գաւառը կորսնցնելէ ետք՝ ձեռք բերուած քաղաքէն ալ հեռացում մը կայ դէպի օտար ափեր: Ի վերջոյ, երբ նոյն երկրին մէջ՝ գաւառէն քաղաք կուգաս, ընդհանուր մթնոլորտէն շատ բան չես փոխեր, մինչ երկրորդին պարագային մթնոլորտ ու բարքեր կը փոխես, վէպին հերոսներուն նման՝ երբեմն շատ ուշ անդրադառնալով, թէ որքա՛ն ճակատագրական եղած է այս տեղափոխութիւնը քեզի համար: Բ. հատորին մէջ, նախկին դէպքերը կը շարունակուին 10 տարուան ժամանակագրական ընդհատումէ մը ետք, տարբեր մթնոլորտի մը մէջ ու տարբեր հերոսներով: Եթէ քաջալերանք գտնեմ Բ. հատորին հաւանական յաջողութենէն ու բախտը օգնէ ինծի, պիտի աշխատիմ գրել վէպին Գ. մասն ալ, ամբողջացնելու համար թրիլոժիի մը վաղեմի ծրագիրս:*

Հ. – «*Առաստաղ*»ը կը բերէ՞ արդեօք ժամանակաշրջանի մը վկայութիւնը (ընկատի ունիմ 60–ական թուականներէն ընկրեալ Անատոլուի խորքերէն դէպի Պոլիս կատարուած Հայոց գաղթը): Միւս կողմէ, վերջին տարիներուն Հայաստանէն կատարուած ահաւոր արտագաղթը գրգիռ մը եղա՞ւ վէպին Բ. մասը գրելու ձեր փորձին մէջ:

Պ. – *Նախ ըսեմ որ Հայաստանէն արտագաղթը բոլորովին տարբեր մթնոլորտի մը եւ տարբեր հանգամանքներու արդիւնք է եւ նորութիւն մըն է: Մինչդեռ միւսը (իմա՝ Միջին – Արեւելքէն կամ Պոլսէն դէպի հեռաւոր ափեր կատարուող գաղթը) հին ցաւ մըն է, որ տկարացուց եւ հիւծեց գաղութները, կրծեց սփիւռքի հայութեան ոսկորները, 40 – 50 տարիէ ի վեր:*

Արտագաղթի այս գաղափարը երկար տարիներ կառչած մնացած է իմ մտածումներուս եւ նոյնիսկ վերջին թատերախաղս ալ՝ «Մահը ա՞յս է արդեօք...», *ուղղակի գաղթին նուիրուած թեմա մը կը շօշափէր, ցոլացնելով տառապանքը հայ մօր մը, որ իր զաւակը արտասահման ղրկելէ ետք շարունակ կ'ապրի զայն վերագտնելու տագնապը: Այս տխուր երեւոյթը առաւելաբար պոլսահայութեան եւ սփիւռքի միջին – արեւելեան գօտիներու հայութեան աղերսուած հարց մըն է եւ կը խորհիմ թէ որոշ ժամանակաշրջանի մը կամ միջավայրի մը ճշգրիտ չի կարօտիր: Երեւոյթը 40 տարուան ընթացքին շարունակ ինքզինք կը կրկնէ եւ տակաւին ալ իր վերջակէտը չէ գտած: Արտագաղթը մեզի համար դարձած է հարց մը, որուն մասին յաճախ պէտք է խօսիլ առանց յուսալու որ ... կրնանք արդիւնք մը քաղել: Որովհետեւ գրինուած վէպերն ու բանաստեղծութիւնները չեն որ պիտի կասեցնեն այդ սարսափելի արիւնահոսութիւնը: Բայց, շրջանի մը վկայութիւնը պիտի բերեն անոնք, եւ թերեւս ոմանց համար ալ դառնան զգաստութեան հրաւէր մը՝ թէ ի՛նչեր կրնան հասնիլ իրենց, եթէ այսպէս լքեն հայրենի հողերը ու ենթարկուին օտար ու խորթ ափերու վրայ նոր կեանք մը սկսելու վտանգաւոր փորձութեան:*

Հարցազրոյցը վարեց՝
ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՇՈՒԱՌ, ԱՆՏԷՐ» ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Գնամ առաջ – դիմացս խաւար
Գնամ ետեւ – կոյր մշուշ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԲԼՈԿ

Ներող եղէք, որ ըստ բնաբան «Մեր հայրենիք, ազատ անկախ»ը չեմ նախընտրել:

Գիտեմ, որ «իր յիշատակը մեր սրտերում միշտ վառ թողած» անկախութեանը նուիրուած թերթի համար է գրելիք:

Բայց ի՞նչ անեմ: Մինչ ջանասիրաբար փորփրում էի հողիս, որ լաւատեսութեան մի փոքրիկ հիւլէ պեղեմ (գոցէ նոյնիսկ յաջողուէր), դրելուս պահին «Հայլուր»ը, ի հեճուկս ինձ ու ազգի հայոց, ոչ միայն աչքալուսանք արեց, որ Ռոպէր Քոչարեանը, հերթական անգամ Ալիեւի հետ անպտուղ խորաթայ անելուց ու մի քանի գործարար «կապելու» փորձ անելուց յետոյ, վերադարձել է ԱՄՆ–ից, այլեւ որ՝ մեր «չուտես–չխմես, նստես ու մտիկ անես» Խորհրդարանի հերթական պատմական նստաշրջանն է սկսուել: Այնպէս որ, յայտնի անեկդոտի պէս՝ եկել եմ ասեմ, որ ինձ վրայ յոյս չդնէք. ես արդէն ահազին

ժամանակ է հայ ժողովրդի յուսալքուած հոծ բանակի «զինուորներից» եմ, ու ինձ նոյնիսկ Աշոտ Բլէեանի անպարտ նկրտկայութիւնը չի փրկում:

Ինձ յուսալքողը այն չէ, որ ամէն օր ու ամէն ժամ ամօթից գետինն եմ մտնում, որ այսպիսի գորշ ու կիսագրագէտ միջակութիւնները ղեկավարում են մեզ, ու աշխարհն էլ մեր մասին դատում է սրանց պատկերքներով (աշխարհի հերն էլ անիծած): Կամ որ, ինչպէս ներկայիս իշխանութիւնների մեծամասնութիւնը կ'ասէր, իմ փոքրիկ լուման եմ ներդրել այս ազգակործան գործում /ոչ միայն ընտրել եմ Ռոպէր Քոչարեանին, այլեւ քանի-քանի հոգու էլ համոզել եմ, որ ընտրեն/: Կամ որ՝ հէնց «նախկին յանցագործ իշխանութիւններն» են «բուծել» ներկայ իշխանութիւնների ճնշող մեծամասնութեանը (չնայած իրենց անհամեմատ բարձր ինտելեկտին, իրենք էլ ակընյայտ թուլութիւն ունէին հէշտ կառավարուող, եղանակի հետ գոյնը փոխողների նկատմամբ):

Ինձ յուսալքողը այն չէ, որ դաշնակցական Արմէն Ռուստամեանը հերթական, արդէս կոչուած, բանակումի ժամանակ յայտարարեց, որ մեր դեռահասները ապագայում իրենցից լաւ դաշնակցականներ են լինելու (գրեթէ անկարելի է պատկերացնել ու չահարեկուել այն մտքից, թէ ինչ կ'անեն այս երկրի գլխին Վահան Յովհաննիսեանից «լաւ» դաշնակցականները):

Ինձ յուսալքողը նոյնիսկ այն չէ, որ իմ ընկեր Վազգէնը դաւադրաբար սպանողներից, ու նրա երախներից (տառացիօրէն) անյագօրէն սնուողներից ոչ ոք մի մազ անգամ չզոհեց յանուն նրա յիշատակի: ճիշդ հակառակը. նրա սպանութիւնը նպաստեց, որ վերջիններս առաւել աղահութեամբ «բռուեն»:

Ոչ էլ զարմացած եմ, որ գրեթէ ամէն օր զարմացող (մօտիկից ճանաչողները պնդում են, որ զարմացած էլ ծնուել է) իմ գործընկեր Յովհաննէս Գալաջեանի ու իր ծանօթ քահանայի (այսպիսի քահանաների դարդից է երեւի ազգիս կէսը աղանդաւոր դարձել) արեան ծարաւը դեռ չի յագեցել («Իրաւունք», թիւ 68):

Մենք մինի «37 թիւ» ենք ապրում, ու մեր հասարակութիւնն էլ «37 թուի» պահանջատէր է:

Այ թէ ինչն է յուսալքողը:

Ներող եղէք, եթէ ձեր տօնական տրամադրութիւնը փճացրի:

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ

«Հայք», Սեպտ. 21

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈԼՍԱՀԱՅՈՑ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆ
ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱՃԼԵԱՆ
ՀՀ. ԳԱԱ. «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն;
Երեւան – 2000

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՅԻՍՈՒՍ ԱՌԱՋԻՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Սեպտեմբեր 25, Երկուշաբթի երեկոյեան, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ՝ Հարաւային Ֆրանսահայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի հրատարակած գրքին ներկայացումը:

Այս առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած հանդիսութեան ներկայ էին՝ Մարսէյլի հոգեւորական դասու կողքին, գրասէրներու եւ համակիրներու ամփոփ հատուած մը: Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանեց կեդրոնի տնօրէն՝ Պր. Խաչիկ Ըլմազեան տալով Տարօն Եպիսկոպոսի կենսագրականը հայերէնով, իսկ Եկեղեցւոյ վարչականներէն՝ Տոքթոր Փիէռ Մաշոյեան ֆրանսերէնով:

Խօսքը տրուեցաւ «Jésus Premier pèlerin d'Arménie» գրքի հեղինակ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանին: Ան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Տիկին Թագուհի Սուլաճեանի եւ մի ոմն՝ Ժ. Է.ի, որոնք գիրքը քաջալերած եւ օգնած էին ֆրանսերէնով գրուած սոյն գրքի հրատարակութեան համար: Ապա տուաւ գրքի բովանդակութեան ընդհանուր գիծերը, ըսելով թէ այս գիրքին մէջ ջանացած էր տալ՝ քանի մը հոգեւոր եւ ազգային խորհրդածութիւններ, քրիստոնէութեան 1700-ամեակի սեմին, որ եղած է իր մղումը, ուր խորհրդանիշ առնուած է՝ մեղուն իր երեք յատկանիշերով եւ ամփոփուած այդ խորագրութեանց տակ՝ «abeille, miel, piqûre»: Դիտմամբ գրուած է ֆրանսերէն, որպէսզի մատչելի դառնայ ընթերցումը թէ՝ երիտասարդներու եւ թէ՝ ոչ Հայերու:

Ներկաներու կողմէ ուղղուած հարցերուն պատասխանեցին Տարօն Եպիսկոպոս եւ ֆրանսերէնով Տիկին Թ. Սուլաճեանը: Այս վերջինը իր ներածական արտայայտութիւնները ըրաւ գրքի մասին, ուր գրած է նաեւ գեղեցիկ յառաջաբան մը:

Երեկոյթը վերջացաւ Եկեղեցւոյ Տիկնաց յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած հիւրասիրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ. – 1000 տպաքանակով հրատարակուած «Jésus Premier pèlerin d'Arménie» 94 էջնոց գիրքը կարելի է գտնել Ֆրանսայի բոլոր եկեղեցիներու մէջ: Ուղարկուած է նաեւ օտար երկիրներ: Կ'արժէ 120 Ֆր., որու հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Նորակառոյց Մայր Տաճարին:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ 10 ՀԱԶԱՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

Կլէնտէյլի Վէրտիւկօ Փարքին մէջ, Սեպտեմբեր 17-ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 9-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Ս. Դ. Հ. Կ. «Նոր Սերունդ» Մշակութային Միութեան եւ «Կայծ» Երիտասարդականին: Ներկայ եղած են շուրջ 10 հազար հոգի: Կէսօրուան մօտ սկսած է յայտագրի գործադրութիւնը, հանդիսավարութեամբ Ստեփան Յովակիմեանի: Ցաջորդաբար խօսք առած են Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան Հայաստանի մարմնի ատենապետ Ճորճ Ցակոբեան, «Քաջ Նազար» ամսագրի խմբագիր՝ Յովհաննէս Բալայեան, Կլէնտէյլի նախկին քաղաքապետուհին, նահանգային խորհրդարանի անդամութեան թեկնածու Կրէկ Միսաքեան եւ Գոնկրէսի անդամ եւ վերընտրութեան թեկնածու Ճիմ Ռոկըն: Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար հանդէս եկած են Հայ վեց երգիչներ, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով ամբողջ օրը Փարքին մէջ:

*
**

«ՄԵՂՈՒՆԵՐ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փասատինայի «Աղազարեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին, «Մեղուներ» թատերախումբը ներկայացուցած է «Ո՞ւր էինք... ո՞ւր հասանք» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Զօհրապ Եազուպեանի: Երեք դերասաններ՝ Զօհրապ Եազուպեան, Յարութ Սողոմոնեան եւ Մեխակ Եազուպեան, ներկայացուցած են վեց պատկերներ լիբանանահայ եւ ամերիկահայ կեանքէն առնուած:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՀԻՒՊԱՏՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կլէնտէյլի Միացեալ ժողովական Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 21-ին, նշուած է Հայաստանի անկախութեան 9-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի հիւպատոսութեան: Ցայտագիրը վարած է Բարսեղ Գարթալեան: Բանախօսած է աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, անդրադառնալով Հայաստանի կացութեան եւ կոչ ընելով «օգնել Հայրենիքին՝ դադրեցնելու համար արտագաղթը, բարձրացնելու ժողովուրդին կենսամակարդակը եւ վերջ տալու ահաբեկչական արարքներուն»: «Հայաստան» Հիմնադրամի վարչութեան ատենապետը՝ Զաւէն Խանճեան կոչ ըրած է ժողովուրդին մասնակցելու յառաջիկայ թելեթոնին, իսկ Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան իր խօսքին մէջ շեշտած է՝ «Մոռնալ ամէն թերութիւն եւ զօրավիգ կենալ Հայ պետականութեան»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի:

*
**

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱՆՑ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Գալիֆորնիոյ կառավարիչ Կրէյ Տէյվիս, Սեպտեմբեր 21-ին, ստորագրած է այն օրինագիծը, որ կ'առաջադրէ ապահովագրական ընկերութիւններու դէմ դատ բանալու եւ հատուցում պահանջելու իրաւունք տալ Հայկական ցեղասպանութեան զոհերու իրաւայաջորդներուն: Այս ձեւով, օրինագիծը օրէնքի վերածուած է: Հետեւաբար, այն Հայերը, որոնց նախնիները նախքան ցեղասպանութիւնը կեանքի ապահովագրութիւն ունէին ամերիկեան ընկերութիւններու մօտ, իրաւունք կ'ունենան համապատասխան հատուցում պահանջելու խնդրոյ առարկայ ընկերութիւններէն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հ.Ա.Ը.-ը իր 2000, Յունիս 22-ի Ընդհանուր Ժողովէն ետք, նորակազմ վարչութիւնը, իր առաջին նիստին, 2000 Սեպտեմբեր 19-ին գոց քուէարկութեամբ կազմեց իր Դիւանը հետեւեալ ձեւով. –

ԱՆՏՐԷ ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆ (Ատենապետ)
ՐԱՖՖԻ ՊԱՔԸՐՃԵԱՆ (Փոխ Ատենապետ)
ԱԼԵՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆ (Փոխ Ատենապետ)
ԶԱՐԵՀ ՊԼՐՊԼՐԵԱՆ (Գանձապահ)
ԱԼԷՆ ԹՈՒՀԱՏԵԱՆ (Բ. Գանձապահ)
ԽԱՉԻԿ ԽԱՉԻԿԵԱՆ (Ատենադպիր)
ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՒՂԼՈՒԵԱՆ (Բ. Ատենադպիր)
ՌԱՈՒԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Պատուոյ Նախագահ)

Դիւանին ընտրութենէն վերջ վերանորոգուեցան նաեւ Վարչութեան Յանձնախումբերը եւ Ենթայանձնախումբերը յանձինս Վարչականներու. –

Սարգիս Ալթունեան, Վարուժան Ազնաւուր, Արթիւր Պէյլէրեան, Նատիա Ֆէր, Բիւզանդ Ֆընտըքեան, Ժագ Գալճեան, Շառլ Մովսէսեան, Միշէլ Միսաէլեան, Նուպար Վարդանեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԷ.

Փորձը յաջողած էր յուսացածէն աւելի, կարծես, որքան որ կոշտ բռնած էր խոշոր ձո'ւկը, որ Մարտիկ աղան էր: Մէյ մը, որ ապացուցած էր Մարտիկ աղային միամտութիւնը, որ գրեթէ հասկցած էր նկարագիրը, ալ անկէ ետքը իրեն դիւրին եղած էր Մարտիկ աղան քալեցնել տղու մը պէս իր ուզած ճամբաներէն: Անոր վախկոտութիւնը ապաստանարան մը ցուցնելով Դաշնակցական կուսակցութեան մէջ, ազգային սպառնալիքներ կլլեցնելով անոր միամտութեան, վախը գրգռելով ու սպառնալիքներ չանթարգել մը դնելով նորին կուսակցութեան մէջ, իր փառասիրութեան շքեղ հորիզոններ խոստանալով, ժողովականներու տեսարանը կարգադրելով ինչ-ինչ պայմաններու փոխարէն՝ ալ ձեռքը անցուցած էր բոլոր թելերը, զսպանակները, որ այդ մարդը շարժումի կը դնէին, ու ուզածին պէս խաղցուցած էր զայն...

– Գիտեմ, ինքն ալ երջանիկ ըրի, – կը խորհէր Սուրեան:

Ասիկա իրեն թոյլ տուած էր լաւ մը ապրիլ եւ նոյն իսկ մեծ օգուտներ ընել կուսակցութեան ու Մարտիկ աղային հայրենասիրական ու առատաձեռն տենդը վառ պահելու համար Ազգային բարեբարի տիտղոսը տուած էր իրեն՝ իր քովէն:

Աս աղջկան գործը մանաւանդ բախտի ճշմարիտ հարուած մըն էր: Մարտիկ աղային սանձը ձեռքը անցուցած ատեն երբեք մտքէն չէ'ր անցներ, այդ երջանկութեանը կը վազէր, կ'երթար: Իմացած էր գեղեցիկ աղջիկ մը ունենալը եւ նոյն իսկ թեթեւ յոյս մը ունեցած էր առնել Մարտիկ աղային հաւանութիւնը ամուսնանալու:

Թէեւ խորհած էր, եթէ աղջիկն ալ հօրը պէս միամիտ էր նէ՝ դիւրին է:

Աղջիկը դեռատի, միամիտ եւ ազնիւ՝ միանգամայն զգայուն: Ժամանակի գործ մը եղած էր այն սիրտը իրեն դարձնել ու տեսակ մը տենդ դրած էր անոր մէջ, ամբողջ վերջին օրէն սիրած էր զայն: Անտարբերութիւն ծախելով, նախ, իր սալոնի տղու յատկութիւնները պարզելով, իր յեղափոխական կեանքէն սրտաշարժ կամ ահարկու դրուագներ պատմելով, անդամ հետաքրքրական արկածներ, կռիւներ, վտանգներ, կրցած էր հրապուրել, զութ ու սէր ներշնչել այդ անփորձ զգացումի, դիւրահաւանութիւնով զինաթափ այդ անոյշ աղջկանը, որուն աչքին ինք դիւցազնի ու մարտիրոսի լուսապսակ մը կը հագնէր...

Իրեն հետ աղջիկը վախցած, յուզուած, ցաւած էր՝ յուզուած ճիչերով ստորագրելով իր պատմութիւններուն ինչ – ինչ անցքերը: Այդ նշաններէն համակրութիւնը գուշակած էր Սուրեան ու իր այցելութիւնները շատցուցած, իր հրապուրանքի ցանցը ալ աւելի սեղմելով այդ աղջկան սրտին շուրջը, որ տեղի կուտար հաճոյակատար լքումով մը: Ու օր մը անխուսափելիօրէն տեղի ունեցած էր: Յաւագին բացագանչութիւն մը, զոր աղջիկը արձակած էր, Սուրեան փութկոտ, մօտը գացած էր ու ձեռքը բռնելով՝ «ա՛հ, օրիորդ, ի՞նչ եղաք...» ըսած էր:

Ու շարժումով մը ձեռքը սրտին տանելով, մէկ ոտքը գետին դրած Սուրեան սիրահարներուն սովորական ձայնի արձակում մը լսած էր հարկադրուած յուզումներովը ու փոփոխումներովը իր անձնական սպարազային, որմէ հրաշալի օգուտ մը քաղած էր...

– Օրիո՛րդ, – ըսած էր, – կը դիտեմ ձեզ, այո՛, ձեզ սիրեցի այն վայրկեանէն, որ ձեզ տեսայ... այո՛, բայց ուզեցի այս զգացումը խնամով պահել ձենէ, ուզեցի ես զգալ, որովհետեւ ինծի պէսները իրենց սէրը, կեանքը հայրենիքին նուիրելու են ... բայց անկարելի եղաւ ինծի առիկա, անդիմադրելի ուժ մը զիս հոս կը մղէր ... օ՛հ, օրիո՛րդ, թող տուէք, որ մեռնե՛լէ առաջ, թող տուէք, որ տաճիկին գնդակէն կամ դաշոյնի տակ մեռնելէ առաջ, սիրոյ դողը իջնէ սրտիս մէջ... մինչեւ հիմա բոլորովին հայրենիքիս տուած ինքզինքս, սէրը չե՛մ գիտեր, չե՛մ ճաշակած

... օ՛հ, թող տուէք, որ երբ վիրաւոր մարմինս գտնուի պատերազմի դաշտին վրայ, սիրուած հրեշտակի մը պատկերը գայ, անցնի անոր առջեւէն ու վերջին վայրկեանին քաղցրացնէ, օրիորդ... տեսէ՛ք, ծնրադիր կ'աղաչեմ կոր... վաղը մէկալ օր ուշ կ'ըլլայ, հայրենիքի պարտականութիւնը զիս կը կանչէ վտանգաւոր տեղեր... թող ձեր սէրը իմ յոյսս ու միխիթարութիւնս ըլլայ...

Հետեւանքը չանթահարող եղած էր: Աղջիկը լալով իր թեւերուն մէջ ինկած էր:

Այդ յաղթութենէն վերջը Սուրեան, որ իրօք երանացած էր այդ սէրէն, իր ռազմագիտութիւնը գործածած էր աղջկան մտքին մէջ բերելու ամուսնութեան մը գաղափարը:

Օրիորդը, սակայն, որքան որ երջանիկ անձկութիւն ունէր, այնքան ալ մտահոգութիւններ՝ յեղափոխական ասպարէզին համար իր սիրելիին:

- Եթէ դուն երթաս, ես ի՞նչ պիտի ընեմ:

Ժամանակ մը Սուրեան, չկրնալով շուտով սուտ մը հնարել, իր սիրոյ յայտարարութիւնը ըրաւ, ուր հայրենասիրական թելը այնքան ուժով թրթռացուցած էր, շարունակած էր հերոսի իր շեշտերը ու խօսքերը:

– Միասին կ'երթանք, ի՞նչ կ'ըլլայ, միասին կը մեռնինք...

(Շար. 84)

(Շար. Ա. էջէն)

Հաղորդագրութիւնը խիստ ազդարարութիւն կ'ուղղէր Հայաստանի, դատնութիւններ կ'արտայայտէր նաեւ ԱՄՆ–ի նկատմամբ։ ԱՄՆ–ի ու Հայաստանի նըկատմամբ գործադրելի միջոցառումները քննարկուեցան, ժողովականները որոշեցին այդ միջոցառումները աւելի ազդեցիկ կերպով գործադրել դէպքերու զարգացումին համաձայն։ Թուրքիա այդ միջոցառումները պիտի գործադրէ հանդըրւան առ հանդրուան։

Այս պաշտօնական հակազդեցութեան կողքին, կան նաեւ յօդուածներ եւ հարցազրոյցներ։ Այլապէս հետաքրքրական է Փրոֆէսէօր Մէթէ Թունչայի հետ «Աքթիւէլ» պարբերականին կատարած հարցազրոյցը։ Ան, սովորական յանկերգներէն, տարբեր մօտեցում մը ցոյց կու տայ, եթէ նոյնիսկ բացու դարձած ցեղասպանութիւն որակումը չի գործածեր։ Այսպէս, նախ կը խորհի որ ներկայիս, պատմաբաններն ալ չեն կրնար հարցը լուծել եւ պարկեշտ գործ մը տեսնել, որովհետեւ որքան ալ ողջամիտ ըլլան զգացական ծայրայեղութիւններու պիտի երթան։ Լրագրողը այն ատեն կարգ մը հարցումներ կ'ընէ. – «Լաւ, այն ատեն ի՞նչ պիտի ըլլայ», ու փրոֆ. Մէթէ Թունչայ, որ պատմաբան է, կը պատասխանէ. –

Պ. – Այս նիւթին շուրջ այն հարցը որ մեզ ամէնէն շատ պէտք է շահագրըգռէ, Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու պարագան է։ Այս երկրին մէջ նախարար մը, նոյնիսկ եթէ վերջը ներողութիւն խնդրէ, կրնայ որպէս նախատինք ըսել թէ «Ախօ Հայկական ծագում ունի»։ Պաշտօնական լեզուներու վրայ շատ տարածուն է այն տեսակէտը թէ Հայ ըլլալը շատ գէշ բան մըն է։ Եթէ դուք ձեզ Թուրքիոյ հայրենակից Հայու մը տեղ դնէք, այն ատեն կրնաք հասկնալ թէ կացութիւնը որքան լուրջ է։

Հ. – Ձեր աշխատասիրութիւնները կը հաստատե՞ն թէ Հայկական ցեղասպանութիւն մը կատարուած է։

Պ. – Այս հարցումին կարենալ պատասխանելու համար պէտք է միքրօ – պատմութեան ուսումնասիրութիւնը ընել։ Պէտք է աշխատիլ տեսնելու համար թէ 1915–ի առաջին չորս ամիսներուն մէջ ո՞ւր եւ ի՞նչ սաստկութեամբ դէպքեր պատահեցան։ Այդ շրջանին, երբ Օսմանցիները Ռուսերու դէմ կը պատերազմէին, մտածելով թէ ռազմաճակատի ետին ապստամբութիւններ կրնան պատահիլ, «Թանուսու Մուվաքքաթ» (Աժամեայ Օրէնք) մը հանեցին։ Այս որոշումով զօրաբանակի հրամանատարները լիազօրուեցան կարգ մը մարդիկ երկրին մէկ տեղէն դէպի ուրիշ տեղ տեղափոխելու իրաւասութեամբ։ Բայց այս օրէնքը ուղղակի Հայերու համար գործածուեցաւ։ Աւելին՝ անիկա չսահմանափակուեցաւ միայն արեւելեան նահանգներով։ Թէեւ կը պնդուի թէ Իսթանպուլի եւ Իզմիրի մէջ այդպիսի դէպքեր չպատահեցան, սակայն համայնքին բոլոր յառաջադէմ անձնաւորութիւններն ու երեսփոխանները բնաջնջուեցան։

Հ. – Ի՞նչպէս։ Տեղահանութեա՞մբ։

Պ. – Ոչ թէ տեղահանութեամբ։ Սպանութեամբ։ Ըստ հրահանգի, որոշ շրջանի մը Հայերը Սուրիա ղրկուելու համար ոստիկան զօրաց հսկողութեան տակ կ'առնուէին եւ կը յանձնուէին շրջանին հրամանատարին։ Անշուշտ որ ասոնց մէջ կային շատ ուղղամիտ եւ առողջ նկարագրով մարդիկ ալ։ Ասոնք «Թէշքիլաթ–ը Մահսուսա» կոչուած կազմակերպութեան մարդոց երես չտուին։ Իրենց յանձնուած Հայերը որքան որ կրցան այդքան ողջ պահեցին եւ ողջ վիճակի մէջ փոխադրեցին։ Ի վերջոյ մեծ թիւով Հայեր կան, որոնք Սուրիա կրցան երթալ։ Սակայն որեւէ արձանագրութիւն չկայ այն մասին թէ Օսմանեան Խորհրդարանի անդամ կարգ մը Հայ երեսփոխաններ Ատանայի մէջ սրտի տագնապի հետեւանքով մեռած էին։ Շատ հաւանաբար ասոնք հաւաքուեցան եւ սպաննուեցան։ «Թէշքիլաթ–ը Մահսուսա» կոչուած կազմակերպութիւնը 1914–ին, այդ շրջանի զինուորական նախարարութեան կապուած կէս օրինական կազմակերպութիւն մըն էր եւ ունէր մեծ թիւով կամաւորներ։ Այդ կամաւորները մեծամասնութեամբ Պալքաններէ ներգաղթած գաղթականներ էին։ Իսկ Արեւելքի մէջ ալ գործածուեցան Քիւրտերը, որոնք արդէն հինէն ի վեր բախումներ ունէին Հայերու հետ։

ASSOCIATION CULTURELLE
« N A R E G »

L'Association Culturelle NAREG recherche pour son école du mercredi une ou un jeune animateur(trice), diplômé(e) BAFA de préférence, pour animer des activités ludiques, manuelles et sportives, pour nos jeunes élèves âgés de 6 à 13 ans. Vos candidatures à faire parvenir à l'Association Culturelle NAREG, 22 rue Felix Faure, 95880 Enghien-les-Bains, ou bien par téléphone au 01 34 12 84 45.

Apprendre l'arménien, oral ou écrit, à vos enfants dès 6 ans, ou préparer l'épreuve écrite d'arménien du Baccalauréat, c'est possible à Enghien-les-Bains avec le cours NAREG, tous les mercredis de 10h à 16h, depuis le 13 septembre. Pour tous renseignements, appelez le siège de l'Association au :

01 34 12 84 45.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանը կը վերաբանայ իր դռները՝

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 7–ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14.30–էն 17.30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche, Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր։

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ 01 – 44 – 59 – 23 – 50 թիւին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE GALA

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section «Dirouhie Séréngulian» d'Issy-les-Moulineaux présente sa

SOIREE DE GALA

le Samedi 7 Octobre à 20 heures 30

au P.A.C.I. :
25, avenue Victor Cresson
à Issy-les-Moulineaux

Au programme:
L'ENSEMBLE DE DANSES FOLKLORIQUES
" N A V A S A R T "

Réservations :

— 01 46 42 90 68
— 01 40 95 81 33.

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- ԳԵՂԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Բացում՝ Ուրբաթ, Հոկտ. 13, ժամը՝ 18.30–ին, կեդրոնի «Վ. Պողոսեան» սրահը։ Ցուցահանդէս՝ Հոկտ. 13 – 22։ Ցետ հանդիսութեան ընդունելութիւն։
Մուտքը ազատ է
- ՀԱՄԵՐԳ
Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 13, ժամը 20.30–ին, կեդրոնի «Ա. Զօրբաչեան» սրահը։
ԱՆԻ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (սոփրանօ),
ԱՆՈՅՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (սոփրանօ),
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (դաշնակ)։
Յայտագիր՝ Կոմիտաս, Փուչչինի, Պախ, Կանաչեան. . .
Մուտք՝ 50 Ֆր.
- ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝
Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21, ժամը 20.30–ին. –
* ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՔՃԵԱՆ
Առաջնորդ Գերմանիոյ Հայոց
«Հայ Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը»
* ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայքի
«Հայ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը»
* ԳՈՒՐԳԷՆ ՎՐԴ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ
Ուսանող Գերմանիոյ Արմաշու Դպրեվանքի
«Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր զարգացումը անցեալն ու ապագան»
Մուտքը ազատ է

Centre Culturel SAHAK - MESROP
— Cathédrale Arménienne —
339, avenue du Prado — Marseille 8e

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿ
90ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS ARMENIENNES
organisé par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
sous le haut patronage de
S. E. EDOUARD NALBANDIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

LE QUATUOR KHROMA

La participation de la chanteuse

YERSO

D I N E R
le Samedi 14 Octobre à 20 heures 30
dans les Salons de l'UNESCO
7, Place de Fontenoy — 75007 PARIS (Métro Ségur)

Vente de billets auprès des Sections et du Conseil d'Administration (01 48 24 46 57)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI
4 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.006 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.006

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը քննելով հայկական բանաձեւին հարցը, հինգ կուսակցութիւններու ստորագրութեամբ, հրատարակած է ծանուցագիր մը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ազդարարութիւն մը Երեւանի:

Անգարա կը պահանջէ Հայաստանէն որ դադրեցնէ «երրորդ երկիրներու մօտ իր կատարած հակաթուրք նախաձեռնութիւնները»: Դիտել կը տրուի որ ամէնուրեք հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն ապահովելու առաջին պայմանն է ուրիշ երկիրներու հողային ամբողջականութեան նկատմամբ յարգանք ցուցաբերել: Ծանուցագրին մէջ դեռ կ'ըսուի. – «Մե՛նք որ Հայաստան իր դրացիին հողերուն վրայ աչք ունի, բան մը՝ որ արձանագրուած է անկախութեան իր հռչակագրին մէջ» («Յառաջ».– Կ'ակնարկուի հռչակագրի թիւ 11 յօդուածին, որ կ'ըսէ. – «Հայաստանի Հանրապետութիւնը սատար է կանգնում 1915 թուականին օսմանեան Թուրքիայում եւ արեւմտեան Հայաստանում Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման գործին»): Ու Անգարա կը յանձնարարէ վերջ տալ հակաթուրք աշխատանքին եւ միջոցներ փնտռել Թուրքիոյ հետ բարիդրացնութեան յարաբերութիւններ մշակելու համար: Նախագահ Սեզէր ալ Ազգ. Ժողովի բացման նիստին ելոյթ ունեցած է եւ հրաւիրած Երեւանի իշխանութիւնները որ գգոյշ ըլլան: Ան շեշտած է. – «Մեզմէ ոչ մէկուն համար ընդունելի է տեսնել որ ճշմարտութիւնները կը խեղաթիւրուին, չպատահած դէպքեր պատահածի պէս ցոյց կը տրուին եւ մուր կը քսուի թուրք ժողովուրդի ճակտին: Կը մաղթեմ որ ամերիկեան քաղաքականութեան ներքին հարցերը շահագործող հայկ. միլիթան շրջանակներու ճիգերը ի դերեւ ելլեն եւ ամերիկացի քաղաքագէտները ի վերջոյ ականջ տան ողջմտութեան հրամայականներուն»: Սեզէր դեռ կ'ուզէ որ Հայերը պարպեն Ատրպէջանէն «բռնագրաւուած» հողերը եւ ազերի գաղթականները վերադառնան իրենց տեղերը:

Հայաստան հակազդած է անշուշտ եւ յայտարարած որ սպառնալիքները անընդունելի կը գտնէ: Երեւան, նախ կը հերքէ որ աշխատանք կը տանի եւ կը քաջալերէ ամերիկեան Գոնկրէսը որպէսզի 1915-ի գանգուածային ջարդը որպէս ցեղասպանութիւն ճանչնայ: Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Արա Բաբեան յայտարարած է. «Եթէ Թուրքիա խնդիրներ ունի Միացեալ-Նահանգներու հետ, պէտք է փորձէ այդ հարցերը լուծել Միացեալ-Նահանգներու հետ եւ ո՛չ թէ Հայաստանի»:

Բաբեան ըսած է, թէ թրքական իշխանութիւններու կողմէ եղած որեւէ «ըսպառնական յայտարարութիւն» անընդունելի է: «Բազմիցս ըսած ենք, որ ցեղասպանութեան ճանաչումը մեր արտաքին քաղաքականութեան նախապատուութիւններէն մէկն է: Մեր նախագահը եւ Արտաքին նախարարը Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները լարելու համար չպահանջեցին ցեղասպանութեան ճանաչումը: Այլ, ընդհակառակն, կը հաւատանք, թէ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերը կը յաղթահարուին, եթէ միաւնաբար գտնեն ընդունելի լուծումներ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒ

Թուրքիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդային պատերազմական վարժարաններուն վերամուտին առթիւ, Հոկտ. 2-ին, յայտարարուած է որ ցամաքային պատերազմական վարժարանին մէջ ներկայ դասաշրջանին հայերէնը դասացուցակին մէջ տեղ պիտի գրաւէ որպէս երկրորդ օտար լեզու: Մինչեւ այսօր որպէս օտար լեզու կը դասաւանդուէին գերմաներէնը, ֆրանսերէնը, ռուսերէնը, յունարէնը, պուլկարերէնը: Թուրք մամուլը լուրը կու տայ, միայն չեշտելով զուգահեռը՝ հայերէնի դասաւանդութեան որոշումին ու ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղուած հայկ. ջանքերու հետեւանքով լարուած հայեւթուրք յարաբերութիւններուն միջեւ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն զբաղիլ Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւին հարցով: Եթէ ուրացումը բոլորին մնայուն յանկերգը կը մնայ, կարծիքները երբեմն կը տարբերին, ինչ կը վերա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԵԼ

ՀՐԱԴԱԴԱ՞Ր

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 56-Ի ՀԱՍԱԾ ԷՐ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ

ԱՐԱՖԱԹ ԵՒ ՊԱՐԱՔ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3, վաղ առաւօտեան կը հաստատուէր թէ հրադադար մը ստորագրուած է Իսրայէլի եւ պաղեստինեան իշխանութեան միջեւ վերջ տալու համար չորս օրերու սպանդին, որու հետեւանքով 56 մեռեալ կար եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր: Հոկտեմբեր 2-ին, Իսրայէլ չէր վարանած պաղեստինեան քարամարտին հակազդել օդուժով: Թանկեր ռումբեր տեղացուցին պաղեստինեան շրջաններու վրայ, կրկին մանուկներ զոհ գացած են: Արդէն, Կիրակի օրուան 12-ամեայ մանուկին սպանութիւնը, զոր կրցած էր նկարահանել հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի լրագրողը, աշխարհի շրջանը բրաւ մեծ վրդովում ստեղծելով: Հոկտեմբեր 2-ին, Շիրաք կ'ընդունէր ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը՝ Տիկին Մ. Օլպրայթ, այս, չէր վարաներ «անպատասխանատու դըրդուութիւն» որակել Արիէլ Շարոնի Սեպտեմբեր 28-ի անտեղի այցելութիւնը մըզկիթներու հարթավայրը, ինչ որ պատճառ եղած էր կացութեան յանկարծակի հրահրման: Նախարարապետ Ժոսփէն ալ «շրջութեան» կ'ակնարկէր, ճշդելով սակայն թէ չի խորհիր, որ Իսրայէլի զրգռութիւնն է, կը նախընտրէր Շարոնի անձնական նախաձեռնութեան վերագրել, թէեւ բուեցաւ որ Պարաք կրնար արգիլել: Չորս օրերու երկայնքին, ճակատումը սաստիկ եղաւ, մէկ կողմը կար կանոնաւոր բանակ մը, որուն կ'օգնէր օդուժը, այսինքն պատերազմ մղող ուժեր, միւս կողմն ալ քարամարտ մը, եթէ նոյնիսկ, երբեմն, պաղեստինցի ոստիկաններ կը միջամտէին, պարտադրաբար: Պարաք Պաղեստինցիները պատասխանատու կը նկատէ եւ կը շեշտէ թէ ոչինչ կը լուծուի բիրտ ուժի գործածութեամբ, բայց, Այսրյորդանանի մէջ, Ռամալահ, իսրայէլեան հրասայլեր կը գործածուէին պաղեստինցի բնակչութեան դէմ եւ երկինքէն ալ հրադունդեր կը տեղային:

Հոկտեմբեր 3-ին, կը յայտարարուէր թէ Փարիզ կուգան յաջորդ օրը, Պարաք եւ Արաֆաթ հանդիպելու համար Տիկին Մ. Օլպրայթի որ քանի մը օր է Փարիզ կը գտնուի:

Երեքշաբթի առաւօտ, իսրայէլեան բանակը կը յայտարարէր թէ տեղեակ չէ հրադադարէն: Միաժամանակ, կը խոստովանէր որ 12-ամեայ պաղեստինցի մանուկը «սխալմամբ» սպաննուած է:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Հոկտ. 2-ին, ընդդիմութեան հռչակած գործադուլը եւ քաղաքացիական անհնազանդութեան հրաւէրը չգործադրուեցան ակնկալուած համեմատութեամբ: Շարժումը աւելի ծաւալ ստացած էր գաւառը: Նոյն օրը, Միլոսեւիչ արտայայտուեցաւ հեռատեսիլէն: Կրկնեց թէ Բ. շրջան մը տեղի պիտի ունենայ Հոկտ. 8-ին, ինչ որ ընդդիմութիւնը կը մերժէ եւ ամբաստանեց այդ ընդդիմութիւնը որ իրենց երկիրը կ'ուզեն դնել արեւմտեաններու տիրապետութեան տակ: Արտասահմանէն եկած դրամով, ըսած է Միլոսեւիչ, ընդդիմութիւնը կը սարսափեցնէ քաղաքացիները եւ գործադուլներ, խռովութիւններ կը կազմակերպէ: Յստակ կը թուի որ տեղի տալու միտք չունի: Զուիցերիա դրաւի տակ դրած է Միլոսեւիչի շրջապատի մարդոց դրամատուներու հաշիւները:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ թաքուն ֆինանսաւորման հարցին դատավարութիւնը սկսաւ Հոկտ. 2-ին, Փարիզի պատժական 11-րդ Սենեակի առջեւ: Նախագահը կ'ըսէ թէ Ռ. Հիւ քննութեան տակ առնուած է ազդեցութեան չարաշահումի, գողակցութեան (ռըսէլ) համար ու հարց կու տայ՝ ամսական որքա՞ն կը շահիք: Հիւ կը պատասխանէ. – «Որպէս երեսփոխան, հատուցումս շուրջ 50 հազար է, մաս մը կու տամ կուսակցութեան եւ ուրեմն, ամսական 16 հազար կը ստանամ»: Հիւ չուզեր որ այս հարցը նոյնանայ հրապարակ ելած «հարցերուն» հետ, կը պնդէ որ համայնավար կուսակցութիւնը միշտ դէմ եղած է որ ֆինանսական մեծ խումբեր ձեռք դնեն ընտրեալներու եւ հաւաքականութեանց վրայ: Մեղադրանքը կը վերաբերի 19 միլիոն Ֆր.ի գումարի մը որ Գոմփանի Ժեներալ տէ զ'Օն (այժմ՝ Վիվէնտի) տուած կ'ըլլայ, 1994-ին, Ժիֆքոյի եւ Սիֆոփարի (համայնավար կուսակցութեան մօտ ձեռնարկներ) եւ ամբաստանութիւնն այն է որ գումարին մէկ մասը կուսակցութեան տրուած է:

ՇԻՐԱՔԻ անձեռնմխելիութեան հարցը կը շարունակէ զբաղեցնել մեկնաբանները եւ քաղաքական դէմքերը: Ժ.-Գ. Մերի տեսերիզով կատարուած յայտնաբերումները բաւական ծանրակշիռ էին Շիրաքի համար եւ իր հակազդեցութիւնը՝ զրպարտութիւն որակելով «14 տարի առաջ պատահած դէպքեր» (ինչ որ կը նըշանակէր թէ բաներ մը պատահած են), գոհացուցիչ չի նկատուիր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 2/3)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Շաբաթ, Սեպտ. 30-ին, «Արմէնփրէս»ի մամուլի սրահին մէջ տեղի ունեցած է Ս. Բաբայեանի դատավարութեան նուիրուած մամուլի ասուլիս մը, որուն մասնակցած են ենթակային պաշտպան փաստաբանը՝ Ժիւտէքս Շաքարեան, նոյն գործով այլ ամբաստանեալի մը՝ Էրիք Փարամազեանի փաստաբան Էտիկ Զինարեանը եւ պուլկար ծանօթ լրագրողուհի Յ. Պասկալեւա: Ժ. Շաքարեան յատկապէս ծանրացած է այն կէտին վրայ որ դատին նախաքննութիւնը ընթացած է մէկ վարկածի վրայ հիմնուելով՝ ըստ որու ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կազմակերպուած մահափորձին կազմակերպիչը Ս. Բաբայեանն է եւ պատահարին կապակցութեամբ բազմակողմանի քննութիւն չէ կատարուած. աւելցուցած է թէ այդ նախաքննութեան վկայութիւններն ալ «կորզուել են բռնութեան, խոշտանգումների, հոգեներգործուն դեղամիջոցների ազդեցութեան տակ»: Ըսած է նաեւ որ դատավարութիւնն ալ կ'ընթանայ օրէնքի կոպիտ խախտումներով:

Է. Զինարեան ալ իր կարգին մտահոգութիւն յայտնած է ամբաստանեալներուն առողջական ու հոգեկան վիճակին կապակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ի տես անոնց խուցերը մտնող իշխանութիւններու ներկայացուցիչներու «այցելութիւններէն»:

Իսկ Յ. Պասկալեւա նշած է որ դէպքէն ետք ինք արդէն քանի մը անգամ արժանացած է ԼՂՀ իշխանութիւններու «ջերմ վերաբերում»ին, վտարուելով բնակարանէն, ԼՂՀ-էն, ու ներկայիս ալ իրեն մերժուած է ներկայ գտնուիլ դատավարութեան. ան դատաքննութիւնը որակած է «կոլխոզային հաւաք»: Պասկալեւա եւս անդրադարձած է տրուած վկայութիւններուն դեղերու ազդեցութեան տակ կորզուած ըլլալու հանգամանքին:

Դատավարութիւնը շարունակուած է Հոկտ. 2-ին: Ս. Բաբայեան մերժած է պատասխանել դատաւորին հարցումներուն, այն պատճառաբանութեամբ որ կորսնցուցած է իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը դատաւորին եւ դատախազին հետ իր իսկ խնդրած առանձին տեսակցութենէն ետք: Որոշուած է նիստը յետաձգել յաջորդ օրուան: Յայտնի չէր թէ ի՞նչեր խօսուած են այդ տեսակցութեան: Միւս կողմէ, Հայաստանի մարդկային իրաւանց յանձնախումբի նախագահ Պ. Հայրիկեան Ստեփանակերտ մեկնած է, մօտէն հետեւելու համար անցուդարձին:

Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ԱՐՁԱՆ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի քաղաքապետարանի որոշումով, Շ. Ազնաւուրի արձանը կը զետեղուի քաղաքին Ասատի հրապարակը (քանդակագործ՝ Սամուէլ Պետրոսեան):

Իրագործման համար անհրաժեշտ գումարն է 30.000 տոլար, որուն մէկ մասը հանգանակուած է երախտապարտ գիւմրեցիներու կողմէ: Շինութիւնը կը տեւէ 3 ամիս:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ)

Հ. – Ձեր վէպին թրքերէն թարգմանութիւնը ի՞նչ պայմաններու մէջ իրականացաւ: Այս թարգմանութիւնը որո՞նց ուղղուած է առաւելաբար, - թո՞ւրք ընթերցողներուն, թէ՞ թրքախօս Հայերուն:

Պ. – Այդ հարցումին պատասխանը ճշգրտօրէն չեմ կրնար տալ, քանի չեմ կրցած ստուգել թէ որո՞նք կարդացին կամ փնտռեցին այդ վէպը: Գիտէք, որ Պոլսոյ մէջ հայ գրականութենէն նմոյշներ Թրքերէնի թարգմանելու աշխատանքը ինծմով չսկսաւ: Ես բացարձակապէս այդպիսի աշխատանքի մը ո՛չ ժամանակը ունէի, ո՛չ ալ մտածումը կամ նախաձեռնութիւնը: «ԱՐԱՍ» հրատարակչատունն է, որ առաջին քայլը առաւ, երբ Մնձուրիի մէկ գիրքը Թրքերէնի թարգմանելով հրատարակեց ու տեսաւ թէ Թուրք ընթերցողները ինչպիսի մեծ հետաքրքրութիւն մը ցոյց տուին այդ գործին նկատմամբ: Յետոյ, այդ յաջողութենէն խանդավառուելով, «ԱՐԱՍ»ի տղաքը տպեցին Մկրտիչ Մարգոսեանի պատմուածքներու մէկ հատորը եւ այսպիսով, հերթաբար, հայ հեղինակներու գրական բազմաթիւ աշխատանքներ սկսան մատչելի դառնալ Թրքերէնով:

Այս Թարգմանութիւնները շատ մեծ յաջողութեան արժանացան, պարզապէս անոր համար որ՝ անոնց հեղինակները կերպով մը գաւառի կեանքին մասին կը խօսէին, կը քարոզէին այն եղբայրութիւնն ու ճակատագրի միասնութիւնը, զոր իրենք, իրենց գաւառի հողերուն վրայ, ապրած էին Քիւրտերու, Հայերու, ազգային այլ փոքրամասնութիւններու եւ նոյնիսկ տեղացիներու հետ միասին: Թուրքերը շատ ախորժեցան այդ միասնութեան պատգամէն եւ իրենց համար ալ հպարտութեան բաժին մը գտան հոն: «Ահաւասիկ, մենք այսքան ժամանակէ ի վեր իրարու հետ եղբայրաբար ապրեր ենք եւ այս մարդիկը (իմա՝ հայ հեղինակները) այդ զգացումներուն վկայութիւնը կը բերեն մեզի», ըսին: Թէեւ այդ հրատարակութեանց մայր նպատակը ճշգրիտ կերպով ատիկա չէր, սակայն իրենք այդպէս մեկնաբանեցին եւ այդ գործերը ընդունեցան որպէս հին եւ անհետացած շրջանէ մը մնացած վկայութիւններ:

Մինչդեռ իմ վէպս այդ մթնոլորտէն դուրս էր: Իմ գործիս մայր թեման, ինչպէս արդէն յիշեցի, հայութեան՝ գաւառէն փրթելու եւ մեծ քաղաքի մը մէջ կայք հաստատելու ողբերգութիւնն էր: Թէեւ ըսեմ որ այդ կէտը քիչ մը քօղարկուած եւ աննշան ձգուած է՝ ձուլուած եւ «հալած» ըլլալով գործին ընդհանուր ստեղծագործական եւ փիլիսոփայական կառոյցին մէջ: Երիտասարդ Թարգմանչուհի Անահիտ Հայաբեան, որ Թուրք մամուլի մէջ անգլերէնէ եւ ֆրանսերէնէ Թարգմանութիւններ կ'ընէ, երբ ձեռնարկեց վէպիս Թարգմանութեան, ես որոշ վերապահութեամբ մը սպասեցի արդիւնքին, նկատի առած «Առաստաղ»ին դժուար Թարգմանելի գրական ոճն ու «խառնուածք»ը: Ինքը փորձեց: Ճիշդ 100 տոկոսով վերածում մը չէր, բայց ինծի համար գոհացուցիչ էր եւ ես արտօնեցի որ ատիկա հրատարակուի (1997): Ինծի այնպէս կը Թուի սակայն, Թէ հրատարակչատունը, որ ստանձնեց այս Թարգմանութեան տպագրութիւնը, չկրցաւ բաւականաչափ տարածել ու ցրուել զայն: Բացի մէկ – երկու գրախօսականէ, արձագանգ մը չձգեց, ինչպէս ձգած էին Մնձուրիի եւ Մարգոսեանի Թրքերէն հատորները: Բայց կրնամ ըսել, որ եթէ նոյնիսկ քիչ մարդիկ կարդացին զայն, խորապէս տպաւորուած են անկէ եւ հարցնողներ իսկ եղած են՝ Թէ վէպին խոստացուած Բ. մասը ե՞րբ պիտի Թարգմանուի Թրքերէնի...:

Հ. – Պոլսահայ արդի գրականութեան մէջ՝ վիպային ժանրը ի՞նչ կշիռ ունի: «Առաստաղ»ը ի՞նչ տեղ կը բռնէ հոն, իբրեւ վերջին ստեղծագործութիւն:

Պ. – Եթէ չեմ սխալիր, բաւական երկար ժամանակէ ի վեր Իսթանպուլահայ գրականութեան մէջ վէպ չէ գրուած: Արդեօք վերջին վէպը Զաւէն Պիպեռեանի՞ վէպն էր...

Հ. - Կամ Արեգ Տիրազանի «Փորձի կա՞ւ»ը...

Պ. – Ո՛չ, ատիկա, ճիշդ է որ 1979-ին հրատարակուած է, սակայն գրուած էր իր հրատարակութենէն տասնամեակներ առաջ: Հետեւաբար, եթէ նկատի առնենք գրի առնուելու Թուականը, կը խորհիմ որ Զ. Պիպեռեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը» ու անկէ ալ առաջ՝ «Լկրտածը» եւ «Անկուտի Սիրահարներ»ը իսթանպուլահայ վիպագրութեան վերջին ստեղծագործութիւններն էին: Սա կը նշանակէ, Թէ բաւական երկար ժամանակէ ի վեր Պոլիսը վէպ չունեցաւ: Իսթանպուլահայ գրականութիւնը ընդհանրապէս բանաստեղծութեամբ նշանաւոր է, որովհետեւ մեր բանաստեղծ գրչեղբայրները Թէ՛ բանաստեղծութիւնը շատ դիւրութեամբ կը գրեն (բան մը, զոր ես չեմ կրնար...), Թէ՛ շատ դիւրութեամբ կը հրատարակեն, Թէ՛ ալ գտնենք «դիւրութեամբ» կարդացող ընթերցողներ ունին: Մանաւանդ որ մեր մէջ է Սիլվա Կոմիկեանի նման վարպետ արտասանող մը, որ իր ունկնդիրներուն չարունակ կը յիշեցնէ, Թէ պէտք է բանաստեղծութիւն կարդալ սորվիլ, Թէ բանաստեղծութեան մէջ սա ու նա գեղեցկութիւններ կան:

Իսկ վէպը, որ մեր գրականութեան մէջ կարեւոր տեղ մը պէտք է ունենար, գրողէն կը պահանջէ շատ երկար ժամանակ, մտքի լարում, կեդրոնացում եւ ամէնօրեայ հետեւողական աշխատանք: Թատերախաղ ու վէպ գրելու համար մարդ չի կրնար ընել այնպէս՝ ինչպէս կ'ընեմ ես, զորօրինակ «Յուշատետր» գրելու ատեն, նստելով համակարգիչին առջեւ, առանց նոյնիսկ ճշգրտօրէն գիտնալու Թէ ի՞նչ պիտի գրեմ: Երեք վայրկեան բաւարար է ինծի՝ մտքիս մէջ նիւթ մը ձեւաւորելու համար: Բայց այսպիսի հողերանութեամբ ո՛չ վէպ կրնաք գրել, ո՛չ ալ Թատերախաղ, Թէեւ խոստովանիմ, որ «Առաստաղ»ը այս ձեւով սկսած եմ: Երբ զայն գրել սկսայ, բացարձակապէս գաղափար չունէի՝ Թէ ի՛նչի մասին պիտի խօսէի: Օր մը, երբ կէս քուն – կէս արթուն նստած էի եւ դէպի առաստաղ կը նայէի, յանկարծ ճանճ մը տեսայ այնտեղ եւ անմիջապէս տեղէս ցատքելով գրամեքենային առջեւ նստայ եւ սկսայ գրել: Բացարձակապէս չէի գիտեր Թէ ի՞նչ պիտի գրէի: Յետոյ, շատ չուտ սկըսայ մտածումիս մեքենականութիւնը չարժման անցընել եւ 4-րդ կամ 5-րդ էջերէն ետք այլեւս գրեթէ գիտէի, Թէ ո՛ւր պիտի հասնիմ: Բ. հատորին պարագան բոլորովին տարբեր էր: Երբ ձեռնարկեցի անոր գրաւումին, տասը տարիէ ի վեր գիտէի արդէն Թէ ի՛նչ պիտի գրէի եւ Թէ ի՛նչպէս պիտի վերջանար անիկա:

Հ. – Բազմասեռ գրականութիւն մը մշակած էք: Ո՛ր սեռն է որ առաւելագոյն կարելիութիւնը կուտայ ձեզի՝ ազատ ընթացք տալու ձեր մտածական եւ զգացական ամբողջ մթերքին:

Պ. – Համոզուած եմ որ սեռերու տարբերութիւնը ինծի համար որեւէ նշանակութիւն չունի: Ինչ գծի վրայ որ այդ վայրկեանին արտայայտուելու պահանջք ունիմ, այդ գիծին մէջ շատ հանդիստ կերպով կրնամ ըսել այն՝ ինչ որ արդէն պիտի ըսէի: Եթէ մեր ըսելիքը՝ գրականութիւն ըլլալու կամ չըլլալու առթիւ միշտ նոյնն է, ու եթէ հաւատարիմ ենք մեր ամբողջական մտածողութեան, ուրեմն բնաւ տարբերութիւն չկայ գրական սեռերու միջեւ: Վէպ մը, «Յուշատետր» մը կամ նոյնիսկ պարզ հանդէսի մը նկարագրականը գրելու առթիւ՝ միտքս նոյն ուղղութեամբ կը գործէ. հետեւաբար, ինքզինքս շատ հանգիստ կը զգամ գրական բոլոր սեռերուն մէջ ու ամէն առթիւ կ'երջանկանամ՝ ապրելով գրելու հաճոյքը:

Երբեմն սակայն կրնայ պատահիլ, որ հարկեցուցիչ կերպով պարտադրուիմ կարգ մը նիւթեր գրել, ինչ որ չափազանց նեղացուցիչ է ինծի համար: 10 վէպ գրեմ, բայց ինծի պարտադրուած մէկ էջ չգրեմ: Ստիպողութիւնը գիս կը ջլատէ: Այս տեսակէտով ալ ազատ եւ անկաշկանդ գրող մը կ'ուզեմ մնալ միշտ եւ ատիկա սկզբունքի հարց մըն է ինծի համար:

Հ. – Գրական բոլոր սեռերը յաջողապէս փորձած էք: Ի՞նչ է գաղտնիքը, որ ոտք չէք դրած բնաւ բանաստեղծական կալուածէն ներս, մինչ յայտնի է թէ քերթողական գործեր վերլուծելու եւ արժեւորելու բացառիկ ճարտարութիւն մը ունիք, վկայ՝ «Պտոյտ մը հայ բանաստեղծութեան մէջ» հիանալի շարքը:

Պ. – Նախ ըսեմ որ բանաստեղծութիւն շատ կը սիրեմ: Օրէնքի կարգ անցած է կարծէք, որ գրականութեան մօտիկ ամէն մարդ իր սկզբնական քայլերն առնէ բանաստեղծութիւն գրելով: Ինծի ալ կը հարցուի, Թէ ի՛նչու բացառութիւն կը կազմեմ: Իրականութեան մէջ ե՛ս ալ բանաստեղծութիւն գրելու իմ փորձառութեանս շրջանը ունեցած եմ, սակայն անիկա այսօր ոչ մէկուն ծանօթ է, որովհետեւ մոռցուելու դատապարտուած այդ շրջանը անցուցած եմ Թրքերէն լեզուով: Թրքերէնով գրած եմ հարիւրաւոր բանաստեղծութիւններ, որոնք այդ շրջանին ինծի սիրելի էին ու յետոյ միայն անդրադարձայ, Թէ գրական որեւէ արժէք չունէին: Բարեբախտաբար բոլորն ալ անտիպ մնացին, քանի որ եթէ հրատարակուէին՝ ես հաւանաբար դեռ երկար ատեն Թրքերէն գրել պիտի շարունակէի:

Բայց Թող արտօնուի ինծի ըսել, Թէ բոլորովին ալ ճիշդ չէ՝ որ ես բանաստեղծ չեմ: Ես ինքզինքս գիս կը նկատեմ բանաստեղծ մը, որ իր արձակին մէջ անպայման կ'ուզէ բանաստեղծական չեշտ մը ու երանգ մը դնել, որովհետեւ բանաստեղծութիւնը ապրում մը եւ զգայնութիւն մըն է, զոր ես ունիմ: Հետեւաբար, ինծի համար գրեթէ անկարելի դարձած է աշխարհի դէպքերուն, տեսարաններուն եւ մարդոց նայիլ՝ առանց չարժման անցընելու բանաստեղծի իմ աչքերս: Ես շատ լաւ գիտեմ, Թէ ի՛նչ կը նշանակէ մարդոց նայիլ բանաստեղծի աչքերով կամ առեւտրականի աչքով ու բժիշկի աչքով: Ես կեանքն ու մարդիկը կը դիտեմ ամէնէն առաջ բանաստեղծի աչքով, յետոյ ալ՝ փիլիսոփայի աչքով:

Հ. – «Յուշատետր»ի մէջ միշտ կ'աշխատիք մարդոց համար շատ սովորական նկատուած ու յաճախ աննկատ թողուած եւ արհամարհուած ապրում մը ի վեր հանել, ընդլայնել այդ ապրումին ծիրը եւ համապատասխան եզրակացութեանց հասնիլ: Ի՞նչպէս կը յաջողիք ընել այս մէկը, որ խորքին մէջ հոգեբանի մը գործն է: Այլ խօսքով՝ գիտութիւն է: Գիտութիւն եւ գրականութիւն զուգահեռնե՞ր են ձեզի համար:

Պ. – Թէ ո՞րքանով գիտութիւն եւ գրականութիւն իրարու կը պատշաճին, կախում ունի իւրաքանչիւր հեղինակի սեփական ոճէն եւ խառնուածքէն: Սկզբնական գրականութեանս շրջանին, պահանջքը զգացած էի գիտական գիրքեր թղթատելու, որպէսզի գիտական սխալ մը չընեմ: Սա շատ կարեւոր է՝ եթէ ձեր գրականութիւնը գիտական ասպարէզին կը մօտենայ կամ գիտական նիւթեր կը շօշափէ: Ժամանակի ընթացքին, այդ մէկը անհրաժեշտութիւն ըլլալէ դադրեցաւ ինծի համար եւ ես յաջողեցայ սովորական առօրեայ նիւթերու մասին արտակարգօրէն շատ բան ըսելու գաղտնիքը լուծել՝ պարզապէս փիլիսոփայական մտածելակերպով: Շատ չատեր կը զարմանան, Թէ ի՞նչպէս կրնայ պատահիլ որ ամենապարզ երեւոյթէն ճամբայ ելլելով շարունակաբար կը խորանամ նիւթին մէջ եւ անոր մասին ըսելիք ահագին բան կը գտնեմ: Ինծի համար զարմանալի որեւէ բան չկայ եւ կը հաւատամ որ ամէն մարդ գրեթէ նոյն կարելիութիւնը պիտի ունենար, եթէ երեւոյթի մը մէջ փորձէր տեսնել նաեւ բոլոր այն բաները՝ որոնք իր տեսածին ետին կամ չուրջը կը գտնուին: Ես միշտ կ'ըսեմ, Թէ աշխարհի վրայ չկայ նիւթ մը, որուն մասին շատ բան չկարենանք ըսել: Ասիկա կը պարտինք փիլիսոփայական մտածողութեան: Փիլիսոփայական մտածողութիւնը երբ նիւթով մը կը զբաղի եւ անոր վրայ ուշադրութիւն կը կեդրոնացնէ, պէտք է այդ նիւթին հետ կապ ունեցող բոլոր ազդակները ի մի բերէ, իսկ կապ չունեցողներն ալ արտաքսէ: Այնպէս որ, ինչ որ կը մնայ մեր աչքին առջեւ, այլեւս ուղղակի այդ նիւթին հետ կապ ունի: Եւ ես ընդհանրապէս, բնութեան եւ մարդկային ընկերութեան այլազան երեւոյթներուն դիմաց այ՛դ է որ կ'ընեմ: Գրելիք ամէն նիւթ ինծի անպայման պէտք է յիշեցնէ այդ նիւթին հետ կապ ունեցող բնութենական եւ մարդկային բոլոր պայմանները: Ասիկա մտածելու կարգապահութիւն մըն է: Ուրեմն, կրկնելու գնով ըսեմ հետեւեալը. – Փիլիսոփայական մտածումի ախորժող ոեւէ անձ եթէ փոքր ճիգ մը ընէ, պիտի տեսնէ իրերուն ոչ Թէ ճակատին վրայ եղածը, այլ անոնց ետին մնացածը, այլ խօսքով այն՝ որ ինքզինք անմիջապէս չի մատներ, այլ կը սպասէ որ մարդկային մտածողութիւնը քիչ մը ներս Թափանցէ հոնկէ, զայն մէջտեղ հանելու համար: Եւ ատիկա, միաժամանակ, մտքի շատ հաճելի մարզանք մըն է ինծի համար, մանաւանդ երբ կը տեսնեմ որ նիւթիս ետին Թաքնուած ինչ - ինչ երեւոյթներ իրենք իրենց կը ցատքեն ու վարագոյրին առջեւ կուգան...: Անոնք այլեւս ամբողջովին Թափանցիկ են:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՒՄ

ՇՈՒՐՋ ՄԵԿ ՏԱՐԻ Է ԱՆՑԵԼ 1999 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 27-ԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՍՊԱՆԴԻՑ :ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ՈՐԱԿՈՒԵԼ Է ԻԲՐԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՅԵՂԱՇՐՋՄԱՆ ՓՈՐՁ, ԱՌԱՅԺՄ ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒԱԾ ՉԷ

Ու թէեւ ոճրագործութեան անմիջական կատարողների դատավարութիւնը, թերեւս, յառաջիկայ ամիսների ընթացքում սկսուի, այդուհանդերձ, դա ամենեւին չի նշանակում, թէ Հոկտ. 27-ի մասին ամէն ինչ յայտնի է:

Ամենակարեւոր հարցադրումը՝ ո՞վքեր են կանգնած եղել այս ահաբեկչութեան թիկունքում, այդպէս էլ յայտնի չէ: Այս ուղղութեամբ նախաքննական մարմնի կուտակած ողջ փաստերն ու կատարած կալանաւորումները ջուրն ընկան, ինչպէս ընդունուած է ասել, իրադրութեան փոփոխութեան պատճառով: Ի հարկէ, ոչ պաշտօնական եւ քաղաքական որոշ ուժերի շրջանակներում, ինչպէս նաեւ հասարակութեան ներսում այս իմաստով որոշակի համոզմունքներ վաղուց արդէն կան:

Անցած մօտ մէկ տարուայ ընթացքում Հոկտեմբերի 27-ը քաղաքական շահարկումների առիթ էր դարձել: Այն մի պահ անգամ սկսեց սասանել Նախագահ Ռոբերտ Քոչարեանի իշխանութիւնը, բայց այն շատ կարճ տեւեց: Նախկին վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի թիմակիցները գրեթէ վստահ էին, որ 27-ի թելերն ուղղակի, թէ անուղղակի տանում են դէպի Քոչարեանի նախագահական նստավայր: Այս պարագայում նրանց հեռացումն իշխանութեան օղակներից անընական կը լինէր: Ի հարկէ, վերջիններիս կասկածներն անուղղակիօրէն հաստատւում էին ահաբեկչութեամբ նախագահի շահագրգռուածութեան մոտիւների առկայութեամբ եւ ուղղակիօրէն՝ նրա աշխատակազմի նախկին ղեկավար Ալեքսան Յարութիւնեանի ձերբակալութեան փաստով:

Մէկ այլ փաստ, որն անմիջականօրէն դարձեալ կապւում էր նախագահական նստավայրի հետ, այդպէս էլ բաւարար

ուշադրութեան չարժանացաւ: Դա Ռ. Քոչարեանի խորհրդական Կասիա Աբգարեանին հարցաքննութեան կանչելու հանգամանքն էր: Վերջինս այդպէս էլ չի հարցաքննուել, որովհետեւ ֆիզարձակուրդում է եւ գտնւում է ԱՄՆ-ում: Որքան մեզ յայտնի է, նրանով այլեւս ոչ ոք չի հետաքրքրուել, առաւել եւս, որ նախագահ Քոչարեանը խիստ զգայուն էր իր աշխատակազմի անդամների հարցաքննութեան նկատմամբ:

Այն, որ 27-ի գործը տակաւին թերի է, հիմնաւոր մեղաւորը ոչ այնքան Ռ. Քոչարեանն էր, որքան ԵԿՄ-ի, «Միասնութեան» եւ նախկին վարչապետ Արամ Սարգսեանի եւ, ի վերջոյ, նաեւ զինդատախազ Գագիկ Ջհանգիրեանի՝ 27-ի բացայայտման պատասխանատուութիւնը ստանձնելու անվճռականութիւնը, մանաւանդ, որ նրանք էին գործի բացայայտմամբ չահագրգիռ ուժերը: Նրանք անգամ հետամուտ չեղան Հոկտեմբերի 27-ի ոճրագործութիւնը պետական յեղաշրջման փորձ որակելու խնդրին, ինչն ինքնին արդէն որոշակի հարցադրումներ է պարունակում:

Ո՞վ եւ ի՞նչպէս կարող էր յեղաշրջում կազմակերպել եւ արդեօք յեղաշրջումը յաջողո՞ւմ կը լինէր, եթէ պետութեան գերագոյն իշխանութիւնը երկրի նախագահն էր ու նրա կեանքի նկատմամբ ոչ ոք ոտնձգութիւն չէր կազմակերպել: Միւս կողմից ոչ պակաս կարեւոր է ճշդել, թէ արդեօք ահաբեկիչների հինգ հոգուց բաղկացած խումբը կարո՞ղ էր յեղաշրջում կազմակերպել եւ իշխանութիւն զաւթել, եթէ պետական առանցքային հաստատութիւնները՝ անվտանգութեան եւ ներքին գործերի նախարարութիւնը, բանակը, քաղաքական որոշակի ուժեր եւ վերջապէս նախագահը այդ ահաբեկչութեան ոգեւորողները չէին: Բանակն, ի հարկէ, թուարկուած չարքում չէր եւ դա նոյն օրն ապացուցուեց: Փոխարէնը գործի նախաքննութիւնը բաւականին կասկածելի տուեալներ էր կուտակել մասնաւորապէս ԱԱՆ-ի անգործունակութեան վերաբերեալ, որը նախապէս ահազանգեր էր ստացել Վ. Սարգսեանին սպաննելու նախապատրաստութեան մասին եւ դրանք թողել էր անարձագանգ:

Քաղաքական որոշակի շրջանակներում կասկածներ կային եւ կան, որ 27-ի գործն առայժմ անբացայայտ թելերով կապուած է նաեւ արտերկրի յատուկ ծառայութիւնների եւ վերջին հաշուով Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծման հետ: Սա գործի նախաքննութեան ամենաթոյլ տեղն է, որովհետեւ մեր երկիրն իր անտեսական եւ քաղաքական գործօն չլինելու, նաեւ ամուլ հակայետախուզութիւն ունենալու պատճառով անկարող է կամ ցանկութիւն չունի նոյնիսկ այս ուղղութեամբ փաստեր կուտակել:

Թւում էր, թէ Հայաստանի իշխանութիւններին, նախաքննական մարմնին եւ մասնաւորապէս նախագահ Ռ. Քոչարեանին պէտք է հետաքրքրէին այն տեսակէտները, որոնք առնչութիւններ ունէին 27-ի եւ ԱՄՆ պետդեպարտամենտի քարտուղար Ս. Թելպոթի, Հայաստանում Ֆրանսիայի նախկին դեսպան տիկին տը Հարթինկի հետ, որոնք 27-ի նախօրէին Հայաստանում էին եղել: Աւելին, հայաստանեան իշխանութիւններն ու նախաքննական մարմիններն այդպէս էլ հետամուտ չեղան նաեւ ռուսական լրատուամիջոցների եւ իրաւապահ մարմինների ահազանգին՝ ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի եւ Նայիրի Յունանեանի հնարաւոր կապի առնչութեամբ:

Թւում է, որ իշխանութիւնները՝ ի դէմս Քոչարեանի այլեւս չահագրգիռ չեն այս գործի բացայայտմամբ: Թէ ինչու՝ կարող են բազմաթիւ բացատրութիւններ լինել: Ամենակարեւորն այն է, սակայն, որ ստեղծուած իրավիճակն ու 27-ից յետոյ Ռ. Քոչարեանի դիրքերը, որ մինչեւ 27-ը անգլիական թագուհի էր յիշեցնում, այսօր չահեկանօրէն բարենպաստ են: Թերեւս այդ է պատճառը, որ 27-ի գործի նախաքննութիւնը շարունակւում է ընթանալ քրէական շարքային գործի մակարդակով: Ի հարկէ, «Նախաքննութիւնը դեռ շարունակւում է» ասելն այս դէպքում խիստ յարաբերական է եւ յայտնի չէ, թէ իրականում այն շարունակւո՞ւմ է, թէ ոչ:

ՆԱՅԻՐԱ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

«Հայք», Սեպտ. 21

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸ ԿՐԿԻՆ ԶԷ՞ՆՔ

Քարիւղի տագնապը որ արեւմտեան մայրաքաղաքները իրար անցուցած է, միջազգային քաղաքականութեան բոլոր տուեալները կը հրճէ եւ քաղաքական ու տնտեսական մեծ փոփոխութիւններ կ'առնէ, որոնք կրնան նպաստաւոր ըլլալ Արաբներուն, եթէ անոնք հարցը հանդարտութեամբ եւ իմաստութեամբ վարեն, կը գրէ Լոնտոնի «Ալ Քուտս Ալ-Արապի» թերթը: Այս տագնապին պատճառով, հակայ Ամերիկան անդամալոյծ այնպիսի կացութեան եւ շուարումի մատնուած է որ, ստիպողութեան տակ գտնուած է քարիւղ արտադրող երկիրներուն պաղատելու որ գործակցելու լաւ տրամադրութիւն ցոյց տան՝ գիներու բարձրացումը կասեցնելու համար: Իսկ Իրաք, որու արտադրութիւնը Ամերիկացիներն ու Եւրոպացիները կ'ուզէին անտեսուած ըլլայ, այլեւս պէտք է փաղաքշուի, քանի որ բազմաթիւ խաղաղարտեր ունի իր ձեռքը, զորս եթէ համարձակի գործածել, կրնայ իր թշնամիներուն մօտ տագնապը սրել:

Այս տագնապը, ի վերջոյ, ՕՓԷՓ-ը եւ իրեն անդամ երկիրները միջազգային բեմին վրայ առաջին մակարդակի բերին: Քառորդ դարէ ի վեր, քարիւղ արտադրող արաբական երկիրները առաջին անգամ ըլլալով զօրաւոր դիրքի վրայ կը գտնուին: ԱՄՆ պէտք ունին այս երկիրներու գործակցութեան, յատկապէս Սաուտի Արաբիոյ, շուկան աւելի կայուն դարձնելու եւ գիները չափաւորելու համար: Սաուտի Արաբիան, որ ՕՓԷՓ-ի մէջ քարիւղի արտադրութիւնը բարձրացնել ուզողներու ճակատը կը գլխաւորէ (ամերիկեան պահանջքներուն ընդառաջ երթալու համար), կրնայ Ուաշինկթընի իր պայմանները պարտադրել: Պէտք է պահանջէ որ վերջ դնեն Արաբներուն վրայ եղած ճնշումները եւ յատկապէս Պաղեստինցիներուն, որոնք Երուսաղէմի հարցով անճկունութեամբ մեղադրուած են:

Սակայն, կացութիւնը կը թուի փոխուիլ եւ այն տպաւորութիւնը յառաջացնել թէ եղածը կ'աւետէ ամերիկեան-իսրայէլեան տիրապետող թաթին վերջը: Այսպէս, երբ Մատլէն Օլպրայթ կը յայտարարէ թէ Ամերիկան ուժ պիտի չգործածէ միջազգային քննիչներու Իրաք վերադառնալուն դէմ, չի նշանակեր որ ասիկա իր կողմէ առատաձեռնութեան նշան մըն է: Ասիկա, նոյնպէս, նշան մը չէ թէ ինք հետաքրքրուած է իրաքցի ժողովուրդին տառապանքներով եւ ոչ ալ անոր քիչ մը նոր արիւն ներարկելով այլ՝ ասիկա տկարութեան նշան մըն է, արդիւնք՝ որոշակի նկատառումներու: Այսպէս, Պաղտատի վրայ արձակուած դոյգ հրթիռը կրնայ քարիւղի տակառին գինը 50 տոլարի բարձրացնել: Իսկ Իրաքի իշխանութիւնը զրգռելու դոյգ արարք մը կրնայ զայն մղել քարիւղ-սնունդի փոխարէն համաձայնութեան դէմ կենալու եւ օրական 2 միլիոն տակառ քարիւղին արտածումը կասեցնելու: Այդ պարագային, խենթութեան հով մը պիտի փչէ քարիւղի շուկային վրայ եւ գիները պիտի մղէ աներեւակայելի բարձունքներու:

Կը թուի թէ Պաղեստինցիներու եւ Իրաքցիներու համբերութիւնը իր ծայրին հասած է: Իսկ ինչ կը վերաբերի ամերիկեան յոխորտանքին, ան պարտի իր ձախողութիւնը ընդունիլ, մանաւանդ երբ իր պարտադրած շրջափակումը Իրաքի եւ Լիբիոյ դէմ խախտած է, այն ալ ոչ – արաբ պետութիւններու կողմէ: Ռուսիան առաջինն էր որ Պաղտատի հետ օդային կանոնաւոր գիծեր վերահաստատեց: Միւս կողմէ, ափրիկեան երկիրներն են որոնք ԱՄՆ-ը եւ Մեծն – Բրիտանիան ստիպեցին Լիբիոյ դէմ իրենց օդային շրջափակումը կասեցնելու:

Այս բոլորը երանելի լաւատեսութեան պէտք չէ վերածել, բայց վերջին իրադարձութիւնները դրական նշանները կընան ըլլալ բարեշրջումի մը, որպէս ատարոտ՝ ամերիկեան – իսրայէլեան հեղցուցիչ լուծին:

ՍԻՐՄԱՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Սիրան Մանուկեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, նախաձեռնութեամբ Լիբանանի Ազգային Առաջնորդարանին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը ի պատիւ լիբանանահայ վաստակաւոր ազգայիններու՝ տոքթոր Անդրանիկ Մանուկեան, տոքթոր Մելքոն Էպլիղաթեան եւ Հրաչ Տասնապետեան: Ձեռնարկը հովանաւորած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա.: Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկոպոսի բացման խօսքէն ետք, Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան ատենապետ վեր. Փօլ Հայտոսթեան ներկայացուցած է Հայ աւետարանական համայնքի ժողովի անդամ տոքթոր Անդրանիկ Մանուկեանի վաստակը: Երուանդ Փամպուքեան ներկայացուցած է Մելքոն Էպլիղաթեանը, ապա Տիգրան Ճինպաշեան ներկայացուցած է Հրաչ Տասնապետեանը: Արամ Ա. անդրադառնալէ ետք լիբանանահայ կեանքի մէջ անոնց կատարած դերին, «Կիլիկեան իշխան»ի շքանշանով պատուած է մեծարեալները:

⁂

ԹՐԱԿԻՈՅ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ հայ Գթութեան Խաչի Շրջանային վարչութեան ամարանոցին մէջ, Օգոստոս 18-էն 29 տեղի ունեցած է Յունաստանի Հ.Յ.Դ. Պատանեկան Միութեան 20-րդ բանակումը:

⁂

ԿՈՐԸՆԹՈՍԻ (Յունաստան) կեդրոնական ծովեզերեայ հրապարակին առջեւ, Սեպտեմբեր 8-ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է որ կը կրէր՝ «Կ. Պոլիս – Պոնտոս –Կիլիկիա» անունը: Ընդառաջելով տեղւոյ քաղաքապետութեան հրաւէրին, Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ 17 հոգինոց երկսեռ Նայիրի պարախումբը ելոյթ ունեցած է երեք պարերով՝ Արցախ, Բերդ եւ Քոչարի: Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան կողմէ խօսք առած է Միսաք Զաքարեան, անդրադառնալով Հայ – Յոյն եղբայրական կապերուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՄԻՋԱՆՈՒԱԳ

աշխատասիրութեամբ
ՌՈՒԶԱՆ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

«Ապոլոն» հրատարակչութիւն,

Երեւան – 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԷ.

Աղջիկը այդ կողմերը չէ՛ր իրեն չափ, ուժեղ քիչ, իբրեւ թէ սիրոյն ծայրայեղութենէ մղուած, ու աղջկանը տառապանքէն օգտուելով, հերոսի դիտումներ ըրած էր, արցունքները գութին եկած, մարդացած էր:

– Քանի որ կ'ուզես...

Աղջիկը զէնքը համոզած էր ալ հրաժարիլ յեղափոխական ասպարէզէն ու.

– Մեղք չե՞ս, քեզի պէս երիտասարդ մը...

– Օ՛, եթէ ամուսնանամ, թերեւս, - ըսած էր Սուրեան:

– Ինչո՞ւ չէ՛, այո՛, ես հայրիկիս սիրտը կ'առնեմ... – ըսած էր աղջիկը:

Իբրեւ այս վիճակին մէջն էին, երբ մեծ մայրը զիրենք յանկարծակիի բերած էր: Հովի ուժով ու թշնամի հարուած մը, անձարակ ու թշնամի ձեռքի մը տրուած յեղակարծօրէն ու անյուսալի կերպով, փոխանակ զայն ընկճելու, իր բախտին նաւակը մէկէն յաջողութեան ափունքին մօտեցուած էր:

Այս յեղակարծ բարեբաստիկ լուծումը, որ իրեն խոհեմութեան ջանքերու ու ռազմագիտութեան երկար ամիսներ խնայած, կրճատած էր, մեծ ուրախութեամբ կը լեցնէր Սուրեան եւ այդ յաղթական ուրախութեան տագնապին մէջ էր, որ քիչ մը առաջ այնքան անխորհուրդ կերպով, կարծես վարձատրութիւն մը Մարտիկ աղային կամ նոր շլացում մը, որ իրեն պիտի արդիլէր իր որոշումը ետ առնելէ, անոր խոստացած էր Ելմտական նախարարութիւնը ապագայ Հայկական պետութեան:

– Պահ, կարդուիմ նէ, ամէն բան կը չտկուի, – ըսաւ Սուրեան եւ ոտքի ելլելով նորէն հայելիին դիմաց կենալով՝ երկու ձեռքը գրպանը... - սուտ խօսած պիտի ըլլամ մինչեւ որ Հայոց անկախութիւն տրուի... Թող տրուի եւ թող ան ալ Ելմտական նախարար ըլլայ ... Խնդիրը հիմա մերիններուն հետ ինչպէս ըսելու է... դեղեցիկ մը կարդուելու եմ... անշուշտ ձգեմ պիտի պաշտօնս ու յետոյ ալ թող պիտի չտամ, որ Մարտիկ աղան սատկ տայ... անշուշտ, քանի որ ես ալ ընկեր եմ Մարտիկ աղային հարստութեանը... կարդուելէս ետք, կ'առնեմ Զարուհին, ճամբորդութեան կ'ելլեմ... Փարիզ կ'երթամ, կը պտըտիմ եւ քիչ մը ատեն անցնելէ ետքը Մարտիկ աղային ալ աչքերը կը բանամ... խեղճին... Հիմա, – աւելցուց դադարէ մը ետք, – երթանք Զարուհին տեսնալու... – ու իր արդուզարդին ձեռք զարկաւ կնկան մը պչրոտ ընտրողութեամբ:

Երկու օր վերջը Սուրեան նորէն տեսաւ Մարտիկ աղան իր սենեակէն ներս մըտնել:

– Բարեւ, Լեւո՛ն, – ըսաւ բազմոցին վըրայ իյնալ փռուելով:

– Աւետարեր, Մարտի՛կ էֆէնտի... ի՞նչ կայ, խեր ըլլայ...

– Գահիրէ երթալու միտք ունիմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա... – չեմ տեսած դեռ ատ քաղաքը: Երթամ, շաբաթ մը կենամ, պտըտիմ, օդ առնենք քիչ մը, – ըսաւ:

– Աղէկ կ'ընէք, Մարտիկ աղա ու ինչո՞ւ չէ՛... շատ աղուոր քաղաք է, ես պտըտած եմ... Է, ե՞րբ կ'երթաք կոր...

– Վաղը ժամը իննին թրէնով, էքսփրէսով:

– Վա՞յ, այդքան շուտ... տունը ըսա՞ծ էք:

– Այո՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա, որ խոհուն կ'երեւար քիչ մը: – Ալ տունը քեզի կը ձգեմ, – ըսաւ խնդալով: – Գնա՛, աղջիկս տես: Քեզի համար, գիտե՞ս, աղէկ կուխ մը ըրի մօրս հետ քիչ մը առաջ...

– Վայ, – ըրաւ Սուրեան կարմրելով:

– Չեմ գիտեր, ինչո՞ւ համար այդ կնիկը քեզի հաղ չէ՛ ըներ... առջի օրէն... երբ որ աղջկաս սիրելդ յանկարծակիի բռներ է նէ, ու ալ կարծես քի ձեռքը զէնք մը անցաւ քեզի դէմ ու յուսացածիս հակառակը եղաւ... հիմա ալ միայն հետս կը վիճաբանի՝ ըսելով, թէ ես թոռս անոր չեմ տար, ու ես ալ կուխ ըրի, ըսի քի՝ դուն չես խառնուիր:

– Մարտի՛կ էֆէնտի... – ըրաւ Սուրեան, – եթէ իմ ամուսնութիւնս ձեր տան մէջ գայթակղութեան քար պիտի ըլլայ, եթէ երկպառակտումներու տեղի պիտի տայ ու ձեր տան խաղաղութիւնը վրդովէ, հիմա պատրաստ եմ մերժելու այն պատիւը, զոր ըրիք ձեր աղջկան ձեռքը մատուցանելով:

– Տղա՞յ ես պէ, ի՞նչ ես, – ըսաւ Մարտիկ աղա՝ ահագին ձեռքը Սուրեանին ուսին իջեցնելով մտերմաբար, – անանկ խոփածին խօսքո՞վը պիտի քալենք մենք: Թող ուզածին չափ պառանցէ, Աստուած ինծի խելք է տուեր, որ իմ գործերս ես տեսնեմ:

– Շնորհակալ եմ, – ըսաւ Սուրեան խոնարհելով՝ խնդալը, չարաճճի ծիծաղ մը ծածկելու համար:

Լռութիւն մը տիրեց...

– Հա՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա յանկարծ ... – սա Ելմտական նախարարութիւնը... Լեւոն...

– Ձերն է, Մարտի՛կ էֆէնտի, ձերն է...

– Վերջնական կերպով որոշուա՞ծ է, չխաբ բանէ, դուզըմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա...

– Իմ մասնաւոր տեղեկութիւններս իրաւունք կուտան ինծի ըսելու, թէ այո՛ ... բայց պէտք չէ՛ ոչ մէկու ըսել, Մարտի՛կ աղա, շատ գաղտնի բան մըն է...

– Դուն հոգդ մ'ըներ, – ըսաւ Մարտիկ ազատութիւն տրուէր մեզի... չունչանորազատութիւն տուէր մեզի... չունչանորգի տանջինքներ...

(Շար. 85)

(Շար. Ա. էջէն)

բերի Թուրքիոյ դիրքին եւ հակադդեցութեան այդ առնչութեամբ։ Այսպէս, Հոկտեմբեր 2-ին, «Հիւրրիյէթ»ի մէջ Ֆերայի Թընչ «Հայկ. լոպին դժուար կացութեան մատնելու միջոցները» խորագրին տակ նախ բաղդատութիւն կ՚ընէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ու Ռոպէր Քոչարեանի միջեւ, կը յիշեցնէ թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ երկչոտ երեւոյթ մը ունէր երբ Իսթանպուլ եկած էր, Թուրքիոյ հետ բարեկամութեան կողմնակից էր եւ շատ ալ լաւ չէր դներ Ամերիկահայ լոպիի հետ, նոյնիսկ անգամ մը ըսած էր. «Եթէ Հայաստանի հետ այդքան կը չահագրգռուին, թող գան Հայաստանի մէջ ապրին»։

Յօդուածագրին կարծիքն այն է թէ Ամերիկահայերը հայապահպանումի ազդակ կը նկատեն Թուրքիոյ դէմ պայքարը, անոնց հոգը չէ թէ Հայաստանի ժողովուրդը ի՞նչ վիճակի մէջ է, թէ Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւնը անկախութեան լաւագոյն գրաւականն է, եւ այլն։ Քոչարեան այսօր իր յոյսերը կապած ըլլալ կը թուի Սփիւռքահայութեան։ Նաեւ այն հաւատումին զոր կը կարծէ թէ Թուրքիայէն պիտի զանձէ ցեղասպանութեան կապակցութեամբ։ Քոչարեան ըՍփիւռքին ձեռքը խաղալիք դարձած է։

Յօդուածագիրը իր խորհրդածութիւնները կը վերջացնէ սա տողերով.

«Ձիս ամէնէն շատ կը չահագրգռէ Թուրքիոյ Հայերուն կացութիւնը։ Եթէ կարենանք ցոյց տալ թէ Թուրքիա հայ մեր հայրենակիցներուն բոլոր իրաւունքները կը յարգէ, այն ատեն յայտնի կը դառնայ թէ բանաձեւը կը խօսի ժամանակաշրջանի մը մասին որուն հետ Թուրքիա բնաւ կապ չունի։ Ասոր համար ալ անմիջապէս պէտք է կարգադրուին բոլոր այն հարցերը, որոնք նեղութիւն կը պատճառեն մեր հայ համայնքին. եկեղեցիներու ու դպրոցներու նորոգութենէն մինչեւ այն կնճռոտ հարցերը, որոնք համայնքին ժողովրդավարութեան վնաս կը պատճառեն։ Այս պարագային շատ բան պիտի փոխուի։ Երեւանի կառավարութիւնը, որ թշնամութենէ բարիք կ՚ակնկալէ։ Բայց ատոր համար չօշափելի օրինակներով ցոյց պէտք է տանք թէ ինչե՞ր կրնան շահիլ բարեկամութեան ուղիով։ Նմանօրինակ բանաձեւ մըն ալ կը գտնուի Ֆրանսայի ու Իտալիոյ Խորհրդարաններուն մէջ։ Թուրքիոյ դէմ թշնամութիւն սերմանող Սփիւռքին ձեռնարկները չէզոքացնելու ուղին կ՚անցնի Թուրք եւ Հայ բարեկամութիւնը զարգացնելու միջոցներէն։

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂԸ «ՀԻՒԱՆԴ» ՄԸ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

«Հիւրրիյէթ» Հոկտեմբեր 1-ի իր թիւին մէջ կ՚արձագանգէ գերման լրագրող Վոլֆկանկ Քոյտլի մէկ յօդուածին որ լոյս տեսած է «Թակէս Անցայկէր»ի Սեպտեմբեր 13-ի թիւին մէջ, որ ուր հրահրող եւ մաղձալից կը նկատուի Թուրքերուն կողմէ։ Քոյտլ յատկապէս ծանրանալով ցեղասպանութիւնը ուրանալու թրքական յամառութեան վրայ, կ՚ըսէ թէ Թուրք հանրութիւնը հոգեկան հիւանդ է եւ այդ առթիւ կը յիշէ Թուրք ընկերաբան Թանէր Աքչամի ի՛ր իսկ ժողովուրդին համար ըրած ախտաճանաչումը որ է «հիսթերիք», ու կը շարունակէ ըսելով որ Աքչամի հայկական ցեղասպանութեամբ ըզբաղող միակ լուրջ անձը ըլլալը դիպուած չէ եւ առիկա ցեղասպանութիւնը ուրանալու թրքական քաղաքականութեան ամենալաւ փաստն է։

Գերման լրագրողը կ՚ընդգծէ նաեւ Թուրքին հակազդելու յարձակողական ոճը, նշելով որ պատմական փաստաթուղթեր հրապարակելու յանդգնած իրաւաքննչիւր անձ դիտէ առիկա ու ինքզինք անմիջապէս դէմ յանդիման կը գտնէ «Հիւրրիյէթ»ի Եւրոպայի տպագրութեան կողմէ բացուած հակազդեցութեան արշաւին, ուր տեղ կը գտնեն «հիսթերիք հիւանդ»ի վայել գրութիւններ, ընթերցողներէ նամակներ։ Քոյտլ կը գրէ նաեւ թէ Թէոտոր Ատորնօ ուսումնասիրած է իրենց անցեալին հետ անհաշտ քաղաքական հիւանդ դէմքերու պարագան ուր յաճախ կարելի է հանդիպիլ՝ «Անոնք ալ նոյնը ըրին» «Իրականութեան մէջ անոնց թիւը այդքան ալ մեծ չէր» կամ «Մեծ մասը հիւանդութենէ մեռաւ» եւ նման պատճառաբանութիւններու, որոնց նմանները կարելի է տեսնել «Հիւրրիյէթ»ի մէջ։ Միայն այն տարբերութեամբ որ Ատորնօ ատոնք ըսած է գերման դէմքերու համար եւ ոչ թէ Հայերու կամ Թուրքերու։ Ան գրելէ ետք թէ Ստալինի եւ Նացիներու գործած ցեղասպանութիւններէն առաջ կատարուած ըլլալուն հանգամանքով հայկականը աւելի վախազդու է, կ՚եզրակացնէ թէ 1923-ին հռչակուած Թրքական Հանրապետութեամբ ամէն բանի նոր սկսած ըլլալու համոզումը սխալ է եւ ատոր ակնառու ապացոյցն է Թուրքերու իրենց անցեալին հետ անհաշտ ըլլալը, եւ ատկէ ծնունդ առնող յարձակողական եւ գիրազգած հակազդեցութիւնը։ Քոյտլի կարծիքով, այնքան ատեն որ Թուրքիա մերժէ բուժումը, չի կրնար իրաւահաւասար եւ յարգալիր անդամի իր տեղը ունենալ ժողովուրդներու միութեան մէջ։

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

«ՊԱԿԱՍ ԸԼԼԱՅ ԱՅՍ ՄԱՐԶԻԿԸ»

Այս մեծատառ խորագիրը տեղ գտած է «Հիւրրիյէթ»ի Հոկտ. 1-ի թիւին Ա. էջին վրայ։ Ցանցառուն է մի ոմն ըմբիշ Հարուն Տօղան, որ արդէն «արատաւոր» անցեալ մը ունի, քանի որ, նախքան Սիտնէ մեկնումը մերժած է մասնակցիլ Աթաթիւրքի դամբարանին խմբովին տրուած այցելութեան։ Այս անգամ ալ տեղւոյն վրայ, այսինքն Սիտնէի մէջ «ամբարտաւանութիւններ» գործած է. նախ որակման մրցումին ներկայացած է առանց թրքական աստղն ու մահիկը կրող մարզազգեստով, արդէն մեծ յուզում պատճառելով Թուրք պատասխանատուներուն։ Բայց, ան ինքզինք դերազանցած է, յաջորդ հրջանին ռուս մրցակիցին դէմ։ Հ. Տօղան մրցումի պահուն ներկայ գտնուելով հանդերձ սրահին մէջ, մրցադաշտին եզրին, դատաւորին կանչերուն ականջ չէ կախած եւ նստած մնացած է իր աթոռին վրայ, մերժելով պայքարիլ։ Պատահարը մեծ վրդովում պատճառած է Թուրքերուն մօտ եւ Պետական նախարար Ֆ. Իւնլիւ ըսած է թէ հաշիւ պիտի պահանջէ Թուրքիա վերադարձին։

Պէրլինի Թուրք համայնքը ԱՄՆ-ու բանաձեւին դէմ բողոքի նամակներու արշաւ մը կազմակերպած է։ Գլխաւորաբար Գլինթընի եւ բազմաթիւ այլ ծերակուտականներու հասցէները հրապարակելով, Պէրլինի Թուրք համայնքի պատասխանատուները իրենց հայրենակիցներուն կը թելադրեն ստորագրել եւ ղրկել նախապէս պատրաստուած անգլերէն բողոքագիրին պատճէնները։

«ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆՀԻՄՆ ԵՆ ԸՍՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ»

Թրքական «Այտընլըք» հանդէսը իր վերջին թիւին մէջ վերոյիշեալ խորագրով անդրադարձած է հայկական ցեղասպանութեան հարցին։ Հոն ըսուած է թէ «Խորհրդային Մեծ Համայնագիտարան»ի 1926-ի հրատարակութեան մէջ հետեւեալը կ՚ըսուի հայկական հարցին մասին. - «Հայկական հարցին արտաքին հայեացքով մը ի յայտ կուգայ այն, որ մեծ ուժերը օժանդակելով կեդրոնախոյս ուժերուն, փորձեցին Թուրքիան տկարացնել եւ գաղթականացումի գործը դիւրացնել։ Այս մեծ ուժերն էին արեւմտեան մեծ Պետութիւնները եւ ցարական Ռուսաստանը։ Պատահածները սպանդ չէին այլ՝ ճակատում»։ Հանդէսը որպէս այլ վկայութիւն մը կը յիշէ խորհրդային դիւանագէտ Մտիւանիի մէկ հեռագիրը, զոր ան գրկած է 1920 Դեկտեմբեր 5-ին Ստալինի եւ ուր ան ըսած կ՚ըլլայ թէ «Թուրքերը շատ գոհեր տուին եւ կը հասկնայ որ Ք. Քարապէքիր բանակցութեան սեղան չնստի եւ զիջումներ չընէ Հայերուն. Թուրքերը այդքան զոհեր տալէ ետք պիտի չընդունին առիկա, մանաւանդ որ հայկական կառավարութեան ալ ինչ ըլլալը դեռ յայտնի չէ»։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 8

Դ. կիրակի, Զկնի Սրբոյ խաչին

Այսօր Ուխտի օրն է Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին, անոր հիմնարկութեան 98-րդ եւ Օծման 96-րդ տարեդարձները։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝	ժամը 8.45-ին
Պատարագ	ժամը 10.30-ին

Կը պատարագէ՝

ԳԻՐՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ս. պատարագի ընթացքին
- Արեւշատութեան Մաղթանք՝

Մայր Տաճարիս կեանս եղող Բարերարներուն համար։

Եւ

Հոգեհանգիստ՝

Տաճարիս Եկեղեցաշէն Բարերար՝ Աղեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,

Նաեւ

Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր Բարերարներուն համար։

– Մասնակցեցէք։

ASSOCIATION CULTURELLE «NAREG»

L'Association Culturelle NAREG recherche pour son école du mercredi une ou un jeune animateur(trice), diplômé(e) BAFA de préférence, pour animer des activités ludiques, manuelles et sportives, pour nos jeunes élèves âgés de 6 à 13 ans. Vos candidatures à faire parvenir à l'Association Culturelle NAREG, 22 rue Felix Faure, 95880 Enghien-les-Bains, ou bien par téléphone au 01 34 12 84 45.

Apprendre l'arménien, oral ou écrit, à vos enfants dès 6 ans, ou préparer l'épreuve écrite d'arménien du Baccalauréat, c'est possible à Enghien-les-Bains avec le cours NAREG, tous les mercredis de 10h à 16h, depuis le 13 septembre. Pour tous renseignements, appelez le siège de l'Association au :

01 34 12 84 45.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Ժէօն տ՚Անթոնի	0 – 6
Ժէօն տ՚Անթոնի (Բ) – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ)	1 – 4
Գոլոմպիէնն – Ա.Է.Ս.Օ. Արմէնիէն Իսի	1 – 1

Պատանիներ

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Փօլիս (92)	8 – 1

Ռոն-Ալփի Շրջան

ՀՄԸՄ Տէսին – Գրան. Ժեվր.	2 – 2

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Մոնմէյրան – ՀՄԸՄ Վալանս	2 – 3

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

Պուքէ Նեբէիտ – ՀՄԸՄ Արծիւ	1 – 0

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանը կը վերաբանայ իր դռները՝

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 7-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14.30-էն 17.30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche, Paris 3ème

6-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր։

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ 01 - 44 - 59 - 23 - 50 թիւին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE GALA

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section «Dirouhie Sérengulian» d'Issy-les-Moulineaux présente sa

SOIREE DE GALA

le Samedi 7 Octobre à 20 heures 30

au P.A.C.I. :

25, avenue Victor Cresson à Issy-les-Moulineaux

Au programme:

L'ENSEMBLE DE DANSES FOLKLORIQUES "NAVASART"

Réservations :

— 01 46 42 90 68

— 01 40 95 81 33.

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :

01 42 36 33 73 dans la journée;

ou **01 46 58 03 17** le soir.

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿ

90ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS ARMENIENNES

organisé par

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

sous le haut patronage de

S. E. EDOUARD NALBANDIAN

Ambassadeur de la République d'Arménie en France

LE QUATUOR KHROMA

La participation de la chanteuse

YERSO

DINER

le Samedi 14 Octobre à 20 heures 30

dans les Salons de l'UNESCO

7, Place de Fontenoy — 75007 PARIS (Métro Ségur)

Vente de billets auprès des Sections et du Conseil d'Administration (01 48 24 46 57)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.007 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.007

ԱՄՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԱԼ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ «ՑԱՒ» ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք անցեալ Շաբաթի (Սեպտեմբեր 30) մեր թիւով, Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբին քուէարկութենէն ետք, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման թիւ 398 բանաձեւը ներկայացուած էր Սեպտեմբեր 28-ին Միջազգային Յարաբերութեանց Յանձնախումբին, որ չորս ժամ վիճաբանութենէ ետք յետաձգած էր քննութիւնը Երեքշաբթի օրուան (Հոկտեմբեր 3) :

Երեքշաբթի օրուան նիստը տեւած է եօթը ժամ եւ բանաձեւը քուէարկուած է 11-ի դէմ 24 ձայնով և 2 ձեռնպահութիւն : Նիստին ներկայ եղած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի 5 հոգինոց պատուիրակութիւն մը զոր կը գլխաւորէր Մեհմետ Ալի Իրթեմչելիք, որ յայտարարած է. – «Կ'ուզեմ մէկ կէտ շեշտել՝ ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած» : Աւելցուցած է եթէ բանաձեւը քուէարկուի, անկարելի է որ Թուրքիոյ եւ Միացեալ – Նահանգներու յարաբերութիւնները վնաս չկրեն : Բանաձեւին կողմնակիցները բուռն կերպով դէմ արտայայտուած են անոնց որոնք կը ջանան նսեմացնել կամ մեղմացնել Օսմանեան կառավարութեան գործած սպանդը : Դեմոկրատ Սամ Ճէյտէնսոնի եւ բանաձեւին համահեղինակ՝ Ճորճ Ռատանովիչի միացած է օրէնսդիրներու խումբ մը, որու մաս կը կազմէին Միջազգային Գործողութիւններու Ենթայանձնախումբի նախագահ՝ Քրիս Սմիթ եւ այլ երեսփոխաններ : Բաւական ջանքեր թափուած են որպէսզի բանաձեւը չքուէարկուի կամ փոփոխութիւններ ըլլան : Կարելի եղած է մէկ փոփոխութիւն կատարել բանաձեւին մէջ, այդ փոփոխութիւնն էր՝ «Երիտ Թուրքերու կառավարութիւն» տարազը փոխարինել «Օսմանեան կայսրութեան կառավարութիւն»ով : Աւելցուած է նաեւ թէ Թուրքիայէն հատուցում ուզելու հարց չկայ :

Ծանօթ է, Թուրքիա շաբաթներէ ի վեր ճնշում կը բանեցնէր Միացեալ-Նահանգներու վրայ, որպէսզի բանաձեւը չքուէարկուի, սպառնալիքներ ալ կային Ինճիրլիքի կայանին վերաբերեալ (Ամերիկացիներուն տրամադրուած), մինչեւ իսկ Պաղտատ դեսպան ղրկելու հարց դրուած էր : Քուէարկութեան նախօրեակին ալ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Գլինթընի հետ, անկէ խնդրելու համար որ իր բոլոր կարելիութիւնները գործադրէ արգելք ըլլալու համար Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ բանաձեւին ընդունելուն : Գլինթըն ապահովութիւն տուած է Սեզէրի թէ ԱՄՆ-ու ղեկավարութիւնն ալ դէմ է այդ բանաձեւին եւ նիւթը պէտք է յանձնուի պատմաբաններու քննարկումին : Աւելցուցած է թէ նոյն ղեկավարութիւնը մեծ ջանք կը թափէ բանաձեւին դրական քուէարկութիւնը արգելակելու համար եւ թէ ինք ալ մասնակից է այդ ջանքերուն :

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քուէարկութենէն անմիջապէս յետոյ, Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարութիւնը ցաւ յայտնած է : Բանբերը՝ Ֆիլիփ Ռիքըր յայտարարած է. – «Արտաքին նախարարութիւնը ցաւ կը յայտնէ Միջազգային Յարաբերութեանց Յանձնախումբին այսօր կատարած վաւերացման համար՝ բնագրի մը, որ կը վերաբերի 1915-ին եւ 1923-ին Թուրքիա տեղի ունեցած եղերական դէպքերուն» :

Այսուհանդերձ հարցը չէ լուծուած անշուշտ եւ չի կրնար ալ լուծուիլ ի մօտոյ :

Արդարեւ, այս վաւերացումէն ետք, բանաձեւը պէտք է ներկայացուի Օրէնքներու Յանձնախումբին եւ հոն ալ ընդունուելէ ետք է միայն, որ կրնայ ներկայացուիլ Ներկայացուցչական Ժողովի լիակատար նիստին, ինչ որ այսօրուան – վաղուան հարց չէ, քանի Գոնկրէսը կը դադրեցնէ իր աշխատանքները այս ամսու, ամերիկեան ընտրութիւններուն պատճառաւ :

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ «ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ»Ը...

Ցեղասպանութեան բանաձեւը առիթ դարձած է որ Թուրքիոյ ասորի համայնքն ալ ձայնակցի հայկ. պնդումներուն, ըսելով որ որպէս քրիստոնեայ տարր ինք ալ զոհ դարձած է նոյն քաղաքականութեան : Թուրք մամուլը զայրոյթով կ'արձագանգէ Տիյարպէքիրի ասորի քահանային յայտարարութեան. ան ըսած է թէ միայն Հայերը չէին որ ցեղասպանութեան զոհ դարձան, այլեւ Ասորիները որոնք նոյնպէս քրիստոնեայ էին : «Ես Հայերուն զօրակցելու համար չէ որ կը խօսիմ, այլ՝ ճշմարտութիւնը յայտնելու, քանի որ կրօնաւոր եմ : Ցեղասպանութիւնը իրականութիւն է. ոչ ոք կրնայ զայն ժխտել» ըսած է Եուսուֆ Ֆհնյ., աւելցնելով որ ինչ որ ալ ըլլայ ԱՄՆ-ու վճարկումին արդիւնքը, Ասորիներն ալ իրենց ձայնը լսելի պիտի դարձնեն ու իրենց պապերուն ապրած այն սարսափելի անցքերը պարզեն ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԶԳԶԳԷ

Ֆրանսայի Ծերակոյտի Նախագահներու Ժողովը, անգամ մը եւս, այս անգամ Երեքշաբթի, Հոկտ. 3-ին, յետաձգեց հայկական ցեղասպանութեան օրէնքի առաջարկը օրակարգի բերել : Վիճաբանութիւնները երկար տեւած են, բայց Աջերը (մեծամասնութիւն), այսինքն՝ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ, ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ եւ ՏԷ – ԷԼ պահանջած են կրկին լսել Արտաքին նախարարը, նախքան որոշում տալը : Նախագահներու յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Հոկտ. 10-ին, իսկ Արտաքին նախարար՝ Հ. Վէտրին պէտք է արտայայտուէր Հոկտ. 4-ին :

Ի դէպ, որքան ալ ամերիկեան ճանաչման հարցը դեռ կէս ճամբան ըլլայ, պէտք է զոնէ ընդունիլ որ բանաձեւը իմաստ մը ունի, քանի կը յիշատակէ Թուրքին, այսինքն՝ բուն պատասխանատուին անունը, եղեր է Երիտթուրք կամ օսմանեան, մինչ աւելի քան երկու տարի է Ֆրանսայի Ծերակոյտը չուզեր իսկ օրակարգի նիւթ ընել տժգոյն բանաձեւ մը, որ խորքին մէջ ոչ միայն անվնաս է Թուրքիոյ, այլեւ անտեղեակ մէկը չի հասկնար թէ «բանն ինչո՞ւմն է» : Յիշեցնենք որ Ազգ. Ժողովի քուէարկած օրէնքի առաջարկը կ'ըսէ. – «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի հայկ. ցեղասպանութիւնը» :

Ո՞ւր տեղի ունեցած է, ո՞վ գործած է... : Բայց եւ այնպէս, այս իսկ շատ կը գտնուի :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 3 / 4)

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԺԽՏԱԾ Է ԻՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձին Հոկտեմբեր 3-ի դատական նիստին գլխաւոր ամբաստանեալ Ս. Բաբայեան ժխտած է մեղադրանքը եւ պնդած որ նախաքննութեան ընթացքին իրեն դեղեր ներարկած են ու խոշտանգած : Ըսած է որ Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ իր ճակատումը որոշ ուժերու ծառայած է եւ անոնք լարում ստեղծելու նպատակը հետապնդած են : Ինք նախընտրած է քաղաքական ճամբով իրականացնել ԼՂՀ ընկերա – տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու ծրագրերը :

Դատարանը ունկնդրած է վկաներն ալ :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

ՀՀ բանակի գլխաւոր հրամանատար եւ Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Միքայէլ Յարութիւնեան Հոկտ. 3-ին ընդունած է ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպան Մ. Լեմոնը : Անոնք քննած են տարածքաշրջանի իրավիճակը, ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարութեան կողմէ Վրաստանի մէջ կազմակերպուելիք ականազերծումի վարժընթացներուն Հայաստանի մասնակցութեան հարցեր, ինչպէս նաեւ երկուստեք հետաքրքրութիւն ներկայացնող այլ խնդիրներ :

ԱԴՐԲԵՋԱՆ

«ՄՈՒՍԱՎԱԹ» ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԷՆ

Ադրբեջանի քաղաքական համայնապատկերի ընդդիմադիր ամէնէն ազդեցիկ ուժերէն մէկը՝ «Մուսավաթ» կուսակցութիւնը դուրս ձգուած է երկրին յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութեան ընտրապայքարէն : Արդարեւ, Ադրբեջանի Վճռաբեկ դատարանը մերժած է այս կուսակցութեան դիմումը, Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովի որոշումին դէմ : Այս վերջինը մերժած էր «Մուսավաթ»ը արձանագրել ընտրապայքարի ցանկին վրայ, այն պատճառաբանութեամբ որ կուսակցութեան կողմէ հաւաքուած ստորագրութիւններուն մէկ մասը կեղծ է եւ վաւերներու թիւն ալ՝ 48 հազար, բաւարար չէ. օրէնքով սահմանուած անհրաժեշտ նուազագոյն թիւը 50.000 է :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ՉԻ ՅԱՐԳՈՒԻՐ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 60 ՄԵՌԵԱԼ

Հոկտեմբեր 3-ին, հակառակ նոյն առաւօտեան հաստատուած հրադադարին, ճակատումները շարունակուեցան նոր զոհեր խլելով : Իսրայէլեան ուժերը անխնայ կրակեցին, ռմբակոծեցին Գազայի գօտին : Առջի օրուան սպաննուած մանուկին հայրը, որ վիրաւորուած էր եւ հիւանդանոցն է կ'ըսէ թէ աղաչած է որ զինենք թիրախ չառնեն եւ կը պահանջէ որ պատասխանատուները դատուին : Ծանօթ է որ Մոհամէտ 12 տարեկան սպաննուեցաւ իսրայէլեան զօրքին կողմէ, երբ ապաստանած էր հօր գիրկը, աղբամանի մը ետին : Հոկտեմբեր 3-ին, իսրայէլցի զօրավար Ժիորա Էյլանտ, որ կը ղեկավարէր զինուորական գործողութիւնները, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ մանուկը «քարկոծողի անցեալ մը ունէր», մինչ զինուորական ուրիշ պատասխանատու մը աւելցուցած է որ երախան պէտք չէ հոդ գըտնուէր : Բազմաթիւ ցոյցեր եղան այս առթիւ, ոչ միայն Գազա, Այսրյորդանան այլեւ կարգ մը այլ երկիրներու մէջ, ինչպէս Սուր, Պէյրութի հարաւը, ուր 5-էն 7 տարեկան պաղեստինցի 300 մանուկներ նստացոյց մը ըրած են Կարմիր Խաչի Միջազգային Կոմիտէի կեդրոնատեղիին առջեւ :

– Արաֆաթ Փարիզ հասաւ Հոկտեմբեր 3-ին եւ Պարաք ալ՝ 4-ին : Առաջինը նախ կը տեսնուէր Նախագահ Շիրաքի հետ, ապա՝ Տիկին Օլպրայթի, մինչ Պարաք նախ Տիկին Օլպրայթի կը հանդիպէր, ապա՝ Շիրաքի : Հաւանական կը նկատուէր որ Արաֆաթ եւ Պարաք ալ հանդիպին, թէեւ պաղեստինեան իշխանութեան պետը նախապայմաններ ունէր այդ ուղղութեամբ : Պաղեստինեան իշխանութեան Փարիզի ներկայացուցիչը հեռատեսիլի Բ. կայանէն (Հոկտեմբեր 3, ժամը 20) կը յայտնէր թէ Արաֆաթ ճաշի հիւր եղած է Պարաքի, Սեպտեմբեր 25-ին եւ այս վերջինը բոլորովին այլ լեզու գործածած է, այլ խօսքով անկեղծ եւ վստահելի չէ :

– Փարիզի Հրէական Ժողովը (Գոնսիսթուար) կոչ ըրած է որպէսզի «նոյնացում մը կատարուի Իսրայէլի հետ» : Նախագահը՝ Ժան Քահն ըսած է. – Եթէ չնոյնանանք Իսրայէլի հետ, պատասխանատու կը դառնանք թերացումի մը որ կրնայ Իսրայէլի պետութեան գոյութեան վախճանին տանիլ : Մետիաթիք ամսեղուկ եւ վտանգաւոր արշաւ մը կը միտի կարծել տալ որ խաղաղութիւնը պայմանաւորուած է Երուսաղէմի վիճարանութիւններուն հետ : Անընդունելի է համայն աշխարհի Հրեաներուն համար» Փիլիսոփայ Ալէն Ֆինքըլքրաութ բոլորովին դէմ է այս տեսակէտին եւ կը շեշտէ. – «Մեզի չիյնայ իսրայէլցիին տեղն անցնիլ վճռականութեան պետնի վրայ : Կը հասկնամ Երուսաղէմի ամբողջ խորհրդանշական ծանրութիւնը, բայց, պատերազմ մղել, մեկնելով միայն խորհրդանիշներէն՝ խենթութիւն է» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ աշխատանքին վերաբերող օրինագիծը մերժուեցաւ Ծերակոյտին կողմէ Հոկտ. 3-ին : Կրկին կը վերադառնայ Ազգային Ժողով, Բ. ընթերցման մը համար, Նոյեմբերի վերջ : Կանանց գիշերային աշխատանքի օրինականացումը պարտադրուած է Եւրոպական Յանձնախումբին կողմէ եւ արդէն Ֆրան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 75–ԱՄԵԱԿԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ)

Հ. – Այս կարողութիւնը ժամանակի՞ ընթացքին ձեռք ձգեցիք:

Պ. – Այո, հետզհետէ, ժամանակի ընթացքին գոնէ աւելի դիւրին եղաւ ինծի համար՝ տեսնել վարագոյրին միւս կողմը: Ամէն մարդ, թերեւս, կրնայ տեսնել միեւնոյն բաները, բայց տեսնելէ ետք՝ այդ մասին խօսիլն ու գրելն ալ կարեւոր է: Եւ սխալ կէտ մըն է, որ ոմանց կածել կուտայ թէ իրենք չեն տեսներ այն՝ ինչ որ ե՛ս կը տեսնեմ: Իրականութեան մէջ՝ իրե՛նք ալ կը տեսնեն, սակայն արտայայտուելու, գրելու կամ խօսելու ատակ չեն կամ այդ մասին որեւէ ճիգ չեն թափեր:

Հ. – Ձուտ հոգեվերլուծական գրականութիւն մը ո՞րքանով կրնայ բուժիչ անդրադարձ մը ունենալ ընթերցողին վրայ: Զորօրինակ, ստորակայութեան բարդոյթէ տառապող անձ մը կրնա՞յ վերադառնալ բնականոն զգացումներու՝ կարդալէ ետք այդ նիւթին հպող ձեր մէկ յօդուածաշարքը: Թէ՞ «Յուշատետր»ի սիւնակները պարզապէս ճանաչողական բնոյթ ունին ու կը բերեն ապացոյցը՝ մարդոց հոգիէն ներս թափանցելու ձեր կարողութեան:

Պ. – Կը խորհիմ, որ մեր ակնկալած չափով, գրականութիւնը այդքան ալ բուժիչ յատկութիւն մը չունի: Ձեմ հաւատար որ գրականութիւնը մարդս կը բուժէ իր ունեցած կամ չունեցած յատկանիշներէն, կամ բնութեան կողմէ իրեն տրուած կարգ մը սխալներէն: Գրականութեան առաքելութիւնը այդ մէկը չէ արդէն: Սակայն, երբ բուժիչ բառը կը գործածէք, գրականութեան ուրիշ մէկ մասնայատկութիւնը կը յիշեցնէք ինծի: Ես ընդհանրապէս իմ գրականութեանս մէջ ջանացած եմ արտայայտել ինչ որ գիս շրջապատող ժողովուրդը կը զգայ ու կը մտածէ: Իմ գրականութեանս գլխաւոր յատկանիշը – ըստ ուրիշներու՝ «մարդոց սրտէն խօսելու» դիւրութիւնն է: Ընթերցողներս տեւաբար ինծի կ'ըսեն, թէ «դուք կը գրէք այն բաներուն մասին՝ զորս մենք կը զգանք, ըսել կ'ուզենք, բայց չենք կրնար ըսել»: Սա արդէն ընթերցողներուս տրուած հանգստաւէտութիւն մըն է, որ ձեւով մը բուժիչ յատկութիւն ունի: Որովհետեւ, եթէ ես մտածում մը ունիմ եւ կ'ուզեմ զանիկա բաժնել մէկու մը հետ՝ որուն հանդէպ սէր, համակրանք եւ վստահութիւն կը տածեմ, եւ զուգահեռաբար՝ ա՛յդ անձն ալ ի՛մ մտածումս կը բաժնէ, հոն արդէն մենք միացած կ'ըլլանք զգացումներու եւ զգայնութիւններու միեւնոյն լուրին վրայ: Որպէս հեղինակ, հանդիստ չունչ մը կ առնեմ: «Կը նշանակէ թէ ես առանձին չեմ», կը մտածեմ, կ'ուրախանամ այդ միասնութեան ի տես: Արդ, եթէ ընթերցողներուն վրայ այդպիսի տպաւորութիւն մը կը գործեմ, սա արդէն որոշ չափով բուժիչ յատկութիւն մըն է, ո՛չ միայն ընթերցողին, այլեւ ինծի՛ համար ալ, քանի կ'անդրադառնամ որ սխալ եւ զարտուղի ճամբու մը վրայ չեմ, այլ ուղղակի կը քալեմ այն ճամբէն՝ ուր իմ ժողովուրդս կը գտնուի: Ցետոյ, այդ միասնութենէն ստացած նոր քաջալերանքով ճամբաս եւ գործս կը շարունակեմ:

Հ. – Ոմանք կ'այպանեն ձեզ՝ չափազանց «հասկնալի» ըլլալու մեղադրանքով: Ասիկա իրապէս առա՞տ մըն է գրականութեան մէջ:

Պ. – Միշտ ալ կը զարմանամ այդ քննադատութիւններուն վրայ, որոնք երբեմն կը կատարուին իմ հասցէիս: Ի վերջոյ, ես որո՞ւ համար կը գրեմ: Ես իմ ժողովուրդի'ս համար կը գրեմ: Եւ եթէ նոյն այդ ժողովուրդին դժուարութիւն պիտի պատճառեմ գրութիւններուս ընթերցման ընթացքին, կամ եթէ ճիգ պիտի թափեմ՝ որ ընթերցողներ զիս դժուար կարդան ու չհասկնան, այդ պարագային ինքզինքս անմիտ կը նկատեմ: Որպէս մեր մշակոյթին եւ գրականութեան սպասարկուներէն մին, եթէ մէկ կողմէ կը փափաքիմ որ ժողովուրդը հայերէն կարդայ, միւս կողմէ ալ զանազան արդելքներ իրարու վրայ կը շարեմ՝ պատնէշ մը գոյացնելով իմ եւ ընթերցողին միջեւ, շատ հակասական կեցուածքի մը մէջ ինկած կ'ըլլամ: Որովհետեւ, որքան ալ ես ինքզինքս գրականութեան մարդ նկատեմ, նաե՛ւ մամուլի մարդ եմ: Եւ մամուլի մարդուն աւագ պարտականութիւնն է իր ապրած շրջապատին եւ ժողովրդային զանգուածներուն ապրումները փոխանցել ընթերցողներուն: Այս մէկը ի՞նչպէս պիտի ընէք: Պիտի գրէք այնպէս՝ որ ձեր ընթերցողը ամէն ինչ տեսնէ ջինջ, հարազատ եւ յըստակ համայնապատկերի մը մէջ: Այս իմաստով ալ, մեր գրողներուն այսօրուան գլխաւոր պարտականութիւնն է ո՛չ միայն գրել, այլեւ՝ կարդացնել: Մենք այսօր, այլ երկիրներու գրագէտներուն չափ հանգիստ պայմաններու մէջ չենք ապրիր, որպէսզի ըսենք, թէ «ո՛վ որ իմ ճաշակս կը հասնի, կամ զիս կը հասկնայ, թող կարդայ»: Այդպիսի խօսք մը ըսելու իրաւունք չունինք: Այդ հանգստաւէտութիւնը կամ այդ լիւքս–ը չունինք: Մէկ կողմէ գանգատիլ, թէ մեր ժողովուրդը ընթերցասէր չէ, եւ միւս կողմէ՝ դժուարամարս գրականութիւն մը հրամցնել անոր, հակասական ու անարդարանալի վիճակի մը մէջ կը թողու մեզ:

Ըսեմ սակայն, թէ ես ոմանց կարծածին չափ ալ դիւրահաղորդ հեղինակ մը չեմ: Գրականութեան սկզբնական շրջաններուն նոյնիսկ մեղադրուած եմ անհասկնալիութեամբ: Կը յիշեմ, որ այդ օրերուն պոլսահայ բծախնդիր ու դժուարահաճ գրողներէն Մկրտիչ Հաճեան «Սան»ի մէջ գրեց որ «Ռմանք Հատտէճեանը կը մեղադրեն անհասկնալիութեամբ: Ձեմ գիտնիր: Աւելի ուշադիր կարդացէք՝ որ հասկնաք»...: Իրաւունք կու տամ ողբացեալ Հաճեանին, քանի գրել սկսած էի փիլիսոփայական մերձեցումով մը, որ թերեւս քիչ մը խորթ կուգար ընթերցողներուն: Այսօր, նոյն գիծէն քալելով հանդերձ, ընթերցողներուս աւելի հասկնալի փիլիսոփայութիւն մը տալու գաղտնիքը գտած եմ: Անշուշտ, ինծի համար, «հասկնալի ըլլալ» չի նշանակեր մակերեսային նիւթերով զբաղիլ: Գրականութեանս մէջ մակերեսային բան չկայ, բոլոր նիւթերուն խորութեանց շատ հանգիստ կերպով կրնամ թափանցել, պայմանաւ որ ընթերցողներս ալ, ինծի հետ միասին, մինչեւ այդ խորութիւնները գան: Եւ կուգա՛ն:

Ինծի տարակարծիք եղող գրչեղբայրներս իրենց սեփական ճաշակով գրականութիւն մշակելու ազատ են: Եթէ 2, 4 կամ 6 ընթերցողով կը գոհանան, ըսելիք չունիմ:

Հ. – Ի՞նչ կը խորհիք ուրեմն այն խրթնաբանութիւններուն մասին, որոնց անձնատուր են մեզի ժամանակակից ըսփիւռքահայ կարգ մը գրողներ: Գրականութիւնը ժողովուրդի՞ն համար է, թէ՞ գրականութիւնը գրականութեան համար:

Պ. – Իմ տեսակէտով՝ գրականութիւնը ժողովուրդին համար է, առանց որ գրականութիւնը գրականութիւն ըլլալէ դադրեցնենք: Մենք գրականութեան որակը պիտի պահենք, անոր արժանապատուութիւնն ու պատիւը պիտի պահենք, բայց միաժամանակ պիտի ջանանք զայն մեր ժողովուրդին «ապրանք»ը դարձնել: Ցարգանք ունիմ բոլոր այն գրչեղբայրներուս նկատմամբ, որոնք Ֆրանսայի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ, նոյնիսկ Պէյրութ եւ Հալէպ, քիչ մը կնճռոտ, երբեմն դժուարամարս գրականութիւն մը կը մշակեն: Կը յարգեմ իրենց այդ ոճը, բայց վստահ եմ որ անոնք տակաւ այդ ոճը պիտի յղկեն եւ օր մըն ալ պիտի անդրադառնան, թէ իրենց սկզբնական քայլերէն բաւական հեռացեր են..., ինչպէս որ ե՛ս հեռացայ: Ցետայ պիտի զգան, որ աւելի հաճելի է ժողովուրդին կողմէ հասկնալի գրականութիւն մը մշակել, քան թէ մնալ ամբարիշտ բերդի մը մէջ, ուր քիչ մարդիկ կը բնակին, քիչ մարդիկ զիրար կը սիրեն, բայց մանաւանդ՝ քիչ մարդիկ զիրար կը հասկնան:

Հ. – Դուք գրող մըն էք, որուն մասին ուսումնասիրութիւններ գրի կ'առնուին՝ իր կենդանութեան (նկատի ունիմ մանաւանդ՝ Ս. Դանիէլեանի մենագրութիւնը): Ասիկա ուրախալի երեւոյթ է անշուշտ: Անձնապէս, ի՞նչ զգացումներ կ'ունենաք նման երեւոյթի մը դիմաց, որ ընդհանրացած բան մը չէ...

Պ. – Մեծ ուրախութիւն է կենդանութեանդ տեսնել՝ թէ մարդիկ կ'ուսումնասիրեն գրական վաստակդ: Այս բախտաւորութենէն զրկուած մնացին մեր երէց գրչեղբայրներէն շատեր: Գրականութեանս նուիրուած անհամար յօդուածներէն զատ, ցարդ իմ մասիս գրուած են երկու գիրքեր (Մաքրուհի Ցակոբեան եւ Սուրէն Դանիէլեան): Ինծի մեծ զարմանք պատճառած է մասնաւորաբար փրոֆէսէօր Դանիէլեանի մենագրութիւնը, որովհետեւ ան, Հայաստան ապրելով հանդերձ, յաջողած է անսովոր նկատուելու չափ շա՛տ բան գրել Պոլսոյ մէջ երկնուած իմ գրականութեան մասին: Գրող մը, որքան ալ կարծէ թէ ինքզինք լաւ կը ճանչնայ, ուրիշի մը կողմէ իր մասին գրուած գնահատանքին մէջ դարձեա՛լ իրեն համար նորութիւններ կրնայ գտնել: Այս տեսակէտով ալ, Ս. Դանիէլեանի գիրքը ինծի գոհացում պատճառած է՝ ամէն բանէ առաջ անոր համար որ Դանիէլեան յաջողած է իմ գրականութեան փիլիսոփայական մտածողութեան ծալքերը քակել եւ հոնկէ ներս մտնել: Առանց այդ թափանցումին, գործը վիրաւոր պիտի մնար, որովհետեւ իմ ամբողջական գրականութեան երկու հիմնական խարիսխներն են փիլիսոփայութիւնն ու հոգեբանութիւնը: Իր գիրքին մէջ, Ս. Դանիէլեան յաջողապէս կրցած է վերածել այն փիլիսոփայական մթնոլորտը, որուն ազդեցութեան տակ մնացած եմ ես շարունակ, մէկ կողմէ սնունդ քաղելով անկէ եւ միւս կողմէ նոր սնունդ ստեղծելու ճիգ թափելով: Ատիկա ֆրանսական մշակոյթէն եկող գոյապաշտութեան հոսանքն էր, որ երիտասարդութեանս շրջանին խորապէս տպաւորած էր զիս:

Հ. – «Մարմարա»ի խմբագրապետի պաշտօնին կոչուելէ ետք (1967), ձեր արտադրութիւնները քանակով թէ որակով անհամեմատելիօրէն ուռճացան: Ասիկա հակասական չի՞ թուիր ձեզի, նկատի առած մամուլի աշխատանքին սպառիչ հետքը, որ բնականոն պայմաններու մէջ՝ պէտք չէ՛ առիթ տայ ձեզի այլ աշխատանքով պարապելու: Շաւարշ Միսաքեան, Բենիամին Թաշեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Գուրգէն Մխիթարեան ատոր զոհը դարձան: Դուք ի՞նչպէս փրկուեցաք այդ թակարդէն:

Պ. – Ես, ընդհակառակն, կը կարծեմ որ այսօրուան գրական վաստակիս ջախջախիչ տոկոսը պարտական եմ խմբագրութեան սենեակէն ստացուած ներշնչումներուն: Ես բացառիկ բացառութի՞ւն մըն եմ, չեմ գիտեր: Սակայն կը հաւատամ որ եթէ խմբագրական աշխատանքէ դադրիմ, եթէ ամէն օր մամուլի այդ սեւ աշխատանքը չտանիմ, որեւէ ստեղծագործական գրականութիւն չեմ կրնար ընել, որեւէ բան չեմ կրնար հրատարակել: Իմ մէջ՝ մամուլի եւ գրականութեան աշխարհները իրարու հետ կատարելապէս եղբայրացած են: Ուրիշներու մօտ ինչո՞ւ հակառակը պատահած է, չեմ գիտեր: Թերեւս, խմբագրական աշխատանքը աւելի շատ սիրած են, կամ առնէ աւելի շատ հաճոյք առած են: Բան մը՝ որ իմ պարագաս չէ: Ես երկուքէն ալ նոյն հաճոյքը կ'առնեմ, երկուքն ալ հաւասարապէս կը սիրեմ, եւ արդէն շատ ալ չեմ տեսներ թէ ինչպիսի՞ տարբերութիւն մը կայ մէկուն եւ միւսին միջեւ, որովհետեւ երկուքն ալ ի վերջոյ նոյն բանին կը ծառայեն, որ է՝ մեսաժ մը տալ ժողովուրդին: Հրապարակագրութիւնն ու գրականութիւնը իրարմէ խոշոր պատերով պէտք չէ բաժնել, այլ՝ մէկը միւսին միացնել. եւ ես այդտեղ յաջողած մէկն եմ, ուրիշներու վկայութեամբ իսկ:

Խմբագրական աշխատանքիս սկզբնական շրջանին, գրչեղբայրներուս մօտ կար այն համոզումը թէ՝ գրական – ստեղծագործական աշխատանքս չուտով կրնայ մարիլ: Երբեմն ես ալ այդ կասկածը կ'ունենայի, երբ կ'անդրադառնայի որ երկար ատենէ ի վեր պատմուածք, վէպ կամ թատերգութիւն չէի գրած: Միայն թէ ամէն անգամ որ այդ պարապութեան անդրադարձումը կ'ունենայի, անմիջապէս կը նստէի ու հակառակը կը փաստէի, – գրական – ստեղծագործական ոլորտէն ներս մտնելու իրաւունք ունեցող գրութիւններ կը գրէի: Ի վերջոյ, 1981-ին կեանքի կոչեցի «Յուշատետր» սիւնակը եւ շուտով անդրադարձայ, որ անիկա հրապարակագրութիւն չէր, այլ՝ գրական աշխատանք: Իմ նպատակներէս մէկն ալ ա՛յդ էր արդէն, – «Յուշատետր»երուն ընդմէջէն լայն չափով գրականութիւն հրամցնել ժողովուրդին: Եւ վստահ եմ որ ընթերցողներս այնտեղ կը գտնեն գրականութեան բոլոր տեսակները, նորարարութեան, բանաստեղծութիւն: Աւելցնեմ նաեւ, որ «Յուշատետր» գրելու ընթացքին երբեք չեմ տառապիր «նիւթ փնտռել»ու դժուարութենէն: Երբեմն, օրական 6 – 7 սիւնակ «Յուշատետր» կը գրեմ, մինչ 20 այլ սիւնակներ գլխուս մէջ կուտակուած կ'ըլլան...:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Շար. 3)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԻՏԻ ՀՆՉԵՆ ԲՈԼՈ՜Ր ԶԱՆԳԵՐԸ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ – («Յառաջ»). –

Այսօրուայ պէս յիշում եմ 1988-ի սեպտեմբերեան այն օրը, երբ մենք՝ մի խումբ գրողներ, արուեստագէտներ ու գիտնականներ, Բիւրականի Կաթողիկոսական ամարանոցում վայելում էինք Վազգէն Առաջին Կաթողիկոսի սիրալիր հիւրընկալութիւնը: Նա բարձր տրամադրութեան մէջ էր: Առանց վեղարի, Տանտիրոջ մըտերմիկ կեցուածքով մեզ հետ միեւնոյն գահաւորակներից մէկին բազմած, Իր աստուածային ժպիտը դէմքից անպակաս, կատակներ էր անում, հարցեր տալիս, հարցերի պատասխանում: Ցիշց իր կաթողիկոսութեան առաջին շրջանի դժուարութիւնները, ասաց, թէ «Ներկայումս փառք Ամենակալին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը մեծապէս ճանաչուած հեղինակութիւն է համաշխարհային չափանիշով», եւ ապա կանգ առաւ օրուայ բուն նիւթին վրայ:

– Ձեզ հրաւիրել եմ, – ասաց, – որպէսզի միասին խորհրդակցենք մի շատ կարեւոր խնդրի շուրջ: 2001 թուականին պիտի լրանայ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը պետականօրէն ընդունուած լինելու 1700-ամեակը: Դա մեծ եւ պատմական նշանակութեան իրադարձութիւն պիտի լինի:

Իրեն յատուկ ներշնչուածութեամբ, Վազգէն Կաթողիկոսը շարունակեց եւ ասաց, թէ այդպիսի յոբելեանի նախապատ-

Այս առթիւ կարեւորութեամբ կ'ուզեմ նշել, որ ընթերցողին կողմէ հասկնալի ըլլալն ու պարզ եւ դիւրամատչելի գրելը աւելի՛ դժուար է, քան հակառակը: Իբրեւ գրող, իմ սկզբունքս սա է. – Եթէ ընթերցողը ինձմէ էջ մը կարդալ սկսի, պէտք է մէկ շունչով վերջացնէ զայն: Զատիկուի բնաւ նոյն նախադասութիւնը երկու անգամ կարդալու: Կ'ուզեմ որ գրութիւնս կարդացող անձը հեզասահօրէն ընկալէ իրեն հրամցուածը եւ չտառապի: Դժբախտաբար, ունինք կարգ մը գրողներ եւ մամլոյ աշխատակիցներ, որոնք այս կէտին ուշադրութիւն չեն դարձներ: Ըսելիք հիանալի բաներ ունին, սակայն տեւաբար կը դժուարացնեն ընթերցողին գործը, ստիպելով որ անիկա երկու – երեք անգամ կարդայ պարբերութիւն մը՝ հասկնալու համար թէ գրողը ի՞նչ կ'ըսէ...: Անձնապէս, ինքզինքս ձախողած գրող կը նկատեմ, եթէ գտնուիմ այդպիսի դիրքի մը մէջ:

բաստուելու համար յառաջիկայ տարիները մեծ ժամանակամիջոց չեն, «ուստի անհրաժեշտ է, որպէսզի հիմակուանից ծրագրենք մեր անելիքները, մենք հոգեւորականներս՝ մեր, դուք աշխարհականներդ՝ ձեր մարզերու մէջ»:

Մեզ համար Հայրապետի սաստը հընչեց կատարեալ յայտնութեան պէս: Բոլորս միահամուռ ոգեւորութեամբ արձագանգեցինք Նրա խօսքերին, եւ մեր պատրաստակամութիւնը յայտնեցինք արժանավայել նշելու յոբելեանը՝ իւրովսանն կարողութեամբ:

Կաթողիկոսի տրամադրութիւնն աւելի բարձրացաւ:

– Մենք, – շարունակեց Նա, – ծրագրած ենք մինչեւ 2001 Թուականը նորոգել Հայաստանի բոլոր եկեղեցիներն ու վանքերը, որոնց բոլորի գանգերը յոբելեանի օրը պիտի հնչեն միաժամանակ...

Այնպէս ոգեւորուեցինք, որ Թւում էր, Թէ աւելի ոգեւորուել հնարաւոր չէ: Սակայն պարզուեց, որ ոգեւորիչ մի յայտնութիւն եւս կայ: Վազգէն Կաթողիկոսը ասաց, որ, ի նշանաւորումն մեծ յոբելեանի, Ինքը ծրագրում է Երեւանի կենտրոնում կառուցել մի մեծ, շատ մեծ եկեղեցի՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ անունով: Դա պէտք է լինի Դ. դարից ի վեր աշխարհում կառուցուած ամենամեծ եկեղեցին եւ տեղաւորի առնուազն երկու հազար մարդ:

Ծայր առան հարցերն ու հարցադրումները՝ մայրաքաղաքի ո՞ր մասն է այդպիսի եկեղեցու համար ամենայարմարը, պատշաճ եկեղեցու ճարտարապետական նախագիծը դնել լայն քննարկման, եւայլն:

Ներկաներից մէկը հարցրեց.

– Վեհափառ Տէր, աւանդոյթի համաձայն, հայկական եկեղեցիները մեծամեծ ծաւալների ձգտում չեն ունեցել: Երկու հազար մարդ ընդգրկող եկեղեցին որքանո՞վ կը համապատասխանի ազգային աւանդոյթին:

– Կը համապատասխանի՛, – ժպտերես պատասխանեց Կաթողիկոսը եւ բացատրեց, – ժամանակների հետ մէկտեղ փոխւում են նաեւ մարդկային պատկերացումներն ու աւանդոյթները: 1700-ամեակը մի այնպիսի պատմական տարեդարձ է, որ մեզ իրաւունք տալիս է ընդլայնելու մեր աւանդոյթների, ազգային պատկերացումների շրջանակները...

Ցետոյ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեզ հրաւիրեց զրոյցը շարունակել կից սրահում:

Այստեղ, առաւել քան ճոխ պատուասեղանների շուրջ, մենք բաժակ բարձրացրինք Վազգէն Կաթողիկոսի կենաց՝ Նրան քաջառողջութիւն, Նրա մեծադղորդ մտայղացումներին բարի իրականացում մաղթելով:

Վազգէն Ա. մեծապէս ուրախ էր, որ 1700-ամեակի եւ դրան առընչուող գաղափարները այդպէս ոգեւորիչ են: Մեկնելով Նա փորձում էր ապագայ հասարակական կարծիքը:

Աշնանային արեւը կախուել էր մայրամուտի: Դրախտանման պարտէզներից անդին, Արարատեան դաշտի վրայ, տարածւում էր ծիրանաւուն շամանդաղը:

Իր սլացիկ հասակով, Վազգէն Կաթողիկոսը կանգնած էր պատշգամբում եւ լուռ նայում էր Արարատների ուղղութեամբ: Նրա արծուէնի հայեացքի առջեւ ո՛վ գիտէ ինչ հորիզոններ էին ծաւալւում: Այդ պահին Վազգէն Կաթողիկոսն այնքա՜ն նման էր դէպի Աւետեաց Երկիրը նայող Մովսէսին...

Այդ աշնանային մեր ուրախութիւնը չտեւեց մինչեւ Դեկտեմբեր 7-ի ահասարսուռ, աներևակայելի երկրաշարժով...

Ինչպէս որ Մովսէսին վիճակուած չէր մտնել Աւետեաց Երկիր, այնպէս էլ Վազգէն Ա.-ին, աւաղ, վիճակուած չէր նորոգուած ու կանգուն տեսնել Հայաստանի բոլոր եկեղեցիները... Նա յաւերժութեան գիրկը գնաց 1994-ի Օգոստոս 18-ին՝ նաեւ երկրաշարժից խոնարհուած եկեղեցիների վէրքերն իր սրտում...

2000 Թուական: Ամառ: Գիւմրի: Ես կանգնած եմ երկրաշարժից խոնարհուած Ամենափրկիչ Եկեղեցուց հարիւր քայլի վրայ: Աչքերիս չեմ հաւատում: Նայում եմ՝ զարմանքից քարացած: Ոտքերս այլեւս առաջ չեն գնում: Աստուա՜ծ իմ...

Վերջին բառերն արտասանում եմ ակամայ բարձրաձայն:

– Եղբա՛յր ջան, էնպէս կ'երեւի օր առւրիստ էք...

Սթափւում եմ: Հարցնողը բարեւեմ, ժամանակից շուտ ծերութեան դուռը Թակած մի կին է, իր երեխայի կամ Թոռնիկի հետ:

– Չէ՛, տիկի՛ն, տուրիստ չեմ, Երեւանից եմ: Մի քանի տարի է՝ Գիւմրիում չեմ եղել: Չէի կարծում, Թէ Ամենափրկիչն էլի էսպէ՛ս պիտի տեսնեմ...

– Տասներկու տարի է՝ էսպէ՛ս է: Ինչխ օր փլել է, էնպէս կը մնայ... Քու սիրտդ օր էդպէս կը ցաւի, հըբը մեր սիրտը քա՞ր է. առաւօտ – իրկուն կը նայինք ու կը մըկտանք... Առանց էդ էլ մեր օրը օր չէ: Ալբուստ չը կայ... Գիւմրեցին օր աշխատանք, ապրուստ ունենար, իր եկեղեցին չէ՞ր շինի...

Ես Գիւմրի եմ եկել մի գրական ցերեկոյթի առիթով, որին ներկայ է նաեւ Շիրակի մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեանը: Հանդիսութիւնից յետոյ Նրան հարցնում եմ.

– Մինչեւ 2001 Թուականի Ցուլիսը, այսինքն մինչեւ 1700-ամեակի յոբելեանը, Ամենափրկիչ եկեղեցին կը վերականգնուի՞:

– Ո՛չ, – կտրուկ լինում է պատասխանը:

– Իսկ ե՞րբ, վերջապէս կը վերականգնուի:

– Դժուարանում եմ ասել: Բայց որ պիտի վերականգնենք, դա միանշանակ այդպէս է:

Ուրեմն ի՞նչ, հաշտուե՞նք այն մտքի հետ, որ 1700-ամեակի տօնակատարութեան օրը Ամենափրկիչ Եկեղեցու զանգերը չեն հնչելու: Հաշտուե՞նք այն մտքի հետ, որ քաղաքի կենտրոնում, երկրաշարժից խոնարհուած տեսքով՝ Ամենափրկիչը Գիւմրեցիներին ամէն օր, ամէն ժամ շարունակելու է յիշեցնել ահաւորագոյն աղէտը եւ նրա հետ կապուած ողբերգութիւնների շղթան... Թէկուզ միայն ա՛յս հոգեբանական տառապանքից ու տուայտանքից Գիւմրեցիներին ազատելու համար, ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ է ժամ առաջ եկեղեցին բարձրացնել, ինչպէս որ շտապում են բարձրացնել փոթորկից տապալուած դրօշը:

Այո, դրօ՛շը:

Եկեղեցին միայն աղօթատեղի չէ: Եկեղեցին հաւատի դրօշն է: Եկեղեցին հաւատի խորհրդանիշն է: Եկեղեցին միայն ունեւոր քաղաքի, ունեւոր գիւղի պատիւը չէ, ամբողջ ժողովրդի պատիւն է:

Սրան գումարեցէք նաեւ Ամենափրկիչ եկեղեցու ճարտարապետական, պատմամշակութային արժէքը, քաղաքի յատակագծում Նրա բացառիկ տեղը, եւ պարզ կը լինի, Թէ մարդիկ ինչու են ասում՝ «Առանց Ամենափրկիչ եկեղեցու, Գիւմրին իրեն նման չէ»:

Շիրակի մարզպետի միանշանակ պատասխանը վկայում է, որ ոչ միայն 1700-ամեակի միջոցառումների մէջ, այլեւ միւս տարի էլ խնդրոյ առարկայ եկեղեցու վերականգնումը նախատեսուած չէ... Խիստ ցաւալի՛, անսպասելի՛ իրողութիւն, որն անշուշտ հետեւանք է, նախ եւ առաջ, նիւթական հնարաւորութիւնների չգոյութեան:

Տողերիս հեղինակին յայտնի չէ ֆինանսական միջոցների այն չափը, որն անհրաժեշտ է Ամենափրկիչը վերականգնելու համար: Այդչափը, վերջին հաշուով, մի ոչ մեծ եկեղեցի վերականգնելու գումար պէտք է լինի, ոչ աւելի: Տարակոյս չունենք, որ լուրջ վերաբերմունքի դէպքում յուսալիօրէն կարելի է Ամենափրկիչ եկեղեցու վերականգնման աշխատանքները վերսկսել: Պէտք է գործի անցնեն Հայ կազմակերպութիւնները, Հայ անհատներ՝ Սփիւռքով մէկ:

Չի կարելի ասել, Թէ այս գործը, նախ, վերաբերում է ծագումով Գիւմրեցիներին՝ աշխարհի ո՛ր մասում էլ որ Նրանք լինեն: Եկեղեցին Ազգինն է, եւ խօսքը տուեալ դէպքում վերաբերում է բոլոր Հայերին անխտիր: Սակայն, անշուշտ, բնական է յուսալ, որ Ամենափրկիչ եկեղեցին վերականգնելու հոգսը հոգալը նախաձեռնեն Սփիւռքի Գիւմրեցիները:

Առջեւում ունենք, ձմեռը չհաշուած, կէս տարի: Պարզ է, որ կէս տարում եկեղեցին լրիւ վերականգնելու մասին խօսք լինել չի կարող: Բայց ի նկատի ունենանք, որ մասնագէտները պնդում են, Թէ վեց ամսում պատերը կարելի է բարձրացնել եւ եկեղեցին ընդհանուր տեսքի բերել: Երկրաշարժից խոնարհուած տեսքից հասցնել նորոգման տեսքի: Բարեբախտաբար, ժամանակին եկեղեցու հիմքային մասում վերականգնման աշխատանք տարուել է, չափագրումը կատարուած է, եկեղեցին վաղուց պատրաստ է վերականգնման:

Եթէ կէս տարում այն բերուի «ընդհանուր տեսքի», նշանակում է, Թէ մեծ յոբելեանի օրը Ամենափրկիչ եկեղեցու զանգերը եւս կարող են հնչել: Նոյնիսկ տանիքը, գմբէԹն ու զանգակատունը տակաւին վերականգնուած չլինելու պայմաններում, նախապէս օծուած զանգերը կարելի է բարձրացնել յատուկ հարթակի վրայ եւ հնչեցնել: Ասում են, նըման նախօրինակներ կան:

Ի դէպ, իմ ճարտարապետ բարեկամներից մէկը, որին ես ծանօԹացրի սոյն յօդուածիս բովանդակութեանը, ասաց.

– Կարեւոր գործ ես ձեռնարկում, յանձանկարծ ու հովանաւորներ յայտնուեն... Բայց գիտե՞ս, որ առաջարկողներ էլ կան, Թէ՝ Ամենափրկիչը Թող մնայ ա՛յս վիճակում, որպէս յիշատակ – խորհրդանիշ ահաւոր երկրաշարժի...

Ցաւալի եւ անհասկնալի է, որ կան այդպիսի առաջարկ անողներ: Նրանց պէտք է հասկացնել, որ հաւատացեալը եկեղեցին խոնարհուած Թողնելու իրաւունք չունի...

Վերընթաց շարադրանքում ասուեց, Թէ Վազգէն Կաթողիկոսը 1700-ամեակի տօնակատարումը պատկերացնում էր Հայաստանի ԲՈԼՈՐ եկեղեցիների կանգուն լինելով:

Ուստի, մեր քրիստոնէական նկարագրին հաւատարիմ, շտապենք գործել եւ ստատարել, որպէսզի ժամանակին խոնարհումից բարձրացած լինի Ամենափրկիչ եկեղեցին, եւ մեծախորհուրդ 1700-ամեակը տօնուի Հայաստանի ԲՈԼՈՐ եկեղեցիների զանգերի ղօղանջի մասնակցութեամբ...

Լ. Մ.

Սեպտեմբեր 15, 2000

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Կրօնական – գրական – բանասիրական պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ պատրիարքութեան

Թիւ 1 – 6, Ցունուար – Ցունիս 2000

Երուսաղէմ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԷ.

Իրիկունը, Աղեքսանդրիոյ կայարանը, Մարտիկ աղային բազմաթիւ ծանօԹները ու Սուրեան ալ եկած էին ողջերթ մաղթելու պոլսեցի վաճառականին: Մարտիկ աղա աշխարհակալի յաղթական երեւոյթով կը ճաչէր ու չորս կողմը կը նայէր հպարտութենէ ուռած, ուր իր գլուխը եւ ուսերը կը տիրապետէին, գաւազանի վըրայ կռթնած՝ իրր մականի մը վրայ: Չինքը շրջապատող այդ յարգական խումբին մէջ, իրեն կը Թուէր, Թէ Եգիպտական նախարարութեան պաշտօնատարներն էին, որ սպայակոյտին իր հրահանգները մտիկ կ'ընէին կամ հիացական իրենց մեծարանքները մատուցանել:

Հետադիրները հարցուց ու բացատրեց հոն ոտքի վրայ՝ սպասելով կառախումբին մեկնումին, կարծես ուզելով իր ունկնդիրներուն տեսակ մը հատուցում տալ իր շարաԹուան մը բացակայութեան համար:

– Էհ, մնաք բարով, տղաքնե՛ր, – ըսաւ Մարտիկ աղա, առաջին տուլումին անձապրելով վակոնը մտնել ... ու ամէնուն ձեռքը Թօթուելով մէկիկ մէկիկ... – ինչպէս, չարաթէ մը կուգամ:

– Շուտ եկուր, Մարտի՛կ էֆէնտի, շուտ, կարելի եղածին չափ, – ըսին քանի մը ձայներ:

Մարտիկ աղա Սուրեանը մէկտեղ առաւ ու քանի մը խօսքեր փսփսաց ականջին ի վեր, որուն Սուրեանը գլխի շարժումով մը փաւերացուց...

– Էհ, ցտեսութիւն, – հնչեց վերջին անգամ ուժով ձայնը Մարտիկ աղային պատուհանէն սենեակին, ուր տեղաւորուած էր:

Կառախումբը դղրդեցաւ յամրօրէն ու հետզհետէ փութկոտելով, ու շոգիի հեւացող յորձանքի մը մէջ, արշաւասոյր անհետացաւ, գնաց կամուրջին տակէն ու անիւներու տնդոտ դղրդիւնի մը մէջ, որոնք աստիճանաբար նուազելով, ընկըրկելով՝ իր արագ հեռացումը կը գգացընէին կայարանի մայթերուն վրայ դեռ սպասողներուն, անշարժ մեկնումէն ետքը, այն երազուն անշարժութեամբը, որ կը տպաւորէ մարդուն մեկնումի զգացումը բաժնուած ու գացող բանի մը...

Սենեակին մէջ Մարտիկ մէկ մինակն էր: Ինքզինքին քանի մը վայրկեան լուռ մնալէն ետքը, ձանձրոյթի օ՜ֆ մը արձակեց ու ծխախոտի տուփը հանելով ըսկըսաւ գլանիկ մը ոլորել. վառելէն վերջ պատուհանը բացաւ ու սկսաւ դուրս նայիլ, բայց շուտով ստիպուեցաւ գոցել, որովհետեւ փոշիի յորձանք մը, շոգեկառքին վազքէն արծարծուած հովէ մը տարտղնուած, խուժեց պատուհանէն ներս...

– Վայ, շունշանորդի, – ըսաւ Մարտիկ աղա, – հոս ալ Սկիւտար է պէ...

Ու սկսաւ պատուհանին ետեւէն դիտել ու խեղդուելով, սակայն, սենեակին անձուկ մթնոլորտին մէջ, ուր գլանիկին ծուխը մշուշ մը կը տարածէր:

Շոգեկառքին երկու կողմէն արաբական տափակ դաշտանկարներու միօրինակ շարք մը կը տնօրինէր. մե՛րթ հերկուած ու տնկուած դաշտեր, մե՛րթ ամայի մընացած հողեր, հոս ու հոն արմաւենիներ, զով կանաչութեան ովասիսներ, շրջապատող խոպան ու ամուլ տարածութիւններ, տեղ – տեղ արաբ ծիւղակներ՝ բաղկացած հողէ շինուած եւ ցած խրճիթներով, իրարու փակած, նկարչագեղ ձեւերով, արմաւենիներով ստուերուած, ջուրի անցքով մը եզերուած, որուն մէջ երբեմն քալող կամ անշարժ արաբ կիներու կամ մարդերու սիլուէթներ կը ցոլան, երբեմն ալ դերեզմանատուներ, ճերմակ քարերու տձեւ կոյտ մը հողէ ցցունքի մը կողն ի վեր ցանցնուած, արեւին տակ պզտիկ ճերմակ մզկիթներ ու գմբէթներու եւ մինարէին քովն ի վեր տնկուած, ինչպէս գրիչ մը կաղամարի կամ արկղի քով, ու երբեմն էշերու վրայ հեծած կամ հետիոտն Արաբներու արագ փախուստներ ճամբուն եզերքէն կամ եղէգներու քովերէն, տեղ – տեղ ճոխ լիճեր, Թնճուկուած ափառունկներու կամ Մահմուտիէ ջըրանցքին ճիւղերը կապոյտ երկինքի, հեռուն երկինքի պատառներու պէս ցոլացուած պաստառով մը, արեւի շողշողումով մը կը ներկայանային աչքին ու ճայերու Թռիչքներով... շրջանկարին անապատական այրած ու վայրի արտայայտութիւնը սրբագրելով, մեղմելով զովութեան ու լուսաւոր գըւարթութեան հանդչեցնող զգացումով մը: Ու բոլոր անոնց այս տեսարանին վայլող, յարմար՝ արեւ մը, որ հրաշէկ լոյսի մը մէջ կը Թաթխէր ամբողջ տեսարանը, մերկ ու տափակ, ուր իր լոյսը կը փռուէր միահեծան, ուր արմաւենիներու ցանցառ խումբեր ու հիւղակներ միայն լոյսի շրաջպատող ծովին մէջ միացած իրենց ստուերի ժպտուն կղզիներով կը քաշէին աչքը յոգնած եգիպտական արեւին այդ բոցավառ շլացումէն:

Մարտիկ աղա երկար ատեն չկրցաւ հետաքրքրուիլ եգիպտական բնութեան տեսարաններու այս պատկերով՝ փախող կառախումբին վերէն նայելով:

– Աս ինչ վայրենի տեղ է պէ, – ըսաւ, – Ախ մեր Պոլիսը, մեր Պոլի՛սը... շունշանորդի Համիտ...

Անցեալին չորհուած այս կարօտի հառաչէն ետք Մարտիկ աղա խորասուզուեցաւ ապագայի յուսատու երազներու մէջ:

Եգիպտական նախարա՜ր:

(Շար. 86)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթոր եւ Տիկին Արա Տանիէլեան եւ Անոյշ Մենեքշէճիլ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր՝ Ֆլորա Շիրեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Կը հրաւիրուին ամէնքը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին Սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն ձեռնարկութեան։

Յայտագրի աւարտին՝
հիւրասիրութիւն
ցուցանուէրներու եւ գիրքերու վաճառք

– Մուտքը ազատ է –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յուլիսէն Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին. –

Տիկին Մարի Լ. Քէրքեսելի 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Ժ. Գասպարեան 500 Ֆր., Պ. Ֆեյլիս Սեմերճեան 1.000 Ֆր., Պ. Հրաչեայ Զուլաքեան 800 Ֆր., Ոմն 10.000 Ֆր., Պ. Հանրի Պուռուչեան 400 Ֆր., Պ. Յովհ. Զիլինկիրեան 1.000 Ֆր., Ոմն 2.200 Ֆր., Դեղարան Ֆէռօ 500 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500 Ֆր., Տիկին Վերժին Տէմէրճեան 1.000 Ֆր., Հայ Տիկնանց Միութիւն 1.000 Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

սայի դէմ պատժամիջոցներ առնուած են այդ ուղղութեամբ։

ՏՐԷԶՏԻ ՄԷՋ, (Գերմանիա) Հոկտեմբեր 3-ին տօնուեցաւ Գերմանիոյ վերամիացման տարեդարձը, որուն ներկայ եղաւ Շիրաք, բայց, չէր հրաւիրուած Հ. Քոհլ որ բուն սատարողն էր այդ վերամիացման։ Շիրաք իր ելոյթին մէջ ողջունեց Քոհլը «Մեծ Գերմանացի մը եւ մեծ Եւրոպացի մը»։

«ԳԱՆՍԱՐ ԱՆՇԷՆԷ» յաւելեալ յայտնութիւն մը կ'ընէր, Հոկտ. 4-ին, Ժ.-Գ. Մերիի տեսերիզին վերաբերեալ։ Կը գրէր թէ այն խնդրոյ առարկայ ըրած էր նաեւ ծերակուտական Ռոժէ Քարուչին, որ Ֆ. Սեկէնի ընտրարշաւը կը վարէ։ Երդիծաթերթը կ'ըսէ թէ «Մոնտ» չէր հրատարակած նախադասութեան մը ամբողջութիւնը։ Հոն, Ժ. Գ. Մերի կ'ըսէր. – «Եւ դեռ չեմ խօսիր զանազան անձերու մասին, ինչպէս Պ. Սեկէնի գրասենեակին վարիչը, որ ամիսներու երկայնքին տունս եկած է առնելու համար կատարուած գործողութիւններու մանրամասն»։ Այս ողբալի թերթօնը կը շարունակուի, հակառակ անոր որ աջէն ձախ, տեսակ մը փոխաձնուելու ծնունդ առած էր, Հոկտ. 3-ին, Ազգային Ժողովի վերամուտի նիստին որ ուրիշ բանի մասին խօսուի։

ՎՐԱՑԻ չորս մարզիկներ որոշած են Ողիմպիականներու աւարտէն ետք չվերադառնալ ու մնալ Սիտնէ։ Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարութենէն յայտնած են թէ Վրաստանի քաղաքացիները ազատ են իրենց բնակութեան վայրը ընտրելու, ուստի չորս մարզիկներու պարագան միայն կրնայ բարոյական չափանիշներով դիտուիլ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, նոր ջարդ մը գործուած է եւ նոյն ընտանիքէ մը 14 հոգի սպաննուած են, Ալժէէն 120 քիլոմեթր արեւմուտք, Ուլէը Ամրան։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
75ամեակին առթիւ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճաղմատարեան 500 Ֆր.։

ՆԻՍ. – Տիկին Այտա Դանիքեան 200 ֆրանք։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE GALA

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section «Dirouhie Sérengulian» d'Issy-les-Moulineaux présente sa

SOIREE DE GALA

le **Samedi 7 Octobre à 20 heures 30**
au P.A.C.I. :
25, avenue Victor Cresson
à Issy-les-Moulineaux
Au programme :
L'ENSEMBLE DE DANSES FOLKLORIQUES
"NAVASART"
Réservations :

— 01 46 42 90 68
— 01 40 95 81 33.

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Միութեան Սուրբ Խաչ շաբաթօրեայ վարժարանը կը վերաբանայ իր դռները՝

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 7-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14.30-էն 17.30, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ,

13, rue du Perche, Paris 3ème

6-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն, կրօնք, հայկական երգեր ու պարեր։

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ 01 - 44 - 59 - 23 - 50 թիւին։

ASSOCIATION CULTURELLE «NAREG»

L'Association Culturelle NAREG recherche pour son école du mercredi une ou un jeune animateur(trice), diplômé(e) BAFA de préférence, pour animer des activités ludiques, manuelles et sportives, pour nos jeunes élèves âgés de 6 à 13 ans. Vos candidatures à faire parvenir à l'Association Culturelle NAREG, 22 rue Felix Faure, 95880 Enghien-les-Bains, ou bien par téléphone au 01 34 12 84 45.

Apprendre l'arménien, oral ou écrit, à vos enfants dès 6 ans, ou préparer l'épreuve écrite d'arménien du Baccalauréat, c'est possible à Enghien-les-Bains avec le cours NAREG, tous les mercredis de 10h à 16h, depuis le 13 septembre. Pour tous renseignements, appelez le siège de l'Association au :
01 34 12 84 45.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 8
Դ. Կիրակի, Գիւտի Սրբոյ Խաչին

Այսօր Ուխտի օրն է Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին, անոր հիմնարկութեան 98-րդ եւ Օծման 96-րդ տարեդարձները։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին
Պատարագ ժամը 10.30-ին
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ս. պատարագի ընթացքին
– Արեւշատութեան Մաղթանք՝
Մայր Տաճարիս կեանս եղող Բարերարներուն համար։
Եւ
Հոգեհանգիստ՝
Տաճարիս Եկեղեցաշէն Բարերար՝ Ալեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,
նաեւ
Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր Բարերարներուն համար։
– Մատաղօրհնէք։

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. –

Անանուն բարերար մը, Աննիժա Ալեքսանեան, Մարի Ժամկոչեան, Միշէլ Ժամկոչեան, Նշան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խաթիկեան, Պատրիկ Կէնճեան, Սոնիա Կէնճեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Յարութիւնեան, Վահէ Զիլինկիրեան, Գէորգ Պագըրճեան, Անահիտ Ռաֆայէլ Պետոյեան, Գարօլ-Անոյշ Պետոյեան, Էմմանուէլ-Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ-Միշէլ Պետոյեան, Միշէլ Պետոյեան-Քրէթիէն, Սարգիս Պետոյեան, Վարդգէս Տակոռեան, Էտմոն Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, Արա եւ Հուրի Երեւանեան, Պարպարա Միլոֆ, Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան, Սիլվա Սերոբեան, Սուրէն եւ Սոնիա Սարգիսեան, Միքայէլ եւ Մատլէն Յակոբեան, Անուանեան-Աւանեան ընտանիք, Ալիս Իսրայէլեան, Ալիս Մոմճեան, Տարօն եւ Անի Սարհատեան, Միշէլ եւ Վիրժինի Միհրան եւ զաւակները, Լեւոն Զարզավաթճեան, Մառի - Ժազլին Զարզավաթճեան։

Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. –

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Ալեքսանդր Մանթաշեան, Արուսեակ Ազարեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակոնայեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակոնայեան, Հայկ Աղապէկեան, Հրանդ Աղապէկեան, Վերթհայմ Աղապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան - Փիէռ Անուանեան, Լէոնդին Անուանեան, Լիւսի Աչճեան, Եսթիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Յովհաննէս Բարսեղեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւուեան, Մայրանոյշ Գործունեան, Արմենակ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Սրբուհի Զատիկեան, Նշան եւ Հայկանոյշ Զէվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Օննիկ Էթմէքճեան, Իրեն Էնկէլ - Գույումճեան, Յովհաննէս Ըշըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Աստրա Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Յարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալայեան, Վահագն Իչքալայեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Խըտըրչահ, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիրվարդ Խուկանեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակաչեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գաբրիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Աննիժա Ճիհանեան, Սարգիս - Մինաս Ճիհանեան, Յովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամէգ, Եսթեր Մամէգ - Գարամանեան, Ռաֆայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք - Գալէնտէրեան, Միհրանոյշ Մեսրոպեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր և Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յովնանեան, Վանուհի Յովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Մարգրիտ Շմաւոնեան, Յարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Յոլինէ Զիլինկիրեան, Ռոզա Պագըրճեան, Գաբրիէլ Պալապանեան, Արա Պարթեւեան, Եդուարդ Պապեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Թամար Պարպիրօթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վեհանոյշ Ջրբաշեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Յարութիւն Սետիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թադէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոնն Տակոռեան, Օհան Տակոռեան, Մարտիկ Տակոռեան, Բարսեղ եւ Ադնիւ Տամլամեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարդուհի Տէմիրճեան, Մարի Ա. Տէտէյեան, Արաքսի Տէր - Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր - Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Տէր - Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փերուզ Տէր - Մեսրոպեան, Յակոբ Տէր - Յակոբեան, Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, Բարգէն Տէր - Սարգիսեան, Զաւէն Տէր - Սարգիսեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աւլէն Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Ստեփան Քոչարեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյշ Ա. Ֆրէնկեան, Մօրիս Օպէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Արամ Մարտիրոսեան, Անուշ Յարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Յովսէփեան, Արա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակոռեան, Միհրան Եփրեմեան, Գառնուհի Զաքարեան, Վարդավառ Կէօվչէնեան, Փերուզ Յակոբեան, Մարի Պէկեան, Յոլինէ Պէրպէրեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Սիրարփի Սանթուրճեան-Հալէպլեան, Յարութիւն Ֆիրէնկիւլեան, Աւարոն Հիչիչեան, Արեգնազ Հիւրէ, Գոհար Միլոֆ, Սարգիս Միլոֆ, Լուսիա Միտիլեան, Յարեթ Յարութիւնեան, Ժեռմէն Անուանեան - Աւանեան, Ժիրայր Գարաճեան, Գրիգոր եւ Սաթենիկ Ետիքարտաշեան, Յարութիւն Միւթէվէլեան, Սելմա Պաքմաչեան, Արմենուհի Աղաճանեանց եւ բժ. Նիկոլա Աղաճանեանց, Մարիամ Գաւուեան, Օննիկ Թորոսեան, Քրիսթոֆ-Խաչիկ Խաչիկոֆ, Համազասպ-Կապրիէլ Մոմճեան, Յովհաննէս Միտիլեան, Միշէլ Սահակեան, Անահիտ Փաստրմաճեան, Արշալոյս Միւթէվէլեան։

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- ԳԵՂԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Բացում՝ Ուրբաթ, Հոկտ. 13, ժամը՝ 18.30-ին, Կեդրոնի «Վ. Պօղաճեան» սրահը։ Ցուցահանդէս՝ Հոկտ. 13 - 22։ Յետ հանդիսութեան ընդունելութիւն։

Մուտքը ազատ է

- ՀԱՄԵՐԳ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 13, ժամը 20.30-ին, Կեդրոնի «Ա. Չըրաչեան» սրահը։
ԱՆԻ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (սոփրանօ),
ԱՆՈՅՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (սոփրանօ),
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (դաշնակ)
Յայտագիր՝ կոմիտաս, փուչչինի, Պալօ, Կանաչեան...

Մուտք՝ 50 Ֆր.

- ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21,
ժամը 20.30-ին. –
* ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՔՃԵԱՆ
Առաջնորդ Գերմանիոյ Հայոց
«Հայ եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը»
* ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայքի
«Հայ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը»
* ԳՈՒՐԳԷՆ ՎՐԴ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ
Ուսանող Գերմանիոյ Արմաշու Դպրեվանքի
«Հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր զարգացումը անցեալն ու ապագան»

Մուտքը ազատ է

Centre Culturel SAHAK - MESROP
— Cathédrale Arménienne —
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·008 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.008

ԱՄՆ-ու ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութիւնը բազմաթիւ հակազդեցութիւններու տեղի տըւած է հայկական եւ յատկապէս թրքական շրջանակներու մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արտաքին գործերու նախարարը ողջունած է բանաձեւին ընդունումը, աւելցնելով որ ցեղասպանութեան ճանաչումը չի կրնար խաթարել հայեւ-թուրք յարաբերութիւններու ապագայ կարելի զարգացումները. ընդհակառակն, ան կ'օգնէ երկու ժողովուրդներու միջեւ գոյութիւն ունեցող խոչընդոտը յաղթահարելու եւ շրջանին մէջ մնայուն կայունութեան հաստատումին: Նոյն առթիւ Վ. Օսկանեան նոր կոչով դիմած է Թուրքիոյ իշխանութիւններուն որ քննարկեն ոչ միայն ցեղասպանութեան խնդիրը, այլեւ երկու երկիրներուն եւ շրջանին վերաբերող բազմաթիւ հարցեր: Ան համոզուած է որ ցեղասպանութեան ճանաչումէն ետք մինչեւ որ կիրքերը հանդարտին հայեւ-թուրք յարաբերութիւնները լարուած կը մնան, ծանր իրավիճակ կը տիրէ, սակայն, երկար ժամանակի վրայ ճանաչումը դրական ազդեցութիւն կ'ունենայ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ցեղասպանութեան բանաձեւին ստորագրուած օրն իսկ արտակարգ նիստ գումարելով հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ուր կը կրկնուի պնդումը թէ բանաձեւին բովանդակութիւնը ներհակ է պատմական ճշմարտութեան: Հոն կ'ըսուի նաեւ թէ վաւերացումը ժխտական ազդեցութիւն պիտի ունենայ Թուրքիա – ԱՄՆ յարաբերութիւններուն վրայ: Նոյն նախարարութեան եւ Սպայակոյտի կողմէ պատրաստուած «միջոցառումներու ծրագիր»ն ալ վերջնական ձեւ առնելու մօտ է. անոր ԱՄՆ-ու եւ Հայաստանի ուղղըւած յօդուածները կիրարկութեան պիտի դրուին երբ Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ ալ բանաձեւը ընդունուի: Զընդունելու պարագային Արտաքին գործերու Նախարարութիւնը պիտի զբաղի ցեղասպանութեան պնդումները հերքելու գործով ու անհրաժեշտը ընելով որպէսզի նման բանաձեւեր այլեւս օրակարգի նիւթ չըլլան: Հոն որպէս Հայաստանի դէմ առնուելիք գլխաւոր քայլ, կը նշուի Հայաստանի պետութիւնը ճանչնալու որոշումը ջնջել, Հայաստանի հետ օդային միջանցքը փակել, Պոլիս – Երեւան թըռիչքներուն վերջ տալ, Իրաքի կիրարկուած շրջափակումը անտեսել, եւ այլն: Մինչ այդ, Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Հոկտեմբեր 4-ին վերջ տուած է սահմանին վրայ Հայաստանցիներուն Թուրքիա մուտքի եւ տարանցիկ վիզա տալու կարգադրութեան: Ասկէ ետք թրքական վիզա ստանալու համար Հայաստանի քաղաքացիները պարտին դիմել Թուրքիոյ արտաքին ներկայացուցչութիւններուն:

Նախագահ Սէզէր ըսած է թէ կ'ափսոսայ քուէարկութեան արդիւնքին, իսկ վարչապետ Պ. Էճէվիթ յայտնած է որ Թուրքիա պարտուած ըլլալու զգացումը պիտի չունենայ, նոյնիսկ եթէ բանաձեւը ընդունուի Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ:

Թրքական շրջանակներ բուռն հակազդեցութիւն ցոյց կուտան Ներկայացուցիչներու Ժողովին Նախագահ Տընիս Հասթըրթի ընթացքին. ան կը նկատուի ընտրական հաշիւներու սիրոյն հայամէտ կեցուածքի տէր դարձած դէմք մը որ նաեւ մերժած է ընդունիլ Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի Ուաշինկթըն մեկնած պատուիրակութիւնը, ըսելով որ անոնց հետ տեսակցելու նիւթ չունի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(5 Octobre)

LES ETATS-UNIS POURRAIENT RECONNAITRE LE GENOCIDE ARMENIEN

Ankara boude Washington

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցն է (Էրիք Պիէկալա), որ լայնօրէն կ'անդրադառնայ ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Ժողովի Միջազգային Յարաբերութեանց Հոկտեմբեր 3-ի քուէարկութեան, յայտնելով թէ այդ «զօրաւոր կոմիտէն» կը վաւերացնէր բանաձեւ մը որ ամերիկեան կառավարութենէն կը պահանջէ որպէս՝ «Ցեղասպանութիւն բնութագրել մէկ ու կէս միլիոն Հայերու դիտումնաւոր եւ սիսթեմաթիք բնաջնջումը»: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ բանաձեւը պէտք է վճարանութեան դրուի մինչեւ Երեքշաբթի լիակատար նիստի ընթացքին:

Հայոց ցեղասպանութեան հաւանական ճանաչումը ամերիկեան Գոնկրէսի (Խորհըրդարան) Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ կը վրդովէ Թուրքերը, որոնք յայտարարեցին թէ Ուաշինկթընի հետ յարաբերութիւնները պիտի պաղին: Առաջին հակազդեցութիւնը եկած է Անգարայի ամենազօրաւոր զինուորական հիմնարկէն, Սպայակոյտի պետը յայտնած ըլլալով, որ կը յետաձգէ Հոկտեմբերի կէսերուն նախատեսուած այցելութիւնը Ամերիկա: Թղթակիցը կ'աւելցնէ. – «Եթէ Թուրքերը, հազիւ թէ կ'ընդունին որ 1915-ին Անատոլուի Հայերու տեղահանութիւնը դէպի Սուրիա (այն ատեն Օսմանեան գաւառ) պատճառ եղած է ջարդերու որոնք 300 հազար հոգիի կեանքը արժած են, կը մերժեն մորտիֆուս ցեղասպանութիւն տարազը գործածել»: Հարցը թապու կը մնայ Թուրքիոյ մէջ եւ Օսմանեան արխիւներու բացուիլը շատ հետեւանք չէ ունեցած: Պ. Գլինթըն կառավարութիւնը, սակայն, Թուրքիոյ կողմնակից է եւ Արտաքին Նախարար Տիկին Օլպրայթ բացատրած է, անցեալ շաբթու, Կոմիտէի անդամներուն որ Թուրքիա ռազմագիտական դիրք մը կը գրաւէ ԱՄՆ-ու համար:

Կը յիշուի որ, նման բանաձեւ մը որ կը ճանչնար Հայոց ցեղասպանութեան իրականութիւնը քուէարկուած էր Ֆըրանսայի երեսփոխաններուն կողմէ 1998-ին, բայց, չէր անցած Ծերակոյտի օրակարգին, իբրեւ հետեւանք թրքական սպառնալիքներուն Ֆրանսայի դէմ, առեւտրական գետնի վրայ, ի մասնաւորի զինամթերքի պայմանագրերու վերաբերեալ: Երեքշաբթի, ֆրանսական Ծերակոյտը կրկին կը յետաձգէր օրէնքի այդ առաջարկին արձանագրութիւնը օրակարգի վրայ, սպասելով Արտաքին Նախարարին բացատրութիւններուն: Ըստ Թուրք մամուլին, իտալական եւ հոլանտական Խորհրդարաններն ալ նման բանաձեւեր կը պատրաստեն:

«LIBERATION»

(5 Octobre)

GENOCIDE ARMENIEN

REACTION TURQUE

Թերթը կարճ արձագանգ մը կուտայ: Կը նշէ զօրավար Քըվըրքօղլուի Ամերիկա այցելութեան յետաձգումը իբրեւ հակազդեցութիւն ամերիկեան յանձնախումբին քուէարկութեան: Կ'աւելցնէ թէ Անգարա վճռապէս կը մերժէ «ցեղասպանութիւն» որակումը եւ կ'ըսէ թէ հազարաւոր Թուրքեր ալ մեռած են:

«Ալ Հայաթ» ալ, կ'անդրադառնար այս քուէարկութեան, նշելով թէ կրնայ վնասել Թուրքիոյ եւ ԱՄՆ-ու յարաբերութիւններուն և թէ հայկական և յունական լոպին յաջողած է ընդդէմ իսրայէլեան լոպիին (Թուրքիոյ կողմնակից) ընտրական շրջանին պատճառաւ:

Ի՞ՆՉ ԸՍԱՒ ՎԷՏՐԻՆ

Այս հարցին առընչութեամբ, մեր նախորդ թիւով հաղորդած էինք որ Ծերակոյտի նախագահներու ժողովը կրկին յետաձգած էր օրէնքի առաջարկին արձանագրութիւնը աջերու ընդդիմութեամբ: Ասոնք կ'ուզէին կրկին լսել Հ. Վետրինը: Այս վերջինը, Հոկտեմբեր 4-ին, հազիւ քանի մը վայրկեանի ելոյթ ունեցաւ, ըսելու համար թէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը չէ փոխած իր տեսակէտը (արտայայտուած էր Մարտին), բայց, Ծերակոյտը ինքնիշխան է եւ Ծերակուտականները ազատ են: Յիշեցնենք, որ Մարտին, Հ. Վետրին ըսած էր թէ Ծերակոյտին չէր իյնար պատմութիւնը որակել:

«ՇԷՆ ՖՐԱՆՍ»Ը ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԻՐԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

«ՇԷՆ»Ի ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 28-ին, Հայաստանի պետական հեռատեսիլին Թիւ մէկ կայանէն ու «Հայաստանի հանրապետութիւն» օրաթերթէն կատարուած լրատուութեամբ ծանրագոյն ամբաստանութեան մը թիրախ դարձաւ «Շէն» կազմակերպութիւնը որուն Ֆրանսայի մասնաճիւղը ծանօթ է մինչեւ այսօր Հայաստանի ու Արցախի սահմանամերձ գօտիին մէջ բնակեցման ուղղուած աշխատանքով, գիւղատնտեսական կեանքի բարելաւման սատարող ջանքերով ու տարեւերջի փարիզեան տօնավաճառով: Այդ բոլորին մասին քանիցս զրոյցներ, նկարագրական յօդուածներ լոյս տեսած են «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, շեշտելով խումբ մը նուիրեալներու շատ գնահատական աշխատանքը:

Այս նոյն խումբն է գլխաւոր «ամբաստանեալ»ը վերոնշեալ լրատուութեան որով ըսուածը այն է թէ «Շէն»ը «փորձել է մաքսային հսկողութիւնից թաքցնելով ներկրել հոգեմէտ դեղեր եւ թմրադեղեր» («Հայաստանի Հանրապետութիւն»): Քանի մը օր ետք, Հոկտ. 23-ին «Արմէնփրէս» կ'արձագանգէր Հայաստանի պետական եկամուտներու նախարարութեան հրապարակումին, ըսելով իր կարգին թէ «Ֆրանսիայից որպէս հումանիտար (մարդասիրական) օգնութիւն «Շէն» բարեգործական կազմակերպութեան անունով ու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ ճակատումը կը շարունակուէր, Հոկտեմբեր 5-ին, տեղւոյն վրայ եւ պաղեստինցի մեռեալներու թիւը 72-ի հասած էր: Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին, թեթեւ յոյս մը ծագած էր, երբ մեծ դժուարութեամբ կարելի եղած էր հանդիպում մը յաջողցնել Արաֆաթի եւ Պարաքի հետ, ամերիկեան դեսպանատունը Տիկին Օլպրայթի շուրջ, բայց, կը թուէր թէ կացութիւնը չէ բարելաւուած: Պարաք չէր ուզեր տեղի տալ Արաֆաթի պահանջին՝ միջազգային յանձնախումբի մը նշանակումը հետաքննութեան համար, որպէսզի ճշդուին խռովութեանց պատասխանատուները: Այդ պահուն, Արաֆաթ ոտքի ելած է մեկնելու համար, ճչելով՝ «Ձեմ հանդուրժեր այս նուաստացումը», բայց, Տիկին Օլպրայթ ետ բերած է եւ հրահանգած որ դուռները փակուին: Կէս գիշերուան մօտ, բոլորն ալ Էլիզէ գացած են, ուր էր նաեւ Քոֆի Անան: Շիրաք ողջունած է «հսկայ քայլ մը դէպի հանդարտութեան վերադարձը»: Բայց եւ այնպէս, Հոկտեմբեր 5-ին մեծ յոյսեր չկային: Նախորդ օրը 9 տարեկան պաղեստինցի մանուկ մը եւս սպաննուած էր, մինչ Պարաք չէր ուզեր Եգիպտոս երթալ եւ Իսրայէլ կը վերադառնար: Ծանօթ է որ բանակցութիւնները պիտի շարունակուէին Շարմ էլ Շէյխ Նախագահ Մուպարաքի հովանաւորութեան ներքեւ: Պարաքի համար Փարիզի հանդիպումը «ձախողութիւն մըն է» եւ յանցաւորը Արաֆաթն է եւ իսրայէլեան ուժերը գործած են «օրինաւոր պաշտպանութեան» պայմաններու տակ...:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՄԷՋ կացութիւնը անորոշ է եւ Սահմանադրական Ատեանը անակնկալի բերաւ բոլորը, Հոկտեմբեր 4-ին ջնջելով ընտրութեան մէկ մասը: Ընդդիմութեան համար ծուղակ մըն է: Վերջնագիր մը ուղղած է Միլոսեւիչի որ ականջ չի տար:

ԼՈՐԱՆ ՖԱԲԻՒՍ, Ֆրանսայի Ելմտական նախարարը դէմ արտայայտուեցաւ վճարումի չէքերու, հարց մը որ երբեմն երբեմն հրապարակ կը դրուի դրամատուներու կողմէ: «Փարիզիէն» օրաթերթն էր որ կը յայտնէր թէ դրամատունները, սկըսելով Պէ – Էն – Փէ-էն չէքերը վճարովի պիտի դարձնեն Յունուար 1-էն:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ կամաւոր վիժումի պայմանները փոփոխութեան ենթարկելու համար (արտօնութիւնը 10 շաբաթէն 12-ի վերածել) սկսաւ քննուիլ Ազգային Ժողովին կողմէ Հոկտեմբեր 5-ին: Մ. Օպրիի այս բարեփոխումին պատճառն այն է որ հազարաւոր կիներ, յաճախ աղջիկներ արտասահման կ'երթան (Անգլիա, Սպանիա, Հոլանտա) որովհետեւ, արդէն պայմանաժամը անցած է եւ չեն կրնար Ֆրանսայի մէջ վիժում կատարել: Օրինագիծը կը նախատեսէ նաեւ որ անչափահասներու համար ծնողական արտօնութիւնը ջնջուի, որուն դէմ արտայայտուած է Շիրաք Նախարարաց Խորհուրդի նիստին ատեն: Դպրոցներու հիւանդապահուհիները պիտի կարենան նաեւ «յաջորդ օրուան» դեղահատը տալ յղի աշակերտուհիներու, առանց ծնողական արտօնութեան, ըստ Սեկոլէն Ռուայալի շրջաբերականին:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏ ԵՒ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 75-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ)

Հ. – Ձեր գրքի արտադրութիւններուն մէջ ես միշտ նկատած եմ յուսահատութենէ փախչող, լաւատես սպասումներ ունեցող գրագէտ մը: Ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ, որ վերջերս յուսաբեկ մարդու մը վերածուեցաք, որ միշտ իր շուրջ «անապատ»ի մը մասին կը խօսի, «տերեւաթափ»ը կը վերածէ «ծառաթափ»ի (բառերը ձերն են) եւ «հրաշալի հրաշք»ի մը կը սպասէ՝ մեր ազգային ցաւերը ամոքուած տեսնելու համար:

Պ. – Պատահեցաւ այն՝ ինչ որ մեր բոլորին տեսածն է: Ի վերջոյ, որքան ալ մարդ լաւատես ըլլայ եւ կեանքէն բարի ակնկալիքներ ունենայ, պէտք է միամիտ դառնայ՝ որ կարգ մը տխուր ճշմարտութիւններ չտեսնէ: Եւ կամ խաբեբայ ըլլայ, որպէսզի խաւարը տեսնելով հանդերձ՝ անոր հակառակին մասին խօսի: Ես այդքանը չեմ: Պահել ուզելով հանդերձ կարելի բոլոր լաւատեսութիւններս իմ հոգիիս մէջ, չեմ կրնար չտեսնել ձեւացնել այն դժբախտ երեւոյթները, որոնք կը շրջապատեն մեզ ներկայիս, Սփիւռքի մէջ: Անոնցմէ գլխաւորը ինծի համար այն է՝ որ մեր յաջորդները մէջտեղ չելան, արեւմտահայ գրականութեան մէջ՝ ընդհանրապէս եւ իսթանպուլահայ գրականութեան մէջ՝ մասնաւորաբար: Մեր մօտ, Իգնա Սարըասլանէն ետք, այդ օրակով նոր բանաստեղծ մը չյայտնուեցաւ: Եւ ինծի համար ցաւ է, որ Պոլսոյ մէջ ոմանք մեզ մեղադրեցին մեր յաջորդները պատրաստել չուզելու յանցանքով: Ասիկա շատ անիրաւ ամբաստանութիւն մըն է: Մենք մեր յաջորդները չկըրցանք պատրաստել թերեւս, բայց կարելի՞ է ըսել, թէ չուզեցինք պատրաստել...: Իր որոշ գոհացումին կամ իր ակնկալած կէտին հասած ոեւէ գրագէտ այլեւս կրնա՞յ վախնալ երիտասարդներու մրցակցութենէն: Եթէ կը վախնայ, այդ մարդը հիւանդ է: Ես անձնապէս չեմ վախնար:

Ճշմարտութիւն է սակայն, որ մենք իրապէս չկրցանք պատրաստել մեր յաջորդները: Այսօր, պոլսահայ գրականութեան հորիզոնին վրայ չկան մարդիկ, որոնց համար մենք կարենանք ըսել՝ թէ այս անունները դէչ – աղէկ մեզմէ պարպուած տեղերը պիտի լեցնեն...: Ա՛յս է ահա, որ ինծի յոռետեսութիւն կը պատճառէ:

Հ. – Միւս կողմէ, կը նշմարեմ սակայն, թէ չէք դադրած բնաւ այդ ցաւերուն աղբիւրը մատնանշելէ եւ դարմաններ որոնելէ: Ու ասիկա, ինքնին, ժխտումն է յուսահատութեան:

Պ. – Այո, որոշ չափով յուսախաբ կըրնամ ըլլալ, բայց երբեք յուսահատ չեմ, թէեւ յուսահատ ըլլալու բոլոր պայմանները լայնօրէն ձեռնտու են: Անձնապէս, յուսահատութիւնը պարտութիւն կը նըկատեմ եւ այդ պարտութեան կողմնակից չեմ: Կը հաւատամ որ մարդիկ մի՛շտ պատրաստ պէտք է ըլլան ամէն տեսակ «հրաշք»ներ դիմաւորելու: Այդ հրաշքները կրնան սովորական հրաշքներու սահմանէն դուրս գալ երբեմն եւ դառնալ «հրաշալի հրաշք»ներ, ինչպէս դուք ալ յիշեցիք: Ես այդ հրաշքներու ակնկալութեան մէջ եմ ու կը հաւատամ որ մեր ժողովուրդը, իր պատմութեան իսկ վկայութեամբ, հրաշքներով ապրող ժողովուրդ մըն է:

Արդ, ենթադրենք, որ ապագային մեր գրականութիւնը Պոլսոյ մէջ չշարունակուեցաւ ու անոր փոխարէն՝ Սփիւռքի մէկ այլ անկիւնին մէջ շարունակուեցաւ: Հոգ չէ: Կը բաւէ որ մենք այդ արժէքէն բոլորովին զրկուած չմնանք: Կը բաւէ որ մեր գրականութիւնը եթէ հոս տապալի եւ յաջորդ չունենայ, ուրիշ տեղ մը վերականգնի եւ իր յաջորդները ունենայ: Այս է արդէն, որ ներկայիս կը պատահի սփիւռքեան պայմաններու մէջ: Եթէ այսօր Պոլսոյ մէջ մեր յաջորդները չենք տեսներ, ուրիշ երկինքներու տակ կա՛ն երիտասարդներ, նորայայտ արժէքներ, որոնք մեր գրականութեան վրայ կը գուրգուրան, անոր վրայ նոր ներդրում կ'ըլլեն: Սա ալ կերպով մը մեզի լաւատեսութիւն կու տայ: Անշուշտ, շատ փափաքելի էր որ մարդիկ իրե՛նց ապրած հողերուն վրայ իրենց շարունակութիւնը տեսնեն, ինչպէս որ հօր մը ամենամեծ երջանկութիւնն է տեսնել, որ ինք զաւակ մը ունեցաւ եւ այդ զաւակը օր մը պիտի գրաւէ իրմէ պարպուած տեղը: Ասկէ աւելի մեծ երջանկութիւն մը կարելի՞ է մտածել ծնողքի մը համար: Նոյնը պիտի ըսենք գրականութեան համար:

Հ. – Մամուլի ձեր աշխատանքին մէջ կրնա՞յ պատահիլ, որ յուսահատեցուցիչ դէպքի մը դիմաց ըլլալով մէկտեղ, ծածկէք ձեր իսկական ապրումները եւ փորձէք ընթերցողը պահել լաւատես տրամադրութեան մը մէջ:

Պ. – Այո՛, կրնայ պատահիլ, եւ հոս է որ կ'արդարանայ դարձեալ ձեր քիչ առաջուան հարցումին «բուժիչ» բառը: Մենք, մամուլի մարդիկս, երբեմն «անմեղ» ստախօսութիւններու դիմելու ըստիպուած ենք: Ասիկա բաց ճակատով եւ համարձակօրէն կ'ըսեմ: Օրինակի համար, գոնէ պոլսահայ իրականութեան մէջ, երբեմն կը «դաւաճանենք» մամուլի մարդէ մը սպասուած համարձակախօսութեան, սա տեսակէտով որ՝ բան մը կայ զոր պէտք է ըսենք, սակայն չե՛նք ըսեր...: Ո՛չ թէ անոր համար որ վախկոտ ենք, ո՛չ թէ անոր համար որ կը խորհինք թէ մեր շահերուն վնաս կրնանք պատճառել, այլ որովհետեւ կը հաւատանք որ այդպիսի հրապարակութիւն մը մեր ազգային կամ համայնքային շահերուն վնաս կրնայ պատճառել: Ես կը հըրաժարիմ նման հրապարակութենէ մը, նոյնիսկ եթէ վստահ ըլլայի որ տուեալ լրատուութիւնը այդ օր իմ թերթիս տըպաքանակը հազար թիւով պիտի աւելցնէր...: Թուրքերուն գործածած բառով» «գազէթաճի»ութիւն չեմ ըներ: Լըրագրողի իմ յաջողութիւններս մեր ազգային – հաւաքական շահերուն չեմ զոհեր: Ասիկա ճակատաբաց կրնամ ըսել, որովհետեւ խմբագրապետութեանս շըրջանին հրատարակուած «Մարմարա»ի 33 տարիներու հաւաքածոները անոր լաւագոյն վկայութիւնը կը բերեն:

Երբեմն, կարգ մը հարցերու սեւ եւ տխուր գիծերը նրբօրէն քողարկել, կամ ջանալ քիչ մըն ալ անոնց լաւ կողմերը ցոյց տալ ժողովուրդին, – ա՛յդ ալ վերոյիշեալ մտահոգութեան մաս կը կազմէ: Որովհետեւ ես շատ լաւ գիտեմ, որ մեր ժողովուրդը իր թերթին մէջ կարդացածներով կը խանդավառուի (կամ ընդհակառակն՝ կը տխրի): Անձնապէս, ե՛ս ալ նոյնը կը զգամ, ընթերցողներէ եկող գրական հակազդեցութիւններու դիմաց: Ամէն անգամ որ ընթերցող մը հեռաձայն կը բանայ մեզի եւ իր խանդավառութիւնը կամ գոհունակութիւնը կ'արտայայտէ իմ սա կամ նա գրութեան համար (բան մը, որ յաճախ կը պատահի բարեբախտաբար), ես շատ կը քաջալերուիմ անկէ: Ու հակառակ 50 տարուան գրական կեանքիս ու լեռնակուտակ վաստակիս, հակառակ տասնեակ հազարաւոր անգամ հրատարակուած ըլլալու բախտաւորութեանս, այդ անոյշ զգացումը կոշկոռ չէ կապած իմ սրտիս մէջ: Ամէն գընահատանքի կամ արտասահմանեան մամուլի կողմէ ինծմէ կատարուած արտատպումի առթիւ՝ մարդկօրէն կ'երջանկանամ ու կը քաջալերուիմ:

Երբեմն, կարգ մը բաներ չըսել, կամ կարգ մը բաներ բամպակի մէջ փաթթըւած ձեւով ըսել՝ մեր ազգային ու հանրային շահերուն նպաստաւոր է:

Հ. – Մամուլի ձեր ասպարէզին մէջ յաճախ դէմ – յանդիմա՞ն կը մնաք հանրային քննադատելի երեւոյթներու հետ: Ի՞նչպէս կը վարուիք: Նոյն հարցումը պիտի ուղղէի գրական ճակատին համար եւս: Այսինքն, գրական վերլուծում մը կատարելու կամ գրախօսական մը պատրաստելու ընթացքին անշեղօրէն կը հետեւի՞ք ձեր ներքին ձայնին, թէ՞ այլ նըկատումներ դեր կ'ունենան հոն...:

Պ. – Պիտի խոստովանիմ, որ որոշ նկատումներ կրնան դեր ունենալ այստեղ, ըստիպելով մեզ՝ մամուլի մարդիկս, որ մեր սկզբունքներէն բաներ մը զոհենք երբեմն, առանց իյնալու չափազանցութեան գիրկը: Նախ ըսեմ, որ իմ կեանքս անցած է շատ սուր քննադատութիւններով եւ պայքարներով: Այդ քննադատութիւնները երբեմն առողջութեանս ալ վնասած են. որովհետեւ ամէն անգամ որ անձի մը կամ հաստատութեան մը հասցէին կծու քննադատութիւններ ըրած եմ, այդ գիշեր մինչեւ առտու... չեմ կրցած քընանալ: Գիտակցելով հանդերձ, թէ պարտականութիւն մը կատարած եմ, խիղճս անհանգստացուցած է զիս: Այս եւս մարդկային հոգեբանութեան հետաքրքըրական մէկ երեւոյթ է:

Ինչ կը վերաբերի գրական ճակատին, երբ հրատարակուած գործ մը կը կարդաս, անպայման հարիւր տոկոսով գովելի եւ ծափահարելի բան չէ որ կը գտնես անոր մէջ: Էջեր կան, որոնք քեզի չեն խօսիր, խորթ կը թուին, սխալ ու քըննադատելի կը գտնես զանոնք: Ամբողջ հարցը համեմատութիւնն է: Այդ գործին մասին ըսուելիք գրական բաները ի՞նչ չափով ճշմարտութեան կը համապատասխանեն, կամ ժխտական կողմերուն մասին պահուած լռութիւնը ի՞նչ չափով արդարանալի է: Ընդհանրապէս, ուշադրութեանս յանձնուած գործերուն մէջ ես կ'ընդգծեմ դրական կողմերը: Մտահոգութիւնս հետեւեալն է. – 100 հոգի կրնայ գովասանք ըսել ինծի, ու յանկարծ մէկը, անդիէն, կրնայ շատ սուր եւ անհանգստացնող քննադատութիւն մը կատարել: Ըստ մարդկային հոգեբանութեան, այդ միակ քննադատութիւնը պէտք է անտես առնեմ եւ միւս 100-ով երջանկանամ: Ես այդ 100 հատը կը մոռնամ եւ միւս մէկ հատիկ քննադատութեան ազդեցութեան տակ կը մնամ...: Հետեւաբար, կը խորհիմ որ եթէ գրական գործի մը մէջ գովելի 10 կէտ կայ եւ քննադատելի 1 – 2 բան, նախընտրելի է այդ չընչին մասը չտեսնել ձեւացնել եւ գոհանալ միւսով: Որովհետեւ գիտեմ, որ դիմացինս իր մասին ո՛րքան ալ լաւ բաներ լսէ, միակ աննպաստ արտայայտութեան մը դիմաց կա՛մ գրախօսին պիտի վշտանայ. կա՛մ իր սեփական զգացումներուն մէջ պիտի խոցուի ու պիտի վհատի:

Հ. – Միջին – Արեւելքի մէջ հայալեզու գրականութեան ապագան ի՞նչպէս կը տեսնէք՝ Պէյրութ (1999) եւ Հալէպ (2000) այցելելէ ետք: Ծառուկեանի, Մուշեղ Իշխանի, Եղիվարդի, Վահէ – Վահեանի եւ միւսներուն մեկնումէն ետք՝ ի՞նչպէս կը տեսնէք գրական հրապարակը այնտեղ:

Պ. – Անշուշտ, անցեալը շատ պիտի փնտռենք. ներկան ալ պիտի փնտռենք: Մանաւա՛նդ ներկան, որովհետեւ ի վերջոյ ներկան մեզի ամօթ չի պատճառեր: Ձեր յիշատակած ողբացեալ գրագէտներուն արժանի յաջորդները կը շարունակեն ստեղծագործել տակաւին, աշխարհի ամէն կողմը՝ Պէյրութ, Պոլիս, Փարիզ, Միացեալ – Նահանգներ եւ Գանատա: Եթէ ճակատագիրը այնպէս մը տնօրինէր, որ աշխարհով մէկ ցրուած հայ գրողները մի՛ակ հողամասի մը վրայ հաւաքուէին այսօր, միասին ապրելով եւ իրարու նեցուկ կանգնելով, պատկառելի փաղանգ մը պիտի ունենայինք մեր դիմաց: Մեծաթիւ արժէքներ ունինք, բայց ցրուած ենք:

Մտավախութիւնս, սակայն, առնչըւած է ապագային: Այդ արժէքներուն շարունակութիւնը պիտի ունենա՞նք, թէ ի վերջոյ պիտի իյնանք համատարած լըռութեան մը անապատին մէջ...: Այս տարասփիւռքի հեռանկարը, դժբախտաբար, հեռու չի թուիր ինծի՝ Միջին – Արեւելքի պարագային: Ու մի՛ մոռնաք, թէ ինչ որ Միջին – Արեւելքի համար մահկանացու է, շուտով Սփիւռքի միւս գօտիներուն համար ալ մահկանացու կը դառնայ, որովհետեւ հեռաւոր Սփիւռքը վարժուած է ապրիլ Միջին – Արեւելքով: Եթէ այսօր ծառին արմատը կտրես, ճիւղերը թերեւս քիչ մը եւս կ'ապրին, բայց օր մը անպայման պիտի չորնան՝ եթէ հողէն նոր աւիշ չստանան: Այլ խօսքով, եթէ «հրաշագործ հրաշք» մը չպատահի, Միջին – Արեւելքի հայալեզու գրականութեան ապագան մութ է:

Այս առթիւ, պէտք է հարց տալ անշուշտ, թէ նահանջին արմատը ո՞ւրկէ կու գայ: Գլխաւորաբար՝ հայախօսութեան տագնապէն: Արդէն, մեր հիմնական մըտահոգութիւնը հայալեզու գրականութեան ապագան է (հաւանաբար, օտար լեզուներով գրականութիւն մշակող մեծաթիւ հայորդիներ ունինք): Տրամաբանօրէն, աշխարհի վրայ միլիոններ հաշւող բնակչութեան մը մէջէն (այս պարագային՝ հայութիւնը) անկարելի է որ գըրականութիւն մշակող մարդ չելլէ: Անհեթեթ է, անընդունելի է: Նման բան երբեք պատահած չէ եւ չի ալ պատահիր: Մարդկային ամէն ընկերութիւն՝ ամէն տեսակ տաղանդ կ'արտադրէ: Ամէնէն անտաղանդ ժողովուրդն անգամ իր ծոցէն մէկ – երկու արժէքներ կու տայ: Հայ ժողովուրդն ալ կու տայ եւ պիտի տայ: Բայց մեր տագնապը հայախօսութեան տագնապն է: Հետեւաբար, մեր բոլորին առաջնահերթ պարտականութիւնն է ո՛չ թէ ազգային գործիչներ, գրողներ, բանաստեղծներ ստեղծելու անպտուղ ճիգերով պարապիլ, այլ՝ հայախօսութիւնը քաջալերել ու ընդհանրացնել: Որովհետեւ, եթէ մեր ամբողջ պայքարը միացնենք այդ կէտին վրայ ու հայախօս դառնանք, մեր ակնկալիքներն ալ անպայման տակաւ պիտի յայտնուին: Իսկ եթէ հայախօս չենք, անոնք պիտի չգան: Նոյնիսկ եթէ գան՝ մեր ապագայ հայալեզու գրականութեան որեւէ նպաստ պիտի չկարենան բերել:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Շար. 4 եւ վերջին մաս)

ԱՆՑԵԼԱԲԱՂՁՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Իսկապէ՛ս պաշտելի լեզու մըն է սա մեր Մեծասքանչը եւ մեծապէս սքանչելի: Երբ այսօրուան խորագիրը կը մտածէի՝ օրուան նիւթերուս յարմար, ուղղակի դժուարացայ ընտրութեան մէջ, որովհետեւ գրեթէ հաւասարազօր իմաստով կային բազմաթիւ բացատրութիւններ եւ ասութիւններ, երբ ուրիշները իրարմէ փոխ կ'առնէին գրեթէ միջազգայնացած «նոսթալժի» բառը, որ ընդհանուր իմաստով կը մօտենայ այդ գաղափարին, բայց ոչ հայերէնին ուղղակի գաղափարը կ'արտայայտէ: Ինչ որ է. մեր նպատակը՝ այսօր հոս լեզուաբանական համեմատութիւններ եւ քննարկում կատարել չէ, այլ՝ խօսիլ այն բաներուն մասին, որոնք անցեալին կային, բայց այսօր չկան եւ քանի՛ կը հեռանան մեզմէ, կամ աւելի ճիշդը՝ մենք կը հեռանանք անոնցմէ, ա՛լ աւելի կը շեշտուի եւ կը վերածուի այնպիսի անխոստովանելի կարօտի մը, որ անպայման իր տեղը կը գտնէ եւ կը պարտադրէ մարդկային ենթագիտակցութեան մէջ, ուրկէ ամէն առթիւ ի յայտ կու գայ յիշողութիւններու պաստառին վրայ, քաղցր վերապրումի պահեր բերելով՝ հին, տարտամ յիշատակի մը հետ եւ կամ ալ պատահական երեւոյթի մը, պատկերի մը առջեւ: Մինչդեռ, իրականութեան մէջ եթէ մեր շուրջը դիտելու ըլլանք ուշադիր կերպով, կը նկատենք որ մարդ արարածը որքան ալ յառաջդիմած ըլլայ, անպայման կեանքին մէջ կ'ունենայ կարգ մը կապեր, գոնէ նախասիրութիւններ, որոնք զինքը կը կապեն անցեալին... պորտի կապին պէս:

Մարդ արարածին անխուսափելի տըկարութիւնը կամ առաւելութիւնն է այս, հոգեբանական անմեկնելի կարօտով յետադարձ ապրումներու, ինչ որ ի յայտ կու գայ մեր բոլորին ալ կեանքին մէջ, այլազան առիթներով, որոնց յաճախ նոյնիսկ չենք անդրադառնար, այնքան բնական կը թուին կեանքի ընդհանուր ընթացքին մէջ: Չեմ գիտեր, թէ դուք նըկատա՞ծ էք զբօսաշրջիկները, որոնք փոխանակ քաղաքին թանգարանները, յուշարձանները եւ պատմական կոթողները այցելելու, կը շրջին քըվընոտ փողոցները եւ այնպիսի տեղեր, ուրկէ մարդիկ իրականութեան մէջ առիթ կը փնտռեն միշտ խոյս տալով հեռանալու համար: Իսկ գալով անցեալին կապուած սովորութիւններուն ու յիշատակներուն, ձեզմէ ո՞վ անբացատրելի գոհացում մը չի զգար երբ տան մը պա–

300-ԱՄԵԱԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)
/ Յապաղումով /

Հինգշաբթի, Սեպտ. 21-ին, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Ս. Ղազարի մայր տաճարի բոլոր աթոռները (100) գրաւուած էին Վենետիկի ամէնէն ընտրանի ընտանիքներէն եւ անձնաւորութիւններէն, որոնց մէջ կարելի էր նկատել ներկայութիւնը նորընտիր քաղաքապետ Փաօլօ Գոստայի, նահանգի մշակոյթի նախարար Մարինօ Գորթեզի, կուսակալ, ծովային իշխանութիւններ, պատրիարքական փոխանորդ գերպ. Վիգէնթինի եւ բազմութիւն մը երաժշտասէր ազնուական ընտանիքներու, ներկայ գտնուելու համար բացառիկ համերգի մը, նուիրուած Միաբանութեան յոբելեանին: Միաբանութիւնը կը ներկայացնէին Հ. Յարութիւն եւ Հ. Վրթանէս Վարդապետները, Աբբան՝ իր առաջնիկներով բացակայ ըլլալով քաղաքէն:

Պէտք է ըսել որ սա յարգ տեղի ունեցած բոլոր տօնակատարութիւններուն չքեղագոյնը եղաւ իր միջազգային ամենաբարձր մակարդակով, ամենաթանկագին նուէրը որ Վենետիկ Քաղաքը կրնար ընել Մխիթարեան Հայրերուն:

Քաղաքապետ Գոստա իր բացման խօսքին մէջ յստակօրէն շեշտեց թէ ինչպէս, շուրջ 300 տարիներ առաջ, կարօտեալ Հայ վանական Մխիթար Սեբաստացիին շնորհելով լքեալ կղզի մը լճակին մէջ, այսօր Վենետիկն է որ պարտական է Մխիթարի եւ իր զաւակներուն «այն թանկագին մշակութային ճառագայթումին համար որ Վենետիկէն տարածուած է աշխարհիս չորս կողմը, շնորհիւ Մխիթարեաններու անգնահատելի գործունէութեան»:

Մարինօ Գորթեզ՝ Զբօսաշրջութեան եւ Մշակոյթի նախարարը իր կարգին յիշեցուց որ 1717-էն մինչեւ օրս, սա առաջին միջազգային բարձրագոյն մակարդակի համերգն էր որ տեղի կ'ունենար Ս. Ղազարի Մայր տաճարին մէջ եւ կարելի չէր լաւագոյն նուէր մը ընել Մխիթարեան Հայրերուն այս 300-ամեայ յոբելեանին առիթով:

Արդարեւ, երկու միջազգային անուններ՝ թաւ-ջութակահար Մարիօ Բրունէլլօ եւ սաքսոֆոնիսթ՝ Գլաուտիօ Ֆազոլի, փառաւորեցին Պախի ստեղծագործութիւնները, առաջինը նուագելով սօլ-մաժէօր, ռէ-մինէօր եւ մի-պէմոլ սուիթները, մինչ երկրորդը սաքսով կը յանկարծաբանէր, բացառիկ վարպետութեամբ, ընկերանալով թաւջութակին իր զարմանահրաշ խաղերով, միակտուր, մէկ ու կէս ժամ մագնիսացնելով ներկաները, որոնք վերջաւորութեան 25 վայրկեան անդադար ծափերով արտայայտեցին իրենց հիացումը:

Երեկոյեան այդ ուշ ժամուն, մասնաւոր նաւային սպասարկութեամբ հիւրերը վերադարձան իրենց տուները, Ս. Ղազարի կամարներուն տակ ձգելով արձագանգը հին փառքի օրերուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

...տեհանին առջեւ կը տեսնէ մեխակներ թաղարի մը մէջ, քովն ալ՝ ցալկի մը վրայ հաւկիթի կեղեւ մը, զանոնք կտցեւ եկող թռչունները վախցնելու համար: Ո՞վ այսօր ալ չուզեր տեսնել իր մանկութեան օրերը յիշեցնող տան մը պատուհանին առջեւ կախուած ճէթով լեցուն շիշը, որուն մէջ դրուած կ'ըլլար մուկի ձագ մը, հոն արեւուն տակ հալելով պատելու՝ իբրեւ ականջի ցաւի դեղ գործածուելու համար կամ զանազան բոյսեր թաղարներու մէջ, իբրեւ դարմանումի միջոց զանազան վէրքերու եւ ցաւերու: Ո՞վ այսօր ալ հետաքրքրութեամբ չի դիտեր բանջարանոցներու մէջ տեղաւորուած խրտուիլակները, ագռաւները վախցնելու եւ փախցնելու համար ու տակաւին նման բաներ, որոնք մեզի մեր մանկութեան երանելի օրերը կը յիշեցնեն, նոյնիսկ վաղարաններու խողովակներէն կախուած պահածոյի տուփերը, ծխնելոյզին մէջ հաւաքուած խայծղանը անգամ իբրեւ դեղ գործածելու համար:

Ահա՛ մարդը, այս մեծ անծանօթը, որ երբ մէկ կողմէ կ'աշխատի տիեզերքը նուաճելու, միւս կողմէ չէ յաջողած թափանցելու մինչեւ իսկ իր մարմնին մորթին տակ, հոն գտնուող անհամար գաղտնիքները լուծելու համար:

Ե. Կ.

«Ակօս»

ՄԵՏԱԼՆԵՐ ՇԱՀԱԾ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ

Հայ մարզիկներ Խորհրդային Միութեան հաւաքականին հետ մեծ թիւով մետալներ խլած են 1952 – 1988 տեղի ունեցած ողիմպիական խաղերուն: Այլ ազգային խումբերու մաս կազմած Հայեր եւս մետալներ խլած են, սակայն առաջին անգամ 1992-ի Պարչելոնայի ողիմպիականներուն էր, որ «Մեր Հայրենիք»ը լսուեցաւ ու Եռագոյն դրօշը ծածանեցաւ ողիմպիական խաղերու ընթացքին, երբ Հայաստան մասնակցեցաւ ՀԱՊ-ի ընդհանուր կազմին մէջ:

Ապա, 1994-ին, Լիլլհամըրի ողիմպիականներուն, Հայաստան առաջին անգամ ըլլալով անկախաբար մասնակցեցաւ ողիմպիական խաղերուն:

1996-ի Աթլանթայի ողիմպիականներուն, Հայաստան 30 մարզիկներով եւ 32 մարզիչներով ու պատասխանատուներով մասնակցեցաւ եւ այդ տարի, ըմբիշ Արմէն Նազարեան շահեցաւ Հայաստանի առաջին ոսկի մետալը, սակայն հոն հասնելու համար ան պարտութեան մատնեց երեք Հայեր՝ Սամուէլ Դանիէլեան (որ Ռուսիոյ հաւաքականէն կը մասնակցէր մրցումներուն), Ալֆրէտ Տէր - Մկրտչեան (Գերմանիայէն) ու Ռուսլան Վարդանով (Լիթուանիայէն): 1996-ին այլ ըմբիշ մը՝ Արմէն Մկրտչեան, արծաթ մետալ մը խլեց, իսկ Ուզպէկիստանէն Արմէն Պաղտասարեան արծաթ, ժիւտոյի մէջ, Ռուսիայէն Քաթրինա Աղնաւուրեան (ոսկի, սուսերամարտի մէջ), Ամերիկայէն Անտրէ Աղասի (ոսկի, թենիսի մէջ) եւ Ուքրանիայէն Թիմուր Թայմազով (ոսկի, ծանրաբարձութեան մէջ) եւս մետալներ խլեցին:

Ստորեւ մետալներ շահած Հայ մարզիկներու ցանկը

1952, ՀԵԼՍԻՆՔԻ

Հրանդ Շահինեան՝ 2 ոսկի (օղակներ եւ մարմնամարզի խմբային մետալ)

Ռաֆայէլ Չիմիշկեանի՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն)

Հրանդ Շահինեան՝ 2 արծաթ (սատումի ձի, ընդհանուր անհատական)

Արտէմ Տէրեան՝ պրոնզ (յունահռոմէական ըմբշամարտ)

1956, ՄԵԼՊՈՒՌՆ

Ալպերթ Ազարեան՝ 2 ոսկի (օղակներ եւ մարմնամարզի խմբային մետալ)

Նիքիթա Սիմոնեան՝ ոսկի (ֆութպոլ)

Վլատիմիր Ենգիբարեան՝ ոսկի (բռնցքամարտ)

1960, ՀՌՈՄ

Ալպերթ Ազարեան՝ ոսկի (օղակներ)

Ալպերթ Ազարեան՝ արծաթ (մարմնամարզի խմբային մետալ)

Վալենթին Զեռնիքով՝ արծաթ (սուսերամարտ)

Իկոր Նովիքով՝ արծաթ (տասնամարտ)

Վալենթին Զեռնիքով՝ պրոնզ (սուսերամարտ, խմբային մետալ)

Իկոր Տէր - Յովհաննէսեան՝ պրոնզ (մէկ քայլ ոստում)

1964, ԹՈՔԻՕ

Իկոր Նովիքով՝ ոսկի (տասնամարտի խմբային մետալ)

Իկոր Նովիքով՝ արծաթ (անհատական տասնամարտ)

Արմենակ Ալաճաճեան՝ արծաթ (պասքեթպոլ)

Իկոր Տէր - Յովհաննէսեան՝ պրոնզ (մէկ քայլ ոստում)

1972, ՄԻՒՆԻԽ

Նորայր Նուրիկեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն, Պուլկարիայէն)

Ֆայնա Մելնիք՝ ոսկի (սկաւառակ)

Էտուարտ Միքայէլեան՝ արծաթ (մարմնամարզի խմբային մետալ)

Արկատի Անդրէասեան՝ պրոնզ (ֆութպոլ)

Յովհաննէս Զանազանեան՝ պրոնզ (ֆութպոլ)

1976, ՄՈՆՐԷԱԼ

Նորայր Նուրիկեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն, Պուլկարիայէն)

Վարդան Մելիտոսեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն)

Սուրէն Նալբանտեան՝ ոսկի (ըմբշամարտ)

Նելսոն Դաւթեան՝ արծաթ (ըմբշամարտ)

Դաւիթ Թորոսեան՝ պրոնզ (բռնցքամարտ)

1980, ՄՈՍԿՈՒԱ

Եուրի Վարդանեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն)

Եուրի Սարգսեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն)

Սանասար Յովհաննէսեան՝ ոսկի (ըմբշամարտ)

Էտուարտ Ազարեան՝ ոսկի (մարմնամարզի խմբային մետալ)

Սիրվարդ Էմիրզեան՝ ոսկի (բարձր հարթակէ սուզում)

Խորէն Յովհաննէսեան՝ ոսկի (ֆութպոլ)

Աշոտ Կարագեան՝ արծաթ (սուսերամարտի խմբային մետալ)

Աշոտ Կարագեան՝ պրոնզ (սուսերամարտ)

Դաւիթ Համբարձումեան՝ պրոնզ (բարձր հարթակէ սուզում)

Պեռնար Զուլոյեան՝ պրոնզ (ժիւտօ, Ֆրանսայէն)

1988, ՍԷՈՒԼ

Օգսէն Միրզոյեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն)

Լեւոն Ճուլֆալաքեան՝ ոսկի (ըմբշամարտ)

Իսրայէլ Մելիտոսեան՝ արծաթ (ծանրաբարձութիւն)

Ստեփան Սարգիսեան՝ արծաթ (ըմբշամարտ)

1992, ՊԱՐՉԵԼՈՆԱ

Իսրայէլ Մելիտոսեան՝ ոսկի (ծանրաբարձութիւն)

Մնացական Իսկէնտէրեան՝ ոսկի (յունահռոմէական ըմբշամարտ)

Հրաչեայ Պետիկեան՝ ոսկի (նշանառութիւն)

Ալֆրէտ Տէր - Մկրտչեան՝ արծաթ (յունահռոմէական ըմբշամարտ)

«ԱԶԱՏ ՕՐ»

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԷ.

Կ'երեւակայէր ինքզինքը այդ բարձր պաշտօնի ենթադրած զգեստին ու պատիւներուն մէջ, որոնց կ'աւելնար նաեւ իր յետագային բարերարի շողշողուն տիտղոսը, փառքը ու աւելի առաջ կ'երթար, կը տեսնէր ինքզինքը իր պաշտօնատան մէջ, ընդարձակ պաշտօնատան մը՝ շքեղ ու անթիւ պաշտօնեաներու բանակով մը, որուն ինք պետն է, իշխանը... որուն մարմարէ սանդուխներէն վեր կ'ելլէր փառաւոր ու յաղթական, բուրաստաններէն, յարգանօք պաշտօնեաներէ բարեւուած, որոնք իր անցքին ոտքի կ'ելլէին... կը տեղաւորուէր իր սենեակին մէջ, գորգերով, հայելիներով շքեղ կահաւորուած սենեակի մը մէջ, կ'անցնէր գրասեղանին առջեւ, զանգակը կը հնչեցնէր, պաշտօնեաներ կը կանչէր, հրահանգներ կուտար, տեղեկութիւններ կ'առնէր, կը ստորագրէր, չէր հաւներ, կը յանդիմանէր, կը սպառնար պաշտօնանկ ընել, եթէ իրենց պարտականութիւնը խղճմտօք չկատարէին, մեծ մարդերու, նախարարներու, իշխաններու, դեսպաններու հետ կը տեսնուէր:

- Բայց, -ըսաւ յանկարծ Մարտիկ աղա... - ես գաղղիերէն աղէկ չէյտեմ նէ...

Քանի մը վայրկեան շանթահարուած մնաց. «Նախարար մը լեզու գիտնալու է...»

- Պա՛հ, - ըսաւ, - Հարկա՛ւ թարգման պիտի ունենամ... կամ թէ ես գաղղիերէն կը սորվիմ, մինչեւ որ ազատութիւն տրուի նէ... կարդալ - գրել գիտեմ եա՛... քիչ մըն ալ կը հասկնամ... վար իջնելուս պէս քերականութիւն մը առնեմ նէ, սորվիլ սկսիմ...

Երբ ոտքը Գահիրէի ընդարձակ ու խակատիպ կայարանին մայթին վրայ դրաւ, Մարտիկ աղա չորս կողմը նայեցաւ, կարծես զարմանալով, որ հայ գաղթականութիւնը զինքը դիմաւորելու չէ՛ եկած. յուսախաբութեան պէս բան մը ունեցաւ:

- Իմ գալս չեն իմացեր, անշուշտ, - ըսաւ ինքն իրեն, որովհետեւ իրեն անկարելի կը թուէր, որ Եգիպտոսի բոլոր գաղթականութեան մէջ իր անունը տարածուած չըլլար ինքը՛ հերոսա մէկը եւ թէ յեղափոխական ու բարերար ազգին:

Իր պայուսակը օթէլի մը սենեակը դնելէն վերջ՝ Մարտիկ աղա, որուն Սուրեան ինչ - ինչ տեղեկութիւններ տուած էր, ինքզինքը հայկական սրճարանը առաջնորդել տուաւ:

Կայարանէն դուրս Մարտիկ աղա պահ մը կանգ առաւ իր առջեւ պարզուող տեսարանին առջեւ, կառք մը նստաւ, օթէլ մը տանիլ տուաւ, ճամբան շուրջը դիտելով.

- Աս ինչ բազմութիւն է... Պոլսոյ կամուրջին գլուխն ենք, ի՞նչ ենք:

Արդարեւ, ահագին ոգեւորութիւն մը կը յուզուէր կայարանէն դուրս. խառն բազմութիւնը, որ Արաբներուն գունաւոր պատմուճանները, կարմիր գդակները ու ճերմակ փաթթոցները կը վխտային եւրոպական ցանցառ գլխարկներու հետ, բազմութեան հոսանքները դէպի կը խաչաձեւէին ամէն ուղղութիւններու մէջ՝ սկըսած ամէն կողմ արտորացող կառքերու, էշերու, թամբակիրներու վագքերով, տենդոտ եռմուռքի մը մէջ՝ կողմնակի փողոցներէ կամ ծառուղիներու բերաններէ, լայն պողոտային վրայէն: Այդ ծաւալուն արեւելականութեան մէջէն աչքի կը զարնէր, կայարանէն սկսեալ, որ կը ցուցնէին խակատիպ խառնուրդ մը եւրոպական կանոնաւոր, անկիւնաւոր համաչափութեան ու արեւելեան քմայքի, արաբական անկեղծ արձանագրութիւններ, եգիպտական տաք գոյներով քարերով նկարչազեղուած բազմութեան մէջ, ուր իսլամ դարը կը տիրապետէր մզկիթներուն ու մինարէներուն հետ, որոնք հոս - հոն, ամէն տեղ, նոյն իսկ եւրոպական փողոցի մը բերանը ու շէնքերու ետեւէն մէկէն կը ցցուէին շէնքերուն ճարտարապետութեանը մէջ, որ չունէր Աղեքսանդրիոյ շէնքերուն զուտ արեւմտեան տափակ ու օգտապաշտ ոճը, այլ կը ներկայացնէր անորժելի ու քմահաճ ձուլում մը երկու ոճերուն: Բան մը, որ իր անկեղծ ու արեւելեան դրոշմը կուտար քաղաքին, ան ալ մեծ հրապարակներու, փողոցներու գոյութիւնն էր, թէնթէի տեղ բռնող կամարներու շարքի մը, որ շէնքերը կ'եզերէր, վաճառատուներու, սրճարաններու, խանութներու առաջքը կը հովանաւորէր, որոնք մգլիթի ստուերոտ խորհուրդին տակ կ'ապաստանէին հանդչող, ծխող, խօսող, խաղցող բազմութիւն մը, առեւտուրի ու դրամի գործունէութիւններ, ծուլութեան, քէյֆի ու արեւէն փախող անցորդներու խոհեմութիւնը, քաղաքին կեանքը, ոգեւորութիւնը կը մատնէր: Մայրաքաղաքը, միանալով միւս յատկանշական ու ընորոշ հանգամանքներուն, էովին կը տարբերէր քաղաքը Աղեքսանդրիայէն, ուր եւրոպական աշխարհաքաղաքացիութիւնը յաջողած էր դրոշմել անկարագիր ու անհրապոյր արտայայտութիւն մը վաճառաշահ քաղաքի մը:

- Ես դէշ տեղ չէ՛, - ըսաւ Մարտիկ աղա՝ իր շուրջը եռացող ոգեւորութեան տեսարանէն ինքն ալ ոգեւորուած:

Պայուսակը օթէլ մը դնելէն ետքը ինքզինքը տանիլ տուաւ հայկական սրճարանը:

Դեռ չմտած սեմէն ներս՝ Մարտիկ աղա նայուածքով մը ընդգրկեց ընդարձակ բազմամբոխ սրճարանը՝ աղմկալից ու ժխորոտ մթնոլորտով: Ծանօթ մը տեսնելու յոյսով կամ տեսնելու համար մէկը զինքը կը դիմաւորէ:

(Շար. 87)

(Շար. Ա. էջէն)

զարկուած դեղօրայքի մէջ մաքսային զննման արդիւնքում յայտնաբերուել է հօգեմէտ դեղերի ու թմրադեղերի չյայտագրուած 7600 հաբ» (դեղահատ)։ Եւ որովհետեւ կազմակերպութիւնը մրցուած, հերքում պահանջած է նոյն նախարարութենէն, բայց դիմումի նամակներուն պատասխանող չէ եղած, Հոկտեմբեր 3-ին այդ մասին պարզաբանումներով հանդէս եկած է նախարարութեան հետաքննութեան վարչութեան պետը։ Ան ըսած է թէ իրենց կատարած հրապարակումը լրիւ կը համապատասխանէ իրականութեան եւ նախարարութիւնը հերքելու ոչինչ ունի։ Ակնարկելով «Շէն»ի նամակներուն անպատասխան ձգուելուն, Լ. Աբրահամեան ըսած է թէ այդ նամակներով տրուած փաստերը քննութեան ենթակայ են «եւ բոլոր հարցերի պարզաբանումը կը տայ նախաքննութիւնը»։

Ֆրանսահայ գաղութին ու նաեւ արեւմուտքեան մարդասիրական լուրջ կազմակերպութիւններու գնահատանքին ու վստահութեան արժանացած կազմակերպութեան մը առընչուած այս լրատուութիւնը, բնականաբար, կարելի չէր հրապարակել միայն Հայաստանեան վերընչեալ շրջանակով։ Պատահածին մասին լուսաբանութեան նպատակով գրոյցի հրաւիրեցինք «Շէն»ը. անոր Ֆրանսայի մասնաճիւղին վարչութեան փոխ-նախագահ Վիգէն Պաղտասարեան տուաւ հետեւեալ բացատրութիւնը. Յուլիս եւ Սեպտ. ամիսներուն մէկական արկղ դեղօրայք եւ բժշկական գործիքներ ղրկուած են «Շէն-Ֆրանս»ի կողմէ, ընդհանուր 24 թոն ծաւալով որուն 22-ը կազմած է դեղօրայքը։ Այդ մասին նախապէս տեղեակ պահուած է Հայաստանի մարդասիրական օժանդակութեան կեդրոնական յանձնաժողովը։ Ղրկուածին հասցէատէրն է Հայաստանի «Շէն»ը որ գործիքներն ու դեղերը անվճար պիտի բաժնէ Հայաստանի ու Արցախի պետական հիւանդանոցներուն եւ բուժման կէտերուն։ Ա. արկղին պարունակութիւնը Օգոստոսին բաշխուած է Հայաստանի եւ Արցախի 17 հաստատութիւններու. բաշխումը Հայաստանի մէջ կատարած է «Շէն»ը, Արցախի մէջ՝ Առողջապահութեան նախարարութիւնը։ Ղրկուած ապրանքը մաքսէն հանուելէ ետք մթերուած է պետութեան տրամադրած պահեստանոցներուն մէջ։ Մաքսը մնացած է ընդհանուր 24 թոնէն մօտ 10 քկ. դեղօրայք որուն շուրջ ծագած է հարցը։

Այդ դեղերը որոնց փոխարժէքը շուրջ ութ միլիոն ֆրանք է, տրամադրուած են, ֆրանսական մարդասիրական զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ որոնք «Շէն»ի պատասխանատուներուն յանձնած են նաեւ արկղներու պարունակութեան ցանկերը։ Այս վերջինները նուէրը նոյնութեամբ փոխանցած են Հայաստան։ Հոն, մաքսազերծումի ընթացքին յետ ըստուգման յայտնուած է որ այդ 10 քկ.-ին համապատասխանող ցանկ չկայ «Շէն»ի ցուցակներուն մէջ։ Ատոր վրայ «Շէն-Ֆրանս» դիմումով մը մաքսատան տնօրէնութեան եւ մարդասիրական կեդրոնական յանձնախումբին, խնդրած է որ այդ 10 քկ.ին համապատասխանող ցուցակն ալ վաւերացուի։ Մաքսատունը այդ դիմումը ստանալէն ութ օր ետք, կազմակերպութիւնը Սեպտեմբեր 28-ին հետաքննելէն ամբաստանուած է ուրկէս մաքսանենգ։

Մաքսատունէն տրուած առաջին հաղորդագրութեան մը մէջ ըսուած է որ «Շէն»ը փորձած է գաղտնի պահել 7600 դեղահատ, ինչ որ անհեթեթ կը գտնէ Վ. Պաղտասարեան, քանի որ դեղերը տուրքի ենթակայ ապրանք չեն ու ձրի կը տրամադրուին պետութեան. ի՞նչ պատճառ կրնայ ըլլալ գաղտնի պահելու բան մը որ անվճար կերպով պետութեան պիտի յանձնուի։

Որքան ալ անհեթեթ երեւի կատարուածը, անկարելի է որ գերծ ըլլայ ներքին տրամաբանութենէ մը. իր 13 տարուան գործունէութեան մէջ որուն ընթացքին բազմաթիւ նման փոխանցումներ ըրած է կազմակերպութիւնը, ինչո՞ւ 24 թոնէն 10 քկ.ին առընչուած «թերութեամբ» մը նըման վարկաբեկումի ենթակայ կ'ըլլայ։ Վ. Պաղտասարեան կ'ըսէ թէ ինչպէս նշուած է իրենց հաղորդագրութեան մէջ (տե՛ս՝ քովը), Ապրիլէն ի վեր Պետական Եկամուտներու նախարարութիւնը ի զուր ճգնած է «Շէն»ի հաշիւներուն մէջ ապօրինութիւն որսալ։ Զրպարտութիւնը կը զուգադիպի նաեւ «Շէն»ի միջազգային կազմակերպութիւններու հետ գործակցութեան սերտացումին ու բարգաւաճումին։ 22 թոն դեղօրայքի անվճար բաշխումը 2 ամսուան ընթացքին, կրնայ հաճելի չըլլալ կարգ մը գործարար շրջանակներու որոնք դեղերու ներածումով կը զբաղին։ Ասկէ զատ, «Շէն»ի յարաճուն զարգացումը եւ ի հեճուկս պետական հիմնարկներու, ուղղակի անոր հետ գործակցելու միջազգային ֆոնտերու նախընտրութիւնը, կրնայ կարգ մը ենթադրութիւններու մըղել։

«Շէն – Ֆրանս»ի վարչական պատասխանատուն այս բոլորին կ'աւելցնէ թէ հետաքննութիւն բացուած ըլլալը չէ հարցը, այլ՝ այն որ առանց հետաքննութեան արդիւնքին սպասելու եւ ուստի առանց հիմնաւորումի, ամբաստանութեան հրապարակումը։ «"Շէն"ը ոչինչ ունի թաքցնելիք եւ հետաքննութիւնը որեւէ ձեւով չի մտահոգեր մեզ, քանի որ այդ դեղերը արգիլուած դեղեր չեն, այլ պարզապէս ենթակայ բժշկական դեղագրի» կ'ըսէ Վ. Պաղտասարեան։ Եղածը կը վընասէ «Շէն»ի գործունէութեան, քանի որ արձագանգը ուշ կամ կանուխ կը հասնի հոս, մինչեւ նուիրատուներու եւ մարդասիրական միջազգային կազմակերպութիւններուն որոնցմէ օժանդակութիւն կը ստացուի։ «Այս պատճառով, մեր նպատակն է լուրին աղբիւր նախարարութենէն ստանալ պաշտօնական հերքում, հակառակ պարագային կը ստիպուինք դիմել դատական գործընթացի» կ'ըսէ ան։

Հաւանօրէն, բեռ մը համբերութիւն եւ լաւատեսութիւն անհրաժեշտ պիտի ըլլայ կազմակերպութեան վարիչներուն, անդամներուն, տեսնելու համար հետաքննութեան արդիւնքը եւ շարունակելու նոյն գործունէութիւնը, ի նպաստ Հայաստանի եւ Արցախի կարօտեալներուն։

CHENE

COMMUNIQUE

Le 28 Septembre 2000, sur la télévision publique arménienne, Chaîne 1, l'Association Chene a été mise en cause dans un soi-disant trafic de tranquillisants, d'après la section des douanes relevant du Ministère des Finances d'Arménie, dont les fonctionnaires depuis plusieurs semaines se sont acharnés en vain à vouloir trouver une faille dans la gestion de l'Association.

Cette mise en cause de l'Association survient, comme par hasard, à un moment où la coopération de Chene avec des organismes internationaux ne cesse de se développer.

L'Association Chene, organisation humanitaire agréée par la Commission Centrale de l'Aide Humanitaire du Gouvernement de la République d'Arménie (M-273), pour l'envoi et la distribution de médicaments, a transmis en Juillet et Août 2000 deux containers totalisant 24,5 tonnes de médicaments et de matériel médical. Sur 22 tonnes de médicaments et 2,5 tonnes de matériel médical, dons d'associations caritatives françaises, il s'est trouvé moins de 10 kilos de médicaments non listés par notre association à partir desquels le Ministère fonde son accusation de trafic de produits illicites.

Nous démentons catégoriquement tout trafic de médicaments, ces produits étant des médicaments figurant sur la liste 1 et 3 de la pharmacopée française dont voici la liste :

Codethyline Houdé — Stilnox/zolpidem — Imovane/zopiclone — Ivadal/zolidem — Catapressan/clonidine — Haldol/haloperidol — Valium/diazepam — Zumalgic/chlorhydrate de tramadol — Tramadol MERCK/chlorhydrate de tramadol — Contromel/chlorhydrate de tramadol — Topalgic/chlorhydrate de tramadol.

L'**Association Chene** ne peut être accusée d'aucun trafic, puisque les 22 tonnes de médicaments ont été distribués gratuitement sur 17 dispensaires et hôpitaux publics d'Arménie et de Karabagh par l'**Association Chene Arménie** et les services du Ministère de la Santé du Karabagh et ce, en accord avec les Ministères de la Santé et de l'Action Humanitaire d'Arménie. Ces dispensaires et hôpitaux étaient jusqu'alors totalement démunis.

Cette accusation ne saurait avoir d'incidences négatives sur le renom de **Chene** mais peut, au contraire, entamer la confiance portée aux Administrations de la République d'Arménie.

La procédure de mise en cause de l'**Association Chene** par l'Administration arménienne sans instruction judiciaire démontre, s'il en était besoin, que l'Arménie est loin d'être un Etat de Droit.

Il est regrettable que dans un pays exangue où des milliers de personnes n'ont trouvé leur salut que dans l'émigration, des «fonctionnaires zélés» aux pratiques d'un autre âge, s'attaquent délibérément à une association qui, depuis 13 ans, travaille à la reconstruction de l'Arménie et à l'amélioration des conditions de vie de ses habitants.

BUREAU DE CHENE FRANCE

Paris, le 4 Octobre

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սոնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան նաեւ իրենց հօր՝ Գրիգոր Փիլիկեանի մահուան 20-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր.։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի կին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ մը խընամելու համար։

Հեռաձայնել՝ Տիկին Անահիտ Ստեփանեանի։

01 – 43 – 85 – 41 – 74

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի «ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ» Զորեքշաբթի օրուան դպրոցը կը բանայ իր դռները Զորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 11-ին։

Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը պիտի դասաւանդէ ԿՐՕՆՔ, ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ նաեւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ եւ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ։

Իսկ ուսուցչուհիներ ՀՌԻՓՍԻՄԷ եւ ՍԵԴԱ պիտի ուսուցանեն ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ լաւ գրելու եւ սահուն կարդալու միջոցը։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12.30-ի միջեւ։ Մրտօն – Լա – Ֆօրէ, Գլամառ եւ Իսի լէ Մուլինօ օթօքառի սպասարկութիւն գլխաւոր պողոտաներէն։

Շաբաթ օրերը Օր. Միշլին Ասլանեան պիտի ուսուցանէ Հայկական պար եւ Հայ երաժշտութիւն։ – Երկու շաբաթը մէկ անգամ –։

Արձանագրութեանց համար դիմել քարտուղարուհի Տիկին Ռօզէթ Տէրվիշեանին. Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւն։

Հեռաձայն. –

01 – 46 – 44 – 28 – 52

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 8

Դ. Կիրակի, Զկնի Սրբոյ Խաչին

Այսօր Ուխտի օրն է Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին, անոր հիմնարկութեան 98-րդ եւ Օծման 96-րդ տարեդարձները։

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-ին
Պատարագ ժամը 10.30-ին

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ս. պատարագի ընթացքին
– Արեւշատութեան Մաղթանք
Մայր Տաճարիս կենդանի բոլոր
Բարերարներուն համար։
Եւ
Հոգեհանգիստ՝
Տաճարիս Եկեղեցաշէն Բարերար
Ալեքսանդր ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,
նաեւ
Եկեղեցւոյս Հանգուցեալ բոլոր
Բարերարներուն համար։
– Մատաղօրհնէք։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

ASSOCIATION CULTURELLE «NAREG»

L'Association Culturelle NAREG recherche pour son école du mercredi une ou un jeune animateur(trice), diplômé(e) BAFA de préférence, pour animer de activités ludiques, manuelles et sportives, pour nos jeunes élèves âgés de 6 à 13 ans. Vos candidatures à faire parvenir à l'Association Culturelle NAREG, 22 rue Felix Faure, 95880 Enghien-les-Bains, ou bien par téléphone au 01 34 12 84 45.

Apprendre l'arménien, oral ou écrit, à vos enfants dès 6 ans, ou préparer l'épreuve écrite d'arménien du Baccalauréat, c'est possible à Enghien-les-Bains avec le cours NAREG, tous les mercredis de 10h à 16h, depuis le 13 septembre. Pour tous renseignements, appelez le siège de l'Association au :

01 34 12 84 45

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.009 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.009

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԵԼԿՐԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՁԵՌՔ ԱՌԱՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՈՍԹՈՒՆԻՑԱ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒ ՈՐՊԷՍ «ՆԱԽԱԳԱՀ»

Հոկտեմբեր 5, Հինգշաբթի օր, Եուկոսլաւիա պատմական օր մը ապրեցաւ եւ երեկուն կը թուէր որ ընդդիմութիւնը յաղթած է, Ս. Միլոսեւիչ խոյս տուած է եւ ընդդիմութիւնը, գլխաւորութեամբ Վոժիսլաւ Քոսթունիցայի տէրն է իշխանութեան: Ամբողջ օրը, Պելկրատ ցոյցերու եւ գրեթէ ապստամբական շարժումի մը դաշտը դարձած էր, ցուցարարներու թիւը 300 հազար կը գնահատուէր: Ցուցարարները կը գրաւէին Խորհրդարանը եւ Ձայն – հեռատեսիլի կեդրոնը: Սկիզբը ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ռումբեր նետելով դոհացած էր, բայց եւ այնպէս վիրաւորներ կային (շուրջ 100): Ի վերջոյ, կը հաստատուէր որ բանակ եւ ոստիկանութիւն կրաւորական դիրքի վրայ կը մնային, երբեմն նոյնիսկ միանալով ընդդիմութեան: Փարիզի մէջ, Շիրաք եւ Ժոսփէն կը հրաւիրէին Սլոպոտան Միլոսեւիչը որ քաշուի եւ կ'ողջունէին ժողովրդավարութեան յաղթանակը: Ամէն ինչ սկսած էր, երբ Սահմանադրական Ատեանը յայտարարած էր որ կը ջնջուի Սեպտեմբեր 24-ի ընտրութիւնը, զոր ընդդիմութիւնը շահած կը նկատէր: Իշխանութիւնը համաձայնած էր, ի վերջոյ որ Միլոսեւիչ չէ յաղթած, բայց առաջին դիրքի վրայ է եւ 2-րդ շրջան մը որոշած էր Հոկտեմբեր 8-ին: Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 6-ին, յայտնի չէր թէ ո՞ւր է Միլոսեւիչ: Բազմաթիւ վարկածներ կային: Ոմանց համար Պելկրատէն 100 քիլոմեթր հեռու վայր մը, այլ աղբիւրներ կ'ըսէին թէ Մոսկուա գացած է կամ Կիեւ: Բոլորովին անկարելի չէր նկատուեր նաեւ որ անձնատուր եղած ըլլայ եւ համակիր ուժերով հակայարձակման անցնի: Միլոսեւիչ կը հետապնդուի Լա Հէյի պատական Միջազգային Ատեանին կողմէ «պատերազմական ոճիրի» մեղադրանքով:

Հոկտեմբեր 5-ի երեկոյեան ժամը 19-ին, Քոսթունիցա ելոյթ կ'ունենար Քաղաքապետարանին պատշգամէն եւ կ'ըսէր. – «Սիրելի Սերպիա, հպարտ եմ որ Եուկոսլաւիոյ նախագահ ընտրուած եմ» կոչ ընելով նաեւ որ ժողովուրդը հանդարտ մնայ: Խօսքը ուղղելով աշխարհին աւելցուց՝ «Անկցի՛ն պատժամիջոցները»: Յոյս կայ որ մինչեւ մէկ շաբաթ վերնան Եուկոսլաւիոյ դէմ կիրարկուած պատժամիջոցները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՎԻՊԱԳԻՐԸ՝ Ահմետ Ալթան, որ Փարիզ եկած է Comme une blessure de sabre (Acte Sud) վէպին հրատարակման առթիւ, տեղեկացած է որ կը հետապնդուի յօդուածի մը պատճառաւ լոյս տեսած «Աքթիւէլ» շաբաթաթերթին մէջ: Հոն, գրագէտը կը դատապարտէր բանակին դերը իր երկրին քաղաքական կեանքին մէջ: Կրնայ եօթը տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ թիւ 2-ը՝ զօրավար Վալերի Մանիլով յայտարարած է որ 1999 Հոկտեմբեր 1-էն 2000 Հոկտեմբեր 4՝ 2472 ռուս զինուոր մեռած է Չեչենիա եւ 7076 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: «Զինուորներու Մայրերու» Միութեան համաձայն, իրական կորուստները առնուազն կրկնապատիկն են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԸ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՇԻՐԱՔԷՆ

Հոկտեմբեր 6 եւ 7-ի օրերը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէին Իսրայէլացիներուն թէ Պաղեստինցիներուն: Առաջինը, մահմետականներու աղօթքի օրն է, զոր Համասը «բարկութեան օր» մկրտած էր եւ յարձակումներու վախ կար: Շաբաթ ալ հրէական մեծ տօնն էր՝ Եոմ Քիփուրը (Մեծ ներում) ինչ որ նաեւ վտանգաւոր կը նկատուէր: Իսրայէլացիք արդէն չորս օրուան համար շրջափակած էին պաղեստինեան թաղերն ու շրջանները:

Փարիզի հանդիպումը ոչ մէկ դրական արդիւնքի յանգած էր, Պարաք ալ Շարմ էլ – Շէյխ չէր գացած, ուր հաւաքուած էին միայն, Մուպարաքի հովանաւորութեան տակ, Արաֆաթ, Տիկին Օլպրայթ: Տեղւոյն վրայ, Գազայի գօտիին մէջ, Հինգշաբթի օր (Հոկտեմբեր 5) միջադէպերը շարունակուած էին, մեռեալներուն թիւը (պաղեստինցի) 76-ի հասած էր:

Իսրայէլ եւ Ֆրանսայի Հրեաները շատ դժգոհ են Շիրաքի դիրքէն: Մեծ ռաբունին յատուկ ժամադրութիւն մը ուզած էր Շիրաքէն որպէսզի փոխանցէ իր եւ իր համայնքին վրդովումը: Չէր վարաներ յայտարարելէ հեռատեսիլէն թէ արաբամէտ այդ դիրքը կը վնասէ Ֆրանսայի: Կ'ըսուէր թէ Շիրաք անդիջողութիւն թելադրած է Արաֆաթի: Անկէ զատ, Հրեաները չեն ընդունած Շիրաքի սա արտայայտութիւնը՝ ժողովուրդի մը չի պատասխանուիր հրասայլով: Իսրայէլի եւ Հրեաներուն համար յանցանքը միայն պաղեստինեան կողմն է, Ա. Շարոնի դրդումը օգտագործած են «լայնօրէն կանխամտածուած ապստամբութեան մը համար»:

Պաղեստինեան կողմն ալ, ըլլայ Թանզիմը (Արաֆաթի քաղաքագօրքը), ըլլայ աւելի ծայրայեղ Համասը, ձեռնածալ նստելու տրամադրութիւն չունին: «Երուսաղէմ պաղեստինեան մարմնին սիրտն է» կ'ըսէ Պարկութի որ պետն է Արաֆաթի Ֆաթահին ու կ'աւելցնէ՝ ցորչափ չլսենք Իսրայէլացիներու բերնէն, որ կ'ընդունին պաղեստինեան իշխանութիւնը գրաւեալ Երուսաղէմի վրայ, պիտի կռուինք:

– Միացեալ – Նահանգները փակած են իրենց դեսպանատուներն ու հիւպատոսարանները Մերձաւոր – Արեւելքի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի 13 երկիրներու մէջ, ցոյցերու մտավախութեամբ: Նկատի առնուած երկիրներն են Ալժերիա, Պահրէյն, Եգիպտոս, Յորդանան, Թունուզ, Քուէյթ, Լիբանան, Սաուտի Արաբիա, Սուրիա, Մարոք, Օման, Արաբական Միացեալ Իշխանապետութիւններ, Եմէն:

– Բուն հարցը կը մնայ Երուսաղէմը: Կարելի չեղաւ դայն միջազգային քաղաքի մը վերածել եւ տարիներու երկայնքին, Հրեաները ջանք չխնայեցին փոխելու համար Երուսաղէմի դիմագիծը: Երեսուն տարի է, հրէական թաղամասեր հաստատեցին Արեւելեան – Երուսաղէմ եւ 90-ական թուականներուն արդէն, հոն ապրող Հրեաներու թիւը աւելի մեծ էր քան Պաղեստինցիներու թիւը, մինչ ըստ Օսլոյի համաձայնագրին (1993) Արեւելեան – Երուսաղէմը պաղեստինեան է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ տեղ տալ Հայկ. բանաձեւին քուէարկութեան հակազդեցութիւններուն: Հայաստանի հետ օդային տարածքը փակելու որոշումին հետ ամէնէն աւելի կը խօսուի Ինճիրլիքի ամերիկեան ռազմակայանին արտօնութիւնը չերկարաձգելու եւ Պաղտատի հետ յարաբերութեան խաղաքարտը շահարկելու մասին: Նոյնիսկ նիւթ կ'ըլլայ Պաղտատ Թուրք դեսպան մը նշանակելու հարցը:

Թրքական թերթերու մէջ տեղ տրուած է քաղաքական դէմքերու հակազդեցութիւններուն ալ. Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ս. Տէմիրէլ ԱՄՆ-ու ղեկավարներուն հարց կու տայ թէ ի՛նչով առընչուած են 85 տարի առաջ պատահած դէպքերու որոնց պատճառով ռումբ մը կը նետեն Թուրքեւամերիկեան այնքան փայլուն յարաբերութիւններուն վրայ: Վարչապետ Էճէվիթ պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ իրենց ունեցած պատժամիջոցները կիրարկելու ամէն կարելիութեան տէր են, սակայն, կը նախընտրէ Գոնկրէսին վերջնական որոշումէն առաջ այդ մասին ամէն բան չհրապարակել: Իսկ փոխ-վարչապետ Մ. Եըլմազ յայտնած է թէ Թուրքիոյ պատժամիջոցները ամէնէն աւելի կը վնասեն Հայաստանի որ հեռամուտ է ԱՄՆ-ու ընտրական մթնոլորտը շահագործելով Գոնկրէսէն վաւերացում ստանալու ցեղասպանութեան բանաձեւին:

Թուրք եւ ամերիկացի գործի մարդոց միութիւնն ալ արտակարգ ժողով մը գումարելով որոշած է քայլերու դիմել: Միութեան նախագահը կուղէ 200 հոգինոց պատուիրակութեամբ մը ԱՄՆ-ու Ծերակոյտին այց մը տալ, եթէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հաւանութիւն տայ: Ան ըսած է նաեւ թէ որոշած են Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներուն վերաբերեալ միջազգային գիտաժողով մը կազմել. այդ նպատակով կոչ ըրած է որ նիւթին մասին գտնուած բոլոր փաստաթուղթերը իրենց ղրկուին, որպէսզի հրատարակեն: Առ այդ, ձեռնարկուած է երկու հատորի հրատարակութեան. մէկը Վանի նախկին կուսակալ Ա. Թալայի գործն է «Քանդուող քաղաքի մը պատմութիւնը», երկրորդը՝ ռուս զօրավար Մայեւսքիի «Արեւելեան Անատոլուի տեղեկագիրը»:

Հոկտ. 6-ի թերթերը կը տեղեկացնեն թէ Ասորիներու բնաջնջումին մասին արտայայտութիւններու տէր ասորի կրօնաւորը՝ Եուսուֆ Ագչան, ապահովութեան ուժերու կողմէ հսկողութեան տակ առնուած է:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 26-ի մեր թիւով հաղորդած էինք թէ Էրզրումի համալսարանին մէջ կը բացուէր հայեւթուրք յարաբերութեանց հետազօտութեան կեդրոն մը: «Ֆիկարօ», լուրը տուած էր երկդիմի ձեւով, դայն խորագրելով՝ «Հայոց ցեղասպանութեան հետազօտութեան կեդրոն» ինչ որ շփոթութիւն կը ստեղծէր եւ ճշդած էինք թէ Կեդրոնին նպատակն էր ուսումնասիրել Հայերու գործած ջարդը»: Կեդրոնը պատմական տուեալներու լոյսին տակ պիտի պարզէ հայկական տեսակէտը եւ ցոյց տայ թէ Հայերը ինչպիսի՛ սպանդներ գործած են Թուրքերու դէմ: Հոկտեմբեր 4-ին բացման հանդիսութեան խօսք տրուած է 93-ամեայ ծերունիի մը որ պատմած է թէ Հայերը զանգուածային կոտորածներ կատարած են այդ շրջանին մէջ եւ հարիւրհազարաւոր Թուրքեր սպաննած:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԿԸ ՎՐԴՈՎԷ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարմարա» (Հոկտեմբեր 5) կը տեղեկացնէ թէ Լիբանանի քաղաքացի Գէորգ Խաչերեան անցեալ տարի Ատանայի դատարաններէն մէկուն մօտ դատ բացած է, իրեն պատկանող կալուածներ ետ պահանջելու նպատակով: «Գուվայը միլլիյէ» (Ազգ. Ուժ) միութիւնը որուն կեդրոնը կը գտնուի նոյն քաղաքին մէջ, վայրոյթով հակազդած է: Նախագահ Ս. Կինիկէօր մամուլի ասուլիսի մը բացատրած է թէ 1999 Յուլիս 21-ին բացած դատով Գ. Խաչերեան հողային կալուածի պահանջ ներկայացուցած է: Աւելցուցած է թէ 1922-ին երեք տարի պայմանաժամ տրուած էր Անատոլուէն հեռացած Հայերուն, որպէսզի եթէ վերադառնան տէր դառնան իրենց կալուածներուն: Այդ պայմանաժամէն ետք պետական գանձատունը որպէս «լքեալ գոյք» գրաւած է այդ հողերը: «Հիմա Հայերը յաջորդաբար մեզի դէմ դատ պիտի բանան, հիմնուելով կալուածաթուղթերու վրայ որոնք իրաւական արժէք չունին: Բայց մենք Ատանայի մէջ թիզ մը հող իսկ չունինք Հայերուն տալու համար» ըսած է Ս. Կինիկէօր:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(5/11 Octobre)

Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթաթերթը «Նախագահ մը կրնա՞յ հետաքննութեան ենթարկուիլ» հարցումին երկու տարբեր հոսանքէ տրուած պատասխաններու էջ մը յատկացուցած է: Առաջին պատասխանողը Ընկերվարական կուսակցութեան առաջին քարտուղար՝ Ֆ. Հոլանտ է, երկրորդը՝ ԷՌ.ՓԷ-ԷՌ-ի բանբեր, երեսփոխան Փ. Տէվէճեան:

Առաջինը ընդունելով հանդերձ թէ պետութեան ղեկավար մը որեւէ քաղաքացի մը չէ, հարկաւոր կը նկատէ որ յետագային աւելի յստակացուի պետութեան նախագահին կարգավիճակը:

Իսկ Փ. Տէվէճեան կը մատնանշէ որ նախագահական անձեռնմխելիութիւնը ամէն երկրի մէջ գոյութիւն ունի եւ հիմնուած է իշխանութիւններու բաժանումի սկզբունքին վրայ:

Ֆրանսայի մէջ Գ. Հանրապետութենէն ի վեր նախագահ մը կրնայ Բարձրագոյն Ատեան հանուիլ միմիայն ծանրակշիռ դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ: Կը յիշեցնէ թէ որպէս վկայ հրաւիրուելու համար, նախարարի մը պարագային երբ անհրաժեշտ է Նախարարաց Խորհուրդին համաձայնութիւնը, կարելի՞ է մտածել որ նախագահը պատասխանէ երկրին 650 դատաւորներէն մէկուն որ զինքը թիրախ առնող չինծու բողոք մը ստացած է: Փ. Տէվէճեան նախագահին անձեռնմխելիութիւնը վիճարկումի նիւթ ընողներու դիրքը կը բացատրէ ընտրական արշաւով: Ժողովուրդին դատումը արժէք կ'ունենայ, կ'ըսէ, եթէ ան հիմնուած է հարցին լաւատեղեկութեան վրայ: Մանաւանդ եթէ կը զօրէ աւելի կարճ շրջանի մը համար, հնգամեակի հանրաքուէէն ի վեր: Ուստի կը թելադրէ որ անհամբերները հանդարտին:

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐԸ

ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական Ժողովին քուէարկութեան յղուած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը, անկախ արդիւնքէն, ուշագրաւ է Թրքական քաղաքական ու մամուլի շրջանակին պատճառած գրեթէ խուճապային տրամադրութիւններով: Թերթերու ամէն մէկ թիւին մէջ տեղ կը գտնեն մէկէ աւելի գրութիւններ որոնք մօտեցումներու, անդրադարձներու զանազանեալ պատկեր մը կու տան: Բնականաբար, գլխաւոր տեղը կը գրաւեն «Ցեղասպանութիւն» որակումը մերժող պատճառաբանութիւնները, Հայաստանի ուղղուած ազդարարութիւններն ու սպառնալիքները եւ երրորդ երկիրներու հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները չահարկող կեցուածքը:

Այս սովորական երեւոյթին քով, հետաքրքրական է նշմարել թէ Թրքական շրջանակներու մէջ սկսած են տեղ գտնել «զարտուղի» զատումներ ալ: Հաւանաբար, անոնք տակաւին անմիջական դեր պիտի չկարենան կատարել Թուրքիոյ պաշտօնական կեցուածքին լուրջ փոփոխութիւն բերելու գործին մէջ. սակայն, բաւական նշանակալից են, առնուազն՝ Հարցին հանդէպ ցուցաբերուած մերժումի աւանդութեան մէջ ճեղքեր բանալու հանգամանքով:

Համկադդեցութիւններու «զարտուղի» այս գիծէն է, օրինակ, ինքնաքըն – նադատական կեցուածքը, նոյնիսկ երբ վերջնական նպատակը կը մնայ ժխտումի, ուրացումի քաղաքականութեան: Նախկին դեսպան Շիւքրիւ Էլէքտաղ ծաւալուն գրութեամբ մը («Միլլիյէթ» – Հոկտեմբեր 2) անուղղակի կերպով կը մեղադրէ նախկին նախագահ Թ. Էօզալը որ 1985–ին ԱՄՆ կատարած այցին հանդիպումներ ունեցած է ամերիկացի պատմաբաններու հետ եւ անոնց ապահովութիւն տուած որ Օսմանեան արխիւները ամբողջութեամբ պիտի բացուին եւ առանց որեւէ սահմանափակումի պիտի տրամադրուին հետազօտողներու: Սակայն, այդ խոստումները չգործադրըւեցան: Դարմանելու համար կացութիւնը, Շ. Էլէքտաղ հարկաւոր կը նկատէ ոչ միայն Թրքական եւ Հայկական, այլեւ՝ ռուսական, գերմանական, աւստրիական, Ֆրանսական եւ Զօրեան հիմնարկի դիւաններուն ուսումնասիրութիւնը: Այդ նպատակով առաջին քայլ կը նկատէ բոլոր այդ երկիրներէն մասնագէտ պատմաբաններու Թուրքիոյ մէջ մէկտեղումը, պատրաստելու համար ուսումնասիրութեան ընթացքին ծրագիրն ու մեթոտը:

Նոյն գիրքէն արտայայտուած է նիւթին մասնագէտ նկատուած Թուրք մտաւորական Թանէր Աքչամ որ «Նոր հազարամեակ» («Ենի պինեըլ») թերթին մէջ («Մարմարա» – Հոկտ. 2) Թրքական աղբիւրներ յիշեցնելով կ'առարկէ կրկնուած պատճառաբանութիւններու. ան կ'ըսէ թէ ճիշդ չէ որ Հայերու տեղահանութիւնը կատարուած է միայն արեւելեան նահանգներէն, թէ թիւի վէճերը բան չեն փոխեր կատարուածին անմարդկային բընոյթէն, եւ վերջապէս, թէ աշխարհամարտէն ետք հակառակ որ իթթիհատականները մաքրեցին դիւանները, կան մեծ թիւով փաստաթուղթեր:

Շ. Էլէքտաղի կեցուածքը, ճիշդ է որ կը կրկնէ խնդիրը ոչ քաղաքական, այլ պատմական շրջանակի մէջ դնելու մտադրութիւնը. իսկ Թ. Աքչամի մօտ տիրական է մարդկայնական գիծը:

Նիւթին Թրքական շրջանակներէ տըրուած տարողութեան մէկ վկայութիւնն է նոյն թերթին կողմէ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Արա Բարբեանի հետ կատարուած հարցազրոյցն ալ: Ան կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան բանաձեւերու Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն վրայ ազդեցութեան մասին աւելորդ է խօսիլ, քանի որ այդ յարաբերութիւնները արդէն գէշ են քանի որ Թուրքիա միշտ մերժած է դիւանագիտական կապ հաստատելու Երեւանի ձգտումները: Համամտութիւն կը յայտնէ որ հարցը վիճարկումի դրուի, վերջնական նպատակ ունենալով ճանաչումը: Կ'ըսէ թէ երրորդ երկիրներ միջամուխ կ'ըլլան խնդրին, քանի որ Թուրքիա հայկական կողմին հետ այդ մասին երկխօսութիւնը միշտ մերժած է: Զրոյցը կ'աւարտի Ա. Բարբեանի վստահութեամբ թէ ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ գործուած յանցանք է եւ նոյնիսկ եթէ Թուրքիա շարունակէ ժխտել, աշխարհ պիտի ընդունի այդ իրականութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Միլլիյէթ» (Հոկտ. 2) նիւթին մասին զրոյց ունեցած է Ֆրանսայի դեսպան Կարսխայի հետ, քանի որ անմիջական կերպով ԱՄՆ–ու զարգացումներուն կը կապուի ճանաչման Ֆրանսայի Ծերակոյտին օրակարգին գալու հեռանկարը:

Դեսպանը բաւած է թէ Ֆրանսայի կառավարութեան կեցուածքին մէջ ոչինչ փոխուած է եւ ան համամիտ չէ որ Խորհրդարանը կարծիք յայտնէ պատմական նիւթերու մասին: «Կառավարութիւնը բանաձեւին օրակարգի նիւթ ըլլալուն դէմ ամէն ջանք պիտի գործադրէ: Իսկ եթէ ան օրակարգի նիւթ ըլլայ, ջանք պիտի չխնայէ որպէսզի մերժուի» կ'ըսէ դեսպան Կարսխա: Ապա կը բացատրէ կառավարութեան տեսակէտը. «Նախ պիտի բսուի որ պատմական պատահարները օրէնսդիր ատեանի մը հետ կապ չեն կըրնար ունենալ եւ թէ հարցին մասին կարծիք յայտնելու ձեռնհաս չէ այդ ատեանը: Երկրորդ, կառավարութիւնը 1915–ի պատահարներուն Ծերակոյտին կողմէ "ցեղասպանութիւն" որակումին դէմ է, քանի որ նման բան դէմ է թէ' Ֆրանսայի, թէ' Հայաստանի շահերուն»:

Ծերակուտականներուն ըսուած է ամենամեծ յստակութեամբ թէ Թուրքիա Եւրոպայի կարեւոր մէկ գործակիցն է եւ թէ 1915–ին պատասխանատուութիւնը կարելի չէ վերագրել 1923–ին վարչաձեւը ամբողջովին փոխուած երկրին ներկայի կառավարութեան: Այս բաները ըսելէ ետք Ֆրանսայի դեսպանը կը նշէ Հայաստանի դժուարութիւններն ալ որոնք կրնան դարման գտնել Թուրքիոյ հետ բարիդրացնութեան յարաբերութիւններով: «Ֆրանսայի հայ գաղութին ալ կ'ըսենք թէ հանգրստաւէտ պայմաններու մէջ Թուրքիոյ հետ պայքարելու տրամադրութիւն յայտնել դիւրին է» կ'ըսէ Կարսխա:

Զրոյցին վերջաւորութեան ան եւս կը կրկնէ. «այս բնոյթի հարցերը պէտք չէ քաղաքականացնել: Պատմութիւնը քաղաքականացնել վտանգաւոր է»:

Երեւութապէս նորութիւն չկայ 1915–ըստ կամ նա ձեւով պատմութեան շրջարկէն չհանելու Թրքական կեցուածքին ու արեւմուտքէն Թուրքիոյ յայտնուած պոռակցութեան երեւոյթին մէջ: Այսուհանդերձ, նիւթին Թրքական շրջանակներու կողմէ տրուած աննախընթաց ծաւալն անգամ կը բաւէ երկակի ընթերցումի մը մղելու ըսուածն ու գրուածը: Այդ ընթերցումը հետաքրքրական հեռանկարներ կը բանայ, նոյնիսկ եթէ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական Ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին Հոկտեմբեր 3–ի քուէարկութեան օրինակին անմիջական կերպով չհետեւին նոյն երկրին, կամ այլ երկիրներու քաղաքական ատեանները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԷՏԵՐԸ

(Սեփական «Յառաջ»ի). –

Պ. Վարդան Օսկանեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին նախարարը, մասնաւոր հրաւէրով Վենետիկ գըտնուեցաւ Սեպտ. 10 եւ 11, որպէս Մխիթարեան նախկին սան (Հալէպէն), խօսք առնելու 300–ամեակի առիթով:

Յետ իր փայլուն ելոյթին, ան փափաքեցաւ օր մը եւս մնալ վանքի կամարներուն տակ, մտերիմ պահեր անցընելու համար իր երբեմնի դաստիարակներուն հետ:

Բնականաբար իր հետաքրքրութիւնները ուղղուած էին Միաբանութեան գործունէութեան, հայաստանեան ծրագիրներուն եւ Վիէննայի եւ Վենետիկի մասնաճիւղերու միութեան, իսկ մերը, նոյնքան բնականաբար ուղղուած Հայաստանի արտագաղթի, քաղաքական, տնտեսական, զինուորական եւ այլ հայրենական հարցերուն:

Նախարարը կարեւոր կը նկատէ որ Մըխիթարեանները եւ անոնց գործունէութիւնը աւելի ճանչցուին Հայաստանի ժողովուրդին կողմէ, քանի 70 տարի վարագոյր մը քաշուած ըլլալով Սփիւռքի դէմ, շատեր անտեղեակ են անոր կարեւորութեան եւ արժէքներուն:

Հարկաւոր է, – ըսաւ, – որ լաւատես ըլլանք, քանի Հոկտ. 27–ի դժուարագոյն պահը գերազանցուած է:

2001 թուականը կ'ըլլայ բեկումնային(՞) տարի, շնորհիւ 1700–ամեակին, նաեւ տնտեսական զարկ կը տրուի, քանի Միացեալ–Նահանգներէն Պ. Գրիգորեան 165 միլիոն տոլարի ներդրում մը խոստացած է կատարել Հայրենիքի մէջ, որուն շնորհիւ մշակութային 22 կառոյցներ պիտի վերականգնին, գրօսաշրջութեան զարկ պիտի տրուի, քաղաքին մէջ կարդ մը կէս մնացած ծրագիրներ պիտի ամբողջանան եւ վերջապէս լուրջ ծրագիրներ կը հետապնդուին:

Լեռնային Ղարաբաղին նկատմամբ, մօտ ապագային ռազմական գործողութիւններ կամ բախումներ տեղի չեն ունենար. բանակցութիւնները կը շարունակուին, եւ միայն երկուստեք փոխադարձ զիջողութեամբ կարելի է լուծում մը յանգիլ:

Մեղրիի խօսք եղած է բայց մերժըւած է բացարձակապէս, սահման չկորսնցնելու համար Իրանի հետ: Մեղրիի հարցը վերջնականապէս փակուած է:

Թէ ի՞նչ կարգավիճակ կ'ունենայ Արցախը... ներկայիս միակ յստակ կէտը այն է որ երբեք մաս պիտի չկազմէ Ատրպէյճանի. արդէն իսկ վերջին առաջարկներուն մէջ Ատրպէյճանը չի յիշատակուիր որպէս Ղարաբաղի պահանջատէր:

Մեր քաղաքականութիւնը (արտաքին) հասած է բարերար հաւասարակշռութեան մը՝ ընդմէջ Ռուսաստանի եւ Միացեալ – Նահանգներու, ինչ որ չէ պարագան մեր դրացի երկու երկիրներուն. մեր տարածքային վիճակը շատ աւելի լաւ է:

Ինչպէ՞ս բացատրել ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ...

Վստահօրէն թիւերը չափազանցուած են: Այնուհանդերձ երկրին տնտեսական ծանր վիճակը եւ մանաւանդ ապագայի մասին անյոյս կացութիւն մը, շատերը կը մղեն արտագաղթի, մեծ մասամբ դէպի Ռուսաստան, ուր քիչ մը աւելի լաւ պայմաններ կրնան գտնել: Մենք պէտք է համոզիչ կերպով ցոյց տանք ժողովուրդին թէ ո՛ւր կ'երթանք:

Ըստ ինծի, նկատի առած որ մեր բանակին պաշտօնական թիւը 40 հազար է, այսօր Հայաստանի մէջ երկուքուկէս միլիոն բնակչութիւն կայ, նուազագոյն:

Ունինք հինգ տարուան ծրագիր. կը սպասենք մեր եւ «Լինսի» հիմնարկի պայմանագրի ստորագրութեան, որ պիտի չուշանայ: Այդ 165 միլիոն տոլարէն մաս մը պիտի յատկացնենք փոքր եւ միջին գործառնութիւններու, մաս մը Ապարանէն Վրաստան տանող մայրուղիին, 15 միլիոն՝ երկրաշարժի գօտիին, 20՝ գրօսաշրջութեան, գլխաւորաբար Սեւանի աւազանին շուրջ եւ Ծաղկաձորի մէջ փոքր մաս մը Երեւանի կեդրոնի վերակառուցման, պիտի բացուի ճարտ. Թամանեանի ծրագրած Գլխաւոր Պողոտան որ պիտի դառնայ Երեւանի հետիոտն գօտի: Ընդհանուր առմամբ լաւատես պէտք է ըլլալ. դժուարագոյն մասը անցած կարելի է նկատել:

Սփիւռքը պէտք է իր մասնակցութիւնը բերէ երկիրը լճացումէն դուրս հանելու: Եթէ անցեալին անիրաւութիւններ գործըւած են սփիւռքահայ գործարարներու նկատմամբ, ներկայիս շատ նախանձախնդիր ենք կաշառակերութեան երեւոյթին դէմ, այդ չի նշանակեր որ կատարելութեան հասած ենք այդ ուղղութեամբ:

Այն հարցումին թէ արդեօք Թուրքիան կ'օգնէ՞ արտագաղթին..., նախարարը պատասխանեց թէ նման ապացոյց մը չունինք. գործնականին մէջ Հայերն են որ «փող են սարքում Թուրքերի հետ»... (ա՛խ սա Հայերը...):

Եւրոպայի Խորհուրդի Հայաստանի անդամակցութեան նկատմամբ, նախարարը նկատել տուաւ որ մենք հարց չունինք, սպասումը կամ յետաձգումը Ատրպէյճանի պատճառով է, քանի կ'ուզեն երկու Պետութիւնները միասին մտնել: Ամէն պարագայի մէջ, վերջին պայմանաժամ տրուած է յառաջիկայ Նոյեմբեր ամիսը, եթէ Ատրպէյճան մինչ այդ չլուծէ ժողովրդավարական իր ներքին հարցերը, Հայաստան առանձին կը մտնէ:

Ի՞նչ առաւելութիւն կու տայ մեզի նման անդամակցութիւն մը:

Արեւմտեան առումով, ժողովրդավարական դառնալու համար, տակաւին երկար ճամբայ ունինք կտրելիք, սակայն հազիւ անդամ դառնանք Եւրոպայի Խորհուրդին, պիտի ստիպուինք արագացնել մեր ժողովրդավարական ընթացքը, կարճ ժամանակի մէջ հասնելու համար եւրոպական մակարդակին:

Միացեալ–Նահանգներու ընտրութիւնները կրնա՞ն Հայաստանի հանդէպ իրենց քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնել:

Ընդհանուր գիծերու մէջ մեծ բան մը չեն կրնար փոխել: Դեմոկրատ նախագահ մը աւելի նպաստաւոր է մեզի, քան հանրապետականները, որոնք չեշտուած թըրքասիրութիւն ունին եւ քարիւղի «լոպի»ներու ազդեցութեան ենթակայ են: Զմոռնանք որ Բաքուն քարիւղ կ'արտադրէ, իսկ մենք մշակոյթ եւ խմացական կարողութիւններ(՞):

Իսկ Եհովայի վկանե՞րը...

Որպէս ժողովրդավար պետութիւն, իրաւունք չունինք զանոնք հալածելու: Այդ պէտք է Հայց. Եկեղեցիին եւ ինչու չէ նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան համատեղ դաստիարակչական գործը դառնայ, ժողովուրդը լուսաբանելու եւ կապելու համոզումով իր Մայր Եկեղեցիին, նախնիքներու հաւատքին:

Ջաւա՞խքը...

Շատ վտանգաւոր ռումբ մըն է: Մեր առեւտուրի 80%–ը Վրաստանէն կ'անցնի: Մենք անհրաժեշտօրէն պէտք ունինք բարեկամական կապերը զօրացնելու Վրաստանի հետ, որուն ներքին վիճակը պայթուցիկ է: Եթէ սխալ քայլ մը առնուի որեւէ կերպով, Հայաստան մեծապէս կը վնասէ:

Շատ աւելի դիւրին է զինուորական յաղթանակներ տանիլ, քան խաղաղութիւն եւ բարեկամական մթնոլորտ ստեղծել դարաւոր դրացիներու միջեւ:

Յ. Պ.

ՔԷ Տ'ՕՐՍԷԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ

Լուսանկարչութիւնը աննախընթաց վերարժեւորման շրջան մը կ'ապրի, որուն բերմամբ ոչ միայն անոր գեղարուեստական արժանիքները կը գովերգուին, այլ նաեւ՝ վաւերագրական յատկութիւնը:

Այս բովին մէջ, երեւան կ'ելլեն տասնամեակներով անտեսուած, անյայտ մնացած կամ ուշադրութենէ վրիպած գանձեր որոնք, գէթ ինչ կը վերաբերի անցեալին (վերջին մէկ ու կէս դարը ընդգրկող), նոր լոյս կը սփռեն անոր վրայ եւ կամ յաւելեալ տարածք կու տան անհամար եղելութիւններու, պատմական, քաղաքական, ընկերային թէ մշակութային մարզերը յուզող:

Այս ծիրին մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին գործոց նախարարութիւնը, Քէ տ'Օրսէն, կը ցուցադրէ տասնեակ հազարներ ընդգրկող իր լուսանկարչական արխիւէն 140 լուսանկար(1), ժամանակի ընթացքին աշխարհի զանազան անկիւններէն ուղարկուած, իր պաշտօնեաներուն կողմէ եւ կամ իր պատուէրով իրագործուած:

Ցուցադրուած բոլոր լուսանկարները անտիպ են եւ տեղի ունեցող իրադարձութիւնը՝ «երկնային անակնկալ մը», ինչպէս կը գրեն Միշէլ Կէրէն եւ Էմմանիւէլ տը Ռու «Լը Մոնտ»ի մէջ: Ասիկա կը հաստատէ ֆրանսական առանձնաշնորհում մը. այն է թէ Ֆրանսայի մէջ, լուսանկարչութեան օրրանին, Փարիզ կամ նահանգ գտնուող պետական այլազան վարչութիւնները լուսանկարչական գանձերով կը յորդին, երկար ատեն թաղուած վիճակի մէջ մնացած, որոնցմէ շատեր 1980-ական տարիներուն լոյսի բերուեցան:

Քսան տարի ետք, խնամակալ Փիէր Ֆուրնիէի եւ Արտաքին գործոց նախարար Հ. Վետրինի (իր կարգին սիրողական լուսանկարիչ) նախաձեռնութեամբ, կարգը Քէ տ'Օրսէինն է իր դարանները պրպտելու: Ցարդ արձանագրուած են 30.000 լուսանկարներ: Եթէ առաջին պատկերները քաշուած են 1850ական տարիներուն, տասնամեակ մը ետք ընթացքը կ'արագանայ, որ իր բարձրագոյն կէտին կը հասնի 1880-էն մինչեւ Ի. դարու առաջին տարիները, որմէ ետք «պատկերազարդ հրապարակագրութիւնն է որ աւանդը կը շարունակէ», ինչպէս կը բացատրէ Փ. Ֆուրնիէ: Նախարարութիւնը երբեք չէ յայտնած թէ ի՛նչ դեր եւ ծառայութիւն մատուցանած են այս պատկերները: Հետեւաբար, այս հաւաքածոն արդիւնքն է անձնական նախաձեռնութիւններու, ֆրանսական դեսպանատուներուն եւ հիւպատոսարաններուն մէջ:

Ցուցահանդէսը շեշտը կը դնէ այն նկարներուն վրայ որոնք դիւանագիտական պայուսակով ուղարկուած են, աշխարհի զանազան անկիւններուն գործող պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք ուզած են տեսողական վկայութիւն մը առաքել «մայր տուն»: Դրդապատճառները վաւերագրական, ազգագրական, տարաշխարհային, հնաբանական եւ աշխարհագրական են: Անձնական նաեւ: Լաօս գործող դիւանագէտ մը իր ուղարկած լուսանկարին կցած է հետեւեալ յիշատակութիւնը. «Որսի գացի, կոկորդիլոս մը սպաննեցի»: Այս պատկերներուն ետին, շատ քիչ անգամ յայտնի լուսանկարիչներու անունները կը հանդիպինք, ինչպէս Լը Կրէյ, Նատար, Պոնֆիլ: Անոնց ետին պահուած են անանուն լուսանկարիչներ (բազմաթիւ պատկերներ ստորագրութիւն չեն կրեր) եւ կամ նոյն ասպարէզէն չէին, ինչպէս դիւանագէտներ, տեղւոյն վրայ գտնուող սիրողականներ, հիւպատոսները իրենք, աշխարհագրողներ, լեզուաբաններ, հիւպատոսարաններուն առընչուող գործի մարդիկ:

Այսպէս, պատկերներուն ներկայացուած նիւթերը մեծ այլազանութիւն ունին: Համաճարակ մը, թաթառ մը (Վալբարէզօ, 1888), քաղաքական տեղական իրադարձութիւն մը (տալայ-լամայի աքսորը Տէյհի, 1910), պատերազմ մը կամ յեղափոխութիւն մը (Հայերու առաջին ջարդը, 1909)(2), ճարտարապետական աշխատանք մը (Ս. Գերեզմանին վերակառուցումը Երուսաղէմ, 1862-էն 1868), տիպարային դիմանկարներ եւ կամ պարզապէս տեսարան մը (Գօրգովատօ, Պրազիլ, 1868):

Այս լուսանկարները յիշել կու տան թէ դիւանագէտ մը յաճախ գործի առնուած էր իր արկածախնդրական յատկութիւններուն համար: Քէ տ'Օրսէի գանձին կէսը կապ ունի նախարարութեան «խոհանոց»ին հետ, իր «ընտանեկան» կողմին հետ, ինչպէս կը կոչէ Փ. Ֆուրնիէ. այսինքն՝ դեսպանատուներու գործողներ, հիւպատոսական կեանքի երեւոյթներ: Այս մասը դուրս ձգուած է ցուցահանդէսէն, բայց եւ այնպէս ան հաճելի դիմանկարներով առատ պէտք է ըլլայ, ինչպէս Գլօտէլի, Սէն-Ժօն Փերսի կամ Ժիրօտուի, որոնք Քէ տ'Օրսէի հաշւոյն աշխարհը շրջագայեցան: «Տակաւին շատ բան կայ ընելիք» կը հաստատէ Փ. Ֆուրնիէ:

Կազմեց՝ ՍԱՐՈՒՆԻ

(1) REGARDS SUR LE MONDE, TRESORS PHOTOGRAPHIQUES DU QUAI D'ORSAY (1860 - 1914).
Musée d'histoire contemporaine - BDIC, Hôtel des Invalides. Paris 7 e.

(2) Ատանայի ջարդը պէտք է ըլլայ, որուն կ'ակնարկեն յօդուածագիրները:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՕՓՔԱՊՈՒ (Պոլիս) Լեւոն Վարդուհեան նորակառոյց վարժարանի բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 24-ին, վարժարանին պարտէզին մէջ: Այս ձեւով, Լեւոն Վարդուհեան վարժարանն ալ ըստ նախակրթութեան օրէնքի պարտադրութեան, ամբողջացուցած եղաւ իր ութ դասարանները: Այս իրագործումը կարելի եղած է շնորհիւ Պր. Վարուժան Մորի բարերարութեան: Այս առթիւ, արտայայտուած են վարժարանի բազմամեայ տնօրէնուհի Տիկին Անի Աքչէհիրլի, Վարուժան Մոր, ճարտարապետ՝ Գէորգ Խօզգարակէօզ, հիմնադիր Եդուարդ Հարբութ, Թաղային Խորհուրդի ներկայացուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ, բոլորն ալ գնահատելով տարուած աշխատանքը: Տեղւոյն Թաղային Խորհուրդը յուշանուէրներով պատուած է բարերարը, մայրը եւ ճարտարապետը:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ օծման եւ վերաբացման հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Ուրբաթ, Սեպտ. 29 եւ Շաբաթ, Սեպտ. 30-ին: Երկրաշարժէն վնասուած եւ ամբողջովին վերանորոգուած եկեղեցիին օծումը կատարուած է Ուրբաթ իրիկուն ձեռամբ Մեսրոպ Պատրիարքին եւ Շահան Արք. Սվաճեանի ու վերստին պաշտամունքի բացուած է: Իսկ յաջորդ առտու տեղի ունեցած է հանդիսաւոր պատարագ, Կիրակի առտու ալ կատարուած է եկեղեցւոյ մատղօրհնութիւնը եւ Սահակեան վարժարանին ի նպաստ սիրոյ սեղան մը սարքուած է: Պատարագը մատուցանած է Շահան Արք., իսկ Մեսրոպ Պատրիարք նախագահած է արարողութիւններուն: Ապա տեղի ունեցած սիրոյ սեղանին որուն եւս նախագահած է Մեսրոպ Արք., բացումը կատարած է բարերար Սեդրակ Թոքատ: Իրեն յաջորդած է Սամաթիոյ Թաղային Խորհուրդի ատենապետ Գէորգ Եանէր, հայերէնով եւ թրքերէնով: Օրուան հանդիսավար Պարոն Նալպանտի բացած հանգանակութիւնը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ երկու ժամուան մէջ գրեթէ գոյացած է անհրաժեշտ այն գումարը որ հարկ էր դպրոցին պիւտճէին բացը փակելու համար: Դպրոցին աշակերտներուն կողմէ արտասանուած քանի մը բանաստեղծութիւններէ ետք հանդիսութիւնը վերջ գտած է Պատրիարքին հուսկ բանքով եւ տէրունական աղօթքով:

1700-ԱՄԵԱԿ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2000 թ. Սեպտեմբերի 7-ին Երեւանի «Էրեբունի» հիւրանոցում կայացաւ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի տօնակատարութիւնների շրջանակներում ուխտագնացների եւ զբօսաշրջիկների ընդունման եւ սպասարկման յանձնախմբի հերթական նիստը՝ ՔՀՊԿՀ 1700-ամեակի եկեղեցական գրասենեակի վարիչ-քարտուղար Գերաշնորհ Տ. Ցովնան Արք. Տէրտէրեանի նախագահութեամբ:

Քննարկուած հարցերի շրջանակում, որոշում կայացուեց յանձնախմբին առընթեր ընտրել 7 անձից բաղկացած գործադիր մարմին՝ հետեւեալ կազմով. –

1. Լեւոն Իվանեան — ՔՀՊԿՀ 1700-ամեակի գրասենեակի ներկայացուցիչ,
2. Ռոմէն Կոզմոյեան — ատենապետ,
3. Արթուր Ոսկանեան — ատենադպիր,
4. Ֆրանց Գէորգեան,
5. Ֆելիքս Սիմոնեան,
6. Արա Ռոստոմեան,
7. Արկադի Սահակեան:

Գործադիր մարմինը հանդիսանում է Հայաստանում գործող 17 տուրիստական ընկերութիւնների ներկայացուցիչը, որոնք Մայր Աթոռի, 1700-ամեակի գրասենեակի հետ համատեղ պէտք է զբաղուեն 2001 թուականի ընթացքում ուխտագնացների եւ զբօսաշրջիկների Հայաստան այցելութիւնների կազմակերպմամբ եւ համակարգմամբ:

ՔՀՊԿՀ 1700-ամեակի եկեղեցական գրասենեակը պաշտօնապէս յայտարարում է, որ ստեղծուած մասնագիտացուած մարմինը հանդիսանում է Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու, ՔՀՊԿՀ 1700-ամեակի տօնակատարութիւնների գործադիր վարչութեան միակ լիազօրուած մարմինը, որ կատարելու է տօնական միջոցառումներին անհրաժեշտ, տուրիզմին առնչուող բոլոր հարցերի կազմակերպական եւ համակարգման աշխատանքները:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
1700-ԱՄԵԱԿԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ
ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԷ.

Ոչ ոք ուշադրութիւն կ'ընէր իրեն:

Չորս կողմը քննելով, խոժոռ նայուածքով մը, Մարտիկ աղա ճեղքեց հոծ շարքեր ու գնաց տեղաւորուելու լրագիրներու սեղանին քով՝ շարունակելով իր հետախուզումը:

Քիչ – քիչ կը բարկանար, որ այդչափ բազմութեան մէջ գինքը ճանչցող մը չէր լար...

Նեղացած՝ հզօր ձայնով մը, ուր ակամայ բարկութիւն մը կար, կառսօնը կանչեց.

– Կառսօ՛ն, սուրճ մը բեր:

Քանի մը գլուխներ դարձան ձայնին խոժոռ տիրապետական շեշտէն հետաքրքրուած:

Մարտիկ աղա գլուխը լրագիրի մը մէջ խոթեց՝ յուսալով, թէ այդ նայողներէն մէկը զինքը կը ճանչնար ու քովը կու գար:

Գլուխները նորէն իրենց գործերուն դարձան:

Քիչ մը կարդալէն վերջը լրագիրը տեղը դրաւ ու ուժով մը հազաց, թքաւ, յօրանջեց, փնտռտաց:

– «Մշակ» ունի՞ք, – ըսաւ կառսօնին, որ սուրճը կը բերէր կոր:

– Չէ՛, – ըսաւ կառսօնը:

– Զուռնի՞ք մը... կ'ըլլա՞յ սատանկ բան, – ըսաւ, բարկացաւ ու չորս կողմը նայելով, – «Շարժում» – մարժում, նոյնը աստնք տղայական թերթեր են, «Մշակ» բերել տալու էք դուք, անիկա նշանաւոր թերթ մըն է ամէն Հայ պէտք է կարդայ այդ հայրենասիրական թերթը, Գրիգոր Արծրունիինն է...

Հետաքրքիր դէմքեր մօտիկ կ'ըլլէին ու զինքը կը դիտէին... Ձայնը ձգելով՝ Մարտիկ աղա շարունակեց իր յանդիմանական ճառը կառսօնին. «դրսեցի մը որ գայ՝ բան չէ՛ք հասկնար իր խօսքերէն» ... ու ձգեց, գնաց՝ թող տալով, որ մինակը...

Մարտիկ աղա, կառսօնէն լքուած, հոն տեղ, իր քովը գտնուող ու «Շարժում» լրագիրը ձեռքէն վար ձգած երիտասարդի մը ու զինքը նայող մէկու մը դառնալով.

– Անանկ չէ՞, միւսիւ, – ըսաւ, – «Մշակ»ի պէս թերթ մը պէտք չէ՞, որ բերել տան ... մանաւանդ սատնկ մեծ սըրճարան մը:

Մարդը, պատկառանքի եկած Մարտիկ աղային փառաւոր երեւոյթէն.

– Այո՛, իրաւունք ունիք, էֆէնտի՛:

– Անշուշտ, – ըսաւ Մարտիկ աղա ու շարունակեց Գրիգոր Արծրունիին վրայ խօսիլ՝ կրկնելով ինչ որ իրեն ըսած էր Սուրեան, լսած էր աղիէն – անդիէն:

– Դուն ո՞ւր տեղացի ես, – բարձրաձայն ըսաւ մարդուն...

– Ես՝ պոլսեցի:

Մարտիկ աղա հարցաքննութիւն մը սկսաւ՝ կամոնաւոր, ինչպէս, գործը, պաշտօնը հարցնելով... գլուխը երերցնելով՝ «... Հա՛, հը՛...»

– Դուն գործ ունի՞ս, – ըսաւ, – հոս ի՞նչ կ'ընես:

– Չէ՛, էֆէնտի՛, – ըսաւ միւսը:

– Ինծի նայէ, տղա՛ս, – ըսաւ բարձրաձայն, ամէնէն լսելու կերպով, – ես Մարտիկ Սրմաքէշեան կ'ըսեն ինծի: Կարելի է իմացած ես, ինծի չճանչցող չկայ ... ինչ որ է... վաճառական էի... մէկ գործ մը կայ, եթէ յաջողի նէ, աղօթք ըրէ, քեզի գործ մը կուտամ, դուն գաղիերէն գիտես, հարկաւ...

– Այո՛, էֆէնտի՛, – ըսաւ երիտասարդը, որուն դէմքը ճառագայթեց... ի՞նչ կ'ըսէք:

– Այո՛, բայց մարդու մ'ըսեր, ի՞նչ է անունդ ու հասցէդ, ինծի տո՛ւր, պէտք ըլլայ նէ՝ ես քեզի կը գրեմ:

Մարտիկ աղա գրպանէն տետրակ մը հանեց ու գրեց... «Ելմտական նախարար եղած ատենս պաշտօնեայ առնելու համար. Գրիգոր Կիւլէրեան. հասցէ՝ Քաֆէ Արմէնիէն»:

– Դուն հոդ մի՛ ըներ... աղօթք ըրէ, որ գործը յաջողի ու մօտ ատենէն ըլլայ:

Երիտասարդը ինչ ըսելը չէ՛ր գիտեր կոր, ինչպէս շնորհակալ ըլլար: Մարտիկ աղային շուրջը հետաքրքրութիւնը աճած էր, բազմաթիւ գլուխներ ուշադիր ըրած էին Մարտիկ աղային խօսքերուն, ձեւերուն, մօտէն լսողներ կային:

– Ի՞նչ հեռագիր կայ, գնա՛, կարդա՛ եւ ինծի ըսէ՛, նայինք՝ գաղիերէն գիտե՞ս կոր...

Միւսը իր գաղիերէն գիտնալը ցուցնելէն գոհ՝ յաղթական վերադարձաւ ու մաքուր հայերէնով մը թարգմանեց...

«Յունաստան որոշած է զինուոր ղրկել Կրետէ, Յոյները պաշտպանելու համար»:

– Հա՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա... – Խնդիրը ի՞նչ է, գիտե՞ս... սատնկ նայէ տէ, ըսեմ...

Գլուխը երերցնելով, թափանցիկ խնդուքով մը Մարտիկ աղա գլանիկ մը հանեց, վառեց ու սկսաւ բացատրել.

– Էֆէնտիմ, Ռուսը, երբոր...

Կամաց – կամաց իրեն կը մօտենային յարգական հետաքրքրութեամբ մը, փսփսուքներ կը պտըտէին. ո՞վ է, ո՞ւրկէ է... Աղեքսանդրիայէն զինքը ճանչցողները տեղեկութիւններ կուտային ցած ձայնով: Քիչ ատենէն քանեակ մը գլուխներ շրջապատուեցաւ, որոնց մէջ ինք ճառեց անսպառ լեզուանիութեամբ մը՝ ապրեցնելով իր ունկնդիրները, գլուխը իր լայն ուսերուն վրայ, ձեռքը շարժումներուն համեմատ երերցնելով, ամէն մէկուն ուղղելով խօսքը, ամէնուն նայելով, ամէնէն հաւանութեան գլխաշարժ մը ըսպասելով ու խլելով: Կ'երթային, ուրիշներ կու գային, գրեթէ բոլոր սրճարանը կ'ուզէր այս աղեքսանդրիացի հետաքրքրական նորեկը տեսնել ու մօտիկ ըլլալ:

Միամիտ հիացումով շլացած՝ մեկնողները շատ էին:

– Ո՞վ է աս... աս շատ նշանաւոր մարդ կ'երեւայ կոր... խելացի ուսումնական մէկն է... Անանկ բաներ կ'ըսէ կոր քի... շատ ալ հարուստ կ'երեւայ կոր...

Քաղաքականութենէն շեղելով կամաց – կամաց հայկական յեղափոխութեան մէջ մտաւ ու մէկէն ձեռքը զարկաւ հնչակեաններուն վզին ու դրօշակեաններուն:

(Շար. 88)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Հրանոյշ Գաղազեան 1000 Ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 15-ին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Պուլվար Օտոոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին։

A L'OCCASION DE SON 25ème ANNIVERSAIRE

l'UMAF-Paris

organise

le samedi 25 novembre

— à 14h : **CONFERENCE SUR L'HISTOIRE DES MEDECINS ARMENIENS**

— à 20h :

Grand Dîner Dansant

(Orchestre «Gaidzag's»)
AU PROFIT DE SES ACTIONS EN ARMENIE
EN PRESENCE DU MINISTRE DE LA SANTE D'ARMENIE

Dans les Salons de **l'Hôtel Méridien Etoile**
81, Boulevard Gouvion Saint-Cyr — 75017 PARIS.

● Pour les réservations, téléphonez au siège de l'association :
☎ **01 43 68 42 04**

PARIS•EREVAN•PARIS

VOLS DIRECTS

SABERATOURS

SEVANVOYAGES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS

CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr

A votre service pour toutes destinations dans le monde!

www.saberatours.com

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անդրանիկ Սարգիսեան, քոյրերը՝ Սիրարփի եւ Ալիս, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իրենց սանամայր Զարուհի Քէչիչեանի զաւկին եւ սանուհի Գոհարիկին մահուան առթիւ։ Այս տխուր տխուր առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի «ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ» Զորեքշաբթի օրուան դպրոցը կը բանայ իր դռները Զորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 11-ին։

Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը պիտի դասաւանդէ ԿՐՕՆՔ, ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ նաեւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ եւ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ։

Իսկ ուսուցչուհիներ ՀՌԻՓՍԻՄԷ եւ ՍԵԴԱ պիտի ուսուցանեն ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ լաւ գրելու եւ սահուն կարդալու միջոցը։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Զորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12.30-ի միջեւ։ Մըտօն – Լա – Ֆօրէ, Գլամառ եւ Իսի լէ Մուլինօ օծօքառի սպասարկութիւն գլխաւոր պողոտաներէն։

Շաբաթ օրերը Օր. Միշլին Ալլանեան պիտի ուսուցանէ Հայկական պար եւ Հայ երաժշտութիւն։ – Երկու շաբաթը մէկ անգամ–։

Արձանագրութեանց համար դիմել քարտուղարուհի Տիկին Ռօզէթ Տէրվիշեանին. Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւն։

Հեռաձայն. –
01 – 46 – 44 – 28 – 52

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

LEGS et DONATIONS au Fonds Arménien de France

Les enfants d'Arménie sont vos enfants. Donnez-leur un meilleur avenir

Le Fonds Arménien de France est une institution de bienfaisance qui regroupe l'ensemble des composantes de notre communauté, notamment les églises arméniennes Apostolique, Catholique et Évangélique. L'aide aux enfants d'Arménie et du Karabagh est au centre de son action humanitaire: construction d'écoles, création de cliniques (maternités, maladies infantiles,...), pensions mensuelles versées aux orphelins de la guerre, Bourses d'études, etc. Ces enfants souffrent des difficultés nées du blocus économique, des conséquences de la guerre et du séisme. Votre don peut améliorer sensiblement leurs conditions de vie. Ensemble, nous pouvons leur donner un meilleur avenir.

Inscrivez votre nom sur la terre d'Arménie.

Particuliers récupérez 50 % de vos dons au Fonds Arménien de France

Notre statut fiscal permet à un particulier de déduire de ses impôts 50 % des dons effectués au profit du Fonds au cours d'une année fiscale, dans la limite de 6 % de ses revenus nets imposables. Ainsi une famille disposant de 100 000 F de revenus nets annuels imposables peut déduire du montant de son impôt jusqu'à 3 000 F pour un don de 6 000 F sur présentation d'un reçu cerfa délivré par nos soins. On peut allier ainsi un avantage fiscal non négligeable à une action de solidarité envers l'Arménie qui a tant besoin de se sentir soutenue en ces moments cruciaux pour son avenir.

Les legs et donations au Fonds Arménien de France sont exempts de droits

Vous pouvez aussi désigner le Fonds Arménien de France comme bénéficiaire de dons ou de legs qui sont alors exonérés en totalité des droits de mutation.

Il peut s'agir d'argent, mais aussi de biens mobiliers et immobiliers.

Le legs est inclus dans un testament et ne prend effet qu'après le décès de son auteur, alors que la donation est faite du vivant de ce dernier. Dans ces deux cas, il est recommandé de se faire conseiller et assister par votre notaire.

Pour toute demande d'informations complémentaires relatives à ces questions, vous pouvez contacter le Fonds Arménien de France, qui peut également, si vous le souhaitez, vous mettre en relation avec son notaire.

Entreprises déduisez de vos bénéfices la totalité de vos dons

Les entreprises peuvent également profiter de déductions fiscales. Elles peuvent déduire de leurs bénéfices la totalité de la somme donnée, jusqu'à 3,25 pour mille de leur chiffre d'affaires.

On ne saurait donc trop encourager les chefs d'entreprises qui génèrent des bénéfices à faire preuve de générosité sans que cela grève les résultats de leurs sociétés.

Ainsi une entreprise qui génère un chiffre d'affaires de 5 Millions de Francs peut déduire de ses bénéfices imposables quelque 16 000 F de don à une association de bienfaisance comme la nôtre.

Tél. : 01 43 68 29 29 - Fax : 01 43 68 15 91
Fonds Arménien de France,
BP 12 - 75660 Paris - Cedex 14

50 F par mois, 100 F par mois, plus...

Il n'y a pas de petits dons

La constance est le plus précieux des dons et le prélèvement mensuel en est la meilleure expression. Cette forme de don convient particulièrement aux salariés et pensionnés et elle assure au Fonds des ressources stables qui lui permettent de mieux planifier ses actions. Souscrivez et faites souscrire un prélèvement mensuel selon vos moyens. Vous serez sûr, ainsi de ne pas oublier ceux qui ont tant besoin de nous.

Merci de renvoyer dès aujourd'hui l'autorisation ci-dessous accompagnée d'un RIB, RIP ou RICE

AUTORISATION DE PRELEVEMENT J'autorise l'établissement teneur de mon compte à effectuer sur ce dernier, si sa situation le permet, tous les prélèvements ordonnés par le Fonds Arménien de France. En cas de litige sur un prélèvement, je pourrai en faire suspendre l'exécution, par simple demande à l'établissement teneur de mon compte. Je réglerai directement le différent avec le Fonds Arménien de France.

NUMERO NATIONAL D'EMETTEUR

406553

DEMANDE DE PRELEVEMENT.
Valable jusqu'à annulation de ma part
Je soussigné(e)
....

Nom, prénom et adresse du débiteur

N° DE TELEPHONE (falcultatif) :

DESIGNATION DU COMPTE A DEBITER

Code Banque	Code Guichet	Numéro de compte	Clé RIB

Date

Signature

Nom et adresse du créancier :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75 660 PARIS CEDEX 14

Nom et adresse de l'établissement teneur du compte à débiter (votre banque, ou CCP, ou Caisse d'Epargne)

Prière de renvoyer les deux parties de cet imprimé au créancier sans les séparer, en y joignant obligatoirement un relevé d'identité bancaire (RIB), postal (RIP) ou de Caisse d'Epargne (RICE).

autorise le Fonds Arménien de France à prélever le 10 de chaque mois sur mon compte la somme de :

- ☐ 50 F (cinquante francs)
- ☐ 100 F (cent francs)
- ☐ 150 F (cent cinquante francs)
- ☐ 200 F (deux cents francs)
- ☐ ... F (............ francs)

(Cochez la case de votre choix)

Date :
Signature :

ASSOCIATION CULTURELLE

«NAREG»

L'Association Culturelle NAREG recherche pour son école du mercredi une ou un jeune animateur(trice), diplômé(e) BAFA de préférence, pour animer des activités ludiques, manuelles et sportives, pour nos jeunes élèves âgés de 6 à 13 ans. Vos candidatures à faire parvenir à l'Association Culturelle NAREG, 22 rue Felix Faure, 95880 Enghien-les-Bains, ou bien par téléphone au 01 34 12 84 45.

Apprendre l'arménien, oral ou écrit, à vos enfants dès 6 ans, ou préparer l'épreuve écrite d'arménien du Baccalauréat, c'est possible à Enghien-les-Bains avec le cours NAREG, tous les mercredis de 10h à 16h, depuis le 13 septembre. Pour tous renseignements, appelez le siège de l'Association au :

01 34 12 84 45.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.010 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.010

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՊԱՐԱՔԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԷՆ ԵՏՔ

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9-ին, Հըրեաներու «Մեծ Ներում»ի (Եոմ Քիփուր) օրը, լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէր, ոչ միայն տեղւոյն վրայ, այսինքն Գազա, Ցիսյորդանան, Իսրայէլ, այլեւ Լիբանան եւ Սուրիա, որոնք նաեւ խնդրոյ առարկայ եղան իսրայէլցի երեք զինուորներու առեւանգումէն ետք Հեզպոլլահին կողմէ, Լիբանան – Իսրայէլ սահմանին վրայ: Հեզպոլլան պայմաններ կը դնէ ազատ արձակելու համար: Կը պահանջէ լիբանանցի 21 բանտարկեալներու ազատ արձակումը, Շպաայի աւանի պարպումը (զոր Լիբանան կ'ուզէ) եւ այս արարքով ըսել նաեւ պաղեստինցի ժողովուրդին որ առանձին չէ: Միացեալ – Նահանգները դիմած են Փարիզ եւ Մատրիտ, որպէսզի միջամտեն Թեհրանի եւ Դամասկոսի մօտ ազատ արձակելու համար երեք զինուորները, բայց, Հեզպոլլահի թիւ մէկ անզիջող է եւ կը շեշտէ որ անոնք ազատ կ'արձակուին իրենց բանտարկեալներու ազատ արձակման փոխարէն:

Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 7-ին, Պաղեստինցիները քարուքանդ ըրին Յովսէփի գերեզմանը Նապլուզի մէջ, երբ քանի մը ժամ առաջ իսրայէլեան բանակը քաշուած էր շրջանէն: Հրէական խորհրդանիշ նըկատուած Յովսէփի շիրիմը շրջապատող ծառերը կրակի տրուած էին, ամէն կողմ աւեր կար միայն: Արաֆաթ հրահանգեց որ անմիջապէս վերականգնումի աշխատանքներ տարուին եւ գերեզմանը իր նախկին վիճակը ստանայ: Կ'ըսուի թէեւ որ, ստոյգ չէ որ Յովսէփ հոդ թաղուած ըլլայ, նման գերեզման մըն ալ կայ Հեպրոն: Յովսէփ Աստուածաշունչի պատրիարքներէն մէկն է, Յակոբի (Ժաքոպ) եւ Ռաշէլի զաւակ, որ որպէս գերի ծախուած է նախանձոտ իր եղբայրներուն կողմէ եւ շատ արկածալի կեանք մը ունեցած է:

– Նիւ – Եորքի մէջ Ապահովութեան Խորհուրդը 14 ձայնով եւ Միացեալ – Նահանգներու ձեռնպահութեամբ բանաձեւ մը քուէարկեց դատապարտելով Պաղեստինցիներու դէմ զինեալ ուժի գործածութեան չափազանցութիւնը: Չէր յիշուեր Իսրայէլի անունը, ինչ որ թոյլ տուած էր որ ԱՄՆ չգործածեն վեթոյի իրենց իրաւունքը եւ գոհանան ձեռնպահութեամբ:

– Իսրայէլի վարչապետը՝ Եհուտ Պարաք 48 ժամուան վերջնագիր մը տուաւ Արաֆաթի (կը վերջանար Հոկտեմբեր 9-ի իրիկունը): Եթէ Արաֆաթ վերջ չտայ բիրտ ուժի գործածութեան, Պարաք կը սպառնայ զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկել եւ բանակը կազմ ու պատրաստ է: Արեւմտեան եւ կարգ մը արաբական մայրաքաղաքներու մէջ դիւանագիտական եռանդուն աշխատանք կը տարուի խաղաղութիւնը պահպանելու համար: Այս առընչութեամբ, Եգիպտոսի նախագահը՝ Հ. Մուպարաք չափաւորութեան կոչ ըրաւ, ինչ որ պարագան չէ Լիբիոյ եւ Եմէնի ղեկավարներուն: Ի՞նչ պիտի ըլլար Արաֆաթի հակազդեցութիւնը Պարաքի վերջնագրին, յայտնի չէր: Եոմ Քիփուրը նաեւ խորհրդանիշ մըն էր, քանի որ այդ տօնին է որ պատերազմ ծագեցաւ 1973-ին:

– 11 օրերու խռովութիւններու (Սեպտեմբեր 28-էն երբ Շարոն գրգռիչ այցելութիւն մը տուաւ Մզկիթներու հարթավայրը եւ ծայր առաւ բիրտ ուժի գործածութիւնը) ընթացքին 95 հոգի մեռած է, որոնց 80-ը՝ Պաղեստինցի:

– ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Մերձաւոր – Արեւելք փութաց Հոկտեմբեր 9-ին, մինչ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իվանով Դամասկոս կ'երթար: Իսրայէլցի 3 զինուորներու առեւանգումը պատճառ է որ Իսրայէլ Լիբանանն ու Սուրիան ալ «պատերազմիկ» նկատէ:

– Փարիզի մէջ, Շիրաք շատ նեղ կացութեան մատնուած է: Ռաբունին եւ հրեայ համայնքին ներկայացուցիչները տեսակցութիւն մը պահանջած էին, նախ իրեն, ապա՝ Ժոսփէնի հետ: Ծանօթ է որ Ֆրանսայի Հրեաները եւ Իսրայէլ շատ դժգոհ են Ֆրանսայէն: Պարաք կը գտնէ որ Շիրաք կը քաջալերէ անհաւեկշռութիւնը, Պաղեստինցիներու կողմը բռնելով: Շիրաք ըսած էր Պարաքի որ երբ իսրայէլեան ուժերու ընթացքը դիտած էր հեռատեսիլէն եւ մանուկին մահը, ցնցուած էր: Եւ Պարաք պատասխանած էր որ Պետութեան ղեկավար մը հեռատեսիլ դիտելով կարծիք չի կազմեր: Շաբաթավերջին, Շիրաք եւ Ժոսփէն ընդունեցան հրեայ պատասխանատուները որոնք «բացատրութիւններ կը պահանջէին» սովորաբար: Ներկայացուցչական Խորհուրդի նախագահը, մեծ ռաբունին, եւ հրէական այլ կազմակերպութեանց ղեկավարներ հրաւիրած են Շիրաքը որ «հաւասարակշռուած» դիրք բռնէ: Շիրաք ապահովութիւն տուած է որ լաւ կը հասկնայ իրենց մտահոգութիւնը եւ թէ իր բոլոր ջանքերուն նպատակը խաղաղութիւնն է: Ի դէպ, «Լը Մոնտ» ալ իր խմբագրականով (Հոկտեմբեր 8/9) կը դատապարտէր Շիրաքը խմբագրականով մը զոր կը խորագրէր «Դիւանագիտական սխալ մը»:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՊԱԼԸՔԷՍԻՐ օդանաւային կայանը, առաջին անգամ ըլլալով, յունական վեց պատերազմական օդանաւեր մասնակցեցան ՕԹԱՆ-ի ռազմափորձերու, որոնց կը մասնակցին 21 հազար հոգի: 60-ական թուականներէն ի վեր, Թուրքիա յունական ուժեր չէր ընդուներ:

ՎՈԺԻՍԼԱՒ ՔՈՍԹՈՒՆԻՑԱ, Հոկտ. 7-ին, ստանձնեց նախագահական իր պաշտօնը երդման արարողութենէն ետք: Նոյն օրը, կը պարզուէր որ Միլոսեւիչ տեղէն չէ շարժած եւ Պելկրատի մէջ ընդունած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը: Ի վերջոյ, համակերպեցաւ Քոսթունիցայի յաղթանակին, բայց, միտք չունի բոլորովին քաշուելու քաղաքական կեանքէն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախագահ վերընտրուեցաւ Ա. Քվազնիեվսքի ձայներու 54,7%-ով, առաջին շրջանին իսկ: Գալով Լեք Վալեսայի, Սոլիտարնոսկի պատմական հերոսը ձայներու, որ 12 թեկնածուներէն մէկն էր, ձայներու 0,90%-ը ստացաւ միայն, ինչ որ անձնական ծանր նուաստացում մըն է:

ԱԼԻԵՒ, տեղի տալով ամերիկեան ճընշումներուն, յայտարարեց թէ բոլոր կուսակցութիւնները պիտի կարենան մասնակցիլ ընտրութիւններուն: Նախապէս յայտարարուած էր որ «Մուսավաթ»ը չի կրնար մասնակցիլ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, ըստ ռուսական աղբիւրներու, սպաննուած է Բակուեւ, կարեւոր աւազակապետ մը, որ օտարներու առեւանգումներ կատարած է եւ կազմակերպած նաեւ Կրեմլինի ներկայացուցչին՝ Վլասովի առեւանգումը:

ՓԱՐԻԶԻ 13-ՐԴ թաղամասին մէջ հըրդեհ մը ծագեցաւ Հոկտեմբեր 6-ին, Ազգային գրադարանին կից երկու փողոցներու յատակը, ելեկտրական պարանի մը պատճառաւ: 250 հրշէջներ ժամերով ջանք թափեցին եւ միայն Հոկտեմբեր 7-ին է որ կարելի եղաւ մարել: Գրադարանը չէր վնասուած, բայց զրկուած էր ելեկտրական հոսանքէ, ինչպէս նաեւ աւելի քան 8000 ընտանիքներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 6 / 9)

Ա. ԲԼԷՍԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ՈՒԹ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ Է

Երեւանի Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքներու առաջին Ատեանին առջեւ Հոկտ. 5-ի նիստէն առաջ հաւաքուած են ամբաստանեալ Ա. Բլէսանի Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի գործակիցները, պաշտպանութեան Կոմիտէի անդամներ, հանրային ու քաղաքական գործիչներ, բողոքելու համար դատավարութեան դէմ: Անոնք բողոքի կարգախօսներով յայտնած են թէ Բլէսան ապօրինաբար կը դատապարտուի: Նոյն օրուան նիստը եղած է դռնփակ: Ամբաստանեալը դատարանին որոշումով դահլիճէն հանուած է ու մեղադրականը կարդացուած, անոր բացակայութեան: Այդ մեղադրականով պահանջուած է Ա. Բլէսանը դատապարտել 8, գլխաւոր հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեանը 7, իսկ գանձապահ Այտա Աւագեանը 3 տարուան բանտարկութեան, գրաւելով անոնց անձնական ստացուածքին 50 տոկոսը:

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՆԽՈՒԱԾ

Ազգային Ապահովութեան Նախարարութենէն տեղեկացուած է որ Հոկտեմբեր 4-ին կանխուած է երկու ընկերութիւններու նախագահը թիրախ առած սպանութիւնը: Նախապատրաստութեան մէջ ձերբակալուած են «Յատուկ գունտ»ի վեթերաններու խորհուրդին նախագահներէն Գէորգ Տէր – Գէորգեան, Ներքին նախարարութեան պաշտօնեայ ընդապետ Մարտիկ Բուդաղեան եւ ուրիշներ: Յաջորդ օրը Ռուսաստանի մէջ ալ ձերբակալուած է անոնց մէջ մեղսակիցը որ Պետական եկամուտներու Նախարարութեան Երեւանի հարկային պաշտօնատարներէն Կորիւն Մելիքջանեանն է: Խուզարկութիւններով գտնուած ու գրաւուած է, պայթուցիկ սարքը ինքնաձիգ զէնք, ատրճանակներ եւ այլն:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 5-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան ընկերակցութեամբ ամերիկացի Ճոն Հանթսմանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի, ԱՄՆ-ու դեսպան Մ. Լեմընի այցելած է Գիւմրի, ներկայ ըլլալու թիւ 2 դպրոցին բացումին որ կառուցուած է Ճ. Հանթսմանի կողմէ: Նախագահը ներկայ գտնուած է նաեւ այլ դպրոցի մը բացումին որուն շէնքը նորոգուած է Ամերիկայէն Յ. Օյունճեանի նուիրատուութեամբ: Ռ. Քոչարեան նոյն առիթով հանդիպում ունեցած է Շիրակի մարզի պատասխանատուներուն հետ:

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԼՂՀ նախագահին դէմ մահափորձի գործին դատավարութիւնը շարունակուած է Հոկտ. 6-ի նիստով. ունկնդրուած են 11 վկաներ: Անոնցմէ նախկին երեսփոխան Արկադի Սողոմոնեան, որ Ս. Բաբայեանի հաւատարիմներէն է, բացատրութիւններ տուած է Ս. Բաբայեանի հետ ունեցած հանդիպումներուն մասին: Բանակի նախկին եւ ներկայի ծառայողներ ալ իրենց վկայութիւններուն մէջ անդրադարձած են 1999 Դեկտեմբերին Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ծալքերուն, նախքան Ս. Բաբայեանի այդ նախարարութենէն հեռացումը:

Դատավարութիւնը պէտք է շարունակուէր Հոկտ. 7-ին, սակայն Ս. Բաբայեանի պաշտպան փաստաբան Ժիւտէքս Շաքարեանի անհանգստութեան պատճառով նիստը յետաձգուած էր Հոկտ. 9-ին:

ՀՀ նախագահին առընթեր մարդկային իրաւանց յանձնաժողովի նախագահ Պարոյր Հայրիկեան որ օրերս Լեռնային Ղարաբաղ այցելած էր մօտէն ծանօթանալու համար այս դատավարութեան ընթացքին, Մեդիամաքս հայկ. գործակալութեան հարցազրոյց մը տուած է այդ մասին. ան տեսակցութիւններ ունեցած է գլխաւոր մեղադրեալ Ս. Բաբայեանի եւ միւս ամբաստանեալներուն հետ: Ամփոփելով իր տպաւորութիւնները նշած է թէ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ բարոյահոգեբանական մթնոլորտը բարենպաստ է եւ «հասարակութիւնը այս դատավարութիւնից արդարութեան վերականգնում է ակնկալում»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2002

ՁՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՈՒԿՐԱՆԻԱ 2-3

5-րդ խումբին մէջ, Հոկտ. 7-ին, Հայաստան իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ Ուկրանիայէն 2 – 3: Հայաստանի կէտերը նշանակեց Պետրոսեան 17-րդ եւ 44-րդ վայրկեաններուն:

Նոյն խումբին մէջ, Կալլէս եւ Նորվեկիա 1 – 1 արդիւնք մը արձանագրեցին, իսկ Լեհաստան 3 – 1 պարտութեան մատնեց Բելառուսիան:

Դասաւորման գլուխն է Լեհաստան 6 կէտով, կը յաջորդեն Ուկրանիա (3), Բելառուսիա (3),, Նորվեկիա (2), 5-րդ է Հայաստան 1 կէտով, նաեւ մէկ կէտ ունի Կալլէս:

Հայաստանի յաջորդ խաղերն են. –
Հոկտ. 11. – Բելառուսիա – Հայաստան
2001
Մարտ 24. – Հայաստան – Կալլէս
Մարտ 28. – Լեհաստան – Հայաստան
Յունիս 2. – Հայաստան – Բելառուսիա
Յունիս 6. – Հայաստան – Լեհաստան
Սեպտ. 1. – Կալլէս – Հայաստան
Սեպտ. 5. – Ուկրանիա – Հայաստան
Հոկտ. 6. – Հայաստան – Նորվեկիա

4-րդ խումբին մէջ Մակեդոնիա պարտութեան մատնեց Ազրպէյճանը 3 – 0, Շուէտ – Թուրքիա 1. – 1 հաւասար մնացին: Դասաւորման գլուխն է Սլովա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԱՆՏԻՊ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

(1915 - 1916)

Հ. Ժագ Ռիէթօրէ, ֆրանսացի, Դոմինիկեան կրօնաւորներու կարգէն, 1914 Դեկտեմբերին Մուսուլ կը գտնուէր, երբ Օսմանեան իշխանութիւններէն կը բռնադատուի Տիյարպէքիր փոխադրուիլ, երկու այլ ազգակից եւ միաբանակից վարդապետներու հետ: Լեզուաբան, արեւելագէտ, խորապէս ծանօթ Օսմանեան աշխարհին, Հ. Ռիէթօրէ 73 տարեկան էր:

Դէպի Տիյարպէքիր ճամբու ընթացքին, երեք բռնահանուածները, կանգ կ'առնեն Մարտին: Սաստիկ ցուրտ կ'ընէր այդ տարին: Մարտինի եւ շրջակայից կուսակալ Հիլմի Պէյ, մեր երեք ֆրանսացի առաքեալներուն թոյլ կու տայ որ ցուրտ եղանակը Մարտինի մէջ անցընեն, որպէս բնակարան տալով Ասորի կաթողիկէներու պատրիարքարանը, որ թափուր էր իր բնակիչներէն...:

Անոնց կեցութիւնը Մարտինի մէջ երկու տարիով կ'երկարաձգուի, դիւանագիտական լուծում մը տալու համար այս երեք Եւրոպացիներուն, որ յատուկ իրավիճակ մը ունէին Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Մարտին կարեւոր կեդրոն մըն էր, իր բարձունքէն ընդարձակ դաշտագետնի մը իշխելով: Արեւելեան Անատոլուի, դէպի Սուրիա եւ իր անապատները նայող, հարստագոյն վայրերէն մին էր, մանաւանդ կրօնական ներկայութեամբ ուր միասին կը կենակցէին քրիստոնեաներ, Առաքելական, Կաթողիկէ, Ասորի, Հայ, հազարամեայ վանական – ճգնաւորական աւանդութիւններով:

Մարտինի բարձունքէն, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել Ասորի պատրիարքարանի պատուհանի բարձունքէն, Դոմինիկեան երեք կրօնաւորները, ականատես կ'ըլլան 1915 Ապրիլէն սկսած Տեղահանութեան եւ Եղեռնի դրուագներուն: Բազմաթիւ խումբեր Մարտինէն կ'անցնին Սուրիոյ անապատները նետուելու համար, որպէսզի նուաղէին սովէն, տաքէն, ջարջարանքներէն, շրջանի վայրագ խուժաններու յարձակումներէն...:

Ֆրանսացի եկեղեցականները յաճախ առիթ ունէին խօսելու տեղահանուող թշուառներուն կամ անոնց հետ կապ ունեցող անձերու հետ: Յարաբերութեան մէջ էին նաեւ Թուրք, Քիւրտ երեւելի անձերու հետ, նաեւ՝ ներկայ այլ եւ այլ փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներու հետ:

Կային փախստականներ, տեղւոյն վրայ կատարուած կոտորածներ, առանց յարգելու տեղահանութեան ծրագիրը... Փախստականները պատսպարան մը կը փնտռէին, ստոյգ ջարդէ ազատելու միջոց մը, կային, սակաւ թիւով իսլամութիւն ընդունողներ, որպէսզի կեանքերնին խնայուի:

Ի մի հաւաքելով իր բոլոր լսածներն ու տեսածները, Հ. Ռիէթօրէ բաւական հետաքրքրական գրութիւն մը կը հրատարակէ – Les chrétiens aux bêtes – (Քրիստոնեաները գազաններուն նետուած): Այս գրութիւնն է որ այս օրերուս լոյս տեսած է ՄԱՐԳՕ ԻՄՓԱԼԻԱՑՑՕ-ի հեղինակութեամբ – ՊԱՏՈՒՀԱՆ ՄԸ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ – ԱՆՏԻՊ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ – (1915 - 1916): 254 էջերէ բաղկացած, ընդարձակ յառաջաբանով մը ճոխացած, որ իր կարգին փոքրիկ հատոր մը կրնայ կազմել, բազմաթիւ բացատրական ծանօթութիւններով:

Հ. Ռիէթօրէի, տաքը – տաքին գրած յուշերը, Մարտինի մէջ, Ասորի պատրիարքարանի պատուհանին մօտ, կ'արտայայտեն ժամանակի մթնոլորտը եւ կարիք ունին լաւ հասկցուելու: Հոն կը գտնուի յուսալքումը մարդու մը որ իր կեանքի պայքարը նուիրած էր արեւելքի քրիստոնեաներուն եւ յանկարծ իր այս աշխարհը փուլ կու գայ... Հ. Ռիէթօրէ լաւ կը ճանչնար Օսմանեան ու իսլամական աշխարհը. առանց յաւակնութիւններու գրի առնուած յուշեր են, կեանքի դժուարին պայմաններու մէջ: Այն ինչ կը վերաբերի աւելի լայն պատմական տեղեկութիւններու, կղզիացած մարդու մը խոհեմութեամբ կը մօտենայ, վստահ հաստատելով միայն իր ականատեսի վկայութիւնները, որ կը կատարէ արեւելեան ոճով, վաւերուն եւ տպաւորիչ եւ շատ հաղորդական: Շատ կարեւոր յուշեր եւ փաստաթուղթեր են տրուած ջարդերու ժամանակակիցի մը եւ ականատեսի մը կողմէ:

Շեշտելով հանդերձ որ Հայերն էին Եղեռնի գլխաւոր զոհերը, քանի երիտասարդ Թուրքերը կ'ուզէին արմատախիլ ընել ընդմիշտ անոնց անկախութեան ձգտումներն ու ինքնավարութեան փափաքները, Հ. Ռիէթօրէ, կը յիշէ նաեւ քրիստոնեայ այլ փոքրամասնութիւններու տեղահանութիւնն ու կոտորածը, անշուշտ յարգելով անոնց թուական համեմատութիւնը. Թուրքերը կ'ըսէ ան, չխնայեցին ոչ առաքելականին, ոչ կաթողիկէին, ոչ բողոքականին, ոչ յոյնին, ոչ ալ ասորիին. անոնք օգտուելով Համաշխարհային Առաջին պատերազմի խառնակ կացութենէն եւ յատկապէս Գերմանիան դաշնակից ունենալու մեծ պատեհութենէն, կանոնաւոր ՑԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԶՈՐՏՈՒՄ կատարեցին, երբ տակաւին այդ բառը մարդոց միտքին մէջ գոյութիւն չունէր:

Համեմատաբար դարերով գոյացած քիչ թէ շատ խաղաղ կենակցութիւնը Հայերու, Թուրքերու, Քիւրտերու եւ այլ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու միջեւ Անատոլեան եւ Հայկական պատմական հողերուն վրայ, մէկ օրէն միւսը կու գայ ոտնակոխուելու ՑԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ պատրուակով եւ հազարամեակներէ ի վեր այդ տարածութիւններուն բնիկները կը դառնան սպանդի եւ տեղահանութեան առարկայ:

Գիրքին հեղինակը՝ Իմփալիացցօ, երբեք չտարակուսելով հանդերձ Եղեռնի պատմականութեան, կը փորձէ անկողմնակալ, երբեմն կասկածելի դիրքորոշում գոյց տալ հայկական եւ թրքական տեսակէտներուն, առանց վիճարանութեան առիթներ ստեղծելու: Անատոլուի քրիստոնեաներուն պարպումը – կը գրէ հեղինակը – կարճ ժամանակի մը մէջ, հետեւանքն էր այն դարաւոր արժէքներու տակնուվրայութեան, երբ քրիստոնեաներ, Հրեաներ եւ իսլամներ կրնային դարերով միասին ապրիլ:

Գործնականին մէջ, կ'ըսէ հեղինակը, Երիտասարդ կոչուած Թուրքերը, ներծծուած ԺԹ. դարու ազգայնամոլութեամբ եւ յատկապէս գերման ցեղային գաղափարախօսութեան հարկատու, կը դաւաճանեն Օսմանեան սկզբունքներուն. կայսրութեան զանազան ՄԻԼԼԷԹներու գոյութեան:

Հեղինակը կը յիշէ Թուրկութ Էօզալի դիտողութիւնը 1988-ին երբ ան վարչապետ էր: – «ԺԹ. դարուն Անատոլուի մէջ բացուած միսիոնարական դպրոցները, քրիստոնեաներուն անկախութեան ձգտումը կը սորվեցնէին: Համայնքային կարգը վերջացած կարելի էր նկատել... Հայերը ապստամբեցան իրենց կարգին, եւ պարտուեցան. այս է թերեւս պատճառը որ այս ժամանակավրէպ հայկական հարցը արդիականութիւն մը ունի: Ի վերջոյ կարգ մը քրիստոնեայ ազգեր անկախութիւն ստացան (Պալքանեան թերակղզին մէջ) բայց կորսնցուցին Անատոլուն. սկզբնական մեղք մըն էր, վտանգ մը ծանրակշիռ...»:

Էօզալ, համադրելով Քէմալական Թուրքիայի տեսակէտը, կը համեմատէ Պալքաններու պարագան Անատոլուի հետ եւ բնական հետեւանք կը նկատէ Հայոց ցեղասպանութիւնը, ոչնչացումը իր պատմական հողերէն, որուն մասին խօսիլն իսկ, ժամանակավրէպ է Թուրք պատմագէտին համար ... եթէ Պուլկարիան եւ Յունաստանը անկախութիւն չառնէին 1830-ական թուականներուն, մենք պիտի չկոտորէինք Անատոլուի Հայերը եւ քանի խախտեցաւ Օսմանեան կայսրութիւնը, պէտք էր կերտուիլ այսօրուայ Թուրքիան...

Մարգօ Իմփալիացցօ կ'եզրակացնէ իր հատորը մօտաւորապէս հետեւեալ գաղափարներով: – Որեւէ ցեղային մաքրագործում, ցեղասպանութիւն, զանգուածային կոտորած, ինչ պայմաններու ներքեւ ալ գործուած ըլլայ, անհրաժեշտօրէն ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ յիշողութեան մէջ պէտք է մտնէ որպէսզի որեւիցէ կերպով, եւ որեւէ այլ ժողովուրդի դէմ չկրկնուի...–:

Յ. Պ.

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԼԱՍՏԻՎԵՐՏՑԻԻ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ՇՐՋԱՊԱՏԻ ԱՅԼԱՑԵՂ ԱԶԳԵՐԻՑ ՄԵԶ ՀԱՍԱԾ ԱՐՀԱՒԻՐՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ»

(ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ, 155 ԷՋ, ԵՐԵՒԱՆ, 1971)

Հայ ժողովուրդը, յոյն, հռոմէացի, արաբ, պարսիկ ու այլ ժողովուրդներու նման, ունի ճոխ դասական գրականութիւն մը, յօրինուած՝ ժամանակագիրներու, պատմագիրներու, իմաստասէրներու, բնագէտներու, բանաստեղծներու, աստուածաբաններու ու այլ հեղինակներու կողմէ: Խորենացին, Բիւզանդը, Փարպեցին, Եղիշէն, Ղեւոնդը, Կորիւնը, Արծրունին, Շիրակացին, Գոշը, Տաթեւացին ու Յովհաննէս Իմաստասէրը ամէնէն ցայտուն դէմքերէն են շատ աւելի ընդարձակ շարքի մը: Հոս միջազգային որակով հոյակապ իմացական ու ստեղծագործական նուաճումներու կողքին տեղ կը գրաւեն նաեւ երկրորդական, ճապաղ ու նոյնիսկ էականօրէն վիճելի գործեր: Այնուհանդերձ, ամէն մէկը ունի բանասիրական կամ մշակութային իւրայատուկ արժէք:

Այսօր, մանաւանդ Հայ դասական պատմագիրներու գործերը արժանի են մասնաւոր ուշադրութեան: Մեր օրերու յետ – արդիական միջավայրին մէջ «առարկայական պատմութիւն» ստորոգելին շատ տեղ փոխարինուած է ճղճիմ «ենթակայական խօսակցութեան» կամ «ինքնաստեղծ աշխարհ»ի մը ըմբռնումներով: Այս հասկացողութիւններուն համաձայն դարերու քաղաքական, ընկերային ու մշակութային հոլովոյթը կը զրկուի որեւէ առարկայական իմաստէ ու կը համարուի անկարող՝ լոյս սփռելու ժամանակակից մարդու կեանքի հարցերուն: Պատմութիւնը այսպէս կը վերածուի սոսկ ժամանցի միջոցի: Սակայն, հպանցիկ ակնարկ մը իսկ դասական պատմագիրներու գործին, պիտի ցուցաբերէ բազմաթիւ միանման, հասարակաց երեւոյթներ ու խաչմերուկներ, համոզելու համար որ պատմութիւնը աւելին է, քան՝ սոսկ «ենթակայական» կամ «երեւակայական» յօրինում: Իսկ Հայոց պատմութեան ընթացքին երեւցող այս գիծերը առիթը կ'ընծայեն նաեւ քննարկելու այն վիհերը որոնք կը սպառնան ու այն յաղթանակները որոնք կարելի են ԻԱ. դարուն ապրող Հայ ժողովուրդին:

Այս տեսանկիւնէն զարմանալի ու խռովիչ արդիականութեամբ օժտուած է Թ. դարու պատմագիր Արիստակէս Վարդապետ Լաստիվերտցիի «Պատմութիւնը մեր շրջապատի այլացեղ ազգերից մեզ հասած արհաւիրքների մասին»: Հազիւ հարիւր էջի հասնող հատորը կ'ուրուագծէ Բագրատունի հարստութեան վերջին շրջանը ու փառաւոր մայրաքաղաք Անիի անկումն ու աւերումը: Լաստիվերտցին չունի Խորենացիին իմացական խորքը կամ վերլուծական վարպետութիւնը: Իր մօտ բացակայ է Բիւզանդին ստեղծագործական թռիչքը կամ առաքելական կորովը: Ունի սակայն ճիրքը ցայտուն փոխաբերական պատկերներով նկարագրելու զանազան երեսները այն ահեղի ողբերգութեան, երբ ԺԱ. դարու կէսին Հայաստանը անգամ մը եւս թիրախ եղաւ Բիւզանդական ու Թուրք – սելջուկ գաղութարարական ախորժակներուն:

Հայ պետութեան ու ժողովուրդին դաժան փորձառութիւնը Լաստիվերտցին կը վերագրէ Աստուծոյ, իբր պատիժ մարդկային մեղքերուն. «Մեր աչքերով տեսանք Աստծու բարկութեան հարուածները եւ անսովոր պատուհասը, որ եկաւ Հայոց աշխարհի վրայ»: Օտարազգի բանակները Աստծոյ մտրակներն էին պատժելու Անին որ «մեղքերով կատարելութեան սահմանին հասած էր»: Պատմական դարաշրջաններու այսպիսի բացատրութիւնը զարմանալի չէ դարու մը ուր կղերական մտածողութիւնը տիրական էր հակառակ շատ անգամ նշուած վերածնունդի աշխարհական աշխարհահայեացքի մը զարգացումին: Առանց սակայն խեղաթիւրելու գրքին էական իմաստը, կարելի է մէկ կողմ ձգել Լաստիվերտցիի աստուածաբանական պարունակը ու հատորին միջուկէն առնել քաղաքական ու ընկերային բացատրութիւն մը այն զարգացումներուն որոնք անդունդ քշեցին Բագրատունեան հարստութիւնը: Այսպէս, անմիջապէս պիտի յայտնուի արդէն քայքայուած պետական կառուցուածք եւ ընկճուած ընկերութիւն մը ուր գոյութիւն չունէր միաձոյլ պետական հիմք, կամ ազգային կամք, ըմբոստանալու վերահաս մարտահրաւէրին:

Հազիւ երկու հարիւր տարի առաջ վերահաստատուած Բագրատունիներու պետութիւնը հակառակ երկրին կուտակած տնտեսական մեծ հարստութեան ու արձանագրած հոյակապ մշակութային նուաճումներուն, չունեցաւ ներքին ուժը՝ դիմագրաւելու արեւմուտքէն ու արեւելքէն հասնող սպառնալիքները: Անին, Հազարումէկ հրաշակերտ եկեղեցիներու քաղաքը, օրրանը վերածաղկած Հայ մշակոյթին, վերածուեցաւ աւերակի ու անցեալի «բարեշէն երկիրը անմարդաբնակ, աւերակ ու ամայի դարձաւ»:

Ա. ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐԸ

«Օրաւուր մեր դէմ բոլոր կողմերից
Յառնեցին անդուլ նոր պատերազմներ.
Արեւելքից սուր, արեւմուտքից մահ,
Հիւսիսից սպանդ եւ հարաւից հուր
.
Ուրախութիւնը երկրից վերացաւ
Ամէնուր լռեց ձայնը քնարի
Լռեց բոմբիւնը զուարթ,
Բարձրացան ողբի աղաղակները»:

Տասնըմէկերորդ դարու մուտքին Բիւզանդական կայսրութիւնը կարգադրուած համարելով իր արեւմտեան սահմանագծերը, ձեռնամուխ եղաւ հպատակեցնելու ու կեդրոնացնելու Փոքր Ասիոյ երկրամասը, ներառեալ՝ Հայաստանը: Իրագործելու համար այս ծրագիրը, կայսրութեան կարեւոր թիրախ պիտի ըլլար Բագրատունեան հարստութիւնը ու այլ Հայ նախարարական տուները: Այս նպատակով Բիւզանդիոնի «ինքնակալ թագաւորը» իր զօրքը «ուղարկեց երկրին տարբեր կողմերը, աւարառներ տարածեց, խստագոյն հրամանով պատուիրելով չխնայել ո՛չ ծերին, ո՛չ երիտասարդին, ո՛չ մանկան, ո՛չ չափահասին, ո՛չ տղամարդուն, ո՛չ կնոջը եւ ո՛չ մէկ հասակի. եւ այս ձեւով քանդեց – աւերեց տասներկու գաւառ»:

Անկախ հայկական պետութեան մը հիմերը վերջնականապէս արմատախիլ ընելու միտումով Բիւզանդիոնը օգտագործեց նաեւ կայսրութեան տարածքին աւանդական դարձած մեթոտ մը: Երկրին մեծամեծ տուներէն շատերը, կամայ թէ ակամայ, իրենց ընտանիքով տեղաւորուեցան Հայաստանէն հեռաւոր վայրերու մէջ: Իսկ Հայ ղեկավար դասին քաղաքական դերը ստանձնելու գործին կայսրը «կը նշանակէ գործակալներ, դատաւորներ ու վերակացուներ...»: Դիմադրութեան կամ ըմբոստացումի որեւէ արարք ճնշուեցաւ ահաւոր վայրագութեամբ: Երբ «կը մտաբերեմ այդ աղէտները» Լաստիվերտցին կը գրէ, «խելքս կը թռչի, միտքս կը ցնորի եւ ահաւոր զարհուրանքէն ձեռներս դողալով՝ չեմ կրնար շարունակել պատմութիւնս, որովհետեւ դառն է այս պատմութիւնը եւ անհատնում ողբերու արժանի»:

Այս հարուածներուն հետ հայկական պետութիւնը միաժամանակ պիտի դիմագրաւէր նաեւ արեւելքէն աւելի՛ մեծ յափշտակիչ ախորժակներու տէր Թուրք-Սելջուքներու ներխուժումը: Լաստիվերտցին ապշած, ափ ի բերան, գրեթէ քարացած կը մնայ ի տես այս նոր թշնամիին ռազմապաշտ ոգիին ու անոր նուաճողական անսպառ ու անսանձ փափաքին: Թուրք – Սելջուկեան արշաւին զոհուեցան անհամար քաղաքները ու գիւղեր: Պալատներ, եկեղեցիներ, ապարանքներ, վանքեր, ագարակներ ու մրգաստաններ քանդուեցան, այրեցան, հիմնայատակ եղան, իսկ բիւր հազարներով սպաննուած ժողովուրդին համար. «...վայրի ու ըն-

տանի գազանները եղան ... գերեզմաններ, որովհետեւ ոչ ոք կար, որ թաղէր եւ անհրաժեշտ հողով ծածկէր խողխողուածները»:

Աւերումին ահռելի ու զգայացունց պատկերը Լաստիվերտցին կը հաղորդէ մանրամասնութիւններու տպաւորիչ կուտակումով մը: Բայց եւ այնպէս. «...անդամէ աւելի զարհուրելի տեսարան ալ կար, որ նոյնիսկ քարերու եւ այլ անշունչ արարածներու ողբ ու հառաչանք կը պատճառէր... Մենք աղէտալի բոլոր անցքերը չկրցանք գրի առնել, բայց մեր չկրցածը կարելի է իմանալ աւերակներէն»:

Պարսկաստանէն խուժող այս ասպատակներու Լաստիվերտցիին կողմէ վերագրուած նպատակը թէ «ոչ թէ կը յագենային աւարով, այլ մեր բնաջնջման ամբողջ քաղցն ունէին», կարելի է ընդհանրացնել նաեւ Բիւզանդական քաղաքականութեան:

Բ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՆԵՐՈՒ ԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Իսկ ի՞նչ էր Բագրատունիներու ու հայ նախարարական մեծամեծներու հակազդեցութիւնը այս մարտահրաւէրին. «Պատմութեան» էջերուն մէջ ոչ մէկ փաստ կայ առաքինութեան, քաջութեան կամ անձնազոհութեան, ոչ մէկ ծրագիր համազգային ինքնապաշտպանումի, ոչ մէկ փաստ ընդդիմութեան լուրջ ռազմավարութեան մը: Լաստիվերտցիի գրիչով աւագանիին տիպարութիւնը բացարձակապէս բացասական է. կուտայ ցանկ մը նենգամտութեան, փոքրոգութեան, վախկոտութեան ու դաւաճանութեան: Ընտրանիին գործունէութեան միակ դրդապատճառը սեփական կաշին ապահովելն էր: Ամէն տեղ գայթակղեցնող կրաւորականութիւն մը բացայայտ էր:

Երբ թշնամին Երզնկայի վրայ կը գրոհէ.

«Սուրերու փայլէն ու աղեղներու լարերու ձայնէն բոլորը ահաբեկ, կարծես սարսափէն պիրկ շղթաներով կապուած ըլլային: Եւ որովհետեւ ո՛չ իշխան, ո՛չ առաջնորդ կար որ սաստելով կամ խրախուսելով ոգեւորէր ու բորբոքէր զիրենք ընդդէմ թշնամիին, քաջութեան ու խիզախումի մղէր, ինչպէս վայել էր բոլոր պատերազմողներուն, այդ պատճառով ալ անտերունչ ըլլալով, անմիջապէս միայն անոնց տեսքէն սարսափեցան, յուսալքուեցան, եւ անոնց ամբողջ ողջմտութիւնը չքացաւ»:

Իսկ թշնամիին կողմէ Անիի գրաւումը որեւէ դժուարութեան չի հանդիպիր, քանի քաղաքին «պահապաններուն ու իշխաններուն միջեւ երկպառակութիւն, խառնակութիւն ու բաժանում կը տիրէր...: Ճիշդ այդ ժամանակ անոնք թողած պատերազմի գործը՝ փախուստի դիմեցին եւ երկիւղէն խուճապահար ու ահաբեկ՝ բոլորն ալ մոռցան թէ՛ հարազատները, թէ՛ կարեւոր բարեկամները»:

Հատորին ո՛չ մէկ էջին վկայ ենք համազգային շահը հոգալու նոյնիսկ չնչին գիտակցութեան: Քաջութեան հազուագիւտ դրուագները զուրկ են համազգային տարողութենէ: Հոս կամ հոն առկայծող ազգային գիտակցութիւնը շուտով կ'ընկղմի ու կը կորսուի մասնական, տեղական, նեղ շահերու ճահիճին խորը:

Բագրատունիներու այս հէք ու անճարակ անկումը անխուսափելիօրէն միտք կը բերէ Վարդանանց սերունդին ամբողջովին տարբեր անդրադարձը երբ իրենք դիմագրաւեցին Պարսկական պետութեան կողմէ նման ազգաջինջ գրոհ մը: Որոշ դիտանկիւնէ մը հայկական իրականութենէն շատ բան չէր փոխուած: Բացառութեամբ քանի մը կարճ շրջաններէ, հայ թագը չկրցաւ երբեք քաղաքական ու տնտեսական ուժը հպատակեցնել եւ երկիրը կեդրոնացնելով հիմնել հզօր պետութիւն մը: Իսկ կեդրոնախոյս նախարարական տուները ունէին միայն տեղական բնոյթ: Զուրկ՝ ազգային շահի գիտակցութենէ, պատրաստ էին ինքզինքին ծախելու որեւէ պետութեան որ ունէր զիրենք գոհացնելու միջոց:

Բագրատունիները հակառակ իրենց տնտեսական ու մշակութային հարստութեան, Արշակունիներուն նման, չունէին ուժեղ ու անկախ ներքին հիմքեր: Նոյնպէս կախում ունէին դրացի կայսերական պետութիւններէն: Բագրատունիներու օրօք թէ՛ թագը, թէ՛ նախարարական տուներու մեծամեծները իրենց մահուան պարագային շատ անգամ տանը ողջ հարստութիւնը ստիպուած կը կտակէին Բիւզանդիոնի կայսրին: Պետութիւնը ծայրայեղօրէն փխրուն ու անկայուն միաւոր մըն էր որ չունէր վաւերական, անկախ գոյութեան մը հիմքերը:

Այլ դիտանկիւնէ սեւեռելով սակայն, հիմնական փոփոխութեան մը վկայ ենք: Հինգերորդ դարուն Հայաստանեայց Եկեղեցին հետապնդելով իսկ իր սեփական, աւանդական շահերը, զանազան պարագաներու բերումով համազգային թարմ ուժ մըն էր որ առանց պայքարի տեղի պիտի չտար օտար նուաճողներու: Ունէր նոյն իսկ տեսակ մը համազգային գիտակցութիւն ու փառասիրութիւն որ մղեց դաշնակցելու Մամիկոնեաններու հետ ու խիզախօրէն ծառանալու պարսկական ծրագիրներու դէմ: 1075-ին եկեղեցին այլ էր: Լաստիվերտցիի հատորէն դիւրին չէ պեղել Եկեղեցիին անկումին հիմնապատճառները որոնք սակայն կարելի է ենթադրել, կարդալով իրեն նախորդող Ղեւոնդի «Պատմութիւն»ը:

Լաստիվերտցիի ժամանակաշրջանին Հայաստանին կը պակսէր կռուի եւ ընդդիմադիր ուժ: Հոն կը տիրէր «բազմիշխանութիւնը» որ «խառնակ էր, անյարմար ու քայքայման ենթակայ», մինչդեռ «պէտք էր միահամուռ միաբանութեամբ պատերազմին յաղթութիւն տուող տէր Աստուածը կանչել օգնութեան»:

Գ. ՓՏԱԾ ԿՈՐԻԶԸ

Հակառակ Լաստիվերտցիի աստուածաբանական մօտեցումին, «Պատմութիւն»ը կը պարզէ Բագրատունի հարստութեան անկումին քանի մը հիմնական պատճառները: Հայաստանը տասնմէկերորդ դարուն կ'ապրէր անցումի շրջան մը: Հին աւանդական կարգերը տեղի կուտային նոր, շատ աւելի նեղմիտ ու անկումային աւագանիի մը:

Անիի հրաշալի ճակատը կը քօղարկէր պետութեան արդէն փտած կորիզ մը:

Նախորդող շրջանի ընկերութեան առանցքը «թագաւորներու պարտականութիւնն» էր: Անոնք պիտի հոգային «աշխարհի խաղաղութիւնն ու բարեկարգութիւնը, ինչպէս Աստուած կը նախախնամէ բոլոր իր ստեղծածները»: Տասնմէկերորդ դարուն սակայն «այդպէս չէր»: Թագն ու նախարարական տուները անհոգ էին «աշխարհի խաղաղութիւնը» կերտելու, զբաղած ըլլալով իրենց սեփական հարստութիւնը կուտակելու գործով: Ընտրանին «դարձաւ գողերու գողակից, վրէժառու եւ արծաթի ծառայ, դատաւորները՝ կաշառակեր եւ կաշառքի համար արդարութիւնը խարդախողներ. ո՛չ որբերու իրաւունքը կը պաշտպանէին, ո՛չ այրիներու դատը յանձն կ'առնէին»:

Լաստիվերտցիի օրով «արդարութեան օրէնքը վերածուեցաւ անիրաւութեան, արծաթասիրութիւնը աւելի յարգի դարձաւ քան աստուածասիրութիւնը, եւ մամոնան աւելի՝ քան Քրիստոսը. այն ժամանակ ամէն կարգի համեստութիւնը խոտորելով՝ վերածուեցաւ անկարգութեան»: Անցեալը «նախատինքի կ'ենթարկէր վաշխերու եւ տոկոսներու շահը»: Հիմա թագաւորին ու իշխանին կողմէ «վաշխերու ու տոկոսներու համար օրէնքներ հաստատուեցան, իսկ ցորենի փոխատուութեան համար բազմապատկութիւն սահմանուեցաւ, որուն պատճառով հողը պղծուելով՝ արգելք կը դառնար իր արդիւնքին ժամանակին պտղաբերելուն՝ մարդիկը կերակրելու համար»:

Դրամասիրութեամբ կլանուած ու հետապնդելով մի միայն իր նեղ շահերը, այս նոր աւագանին անտեսեց ժողովուրդինը, ազգինը ու պետութեանը: Հետեւաբար, անխուսափելիօրէն Լաստիվերտցիի կարծիքով, Անիի ճակատագիրը եղաւ «բաժինը անիրաւ քաղաքներու, որոնք կը կառուցուին օտարներու արիւնով, կը փարթամանան տնանկներու քրտինքով, իրենց տուները կ'ամրացնեն վաշխով ու անիրաւութեամբ, գութ չունենալով աղքատներուն ու տնանկներուն. կը սպասեն միայն զուարճութեան ու վայելքի եւ աղտոտ գործերէ չեն խորշիր, կ'արբենան միայն, զիրենք համակած ցանկամոլութեամբ»:

Պարզ է որ այսպիսի կազմով պետութիւն պիտի չունենար ընկերային գործակցութեան հիմք եւ ոչ ալ միաձոյլ ազգային կամք, ետ մղելու արտաքին նոյնիսկ չնչին սպառնալիք մը:

Կ'ըսուի թէ պատմութիւն կ'ուսումնասիրենք ոչ միայն հասկնալու համար մեր անցեալը, այլեւ ըմբռնելու ներկան: Մտաբերելով այս ճշմարտութիւնը, ականջ չտանք յետ-արդիական ծանծաղամիտ քարոզիչներուն: Լաստիվերտցիի հատորը կարդանք իբր ահազանգ մե՛ր օրերուն ալ սպառնացող վտանգներուն:

Անկարելի է Լաստիվերտցիի մասին խորհրդածութիւն մը աւարտել առանց անդրադառնալու ծայրայեղ անհեթեթութեան յանգող իր կրաւորականութեան ու դաժան ճակատագրի մը համակերպումին: Լաստիվերտցին Աստուծոյ կը վերագրէ Հայոց հասած զարհուրելի բոլոր պատուհասները: Օտարը սոսկ Աստուծոյ կամքով շարժող պատժական գործիք է: Ոչ աւելի: Սակայն ոչ մէկ բողոք, ոչ մէկ ըմբոստացում ընդդէմ Աստուծոյ մը որ այսպէս համայն ժողովուրդի մը բնաջնջումը կը ծրագրէ: Լաստիվերտցին կը մնայ միշտ պաղատողի դիրքին մէջ. «Մի՛ մնայ յաւիտեան բարկացած եւ ժամանակին մի՛ յիշեր մեր մեղքերը»:

Գուցէ այս պաղատանքին մէջ արտացոլայ դարուն ահաւոր յուսալքումը:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 24-ին, նշուած է Հայաստանի անկախութեան 9-րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ Ի. Հ. դեսպանատան անձնակազմին, Հայ Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Համայնքներու Հոգեւոր հովիւներուն եւ միութիւններու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն: Հ.Մ.Ը.Մ. - Կամքի շեփորախումբի բացումէն ետք, խօսք առած է դեսպանատան առեւտրական գործառնութիւններու պատասխանատու Հրաչ Գասպար: Ելոյթ ունեցած է Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի Անի պարախումբը: Գեղարուեստական այլ ելոյթներէ ետք, ներկայացուած է յատուկ ժապաւէն մը, պատրաստուած Թէքէեան Մշակութային Միութեան հեռատեսիլի ժամուն կողմէ, որ կը պարզէր դեսպանատան հնգամեայ գործունէութիւնը...: Ձեռնարկի աւարտին, յատուկ յուշատախտակներով, դեսպանատունը պատուած է այն բոլոր միութիւնները, կազմակերպութիւնները եւ անհատները որոնք զօրավիգ եւ նեցուկ եղած են դեսպանատան գործունէութեան:

*
**

ԹԵՀՐԱՆԻ Իրանահայ Գրողներու Միութեան Կեդրոնը, Սեպտեմբեր 1-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է նուիրուած իրանահայ երիտասարդ գրողներու: Ներկայ եղած են Հայաստանէն մտաւորականներ, Ի. Գ. Միութեան անդամ - անդամուհիներ: Նախագահ բանաստեղծ Վարանդ ողջունած է եւ բարի գալուստ մաղթած ներկաներուն: Ապա, որպէս պատուոյ հիւր խօսք առած է գրականագէտ - պատմաբան Մանուկ Մանուկեան, որմէ ետք արտայայտուած են երիտասարդները: Վարչութեան անդամուհի՝ Նունէ Դարբինեան ներկայացուցած է իւրաքանչիւր մասնակցողի կենսագրականը եւ անոնցմէ ամէն մէկը արտայայտուած է իր մէկ ստեղծագործութեամբ: Վերջաւորութեան գնահատանքի իրենց խօսքը ըսած են բանաստեղծներ՝ Իլօ Գարեան, Ծաղկանոյշ Ծատուրեան, Հայկ Գալստեան եւ ուրիշներ:

*
**

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, նախաձեռնութեամբ Մարաշի Հայրենակցական Միութեան, Օգոստոս 13-ին, առաջին ժողովը գումարուած է Հայ Գրողներու Միութեան, որ կը համախմբէ գրագէտներ, բանաստեղծներ եւ այլ գրական մարզերու հետեւողներ: Միութեան նպատակն է պահպանել եւ զարգացնել հայ ժողովուրդի մշակութային ինքնութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ, յարաբերութիւն հաստատել Սփիւռքի եւ Մայր Հայրենիքի գրողներու եւ կազմակերպութիւններու միջեւ, զարգացնել հայ եւ սպանախօս աշխարհներու միջեւ գրական փոխանակումները եւ այլն, եւ այլն:

ՍԱՆՏՐՕ ՊՈԹԻՉԵԼԼԻԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴՈՒՄԸ՝ «ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԵԱՆ»

Մինչեւ Դեկտեմբեր 3, Բերլինայի Պապական Ախոռներ ուղղուողները լրիւ յոյսը թող ունենան որ հոն պիտի տեսնեն անսովոր ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած է մեծ մասը նախապաշրումային այն գծանկարներուն, զորս Ալեսանտրօ Ֆիլիփփերի (արուեստի անունով Սանտրօ Պոթիչելլի): ԺԵ. դարու Ֆլորանսական նկարչութեան ամէնէն փայլուն վարպետը, նուիրած է Տանթէի «Աստուածային Կատակերգութիւն»ի պատկերազարդման: Իր արուեստը աւելի լաւ հասկնալու համար, անոնց կողքին ցուցադրուած են նաեւ նկատելի թիւով այլ նկարներ, դպրուսոյններու դիմանկարներ, օրինագիրքեր, գրութիւններ եւ մանրանկարներ, փորձել պատմելու համար թէ ի՞նչ տեղ գրաւած է Տանթէի գրութիւնը այն ատենուան Ֆլորանսացիներու միտքին, լեզուին, աչքերուն եւ գիտակցութեան մէջ: Տէ՛ Մետիչիներու հետեւորդ Ֆլորանսցիներ, նորապլատոնականներ եւ հեթանոսներ, կամ հետեւորդներ՝ Ֆերրարացի քարոզիչ Ճիլոլամօ Սաւոնարոլայի, որ Վերածնունդը հրոյ ճարակ դարձուց եւ Վերածնունդն ալ զինք, որուն հետեւորդ դարձաւ Պոթիչելլին, ինքզինք հակասելով եւ յանդգնելով նկարելը դադրեցնելու...

«Սանտրոն, զաւակս, տասներեք տարեկան է. կը կարդայ եւ վատառողջ է»: Այսպէս գրած է Պոթիչելլիի հայրը. տեսակ մը կանխատես բնարան՝ իր զաւակի կեանքին եւ նկարչական ասպարէզին: Թերեւս, շատ կարդալը եւ իր վատառողջութեան մտահոգութիւնը, զինք մղեցին ըլլալու այնքան կատարելապէս վայելուչ արուեստագէտ մը: Իսկ եթէ մեր ձեռքին տակ գտնուէին միայն իր գծանկարներն ու նկարները, առանց յարակից վաւերաթուղթերու եւ գրի առնուած յուշերու, քիչ բան պիտի հասկնայինք իր ոգեկան տոչորումին եւ կրօնական անձկութիւններուն մասին: Ամէն ինչ գերազանցօրէն հանդարտ է, ինչպէս հանդարտ լիճի մը մակերեսը: Բայց եւ այնպէս, անոր խոր ջուրերուն մէջ, որպէս անտեսանելի հրէշներ, կը լողան հոգեկան եւ քաղաքացիական այն տուեալները, որոնք առաջնորդեցին Լորենցօ Սքանչելիի երազած Ֆիրենցէի շիջումին, որմէ դէթ արուեստը մնաց՝ որպէս իր գեղեցկագոյն եւ ցուրտ շիրիմը:

Արդարեւ, Պոթիչելլիի գծանկարներուն մէջ՝ արծաթեայ գրչածայրով իրագործուած ապա գրիչով վրայէն անցուած, հետք չկայ այն հուրէն, խաւարէն, արիւնէն եւ աղտեղութենէն, զորս Տանթէի յաւիտենական եւ սքանչելիօրէն տեսիլքային տողերը կ'երգեն: Պոթիչելլիի դրախտը գեղանազ է եւ կարգաւորուած՝ որպէս հանդիսաւոր եւ վայելուչ թատերական ներկայացում մը: Նաեւ Քաւարանի կրակները, որպէս թեմական հնարք մը, կը թուին չայրել եւ ոչ ալ Դրախտը տանթէական խելակորոյս իր շլացումը կը վերարտադրէ:

Տանթէ Պոթիչելլիի նման գեղանազ չէր, բայց այս վերջինոյն Տանթէն մեզի կ'օգնէ հասկնալու, իր վայելչութեամբ, թէ ինչպէս եւ ինչո՞ւ ԺԵ. դարը չկրցաւ արժանի կերպով զայն ներկայացնել, այն ձեւով որ յետոյ ըրաւ, Տանթէի մեծ ընթերցողը, Միքելանճելոն: Տանթէն իտալական լեզուն է, «Աստուածային Կատակերգութիւն»ի երեք գիրքերը Իտալացիներուն կողմէ ընթերցուած միակ սուրբ գրութիւններն են: Բանաստեղծը գիտցաւ իր երկիրը պատկերել բառերով եւ իրմէ ետք եկող պատկերազարդողները, թերեւս գիտցան, աւելի համեստ կերպով, իրենք զիրենք պատկերել: Ինչպէս ապշեցուցիչ կերպով ըսած էր Եղբայր Ճիրոլամօ Սաւոնարոլան. «Իւրաքանչիւր նկարիչ ինքզինքը կը նկարէ»: Այսպէս էր նաեւ վայելուչ եւ չարչրկուած Պոթիչելլին:

Պոթիչելլիի ողբերգութիւնը ուզել միաթիւ ըլլալն էր, ինք, հեթանոս հեղինակը «Աստղիկի Ծնունդ»ին եւ «Գարուն»ին, Ֆլորանսցին որ գիտցաւ Ղուկիանոսի յունարէնէն նկարչականօրէն վերարտադրել կորսուած հին նկար մը, Ապելէսի «Գալունիա»ն, որ ընթացիկ ցուցահանդէսին սքանչելիներէն մէկն է:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Դր. Յակոբ Կէվրէկեան իր վաղեմի ընկերոջ՝ վաhէ Նազարէթեանի մահուան (Ամսթերտամ) թարմ յիշատակին 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

Տոքթոր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հօրաքրոջ՝ Անգինէ Թէյեանի մահուան քառասունքին յիշատակ :

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին
Առաջնորդարանի
«Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Կը հրաւիրուին ամէնքը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին Սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն ձեռնարկութեան :

Յայտագրի ատպտին՝
հիւրասիրութիւն
ցուցանմուշներու եւ գիրքերու վաճառք
– Մուտքը ազատ է –

(Շար. Ա. էջէն)

քիա, 2–րդ է Թուրքիա, Վերջին է Ազրբէջան :

Հայաստանի երիտասարդական հաւաքականն ալ Հոկտ. 6–ին, Արովեանի «Կոտայք» մարզադաշտին վրայ 1 – 2 պարտութիւն մը կրեց Ուկրանիայէն : Հայաստանի կէտը արձանագրեց Ա. Յակոբեան (80–րդ վայրկեան) :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Ֆրանսայի Բաժակ 4–րդ հանգրուան
Փարիզեան Շրջան

Տրավէյլ – Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի	0 – 1
Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ – Շաթու	1 – 0
Լիոնի Շրջան	
Տիւնիէռ – ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին	1 – 1
(ՀՄԸՄ փէնալթիներով 3 – 4 յաղթական)	

Նահանգային Բաժակներ
Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Սէ. Ա. Փարիզ	2 – 5
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
Տիյուա ԷՖ.Սէ. – ՀՄԸՄ Վալանս	1 – 2

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԷՔ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ուխտի օրն է :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր հոգաբարձուներուն, բարերարներուն, սատարողներուն եւ դըպիրներուն համար :

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 70–րդ եւ անուանակոչութեան 67–րդ տա–

Հոկտեմբեր 15, Կիրակի օր

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար Եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

հոգեւոր հովիւներուն – սարկաւագներուն – բարերարներուն – հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի Թաղական Խորհուրդոյ անդամներուն – Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են Եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ :

Պատարագէ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Բարոզի աւարտին օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ :

Արարողութեանց աւարտին եւ Մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «գինեձօն» Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի հաւատացեալներէն որ խուռներամ ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն :

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները կրնան դիմել Թաղականութեան :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

organisé par la C.B.A.F. Section **«NAIRI»** de Beaumont

le 22 Octobre à 12 heures 30

dans la Salle des Fêtes de l'Eglise Arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille.

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿ
90ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS ARMENIENNES
organisé par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
sous le haut patronage de
S. E. EDOUARD NALBANDIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

LE QUATUOR KHROMA

La participation de la chanteuse

YERSO

DINER
le Samedi 14 Octobre à 20 heures 30
dans les Salons de l'UNESCO
7, Place de Fontenoy — 75007 PARIS (Métro Ségur)

Vente de billets auprès des Sections et du Conseil d'Administration (01 48 24 46 57)

CONFERENCE

NAISSANCE DE L'ARMENIE CHRETIENNE

La Bible, vecteur d'une révolution culturelle
L'adoption du christianisme comme religion d'Etat

de
JEAN-PIERRE MAHE
Professeur à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes

Mardi 17 Octobre à 20 heures 30
à l'Auditorium du Conservatoire
Mail Menand — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy
—— Entrée libre ——

Hélène Decaux	**André Santini**
Maire-adjoint	Député-Maire
déléguée	Ancien Ministre
aux Affaires Culturelles	

ASSEMBLEE GENERALE
DE L'ASSOCIATION CULTUELLE DE CHAVILLE

L'Assemblée Générale ordinaire annuelle de l'Association Cultuelle de Chaville aura lieu :

le dimanche 15 octobre à 15h

en la Salle Balabanian de l'église, 6, rue Père Komitas à Chaville

Les personnes intéressées à participer plus activement à la vie de notre communauté sont invitées à venir à cette assemblée et à se présenter éventuellement aux élections qui suivront.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Գոհարիկ Ագիմժագի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գիւլրայէ 1000 Ֆր. :

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Յասմիկ Գեւոնեան 300 Ֆր., Տիկին Զարուհի Փափազեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շիշմանեան, Տէր եւ Տիկին Մովսէսեան, Տէրն ւ Տիկին Գապիկեան, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 500–ական ֆրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15–ին իրմէ յաւէտ բաժնըւած ընկերուհիներու յիշատակին, Պուլվար Օտոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին :

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի «ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ» Չորեքշաբթի օրուան դպրոցը կը բանայ իր դռները Չորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 11–ին :

Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը պիտի դասաւանդէ ԿՐՕՆՔ, ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ նաեւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ եւ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ:

Իսկ ուսուցչուհիներ ՀՌԻՓՍԻՄԷ եւ ՍԵԴԱ պիտի ուսուցանեն ՀԱՅ ԼԵԶՈՒ, լաւ գրելու եւ սահուն կարդալու միջոցը:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9–էն 12.30–ի միջեւ: Մըտօն – Լա – Ֆօրէ, Գլամառ եւ Իսի լէ Մուլինօ օթօքարի սպասարկութիւն գլխաւոր պողոտաներէն:

Շաբաթ օրերը Օր. Միշլին Ալանեան պիտի ուսուցանէ Հայկական պար եւ Հայ երաժշտութիւն: – Երկու շաբաթը մէկ անգամ– :

Արձանագրութեանց համար դիմել քարտուղարուհի Տիկին Ռօզէթ Տէրվիշեանին. Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւն:

Հեռաձայն. –
01 – 46 – 44 – 28 – 52

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

● ԳԵՂԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Բացում՝ Ուրբաթ, Հոկտ. 13, ժամը՝ 18.30–ին, Կեդրոնի «Վ. Պօպաճեան» սրահը: Ցուցահանդէս՝ Հոկտ. 13 – 22: Յետ հանդիսութեան ընդունելութիւն:
Մուտքը ազատ է

● ՀԱՄԵՐԳ
Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 13, ժամը 20.30–ին, Կեդրոնի «Ս. Զըրբաշեան» սրահը:
ԱՆԻ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (սոփրանօ),
ԱՆՈՅՇ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (սոփրանօ),
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (դաշնակ):
Յայտագիր՝ Կոմիտաս, Փուչչինի, Պախ, Կանաչեան. . .
Մուտք՝ 50 Ֆր.

● ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝
Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ,
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21,
ժամը 20.30–ին. –
* ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՔՃԵԱՆ
Առաջնորդ Գերմանիոյ Հայոց
«Հայ Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնը»
* ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայքի
«Հայ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը»
* ԳՈՒՐԳԷՆ ՎՐԴ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ
Ուսանող Գերմանիոյ Արմաշու Դպրեվանքի
«Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր զարգացումը անցեալին ու ապագան»
Մուտքը ազատ է

Centre Culturel SAHAK - MESROP
— Cathédrale Arménienne —
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.011 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.011

ՄԷԿ ԲԱՆԱՁԵՒ, ՏԱՍԸ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին կողմէ քուէարկուած Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը կը շարունակէ աշխոյժ հակազդեցութիւններու տեղի տալ թրքական քաղաքական ու լրատուական շրջանակներուն մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ այդ հակազդեցութիւններուն մէջ լայն տեղը կը գրաւեն Թուրքերու մեղաւորութիւնը մերժող արտայայտութիւնները, յօդուածները, պնդումները. ասոնք կուգան նաեւ թրքականէն զատ, արտաքին հասցէներէ:

Ինչ որ ամբողջին մէջ կը շարունակէ ամէնէն հետաքրքրականը մնալ Հայերուս համար, ինքնաքննադատական կեցուածքն է եւ իրապաշտ ըլլալու հրաւէրը: Փոքրամասնութիւն ըլլալով հանդերձ, շատ շատ հազուադէպ չեն մամուլի այն անունները որոնք կը թելադրեն փոխանակ հերքումի եւ դիմացի կողմերը ամբաստանելու քաղաքականութեան, ընդունիլ որ ցեղասպանութեան հարցը Թուրքիոյ համար փախուստի ճամբայ չունի: ԱՄՆ-ու մեկնած թրքական պատուիրակութեան անդամ Մ. Ա. Իրթէմչէլիք կ'ըսէ. «նոյնիսկ եթէ այսօր արգելակել կարելի ըլլայ, այս հարցը վաղը նորէն մեր դէմը պիտի ելլէ»: Այս իմաստով ամէնէն ուշագրաւն է ընկերաբան - պատմաբան Թանէր Աքչամի պնդումը. ան «Ենի պինեըլ» (Նոր հազարամեակ) թերթին մէջ Հոկտեմբեր 8-ին լոյս տեսած իր գրութեան մէջ կ'ըսէ թէ Թուրքիա այլեւս վարագոյրը պէտք է վերցնէ այն թաբուին վրայէն որ հայկական հարցն է. հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն, պէտք էր անդրադառնալ որ հարկ է բացէ ի բաց խօսիլ Իթթիհատականներուն կողմէ Հայերու դէմ գործուած ոճիրներուն մասին: «Ե՞րբ կը պատահի, կամ «ցեղասպանութիւն» կը կոչուի՞, թէ ոչ, չեմ գիտեր, բայց Թուրքիա օր մը պիտի ստիպուի ընդունիլ այս պատմական պատահարը» գրած է ան («Մարմարա», Հոկտեմբեր 9):

Վերջապէս իրականութիւնը չանտեսելու քաջութիւնը ունենալու թելադրանքին քով կան միջին ճամբու մը հետեւելու իմաստութիւնը քարոզողներ. անոնցմէ է օրինակ ծանօթ լրագրող Մ. Ա. Պիրանտ որ կը գրէ. «Վարժուինք հայկական բանաձեւերով ապրելու. փոխանակ կատաղելու, փաստենք թէ իրաւացի ենք» («Հիւրրիյէթ», Հոկտեմբեր 6):

Փոխադարձ քայլերու գլուխին մէջ հետաքրքրական է նախկին վարչապետ Թ. Չիլլէրի առաջարկին տրուած պատասխանին հասցէն: Ինքնատիպ ոչինչ ունի Չիլլէրի առաջարկը որ ԱՄՆ-ու քուէարկութեան քաւութեան դիւրին նոխազ մը գտնել կ'ուզէ Թուրքիա ապրող Հայաստանցիները: Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տնտեսական պատճառներով հոն գտնուող այդ գաղթականը պէտք է վտարել Թ. Չիլլէրի կարծիքով: Ասոր որպէս հակազդեցութիւն, կուսակցապետ Ռ. Գութան ըսած է թէ շատ սխալ կը գտնէ Թուրքիոյ քաղաքացի Հայերու եւ բանաձեւին ստորագրութեան միջեւ որեւէ կապ նշմարել ու նման ընթացքի մը առաջին ընդդիմացողը կ'ըլլայ: «Ինչ կը վերաբերի Հայաստանցիներուն, այդ մասին կ'ուզենք վիճարկում ունենալ վարչապետին հետ» կ'ըսէ Ռ. Գութան որ կը գլխաւորէ Թուրքիոյ կրօնամէտ կուսակցութիւնը (Ֆազիլէթ):

Հայկական բանաձեւին պատճառով արթնցած թրքական հակազդեցութիւններուն ամէնէն խիստն ու կրքոտը, հաւանօրէն, «Աքշամ»ի մէջ Ճօշքուն Գըրճայի գրիչին պատկանողն է («Հիւրրիյէթ», Հոկտեմբեր 10): Ան որպէս փոխադարձութեան առաջին հանգրուան մատնացոյց կ'ընէ Հայաստանը, ըսելով որ նախ պէտք է փակել Պոլիս - Երեւան օդային տարածքը եւ Դամասկոս - Երեւան օդուղիին թրքական տարածքէն անցնող հատուածը: Անկէ զատ, հարկաւոր կը նկատէ շրջափակման ենթարկել Սեւ ծովէն Վրաստանի վրայով Հայաստանի ներածումներն ու արտածումները, որպէս օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան արարք, քանի որ «Հայաստան կը շարունակէ զինեալ գործողութիւնները Ազրբէջանի դէմ»:

Լրագրողը կ'ուզէ նաեւ որ հիմնուելով ՄԱԿ-ի համաձայնագրին թիւ 51 յօդուածին, Թուրքիա յայտնէ թէ իրեն կը վերապահէ Հայաստանի դէմ զինուորական գործողութեան քայլերու դիմելու իրաւունքը: Ան այդ, կ'առաջարկէ որ ցոյց տալու համար թէ Մինսկի խումբը երբեք ամենէն Ազրբէջանի նպաստաւոր լուծում մը հրամցնելու պարագային այդ քայլերը կիրարկութեան կը դրուին, հայկական սահմանին վրայ այսօրուընէ բաւարար թիւով զինուոր կուտակուի:

Թուրքիոյ քաղաքական հատուածէն ամէնէն կարեւոր անդրադարձը կը պատկանի Արտաքին գործերու նախարար Իսմայիլ Ճէմի: Ան Հայկական Սփիւռքին, Հայաստանի կացութեան մասին այս առիթով բազմաթիւ անգամ ըսուածներն ու գրուածները կրկնելէ ետք, գրեթէ համակերպումի շեշտով մը կ'ըսէ թէ բանաձեւերուն վաւերացումը Թուրքիոյ համար աշխարհի վախճանը չի նշանակեր:

Բանաձեւը յաճախ պատճառ կ'ըլլայ որ Թուրք քաղաքական ու մամուլի մարդիկ տարուին Լ. Տէր - Պետրոսեան - Ռ. Քոչարեան համեմատութեան ու որոշ ափսոսանքով անդրադառնան առաջինին հանդէպ Անգարայի սխալ կեցուածքին: Շաբաթավերջի մամուլին մէջ Թուրքեւհայ գործի մարդոց Կոմիտէին նախագահը Քաան Սոյաք այդ մասին կը խօսի իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին. կ'ըսէ թէ Լ. Տէր - Պետրոսեանի շրջանին Թուրքիոյ հետ հաշտարար ընթացք մը հաստատելու քաղաքականութիւն տարուեցաւ որ մինչեւ իսկ պատճառ եղաւ անոր անկումին: Ռ. Քոչարեանի պահանջկոտ կեցուածքը զուգահեռ կը նկատուի Սփիւռքի կեցուածքին: Այնքան ծուռն ու շիտակը իրար խառնած բաներ կան այդ էջին մէջ Սփիւռքի հասցէին որ դժուար է լուրջի առնուելիք շատ բան գտնել հոն: Ք. Սոյաք կ'ըսէ օրինակ թէ Սփիւռքի Հայերը ամէն տարի 500 միլիոն տոլար կը ղրկեն Հայաստան: Ինք ճաշի մը ականատես եղած է հայ գործի մարդու մը որ գրչի մէկ հարուածով երկու միլիոն տոլարի նուիրատուութիւն մը ըրած է Հայաստանի: Ան հայկական լոպիին տրամադրութեան տակ նիւթական մեծամեծ աղբիւրներ կը տեսնէ, ափսոսալով որ Թուրքիա չի կրնար մրցիլ նման զօրութեան հետ: Իր կարծիքով, ԱՄՆ-ու քաղաքական շրջանակներուն մէջ հայկական ներթափանցումը թրքականէն անհամեմատելիօրէն լայն է: Այս բոլորը իրեն կը ներշնչեն վախը թէ ցեղասպանութեան բանաձեւը ԱՄՆ-էն ետք նաեւ Եւրոպայի մէջ օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ ու Թուրքիոյ համար Եւրոպայի անդամակցութեան անհրաժեշտ պայմանի բնոյթ կը ստանայ. իսկ անկէ ետք կրնայ օրակարգի գալ Ռուսաստանի մէջ: «Այդ բոլորին հետ չենք կրնար մեր յարաբերութիւնները առկախել ու մեկուսանալ» կ'եզրակացնէ:

Սփիւռքի պահանջկոտութեան դէմ Հայաստանի հաշտարար կեցուածքին արձագանգելու թելադրանքը կայ որպէսզի գործի աշխարհը վնաս չկրէ (անշուշտ ի շահ Թուրքիոյ, քանի որ անգործներու բազմութենէն զատ արտածելիք բան չունի Հայաստան). այս կեցուածքը անհեթեթին սահմանին կը հասնի, երբ Սոյաք կը պնդէ որ կարելի է Հայաստանի հետ սահմանային դուռը բանալով յարաբերութիւնները զարգացնել ու Հայաստանի հետ միասնաբար դէմը կանգնիլ Սփիւռքի արմատականներուն...:

Բուն յանձնուրը Սփիւռքը նկատելու մտասեւեռումը այնքան շեշտուած է որ լուրջ հեղինակութեան տէր դէմք նկատուած Մէթին Թոքէր իսկ այդ ջաղացքին ջուր բերած է, ցեղասպանութեան դատին գլխաւոր կեդրոն համարած Պուէնոս - Այրէսէն երեկոյ մը յիշելով. ֆրանսացի լրագրողի մը հետ գացած է հայկական եկեղեցիին կից ակումբը ուր գտնուողները վիրենք հրաւիրած են իրենց սեղանը. օղիով, ապուխտով, երշիկով իրենց կերուխումը տեւած է մինչեւ այն պահը երբ «գնդապետ» կոչուած մէկը սրահ մըտած է իր հետեւորդներով: Ջերմ մթնոլորտը վայրկենապէս սառած է ու ինք ու ֆրանսացի լրագրողը հազիւ կրցած են խոյս տալ. յետոյ տեղեկացած է որ այդ գնդապետը «Դաշնակցական Կոմիտէին գլխաւոր դէմքերէն է»:

Բանաձեւին քուէարկութեան պատճառով քիչ չեն ԱՄՆ-ու ուղղուած ամբաստանութիւններն ալ որոնց ընթացքին նոյնիսկ յիշուած են «Ու. Ուիլսընի ձեռքով գծուած» Հայաստանի քարտէսը եւ Մորկընթաուի տեղեկագիրները զորս «ան լեցուցած է զուլումի պատումներով ու ամերիկացի ժողովուրդը Հայերուն օգնութեան կանչած» (Մ. Պարաքչը, «Հիւրրիյէթ», Հոկտեմբեր 8): Հասկնալի է որ այս վերյիշումները կ'ըլլան փաստելու համար թէ ԱՄՆ-ու այսօրուան «հայամէտ» ընթացքը նոր բան չէ եւ ունի իր նախընթացը:

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Մ. Պալպայ նիւթին առիթով կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ առանձնութեան: Կ'ըսէ թէ շահերու բախումին մէջ Թուրքիա շատ տկար է ԱՄՆ-ու դէմ ու իրապաշտական չեն խարիսխներուն արտօնութիւնը չնորհելու, զինամթերք չգնելու սպառնալիքները: Թուրքիան առանձնութեան լքած են նաեւ Ազրբէջանն ու միջին արեւելքի «եղբայր»-ները: Առաջինը ոչ մէկ յայտարարութիւն կ'ընէ այդ մասին, մինչդեռ Թուրքիա վերջին տասնամեակին Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւնները միշտ որոշած է Պաքուի շահը նկատի առնելով:

Հոկտեմբեր 9-ին Անատոլու գործակալութիւնը հաղորդած է թէ Ազրբէջանի Ուաշինկթընի դեսպանատան գործավարը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, պնդելով որ Ա. աշխարհամարտին ու անկէ ետք Հայերն են որ ցեղասպանութիւն գործած են Թուրքերու եւ Ազրբէջանցիներու վրայ: Այսուհանդերձ, տակաւին դժուար է որ Թուրք լրագրողին անտարբերութեան ամբաստանութեան մէջ բան մը փոխէ:

Միջին արեւելեան երկիրներուն անտարբերութիւնն ալ ան հետեւանք կը նկատէ նոյն տասնամեակին տարուած քաղաքականութեան: Մ. Պալպայ հրէական հզօր լոպիին ալ նոյն վերագրումը կ'ընէ, ըսելով հանդերձ թէ թրքամէտ ջանքերու տէր սակաւաթիւ խումբերէն է ան: Պատճառը, կ'ըսէ թէ, Իսրայէլի անհրաժարելի քաղաքականութիւնն է որ անպայման կ'ուզէ Իրաքը փոքրացած ու անոր հողերուն մէկ մասին վրայ Քիւրտիստանի հիմնումը տեսնել:

Հայկական բանաձեւին քուէարկութիւնը ընդհանուր առմամբ կը բացատրուի ամերիկեան ընտրութեան հաշիւներով. սակայն, կայ աւելի հիմնական ազդակներ նշմարելու փորձն ալ: Ֆէրայի Թընչ կը գրէ թէ ցեղասպանութեան նիւթին Գոնկրէսին մէջ առած քայլերը նախանշան են Կովկասի մէջ վերիվայրումներու խմորումի մը ու «Հայկական լոպիին պնդումը կը զօրացնէ Մեծն Հայաստանի երազները ու Հայաստանը շրջանի հակամարտութիւնները հրահրող երկրին վերածելու վտանգը կը կրէ» («Հիւրրիյէթ», Հոկտեմբեր 9):

Նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղ ալ կ'անդրադառնայ Ռուսաստանի ազդակին. («Միլլիյէթ», Հոկտեմբեր 9) կ'ըսէ թէ ան չի փափաքիր որ կովկասեան հարցերը լուծուին, քանի որ տակաւին իրեն կարելիութիւն կուտայ շրջանին մէջ ազդեցութեան տէր մնալու: Եթէ Ղարաբաղի կնճիռը լուծուի, Հայաստան կրնայ մերձենալ Թուրքիոյ եւ անոր վրայով հասնիլ միջազգային տնտեսութեան: Այդ պարագային Մոսկուա կը կորսնցնէ կովկասեան իր վերջին բերդը. բան մը որուն չի կրնար հանդուրժել:

Վերջին երկու նշումներով հայկական բանաձեւին քուէարկութիւնը կ'ելլէ հայ-թուրք յարաբերութիւններու շրջանակէն ու կ'առընչուի կովկասեան միջազգային քաղաքականութեան: Պարագայ մը որ պահու յաջողութեան առթած գոհունակութեան հետ մտածելու եւ յետագայ քայլերը ծայրագոյն ուշադրութեամբ որոշելու դիրքին մէջ կը դնէ հայկական ճակատը:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 9 / 10)

ՀԱՅԿ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Լիւքսանպուրկի մէջ կը մասնակցի Հայաստան - Եւրոպական Միութեան գործակցութեան խորհուրդին տարեկան Բ. նիստին: Այդ ընթացքին նախարարը հանդիպում կ'ունենայ Եւրոպական յանձնաժողովի անդամ, արտաքին յարաբերութիւններու պատասխանատու Ք. Փաթընի հետ, քննարկելու համար յարաբերութիւններու յետագայ զարգացումը:

Ա. ԲԼԷՍԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Հոկտեմբեր 9-ին շարունակուած է Մխ. Սեբաստացի կրթարանի տնօրէն Ա. Բլէսեանի դատը, Երեւանի թիւ մէկ քննիչ մեկուսարանին մէջ: Հետեւելու արտօնութիւն ստացած են սահմանափակ թիւով մարդիկ: Ամբաստանեալը յայտնած է թէ չի մասնակցիր ոչ դատին, ոչ հրապարակային նիստի եւ ուզած է որ բաց, հրապարակային դատի սահմանադրական իր իրաւունքը ապահովուի: Ապա ըսած է թէ Հոկտեմբեր 5-ին տասը ոստիկանի կողմէ խոշտանգուած է ու կրկնած է թէ դատաւորը պատուէր կը կատարէ, իր դատը քաղաքական հետապնդում է: Նիստը կը շարունակուէր Հոկտեմբեր 10-ին, դռնփակ:

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՎԿԱՅԱԾ Է ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ

Հոկտ. 9-ին, նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձի դատին այլ վկաներու կարգին ատեանը ունկնդրած է Ա. Մանուչարեանը: Ան ըսած է թէ մահափորձէն 3-4 օր առաջ ինք հանդիպած է նախագահին որ դատին ամբաստանեալներէն Լիբանանի քաղաքացի Վարդան Թաշճեանի մասին ըսած է թէ օտարերկրացի է եւ չի կրնար քաղաքականութեամբ զբաղիլ, պէտք է Հանրապետութենէն դուրս գայ, հակառակ պարագային կը վտարուի: Ա. Մանուչարեան ըսած է թէ ջանացած է հարթել Ա. Ղուկասեանի եւ Ս. Բաբայեանի միջեւ լարուած կացութիւնը և ստացած նախնական հաւանութիւն: ԼՂՀ լարուած վիճակը ստեղծուած է, ըսած է ան, «այն իշխանաւորների կողմից, ովքեր մի բանակից միւսն էին անցնում»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐԱՔ 2-3 օրով երկարաձգեց իր վերջնագիրին պայմանաժամը որ վերջ կը գտնէր Հոկտ. 9-ի իրիկունը: Կը թուի որ Իսրայէլի վարչապետը տեղի տուած է արեւմտեան եւ ՄԱԿ-ի ճնշումներուն: ԱՄՆ, ՄԱԿ ու նաեւ Ռուսաստան ջանք

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՆ ՈՐՔԱ՜Ն ԿԸ ՍԻՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ...

Հայաստանի լրատու աղբիւրները յաճախ շատ պարագայական, կաղապարատիպ հաղորդումներ կ'ընեն արտասահմանէն քաղաքական դէմքերու, պատուիրակութիւններու Երեւան այցին եւ հանդիպումներուն մասին: Այնքան որ մարդ կը տարուի, այդ լուրերը կարդալով, հարց տալու թէ այդ աստիճան միջուկէ ու չահեկանութենէ զուրկ տեսակցութիւններու համար կ'արժէ՞ իսկապէս ԱՄՆ-էն, Եւրոպայէն, կամ ուրիշ շրջանէ մը ելլել ու մինչեւ Երեւան երթալ, ան ալ մէկ - երկու օրով: Բնական է որ քաղաքական, կամ նոյնիսկ տնտեսական, մինչեւ իսկ ընկերային շրջանակին մէջ զետեղուած հանդիպումներու, տեսակցութիւններու, քննարկումներու մասին ամէն մանրամասնութիւն չփոխանցուի լրատուներու. սակայն, հաւանօրէն կարելի է առանց պետական գաղտնիքի սահմանը ոտնակոխելու, պուտ մը յարգանք ցոյց տալ բազմութիւններու հետաքրքրութեան:

Այս անդրադարձները անգամ մը եւս դարձան մտքերու մէջ, կարդալով «Առաւօտ»ի Սեպտեմբեր 29-ի թիւին «Եւրոպայի 4 պահանջները» խորագրուած էջը: Հոն տեղ գտած է «Սոցիալիստական Հայաստան» կազմակերպութեան մէկ յայտարարութիւնը, յաջորդած՝ վերջերս Երեւանի մէջ տեղի ունեցած Եւրոպական Միութիւն - Հայաստան յանձնաժողովին աշխատանքներուն: Կազմակերպութեան նախագահներէն մէկն է Աշոտ Մանուչարեան որ Ղարաբաղ Կոմիտէի ամէնէն ժողովրդական դէմքերէն ըլլալով հանդերձ, մնայուն կարեւոր տեղ մը չգրաւեց անկախութեան յաջորդած շրջանին:

Յայտարարութիւնը սկիզբի տողերով իսկ կ'ըսէ թէ վերոնշեալ յանձնաժողովին աշխատանքին ընթացքին յայտնուած միտումները «խոր մտահոգութիւն» պատճառած են հանրային կարծիքին, սակայն, անոնցմէ մէկ մասը միայն հրապարակուած է: Մտահոգիչ նկատուածը Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ Հայաստանի ներկայացուած չորս պահանջներն են որոնց միայն առաջին երկուքը տեղ գտած են լրատուներու տեղեկատուութեան մէջ:

Առաջին պահանջը կը վերաբերի ճամբաներու բացումին. Եւրոպայի Խորհրդարանը կ'ուզէ որ բացուի Թուրքիա - Ազրբէջան երկաթուղին որ ստիպողաբար պէտք է անցնի Նախիջեւանէն: Որպէսզի այդ ճամբան բանի, շատ յստակ է որ Հայաստանի հարաւային շրջանին մէկ հատուածէն անոր անցք պէտք է տրուի. ատոր փոխարէն ալ առաջարկը ունի Բ. մաս մը որ կ'ենթադրէ Կարսի ճամբով Հայաստան - Թուրքիա ճամբուն բացումը:

Երկրորդ պահանջը կը վերաբերի Հայաստանի ատոմակայանին որուն փակումի թուական կը ներկայացնէ (2004) Եւրոպայի Խորհրդարանը:

Երրորդ կէտը կ'ըսէ թէ Հայաստանի տարածքէն ռուսական զօրաբաժինները պէտք է դուրս հանուին, ներառեալ սահմանապահ ուժերը:

Չորրորդ կէտն ալ կը պահանջէ որ Հայաստան ետ կենայ Ռուսաստանի հետ քաղաքական յետագայ մերձեցումէն ու Ռուսաստան - Բելառուս դաշինքին մասնակցելու նպատակէն:

Դժուար չէ բնաւ տեսնել թէ Եւրոպան Թուրքիոյ ու Ազրբէջանի դէմ թեւաբեկ, ուժանիւթի հիմնական աղբիւրէն ու կարեւոր դաշնակիցէն զրկուած Հայաստան մը կ'ուզէ որպէս ընկերակից. բուած է որ վերոնշեալ չորս պահանջներուն ընդառաջելու պայմանով միայն Հայաստան Եւրոպայի ընտանիքին անդամ ըլլալու բարեբախտութեան կը տիրանայ: Մինչդեռ, առաջադրուած պայմաններէն որեւէ մէկը, առանձին անգամ, լայնօրէն բաւարար է Հայաստանի նման փխրուն հաւասարակշռութեան տէր երկրի մը ընթացքը խախտելու:

Կարելի՞ է լրջօրէն քննութեան առնել, օրինակ, առաջին պահանջը. Հայաստան իր տարածքէն անցք տալով Թուրքիա - Նախիջեւան - Ազրբէջան ճամբուն, պիտի մասնակցի իր դէմ հզօր ճակատի մը կազմութեան. փոխարէն, իբրեւ թէ որպէս առաւելութիւն, պիտի ունենայ Թուրքիոյ հետ Կարսէն բանելիք ճամբայ մը: Գոնէ առայժմ, այս վերջին պարագան անկարելի հեռանկար է, քանի որ Անգարա ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու ծանօթ քուէարկութենէն անմիջապէս ետք, օրակարգի բերաւ Հայաստանի հետ օդային տարածքը փակելու նիւթը: Սակայն, եթէ նոյնիսկ չըլլար վերջին այս զարգացումը, իսկապէս կարելի՞ էր դրական նկատել Կարսի վրայով Հայաստան - Թուրքիա կապ մը: Ատիկա գլխաւորաբար պիտի չդիւրացնէ՞ր թրքական ապրանքներու աւելի մեծ ծաւալով Հայաստան մուտքը եւ հետեւաբար՝ աւելի լայն նեցուկ թրքական տնտեսութեան. ատոր հետ, պիտի չդիւրանա՞ր Հայաստանէն Թուրքիա մարդկային հոսքն ալ, կարճ ժամանակի մէջ բազմապատկելով հոն աշխատող, շատ անգամ կեցութեան օրինաւոր արտօնութենէ զուրկ բազմութիւնը որ այսօր թրքական արժեւորումով հասած է 30 հազարի: Իսկ Թուրքիա աշխատելու հանդրուանը Հայաստան ձգուած հարազատներու օժանդակութեան լա՞ւ պէտք է նկատել աւելի, թէ արտագաղթի, դէպի աւելի արեւմուտք անցնելու առաջին քայլ:

Ինչ կը վերաբերի ատոմակայանին, իսկապէս, կարելի չէ այսօր իսկ 1992-93-ի արհաւիրքին թարմ յուշը պահած ժողովուրդին քիթին խնդալու արարք չնկատել զայն, երբ կ'ըսուի թէ 2004-ին պէտք է փակուի: «Սոցիալիստական Հայաստան»ի յայտարարութեան մէջ ըսուած չէ որ Եւրոպայի ներկայացուցիչները այդ պահանջին հետ ուժանիւթ ունենալու այլընտրանք մըն ալ ներկայացուցա՞ծ են Հայաստանի պատասխանատուներուն: Յայտարարութիւնը երկու կէտ կը նշէ միայն նոյն կէտին առընչութեամբ. առաջինը այն է որ ատոմակայանին փակումով գոյութենէ կը դադրի հայեւրուս գործակցութեան փոխադարձ շահու վրայ հիմնուած մարզ մը. երկրորդ՝ բարձր թէքնոլոժիի տիրապետող երկրի Հայաստանի կարգավիճակը կը զեղչուի: Ասոնց վրայ անկարելի է չաւելցնել Թուրքիոյ յաւելեալ զոհացում տալու պարագան ու ատոմակայանին Հայաստանի ապահովութեան ու անկախութեան համար ունեցած նշանակութիւնը: Իսկապէս շշմեցնող է երբեմն տեսնել թէ «բնապահպան» ամէնէն անմեղունակ ու ժամանակակից մտահոգութիւն մը որքան հեռուն գացող նպատակներ կրնայ պարտկել:

Շատ տարբեր չեն Ռուսաստանի հետ քաղաքական յետագայ մերձեցումէ եւ ռուսական զօրաբաժիններէն հրաժարելու պայմանները: Անկախ՝ ծանօթ տրամադրութիւններով շրջապատի մը մէջ այդ ազդակներէն զրկուելուն ենթադրելի ու անենթադրելի հետեւանքներէն, նման պահանջ փաստ է թէ եւրոպացի քաղաքական դէմքերը ոչ իսկ փոյթը կ'ունենան երկրի մը գործերուն չմիջամտելու սկզբունքը յարգելու: Տարբեր մեկնաբանութիւն կարելի՞ է տալ ներկայացուած պայմանին որ մինչեւ իսկ կը համարձակի գործակից երկրի ընտրութեան ուղղութիւն տալ: Եւրոպայի Խորհրդարանը, կամ եւրոպացի խորհրդական մը նոյն համարձակութիւնը կ'ունենա՞ր, օրինակ՝ այս կամ այլ նպատակի պատճառաբանութեամբ հրահանգելու որ Թուրքիա հրաժարի ԱՄՆ-ու հետ յետագայ քաղաքական մերձեցումէն:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ այս պահանջներով Երեւան գացած Եւրոպացիներուն հետ տեսակցած հայ քաղաքական դէմքերու հակազդեցութիւնը ինչ եղած է, տեղեկանալէ ետք եւրոպացի նկատումներու գինին: Կարելի՞ է վստահ ըլլալ որ անոնց մէջ չեն գտնուած անձնաւորութիւններ որոնք գոհունակութեամբ մտածած են թէ Եւրոպան որքա՜ն կը սիրէ Հայաստանը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՃԱՆԱՉՈՂՆԵՐԸ ՆՐԱՆ ՓԱՐԻԶԵՑԻ ԷԻՆ ԿՈՉՈՒՄ

(ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

Առիթներ պէտք չեն, որ անձը յիշուի, բայց պէտք է սթափ լինել, որ այն չըմոռացուի: Ես ուզում եմ սրբել վերջին տարիների մոռացութեան փոշին եւ խօսել ոչ այնքան հեռու անցեալում մի հետաքրքիր ու երեւելի անձի, ծայր աստիճան բարեկիրթ ու նրբանկատ մարդու՝ նկարիչ - արուեստագէտ Խաչատուր Եսայեանի մասին:

«Իմ նկարչական կեանքը, - յիշում էր Խաչիկը, - պէտք է որ սկսուած լինի յուշ դարձած այն հեռաւոր օրը Կարսում, երբ 10-11 տարեկան տղայ էի, յանկարծ, ըզգացի անմիջապէս ինչ-որ բան նկարելու մի ջերմ, անսահման ցանկութիւն»:

Պատանեկան երեւակայութեան վրայ ներգործող զօրեղ, տպաւորիչ որեւէ պատկեր կարող էր միայն խթան հանդիսանալ նրա հոգում թաքնուած նկարչական ձիրքն արթնացնելու համար: Տարիներ անց, երբ նկարիչը վաղուց մեզ հետ չէր, մտածում էի՝ գուցէ դա «Ղարսաչա՞յն» էր իր պղպջակ կամրջով, որի տակ կանայք լուացք էին անում, կամ բարձունքի վրայ տիրաբար իշխող Կարսի բե՞րդն անառիկ, գուցէ Առաքելոց եկեղեցի՞ն...

Կնքուել էր Կարսի Առաքելոց եկեղեցում, սկզբնական կրթութիւնն ստացել էր ռէալականում, իսկ յետոյ, ճակատագրի բերումով տեղափոխուել Ալեքսանդրապոլ - Գիւմրի՝ արհեստների ու արուեստների շէնշող քաղաք, որն էլ պարարտ հող դարձաւ նրա նկարչական արուեստի, ինչու չէ, նաեւ թատրոնի, երաժշտութեան նկատմամբ սիրոյ ձեւաւորման համար եւ նպաստեց բեմարուեստում յետագայ տարիների նրա բեղմնաւոր աշխատանքին:

Խաչիկի անհատական ցուցահանդէսներին ներկայ գտնուելու շատ առիթներ եմ ունեցել, բայց ամենայիշարժանը 1959-ի Սեպտեմբերի 20-ին նրա ծննդեան 50-ամեակի առիթով Պետական պատկերասրահում բացուած ցուցահանդէսն էր: Արեւի շողերով ողողուած թափանցիկ գոյները մեղմ քնարականութիւն էին հաղորդում նկարներին, եւ այցելուները աշխարհը տեսնում էին նկարչի աչքերով: Սրահում խմբուած մարդիկ կարծիքներ էին փոխանակում ու ակնածանքով սպասում վարպետի՝ Մարտիրոս Սարեանի խօսքին, որն իրեն բնորոշ դանդաղ ու հատու բառերով ասաց. «Եսայեանի վրձնին են պատկանում բազմաթիւ գողտրիկ մինիաթիւրներ, որոնք այնպիսի հարուստ ու խոր բովանդակութիւն ունեն, որից զուրկ են երբեմն շատ մեծածաւալ կտաւներ: Որպէս տաղանդաւոր նկարիչ Եսայեանն ունի իր միանգամայն առանձնայատուկ դէմքը»: Գնահատականը տրուած էր:

Մի առիթով Խաչիկն ասաց. «Գոյների այսպիսի բազմազանութիւնը ծնւում է կեանքի հարուստ տպաւորութիւնից եւ սուր դիտողականութիւնից, ինչը յետոյ պլան է մղում ձեր աւելի վաղ շրջանի կտաւները»:

- Ամէն մի գործ պէտք է դիտել իր ժամանակի մէջ: Իմ ուսուցիչներն էին Սեդրակ Առաքելեանը եւ Վահրամ Գայֆէճեանը, որոնց միշտ յիշում եմ երախտագիտութեամբ, իսկ Եղիշէ Թադեւոսեանը հոգեւոր վարպետս էր, սակայն այսօր ինձ ոգեշնչում է նաեւ ֆրանսիական վաղ շրջանի իմպրեսիոնիստ Կլոտ Մոնէն:

Եսայեանի կերպարուեստում առանձնայատուկ տեղ են գրաւում վաղ շրջանի եւ միջնադարի հայ ճարտարապետութեան հիասքանչ կոթողները, որոնք վրձնել էր հայկական բնաշխարհի ֆոնի վրայ տարուայ տարբեր եղանակներին: Այդ կտաւները տոգորուած են քնարական եւ հայրենասիրական զգացումներով:

60-70-ականներին Խաչիկն յաջողուեց երկաթեայ վարագոյրի մէջ անցքեր գտնել ու թափանցել արտաքին աշխարհ, ինչն օդի պէս անհրաժեշտ էր նկարիչ - արուեստագէտի համար: Եղաւ մի շարք երկրներում՝ Անգլիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Յունաստան, Ռումանիա, Թուրքիա: Վենետիկում եղած ժամանակ, նրան հըրաշքով յաջողուեց յայտնուել Ս. Ղազար կղզում:

- Խմբի ծրագրում չկար: Ես, պարզապէս, բոլորի աչքից ծածուկ, նաւակ վարձեցի ու փախայ, - պարծենում էր Խաչիկը:

Ճանապարհորդութիւններն արդասաւոր եղան: Նրա աչքից չվրիպեցին տարբեր ժամանակներում ստեղծուած ճարտարապետական հիասքանչ կոթողները, որոնք իրենց մարմնաւորումը գտան փոքրածաւալ բազմաթիւ կտաւներում:

Այս յաջողութիւնների մէջ Խաչիկը առանձնայատուկ ներշնչանքով էր խօսում Ֆրանսիայի, Փարիզի մասին.

- Ցուցահանդէսում ներկայացուած է տարբեր տարիների իմ Ֆրանսիա կատարած այցելութիւնների ընթացքում նկարած էթիւտների շարքը, - պատմում էր Խաչիկը: - Մեծագոյն մասը Փարիզն է, Փարիզն իր չքնաղ ճարտարապետական կոթողներով, հրապարակներով, պուրակներով, փողոցներով... որոնք միշտ գերում են իրենց նուրբ մանուշակագոյն գունեղութեամբ:

Խաչիկեն յաջողուեց լինել Ռուանում, Օվէրում, Առլում, Ժիվերնիում, Էթըրթայում, Տիէփում եւ այլ քաղաքներում, որտեղ իրենց հրաշագեղ բնանկարներն են վրձնել Մոնէն, Վան-Գոկը, Սէզանը, Սիզլէն:

60-70-ական թուականներին Խաչիկի այդ նկարները, իրօք, ճանաչողական տեսակէտից մեզ համար յայտնութիւն էին, դրանք այնպէս էր վրձնել, կարծես մանկութիւնն ու ողջ կեանքն այդ քաղաքներում էր անցկացրել:

... 1972 թուականի Դեկտեմբերի 15-ին Փարիզի Ֆօշ ավընիւի վրայ գտնուող հայկական թանգարանի սրահում բացուեց Խաչատուր Եսայեանի տարբեր ժամանակներում վրձնած հայկական բնաշխարհի 34 նկարների ցուցահանդէսը: 1976 թ. նորից Խաչիկի ցուցահանդէսը Փարիզում, որին ներկայ էր հայազգի մեծ նկարիչ Գառզուն:

... Չնայած Խաչիկի ստեղծագործական տարերքը կտաւի վրայ վրձնելն էր, նկարակալի մօտ անցկացրած ժամերը նրա կեանքի ամենաերջանիկ պահերն էին, սակայն, բեմարուեստում նրա ստեղծած արժէքները պատկառելի տեղ էին գրաւում: Քաջածանօթ լինելով հայկական ազգային տարազին, երկար տարիներ ձեւաւորեց Թաթուլ Ալթունեանի երգիպարի անսամբլի զգեստները: Եղաւ Օփերայի թատրոնի գլխաւոր նկարիչ - բեմադրողը:

... Շատերն էին սիրում նրա նկարները, բայց քչերը գիտէին, թէ այդ նկարների հեղինակը ինչպիսի հետաքրքիր անհատականութիւն էր, վառ ու չերտուած մի անձնաւորութիւն:

Մարտիրոս Սարեան, Հրաչեայ Ներսիսեան, Վահրամ Փափազեան, Արմէն Գուլակեան, Վարդան Աճէմեան, Միքայէլ Թարիվերդեան... Այս երեւելի մարդկանց մթնոլորտում էր ապրել, ներշնչուել ու ստեղծագործել Խաչատուր Եսայեանը: Առանձնայատուկ ջերմութիւն ու համատեղ ստեղծագործական կապ է ունեցել Սարեանի հետ, իսկ Փափազեանը նրա ոգեւորութեան շտեմարանն էր, որի հետ 40 տարուց ի վեր մտերիմներ էին: Սակայն այդ մտերմութիւնը չխանգարեց որ մի օր «գժտուեն» նրանք: Փափազեանը բոլոր երեւելի դերասանների մէջ Սիրանոյշին առանձնայատուկ տեղ էր յատկացնում: Խաչիկը տարակուսանքով մի անգամ հարցրեց նրան.

«- Վարպետ, իրո՞ք այդքան հանճարեղ էր Սիրանոյշը:

Նստած էինք դէմ - դիմաց - գրում է Եսայեանը, - սուրճի գաւաթներն առաջներիս: Անմիջապէս ցատքեց իմ կողմը, իր ջլապինդ ձեռքով ամուր փակեց բերանս, այն աստիճան, որ շնչահեղձ եղայ, ու գոռաց.

- Չօքի՛ր, չօքի՛ր, մե՛ղք է, մեծ մեղք...

Չոքեցի ինչ անեմ, պէտք էր շունչ առնել:

Ես իմս առայ: Ստացայ նաեւ կասկածներիս ֆիզիքական պատասխանը»:

Յետագայում Փափազեանի հետ կապուած մտերմիկ յուշերի մի գրքոյկ հրատարակեց: Շատ յուշեր ունէր՝ գրուած արուեստի տարբեր ասպարէզի մարդկանց կեանքից: Գնացել էի այցի, հիւանդ էր: Ասաց. «...առողջանամ, մի օր միասին կարգի բերենք արխիւս, մօտ 20 մամուլ

յուշեր ունեմ գրած»: Զիրականացաւ: Յուշերն ալ անհետ կորան…

…Գնացել էի սովորական այցի: Տրամադրութիւնը բարձր էր:

– Զարո՞ն է գալու: Համերգների…

Բարեկամական կապերի մէջ էր Զարուհի Դոլուխանեանի հետ: Ինչ-որ հոգեհարազատ բան կար հմայիչ երգչուհու եւ նկարչի միջեւ:

Արտասահմանեան հիւրախաղերից տուն էր վերադառնալու Զարուհին՝ Թուրքիայով: Լինելու էր նաեւ Կարսում: Խաչիկը, օգտուելով պատեհ առիթից, խնդրեց իր ծննդավայր Կարսից հող բերել: Ահա եւ Զարուհին գալիս է: Խաչիկը շտապեց Լենինական՝ նրան դիմաւորելու: Գնացքը մօտ կառամատոյց, եւ վակոնի լուսամուտի շրջանակում յանկարծ փայլեց Զարուհու գեղեցիկ դէմքը, ձեռքին Կարսից բերած հողը փոքր տոպրակի մէջ: Խաչիկը Զարուհուն տոպրակի հետ միասին սեղմեց կրծքին: Նրա արուեստանոցում Դուինի պեղումներից մնացած մի հնամենի սափոր կար, այդ սուրբ մասունքը՝ Կարսից բերած հողն հէնց այնտեղ էլ ամփոփուեց այնքան ժամանակ, մինչեւ որ խառնուեց սկզբում մօր՝ տիկին Լուսնթագի, յետոյ իր՝ Խաչիկի շիրիմների հողաթմբին՝ ջերմացնելով նրանց հոգիները սրբութիւն ու կարօտ դարձած մի բուռ հողով:

1977 Թուական, Ապրիլի 26: Արուեստի աշխատողների տանը հաւաքուել էին քաղաքի մտաւորականներ, Երեւանի պարզ ու հասարակ քաղաքացիներ: Նրանք եկել էին հրաժեշտ տալու Խաչիկին: Մոսկուայից եկել էին Զարուհի Դոլուխանեանը, Արամ Խաչատրեանը, մեծատաղանդ դաշնակահար Ֆլիէրը: Յիշում եմ, Արամ Խաչատրեանը գլուխը խոնարհած երկար կանգնել էր իր ջերմ ու սրտամօտ բարեկամի աճիւնի առջեւ, քանի դեռ հնչում էր «Կռունկ»ի հոգեպարար մեղեդին: Ինչ իմանար դարի մեծ կոմպոզիտորը, որ ճիշդ մէկ տարի յետոյ հայ ժողովուրդը բաժանուելու էր նաեւ իրենից:

…Մարդ-քաղաքացու լաւագոյն յատկանիշներով էր օժտուած Խաչիկը: Նրա աչքից ոչինչ աննկատ չէր անցնում: Լինելով ազնիւ հոգու տէր ու զգայուն՝ ընդվզում էր կեանքի անարդարութիւնների դէմ: Զէր հանդուրժում անբնականը, սուտն ու կեղծիքը ինչպէս արուեստի աշխարհում, այնպէս էլ կեանքում:

Կառավարական պարգեւները, արուեստի վաստակաւոր գործիչ, Հայաստանի ժողովրդական նկարիչ կոչումները նրան, դուցէ, ոգեւորում էին, բայց բնաւ չէին մեծամտացնում: «Ամբողջ կեանքում այրուեց արուեստի եւ միայն արուեստի նըկատմամբ տածած սիրուց»: Կուինջիին ուղղուած այս խօսքերը լիովին կարելի է վերագրել նաեւ Խաչատուր Եսայեանին:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԵՏԻՍԵԱՆ

ՇԱՐԺ

«ՀԱՅ ԱՄԻՐԱՆԵՐԸ»

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբը այս տարի եւս կը շարունակէ կազմակերպել երեկոյեան իր ձեռնարկները. Մայիսի 13-ին, ան կը ցուցադրէր Հայաստանի հեռատեսիլին պատրաստած մօտ երկու ժամուան յայտագիրը նուիրուած 1998ին, Մեսրոպ Արք. Աշճեանի կատարած ուխտագնացութեան արեւմտեան Հայաստանի մեր յիշարժան վայրերը (Անի, Խարբերդ, Կարս, Մուշ եւ Կիլիկիա): Յուզող, հպարտացնող եւ նոյն ատեն ընդվզեցնող պատկերներ…

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30-ին, նիւթը տարբեր էր. այդ օրուան հիւրն էր Պր. Փասքալ Գարմոն (Գարամանեան), յատկապէս հրաւիրուած խօսելու համար վերջերս լոյս տեսած իր «Ամիրաները, Օսմանեան Հայաստանի աւատապետները» գիրքին (*) մասին: Կոկիկ սրահի մը առջեւ, յարգելի բանախօսը նախ ներկայացաւ հանրութեան. սերած ամիրաներու գերդաստանէ մը, ան մօտ քառասուն տարի դիւանագիտական կարեւոր գործունէութիւն մը ծաւալած է, պաշտօնավարելով Ֆրանսական դեսպանատուներու եւ հիւպատոսարաններու աշխարհէն ներս (Թուրքիա, Ալպանիա, Պրազիլ, Հարաւային Ափրիկէ եւ Եգիպտոս): Ապա, ան անցաւ բուն նիւթին՝ Հայ ամիրաներուն ոսկեդարը ԺԷ. դարէն ԺԹ.ի կէսերը. մօտ 200 տարուան մնայուն ներկայութիւն մը Օսմանեան կայսրութեան ամէնէն ազդու պաշտօններու գլուխը (դրամային համակարգ, զէնքի արտադրում, ճարտարապետութիւն…): Ան պատմեց նաեւ հետաքրքրական դրուագներ մեծամասնութեամբ Ակնցի ծագումով այդ երեւելիներու կեանքէն, թիւով շուրջ հարիւր, որոնք առեւտրի վայելած էին Թուրք սուլթաններու համակրանքը ու վստահութիւնը: Այդ ամիրաները չէին մոռցած նաեւ իրենց ծնունդ տուող ազգը, եւ բերած այդ ուղղութեամբ ալ, իրենց մեծ օժանդակութիւնը կառուցանելով եկեղեցիներ, դպրոցներ ու հիւանդանոցներ, պաշտպանելով նոյն ատեն անոնց շահերը ընդդէմ բռնատիրութեան ու անարդարութեան: Հայ Ամիրաներու ամենածանօթ գերդաստաններէն, Պ. Գարմոն յիշատակեց.

– ՏԻՒԶՆԵՐԸ (կաթողիկէ)

(Դրամի Թողարկման Խրատատու: Կայսերական ոսկերիչներ):

– ՏԱՏԵԱՆՆԵՐԸ (զէնքի արտադրման մենաշնորհեալներէն):

– ՊԱԼԵԱՆՆԵՐԸ (համբաւանոթ ճարտարապետները):

– ՄԱՆԱՍՆԵՐԸ (արքունի պաշտօնական դիմանկարիչները):

– ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆՆԵՐԸ (որոնցմէ Գաբրիէլը պիտի դառնար կայսրութեան լաւագոյն խրատարաններէն մէկը):

Պ. Գարմոնի չահեկան այս դասախօսութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց ներկաներուն մօտ, քօղազերծելով Հայոց պատմութեան յարդ քիչ ծանօթ, բայց կարեւոր էջերէն մէկը. ապացոյց՝ բազմաբնոյթ հարցումները:

Երկոն աւարտեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, գիրքին ձօնագրութեամբ:

Հ. Հ.

* **Pascal CARMONT.** — « Les Amiras. Seigneurs de l'Arménie ottomane», préface de Bernard Dorin, Ambassadeur de France. Paris, Ed. Salvator, 1999, 191 p. Ilustrations.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՉԷ ՄԱՏԷՆԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Օրէնճ Քաունթիի մէջ, Հոկտ. 1-ին, իր մահկանացուն կնքած է գաղութին ծանօթ դէմքերէն Վաչէ Մատէնլեան: Ծնած էր Պէյրութ՝ 1935-ին: 1954-ին շրջանաւարտ եղած է Համազգայինի «Նշան Փալանճեան» ճեմարանէն եւ 1957-ին հաստատուելով Լոս – Անճըլըս, շարունակած է իր ուսումը եւ վկայուած ելեկտրոնիք ճարտարագիտութեան ճիւղէն: Ուսանողական տարիներուն եղած է Փասատինայի Հայ Երիտասարդաց դաշնակցութեան հիմնադիր անդամներէն մին: Գալիֆորնիոյ շրջանին մէջ ստանձնած է կուսակցական պատասխանատու պաշտօններ: Մեծ վաստակ ունեցած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի ազգային առաջնորդարանի գործունէութեան կազմակերպման եւ բարգաւաճման աշխատանքներուն մէջ: Տարիներ եղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կեդր. Վարչութեան անդամ, Ազգային Ընդհանուր Ժողովի պատգամաւոր եւ Արեւմտեան Թեմի Ազգային Վարչութեան բազմամեայ ատենապետ: Վերջին տարիները Վաչէ Մատէնլեան եղած է Ազգային Վարչութեան հովանիին տակ ստեղծուած կրթական նոր համակարգի եւ խնամակալ Մարմնի կազմութեան նախաձեռնողներէն մին:

⁂

ԱՐՏԱՇԷՍ ՀԱՅՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած է Արտաշէս Հայրեանի երգահանդէսը: Բացումը կատարած է Ալպէր Պաղտասարեան: Երգիչին 40-ամեայ վաստակին մասին խօսած է խմբավար Հենրիկ Անասեան: Հայ դասական երգերու եւ զանազան օփերաներէ արիաներու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած է Արտաշէս Հայրեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Էլիանորա Ադամեանի: Յայտագրին մասնակցած են նաեւ (դաշնակով եւ երգեցով) զանազան արուեստագէտներ: Հուսկ, տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

ԲԱՑՈՒՄ ՏԱՇԻՐԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Հոկտեմբեր 3-ին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ բացումը կատարուած է սահմանամերձ Տաշիրի շրջանին նորակառոյց Ս. Սարգիս Եկեղեցիին: Ան կառուցուած է տաշիրցի Սամուէլ եւ Կարէն Կարապետեանի հովանաւորութեամբ: Գարեգին Բ.ի ընկերակցած են Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան, Փառէն Եպիսկոպոս Աւետիքեան: Օծումին մասնակցած է Թեմակալ առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս որ Կաթողիկոսին գնահատանքին արժանացած է կրօնաւորներու փոքրաթիւ խումբով տեղացիներու տարած կրօնական ծառայութեան համար:

⁂

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբին տարեկան ձեռնարկը, որուն ընթացքին Հայ ֆիլմ հիմնարկութեան նախագահ Մայքլ Յակոբեան արժանացած է «Տարուան մարդը» մրցանակին, իսկ Մուրատ Թօփալեան պարգեւատրուած է «Ազատութեան մըրցանակ»ով: Ներկայ եղած են շուրջ 600 հոգի, որոնց կարգին պետական պաշտօնատարներ: Հանդիսութիւնը վարած է Վիգէն Սոնենց – Փափազեան եւ ներկայացուցած հայկական ցեղասպանութեան մասին քանի մը փաստանկարներու հեղինակ Մայքըլ Յակոբեանը եւ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն մէջ վաստակ ունեցած Մուրատ Թօփալեանը: Մրցանակներու յանձնումէն ետք փակման խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԷ.

Բողոքի ու հաւանութեան ձայներ բարձրացան, մեկնողներ եղան՝ հնչակեաններ, ու մօտեցողներ՝ դրօշակեաններ, վինքը կը շրջապատէին, մէկը՝ դասատուի մը, նոյն իսկ ձեռքը երկնցուց:

– Կեցցե՛ս, կեցցե՛ս, ձեռքդ սղմեմ այդ խօսքին համար, ո՞վ էք դուք… անուննիդ կ'ըսէ՞ք:

– Մարտիկ Սրմաքէշեան:

Ինչպէս պիտի ուզեր աւելցնել՝ «Ազգային բարերար ու ապագայ Ելմտական Նախարար»:

Սկսաւ իր հայրենասիրութեանը վրայ խօսիլ.

«Ես… ազգին փրկութեանը…»

Ծածուկ խօսքերով գգացուց իր մատուցած ծառայութիւնները Դաշնակցական կուսակցութեան, ուստի Հայ ազգին, ու վերջացուց համբաւաւոր պատմութիւնը մենամարտի ու օդապարիկին, հոն դրունողներուն, որ այս անգամ, բան մըն ալ իրեն երբեմն կը պատահէր, ու գտած յաջողութիւններէն գինովցած, փառասիրական տենդի մը մէջ, չես գիտեր ինչ մղումի անսալով՝ այդ դէպքերը պատմեց իրենց որակումներովը, ներկայացուց ինքզինքը, օդապարիկին մէջ իրեն մտած ու օդը ելած ըլլալը:

ԺԸ.

Առտու մը Մարտիկ աղա կը պատրաստուէր կոր իր սենեակէն դուրս ելլել, խոկացող ախորժակով մը քնանալէն ետքը՝ «այսօր Զարուհիին նամակ գրելու է…»

– Է՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա հաղնուելէն ետքը կանուխ մը արթննալով եւ Մուսքիյի եւրոպական մէկ փողոցին օթէլին սենեակին մէջ՝ բաւական աղուոր եւ ճաշակաւոր կերպով կահաւորուած արեւելեան ու եւրոպական խառն ոճով մը, ուր արեւը իր շողերը կը ղրկէր պատուհանին քիչ մը բաց վարագոյրին մէջէն՝ սենեակին մէջ յօրինելով անոյշ ու խոհուն աղբամագրութիւն մը, երազի տարտամութիւն մը, թմբիրի խոհուն խաղաղութիւն մը՝ սենեակին մէջ կնիւնէ նստարաններուն, աթոռներուն թիւլապանտ քանաւէին ու անկողինին եւ եգիպտական ու ափրիկեան տունկերու, եւրոպական կարասիներու հարուստ կանոնաւորութեանը մէջ արեւելեան խաղ մը կը դնէին, ուր ափրիկեան տունկեր, թաղարներու մէջ կանգուն, իրենց վայրի բնութիւնը կը մասնաւորէին:

Ելաւ ու իր ահագին մարմինը ցցելով զգեստաւորումին անխնամութեանը մէջ, իր մսի անտանելի կոշտութիւններով առատօրէն արտայայտուելով, քանի որ ստուերի թշնամի մըն էր, գնաց սօրը վեր առաւ:

Յորդ լոյսը ներս խուժեց ազատ ու բացօթեայ սենեակին մէջ անկեղծ պայծառութիւնով մը վանելով տարակուսական ու երազուն ստուերի կենսականութիւնը, որ հոն կը սլքտար:

– Հա պէ՛ սաանկ, – ըսաւ Մարտիկ աղա, լոյսին այդ յաղթական մուտքէն զուարթացած ու պատուհանը բանալով՝ պահ մը դուրս նայեցաւ:

Քաղաքը արթնցած էր ու իր առաջին շարժումները կը խլրտային, անցորդներ կը սկսէին փողոցը խճողել, որուն երկու եզերքէն բացուած խանութներուն առջեւ կիներ կը կենային, որոնց շարքը կ'երկարէր: Արաբներ պտուղներու կամ բանջարեղէնի կառքեր կը քշէին՝ կանչելով: Արկիսուս ծախողներ կ'անցնէին՝ մատուտակի ջրով լեցուած ահագին կուժ մը գրկած կամ շալկած, պղնձէ պնակներ իրարու զարնելով քասթանիէթներու պէս: Օթէլին ալ կողմը ծառազարդ ճամբայ մը կ'երկննար կանանչ զմրէթաւորումով մը: Հեռուն, չէնքերէն անդին, արաբ թաղեր, պարտէզներ կամ հողի տարածութիւններ մատնող արմաւենիներ, մինարէներ կ'երեւային:

Հագուելէն վերջ, ինչ որ երկար չտեւեց, Մարտիկ աղա սեղանին առջեւ անցաւ ու թուղթի լայն էջ մը պատռելով՝ գրիչը ուժով մը քանի մը անգամ թաթխելով կաղամարին մէջ ու պահ մը մտածելէն ետքը սկսաւ գրել, մեծփոր ու հաստ, տիրապետական գիրով մը, ձեռքի անանկ ուժով շարժումով մը, որ մելանը կը պղէր ու թուղթը կը պատռէր տեղտեղ:

«Սիրելի Զարուհիս»,

Լուռ խնդուք մը կ'ընդլայնէր Մարտիկ աղայի խոժոռ դէմքը:

«Իրաւ, յանցանք ունիմ քիչ մը, ուշ գրելուս, խօսք տուած էի Գահիրէ հասնելուս պէս գրել, բայց չկրցայ, շատ գործ ունենալուս համար: Երէկ իրիկուն սակայն, միտքս դրի, որ գրեմ ու աս առտու անկողինէն ելլելուս պէս, գրիչը ձեռքս առի գրելու համար: Փառք Աստուծոյ, ողջ առողջ եմ, աս քաղաքն ալ գէշ չէ, շիտակը, մենծ փողոցներ ունի, ելեկտրական թռամվայ, մենծ չէնքեր, օթէլներ, սրճարաններ: 20 փարայ տաս նէ՝ ուր ուզես նէ կ'երթաս, բայց շատ մարդ կը մեռնի կոր եղեր, ու անկէ ետքը մեծ հայկական սրճարան մը կայ, մեծ, խոշոր, փառաւոր, մէջը լեփ – լեցուն մարդ: Եկայ – չեկայ՝ հո՛ն գացի… շիտակը շատ շնորհքով տեղ, շնորհքով ալ մարդեր կան մէջը, ամէն օր հոն կ'երթամ, շատերը ինծի ճանչցան, քովս եկան, ձեռքս սղմեցին, «Ինչպէ՞ս ես, Մարտիկ էֆէնտի» ըսին: Ես ալ խօսեցայ, հնչակեաններուն խերը անիծեցի, մեր կուսակցութիւնը գովեցի, ըսի, որ անիկա մեծ փրկութիւն է, մեր փրկութիւնը անկէ է… ամէնքն ալ իրաւունք տուին ինծի, «Շատ լաւ կը խօսիս կոր», ըսին… Ինծի չճանչցողները անգամ եկան ինծի յարգանքնին յայտնեցին: Հա, Աղեքսանդրիայէն աւելի Հայ կայ, ու աւելի մարդու մօտիկ են: 20 – 25 հոգիի հետ կ'ելլամ, կը նստիմ կոր հետերնին, շատերը՝ դրօշակեան: Ես կը խօսիմ, անոնք մտիկ կ'ընեն, երբեմն կ'ելլանք խումբով պարտէզ կամ ուրիշ տեղ կ'երթանք օդի խմելու…:

(Շար. 89)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14

Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

կը թափեն փրկելու համար խաղաղութիւնը: Փորձ կայ գլուխ հանելու վեհաժողով մը Շարմ էլ–Շէյխ որուն կրնայ մասնակցիլ նաեւ Գլինթըն: Հոկտ. 8–ին եւ 9–ին խռովութիւններ պատահեցան Ռամալլահ, Նապլէզ, Նապլուզ, ուր մեռեալներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Հեպրոնի մէջ ալ Իսրայէլացիներ չարչրկած են պաղեստինցի ընտանիքներ: Լիբանան եւ այլուր պատանիներ պատրաստ են մեռնելու Պաղեստինի համար: Ցարդ 98 մեռեալ կար որոնց 81–ը՝ Պաղեստինցի: Համասի ղեկավարը՝ Շէյխ Եասին հարցազրոյցով մը Ֆիկառօ–յի (Հոկտ. 10) կը շեշտէ որ իրենց զէնքերը ուղղուած են միայն Իսրայէլի դէմ եւ պաղեստինեան բոլոր հողամասերը դիմադրութեան դաշտեր են: Գոհ է Շիրաքի դիրքէն եւ ազգարարութիւն մը կու տայ Պարաքին ուժը երբեք յաւերժական չէ ոչ ոքի համար:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ջնջեց Եուկոսլաւիոյ դէմ կիրարկուած պատժամիջոցներու մէկ մասը: Տեղւոյն վրայ, կառավարութիւնը հրաժարեցաւ, նոր ղեկավարին կուսակցութիւնն ալ (Սերպիոյ Դեմոկրատ Ընդդիմութիւն) յաջողեցաւ ձեռք ձգել Խորհրդարանի լուծումը: Կանխահաս ընտրութիւններ տեղի կ՚ունենան Դեկտ. 19–ին: Նոր նախագահը չեշտեց թէ Մոնթենեկրօ եւ Քոսովօ մաս կը կազմեն Սերպիոյ հետ Եուկոսլաւիոյ եւ Պելկրատ հրաւիրեց Քուշնէրը որպէսզի խորհրդակցին Քոսովոյի մասին:

ԿՐԱՆԱՏԱՅԻ (Սպանիա) մէջ, Հոկտ. 9–ին սպաննուած է շրջանային դատարանի գլխաւոր դատախազը, երբ տունէն դուրս կ՚ելլէր: Քանի մը ժամ ետք, նոյն փողոցին մէջ թակարդ–կառք մը օդը ելած է վիրաւորելով անցորդներ: Արարքները կը վերագրուին ԷԹԱ–ին:

«ՊՈԼՍՈՅ ՃԵՂՔ»ին մասին երկու էջնոց յօդուած մը լոյս տեսած է Լիպերասիոնի Հոկտ. 10–ի թիւին մէջ: Ֆրանքօ–թրքական խումբ մը ուսումնասիրած է ծովուն յատակը՝ ճշդելու համար յետադայ երկրաշարժերու վտանգները: Ռոլանտօ Արմիխօ (Փարիզի Ֆիզիքի հիմնարկէն) «սարսափելի է» կ՚ըսէ, Պոլսէն վերադարձին, 10 միլիոն բնակիչներու ապագային անդրադառնալով: Վտանգը կը կոնուի Մարմարայի յատակը, որ կը կապէ Միջերկրականը Սեւ Ծովուն: Ֆրանքօ–թրքական խումբը իր ուսումնասիրութիւնը կատարած է Սեպտ. 11–էն Հոկտ. 4:

ԱՆՎԵՐՍԻ թաղապետական ընտրութիւններուն (Հոկտ. 8) ծայրայեղ աջը գլալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրած է ձայներու 33%–ը ստանալով: Միւս կուսակցութիւնները յանձնառու եղան որ համախմբուած պիտի չկազմեն Պլոքի հետ (ծայրայեղ աջը) որուն լոզունգն է՝ «Նախ՝ մե՛ր ժողովուրդը»:

ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ «ՆՈՊԷԼ» ՄՐՑԱՆԱԿԸ շնորհուեցաւ երեք գիտնականներու, Շըւէտացի՝ Արվիտ Գարլսոնի եւ Ամերիկացիներ՝ Փօլ Կրինկարտի եւ Էրիք Քէնտէլի իրենց աշխատանքներուն եւ յայտնաբերումներուն համար ջղային դրութեան, ուղեղի գործունէութեան եւ Փարքինսոնի հիւանդութեան համար:

ԼՈՍ–ԱՆՃԸԼԸՍԻ քաղաքապետութեան խորհուրդը յարմար դատած է Հոլիվուտի արեւելեան գօտիին մէջ շրջան մը «Փոքր Հայաստան» անուանել, նկատի առնելով հոն բնակող Հայերու մեծ թիւը: Շրջանը քաղաքին 13–րդն է: Նման անուանումներով կան արդէն Փոքր Չինաստան, Փոքր Գորէա, Փոքր Թոքիօ մկրտուած թաղեր:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՄԸՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին
Առաջնորդարանի
«Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Բացման խօսք
ՎԵՐԺԻՆ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Բարի գալուստի խօսք
Պր. ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

«Որէ զարդարեցին» (*չարական*)
ՌՈԶԻՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

«Ով Մեծասքանչ Դու Լեզու»
(*դաշնակ*) ԱՆԱՀԻՏ ՏԻՒՋԵԱՆ

Թարգմանչաց Տօնին Խորհուրդը
Բանախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«*Այբ, Բեն, Գիմ*» (*Երգերու շարք*)
«*Ջանձրացայ*» *եւ* «*Մամա օրդ է*»
մեկնաբանութեամբ
ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

Նուագ (Harpe, *Տաւիղ*)
Օր. ԻՐԻՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

- Carnaval de Venise
 de **Félix Godefroid**
- Danse Orientale
 de **Aram Katchatrian**

Արտասանութիւն
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Մեծ Մաշտոցին
հեղինակ՝ Գէորգ ՏԱՐՖԻ
Պատգամ արտասահմանի հայութեան
հեղինակ՝ Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ

Օրհնութեան խօսք
Առաջնորդ ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հիւրասիրութիւն
Տիկնանց Յանձնախումբի

Գիրքերու եւ Ցուցանուէրներու վաճառք:

– Մուտքը ազատ է –

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

organisé par la C.B.A.F. Section **«NAIRI»** de Beaumont

le 22 Octobre à 12 heures 30

dans la Salle des Fêtes de l'Eglise Arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille.

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԷՔ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ուխտի օրն է:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր հոգաբարձուներուն, բարերարներուն, սատարողներուն եւ դըպիրներուն համար:

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 70–րդ եւ անուանակոչութեան 67–րդ տա–

Հոկտեմբեր 15, Կիրակի օր

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար Եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ
հոգեւոր հովիւներուն – սարկաւագներուն – բարերարներուն – հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի Թաղական Խորհուրդոյ անդամներուն – Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են Եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագէ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ Մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ՚ունենայ «ճաշկերոյթ» Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի հայութենէն որ խուռներամ ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս նախնեացներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

ASSEMBLEE GENERALE DE L'ASSOCIATION CULTUELLE DE CHAVILLE

L'Assemblée Générale ordinaire annuelle de l'Association Cultuelle de Chaville aura lieu :

le dimanche 15 octobre à 15h

en la Salle Balabanian de l'église, 6, rue Père Komitas à Chaville

Les personnes intéressées à participer plus activement à la vie de notre communauté sont invitées à venir à cette assemblée et à se présenter éventuellement aux élections qui suivront.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուրվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15–ին իրմէ յաւէտ բաժնըւած ընկերուհիներու յիշատակին, Պուրվար Օտտոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին:

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE
de la CONSECRATION
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Vendredi 13 Octobre à 18h30
Vernissage de l'exposition du peintre Grigor Manoukian
Cocktail Salle V. Bozadjian
— entrée libre —
Exposition du 13 au 22 Octobre

Musique
Vendredi 13 Octobre à 20h30
Récital de chants
Ani Yilmazian
Anouch Mardirossian
Piano : Juliette Yilmazian
Puccini — Komitas — Ganatchian — Bach
Salle A. Tcherpachian P.A.F. 50 F

Centre Culturel SAHAK - MESROP
— Cathédrale Arménienne —
339, avenue du Prado — Marseille 8e

CONFERENCE

NAISSANCE DE L'ARMENIE CHRETIENNE

La Bible, vecteur d'une révolution culturelle
L'adoption du christianisme comme réligion d'Etat

de
JEAN-PIERRE MAHE
Professeur à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes

Mardi 17 Octobre à 20 heures 30
à l'Auditorium du Conservatoire
Mail Menand — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy
— Entrée libre —

Hélène Decaux	**André Santini**
Maire-adjoint déléguée aux Affaires Culturelles	Député-Maire Ancien Ministre

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի «ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ» Չորեքշաբթի օրուան դպրոցը կը բանայ իր դռները Չորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 11–ին:

Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը պիտի դասաւանդէ ԿՐՕՆՔ, ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ նաեւ ԿՐՕՆԱԿԱՆ եւ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ:

Իսկ ուսուցչուհիներ ՀՌԻՓՍԻՄԷ եւ ՍԵԴԱ պիտի ուսուցանեն ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ լաւ գրելու եւ սահուն կարդալու միջոցը:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9–էն 12.30–ի միջեւ: Մըտօն – Լա – Ֆորէ, Գլամառ եւ Իսի լէ Մուլինօ օթօքարի սպասարկութիւն գլխաւոր պողոտաներէն:

Շաբաթ օրերը Օր. Միշլին Ալանեան պիտի ուսուցանէ Հայկական պար եւ Հայ երաժշտութիւն: – Երկու շաբաթը մէկ անգամ–:

Արձանագրութեանց համար դիմել քարտուղարուհի Տիկին Ռօզէթ Տէրվիշեանին. Եկեղեցւոյ քարտուղարութիւն:

Հեռաձայն. –
01 – 46 – 44 – 28 – 52

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿ
90ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS ARMENIENNES
organisé par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
sous le haut patronage de
S. E. EDOUARD NALBANDIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

LE QUATUOR KHROMA

La participation de la chanteuse

YERSO

DINER
le Samedi 14 Octobre à 20 heures 30
dans les Salons de l'UNESCO
7, Place de Fontenoy — 75007 PARIS (Métro Ségur)

Vente de billets auprès des Sections et du Conseil d'Administration (01 48 24 46 57)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 OCTOBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.012
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.012

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք («Յառաջ», Հոկտեմբեր 5) Ծերակոյտի Նախագահներու ժողովը (Հոկտեմբեր 3) յետաձգած էր իր որոշումը Հայոց ցեղասպանութեան ընդունման օրինագծի առաջարկը արձանագրելու իր օրակարգին վրայ, առարկելով որ կ'ուզէ կարծիքն լսել Արտաքին Նախարարը։ Հ. Վեդրին յայտարարած էր յաջորդ օրը որ կառավարութեան դիրքը չէ փոխուած, բայց Ծերակոյտը ազատ է։ Արդ, Հոկտ. 10-ին ալ Նախագահներու ժողովը ջանաց այդ հարցը բարձի թողի ընել, այսինքն, որոշում չառաւ։ Հաւանական կը նկատուի սակայն որ «անմիջական վիճարանութեան» դրութիւնը կարելի ըլլայ կիրարկել եւ այդ ձեւով հարցը օրակարգի բերել։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՄԵՐԺԵՑ ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՇՈՒՄԸ

Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին գործերու յանձնախումբը Հոկտ. 10-ին քուէարկութեան դրած է Թուրքիոյ մասին Ֆրանսացի երեսփոխան Ֆիլիփ Մորիյոնի կողմէ պատրաստուած տեղեկագիր մը։ Նոյն յանձնախումբէն բազմաթիւ անդամներ, գլխաւորութեամբ Տ. Գոն - Պէնտիթի, առաջարկած էին Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած յաւելումներ կատարել նոյն տեղեկագրին վրայ։ Ֆրանսացի ընկերվարական խորհրդարանականներու խումբ մը Մարի - Արլէթ Գարլոթի, Հարլէմ Տեզիր, Ժօրժ Կարօ, Ատելին Հազան եւ Մարթին Ռուժ պահանջած են որ տեղեկագիրը յղում մը ընէ նոյն Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18-ի որոշումին որ քաղաքական լուծում կը պահանջէ հայկական հարցին։ Այլ խորհրդարանականներ ալ քննադատելով Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի կիրարկուած շրջափակումը, կոչ ըրած որ Թուրքիա ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը։ Բնապահներու խմբակին կողմէ առաջարկուած բանաձեւ մըն ալ կը խօսէր ցեղասպանութեան մէջ Օսմանեան կայսրութեան պատասխանատուութեան մասին, պահանջելով որ Թուրքիոյ Ազգային Ժողովը ուղղակի քննարկուի, վիճարկումի նիւթ ընէ հարցը եւ ընդունի կատարուածը։

Հոկտեմբեր 10-ի նիստին Թուրքիան Թիրախ առնող բոլոր այս պահանջներուն դէմ արտայայտուած է տեղեկագրին հեղինակ Ֆրանսացի երեսփոխան Ֆ. Մորիյոն, ակնարկելով ԱՄՆ-ու մէջ վերջին շրջանին արձանագրուած ծանօթ զարգացումներուն, պնդելով որ եթէ Ամերիկացիները սխալ մը գործեցին, իրենք պարտաւոր չեն անոնց հետեւելու։ Ան աւելցուցած է թէ «ցեղասպանութիւն» բառը աւելցնելու պարագային ինք ետ կ'առնէ իր տեղեկագիրը։ Իրմէ ետք Մ. Գոն - Պէնտիթ հրաժարած է իր պահանջէն ու թէեւ նիւթը վերածուած է ցեղասպանութեան վիճարկումի բեմի մը, խորհրդարանականներու մեծամասնութիւնը մեր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ ՏՐՈՄ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

Հոկտ. 6-ին, Տրոմի մէջ Հայաստանի դեսպանը՝ է. Նալպանտեան, տեղւոյն բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, ծերակուտականներու եւ երեսփոխաններու ներկայութեամբ հանդիսաւոր բացումը կատարած է Հայ Մշակոյթի տասնօրեակին։

Բացումէն յետոյ, Երեւանի Հենրիկ Մալեանի Թատրոնը ներկայացուցած է Յ. Թումանեանի թեմաներով մանրապատումները, արժանանալով հանդիսականներու բարձր գնահատանքին։ Իրիկունը, Տի քաղաքի Մայր Տաճարին մէջ, Հայ երաժիշտները մօտ 600 ունկնդիրներու ներկայութեամբ մեկնաբանած են դասական, ժողովրդական եւ ժամանակակից հայ երաժիշտներու գործեր։

Հայկական Թատրոնը, շարժանկարը, երաժշտութիւնը, կերպարուեստը, գրականութիւնը, կիրարառական արուեստը եւ արհեստագործութիւնը մօտ երկու շաբաթ շարունակ հիւր են Տրոմ նահանգի մէջ։ Հայ մշակոյթի տասնօրեակը կազմակերպուած է Արեւելք - Արեւմուտք փառատօնի շրջանակին մէջ, Ֆրանսայի եւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութիւններու, Եւրոպական Միութեան, ֆրանսական տեղական իշխանութիւններու եւ Հայաստանի դեսպանութեան նախաձեռնութեամբ։

Հայաստանի մշակոյթը ներկայացուած է լայնօրէն։ Տրոմի նահանգը ժամանած է 50 հոգինոց հայկ. պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմեն յայտնի եւ երիտասարդ երաժիշտներ, դերասաններ, բեմադիրներ, նկարիչներ եւ գրողներ։ Անոնց միացած են նաեւ ֆրանսաբնակ շարք մը արուեստագէտներ եւ մտաւորականներ։

Ծրագրուած են դասախօսութիւններ, վիճարկումներ, կլոր սեղաններ տարբեր թեմաներով՝ շարժարուեստ, թատրոն, երաժշտութիւն։ Ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան եւ գրականութեան հարցերու վերաբերող կլոր սեղանը վարելու համար յատկապէս հրաւիրուած է բանաստեղծ – թարգմանիչ Վահէ Կոտէլ։

Ծրագրին մէջ ներառնուած են դասախօսութիւններ Հայաստանի պատմութեան վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ ընկերային եւ բնապահական թեմաներ։

Կը ցուցադրուին Հ. Բեկնազարեանի «Պեպօ»ն, Փարաճանովի «Նռան գոյնը», Հ. Մալեանի «Եռանկիւնը», է. Քէօսէեանի «Տղամարդիկ», Ա. Մանարեանի «Տժվժիկ»ը, Ֆ. Տովլաթեանի «Կարօտ»ը, Ալպէր Մկրտչեանի վերջին աշխատանքներէն՝ «Ուրախ աւտոպուս»ը։

Մշակութային միջոցառումները տեղի կ'ունենան Տրոմ նահանգի տարբեր վայրերը։ Փառատօնի պաշտօնական փակումէն յետոյ առանձին ծրագրեր կը շարունակուին Ֆրանսայի այլ քաղաքներուն մէջ։

Տրոմի հայկական օրերու փառատօնը տարւոյն հայկական մշակոյթին նուիրուած մեծագոյն ձեռնարկն է Ֆրանսայի մէջ, թէեւ անկէ առաջ, Ֆրանսայի զանազան վայրեր եղած են այլ միջոցառումներ։

Հոկտեմբեր 15-էն, նախատեսուած է Հայկական արուեստի շաբաթ մը Լիմըրի - Կաւրկանի փարիզեան արուարձանին մէջ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 10 / 11)

Ա. ԲԼԷՆԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Բլէեանի դատավարութեան Հոկտ. 10-ի նիստին ամբաստանեալը իր պաշտպանողականը ընելէ առաջ յայտարարած է որ չեն յարգուած սահմանադրական իր իրաւունքները. պահանջած է պաշտպան փաստաբան ունենալ ու մերժած է մեղադրող կողմի աշխատանքը համակարգող դատախազ Էդիկ Ղուկասեանը։ Դատաւոր Իսկուհի Վարդանեան մերժած է այս վերջինին դէմ արտայայտուած բողոքը եւ չէ գոհացուցած պաշտպան փաստաբան ունենալու Ա. Բլէեանի դիմումը։ Նախ պաշտպանողականով հանդէս եկած է հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեան, ժխտելով իրեն եղած 24 միլիոն դրամի իւրացումի մեղադրանքը։ Իսկ Ա. Բլէեան յայտարարած է որ զինքը ապօրինաբար կը մեղադրեն, իրեն վերագրուած մեղքը ապացուցուած չէ եւ թէ ինք փաստած է իր անմեղութիւնը։ Հոկտեմբեր 11-ին կը շարունակուէր պաշտպանողականը։

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՈՅԻ ՄԵՔԵՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Հոկտեմբեր 10-ի առաւօտուն մօտ երեք ժամ չէ բանած Երեւանի մեթրոն, քանի որ անոր մեքենավարները գործադուլի դիմած են, երկու ամիսէ ի վեր աշխատավարձք ստացած չըլլալով։ Վարչապետին անմիջական միջամտութեամբ հարցը կարգադրուած է եւ սկսած աշխատանքը։

*
**

ԻՉԻՐԵՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Հոկտ. 10-ին ընդունած է Ֆրանսայի Իզէր նահանգի պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր նահանգապետ Պերնար Սոժէ, որ հայ-ֆրանսական խորհրդարանական խմբակի անդամ է։ Վարչապետը նախ շնորհակալութիւն յայտնած է անձամբ Պ. Սոժէի եւ համայն Իզէր նահանգին, որուն ինը երեսփոխաններն ալ ի նպաստ քուէարկած էին ցեղասպանութեան օրինագծին։ Քննարկուած են ընթացքի մէջ եղող կամ ապագայ ծրագիրները։ Վեր առնուած է բարեխրականէն ներդրումի փուլ անցնելու կարեւորութիւնը։ Ապա վարչապետը ներկայացուցած է տնտեսական բարեփոխումներու, ներդրումներու, Ղարաբաղեան հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ Հայաստանի քաղաքականութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ - ԻՍՐԱՅԷԼ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՋԱՆՔԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ՄԱՆՈՒԿ ՄԸ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ ՀՐԷԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ

Դիւանագիտական ջանքերը կը շարունակուէին եւ ՄԱԿ-ի քարտուղարը՝ Քոֆի Անան քաղաքէ քաղաք կ'երթար համոզելու համար կողմերը որ ծայրայեղութեանց չդիմեն։ Պարաք երեք - չորս օրով երկարաձգած էր վերջնագիրը, բայց եւ այնպէս տեղւոյն վրայ բախումները չէին դադրեր եւ Հոկտեմբեր 10-ին, պաղեստինցի 12 տարեկան տղեկ մը սպաննուեցաւ փամփուշտ մը ստանալով գլխուն։ Իսրայէլացիք այս արարքները կ'արդարացնեն ըսելով թէ Պաղեստինցիք դիտումնաւոր կերպով առաջ կը քշեն մանուկները ու իրենք կը քաշուին ետեւէն։ Քոֆի Անան լաւատես կը մնար, թէեւ կողմերը աւելի կռուելու տրամադիր կը թուէին։ Հոկտեմբեր 10-ին, յաջորդաբար տեսնուեցաւ Պարաքի եւ Արաֆաթի հետ։ Հաւանական չէ սակայն որ նոր վեհաժողով մը գումարուի Շարմ էլ - Շէյխ, այդ առընչութեամբ Եգիպտոսի Արտաքին Նախարարը վճռական է եւ յայտարարած է «յաջորդ կարեւոր դէպքը՝ արաբական վեհաժողովն է, այս ամիս»։ Հեպրոնի մէջ, պաղեստինցի եւ նորահաստատ Հրեաներ կազմուպատրաստ են կռուելու համար, «ճակատումը անխուսափելի է» կ'ըսեն, տեղի կ'ունենայ երկու շաբաթէն կամ վեց ամիսէն։

Փարիզի մէջ, Հրեաներ ցոյց մը կազմակերպած էին իրենց դեսպանատան առջեւ Հոկտեմբեր 10-ին։ Ըստ իրենց 30 հազար էին, ըստ ոստիկանութեան՝ 8000։ «Բոլորը միացած Իսրայէլի հետ», «Շիրաք՝ պիտի յիշենք», «Ազատ արձակեցէք մեր գինուորները» ընթացիկ լոզունգներն էին։ Հրեաները իրենք զիրենք զոհերը կը նկատեն «մետիաթիք պոգրոմ»ի մը։ Երկու հազար տարի է մեզ կ'ամբաստանեն կ'ըսէ Ֆրանսայի Սիոնական Կազմակերպութեանց (Ֆ.Օ.Ս.) նախագահը։ Մեծ ռաբունին կոչ կ'ընէ կաթողիկէներուն, բողոքականներուն եւ մահմետականներուն վեհաժողովի մը համար, կոչ ըրած մաքերը հանդարտեցնելու։ Ցոյցին վերջաւորութեան միջադէպեր պատահած են Շան զ'Էլիզէ, իրանեան դրամատնեակին ցուցափեղկը ջարդուփշուր եղած է։ Բախումներ եղած են ապահովութեան ուժերու եւ երիտասարդ Հրեաներու միջեւ, 9 ոստիկան վիրաւորուած է, 5 հոգի հարցաքննուած են։ Ցոյցեր տեղի ունեցած են նաեւ Սթրազպուրկ եւ Մարսէյլ։

– Նախկին վարչապետ, այժմ Հաղորդակցութեան նախարար՝ Շիմոն Փերէս Փարիզ եկած է։ Ջանազան տեսակցութիւններ կ'ունենար, սկսելով Շիրաքէն։ Ըստ իրեն՝ «12 տարեկան մահամերձ տղուն պատկերը աւելի ծառայած է պաղեստինեան դատին քան քանի մը զօրաբաժին»։

– Հոկտեմբեր 11-ին, բախումները կը շարունակուէին Այսրյորդանան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ Հոկտեմբեր 10-ի նիստին, կանաչ երեսփոխան՝ Նոէլ Մամէռ կրկին անդրադառնալով Ժ. Գ. Մերիի համբաւաւոր տեսերիզին, ուր խնդրոյ առարկայ էր Շիրաք, հարց տուաւ. – «Կ'ուզէինք գիտնալ, եւ մեզի հետ Ֆրանսացիներն ալ, որ ի՞նչ բան կ'արգիլէ Արդարութեան Նախարարին որ հրահանգէ Հանրապետութեան արդարադատութեան գործի անցնիլ, որպէսզի անկախ եւ անկողմնակալ դատարան մը կարենայ ծանօթանալ ճշմարտութեան կամ կեղծիքին այն ծանրակշիռ ամբաստանութեանց զորս Մերի կ'ընէ պետութեան ղեկավարին դէմ» ու Մամէռ կ'ուզէ որ վերնայ Շիրաքի անձեռնմխելիութիւնը։ Տիկին Կիկու, Արդարութեան Նախարարը չատ հակիրճ պատասխանով մը յիշեց Սահմանադրութեան յօդուածը որ կ'ըսէ.– «Հանրապետութեան Նախագահը, իր պաշտօնին գործունէութեան մէջ, բացի բարձր դաւաճանութենէ, անձեռնմխելիութիւն կը վայելէ»։ Մամէռի ելոյթը մեծ աղմուկ չէ հանած ժողովին մէջ, ժոսփէն կ'ուզէ որ երեսփոխանները այլ հարցերով զբաղին եւ Փաթրիք Տէվէճեանն ալ կը թելադրէ Մամէռին որ իրաւագրութեան դաս առնէ։ Բայց եւ այնպէս, բացատրութիւններ անհրաժեշտ են, Մերիի մեղադրանքները բաւական ծանրակշիռ են Շիրաքի համար եւ լռութիւնը այնքան ալ չի նպաստեր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վրայ սպառնացող փոթորիկը պատճառ եղաւ, որ Հոկտեմբեր 11-ին Փարիզի գերեզմանատուներն ու պարտէզները փակ մնան։ Բոլորին յիշողութեան մէջ էր 1999 Դեկտեմբեր 25-ի փոթորիկին գործած աւերը։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նոր նախագահը ընդունելով Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը եւ ի պատասխան անոր հարցումին Միլոսեւիչի մասին, Քոսթունիցա չեշտած է. – «Սլոպոտան Միլոսեւիչի հարցը առաջնահերթ հարց մը չէ երկրին նոր իշխանութիւններուն համար»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ԱՐԺԷՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Գրեց՝
ԱԲԷԼ ՔՀՆՑ. ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ

«Քանզի հայր մեր զՍուրբ Աւետարանն գիտեմք եւ մայր՝ զԱռաքելական Եկեղեցի»։
Եղիշէ

21–րդ դարը, ժամանակի տեւողութեան եւ ըմբռնումին մէջ փոքրիկ ակնթարթի մը նման ընդամէնը չորս ամիսներու կարճատեւ հուքէն ետք, մարդկային պատմութեան եւ մշակոյթի կեանքին պիտի արձանագրուի իր բնորոշ 2001 թուանշանով։ Տարեգրութիւն մը, որ իր մասնաւոր չզարձակումով այնքան իմաստալից եւ կարեւոր պիտի դառնայ համաքրիստոնէական եւ յատկապէս մեր ազգային կեանքի պատմութեան մէջ, վասնզի հայ ժողովուրդը՝ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի պատկառելի շուքով մը պիտի անդրադառնայ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակին։

Արդարեւ քրիստոնեայ ժողովուրդներու բազմանդամ ընտանիքին մէջ եւ ընդհանրապէս հոգեւոր – մշակութային կեանքի մը ենթահողին վրայ, հայ ժողովուրդը կը հանդիսանայ առաջինը, որ պետական հեղինակաւոր որոշումով մը իր հոգին ամբողջապէս բացած է Աւետարանի լոյսին։

Քրիստոսէ ետք 301–ը Հայոց դարձի թուականն է։ Տրդատ Գ. ընդունելով Քրիստոնէութիւնը, Մկրտութեան Սուրբ Խորհուրդը կը ստանայ ձեռամբ Գրիգոր Պարթեւի. մեր պատմութեան մէջ դարադլուխ կազմող լուսապսակ անհատականութիւն մը, որուն մեր ժողովուրդը իբրեւ գերագոյն յարգանք եւ երախտիք շնորհած է «Լուսաւորիչ» պատուանունը։

Որքան ալ գիտական վարկածներ Հայոց Քրիստոնէութեան դարձի վերոյիշեալ 301 թուականը տարբերել փորձեն, միեւնոյնն է, հայը առաջինն է, որ հեթանոսութեան փլատակներուն վրայ յաղթանակող նոր կրօնքը ճանչցած է պետական պաշտօնական եւ ամբողջական կշռոյթով մը։

Այս փաստը սակայն առիթ մը չէ ազգային սնապարծութեան. ընդհակառակն, ան կարեւոր ազդակ մըն է անգամ մը եւս ճանչնալու եւ գնահատելու հոգեւոր – մշակութային այն մնայուն առաքելութիւնը, որուն անունը Հայաստանեայց Եկեղեցի է։

Եկեղեցին ծնունդն է քրիստոնէական հաւատքին եւ վարդապետութեան։ Հայ Եկեղեցին, սակայն, հոգեւոր – մշակութային գերագոյն արգասիքն է հայ ժողովուրդին։ Անոր ստեղծումը պարզ դիպուած մը չէ. այլ պատմական անհրաժեշտութիւն մը՝ պայմանաւորուած քաղաքական, հոգեւոր – մշակութային, ընկերային եւ հասարակական կեանքի խաչաձեւումներով։

Այս երեւոյթին մէջ արդէն սաղմնաւորուած է անոր գոյութենական առանձնայատուկ արժէքը հայ ժողովուրդի պատմութեան մերթ այնքան օրհասական ալեկոծումներուն մէջ, ներկայի դժուարին մարտահրաւէրներուն դիմաց եւ ապագայի յուսաժպիտ հորիզոններուն վրայ։

Հեթանոս Հայուն ազգային նկարագիրը պայծառ ու ցայտուն գիծերով չի ներկայանար պատմութեան թանձր մշուշին մէջ։ Իր ընկերային եւ քաղաքական դրուածքը կուռ եւ համատարր յօրինուածք մը չունի։ Իր շրջակայքի աշխարհակալ տէրութիւններուն համեմատութեամբ ան զուրկ է ռազմիկ եւ տիրակալ ցեղի մը նշանակելի կարողութիւններէն, որոնք գերազանցապէս պայմանաւորուած են իր կենսավայրին աշխարհագրական աննպաստ պայմաններուն բնական բերումով։

Հայը, ինչպէս բնութագրած է Քերթողահայր Խորենացին, «ածու փոքր, թիւով շատ սահմանափակ եւ զօրութեամբ տկար» եղած է, որ թէպէտ բազմիցս նուաճուած է տիրակալ պետութիւններու կողմէ, սակայն մարդկային քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի գանձարանին ընծայաբերած է իր ինքնայատուկ եւ հարուստ ներդրումները, որոնք, յիրաւի՛, «արժանի են գրոյ յիշատակի»։

Մատենագրական հազիւ թէ քանի մը պատառիկներ կ'անդրադառնան հեթանոս հայուն բանահիւսական բարձր ճաշակին։ Ան ընդհանրապէս չունենալով սեփական գիր, չէ կրցած ներկայանալ մտաւոր կեանքի բարձր թռիչքներով, ստեղծագործելով ուրոյն դրականութիւն եւ կերտելով պատմութիւն մը, որոնք ազգային գաղափարախօսութեան խարիսխը կը կազմեն։

Նախաքրիստոնէական շրջաններուն ստոյգ է թէ պետական եւ քաղաքականապէս յաջող հանգրուաններ ունեցած ենք, որոնց գագաթնակէտը կը կազմէ Մեծն Տիգրան. բայց այնքան վաղանցիկ հըջափայլումներով, որ իցիւ թէ նշմարելի ըլլային ընդհանուր ազգաց պատմութեան թատերաբեմին վրայ։

Քրիստոնէութիւնն էր որ ամուր դրոշմ մը տուաւ մեր ազգային նկարագրին, գիտակցական զարթնումով մը շեշտեց մեր ցեղային անհատականութիւնը, բարեբաստիկ խթան դարձաւ այբուբենի եւ գրականութեան ստեղծումին, հելլենական եւ սեմական մշակոյթներուն կոթողային գործերու բազմարդիւն թարգմանութիւններով պատուաստեց մեր ստեղծագործ հանճարին առողջ սաղմերը, անհամեմատելիօրէն ընդլայնեց մեր աշխարհահայեացքը՝ ազգային խոպան անդաստանը ոռոգելով առանձնայատուկ ու բարեբեր կենսափիլիսոփայութեամբ, եւ ի վերջոյ, կեանքի այս նոր արեւելումն էր որ դարնանային թարմ շունչով արգասաւորեց մեր երեւակայութիւնը՝ առաջացնելու մտաւոր կեանք ու կերտելու համար սեփական պատմութիւն. ահաւասիկ հոգեւոր, մշակութային, քաղաքական եւ ընկերային կեանքի հիմնական ազդակներ, որոնց միաձուլումով միայն կոփուեցաւ մեր ազգային գաղափարախօսութեան ոսկեձոյլ խարիսխը։

Արդարեւ, Ե. դարը, որ մեր մշակոյթի պատմութեան Ոսկեդարը կը հանդիսանայ, իր հոգեմտաւոր երկունքին մէջ միաժամանակ ծնունդ տուաւ Հայոց ազգային գաղափարախօսութեան. մինչ այդ էական պակաս մը՝ որ գերազանցապէս ամբողջացաւ Հայաստան աշխարհի Քրիստոնէութեան դարձով. սքանչելի կերտուածք մը, որուն սաղմերը իր ծնունդէն դեռ 150 տարիներ առաջ ամբողջապէս շաղախուած էին Աւետարանի լոյսով։

Եթէ Հայաստան աշխարհի դարձը սահմանափակուած մնար միայն իր կրօնական ոլորտին մէջ, եթէ Եկեղեցին չընդելուզուէր պետական – քաղաքական ու ազգային – հանրային կեանքի դրուածքին հետ, եթէ ան իր հոգեւոր – մշակութային ապրումի հրաբորբ քուրային մէջ, թէկուզ իր ծիսական առօրեայէն մեկնելով չստեղծէր անհրաժեշտութիւնը Հայոց Այբուբենի հրաշակերտումին, Աստուածաշունչի հայերէն եւ հայատառ թարգմանութեան, ու չկոփէր Հայոց ազգային գաղափարախօսութիւնը, քաղաքական, կրօնական ու մտաւորական ոչ մէկ իրական ուժ պիտի կարենար ապահովել մեր գոյութիւնը Բիւզանդական, Սասանեան եւ յետագային Արաբական տիրապետութեանց կազմալուծող բեռին տակ։

Ազգային այս գաղափարախօսութիւնը ամբողջապէս իր կուռ եւ պերճախօս արտայայտութիւնը գտաւ Վարդանանց Պատերազմին՝ «Վասն Յիսուսի, վասն Հայրենեաց» կարգախօսին մէջ։

Քաջն Վարդան եւ իր լուսապսակ զինակիցները, ամենալայն մասնակցութեամբը հոգեւոր եւ աշխարհիկ զանգուածներու, այս գաղափարախօսութեան դարբնած պողպատեայ վահանով գացին նահատակութեան ընդառաջ, իրենց «Վարդագոյն արեամբ պսակեցին եկեղեցին», ու ընծայեցին անոր խիստ բնորոշ ազգային եւ ժողովրդավարական դիմագիծ մը։

Հոգեւորը չկաշկանդեց ազգային զարթօնքը, իսկ ազգայինն ալ չխաթարեց զուտ հոգեւոր – կրօնականին առաքելութիւնը հայ իրականութեան մէջ. ընդհակառակն, մարմին եւ հոգի փոխ – յարաբերութեան մը ներդաշնակ դրսեւորումը իր բարձրագոյն համադրումը գտաւ հայ կեանքին եւ պատմութեան մէջ. իրողութիւն մը, որ այնքան գեղեցիկ պատկերաւորութեամբ արտայայտած է Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս.

«Մեր եկեղեցին հոգին եղած է մեր ժողովուրդին, ու ժողովուրդը, իր կարգին, մարմինն անոր։ Առանց առաջնոյն, երկրորդն՝ անատակ կեանքի։ Առանց վերջնոյն, առաջինը՝ անընդունակ ստեղծագործութեան։ Հայութիւնը՝ ծնունդ երկուքին ներդաշնակութեան»։

Հայ Եկեղեցին կրօնական պարզ ժողովարան մը չէ մեզի համար, այլ ազգային ամենանուիրական տաճար մը, միեւնոյն ատեն՝ պաշտամունքի եւ մշակոյթի պանթէոն մը, ուր խտացած է մեր դարաւոր կեանքը իր բոլոր իրադարձութեանց օղակաւորումներով։ Հայը ձիգ դարերու եւ ժամանակի մերթ արգասաբեր եւ մերթ հողմածուփ յորձանքին մէջ, իբրեւ անկապտելի շտեմարան, իր ազգային Եկեղեցիին մէջ ամբարած է իր աւանդութեանց եւ արեւելեան մշակոյթին ամբողջ ճոխութիւնը՝ իմաստասիրութիւն, ինքնուրոյն աստուածաբանութիւն, մասնաւոր լեզուամտածողութիւն, գրականութիւն, ժամանակագրութիւն, պատմութիւն, ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն, նկարչութիւն, եւ այլն։

Թէպէտ չենք ունեցած Պարսիկին հզօրութիւնը, Հռոմին մեծութիւնը, Արաբին հարստութիւնը, ոչ ալ Հելլէնին հանճարը, սակայն առաջինը եղած ենք էապէս ընդունելու Քրիստոնէութեան ոգին, խորապէս գնահատելու անոր բարոյական դրուածքին վեհութիւնը, համակ նուիրուելու անոր փրկարար եւ կենսատու Խորհուրդին անբացատրելի տրամաբանութեանը, ընդհուպ, բիւրաւոր մարտիրոսներու թափած սրբասուրբ արեամբ եւ վկայողական նահատակութեանց ամենաթանկ գինով բարձր բռնած ենք քրիստոնէական հաւատքին ջահը Փոքր Ասիոյ այլակրօն եւ յաճախ բիրտ միջավայրին մէջ։

Բռնակալութեան շատ մրրիկներ յուզած են մեր աշխարհը, պատմութեան մահաշունչ հովերը գորշ ամպերով մթագնած են Հայոց կապոյտ եւ ջինջ երկնակամարը, վաչկատուն ցեղեր եւ նուաճող ազգեր իրենց բիւր նիզակներն ու տէգերը խրած են հայ ժողովուրդի արիւնաքամ սրտին մէջ, մահ ու աւեր սփռելու որքա՜ն վայրագ մոլուցքով խուժած եւ ասպատակած են անոնք մեր երկիրը, արիւնի եւ արցունքի անհամար վտակներ ոռոգած են մեր հայրենի հողը։ Եկեղեցին այդ բոլոր ճգնաժամերուն մէջ գորովագութ մօր մը քնքոյշ բազուկներով ջանացած է սփոփել եւ վերստին համախմբել իր վարատական հօտը. կամ հողմայոյզ փոթորիկներէ դէպի անծանօթ հորիզոններ քշուող Հայուն, թէկուզ օտար երկինքներու տակ, իր հայածէս եւ վեհացնող արարողութեամբ ան դարձած է մխիթարութեան մշտադալար ովասիս մը, միեւնոյն ատեն՝ իր հայեցի ինքնութիւնը պահպանելու հոգեւոր եւ իմացական զօրեղ զրահանդերձ մը՝ Սփիւռքի համայնակուլ ափերուն վրայ։

Ընկերային եւ քաղաքական ոչ մէկ ուժ կրնայ Հայուն յարատեւօրէն եւ մնայուն, 1700 տարիներու փառաւոր ու հնամենի անցեալով մը իր աւանդութեանց, հողին ու ազգային արմատներուն կապել այնպէս, որքա՜ն Եկեղեցին, իր նուիրագործած ոսկեղենիկ լեզուով, հրաշակերտած Այբուբենով եւ հոգեթով աղօթքներով. գոյութենական արժէքներ, որոնք հայ ինքնութեան ոսկի կոթողը կը հանդիսանան։

Մեր նախահայրերը Հայ Եկեղեցիին ընդմէջէն կը խօսին մեր սրտին, մեր բիւրաւոր նահատակներու եւ սուրբերու պսակեալ շարքերը անոր արարողական տօնակարգին միջոցաւ է որ կը յայտնուին մեզի, ու մենք, հոգիի ամենաթրթռուն եւ նուիրական զգացումներով կը հաղորդուինք անոնց հետ, անոնց ոգեղինացած յիշատակներուն լոյսով բոցավառելու մեր յոյսը, անոնց քաջարի գործերով ներշնչուած զօտեպնդելու մեր անկոտրում կամքը, եւ անոնց ուխտին հաւատարմութեամբ վերանորոգուած՝ կեանքին յորձանքն ի վեր մղելու համար մեր դժուարին գոյապայքարը։

Դեռ երէկ, Եղեռնի եւ Յեղասպանութեան դժնդակ տարիներուն, մահուան ճիրաններէն մազապուրծ, վտարանդի իրենց պապենական հողերէն, մեր հայրերը իրենց արծաթով ու ոսկիով փրկութեան առագաստ չբացին դէպի Սփիւռքի ասպնջական ափերը՝ Արեւելքէն մինչեւ Արեւմուտք։ Անոնք իրենց հոգիին մէջ կը կրէին այն անկապտելի գանձը՝ որ Հայաստանեայց Եկեղեցի կը կոչուի։ Անոր հիմերը հաստատուած են ոչ թէ երկրի, այլ հայութեան սրտին մէջ՝ որպէս սրբութիւն, ինքնութիւն եւ հաւաքական գիտակցութիւն։

Քրիստոնէութիւնը ազատութեան կրօնքն է։ Ան մարդ արարածը հողանիւթ, իր մանուկ Յիսուսին խորհուրդով, աստուածանմանութեան արժէքին կը բարձրացնէ ու ատով իսկ մարդոց մէջ հաւասարութեան սկզբունքը կը հիմնէ։ Ստրկանալու զգացումը խորթ է Հայու հպարտ բնութեան, քանզի ան քաջ գիտէ, թէ ինք իր Եկեղեցիին միջոցաւ ազատութեան կոչուած է։ Այս իմաստով, Հայ Եկեղեցին դարեր շարունակ եղած է հայուն անկախութեան եւ ազատասիրութեան բուռն տենչին լիալիր յորդող աւող ներշնչարանը։ Օտարին լուծը թօթափելու ի խնդիր մեր ազգային – ազատագրական գրեթէ բոլոր շարժումները՝ Վարդանանցէն մինչեւ Սարդարապատ, Անոր ծոցէն ծնունդ առնելով ձեւաւորուած են, Սրբազան Պատարագամատոյցին «Ազատութի՜ւն եղբարց մերոց գերելոց»ով խրոխտացած են, ու առաջնորդուած են անոր յաղթական զօղանջներուն բոմբիւններով։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Հ. ՇՄԻՏ. – «ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՐԲԵՔ ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

Գերմանիոյ նախկին վարչապետներէն Հ. Շմիտ «Տի Ցայթ» թերթին մէջ ստորագրած յօդուածով թրքական շանթերու թիրախ եղած է, քանի որ վճռաբար ընդդիմած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան։

Շմիտ նախ ուշադրութեան կը յանձնէ թէ այսօր Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Հոլանտայի մէջ շուրջ ութ միլիոն Թուրք կ'ապրի, ատով հանդերձ, ոչ մէկ երկրի մէջ համարկումը յաջողած է։ Նոր գաղթականներու պարագան ալ տարբեր պիտի չըլլայ, ուստի, պէտք է գաղթի հոսանքը սահմանափակուի Եւրոպական Միութեան միասնական ջանքով։

Հ. Շմիտ կ'ուզէ որ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան կողմնակիցները չանտեսեն այն իրականութիւնը թէ ԻԱ. դարու աւարտին Թուրքերու թիւը պիտի գերազանցէ Գերմանացիներու եւ Ֆրանսացիներու թիւին գումարը։

Երրորդ ազդակը Թուրքիոյ անդամակցութենէն ետք Միութեան արտաքին քաղաքականութիւնը գծելու գործին կ'առընչուի։ Նախկին վարչապետը հարց կու տայ թէ Միութիւնը ի՞նչպէս պիտի որոշէ արտաքին քաղաքականութիւնը երբ իր անդամը, Թուրքիան, հակամարտութիւններ ունի Յունաստանի հետ եւ հասարակաց սահմանի տէր է Սուրիոյ, Իրանի, Իրաքի, Հայաստանի հետ։ Թուրքիա հարկադրուած է Միջին – Արեւելքի գրեթէ բոլոր պատերազմներուն անուղղակի մասնակցութիւն բերելու. եւ արդէն մեծ հարց կը ստեղծէ 20 միլիոննոց Քիւրտերու գանգուածը որուն Օսմանեան կայսրութեան քանդումէն ետք յաղթական ուժերը հող տուած են, բայց ոչ՝ պետութիւն հիմնելու իրաւունք։

Թուրքիոյ անդամակցութեան հեռանկարը կ'առընչուի նախկին խորհրդային ոլորտին ալ. Միջին Ասիոյ մէջ անկախացումի շարժումներ կրնան հրահրել Թուրքեւռուս դարաւոր թշնամութիւնը, քանի որ այդ շրջանի ժողովուրդները թրքախօս են։ Կնճիռներ հաւանական են նաեւ Միջին Ասիոյ կազի եւ քարիւղի խողովակաշարներուն պատճառով։

Շմիտ կ'ըսէ թէ Ուաշինկթըն Թուրքիոյ անդամակցութեան վրայ կը պնդէ, որով–

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Գարեգին Ա.-ի տնօրինութեամբ Ուկրանիոյ թեմի առաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեան նշանակուած է Անգլիոյ առաջնորդ, յաջորդելով Եղիշէ Արք. Կիզիրեանի: Այս վերջինս հանգստեան կը կոչուի: Մինչեւ որ Ուկրանիոյ նոր առաջնորդ նշանակուի, պաշտօնը առժամապէս կը վարէ Արգար Քհնյ. Գըլըճեան: Նոր Նախիջեւանի ու Ռուսաստանի թեմի առաջնորդ Տիրան Արք. Կիւրեղեանի ալ պաշտօնին վերջ տրուած է, ան պատասխանատու այլ ծառայութեան պիտի կոչուի: Թեմին առաջնորդութեան պաշտօնը առ այժմ կը վարէ Ս. Պետերբուրգի հոգեւոր հովիւ Եզրաս Արեղայ Ներսիսեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Ապահովութեան նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը պատասխանած է Ազրպէյճանի Ապահովութեան նախարար Ն. Ապասովի մեղադրանքներուն որոնցմով Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէն թիրախ առած է, ըսելով որ ռազմագերիներու փոխանակման հարցին մէջ հարկաւորը չեն ըներ ու կը թոյլատրեն որ Հայաստան գաղտնի պահէ ազրպէյճանցի գերիներուն իսկական թիւը: Ըստ ազրպէյճանցի նախարարին, 1474 գերի կայ Հայաստան, որոնց ճակատագրին անտարբեր է Կարմիր Խաչի Կոմիտէն: Հայաստանի նախարարութիւնը կրկնած է թէ միայն երկու ազրպէյճանցի կը գտնուի երկրին մէջ. մէկը ռազմագերի մըն է, միւսը գործակցութիւն առաջարկած քաղաքացի մը: Կրկնած է նաեւ թէ Ազրպէյճան չի հրապարակեր հոն պահուող 900 հայ գերիներու պարագան:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ ՎԵ՞ՐՋ ԿԸ ԳՏՆԷ

Իրաքի շրջափակումին մասնակից երկիրները մինչեւ այսօր ուշադրութիւն չէին ըրած որ ՄԱԿ-ի բանաձեւը չէր արգիլեր ոչ առեւտրական եւ ոչ զինուորական թռիչքները դէպի Պաղտատ: Ներկայիս, շատ մը մայրաքաղաքներու համար պահը յարմար կը թուի օգտուելու այդ պարագայէն: Եւ քանի որ կարելի է այս երկու մարզերէն դուրս թռիչք կատարել, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը պիտի չկարենայ արգելք արդարացնել ու խոչընդոտել այն երկիրները որոնք կ'ուզեն Իրաքի հետ յարաբերութիւնները վերահաստատել: Նման քայլ, որուն է որ ԱՄՆ-ու եւ Բրիտանիոյ դայրոյթը կը շարժէ, սակայն առիկա չի բաւեր որ Խորհուրդը նոր բանաձեւ մը քուէարկէ, արգիլելու համար Պաղտատի նկատմամբ նոր այս կեցուածքը:

Շրջափակումին դէմ նման «բռնաբարում» արդիւնք է Ուաշինկթընի անորոշութեան. եթէ շրջափակումին նպատակներն ու տրամաբանութիւնը աւելի լաւ բացատրուած ըլլային, հաւանօրէն մարդ պիտի չմտածէր աւոր դէմ շարժիլ: Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն տարիներէ ի վեր կը յամառին անտեսել պարզուած կացութիւնը ուր իրաքցի ժողովուրդին ապրած ողբերգութիւնը յուզած է միջազգային հանրութիւնը: Մեծ յաջողութիւն չէ արձանագրած ամէն առիթով կրկնել թէ իրաքեան ղեկավարութիւնը կացութիւնը կը շահագործէ, կամ իր ժողովուրդը կենդանի վահանի վերածած, անոր ետին կը պահուըտի:

Անհիմն չեն այս պնդումները, սակայն, չեն բաւեր արգիլելու որ միջազգային հանրութիւնը ուղէ տեղեակ ըլլալ Իրաքի մէջ անցած – դարձածին: Ու այսօր, նոյն հանրութիւնը լաւատեղեակ է թէ երկար ատենէ ի վեր շրջափակումը կորսնցուցած է իմաստը: Եթէ անկէ ակընկալելի յոյսեր կային, մինչեւ այսօր պէտք է արդարացած ըլլային անոնք:

Պատիժները քաղաքական նպատակի մը վրայ հիմնուած էին. պէտք է առաջնորդէին Պաղտատի մէջ վարչաձեւի փոփոխութեան: Մինչդեռ, այսօր շատ յըստակօրէն յայտնի է թէ այդ նպատակը պիտի չիրականանայ: Տեսնել որ օդանաւեր էջք կը կատարեն Պաղտատ, հակասական զգացումներ կը պատճառէ Իրաքցիներուն. մէկ մասը դրական փոփոխութեան մը յոյսը կ'ունենայ ատով, միւս մասը խոր դառնութիւն կը զգայ, տեսնելով ղեկավարութեան յաղթանակը: Սակայն, երկու պարագային համար ալ տակաւին հարկ է սպասել:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Էնսինոյի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը: Բացումը կատարելով Ռափֆիկ քահանայ Խաչատուրեան, ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Վահան քահանայ Կոստանեան: Դպրաց դասը մեկնաբանած է հոգեւոր երգեր: Դասախօսը ներկայացնելով իր նիւթը, խօսած է աղանդներու մասին, անդրադառնալով անոնց պատմականին, հիմնադիրներուն, հոլովոյթին եւ անոնց քարոզչութեամբ՝ կրօնական կեանքին մէջ ունեցած ժխտական անդրադարձներուն:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտըլիու Գոլէճըրն» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 28-ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի Վարչութեան մամուլի ասուլիսը, որուն ընթացքին վարչութեան ատենապետը՝ Ջաւէն Խանճեան, բացատրութիւններ տուած է Նոյեմբեր 23-ին տեղի ունենալիք Թելեթոնին մասին, որմէ գոյացած գումարը պիտի յատկացուի Արցախի հիւսիս – հարաւ մայրուղիի կառուցման, ինչպէս նաեւ Գիւմրիի մէջ չորս դպրոցներու շինարարութեան: Խօսք առած է Թելեթոնին մասնակցելու կոչ ըրած առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Թելեթոնին իրենց գործնական մասնակցութիւնը պիտի բերեն արեւելեան եւ արեւմտեան Ամերիկայի, Ֆրանսայի եւ Երեւանի գրասենեակները:

«ՕՓԵՐԱԼԻԱ 2000» ՄՐՑՈՒՄԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐԸ՝ ԻԶԱՊԵԼԼԱ ՊԱՅՐԱԴԴԱՐԵԱՆ

Լոս – Անճըլըսի Նու. Մի. Էլ. Էյ. համալսարանի «Ռոյս» հանդիսասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է «Օփերալիա 2000» մրցումը, որուն կազմակերպիչն ու մղիչ ուժն է Փլասիտօ Տոմինկօ: Մասնակցութեան 2500 դիմողներէն 41-ը ընդունուած են, որոնց 3-ը հայ երգիչներ: Մրցումին առաջին տեղը գրաւած եւ «Ալպերթօ Վիլարի» մեծ մրցանակը՝ 50 հազար տոլար ստացած է գանատահայ երգչուհի Իզապէլլա Պայրագտարեան, 26 տարեկան: Յատուկ մրցանակի արժանացած եւ 5 հազարական տոլար ստացած են Տիգրան Մարտիրոսեան եւ Արնոլտ Քոչարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

հետեւ այդ երկիրը Միջին Ասիոյ, Ռուսաստանի, Եւրոպական Միութեան դէմ իր ռազմավարական գերակայութիւնը պահպանելու կարեւոր յենակ մըն է: Այդ առումով, ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրը յետագային Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ ծագելիք բարդ հարցերու դէմ յանդիման պիտի մնայ:

Աշխարհագրական ու քաղաքական պատճառներէ եւք Գերմանիոյ նախկին վարչապետին համար նկատառելի պարագայ են մշակութային տարբերութիւններն ալ: Թուրքիա աշխարհավար ու խորհրդարանական համակարգի տէր երկիր է, սակայն իշխանութիւնը կեդրոնացած է Ազգային Ապահովութեան Ժողովին ձեռքը որ կը գումարուի Հանրապետութեան նախագահին գլխաւորութեամբ: Սակայն, այդ ժողովին մէջ ոչ իսկ կարելի է մըտածել զօրավարներու կամքին հակառակ որոշում մը տալու մասին: Ատոր քով կայ կրօնամոլ հոսանքին առթած մտահոգութիւնն ալ:

Ըսելով հանդերձ թէ ինք իր վարչապետութեան շրջանին բազմաթիւ անդամներ միջազգային բեմին վրայ զօրակցած է Թուրքիոյ, Շմիտ կը շեշտէ. «Մշակութային, նաեւ աշխարհագրական դիրքին առնչուած քաղաքական տարբերութիւններու պատճառով, տեսակէտս այն է որ Թուրքիա պէտք չէ անդամակցի Եւրոպական Միութեան: Թուրքիոյ հետ մշակութային տարբերութիւնները աւելի մեծ են, քան՝ Ռուսաստանի եւ Ուկրանիոյ հետ եղածը: Թուրքիոյ անդամակցութեան կողմնակիցները պէտք է մտածեն թէ յետագային ի՛նչ պատճառաբանութեամբ կարելի կ'ըլլայ մերժել Եգիպտոսի, Մարոքի, Ալճերիոյ կամ Լիբիոյ անդամակցութեան դիմումները եթէ անոնք ներկայացուին օր մը»:

Հ. Շմիտ կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան թեկնածու ընդունուած ըլլալու իրողութեան ալ. ատիկա, կ'ըսէ թէ հիմնուած է 1960-ական թուականներու ստորագրուած Եւրոպայի Տնտեսական Միութեան համաձայնութեան վրայ եւ արդիւնք է ԱՄՆ-ու ճնշումին: Եւրոպացի ղեկավարները այդ շրջանին մեծ բծախնդրութիւն ցոյց չեն տուած, ապահով ըլլալով որ Թուրքիա այլ երկիրներու նման պիտի չյարգէ անդամակցութեան անհրաժեշտ պայմանները. յատկապէս՝ Քիւրտերու համար փոքրամասնութեան իրաւունքներու ճանաչումը: Սակայն, խաղաքարտերը պէտք է աւելի բաց ըլլային: 40 տարի առաջուան համաձայնագիրը ներկայի քաղաքական միութեան ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կրնայ պարտադրել, որովհետեւ Միութիւնը այսօր շատ տարբեր բնոյթով կը ներկայանայ: Այսօր Թուրքիոյ հարկաւոր է Եւրոպական Միութեան անդամակցութենէն անդին, լայն գործակցութիւն եւ մաքսային միութեան համաձայնութիւն: Եւրոպական Միութիւնը պէտք է այս կէտերը նըկատի ունենայ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԸ.

Անցած օր ելանք, Սիթառէլ ըսած տեղը գացինք, ինծի շատ դուրեկին, բայց այնչափ խօսեցանք, որ բան մը չտեսայ... Թռամվայով գացինք, գրեթէ խոշոր երկու թռամվայները մենք բռնեցինք... քաղաքի վերը տեղ մըն է, գացինք ամայի տեղերով, մարդ մարդասանք չկայ, փլած, փլփլած մգկիթներ, մինարէներ. Միջնաբերդն ալ վերը, բլուրի մը վրայ... Բերդի պէս բան մըն է, քարէ շինուած... ելանք – ելանք... տեղ մը հասանք, նայեցանք, որ Արաբներ կեցեր են դուռը, կարծեցին, թէ մէկ հնդէք, երկու զբօսաշրջիկներ ենք, անկէ եաքը ոտքի ոտնամաններնիս հանեցինք, մեզի մէյ – մէկ դեղին փապուճ հագցուցին: Տնակ մը կար՝ մէջտեղը ադիւրներով ապատ մը... մզկիթը մտանք՝ միւս բարձր, լայն, մութ, մուս մութ: «Աս է, ըսի, ընկերներուս, աս է նէ՝ բան մը չէ...» Գոյնզգոյն, կարմիր, ճերմակ, դեղին ապակիներ, Զարուհի, գետինը գորգ, ձեղունէն վար կանթեղներ կախուած: «Հայտէ, դուրս ելլանք սակէ», ըսի... ելանք խօսելով, ան օրն ալ կարեւոր հեռավէր մը կար, անիկա բացատրեցի: Անկէ ելանք հիմէ, կ'ըսեն տեղ մը կայ, հոն գացինք... հա, գէշ չէ՛ր, առաջ թռամվայով կ'երթան կոր, մինչեւ նաւամատոյց մը, անկէ պզտիկ շոգենաւ մը նստելով դիմացի եզերքը կ'անցնիս, կենդանաբանական պարտէզը, միւզէնին հոն է: Պարտէզը գէշ չէր, մեծ, ծայր չունեցող պարտէզ մը, մէջը մտնես՝ կը կորսուիս, ու մէջը շատ մը կենդանիներ կային: Զարուհի, խնդացինք: Ախ, Զարուհի, կապիկները տեսնայի՛ր, ամէն տեսակէն կային, որ մէկը կը ցատքէր, որ մէկը ոչիլ կը քթուէր, որ մէկը նստեր, կը նայէր, որ մէկը ծառին վրայ ճամպառութիւն կ'ընէ, ճաթելիք բան էր: Անկէ արջերը կային, առիւծը... վագրը... ագուէսը, տեսնես, անանկ մը կը նայէր կոր ինծի քի, որչափ որ անվախ եմ՝ ներսիդիս դող մը մտաւ: Ամէն տեսակ կենդանիներ կային, ամէնքն ալ սենեակներու մէջ դրուած, տեսնելու բան էր: Չարկաւ օր մը քեզի հետ միասին կը պըտըտինք... կը հասկնաս եա՛... Բայց միւզէնին շատ ճանճրացուց... աս է եղեր այնքան գովածնին, ժամ մը պտըտեցանք, չհասաւ, Զարուհի, պղջացի երթալու, ի՛նչ ըլլայ՝ կը կարծես... քարեր, քարեր... արձաններ, խենթ ու խելառ պզտիկ – պզտիկ առարկաներ, հըսկաներ... սանքի մեռած, փտտած մարդեր, որ մումիա կ'ըսեն նէ... մարդու ձեւ չունեցող մարդեր, ինչ գիտնամ... աշխարհն ալ ինչ պարապ մարդիկ կան, Զարուհի, միւզէ կ'ըսէին նէ՝ ես ալ բան մը գիտէի... հետերնիս ապուշ մըն ալ կար, կեցաւ, ուսումնական է եղեր, բաներ մը կը բացատրէր կոր, ասոնք «խըլյախ բաներ» են՝ կ'ըսէր կոր, բերնին չափը տուի, «դուն ինչ կ'ըսես կոր, ախպար, ըսի, ի՞նչ են, որ ասոնք քարը առեր, կոտրեր - կոտրեր, շիներ են: Մեզի ինչ աս ատենւան վայրենիներուն բանովը կը զբաղինք կոր, մենք մեզի նայինք ըսի, ձգենք մեռած բաները, մեռած մարդերը իրենց տեղը, նայինք, որ մենք ալ չմեռնինք ու աշխարհէն չկորսուինք, չերթանք, անուննիս ալ չջնջուի»: Բոլոր քովիններս իրաւունք տուին ինծի: «Հա անանկ է», ըսին... Հապա բուրգ ըսածնին... Հա՛, հա՛, հա՛... մեզք սուտակէն, ինչ է նէ, գիտե՞ս, Զարուհի, եռանկիւն բան մը, խոշոր քարեր, առեր, առեր են իրարու վրայ շարեր, բան մը չըներ ու անունը բուրգ դրեր են, բեռնակիրի աշխատութիւն, ըսի քի մեր հայ համալներն ալ ատանկ բան կրնան շինել, ու սերսեմ Եւրոպացիներ Եւրոպայէն աս բուրգերը տեսնելու համար Եգիպտոս կուգան եղեր, ափերով ստակ կը խարճեն եղեր... մինչեւ գագաթը կ'ելլեն եղեր ու... խելք տեսի՛ր... Ընկերներս ինծի ուրիշ տեղ տանիլ կ'ուզէին կոր, չկրցայ ինչ մզկիթը... Հա՛, մոռցայ Յովսէփին հօրը պատմել... անթիքա բան մըն ալ աս... արար մը մոմ մը վառեց աղջեններս ինկաւ... մեզի մութ ծակէ մը ներս խոթեց, խոնաւ, աղտոտ, գետինը թաց, ոտքերնիս կը սահէր կոր... «աս ի՞նչ է պէ, ո՞ւր կ'երթանք կոր», ըսի, «վար իջնենք պիտի», ըսին... «Հայտեցէք դուրս ելլենք պէ աս տեղէն, – ըսի, – հայտեցէք դուրս ելլենք, խե՞նթ էք, ինչ էք դուք, հոս մարդ կը խեղդուի պէ»... Ելայ դուրս... ու ալ միւսքս դրի ուրիշ տեղ մըն ալ չերթալ... ընկերներս ըսին, որ ուրիշ տեղ կայ... «Ձեզ ուզեր, – ըսի, – տեսածս հերիք է... մեր հայկական սրճարանը ասոնցմէ աղէկ է... խղդուելիք տեղեր ես գործ չունի՛մ», ըսի...

Հա՛, երէկ չէ առջի օր կոխս մը ունեցայ մէկու մը հետ, Հնչակեան մը, գող, աւազակներու կուսակցութենէն ապուշին մէկը, սուր մօրուքով գէմզէկ մը, հոն ըլլայիր տէ, մտիկ ընէիր, Զարուհի, խերը անիծեցի, փառաւորապէս լուացի: Ելեր է, ինծի կ'ըսէ կոր դրօշակեանները ի՞նչ ըրին, Պանքայի ցոյցը ըրին... այնչափ վրան հասցուցի... Արիւնս գլուխս ցատքեց... բերնէս եկածը դուրս տուի, ըսի «Տօ, անպիտաննե՛ր, չէ՞ք ամչնար տէ դեռ բերաննիդ կը բանաք կոր... Նազարբէկեան խայտառակութիւնը չմաքրեցիք, գողեր, աւազակներ... ինքզինքնիդ կը մատնէք կոր, ազգը աս վիճակին հասցուցիք, – ըսի: Դրօշակեանները այս օրուան օրս ահագին զօրութիւն մըն են, – ըսի... – Նայէ Խանասորի կռիւը, 600 քիւրտ սպաննեցին, բոլոր Տաճկաստանի մէջ սարսափ ձգեցին, – ըսի: Տաճիկը հիմա կը դողդղայ կոր Փէտայիէն... Ըսաւ, որ մինչեւ հիմա բան մը չտեսանք անոնցմէ... աս Խանասորի կռիւն ալ Ջարդի պատճառ եղաւ:

(Շար. 90)

(Շար. Ա. էջէն)

ժած է Հայերու ցեղասպանութեան մասին եղած առաջարկներուն տեղ տալ Թուրքիոյ տեղեկագրին մէջ: Այս խումբէն հետաքրքրական է կարդալ Ֆրանսացի երեսփոխանուհի Գաթրին Լալումիէրի հակազդեցութիւնը. ան գտած է թէ պատմական անցքերուն մէջ ցեղասպանութեան նպատակ չէ եղած ու պատահածները յարմար չեն այդ սահմանումին: Հարկաւոր նկատած է չհրահրել կիրքերը:

Թուրք մամուլը արձագանգելով նիստին, կ՚աւելցնէ թէ ցեղասպանութեան պնդումներուն տեղ տալու մերժումին մէջ կարեւոր դեր կատարած են Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի արտայայտութիւնները: Ան անտեղի նկատած էր նիւթը երրորդ կողմերու խորհրդարաններուն օրակարգին բերել, առաջարկելով որ Թուրք եւ Հայ պատմաբաններ քննարկեն զայն, եւ այլն:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՇԱՀԱՐԿԷ ԻՐԱՔԵԱՆ ԽԱՂԱՔԱՐՏԸ

Թուրքիա ամէն ձեւով կը ջանայ այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ մնացած է որպէս փոխադարձութիւն լուրջ քայլերու դիմել, յատկապէս ԱՄՆ–ու դէմ: Հոկտեմբեր 11–ի մամուլը որպէս գլխաւոր լուր կը տեղեկացնէր թէ ամէն պատրաստութիւն աւարտած է ու հայկական բանաձեւը Ներկայացուցիչներու Ժողովէն ընդունելու պարագային Թուրքիա անմիջապէս պիտի բանայ Իրաքի հետ ունեցած քարիւղատարը, ընթացք տալով որ Իրաքեան քարիւղը հասնի Միջերկրականի Թրքական Եումուրթալըք նաւահանգիստը:

ՄԵՏԱԼԻՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ

Արդեւէքի ջանքերուն, փոխադարձութեան քայլերուն զուգահեռ, կը շարունակուին իրականութիւնները տեսնելու կոչերն ալ, որոնք սխալ չէ ըսել թէ գլխաւոր նորութիւնն են ճակատումի ներկայ փուլին:

Այս առումով, Հոկտեմբեր 11–ի մեր տեսած Թուրք մամուլին մէջ ուշագրաւ է խմբագիր Հասան Ճէմալի («Միլլիյէթ») կոչը. ան կը գրէ. – «Ինչ որ ալ ըլլայ ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին վերջնական դիրքը, պէտք է հայկական բանաձեւը հանուի Թուրքիոյ տեսանկիւնէն պատմական հարց մը ըլլալու պարունակէն: Այս ուղղութեամբ պարտականութիւնը մեզի կը վիճակի: Ատոր համար, ինչպէս յայտնուած էր Արտաքին գործերու նախարարութեան քարձրաստիճան մէկ աղբիւրէն, այլեւս հարկ է «ստեղծագործ մտածումի տէր ու համարձակ ըլլալ»:

Նախ պէտք է «1915–ի տեղահանութիւնը» Հայաստանի, հայաստանցի Հայերուն հետ խօսակցութեան նիւթ վերածուի: Այլեւս կարելի չէ շարունակել այնպէս մը որ ոչինչ պատահած է եւ այդ շրջանին Հայերը ոչ մէկ դժբախտութեան, ոչ մէկ կոտորածի ենթակայ եղած են:

Այս իրականութիւնը, որպէս պետութիւն ու հաւաքականութիւն, պէտք է ընդունինք: ... Մեծ ու հզօր երկիր ենք: Պատմութեան վախը մեր մեծութեան չի վայելեր»:

* * *

Թերթին նոյն թիւին մէջ տեղ տրուած է Ֆազըլէթ կուսակցութենէն երեսփոխան Ապտուլլահ Կիւլի մէկ էջին ալ որ կը թելադրէ ինքնախաբէութեամբ չտարուիլ, պնդելով որ ԱՄՆ–ու մէջ քուէարկուած բանաձեւը պարտադիր հանգամանք չունի է: Կ՚ըսէ թէ Ներկայացուցիչներու Ժողովէն վաւերացուելէ ետք Հայկ. բանաձեւը ճամբայ պիտի բանայ դէպի եւրոպական ատեաններ, Մարդկային իրաւանց դատարան եւլն.: Ա. Կիւլ վստահ է որ այդ դատարանին առջեւ Թուրքիոյ դէմ հատուցումի մեծ թիւով դատեր պիտի բացուին եւ թէ արդէն օրինակ մը գոյութիւն ունի եւ կայ նախընթացը կիպրացի այն կնոջ որ Թուրքերու գրաւման տակ մնացած իր կալուածին համար պատճառ եղած էր որ Թուրքիա դատապարտուի հատուցում վճարելու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿԸ

Հայկական բանաձեւին առիթով ծագած փոթորիկին մէջ Թուրք քաղաքական դէմքեր եւ լրագրողներ յաճախ կ՚անդրադառնան Թուրքիոյ Հայ փոքրամասնութեան: Ընդհանուր առմամբ կը շեշտուի այդ զանգուածը, որպէս Թուրք քաղաքացի, թշնամական ամէն նկատումէ դուրս պահելու բծախնդրութիւնը: Նոյնիսկ, բացայայտ կերպով կ՚ըսուի թէ Թուրքիա ամէն տեսակ չքմեղանքի դիմելէ առաջ պարտի հաւասարութեան, մարդկային իրաւունքներու յարգանքի մօտեցում ցոյց տալ Հայ համայնքին նկատմամբ որուն ամէն օր նոր նեղութիւն կը պատճառեն պաշտօնական շրջանակները:

Այս ուղղութեամբ հետաքրքրական է կարդալ թէ նախկին վարչապետ Թ. Չիլլէր Թուրքիոյ քաղաքացի Հայերուն ուղղուած նամակ մը գրի առած է («Հիւրրիյէթ», Հոկտ 11). անով կը հրաւիրէ Թուրքիոյ Հայերը դիմելու ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու Ժողովին անդամներուն ու «որպէս Թուրք քաղաքացի», խնդրելու դէմ քուէարկել Հայկ. բանաձեւին: Նամակին կցուած են ամերիկացի անձնաւորութիւններու անուններ, հասցէներ: Թերթին խմբագիրներէն Ի. Էօզքէօք անյարմար կը նկատէ Չիլլէրի նախաձեռնութիւնը, գրելով որ ճիշդ չէ յատուկ առաքելութիւններ բեռցնել զանգուածի մը որ նման պարագաներու արդէն կը վրդովի. յետոյ, կ՚աւելցնէ թէ նման բան, կամայ–ակամայ, որպէս ճնշումի տարբերակ պիտի մեկնաբանուի արտաքին շրջանակներու կողմէ ու հակառակ ազդեցութիւնը գործէ:

Նոյն թերթին լրագրողներէն Հաքի Ուլուէնկին ալ նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ. խստօրէն քննադատելով Չիլլէրի առաջարկը, կ՚ըսէ թէ Ունեւորութեան տուրքով, Սեպտ. 6–7–ի պատահարներով, կիպրական հարցով, ԱՍԱԼԱ–յի ահաբեկչութեամբ միշտ անուղղակի կերպով յանցաւոր ըլլալու զգացումը ներշնչուած է Հայ հայրենակիցներու եւ անոնք արժանի նկատուած են քօղարկուած, կամ բացայայտ խտրականութեան: Կը գրէ. «Ափսո՛ս, ինչպէս աշխարհի շատ մը շրջաններուն, մեր երկրին մէջ ալ փոքրամասնութիւնները քաղաքական մթնոլորտին համաձայն, երբեմն "պատանդ"ի, երբեմն "քաւութեան նոխազ"ի դերով նկատի առնուած են»: Կ՚եզրակացնէ թէ պէտք է անտեսել Չիլլէրի արտայայտութիւնները ու Հայաստանի քաղաքացիներն ալ նկատել երկու ժողովուրդները, երկու Պետութիւնները միացնող մարդկային ու քաղաքական կամուրջ մը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15–ին իրմէ յաւէտ բաժնըւած ընկերուհիներու յիշատակին, Պուլվար Օտտոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

organisé par la C.B.A.F. Section «**NAIRI**» de Beaumont

le **22 Octobre à 12 heures 30**

dans la Salle des Fêtes de l'Eglise Arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille.

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2/3
ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Reservez votre week-end du 2/3 DECEMBRE pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE de «CHENE»

au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 70–րդ եւ անուանակոչութեան 67–րդ տարեդարձը
Հոկտեմբեր 15, Կիրակի օր

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար Եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ
հոգեւոր հովիւներուն – սարկաւագներուն – բարերարներուն – հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի Թաղական Խորհուրդոյ անդամներուն – Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են Եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԸՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ Մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ՚ունենայ «ընծաձօն» Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի հայութենէն որ խուռներամ ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ
ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Բացման խօսք
ՎԵՐԺԻՆ ՏԷՄԻՐԵԱՆ
Բարի գալուստի խօսք
Պր. ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
«Որք զարդարեցին» (շարական)
ՌՈԶԻՆ ԹԱՇՃԵԱՆ
«Ով Մեծասքանչ Դու Լեզու»
(դաշնակ) ԱՆԱՀԻՏ ՏԻՒՁԵԱՆ
Թարգմանչաց Տօնին Խորհուրդը
Բանախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
«Այբ, Բեն, Գիմ» (Երգերու շարք)
«Զանձրացայ» եւ «Մամա օրդ է»
մեկնաբանութեամբ
ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
Նուագ (Harpe, Տաւիղ)
Օր. ԻՐԻՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
- Carnaval de Venise de **Félix Godefroid**
- Danse Orientale de **Aram Katchatrian**

Արտասանութիւն
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Մեծ Մաշտոցին
հեղինակ՝ Գէորգ ՏԱՐՖԻ
Պատգամ արտասահմանի հայութեան
հեղինակ՝ Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ
Օրհնութեան խօսք
Առաջնորդ ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հիւրասիրութիւն
Տիկնանց Յանձնախումբի
Գիրքերու եւ Յուշանուէրներու վաճառք:
– Մուտքը ազատ է –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14

Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԷՔ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ուխտի օրն է:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյ հանգուցեալ բոլոր հոգաբարձուներուն, բարերարներուն, սատարողներուն եւ դպիրներուն համար:

CONFERENCE

NAISSANCE DE L'ARMENIE CHRETIENNE

La Bible, vecteur d'une révolution culturelle

L'adoption du christianisme comme réligion d'Etat

de
JEAN-PIERRE MAHE
Professeur à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes

Mardi 17 Octobre à 20 heures 30
à l'Auditorium du Conservatoire
Mail Menand — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy
— Entrée libre —

Hélène Decaux
Maire-adjoint déléguée aux Affaires Culturelles

André Santini
Député-Maire
Ancien Ministre

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE de la CONSECRATION de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Vendredi 13 Octobre à 18h30
Vernissage de l'exposition du peintre Grigor Manoukian
Cocktail Salle V. Bozadjian
— entrée libre —
Exposition du 13 au 22 Octobre

Musique
Vendredi 13 Octobre à 20h30
Récital de chants
Ani Yilmazian
Anouch Mardirossian
Piano : Juliette Yilmazian
Puccini — Komitas — Ganatchian — Bach
Salle A. Tcherpachian P.A.F. 50 F

Centre Culturel SAHAK - MESROP
— Cathédrale Arménienne —
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.013
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.013

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՓՐԿՈՒԻ՞

ԹՐԱՖԻ ՍԻՆԱԿՈԿԸ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՒ

Քոֆի Անան կ'երթայ – կուգայ եւ Հոկտեմբեր 12-ին 24 ժամով երկարաձգեց Միջին Արեւելքի իր այցելութիւնները նոր ջանքեր թափելու համար եւ այս անգամ՝ Պէյրութ։ Արդարեւ պիտի ջանար ձեռք ձգել իսրայէլացի երեք զինուորներուն ազատ արձակումը Հեզպոլլահէն։

ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը չէր յաջողած Արաֆաթ – Պարաք հանդիպում մը կազմակերպել, բայց, կրցած էր ձեռք ձգել այլ հանդիպում մը՝ իսրայէլեան եւ պաղեստինեան ուժերու պատասխանատուներուն միջեւ այսինքն զինուորականներու։

Տեղւոյն վրայ սակայն, կռիւն զոհեր կային։ Երեք Պաղեստինցիներ սպաննուած էին Գազա, երկու իսրայէլացի զինուորներ ալ վիրաւորուեցան, առաջինները փամփուշտներու զոհ, միւսները՝ քարերու։

* * *

Հոկտ. 12-ին, այս առընչութեամբ, փարիզեան մեկնաբաններու (բերանացի թէ գրաւոր) գլխաւոր լուրը կը վերաբերէր Ֆրանսա գործուած հակահրէական արարքներու, ի մասնաւորի Թրափի (փարիզեան արուարձան) սինակոկին հրկիզումին։ «Լիպերասիոն» 3 էջեր նուիրած էր եւ խմբագրականը, «Ֆիկառօ» ալ լայն տեղ կուտար, արձագանգելով նաեւ քաղաքական դէմքերու վրդովումին։

Թրափի մէջ, ուրեմն, ամբողջովին հրոյ ճարակ դարձած էր տեղւոյն սինակոկը, երբ պարապ էր։ Տեղւոյն հրեայ համայնքը շատ ցնցուած է եւ վախի մէջ կ'ապրի, նախագահ Միշէլ Միմոնի կը պահանջէ որ ոստիկանական պաշտպանութիւն ապահովուի, որպէսզի Հրեաները կարենան շարունակել իրենց տօնախմբութիւնները, որոնք կը տեւեն մինչեւ ամսու վերջ։ Հակահրեայ այլ արարքներ ալ մատնանշուած են. ոչ միայն Թրափ, այլեւ Սիւրէն, Փիւթօ, Գիւշի – Սու – Պուա, Կառժ – լէ – Կոնէս, Գրէյլ, Լիոն, Վիլէօրպան, Վենիսիէօ եւ այլն, եւայլն։ Ներքին նախարարութիւնը «քաղաքական կազմակերպուած շարժում մը» չի տեսներ եւ աւելի անհատական ինքնաբուխ հակազդեցութեանց կը վերագրէ պատահարները։ Ուխ աէ Ռոզիէի եւ շրջանի Հրեաները մտահոգ են։

Ժագ Շիրաք, անմիջապէս իր վրդովումը յայտնեց, չեշտելով թէ «անհանդուրժողութեան արտայայտութիւնները, բացարձակապէս, անընդունելի են մեր ժողովրդապետութեան մէջ», Էլիզէի բանբերն ալ ճշդած է որ, սինակոկներու յարձակումները եւ հակահրէութեան բոլոր արարքները «խնդրոյ առարկայ կ'ընեն, անընդունելի կերպով, ֆրանսական Հանրապետութեան արժէքներն ու աւանդութիւնները»։

Ժոսփէն ալ կոչ ըրած է որ փոխադարձ յարգանք տիրէ մահմետական եւ հրեայ համայնքներու միջեւ։ Ներքին նախարարն ալ վճռակամութեամբ դատապարտած է «վանտալութեան արարքները որոնք գործուած են հրեայ աղօթատեղիներու դէմ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՌԻԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՄԷՋ ամէն ինչ չընթանար նախատեսուածին պէս եւ Հոկտ. 11-ին, արդէն Քոսթունիցա առաջին լուրջ դժուարութիւններուն բախեցաւ։ Ներքին նախարարին հրաժարումէն ետք, վարչապետը՝ Մարժանովիչ ձեռք առաւ նաեւ այդ նախարարութիւնը եւ կառավարութիւնը չուզեր տեղի տալ։ Միլոշեւիչի ընկերվարական կուսակցութեան մէկ պարագլուխը յայտարարած է. – «Սերպ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ կառավարել Սերպիան, որովհետեւ չորս տարուան համար ընտրուած է եւ միակն է լիազօրուած օրինական որոշումներ տալու համար»։ Ընդդիմութեան մէկ պարագլուխն ալ՝ Ճինճիչ սպառնացած է նոր ցոյցեր կազմակերպել եթէ տագնապը 3 օրէն չլուծուի։ Կը թուի որ Արեւմուտքը, մանաւանդ Եւրոպան, աճապարեց Վետրինը Պելկրատ ղրկելով, երբ կը պարզուի որ ամէն ինչ չէ կարգադրուած։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի բանբերը, համոզուած է որ «Մոնտ»ի դէմ դատական հետապնդում մը կրնայ փրկել Հանրապետութեան նախագահը Ժ. Գ. Մերիի տեսերիզին ճահիճէն։ Ըստ իրեն, միակ միջոցն է ցոյց տալու որ տեսերիզին բովանդակութիւնը յետ մահու խոստովանութիւն մը չէ, այլ պարզ եւ զուտ շանթաժի փորձ մը սնանկացած եւ ահ ու սարսափի մատնուած մարդու մը կողմէ։ Եւ որովհետեւ շատ հաւանական չի թուիր որ Շիրաք ինք դատի դիմէ թերթին դէմ «Պետութեան ղեկավարին դէմ անուանարկութեան» համար, Փ. Տէվէճեան կը թելադրէ խնդրոյ առարկայ միւս անձերու որ բողոք ներկայացնեն անուանարկութեան համար։ Կը յիշեցնէ որ Ժ. Գ. Կօլէնի եւ Ֆր. Լէոթարի պատիւը փրկուեցաւ միայն այն ատեն (խնդրոյ առարկայ եղած են Եան Փիայի հարցին նուիրուած հատորի մը մէջ) երբ շահեցան հեղինակին դէմ բացած իրենց դատը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան գաղտնի ֆինանսաւորման դատը կը շարունակուի Փարիզի պատժական դատարանին առջեւ։ Ռ. Հիւ կը պնդէ որ կուսակցութեան դրամը կ'ապահովուէր միայն անդամավճարներով, ընտրեալներու հատուցումներով եւ Միւկէի վաճառքով (որ մէկ օրուան մէջ 10 միլիոն ֆրանք կը բերէ)։ Ծանօթ է որ գլխաւոր ամբաստանութիւնը կը վերաբերի այն դրամին զոր կուսակցութիւնը անուղղակի ստացած է Գոմփանեի ժեներալ տէ զ'Օ-էն (այժմ՝ Վիվենտի) այն ձեռնարկի միջոցաւ, Ժիֆքօ, որ կուսակցութեան մօտ ուսումնասիրութեանց գրասենեակ մըն է։

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարութիւնները կարգի հրաւիրեցին Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը, որպէսզի աւելի մօտէն հսկէ դրամի «օրինականացման» վրայ։ Բանավէճը բաւական սուր բնոյթ առած էր Հոկտեմբեր 10-ին, Երմաական նախարարութիւնը կը սպառնար օրէնսդրական միջոցներ ձեռք առնել տալ Խորհրդարանին, եթէ Մոնաքօ կարգուկանոն չդնէ այդ գործողութիւններուն մէջ։ Մոնաքօ 30 հազար բնակիչ ունի եւ դրամատուներու մէջ 340 հազար հաշիւ կայ։ Առաջին մեծ տագնապն է որ կը ծագի Փարիզի եւ Մոնաքոյի միջեւ 1962-էն ի վեր (տուրքերու հարցերու պատճառաւ)։ Մոնաքոյի Պետական նախարարը անպատշաճ կը գտնէ ֆրանսական կառավարութեան ընթացքը, ելմտական հարցերու տնօրէնն ալ կը դատապարտէ «մնայուն, յոգնեցուցիչ եւ անարդար յարձակումը»։

ՏՈՆԱԼՏ ՏԻՒԱՐ, սկովտացի ազգին «հայրը» մեռաւ 63 տարեկանին։ Ինք է որ կրցած էր հաստատել Սկովտիոյ ինքնավարութիւնը, երբ, 1998-ին որպէս Սկովտիոյ ներկայացուցիչ Թ. Պլէրի դահլիճին մէջ, ապակեդրոնացման գործընթացը սկսած էր եւ ինք ալ անցած էր

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷՐ ՄՈՐԻՅՈՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Եւրոպական Խորհրդարանի ֆրանսացի երեսփոխան Ֆ. Մորիյոնի Թուրքիոյ տեղեկագիրը պատրաստուած էր ամփոփելու համար Եւրոպայի անդամակցութեան թեկնածու այդ երկրին ընթացքին մէջ նկատուած շարք մը կէտեր։

Անատոլու գործակալութիւնը իր հաղորդումներուն մէջ տեղ տուած է անոնց գլխաւորներուն. տեղեկագիրը ընդունելով հանդերձ Թուրքիոյ աշխարհաքաղաքական կարեւորութիւնը, կը շեշտէ թէ այդ մէկը եւ ռազմավարական զարգացումներ չեն կրնար առաջնահերթ բնոյթ կրել անդամակցութեան բանակցութիւններուն մէջ։ Կը հաւելէ դրական նկատուած զարգացումներ որոնց զօրավիգ է Եւրոպական Խորհրդարանը եւ պահանջներ, դատապարտումներ, առընչուած՝ տարբեր մարզերու։

Խորհրդարանը կ'ըսէ թէ նկատի ունի ՕԹԱՆ-ի շրջանակին մէջ Թուրքիոյ կարեւոր դերը եւ Եւրոպայի միասնական պաշտպանութեան մասնակցելու ձգտումը ու կը փափաքի որ Եւրոպայի Խորհուրդը չանտեսէ Անգարայի այդ ձգտումը։ Դրական գնահատում գտած են Ապահովութեան Ազգային Ատեանին բարեփոխումները եւ ժողովրդավարացումի ջանքերը զորս թրքական կառավարութիւնը կ'ունենայ արդարադատութեան անկախութեան, մտածումի ազատութեան, փոքրամասնութեան իրաւունքներու, բանակին քաղաքականութեան մէջ կատարած դերին մարզերուն մէջ։

Տեղեկագիրը բազմատարրութեան յարգանքի տէր ժողովրդավարական կարգերու անյարիր կը գտնէ նախկին վարչապետ Ն. Էրպաքանը պատժելու Անգարայի հակումը։ Կը դատապարտէ թրքական օդուժին իրաքեան միջամտութիւնները, կ'ուզէ որ ջնջուի մահապատիժը եւ վերջ տրուի Սղերդի, Վանի ու հարաւ արեւելեան այլ շրջաններուն մէջ արտակարգ վիճակի կիրարկումին։

Եւրոպական Խորհրդարանը կոչ կ'ուղղէ թրքական կառավարութեան ու Ազգային Ժողովին որ նկատի առած արդի Թուրքիոյ հիմնումին նախորդած ողբերգական անցեալը, զօրավիգ կանգնին Հայկական փոքրամասնութեան որ կարեւոր մէկ մասնիկն է թրքական ընկերութեան։

Կ'ակնկալուի որ թրքական կառավարութիւնը մարդկային իրաւունքներու յարգանքի շրջանակին մէջ քաղաքական լուծում մը գտնէ քիւրտ ծագումի տէր բնակչութեան, Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը յարգելով։

Եւրոպական Խորհրդարանը, վերջապէս, կը փափաքի որ թրքական կառավարութիւնը առանց նախապայմանի մասնակցութիւն բերէ տարուած խորհրդակցութիւններուն, որպէսզի արդար ու մնայուն լուծում մը գտնուի կիպրական խնդրին։ Նաեւ կոչ կ'ընէ որ թրքական կառավարութիւնը վերաքննէ Կովկասի բոլոր դրացիներուն հետ իր յարաբերութիւնները։

Սկովտիոյ Ա. կառավարութեան գլուխը 300 տարի վերջ։

462 ԳԱՂՏՆԻ ճամբորդներով լեցուած նաւ մը մինչեւ Օթրանթի նաւահանգիստը բերուած է իտալական իշխանութիւններու կողմէ։ Գրեթէ բոլորն ալ Քիւրտ են (Իրաքէն), մեծ մասը կին եւ մանուկ եւ նաւուն անձնակազմը զիրենք լքած է ծովուն մէջտեղը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Մշակոյթի բարենորոգիչ նախարարը՝ Մոհաճերանի իր հրաժարականը տուաւ։ Յառաջդիմական մտաւորական մը կը նկատուէր եւ վերջերս խիստ կերպով քննադատած էր զանգուածային մաքրագործումը զոր հրահանգած էր արդարադատութիւնը, ուր պահպանողականները կը տիրապետեն։

Ա Մ Ն
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲՆ ԱԼ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Չորեքշաբթի, Հոկտ. 11-ին, Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբին Միջազգային յարաբերութեանց յանձնախումբին դրական քուէարկութիւններէն ետք, Օրէնքներու յանձնախումբն ալ վաւերացուց Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւը որ, ցարդ կը կրէր 398 թիւը եւ այլեւս դարձած է թիւ 596։ Այժմ, Ներկայացուցչական ժողովի լիակատար նիստն է որ վերջին խօսքը պիտի ըսէ։ Այդ նիստը պէտք է տեղի ունենար Հոկտ. 12-ին կամ 13-ին, քանի Գոնկրէսը կը դադրեցնէ իր աշխատանքները ընտրութիւններու պատճառաւ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 11 / 12)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Կ'ԱՅՑԵԼԷ ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻԱ

Հոկտեմբեր 12-ին, Գարեգին Բ. ղպտի եկեղեցիի պետ Շնուտա Գ.-ի հրաւէրով Եգիպտոս կ'այցելէ։ Հնգօրեայ այցէն ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Եթովպիոյ Աբունա Փաուլոս պատրիարքին հրաւէրով կ'անցնի այդ երկիրը։ Գարեգին Բ. Մայր Աթոռ կը վերադառնայ Հոկտեմբեր 22-ին։

* * *

ՀԱՅՐԵՆԻՔ – ՍՓԻՒՌՔ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Հայրենիք – Սփիւռք կոմիտէին Հոկտ. 11-ի խորհրդաժողովին փոխ – նախագահ Սամուէլ Պօղոսեան ներկաներուն ծանօթացուցած է ստեղծումի աշխատանքը, նպատակներն ու կառոյցը։ Ըսած է թէ գլխաւոր նպատակն է ազգային առողջ ուժերու համախմբումը որպէսզի առաջնորդէ Հայաստան – Սփիւռք Ազգային Խորհրդարանի մը կազմութեան։ Կոմիտէին նախագահը Հրաչ Տէր – Եսայեան խօսած է Համահայկական դրամատան մը հիմնումի աշխատանքին մասին։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2002
ՁՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2 – 1

Հինգերորդ խումբին մէջ, Բելառուսիա 2 – 1 պարտութեան մատնեց Հայաստանը, որու միակ կէտը նշանակեց Խոջոյեան 50-րդ վայրկեանին։

Դասաւորման մէջ, գլուխը կը մնայ Լեհաստան 7 կէտով եւ վերջին է Հայաստան մէկ կէտով։

Նոյն խումբին Հայաստանի պատանիներու հաւաքականն ալ (Եւրօ 2002 Յոյսեր) 0 – 5 պարտուեցաւ Բելառուսիայէն։

* * *

Չորրորդ խումբին մէջ Ազրպէյճան պարտուեցաւ Թուրքիայէն 0 – 1։ Դասաւորման գլուխ է Թուրքիա 7 կէտով։

Նշենք, որ մրցումէն ետք թուրք մարզիկներուն հանրակառքը յարձակումի ենթարկուած է կարգ մը ծայրայեղ տարրերու կողմէ, որոնք քիրերով ու քարերով ջարդուփշուր ըրած են բոլոր ապակիները. ոեւէ մարզիկ չէ վիրաւորուած։

Ութերորդ խումբին մէջ ալ, Իտալիա 2 – 0 պարտութեան մատնեց Վրաստանը։ Դասաւորման գլուխն է Իտալիա 7 կէտով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ԱՐԺԷՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Գրեց՝
ԱԲԷԼ ՔՀՆՑ. ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կիլիկեան մեր վերջին պետականութեան անկումէն ետք, ալ, 1375 թուականին, Հայ Եկեղեցին իր կարեւոր դաւկունքը օտարին առջեւ ախորժակէն պահպանելու յանձնառութեամբ եւ բոլորանուէր սիրով յօժարած է ստանձնել ազգին բարոյական, ընկերային եւ քաղաքական ղեկավարութիւնը: Ան առաջնորդած է ազգին մահախուճապ նաւը դարերու փոթորկոտ եւ ամեհի կոհակներուն վրայ: Հայը ինչ որ ունի ազնիւ ու բարի իր էութեան խորը անով յայտնագործած ու արտայայտած է:

Ժամանակավրէպ է սակայն առաջնորդուիլ կոյր համոզումով եւ մնալ ամբողջապէս կաշկանդուած զգացականի ոլորտին մէջ՝ առանց իրատես անդրադարձի մը դէպի այսօրուան իրականութիւնը: Գեղօններ հիւսել անցեալի փառքերուն մասին ապարդիւն է, երբ եկեղեցիին ճամբան առաւել քան երբեք փշալից է այժմ: Ժամանակներն ու մարդոց բարքերը փոխուած են հիմնովին: Գիտութիւնն ու ճարտարարուեստը յարաճուն յայտնագործումներով կեանքին ու կենցաղին մէջ փոխած, լուսաւորած եւ արտաքնապէս դիւրացուցած են շատ բան: Ընդհակառակն՝ այս աներեւակայելի ու բարեբեր նուաճումներուն զուգահեռ, մարդոց ընկերային – հասարակական կեանքի եւ յարաբերութեանց ծիրէն ներս ստեղծուած են շատ մը անդամալուծող հակասութիւններ եւ բարդոյթներ: Երբեմնի բարիին, գեղեցիկին, հնամենիին ու աւանդականին համեմատութեամբը մոլեգին ընթացքով ծայր առած է ընդհանրապէս կեանքի, պատմականի, բարոյականի եւ նուիրականի արժէքազրկում մը: Արժէք ունի ան որ գին ունի, եւ անպայման կապուած է եկամտաբեր շահի կամ նիւթական այլ բարիքներու հետ:

Քաղաքակրթութիւններ, մշակոյթներ, աշխարհահայեացքներ, ամբողջ ընկերութիւններ, ազգեր ու ժողովուրդներ շարժման մէջ են. հինը փոխարինուած է նորով: Յատկապէս Արեւմուտքի մէջ, լայն թափով սկսած է զարգանալ բազմազգ եւ բազմամշակութային դրուածք մը, որ իր համայնակուլ ձուլարանին մէջ կը սպառնայ կազմալուծել ու փոշիացնել ամէն ինչ որ ինքնուրոյն է, ինքնութիւն է, նուիրականացած անհատականութիւն է, ձուլելու համար իր նոր ընկերութիւնն ու անոր կուռքը՝ նոր մարդը: Մարդ, որ «ձերբազատուած» է գոյնի, ցեղի, մշակոյթի, կրօնքի ու ազգի պատկանելիութենէ:

Արդի եւ ժամանակակից մարդուն կրօնքը՝ տնտեսութիւնն է: Ներկայիս ոչ մէկ քաղաքական կամ ընկերային ուժ կրնայ դիմադրել անոր հրապոյրին: Մարդ արարածը այսուհետեւ արտադրութիւնն է տնտեսական յարաբերութիւններու, ո՛չ կրօնքի, ո՛չ բարոյականի, ո՛չ մշակոյթի, ո՛չ նկարագրի եւ ոչ ալ մարդկային ստեղծարար համակեցութեան կամ կենցաղավարութեան: Ան է այսօր յաջողապէս գոյատեւելու միակ երաշխիքն ու գրաւականը՝ անհատ մարդոց, ընկերութիւններու, ազգերու եւ պետութիւններու:

Այս մարտահրաւէրներուն եւ ժամանակի հրամայականներուն դէմ յանդիման կը գտնուի նաեւ մեր Եկեղեցին: Խապէս եւ բազմակողմանի իմաստով փոխուող հասարակարգի մը մէջ՝ դրեթէ անկարելի է կառչած մնալ յաճախ խիստ սկզբունքի եւ վարդապետական հնաբոյր թուացող դրուածքներէ: Եկեղեցիին բովանդակութիւնը եւ հաւատոյ պարունակութիւնը, որ մեծաւ մասամբ ծիսական – արարողական կեանքի մը միջոցով կը փոխանցուի, երբեմնի մոգական ուժը չունի պարզ ունկնդիրը շահելու իր հաւատացեալներու հետզհետէ նօսրացող շարքերուն, վասնզի հիմնական տկարութիւն մը առաջացած է հաղորդակցութեան մէջ: Ակամայ հակուած ենք դիտելու, թէ կարծէք հակոտնեայ երկու աշխարհներ կը հային իրարու՝ Եկեղեցին եւ մարդը, առանց այդ հպումէն ստեղծել կարենալու իրական մերձեցում մը կամ արդասաբեր հանդիպում մը: Եկեղեցին հաղորդակից չէ արդի մարդուն:

Հաղորդակցութեան այս պակասը շատ աւելի ծանր ձեւով արտայայտուած է վաղուան ընկերութիւնը կազմող այսօրուան երիտասարդութեան եւ Եկեղեցի փոխ – յարաբերութեանց մէջ: Արդի երիտասարդը իւրացուցած է այլ լեզուամտածողութիւն մը, զարգացուցած է արժէքներ գնահատելու այլ մօտեցում մը, որդեգրած է ուրիշ խորհելակերպ մը եւ իր անձնական ու հասարակական կեանքին մէջ ընդունած է կեանքի այնպիսի նպատակներ, որոնք անպայմանօրէն յարիր չեն Եկեղեցւոյ հրամցուցածներուն: Հետեւաբար, ժամանակակից երիտասարդութեան բարոյական համանուագը կամ ժողովածուն, այլ խօսքով՝ իր «Տասնաբանեայ Պատուիրանները» նոյնպէս տարբեր են եւ բոլորովին այն չէ, ինչ որ կը փորձէ տալ իրեն Եկեղեցին:

Գաղափարներ, ինչպէս՝ «համակարգիչ», «աւմակարգչային խաղեր», «համացանց - ինթէրնէթ», «է-փոստ-ի-մէյլ», «բջջային հեռախօս», «նորաձեւութիւն» «փօփ – երաժշտութիւն», «հեռատեսիլ», «հեռուստացնում – թելեշոփինկ», «հեռուստաշուկայավարում – թելեմարքեթինկթինկ», «տեսերիզ», «տեսախցիկ», «ղովազդ», «սեռայնութիւն – սեքս», «մարզական – սփոր», «Փութպօլ»· աւ հաւասիկ, այս եւ նման բազմաթիւ ըմբռնումներ շատ աւելի հաղորդակից ու հասկնալի են արդի երիտասարդութեան, քան դասական – կրօնական այնպիսի մըտածումներ, անուններ, արտայայտութիւններ, գաղափարներ կամ ըմբռնումներ, որոնց իմաստային խորքը օտարացած են իրեն կամ այլեւս ոչինչ կ՚ըսեն իր առօրեային. օրինակ՝ «Հայր Աստուած», «Որդի Աստուծոյ», «Սուրբ Հոգի», «Ամենասուրբ Երրորդութիւն», «Յիսուս Քրիստոս՝ Փրկիչ աշխարհի», «Անարատ Յղութիւն», «Մարիամ Աստուածածին», «Աստուածամայր», «Վերափոխում», «Պայծառակերպութիւն», «Առաքեալ», «Աստուածաշունչ», «Ս. Աւետարան», «Ծաղկազարդ», «Աւագ Շաբաթ», «Զարչարանաց Խորհուրդ», «Փրկագործութեան Խորհուրդ», «Յարութիւն», «Համբարձում», «Հոգեգալուստ», «Ս. Հաղորդութիւն», «Մեղք», «Մեղանչականութիւն», «Ադամական մեղք», «Եօթը մոլութիւններ եւ եօթը առաքինութիւններ», «Բաւութիւն», «Դժոխք», «Սատանայ», «Յայտնութիւն», «Երկրորդ Գալուստ», «Վերջին Դատաստան», եւ այլն:

Այսօրուան ընկերութեան եւ պետական աշխարհավար դրուածքի Եկեղեցիին ուղղուած հիմնական դժուարութիւններէն մին՝ կրօնքը անհատական մօտեցումի կամ ամբողջապէս անձնական հետաքրքրութեանց ծիրին մէջ սահմանափակելն է: Ան արդի ընկերային կառոյցին մէջ չի ներկայացներ հաւաքական եւ գիտակցութեան մաս կազմող հոգեւոր – բարոյական այն անհրաժեշտութիւնը, որուն շուրջ համախմբուած պիտի ըլլար հասարակական կենցաղը: Կրօնքը թերեւս կը վերաբերի անհատ մարդուն, բայց ո՛չ ընդհանուրին. ժամանակին կարգախօսը ա՛յս է: Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը Եկեղեցիին ձեռքէն վաղուց արդէն խըլած է հասարակութեան բարոյական սկզբունքներ, խղճի զգացում եւ կրօնաբոյր ապրումներ թելադրելու իրաւունքը: Այսուհետեւ անհատը ինք կ՚որոշէ կրօնական եւ դաւանական իր պատկանելիութիւնը. պետական եւ քաղաքացիական օրէնքը հիմնովին իրեն կը վերապահէ ըլլալու ընդհանրապէս անաստուած, անկրօն կամ ընդունելու բոլորովին այլ սկզբունք մը:

Աշխարհավար այս մտայնութիւնը ամենասուր կերպով արտայայտուած է կրթական մարզին մէջ, երբ հանրային դպրոցական եւ ուսումնական ծրագրէն ներս կրօնքի դասաւանդումը միանգամայն զանց առնուած է կամ աշակերտը ազատ ձգուած է որոշելու կրօնքի պահերուն մասնակցիլ թէ ոչ:

Հոս է որ Եկեղեցին կը գտնուի հիմնական եւ լուրջ խոչընդոտի մը առջեւ, վասնզի վաղուան սերունդը կը պատրաստուի հիմնովին աշխարհավար հոգեբանութեամբ եւ գիտելիքներով, որոնք էական աղերս մը չունին Եկեղեցիին ու կրօնքին հետ:

Եթէ կարելի չէ պետական – կրթական ծրագրին մէջ պարտաւորիչ դարձնել կրօնական գիտելիքներուն դասաւանդումը հանրային դպրոցներէն ներս, ապա քաղաքացիական օրէնքներու «ազատ» դրըւածքին բերումով, Եկեղեցին եւս կրնայ իրաւունք վերապահել ունենալու ուղղակի իր կողմէ ղեկավարուող, իր անմիջական հովանաւորութիւնը վայելող կրթական անձնական հաստատութիւններ կամ օժանդակելու կրթական համակարգի մը, ուր աշխարհիկ առարկաներուն կից չեշտուած պիտի ըլլայ նաեւ կրօնքին ուսուցումը:

Այս կարելիութիւնը ամոքիչ սպեղանի մը կրնայ ըլլալ Եկեղեցիին մարմնոյն վըրայ բացուած կոտտացող վէրքին, որով ան եթէ ոչ լայն հանրութեանը, ապա ընկերային - հանրային կեանքին մէջ հոգեւոր – կրօնական ուսում ջամբելով որոշակի հաւաքականութեան մը՝ Աւետարանին բերած թթխմորին գեղեցիկ օրինակով, հոգեւոր – բարոյական չափանիշներու եւ արժէքներու կեանքին կը շաղախէ խմորի այն մեծ զանգուածը, որ կը կոչուի ժամանակակից հասարակութիւն:

Հայաստանեայց մեր Եկեղեցին սոյն հնարաւորութիւնը կրնայ իրագործել Հայաստանի միջավայրին մէջ, ցորչափ մեր պետութիւնը արեւմտեան երկիրներու որդեգրած օրինական – սահմանադրական դրոյթներուն հետեւելով, կը յամենայ իր երկրի կրթական մարզէն մէջբերել հեղինակաւոր օրէնք մը՝ ի նպաստ Եկեղեցւոյ եւ կրօնքի դասաւանդումին:

Արդ, որքան ալ ներքին համոզում մը գոյացուցած ըլլանք, թէ 1700 տարիներու առաքելական փառահեղ անցեալի մը պսակը կրող մեր Եկեղեցին «Թերի չէ իր հաւատքով՝ որ լրացուի, եւ ոչ ալ հինցած է՝ որ նորոգուի», այսուհանդերձ, միամտութիւն է կարծել թէ Եկեղեցին միշտապէս կրնայ մնալ իր երբեմնի գաղափարախօսական եւ բարոյական բարձրութեան վրայ, իր դրական դերովն ու կենսագործութեամբը, առանց թարմացնելու եւ վերանորոգելու իր ներքին ուժերը:

Ստոյգ է, որ Առաքելական շրջանի եւ այսօրուան Եկեղեցին նոյնը չէ եւ չի ալ կրնար ըլլալ: Ինքն իր մէջ չզարգացող որեւէ մէկ հաստատութիւն, միեւնո՛յն է, աստուածային թէ մարդկային, որ ճկունութեամբ եւ հեռանկատ իմաստութեամբ չի յարմարիր ժամանակի եւ կեանքի փոփոխութիւններուն, հասարակարգին եւ ընկերութեան հետ որուն մէջ ինք կը գտնուի, չապրիր այն զարգացումը որ կը պահանջուի, հետզհետէ ու ինքնըստինքեան մեկուսացումի եւ մահուան կը դատապարտուի:

Եկեղեցիին բարեկարգումը էական պահանջք է: Կառչիլ իբրեւ թէ աւանդական սկզբունքներու եւ ժամանակի բնական հոսքին դէմ ստեղծել պահպանողական ուղղութիւն մը՝ նոյնիսկ վնասակար է. վասնզի յառաջդիմութեան կասեցումը տկարութեան եւ անկարողութեան նշան է, որ կ՚ընդարմացնէ Եկեղեցիին աշխոյժ եւ կենսահաղորդ կեանքը ու զինք կը զրկէ մարդկային հասարակութեան մէջ կեանքը Տիրոջ ներկայութեամբ իմաստաւորող եւ Անոր փրկարար Խորհուրդին մասին վկայութիւն տալու իր հիմնական առաքելութենէն:

Աղանդաւորներու եւ աղանդաւորական շարժումներու բազմացումը իրենց բոլոր երանգաւորումներով, Եհովայի Վկաներէն մինչեւ Մունականներուն ներխուժումը Եկեղեցւոյ դաշտէն ներս, պատահական չէ, եւ սխալ է այս երեւոյթը վերագրել միմիայն ներկայի քաղաքական եւ տնտեսական ճգնաժամերուն: Աղանդաւորներու բազմացումը նաեւ եկեղեցւոյ գործօն ներկայութեան պակասը եւ իր կղերին ամլութիւնը կը մատնանշէ:

Եկեղեցին իր հոգեւորականաց դասով եւ աշխարհականաց լայն մասնակցութեամբ պէտք է իր կարեւոր, օգնող եւ բարեգործ հեղինակութիւնը զգալի դարձնէ ընկերային կեանքի բոլոր բնագաւառներուն մէջ:

Այսօրուան կրօնքը միայն ներհայեցողականը չէ, այլ նաեւ գերազանցապէս գործնական – հովուականն է: Հովուական չի նշանակեր ծուխի մը ընդամէնը ծիսական – արարողական պահանջքները գոհացնել: Բառն ինքնստինքեան կը յուշէ արդէն, որ խօսքը՝ հօտը պահելու, պահպանելու, խնամելու, զարգացնելու եւ, ի վերջոյ, առաջնորդելու մասին է:

Եկեղեցին պէտք է իր նուիրապետական եւ ծիսական դրուածքով բացուի դէպի մեր ընկերութեան եւ հասարակարգի բոլոր շերտերը: Եկեղեցւոյ նուիրապետութիւնը իր հեղինակութիւնը թէ՛ Եկեղեցիին եւ թէ մարդկային ընկերութեան մէջ կրնայ դրականապէս արդիւնաւորել միայն ծառայութեան ճամբով, որ գերազանցապէս ուղղուած պէտք է ըլլայ դէպի մարդոց առօրեայ կեանքը՝ իր ընկերային – հասարակական, նիւթական – բարոյական, հոգեկան եւ ֆիզիքական բոլոր ոլորտներով:

Տնտեսութեան պարտադրող համընդհանրացումի եւ աղանդաւորներու քայքայիչ գործունէութեան դէմ, այսօրուան կրօնքին մեծագոյն դերը պիտի ըլլայ՝ Եկեղեցւոյ ծառայասիրութիւնը ուղղել ամբողջապէս իր հօտի ջղուտ առօրեային՝ գործազրկութեան, աղքատութեան, հիւանդութեան, բարոյական անկումներու, արտագաղթի, վաղուան դործութեան, երկրի ու պետութեան ապագային հանդէպ ստեղծուած համատարած անվստահութեան, նոր սերունդի դաստիարակութեան եւ այլ մարզերուն մէջ:

Եկեղեցիին նուիրապետութիւնը, իր նիւթական եւ բարոյական կարելիութիւններէն որքան ալ մեծ միջոցներ յատկացնէ կղերականաց նոր սերունդներ հասցնելու գործին, իցիւ թէ կարենայ արձանագրել այն բարեբեր արդիւնքը, զոր ստոյգ պիտի ունենայ, եթէ երբեք իր գործունէութեան եւ մասնաւոր առաքելութեան դաշտին մէջ համապատասխան տուչութեամբ մը ներգրաւէ աշխարհական տարրը:

Այս պարագային, տուչութեան կամ Եկեղեցւոյ անունով լիազօրուած ըլլալու պահը կարեւոր պիտի նկատուի, որպէսզի Եկեղեցւոյ եւ իր աշխարհական տարրի միջեւ ծառայական սերտ կապը, որ տրամադրուած է ընկերային հասարակարգին, նաեւ իր հոգեւոր եւ գաղափարախօսական լեցուն արտայայտութիւնը գտնէ Քրիստոսի Անձին եւ Իր հաստատած Փրկագործական Խորհուրդին մէջ:

Բարեգործութիւնը եւ ընկերային հասարակարգին մէջ գործօն դեր ունենալը մեր Եկեղեցւոյ կարեւորագոյն նուաճումներէն մին եղած է Դ. դարուն, Մեծն Ներսէս Հայրապետի Կաթողիկոսութեան օրերուն: Եթէ Եկեղեցին, տակաւին այդ վաղ ժամանակաշրջանին, Հայաստանի ընկերային հանրային կեանքին մէջ յաջողապէս կազմակերպած չըլլար իր բարեգործական հաստատութիւնները, հիւանդանոցները, ծերանոցները, անկելանոցները, աղքատախնամը եւ ընդհանրապէս ձեռք չմեկնէր ընկերային կեանքին լուսանցքը մղուած մարդոց, դժուար թէ ընդամէնը դար մը տեւող այդ կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, Քրիստոնէութիւնը իր արմատները հայ սրտին եւ մշակոյթին մէջ այնպէ՛ս խոր ու ամուր տարածած, իսկ իր տունկը հեթանոս հողին վրայ այնպիսի՛ ճոխութեամբ ընձիւղած ըլլար, որ քիչ ետք, Սասանեաններու բռնի կրօնափոխութեան դէմ ազգովին ըմբոստանար, եւ ի խնդիր քրիստոնէական հաւատքին եւ ինքնութեան պաշտպանութեան յանձնառու ըլլար նահատակութեան:

Եկեղեցին իր ընդերքին խորերը կը պահէ իր հաւատքին անաղարտ պաշարը, որ միշտ կրնայ բխիլ իր Ս. Աւետարանի եւ առաքելութեան զուլալ ակունքէն: Որքան ալ բարդացած թուի այսօրուան կեանքը իր նիւթական պայմանաւորուածութիւններով, եւ ինչքան ալ խրթին ու պատասխանատու ըլլան վաղուան մարտահրաւէրները, ան իր հոգեւոր պարունակին մէջ կրնայ մշտանորոգ կենսունակութեամբ վերստեղծել այն ուժականութիւնը՝ կրել կարենալու համար նաեւ այս եւ գալիք ժամանակներուն բերած ծանրածանր խաչերը, ի խնդիր մարդկային ընկերութեան մէջ աստուածային շունչի ներկայութեան, հոգեւոր եւ բարոյական դրուածքի, խղճի եւ սրբաբոյր ապրումներու պահպանութեան:

Արդարեւ, հոս է որ Եկեղեցին իր հոգեւորական եւ աշխարհական սպասաւորներու գիտակից, հաւաքական եւ ծառայողական առաքելութեամբ, իր յուսադրիչ ներկայութիւնը եւ իր հոգեւոր-բարոյական հեղինակութիւնը հրամայական եւ նոյնիսկ անփոխարինելի պիտի դարձնէ հոն, ուր տնտեսական եւ քաղաքական բարօրութիւնը ընկրկած է, խիղճին ձայնը մարդոց սիրտերուն մէջ տկարացած է, հաւատքին թուիչքը խոնարհիլ, սիրոյ հուրը անթեղել եւ յոյսին լոյսը դէպի վաղուան բոցավառ արշալոյսը աղօտիլ սկսած են:

Ո՛չ այլ մարդակերտ հաստատութիւն մը, այլ մեր միածնաէջ եւ աստուածակառոյց, մեր տառապած, մարտիրոսացած, հաւատքի բազում վկայութիւններով պսակուած, ազգի լուսոյ խորան Եկեղեցիին է սեպուհ պարտականութիւնը, իր կենսայորդ երակներէն սնուցանել իր հայկազուն հօտը այն երկնային եւ հոգեւոր սնունդով, որով այսօրուան անկարեւոր վաղը կը դառնայ կարելի, աներեւա-

ՀՕՄ-Ի 90-ԱՄԵԱԿԸ

ԼԻԼԻԹ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Այս տարի ՀՕՄ–ը նշանաւորում է երկարաձիգ, դժուար, բայց արգասաւոր իր գործունէութեան 90–ամեայ յոբելեանը: Տասնամեակներ, որոնց ընթացքում կանանց համասփիւռքեան այս ծրագն կազմակերպութիւնը, "ժողովուրդէն ... ժողովուրդին" կարգախօսը պարզած՝ սոված, անտէր եւ անտուն հայորդիների կողքին էր, միշտ պատրաստ ամոքելու նրանց վէրքերը՝ բառիս թէ՛ ուղղակի, թէ՛ անուղղակի իմաստով: Որո՞նք էին ՀՕՄ–ի գործունէութեան առաջնահերթութիւնները անցած տասնամեակների ընթացքում: "Հայոց Աշխարհ"ի այս եւ միւս հարցերին պատասխանում է ՀՕՄ–ի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետուհի Մարօ Մինասեան:

Դժուար, բայց եւ դիւրին է այդ հարցին պատասխանելը: Դժուար է, որովհետեւ ՀՕՄ–ի ուշադրութեան կենտրոնում գտնուող բոլոր խնդիրները, իւրաքանչիւրն իր տեսակի մէջ, կարեւոր, անհետաձգելի եւ օգտակար են: Բոլոր ժամանակներում ՀՕՄ–ի համար առաջնահերթ են եղել մեր ժողովրդի կրթական, առողջապահական, ընկերային կարիքները, եւ պատմութիւնն ինքը որոշ չափով սահմանել է, թէ ժամանակի առանձին հատուածներում որ խնդիրների վրայ պէտք է կենտրոնանան ՀՕՄ–ի ջանքերը: Դարասկզբին, երբ ՀՕՄ–ը հիմնուեց, իբրեւ Հ. Յ. Դ. քոյր կազմակերպութիւն, առաջնահերթը, որպէս պատմական ժամանակի թելադրանք, պատերազմից, Օսմանեան կայսրութեան շարունակական հալածանքներից, 1915 թուականին Ցեղասպանութիւնից տուժած, Սուրիայում եւ այլ երկրներում օթեւանած կարօտեալ հայերին, յատկապէս մանուկներին շտապ բուժօգնութիւն ցուցաբերելը, ապաստան եւ սնունդ յատկացնելն էր, որբախնամ առաքելութիւնը: Աւելի ուշ, երբ արդէն պատերազմ չկար, բայց տնտեսական տագնապները, գործազրկութեան հետ կապուած կացութիւններն էին խեղճացնում աշխարհում սփռուած մեր հայրենակիցներին, սննդամթերքի, առողջապահական, մանկապարտէզների, մանկական ամառնային ճամբարների, կրթական ծրագրերը մղուեցին առաջին պլան՝ ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը միշտ յարմարեցնելով ժամանակի կարիքներին:

Վերջին տասնամեակն, ինչպէս գիտէք, 1988–ի երկրաշարժի, Արցախի ազատագրական շարժման, պատերազմի, Հայաստանի անկախացման հետեւանքով առաջացած տնտեսական տագնապների մեղմացմանն ուղղուած ջանքերի տարիներ էին մեզ համար: Պատմութիւնը կարծես կրկնւում է. ՀՕՄ–ի ուշադրութեան կենտրոնում դարձեալ որբախնամ ծրագրերն են, առողջապահութիւնը եւ կրթութիւնը:

ՀՕՄ-ի հայաստանեան գործունէութեանը մեր ընթերցողը բաւականաչափ ծանօթ է: Ի՞նչ հիմնական խնդիրներ են լուծում այսօր ձեր կառոյցները Սփիւռքի գաղթօճախներում, ծրագրերի ո՞ր մասն է ուղղուած Հայաստանին եւ Արցախին, որ մասը՝ արտերկրի հայութեանը:

Հայաստանում եւ Սփիւռքում ապրող հայութեան այդ տարանջատումն, անկեղծ ասած, այնքան էլ չեմ հասկանում: ՀՕՄ–ն իր առջեւ խնդիր չի դնում՝ որքան օգնութիւն տրամադրել Հայաստանին, որքան՝ ճակատագրի բերումով Սփիւռքում յայտնուած հայութեանը. երկուսն էլ հաւասար չափով կարեւորում ենք՝ ըստ այդմ համակարգելով մեր աշխատանքները: Եթէ Հայաստանեան մեր ամենամեծ ծրագիրը որբերի խնամակալութիւնն է, ապա արտասահմանում աւելի շատ կրթական եւ ընկերային ծառայութիւնների, առողջապահական ծրագրերն ենք կարեւորում: Երկրներ կան, որտեղ առողջապահութեան պետական ապահովագրութիւնը չի գործում, եւ այդ նպատակով դարմանատներ, բժշկական կենտրոններ ենք բացում: Ընկերային կենտրոններ ունենք, օրինակ, Սուրիայում եւ Լիբանանում, հսկայական աշխատանք ենք կատարում ԱՄՆ արեւմտեան ափին՝ Լոս – Անճըլըսից դուրս գտնուող յաւելեալ 5 գրասենեակների միջոցով:

2000 թուականը ՀՕՄ–ի համար յոբելենական տարի է: Միութիւնն ի՞նչ միջոցառումներով է նշանաւորել, եւ ի՞նչ հանդիսութիւններով է առաջիկայում պատրաստւում նշել իր տարեդարձը:

Առաջին հանդիսութիւնները այս տարուան Մարտին սկսեցինք. բացումը տեղի ունեցաւ ՄԱԿ-ի Ուաշինկթընեան գրասենեակում՝ տարբեր երկրների դեսպանների մասնակցութեամբ, որից յետոյ տարբեր շրջաններ առանձին – առանձին տօնակատարութիւններ կազմակերպեցին, բացառութեամբ Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի, որոնց հանդիսութիւնները դեռ առջեւում են: Հոկտեմբերին, դարձեալ Ուաշինկթընում, եզրափակիչ միջոցառում կ'ունենանք՝ այն երկրների դիւանագէտների ներկայութեամբ, որտեղ ՀՕՄ–ը կառոյցներ ունի:

Քանի որ գիտաժողովին թեման հայ ընտանիքն է, ՀՕՄ–ը ինչպէ՞ս է վերաբերւում վերջերս Հայաստանում պրոպագանդուող ընտանիքի պլանաւորման ծրագրին:

ՀՕՄ–ի համար կարեւորը հայ կնոջ առողջութիւնն է. ընտանիքի պլանաւորում ասելով՝ մենք հասկանում ենք, որ ընտանիքի մայրը առողջ լինի, եւ եթէ ինչ – որ պատճառով չի ուզում երեխայ ունենալ, օգնենք նրան դա անել՝ առանց իր առողջութիւնը քայքայելու, ոչ թէ հայ կնոջը սովորեցնել, թէ ինչպէս պէտք է «պզտիկ» պահել ընտանիքը: Ամէն ինչ կախուած է նրանից, թէ ինչպէս կ'իրագործուի այդ ծրագիրը. եթէ կնոջ առողջութիւնը կամ պայմանները չեն ներում, պէտք է նրան օգնել՝ այդ անելու քաղաքակիրթ ճանապարհով, առանց առողջութեան համար խնդիրներ ստեղծելու:

ՀՕՄ-ի հայաստանեան մասնաճիւղի գործունէութիւնն ինչպէ՞ս կը գնահատէիք:

Մեր բոլոր ծրագրերը Հայաստանում գործադրւում են ՀՕՄ–ի Կենտրոնական Վարչութեան հովանաւորութեամբ, Հայաստանեան մեր կառոյցի աչալուրջ հսկողութեան ներքոյ: Եւ պէտք է ասեմ, որ վերջին 9 տարուայ ընթացքում մեր գործը հայրենիքում այնքան է հեշտացել, կարծես Կենտրոնական Վարչութիւնը հէնց այստեղ լինի: Այդ առումով ՀՕՄ–ի Հայաստանի Շրջանային Վարչութեան աշխատանքը դժուար է գերագնահատել:

Գիտաժողովը, ՀՕՄ–ի 90–ամեայ գործունէութիւնը արժեւորելուց զատ, նաեւ յետագայ ծրագրերը, գործունէութեան ուղղութիւնները ճշգրտելու նպատա՞կ ունի, թէ՞ զուտ տեսական – վերլուծական նշանակութիւն ունեցող գործողութիւն է:

Գիտաժողովի դերը ՀՕՄ–ի գործունէութիւնն արժեւորելը չէր: Պարզապէս ելոյթ ունեցողները, ՀՕՄ–ի մասին խօսելիս, չեն կարողանում լռութեան մատնել ՀՕՄ–ի անցած ճանապարհը: Գիտաժողովի հիմնական խնդիրը 21–րդ դարում հայ ընտանիքի պայմանները վերլուծելն ու ներկայացնելն է եւ, ընդհանուր եզրակացութեան գալու պարագայում, ինչո՞ւ չէ, հիմնական մօտեցումները վերախմբաւորելը: Յաջորդ տարի տեղի ունենալիք ՀՕՄ–ի Համահայկական Պատգամաւորական ժողովի ընթացքում, յառաջիկայ երեք տարուայ գործունէութեան ծրագիրը մշակելիս այդ մօտեցումներն, անկասկած, հաշուի կ'առնուեն:

կայելին՝ երեւակայելի, իսկ անհաւատալին՝ ստոյգ իրականութիւն:

Իր ծառայասիրական կերպին մէջ, անցեալի փառապանծ իրագործումներուն եւ երրորդ հազարամեակի մարտահրաւէրներուն ընդառաջ գացող մեր Եկեղեցին, իր հոգեւորական եւ աշխարհական ուժերուն անխտիր եւ հաւասար մասնակցութեամբ, կրնայ ներթափանցել մարդոց առօրեային մէջ, ու անոնց ծանր մտահոգութեանց սեղանին դնել վերազարթօնք ապրող եւ հիներուն մէջ միշտ նոր իր կոչումն ու դիմագիծը՝ իբրեւ ազգային ինքնութեան խարիսխ, միասնութեան ռահվիրայ, հոգեւոր գերագոյն արժէք, բարոյական հեղինակութիւն եւ ապագայի մթութեան մէջ փարոս մը ստոյգ կողմնորոշումի:

Այսպէս, թող Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին, 1700 տարիներու իր անցեալի նուիրականութեան եւ սրբութեան բարձունքէն հսկէ Հայոց իր փոքր ածուին վրայ, ու մերթ նախանձախնդիր, մերթ խանդակաթ Սրբութեան Մայր՝ իր դողը առաջնորդէ իր սիրասուն զաւակները:

Ա. ՔՀՆՅ. Օ.

Փրնե, Սեպտ. 17
ի Տօնի Վերացումն Սրբոյ Խաչին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22 — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

ՄԱՐՍԷՅԼ – («Յառաջ»). –

10–րդ անգամը ըլլալով Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին տեղ կը գտնէ Հայկական Տաղաւարը:

Ձեռնարկին նախաձեռնութիւնը, պատրաստութիւնն ու կազմակերպութիւնը կը ստանձնէ Հայ Մշակոյթի Տունը: Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը կը բերէ իր նիւթական աջակցութիւնը: Այս տարի եւս հրաւիրուեցաւ մասնակցելու Մարսէյլի Ֆրանքօ-Հայկական Առեւտուրի Սենեակը: Նոյնպէս, Ա.Ս.Ա.Ֆ (Բժշկական) եւ Փրովանս – Արմէնի (Մարզական) Միութիւնները ներկայ եղան:

Տասը օրերու ընթացքին տասնեակ հազարաւոր այցելուներ եկան, կանգառին, դիտեցին, տեղեկացան, հետաքրքրուեցան, զրուցեցին եւ ի հարկին գնումներ կատարեցին: Տաղաւարը շուրջ հարիւր քառասուն քառ. մեթր տարածութեամբ լաւ ձեւաւորուած էր, եւ հեռուէն նշմարելի «Արմէնի» մեծադիր տառերով եւ Հայկական Եռագոյնով:

Հայաստանէն յատկապէս փայտի, մետաղի, քարի, հիւսուածեղէնի, բուրդի եւ այլ բնանիւթերու արհեստաւորներու գործեր, ձեռագործեր ցուցադրուեցան եւ վաճառուեցան: Առեւտրական ձեռնարկութիւններ եւս նմոյշներ եւ ապրանքներ ղրկեցին, ինչպէս «Իմի Սերվիս»ը, «Անոյշ – 7» Գիւղա – սննդեղէնի ընկերութիւնը, Քոնեակի գործատունը, գարեջուրի «Կոտայք» գործատունը: Գրատունը, հարուստ եւ ճոխ, շատ շատերուն ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան առարկայ եղաւ: Ժան Մակէսեանի ոսկիէ եւ արծաթէ Հայկական խորհրդանիշներով ստեղծագործութիւնները գտան յաջողութիւն: Տօնավաճառի մը մէջ անշուշտ միշտ փնտռուած են զանազան անուշեղէնները, հայկական լաւաշը, ռոժիկը եւ այլ խմորեղէններ:

Սեպտեմբեր 29-ը Հայաստանի օրն էր, որուն պաշտօնական հանգամանք տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանը Է. Նալպանտեան: Հակառակ տեղատարափ անձրեւին որ տեւեց ամբողջ օրը, մեծ թիւով Հայեր եւ ոչ Հայեր, անձնաւորութիւններ ներկայ եղան եւ մասնակցեցան յայտագրի զանազան կէտերուն:

Ժամը 11–ին, մամուլին հետ հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի դեսպանը եւ պատասխանեց թղթակիցներու հարցումներուն՝ Հայաստանի տնտեսական վիճակ, արտադրութեան կարողականութիւն, քաղաքական եւ ընկերային հարցեր, Արցախ եւ այլն...: Ժամը 12–ին, պաշտօնական պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ դեսպան Է. Նալպանտեանի, Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահին՝ Ժան – Նոէլ Կէրինիի, Տօնավաճառի տնօրէն՝ Միշէլ Քէսթէրի եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահին՝ Կարօ Յովսէփեանի ուղղուեցաւ դէպի թիւ 6 հոլը, հայկական տաղաւարը եւ դիմաւորուեցաւ կազմակերպիչներուն եւ այցելուներուն կողմէ ծափահարութիւններով եւ ոգեւորութեամբ:

Տօնավաճառին ներկայ եղաւ Երեւանի «Պրանդի» ընկերութեան (Փեռնօ–Ռիքար) ընդհանուր տնօրէնը՝ Փիէռ Լարէշ եւ տեղի ունեցաւ կոնեակի համտես – ներկայացումը, ինչպէս նաեւ Աբովեանի «Կոտայք» ընկերութեան գարեջուրը: Այս վերջին ընկերութիւնը կը ներկայացնէր Սերժ Ազոյեան՝ ֆինանսական տնօրէնը: Փիէռ Լարէշ յայտարարեց որ մինչեւ 2000–ի վերջը հայկական կոնեակը իր շուկաներուն ցանցը պիտի ընդլայնէ աւելի քան քսան երկիրներու եւ նաեւ Ֆրանսայի:

Ժամը 12·30–ին, Տօնավաճառի պատուոյ շէնքին մէջ «Փալէ տէ Ք'Ա» որուն մուտքին կը ծածանէր Հայկական Եռագոյնը, տեղի ունեցաւ ճառերու փոխանակում: Տօնավաճառի ընկերութեան, ՍԱՖԻՄ, տնօրէն – նախագահը՝ Միշէլ Քէսթէր ջերմ խօսքերով արտայայտուեցաւ Հայաստանի եւ Մարսէյլի հայ գաղութի մասին եւ ողջունեց հայկական պատուիրակութիւնը: Իրեն պատասխանեց Կարօ Յովսէփեան յայտնելով շնորհակալութիւններ եւ շեշտելով որ տասը տարիէ ի վեր կատարուած աշխատանքը նպատակ ունի Միջերկրականի այս ափերուն վրայ, Հայաստանին համար, պատուհան մը բանալ առեւտրական, տնտեսական աշխարհի հետ: Ժան – Նոէլ Կէրինի ընդհանուր խորհուրդի նախագահը կրկնեց իր հաստատութեան նեցուկը Հայաստանին որուն հետ կապուած է համատեղ գործակցութեան եւ օգնութեան համաձայնագրով մը ստորագրուած 1994–ին, Երեւան: Դեսպան Է. Նալպանտեան շնորհաւորեց եւ գնահատեց բոլոր անոնք որոնք կը նպաստեն տարեկան այս ձեռնարկին: Հայաստանը, ըստ դեսպանը, լայն բացած է իր դռները օտար ներդրումներուն, ձեռնարկութիւններուն առջեւ: Որպէս օրինակ տուաւ Փեռնօ – Ռիքարի յաջողութիւնը եւ հաւաստիացուց որ կարելիութիւնները բազմաթիւ եւ բազմազան են քանի երկիրը իր տնտեսութիւնը կառուցելու աշխատանքին լծուած է:

Ժամը 13–ին, տեղի ունեցաւ պաշտօնական ճաշը, մասնակցութեամբ հարիւրքան հոգիի: Պաշտօնական պատուիրակութենէն դուրս ներկայ եղան երեսփոխաններ՝ Սիլվի Անտրիէօ, Կի Թէսիէ, Ռոլան Պլում, ծերակուտական՝ Ռոպէր Պրէթ, ընդհանուր խորհուրդի անդամներ՝ Քրիստոֆ Մաս, Ժանին Էքոշար, Անթուան Ռուզօ, Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ՝ Միշէլ Տարի, Քաղաքապետական Խորհուրդի բազմաթիւ անդամներ, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Հայկական կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ, եւ այլն...:

Ժամը 15·30–ին, նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ֆրանքօ-Հայկական Առեւտուրի Սենեակին տեղի ունեցաւ հանդիպում-զրոյց մը զոր ղեկավարեց Ալպէռ Պօղոսեան՝ ընդհանուր քարտուղարը նշեալ Սենեակին: Մասնակցեցան Երեւանի «Պրանդի» ընկերութեան տնօրէնը՝ Փիէռ Լարէշ, Աբովեանի «Կոտայք» ընկերութեան ֆինանսական տնօրէնը՝ Սերժ Ազոյեան, տնտեսագէտ Ա. Բամպօքեան շրջապատելով Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան: Այս վերջինը գծեց Հայաստանի տնտեսական իրավիճակը, բարեփոխումներու ընթացքը, օտար ձեռնարկութիւններու եւ ներդրումներու քաջալերական բնոյթը եւ պատասխանեց կարգ մը հարցումներու:

Այս ձեռնարկէն յետոյ Հայաստանի դեսպանը Է. Նալպանտեան, որուն կ'ընկերանային դեսպանատան քարտուղար՝ Վահագն Աթաբեկեան եւ դեսպանատան խորհրդական՝ Համլէթ Գասպարեան, հրաժեշտ առաւ եւ մեկնեցաւ Փարիզ:

Ժամը 18–էն մինչեւ 22·30, Հայկական տաղաւարին վրայ ուրախութիւնը եւ այցելութիւնները շարունակուեցան հայկական նուագախումբով, երգիչներով, պարերով:

Հայկական ներկայութիւնը այս Միջազգային տօնավաճառին միշտ լայն արձագանգ կը գտնէ մամուլին մօտ եւ զանազան մեդիաներուն: Խորագիրները իրենք կը փաստեն հետաքրքրութիւնը՝ «Հայաստանի պաշտօնական օր. 10–րդ տարին է որ Հայաստանի դրօշը կը ծածանի Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին վրայ» *(Լա Մարսէյէզ, բացառիկ թիւ)* – «Հայաստան, արդէն տասը տարուան ներկայութիւն, Բարք Շանոյի ժամադրութեան» *(Լա Փրովանս)*. «Հայաստանի առեւտրական եւ տնտեսական խարսխումը» *(Լա Մարսէյէզ)* – «Հայաստանի Հանրապետութեան տասը տարիները» *(Տօնավաճառի օրաթերթը): Այս խորագիրներուն կ'ընկերանան լայն սիւնակներ եւ բազմաթիւ նկարներ:*

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը 1991 Սեպտեմբերէն ի վեր, առանց ընդհատումի, առանց տկարանալու, ընդհակառակն տարուէ տարի ճոխացնելով եւ զարգացնելով կը պահէ հայկ. ներկայութիւնը աշնանամուտի այս միջազգային հանդիպումին:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր անդամներով եւ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամուհիներով ոչ միայն կը ստանձնէ տաղաւարին վրայ տասը օրուան հերթական ներկայութիւն մը, այլ կը հոգայ իր պիւտճէէն տաղաւարի պատրաստութեան եւ կազմակերպչական աշխատանքի բոլոր ծախսերը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
75ամեակին առթիւ

ՊՈՍԹԸՆ. – Տիկին Նաւիա Աբրահամեան 500 տոլար:

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Սօնա Իպլիչեան 2000 ֆրանք:

ՍԷՆ – ԳԼՈՒ.– Օր. Ժագլին Գանարեան 300 Ֆր.:

ԹՈՒԼՈՒԶ. – Սարգիս Եղիազարեան 200 ֆրանք:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

LA LETTRE DE L'UGAB
et le GIIA COMMUNIQUENT

Ouverture à Paris du premier bureau de représentation d'une banque arménienne

L'une des plus importantes banques commerciales d'Arménie, ARDSHINBANK (Banque pour l'Industrie et la Construction) vient d'obtenir l'autorisation de la Banque de France pour l'ouverture d'un bureau de représentation sur le territoire français.

ARDSHINBANK emploie 626 collaborateurs dans 33 agences situées dans les principales régions du pays. La diversité de ses activités en fait une banque universelle offrant tout la gamme de services bancaires aux entreprises et particuliers, résidents ou non-résidents.

Une délégation de cette banque qu'accompagneront des représentants de la Banque Centrale d'Arménie et du Ministère des Finances, sera reçue par le MEDEF et la Confédération Générale des Petites et Moyennes Entreprises.

Nous avons demandé au Président de cette banque de nous parler de la situation actuelle du système bancaire arménien et de nous présenter les axes de développement de l'ARDSHINBANK et les services qu'elle est à même de rendre.

Nous vous convions à cette présentation et à débattre avec lui sur ces sujets le

mardi 24 octobre à 21 heures
au Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — Paris 17e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

organisé par la C.B.A.F. Section **«NAIRI»** de Beaumont

le **22 Octobre à 12 heures 30**

dans la Salle des Fêtes de l'Eglise Arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 70–րդ եւ անուանակոչութեան 67–րդ տա–

Հոկտեմբեր 15, Կիրակի օր

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար Եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

հոգեւոր հովիւներուն – սարկաւագներուն – բարերարներուն – հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի Թաղական Խորհուրդոյ անդամներուն – Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են Եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւնը Մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ Մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «ճինեժօն» Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի հայութենէն որ խուռներամ ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A.
en partenariat avec
la **MEDIATHEQUE MUNICIPALE D'ALFORTVILLE**
dans le cadre de la manifestation
KIOSQUE 2000

vous invitent à la

CONFERENCE-DEBAT

sur le thème :
«ETRE ET RESTER INDIEN EN AMERIQUE»
Intégration — génocide — différence assimilation en Amérique et ailleurs

par **Philippe JACQUIN**
écrivain et professeur d'anthropologie américaine à l'Université de Lyon 2

avec la participation de
Ara KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

Vendredi 20 Octobre à 20h30

Salle Sarkis Minassian, M.C.A.
—— entrée libre ——

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԷՔ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ուխտի օրն է:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր հոգաբարձուներուն, բարերարներուն, սատարողներուն եւ դպիրներուն համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15–ին իրմէ յաւէտ բաժնըւած ընկերուհիներու յիշատակին, Պուլվար Օտոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին:

[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ
ԼԻՎՐԻ – ԿԱՐԿԱՆԻ ՄԷՋ

Հայկական մշակոյթի շաբաթ մը տեղի կ'ունենայ Լիվրի – Կարկան Հոկտեմբեր 9–էն 19: Կիրակի, Հոկտեմբեր 15–ին, քաղաքապետարանի տօներու սրահին մէջ ելոյթ կ'ունենայ Նաւասարդ պարախումբը:

Մինչեւ Հոկտեմբեր 19, «Հայաստան, անցեալ, ներկայ» ցուցահանդէս մը կը ներկայացուի «Իվ Մոնթան» Մշակութային Կեդրոնը

36, rue Eugène-Massé

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) des :

● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14

Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

UGAB — PARIS

La Chorale KOGHTAN en concert à Melun

le dimanche 15 octobre à 15h

la Chorale **Koghtan** de l'UGAB-Paris, dirigée par **Haïg Sarkissian** donnera un concert en l'église Saint-Aspais rue St-Aspais, à Melun (77)

organisé par l'**Association 77 pour l'Arménie**

Programme :
Chants traditionnels arméniens

Renseignements : **01 34 13 88 90**

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ
ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Բացման խօսք
ՎԵՐԺԻՆ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Բարի գալուստի խօսք
Պր. ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

«Որք զարդարեցին» (շարական)
ՌՈԶԻՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

«Ով Մեծասքանչ Դու Լեզու»
(գաշնակ) ԱՆԱՀԻՏ ՏԻՒԶԵԱՆ

Թարգմանչաց Տօնին Խորհուրդը
Բանախօս՝
ԱՆԱՀԻՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Այբ, Բեն, Գիմ» (Երգերու շարք)
«Ջանճրացայ» եւ «Մամա օրդ է»
մեկնաբանութեամբ
ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

Նուագ (Harpe, Տաւիղ)
Օր. ԻՐԻՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

- Carnaval de Venise de **Félix Godefroid**
- Danse Orientale de **Aram Katchatrian**

Արտասանութիւն
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Մեծ Մաշտոցին
հեղինակ՝ Գէորգ ՏԱՐՕՅԻ

Պատգամ արտասահմանի հայութեան
հեղինակ՝ Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ

Օրհնութեան խօսք
Առաջնորդ ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հիւրասիրութիւն
Տիկնանց Յանձնախումբի

Գիրքերու եւ Յուշանուէրներու վաճառք:

– Մուտքը ազատ է –

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿ
90ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS ARMENIENNES
organisé par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
sous le haut patronage de
S. E. EDOUARD NALBANDIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

LE QUATUOR KHROMA

La participation de la chanteuse

YERSO

DINER
le Samedi 14 Octobre à 20 heures 30
dans les Salons de l'UNESCO
7, Place de Fontenoy — 75007 PARIS (Métro Ségur)

Vente de billets auprès des Sections et du Conseil d'Administration (01 48 24 46 57)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.014 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.014

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ - ԻՍՐԱՅԷԼ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԵՐԵՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՌՈՒՄԲԵՐ ՌԱՄԱԼԼԱՀԻ ՎՐԱՅ, ՈՐՊԷՍ «ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱԿԱՆ» ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԱՔ «ԱԶԳ. ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ» ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ԱԶԻՆ ՀԵՏ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 12-ին, մինչ Քոֆի Անան Պէյրութ էր, ուրկէ պիտի փորձէ Հեզպոլլահէն Իսրայէլացի 3 զինուորներու ազատ արձակումը ձեռք ձգել, տեղւոյն վրայ մթնոլորտը յանկարծ սաստկօրէն կը լարուէր: Ամէն ինչ սկսած էր Ռամալլահ, ուր Պաղեստինցիք, որոնց գլխաւոր քաղաքն է, իրենց ցոհերէն մէկը կը թաղէին, նկատած են, պարզ կառքի մը մէջ եւ առանց համազգեստի երեք Իսրայէլացիներ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած ու ոստիկանատուն առաջնորդած է, ուր սակայն ամբոխը խուժած ու փղոտած է երեք Իսրայէլացիները ու պատուհանէն նետած խոշտանգուած մարմինները: Պաղեստինցիներուն համար, անոնք Իսրայէլեան յատուկ սպասարկութեանց անդամներ են, որոնք լրտեսական պաշտօնով եկած են Ռամալլահ: Իսրայէլ տարբեր ձեւով կը ներկայացնէ հարցը եւ կը յայտարարէ որ զինուորներ էին որոնք իրենց ճամբան չէին գիտեր եւ կորսուեր են: Հակազդեցութիւնը չէ ուշացած եւ Իսրայէլեան օդուժը անմիջապէս ձեռնարկած է բազմաթիւ ռմբակոծութեանց, որպէս «խորհրդանշական ազդարարութիւն» ինչպէս ճշդած է Պարաք: Ռմբակոծուած են պաղեստինեան պաշտօնական շէնքերը, Արաֆաթի կեդրոնատեղին, բայց, ինք հոն չէր եւ բազմաթիւ այլ շրջաններ: 30 վիրաւորներ կային: Իսրայէլ ամբողջական շրջափակում մը հաստատած էր պաղեստինեան քաղաքներու շուրջ, շարունակելով ռումբեր տեղացնել Նապլուսի, Գազայի, Հեպրոնի եւ Երիքովի վրայ: Արաֆաթ ցաւ յայտնած եւ դատապարտած է Իսրայէլացի զինուորներու սպանութիւնը եւ «պատերազմ» որակած Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը: Պարաք ազդարարութիւն կը նկատէ եւ կը սպառնայ բուն ուժը ցոյց տալ, եթէ այդ է Արաֆաթի փնտռածը:

– Պարաք յայտարարած է նաեւ որ օրերս «Ազգային միասնականութեան սահպողական կառավարութիւն մը» պիտի կազմէ, որուն պիտի մասնակցի Ա. Շարոն, ան որուն գրգռիչ արարքին հետեւանքն է ներկայ պայթուցիկ վիճակը:

– Պաղեստինեան իշխանութիւնը Ապահովութեան Խորհուրդի սահպողական նիստ պահանջած էր, ինչ որ Գլինթըն մերժեց: Արաֆաթ ազատ արձակեց Համասի (Պաղեստինեան Ծայրայեղ Շարժում) աւելի քան 100 բանտարկեալները: Մթնոլորտը շատ լարուած է Պաղեստինցիներու մօտ, որոնք կ'ըսեն թէ այլեւս ոչինչ ունին կորսնցնելիք: Կը դատապարտեն միջազգային հաւաքականութիւնը զոր Իսրայէլամէտ կը նկատեն եւ պատրաստ են մեռնելու: Պաղեստինցի քաղաքացին՝ Հասան Խաթիպ կը բարկանայ, երբ իր կարծիքը կ'ուզուի Համասի ազատ արձակուած ահաբեկիչներուն մասին ու կ'ըսէ՝ «Զանձրացայ: Մտահոգութիւն կայ ոճրագործներու համար որոնք կրնան տեղի ունենալ, բայց տեղի չեն ունենար, մինչ պաղեստինցի մանուկներ կը մեռնին ամէն օր: Անդադար թաղումի կ'երթամ»:

– Շիրաք եւ Ժոսփէն խիստ կերպով դատապարտեցին Իսրայէլացի երեք զինուորներու սպանութիւնը: Շիրաք կոչ ըրաւ որ անմիջապէս վերջ տրուի բիրտ ուժին, նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ Նախարարապետը: Երկուքն ալ, նոյն օրը, Հոկտեմբեր 12-ին Պիարից մեկնեցան մասնակցելու համար եւրոպական վեհաժողովին: Հոն ալ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են, պաքս ոճրագործներու մտավախութեամբ:

– Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը ամբաստանած է Եհուտ Պարաքը որ կը բռնաբարէ միջազգային պարտաւորութիւնները «անհամեմատելի կերպով ուժ գործածելով» պաղեստինցի բնակիչներուն դէմ:

– Ֆրանսայի մէջ ալ հակահրէական արարքները շարունակուեցան Հոկտեմբեր 12-ին: Փարիզեան արուարձաններէն Պոնտիի մէջ, ոճրագործ մը գործուեցաւ սինակոկի մը դէմ, Սէն Թ'Ուէնի մէջ ալ դպրոցի մը դէմ է որ քօքթէյլ մոլոթովներ նետուած են: Հոս - հոն հակահրեայ լոզունգներ ալ կան՝ «Մահ Հրեաներու», «Հրեա՛յ մարդասպան» եւ այլն, եւ այլն: Մահմետական թէ հրեայ համայնքները

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄՆ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՉԷ ԲԵՐԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Ինչպէս ըսուած էր եւ կը սպասուէր, հայկական բանաձեւը պէտք է որպէս վերջին հանգրուան, Ներկայացուցիչներու Ժողովին լիակատար նիստին օրակարգին վրայ տեղ գտնէր, Հոկտ. 12ին: Ժամ մը պիտի յատկացուէր անոր մասին վիճաբանում ունենալու, ապա պիտի քուէարկուէր: Պարզ մեծամասնութիւն մը բաւարար էր որպէսզի 435 անդամի տէր Ժողովին կողմէ բանաձեւը ընդունուած համարուէր:

Սակայն, Հոկտ. 12-ի նիստին հայկական բանաձեւը օրակարգի նիւթ չէ եղած, հակառակ Ժողովի նախագահ Տ. Հասթէրթի մտադրութեան: Ուաշինկթընեան աղբիւրներ առոր մէջ կարեւոր դեր մը կը վերագրեն նախագահ Գլինթընի. կ'ըսուի թէ ան Տ. Հասթէրթի թելադրած է նման քայլէ հեռու կենալ Միջին Արեւելքի ծանօթ կացութեան մէջ Թուրքիոյ նման դաշնակից մը չվշտացնելու մտահոգութեամբ:

Ներկայացուցիչներու Ժողովին յաջորդ նիստը կը գումարուի Հոկտ. 17-ին, Երեքշաբթի: Նկատի առած էր Օրէնքներու յանձնաժողովը համաձայնութիւն յայտնած է բանաձեւին օրակարգի գալուն, հաւանական կը նկատուի որ ան քուէարկութեան դրուի Երեքշաբթիի նիստին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ԹԷ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԲԱՑ ԵՆ

Թուրքիոյ վարչապետարանի գրասենեակէն Հոկտ. 12-ին հրապարակուած հաղորդագրութիւն մը կը յայտնէ թէ Օսմանեան շրջանին պատկանող 50 միլիոնի չափ փաստաթուղթ դասաւորուած են ու տրամադրելի, տեղացի եւ օտար հետազօտողներու: Ճշդուած է յատկապէս թէ 1890 - 1895 եւ 1914 - 1922 տարիներու հայկական պատահարներու վերաբերեալ փաստաթուղթերը մաս կը կազմեն տրամադրելի նիւթին և սխալ է պնդումը թէ օսմանեան դիւանները փակ կը պահուին:

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ տակաւին թէ 1925-էն ի վեր շուրջ երեք հազար օտար եւ մօտ 12 հազար տեղացի պրպտողներ ուսումնասիրութիւններ ըրած են այդ բնանիւթին վրայ ու որեւէ դժուարութեան չեն հանդիպած: Այդ ամբողջութեան մէջ 192 եղած է թիւը անոնց որոնք աշխատած են հայկական հարցերու վրայ. անոնք եղած են Թուրքեր, քանի մը Ամերիկահայեր, Իրանցիներ, Գերմանացիներ, Անգլիացիներ, Ազրպէջանցիներ, եւլն.:

ՏԱՆԻԷԼ ԳՈՆ-ՊԷՆՏԻԹ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԾԻՔ ՓՈԽԵՑ

Թրքական շրջանակներու մեծ զայրոյթ պատճառած էր Եւրոպական Խորհրդարանի բնապահ երեսփոխաններէն Տ. Գոն - Պէնտիթի հայամէտ նկատուած կեցուածքը երբ ան արտաքին գործոց յանձնախումբին մէջ թեր արտայայտուած էր Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին քննարկման ընթացքին: Թրքական «Սապահ» օրաթերթը (Հոկտեմբեր 13) այդ առընչութեամբ հարցազրոյցի մը հրաւիրած է զինքը, բացատրութիւն ուզելով իր կեցուածքին համար:

Տ. Գոն-Պէնտիթ բացատրած է թէ ամէն ժողովուրդի անցեալին մէջ կան սեւ էջեր որոնք Եւրոպայի Միութեան շրջանակին մէջ բնական է որ քննութեան նիւթ ըլլան: Ինչ կը վերաբերի հայկական հարցին մէջ բռնած դիրքին, երեսփոխանը բացատրած է թէ ինք Թուրքիոյ անդամակցութեան ջերմ պաշտպան մըն է ու նոյն ատեն նախագահը՝ Եւրոպայի Խորհրդարանի Թուրքիոյ յանձնախումբին: Կ'ըսէ թէ սխալ էր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը պայմանաւորել Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով. սակայն, ուզած է վերջ տալ երկարող վիճարկումին:

«Օսմանեան շրջանին գործադրուած Հայերու ցեղասպանութիւնը ամէն բանէ առաջ հարկ է որ պատմական հարց մը նկատուի: Պէտք է բացուին բոլոր դիւանները եւ հետազօտութեան ազատութիւն տրուի: Նպատակս Թուրքիան ու թուրք ժողովուրդը ամբաստանեալի դիրքին մէջ զետեղել չէր, սակայն Եւրոպայի ընտանիքին մաս կազմող երկիրներ պէտք է կարենան դիմագրաւել նման վիճարկումներ» ըսած է ան:

Երբ թուրք լրագրողը կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ Թուրքիոյ տեղեկագրին վրայ Հայերու ցեղասպանութեան նշումը աւելցնելու առաջարկը յետոյ ետ առած է, Տ. Գոն - Պէնտիթ կը պատասխանէ. «Արտաքին Գործերու նախարար Ի. Ճէմ հեռաձայնեց. նաեւ Եւրոպական Միութեան ընդարձակումի ծրագիրներուն պատասխանատու Կիւնթէր Վէրհէօկէնը: Երկար խօսակցութիւն ունեցանք: Ծիծաղելի կը թուին ինծի չափազանցուած այդ հակազդեցութիւնները: Կոչ կ'ուղղեմ թուրք ժողովուրդին, խնդրեմ, ճոյնութեամբ արձանագրեցէք. ես իմ կեցուածքս սխալ գտայ, սակայն, ատով չեմ ուզեր ըսել թէ կը հաւատամ որ Հայերու ցեղասպանութիւնը կատարուած չէ: Համոզուեցայ միայն թէ սխալ է վիճարկումի դնել այս հարցը որ Թուրքիոյ առընչուած բան չէ: Այլեւս կը հաւատամ թէ ցեղասպանութեան մասին Թուրքերու հետ, ուղղակի Թուրքիոյ մէջ պէտք է վիճարկում ունենալ եւ կարճ ժամանակի մէջ պիտի իրականացնեմ ատիկա»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 12 / 13)

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԾ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

Հոկտեմբեր 12-ի նիստին Ա. Բլէեան շարունակած է իր պաշտպանողականը: Խօսելով Օգոստոս 16-ի նիստին վերաբերող փաստաթուղթին մասին, զայն կեղծ համարած է, քանի որ ինք չէ մասնակցած այդ նիստին. աւելցուցած է թէ յառաջիկային այդ կեղծ փաստաթուղթին փաստով քրէական հետապնդումի կը ձեռնարկէ դատաւոր Իսկուհի Վարդանեանի նկատմամբ:

Նոյն դատին արձանագրուած ապօրինութիւններուն առթիւ, Հոկտեմբեր 12-ին, Հայաստանի Հելսինքեան ընկերակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է: Հոն ըսուած է որ Ա. Բլէեանի դատավարութիւնը քաղաքական բնոյթ ունի եւ պատուիրուած է իշխանութիւններու կողմէ:

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ԴԱՏԸ ՏԱՍԸ ՕՐՈՎ ԸՆԴՄԻՋՈՒԱԾ

Ատեանը տասը օրուան ընդմիջում յայտարարած է, ընդունելով ամբաստանեալներէն Լեւոն Միրզոյեանի պաշտպան փաստաբան Անժելա Յակոբեանի խնդրանքը: Ան Հոկտեմբեր 12-ին Երեւանէն հասած է Ստեփանակերտ, որպէս պաշտպան մասնակցելու Մարտ 22-ի մահափորձին դատավարութեան, սակայն ժամանակի պէտք ունենալով իր պաշտպանեալին թղթածրարին ծանօթանալու համար, ներկայացուցած է երկու շաբթուան ընդմիջումի խնդրանքը: Դատարանը այդ պայմանաժամը սահմանափակած է 10 օրով: Դատական գործը կը շարունակուի Հոկտեմբեր 23-ին:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ՑԱՐՄԱՐ ՉԻ ՆԿԱՏՈՒԻՐ

Հոկտեմբեր 12-ին անդրադառնալով Խորհրդարանին լուծումի նիւթին, խմբակցութիւններու եւ խումբերու ներկայացուցիչները նշած են որ Ազգային Ժողովը անցքի շրջանի դեր պէտք է կատարէ որպէսզի ստեղծուի բնականոն Ազգային Ժողով մը: Այս կեցուածքէն տարբերած է «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան եւ «Ազգային միաբանութիւն» կուսակցութեան նախագահ Ա. Գեղամեանը որուն կարծիքով պէտք է հրաժարի կառավարութիւնն ալ: Իրեն համակարծիք է Համայնավար կուսակցութիւնը:

ԱՐԱՄ Ա. ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

Քրիստոնէութեան 1700-ամեակի նշումներուն շրջանակին մէջ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Հոկտեմբեր 7-ին հասած է Պոսթըն: Ան նախ մասնակցած է Սէնթ Սթէվըն Եկեղեցիին էօքիւմէնիք արարողութեան որուն ընթացքին քարոզիչը ծանրացած է Հայաստանի կողմէ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումին ու հայութեան համար տոր կատարած դերին վրայ: Ապա Արամ Ա. քարոզած է Հոկտ. 8-ին նոյն նիւթին մասին: Հետաքրքրական եղած է հանդիպումը զոր Կաթողիկոսը ունեցած է երիտասարդութեան հետ:

«Թատրոնի Սուրբը»

ԺՈՐԺ ՓԻԹՈՅԷՖ

ԴԵՐԱՍԱՆԱՊԵՏ ՊԵՐՃ ՖԱԶԼԵԱՆԻՆ

Գտնելու համար համեմատութիւնները՝ համաշխարհային երկու պատերազմներու միջեւ ինկող ժամանակաշրջանի ընթացքին, ֆրանսական թատրոնի վերանորոգ ծաղկումին մէջ Ժորժ Փիթոյէֆի բերած նպաստին ու ներդրումին, անոր բացարձակ ու ամբողջական նուիրումին, հարկ է նկատի առնել, այս պարագային՝ իրարմէ անաջատելի, երկու տուեալներ, – ծննդավայրն ու ընտանեկան միջավայրը, լրացուցիչ ու անհրաժեշտ՝ իր տաղանդին ծաղկումին:

Իր ծննդավայրն է Թիֆլիսը՝ տասնըիններորդ դարու վախճանին. Վրաստանի մայրաքաղաքը, որ յետագային պիտի կոչուի Թբիլիսի, կը նկատուի ամբողջ Կովկասի կեդրոնավայր մեծ ոստանը՝ իր մշակութային – թատերական, գրական, աշուղական – ճոխ աւանդութեամբը: Քաղաքին մթնոլորտը յագեցած է աշուղական մեղեդիներու իմաստութեամբն ու երաժշտութեան յամեցող արձագանգներով:

Կրթարաններու ցանցը, մամուլը, թատրոնները եւ արհեստավարժ թատերախումբի մը գոյառումը, տպարաններու գոյութիւնը – առաջին տպարանը հիմնուեր է 1823-ին–, լուսաւորութեան անմրցելի կեդրոնի վերածեր են Թիֆլիսը, որ մեկուսացած չէ այդ լեռնաշխարհի մէջ:

Յովհաննէս Թումանեանի բնորոշումով՝ «առաջին Թիֆլիսեցի» Սայաթ – Նովայով կը բացուի այս դարաշրջանը, որ սկիզբ կ'առնէ տասնըութերորդ դարէն ու կ'երկարի մինչեւ քսաներորդ դարու առաջին երկու տասնամեակները: Պերճ Պռոշեան, Գաբրիէլ Սունդուկեան, Աշուղ Ջիվանի, եւ աւելի ուշ՝ Յովհաննէս Թումանեան իր «Վերնատուն»ով, տիրապետող դէմքեր են հրապարակի վրայ: Գեղանկարչութիւնը, նաղաշ Յովնաթանէն սկսեալ Յովնաթանեաններու գերդաստանի անկրկնելի դիմանկարներով, աննախընթաց իրագործումներ կ'արձանագրէ:

Արտաքին աշխարհին բացուած կովկասեան լուսաւորեալ ոստանը՝ Մոսկուայի ու Ս. Պետերբուրգի հետ իր բնական կապերուն զուգահեռ, կապ հաստատեր է Արեւմուտքի հետ, ի մասնաւորի Փարիզի: Գաբրիէլ Սունդուկեան կը նմանցի կանոնաւորաբար Վիքթոր Հիւկոյի, Վիքթորիէն Սարտուի, Աղեքսանդր Տիւմա – որդիի հետ:

Գերազանցապէս աշուղական, դերասանական ու գեղարուեստական այս միջավայրին մէջ է որ 1884 Սեպտեմբեր 4-ին աշխարհ կուգայ Ժորժ Փիթոյէֆ: Քաղաքին մէջ տարածուող զուարթ, տօնական աղմուկները կը հասնին մինչեւ ընտանեկան յարկը երբ սնարին վրայ կը հակի ժպտուն դէմքը իր հօրեղբօրը, Եսայի Փիթոյէֆ – որուն կինը դերասանուհի է – եւ իր հօրը՝ Իվան Փիթոյէֆ, որ իր սեփական թատերախումբը ունի Թիֆլիսի մէջ, Գէորգի մուտք կը գործէ արդէն թատերական աշխարհը: Անառարկելիօրէն նախասահմանուած մարդն է ինք, նախասահմանում՝ որ բնաւ չենթադրեր հաւանական շեղում մը դէպի ուրիշ որեւէ մարզ, չի թոյլատրեր երեւակայել հաւանականութիւն մը, տարբեր քան թատրոնը: Նախասահմանումին կալանաւորն է ինք, բառին ամէնէն վեհ իմաստով: Թատրոնը կը տիրապետէ իր ներաշխարհին ու շրջապատին մէջ:

Փիթոյէֆ եղբայրները եւ քոյրը Կովկասի վրայ գործող առեւտրական հիմնարկ մը ունին. մեծահարուստ են, բայց բացառիկ երեւոյթ՝ անոնք առատաձեռն են՝ հանդէպ թատերական աշխարհին, իրենք ըլլալով միեւնոյն ատեն անմիջականօրէն նախաձեռնող, մղիչ ուժը Թիֆլիսի թատերական գործունէութեան: Երեւոյթը բացառիկ կը թուի: Անոնք չեն գոհանար ընթացիկ բարերարութեամբ: Թատրոնը, իրենց առեւտրական գործառնութեանց հետ զուգահեռ կ'ընթանայ:

Հօրեղբայրը իր հիմնադրած «Արտիստական ընկերութեան» տրամադրութեան տակ կը դնէ իր դրամով կառուցել տուած թատրոն մը, որ Կովկասի մեծագոյն թատրոնը կը հանդիսանայ, եւ որուն տնօրէնութիւնը կը ստանձնէ իր հայրը: Թատրոնը – սքանչելիքներու այս աշխարհը՝ ուր կը տիրապետեն լոյսերու եւ գոյներու ստուերներու խաղերը, երաժշտութիւնը, բանաստեղծութիւնը, բառե՜րը – իր ամէնօրեայ կեանքը կը դառնայ: Անխուսափելի ճակատագիրն է:

Եւ ահա այդ Թիֆլիսէն, ընտանեկան այդ յարկէն սկիզբ կ'առնէ իր կեանքի ուղին, որ մեծ ոստումներ կատարելով, պիտի անցնի Մոսկուա, Ս. Պետերսբուրգ, հասնելու համար Փարիզ ու Ժընեւ, ուր պիտի տայ իր վաւերական տաղանդին չափն ու կշիռը:

Տասը տարեկան պարմանի՝ Գէորգի կը յաճախէ Թիֆլիսի Թեքնիքական Վարժարանը, ուր աչքառու ուշիմութիւն մը կը ցուցաբերէ: Իբր վարձատրութիւն՝ հայրը կ'արտօնէ իր տղուն՝ հետեւիլ թատերական ներկայացումներու ա՛յն թատրոնին մէջ, զոր իր հայրը կը ղեկավարէ 1888-էն ի վեր, գործերէ քաշուելէ ետք: Գէորգի Փիթոյէֆի համար երջանկութիւնը ունի անուն մը, Թատրոն...

Երիտասարդութեան սեմին, 1902-ին կ'ուղարկուի Մոսկուա, հետեւելու համար դասընթացքներուն Ճարտարագիտական Վարժարանին, զոր երկու տարի ետք կ'աւարտէ փայլուն յաջողութեամբ:

Մոսկուա իր կեցութիւնը լաւագոյն առիթն է հանդիսատես ըլլալու Սթանիսլաւսքիի եւ Նեմիրովիչ – Տանչենքոյի Թատրոնի ներկայացումներուն, եւ ներկայ կը գտնուի – հոգեկան ի՛նչ բաւարարութեամբ – Անտոն Չեխովի «Կեռասենիներու Պարտէզին» առաջին ներկայացման, որուն ընթացքին թոքախտէ ծիւրած ռուս թատերագիրը կ'արժանանայ համայն Ռուսիոյ մեծարանքին:

Ռուսիա կ'ապրի դարասկիզբի առաջին վերիվայրումները: 1904-ին Ճափոնի դէմ չղթայազերծուած պատերազմը վերջ կը գտնէ Ռուսիոյ պարտութեամբ, որուն իբր արձագանգ ըմբոստութիւն մը կը ծագի Ս. Պետերբուրգի մէջ: «Փոթեմքին» զրահաւորին նաւաստիները կ'ըմբոստանան: Դէպքը տարեգրութեանց մէջ կ'արձանագրուի «Կարմիր Կիրակի» բնորոշումով:

Կովկաս եւս կը պարզէ հիւսիսի շարժումներուն զուգահեռ խռով վիճակ մը, ուր ցոյցեր եւ գործադուլներ իրարու կը յաջորդեն: Փիթոյէֆ ընտանիքը կը նախընտրէ հեռանալ Ռուսիայէն, հաստատուելու համար Ֆրանսա, Փարիզ, ուր Գէորգի Փիթոյէֆ կ'արձանագրուի Իրաւաբանութեան Ֆաքիւլթէն, ու միեւնոյն ատեն կը հետեւի մաթեմաթիքի եւ անգլերէնի դասընթացքներուն, կը կազմակերպէ գրական ու թատերական երեկոյթներ Ռուս Արթիսթներու Ակումբին մէջ, զոր հայրը կը հիմնադրէ Մոնփարնասի մէջ: Ան գտած է իր բնական տարերքը: Հետեւողականօրէն ներկայ կը գտնուի փարիզեան թատրոններու ներկայացումներուն:

Ամերիկայէն Ռուսիա վերադարձի ճամբուն վրայ, ռուս հռչակաւոր դերասանուհի Վերա Քոմիսարեւսքայա կը համոզէ Ժորժ Փիթոյէֆը բեմ բարձրանալ, եւ զինք կը հրաւիրէ Ս. Պետերբուրգ՝ իր խումբին մաս կազմելու: Փիթոյէֆ «Բոլորին մատչելի շրջուն թատրոն» անուան տակ գործող թատերախումբին հետ կը մեկնի Ռուսիա, թատերական ներկայացումներ տալու, եւ ժամանակաւոր կերպով բնակութիւն կը հաստատէ ռուսական մայրաքաղաքին մէջ, ուր քիչ ետք կը հիմնէ իր սեփական թատրոնը, յառաջապահ թատերախումբ մը՝ «Մեր Թատրոնը» անուան տակ, աշխատաւորական թաղամասի մը մէջ, ուր 1913-ի վերջերը, զինք կը վերագտնէ իր ծնողքը գալով Փարիզէն:

Մայրը հոն կը մահանայ, մինչ հայրը կ'որոշէ իր զաւկին հետ վերադառնալ Փարիզ, ուր Ժորժ Փիթոյէֆ իր առաջին շփումները կը հաստատէ գրագէտ Ժագ Քոփոյի հետ: Այս վերջինը, Անտրէ Ժիտի եւ ուրիշ երկու գրողներու հետ հիմնադիրն է «Nouvelle Revue Française»ի:

Իր հօրը յարկին տակ է որ կը ծանօթանայ Լիւտմիլլա տը Սմանովին, ծնած՝ նոյնպէս Թիֆլիս, աղջիկը՝ ազնուական ծագումով ռուս բարձր պաշտօնատար Եաքով տը Սմանովի, որ կը վայելէ բարեկամութիւնը ցարին, եւ կովկասեան ծագումով՝ Աննա Վասիլիեւնայի: Լիւտմիլլա անծանօթ մը չէր Իվան Փիթոյէֆին, քանի իր մայրը մաս կը կազմէր Իվանի ղեկավարած թատրոնի երգչախումբին:

Ահա, նախախնամութիւնը այսպէս անգամ մը եւս կը միջամտէ, երկու կեանքեր միացնելով նախասահմանումը խորացնելու համար, եւ թատրոնը վերածելու Փիթոյէֆի անխուսափելի ճակատագրին:

Կը շղթայազերծուի Համաշխարհային առաջին պատերազմը: Ժորժ Փիթոյէֆ, զինուորական պարտադիր ծառայութենէ զերծ կը կացուցուի տեսողութեան տկարութեան պատճառով: Տարի մը ետք Ժորժ եւ Լիւտմիլլա կ'ամուսնանան Փարիզի մէջ, եւ քիչ ետք կը մեկնին Զուիցերիա, եւ կուտան առաջին ներկայացումները ռուսերէն լեզուով, ի նպաստ ռուս ռազմագերիներու:

Ժագ Քոփօ, Փարիզէն մասնաւոր հրաւէրով գալով, Անտոն Չեխովի «Ճայը» թատերերգութեան ընթերցումը ունկնդրելով, բնազդաբար կը յայտնաբերէ Լիւտմիլլայի դերասանական հանճարը՝ Փիթոյէֆի մակարդակին:

Փիթոյէֆ ընտանիքը կը հաստատուի Ժընեւ, ուր կը հիմնէ իր սեփական թատերախումբը, որ Զուիցերիոյ զանազան քաղաքներու մէջ ներկայացումներ կուտայ: Նուազ քան երկու տարուան կարճ ժամանակի մը մէջ, Փիթոյէֆները կուտան տասնըիննը ներկայացումներ, մինչ ընտանիքը կը բազմանայ ծնունդով երկու զաւակներու, Սաշա Փիթոյէֆ (1) Մարտ 1920), որ յետագային պիտի դառնայ հօրը օրինակով՝ դերասան ու բեմադիր թէ՛ բեմի եւ թէ ֆիլմի, եւ Սվեթլանա, որ պիտի քալէ իր մօրը հետքերուն վրայով:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Սաշա Փիթոյէֆ (1920 - 1990): Կարելի է իրմէ յիշել «Անցեալ տարի Մարիենպատի մէջ» (1961) ֆիլմը, բեմադիր՝ Ալէն Ռէնէ: Ֆիլմին միւս երկու կարեւոր դերասաններն էին Տէլֆին Սէյրիկ եւ Ճիորճիօ Ալպէրթացցի:

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԵՐԱԳՏՆՈՒԱԾ ԳՈՅՆԵՐ

ՃՈՎԱՆՆԻ ՊԵԼԼԻՆԻ, ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՊԵՏԸ

Սեպտեմբերի վերջէն ի վեր, Վենետիկ տեղի կ'ունենայ Վերածնունդի նկարչութեան մեծագոյն վարպետներէն մէկուն, Ճովաննի Պելլինիի (շուրջ 1430 – 1516) նուիրուած ցուցահանդէս մը: Ան, ինչպէս Մարգօ Ֆ. Ափոլլոնի կը գրէ, սկիզբը հանդիսացաւ նկարչական յեղափոխութեան մը, որ Վենետիկի առաջնակարգ դեր շնորհեց համաշխարհային արուեստին մէջ: Աւելի քան երկու դար տեւող նկարչական այս բեղունութիւնը, Պելլինիէն, իր աշակերտին՝ Թիցիանոէն մինչեւ Թիեփոլօ, ծնունդ տուաւ բազմաթիւ գլուխ գործոցներու, որոնք նկարչութեան պատմութեան բարձրագոյն նուաճումներէն կը նկատուին:

Ճովաննի զաւակն է նկարիչ Եագոպոյի, եղբայրը Ճենթիլէի (ան որ 1479-էն 1481 Պոլիս գտնուեցաւ, Մեհմէտ Բ. Ֆաթիհ Սուլթանին դիմանկարները իրագործելու) եւ աներձագը՝ ԺԵ. դարու ակնառու արուեստագէտներէն Անտրէա Մանթենյայի: Անոնց մօտ եթէ գիծը տակաւին գերիշխող կը հանդիսանայ, ինք հետզհետէ կը մեղմացնէ անոր ցցունութիւնը եւ Վերածնունդի առաջին նկարիչը կը դառնայ որ շեշտը կը դնէ տեսարանին մթնոլորտային տուեալին վրայ, աւելի իրական դարձնելով զայն: Գունային ներդաշնակութիւնը, հաստուածէ մը դէպի ուրիշը թեթեւ անցումները (նաեւ նորագիւտ իւղաներկի գործածութեան բերմամբ), մեղմ լոյսը, իր նկարները կ'օժտեն հանդարտութեամբ մը, խաղաղութեամբ մը որոնք երանելի միջավայր մը կը ստեղծեն, նոյնիսկ երբ պատկերուածը Յիսուսի անկենդան մարմինն է՝ Տիրամօր ծունկերուն երկարած:

Պելլինի իր սերունդի առաջնակարգ ուսուցիչը դարձաւ, ինչպէս եւ նոր գաղափարներու եւ ձեւերու գլխաւոր աղբիւրը, որ իր մեծ աշխատանոցին մէջ այլազան աշակերտներ եւ օգնականներ ունեցաւ: Ասով, իր գործերուն ճշգրիտ ժամանակագրութիւնը դժուար կը մնայ: Անոնց վրայ տե՛ղ գտած «OP. 10 H. BELL»ը ոչ միայն ստորագրութիւն մըն է, այլ նաեւ մակնիշ մը, աշխատանոցին վերաբերող քան թէ նոյնինքն արուեստագէտին: Իր աշակերտներու շարքին էին յաջորդ սերունդի գլխաւոր ներկայացուցիչները, ինչպէս Ճորճոնէ, Թիցիանօ, Փալմա Վեգիօ եւ Սեպաստիանօ տել Փիոմպօ: Ինք ուղղակի եւ անուղղակի ձեւով իր եւ յաջորդ սերունդի բոլոր նկարիչներուն վրայ ազդեցութիւն բանեցուց, նոյն իսկ եթէ անոնք իր եղբօր կամ ականաւոր այլ արուեստագէտներու աշակերտներն էին:

Սպառողութեան եւ անսանձ շահամոլութեան այս օրերուն, անցեալի արուեստին նուիրուած ցուցահանդէս մը յաճախ եզակի կը յայտարարուի, զոր պէտք չէ փախցնել, որու ծանուցումին համար միլիոններ կը ծախսուին: Պելլինիի ներկայ ցուցահանդէսին առթիւ, բարեբախտաբար, այդ գումարները ծախսուեցան օգտակար եւ ոչ թէ անցողակի բանի մը համար, որ է՝ նկարիչին վերադարձնել իր գոյները, այսինքն՝ իր նկարները վերանորոգել, զանոնք մաքրել: Հարցը կարեւոր է, որովհետեւ Պելլինիի մեծութեան գլխաւոր հիմերէն մէկը իր նկարելակերպի զարգացման մէջ կը կայանայ, տախտակի վրայ հաւկթաներկի աւանդական գործածութենէն անցնելով արդիական իւղաներկին, հիւսիսէն բերուած: Ասով, Պելլինիի նկարչութիւնը խիստ նուրբ կը դառնայ: Ջախուեր վերանորոգող մը կրնայ զայն լրիւ փճացնել, քանի որ Պելլինիի գոյներուն վերանորոգումը կը նմանի թիթեռնիկի մը թեւերը գունելու:

Այսպէս, 16 տարի տեւող վերանորոգումէնէ ետք «Վերափոխում» տեսնելը (Մուրանոյի Սան Փիէթրօ Մարթիրէ Եկեղեցիին պատկանող), ինկապէս որ մեծ իրադարձութիւն մըն է: Ան երբ տակաւին աղտոտ էր, նկատուած էր որպէս Պելլինիի դպրոցին պատկանող գործ մը: Բայց, իր նոր տեսքով, ան վերջապէս պիտի ներկայանայ որպէս ճաճանչող նախօրինակ մը՝ որմէ Թիցիանօ պիտի ներշնչուի իր փոթորկայոյզ «Վերափոխում»ին համար:

Պելլինիի առաջին գործերէն իսկ, «Ս. Երրորդութեան Եռանկար»էն մինչեւ իր վերջին պաստառներէն մէկը՝ վիճայարոյց «Նոյի Գինովութիւն»ն, ընթացք մըն է որ ԺԵ. դարու սկիզբներէն (տակաւին կոթական) կ'երկարի մինչեւ ԺԶ. դարու սկիզբները, Ճորճոնէի եւ Թիցիանոյի ժամանակաշրջանը, երբ նկարչութիւնը կը դառնայ պատկերային բանաստեղծութիւն:

«Նոյի Գինովութիւն»ն, որուն մէջ նահապետը մերկ է իր զաւակներու ներկայութեան, կրնայ ալեհեր նկարիչին ծայրագոյն երգն ըլլալ: Ծեր գինովին մերկութիւնը այնքան հոգեյոյզ է, իսկ իր զաւակներուն հետ յարաբերութիւնը այնքան սրտաշարժ: Այս ծերունին կրնա՞յ փոխաբերական տիպարն ըլլալ նոյնինքն նկարիչին, որուն նկարող ձեռքը երբեք չդողդղաց, մինչեւ իր մահը:

Վենետիկի Ակադեմիային մէջ տեղի ունեցող պելլինեան ցուցահանդէսին առընթեր, այցելուն կրնայ քաղաքին այլազան եկեղեցիները շրջիլ, ուր Պելլինիի գործերը տակաւին տեղ կը գրաւեն խորաններու վրայ, իր ոգիութեան դետեղուած: Իրեն յաջորդող սերունդները, յատկապէս յանձինս Թիցիանոյի, Վերոնէզի, Թինթորէթթոյի եւ Թիէփոլոյի, գոյնին եւ ներկանիւթին աննախընթաց վեղունութիւն մը տուին եւ վրձնահարուածին ազատութիւն մը, որոնց ազդեցութիւնը տակաւին մինչեւ այսօր կը շարունակուի:

Կազմեց՝ ՍԱՐՈՒՆԻ

ԳԱՏԻ՛Ի ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԱՑ

(ՀԻՆԳ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Իրօք, մամուլը այն հնոցն է, որ միշտ պէտք է վառ մնայ ու իր կայծերով ջերմացնէ հոգիներն ու լուսաւորէ միտքերը մարդկութեան:

Այսօր, հակառակ լսատեսողական ցանցին ու լրատուական խայտաբղէտ միջոցներու առատութեան եւ արագութեան մամուլը, իր զանազան տարատեսակներով ու դրսեւորումներով, իր տեղը չէ կորսնցուցած, իր դերը չէ անցքացած:

Ճիշդ է թէ՝ արդի պայմաններն ու գիտական հնարքները ստեղծած են ձեռնտու կարելիութիւններ, քաշողական հրապարակութիւններ ու հրապուրիչ միջոցներ, բայց ատոնք, որքան ալ ըլլան անմիջական ու պահանջքային, չեն լրացներ այն «միջուկ»ը, զոր ունի մամուլը:

Հայ մամուլը, որ ունեցած է բեղուն եւ արգասաբեր փաստակ մը, անցած է ձոխ ու պատուաւոր ուղիէ մը, իրօք, հայ ժողովուրդին համար հանդիսացած է հպարտութիւն մը, պարգեւած է հպարտութիւն մը, հաւասարապէ՛ս, մանաւանդ Թիֆլիսի ու Պոլսոյ մէջ, որոնք կը հանչցուէին որպէս ոստանները մեր հայ մշակոյթին, գրականութեան ու պատմութեան եւ ուր մամուլը ունէր իր արժանաւոր տեղն ու մարզը:

Այդ հոյակապ աւանդը, փարակիչ օրինակով մը, փոխանցուած է նաեւ յետագայ սերունդներուն, տրուած ըլլալով որ, հայ մամուլին գոյութիւնն ու կենսունակութիւնը նոյնքան անհրաժեշտ ասիչներ են, յատկապէս տարագիր հայութեան համար, հայապահպանումի՛ մնայակայութեամբ ու վերապրելո՛ւ գնով:

Ահա թէ ինչո՛ւ, հայ մամուլը եղաւ ամէնօրեայ ներկայութիւն մը, ընկերակցութիւն մը, սփիւռքացած այն գաղութներուն, ուր անհրաժեշտութիւն մը կար անկէ սնուելու, տոգորուելու ու խթանուելու, այդպէս ալ՝ առաջնորդուելու, դաստիարակուելու ու կոփուելու:

Անկասկար վերջին քանի մը տարիներուն ու տասնամեակներուն լոյս տեսնող թերթերէն, այսօր կարգ մը գաղութներու մէջ կան թերթեր, որոնք ունին աւելի քան կիսուն տարուան պատմութիւն, ընդ որուն անոնց մէջ կան մինչեւ 60 – 70 – 80 ու նոյնիսկ 90-ի հասնողներ:

Արդէն անոնց հրատարակութիւնը ինքնին կը նշանակէ, թէ որքա՛ն էական է անոնց լոյս ընծայումը ու համապատասխան պատասխանատուներ թէ շրջանակներ որքա՛ն նախանձախնդիր են անոնց պահպանումին:

Իսկ այս բոլորը, ինչպիսի՜ զոհողութեամբ, նուիրումով ու հաւատքով, բազում ու ծանր զրկանքներու իսկ գնով:

Եթէ բարոյական ու հոգեբանական ճրնշումները առկայ են եւ որոնց դէմ մամլոյ գինուորագրեալներ… պատրաստակամ եւ յօժարակամ, ապա նուազ մտահոգութիւն չեն հայ թերթի մը նիւթական բացն ու անձուկ պայմանները, այդուհանդերձ, այնքան ատեն որ կայ անխառն վստահութիւն ու յանձնառու ոգի, հայ թերթերը կը մնան կանգուն:

Մեր այս արագ մտորումը կատարեցինք, որովհետեւ անհուն գոհունակութեամբ եւ արդար հպարտութեամբ ուզեցինք մեր մասնակցութիւնը բերել հեռեւեալ պատիւ բերող թերթերուն տարեդարձներուն:

«ՅԱՌԱՋ» օրաթերթ, որ նշեց իր 75-ամեակը, Ֆրանսայի ոստան Փարիզի մէջ: Անդադրում եւ անդուլ հրատարակութիւն մը, որ մնաց լուսաւոր փարոսը ոչ միայն ֆրանսահայութեան, այլեւ անկէ դուրս ալ հասնելով հայրենիք:

«ՄԱՐՄԱՐԱ» օրաթերթ, որ նշեց իր 60-ամեակը, Պոլսոյ մէջ: Անընդհատ ու մնայուն ուրիշ հրատարակութիւն մը, որ մնաց պատնէշի վրայ, իր տարածուն ներկայութեամբ, արտասահմանի թէ հայրենիքի մէջ:

«ԱՇԽԱՐՀ» երկշաբաթաթերթ, որ նշեց իր 40-ամեակը, Փարիզի մէջ: Կարեւոր հրատարակութիւն մը, որ իր երկլեզուեան բնոյթով ալ մնաց որոշակի բաց մը ամբողջացնելու թերթ մը:

«ԱՊԱԳԱՅ» (ՌԱԿ – ԹՄՄ) շաբաթաթերթ, որ Գանատայի մէջ նշեց իր 25-ամեակը: Իր յատուկ ու շահեկան բովանդակութիւն ունեցող այս թերթը կը մնայ յատկապէս գանատահայութեան պայծառ հայելին:

«ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ» (ՌԱԿ – ԹՄՄ) ամսաթերթ, որ Արժանթինի մէջ նշեց իր 25-ամեակը: Հակառակ մարտահրաւէրային դժուարութիւններուն, այս թերթն ալ իր երկլեզուեան (հայերէն եւ սպաներէն) բովանդակութեամբ, կը ձգնի մնալ իր առաքելութեան ճամբուն վրայ:

Ինչպէ՞ս կարելի է չշնորհաւորել մեր պաշտօնակից օրաթերթերուն պատասխանատուները, ներհուն խմբագրապետները՝ Արփիկ Միսաքեանը («Յառաջ») ու Ռոպէր Հատտէճեանը («Մարմարա»), որոնք «արթուն հովիւ»ներու նման կը հսկեն իրենց թերթերուն, կ՚առաջնորդեն զանոնք, լոյսի կը բերեն, ի հեճուկս բազմազոյն դժուարութիւններու, բայց աներեր եւ անխախտ հաւատքով:

Կարելի՞ է մոռնալ խմբագիրներ Գէորգ Սարեանը («Աշխարհ»), Արմէն-Նուպար Մամուրեանը («Ապագայ») եւ Սերգօ Նահապետեանը («Սարդարապատ»), որոնք աշալրջօրէն կը հսկեն իրենց թերթերուն, զանոնք ընթերցողին հասցնելու բերկրանքով:

Հայ թերթ հրատարակելը հաւատք է, կոչում եւ յանձնառութիւն: Պատի՛ւ գայն պահողներուն ու նորանոր նուաճումներ:

Պէյրութ, Հոկտ. 8

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ԶԱՐԹՕՆՔ»Ի

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ԽՄԲ. – Ֆրանսայի «Շէն» կազմակերպութեան ուղղուած հայաստանեան ամբաստանութիւնները լուրջ վրդովում պատճառած են այն շրջանակներուն որոնք մօտէն հետեւած են անոր աւելի քան տասնամեայ արդիւնաւոր գործունէութեան, ի նպաստ Հայաստանի ու Ղարաբաղի: Յաճախ հեռաձայնով մեր ստացած անդրադարձներէն հոս տեղ կու տանք մեր ընթերցողներէն Ա. Քէշիշեանի զօրակցութեան գիրը:

Յարգելի ղեկավարներ «Շէն – Ֆրանս»ի,

«Յառաջ»ի Հոկտ. 6-ի թիւէն տեղեկացանք բարեխրական ձեր միութեան դէմ եղած ամբաստանութեան, Հայաստանի պաշտօնական մէկ շրջանակէն:

Անմիջապէս եւ ցաւով կ՚ըսեմ թէ նախանձէ ծնած ամբաստանութիւն մը պէտք է եղած ըլլայ ատիկա որուն ոչ ոք կը հաւատայ: Ֆրանսահայութիւնը բաւական լաւ կը ճանչնայ «Շէն Ֆրանս»ի ազնիւ, անշահախնդիր ու նուիրեալ անդամները որոնք 13 տարիէ ի վեր անաղմուկ, տքնաջան զոհողութիւններով նուիրուած են հայրենաշինութեան գործին:

Ահա, ա՛յս պատճառով ալ ձեր կողքին ենք ու ձեզի զօրավիգ, ըսելու համար որ չվրդովիք նման ընթացքի դէմ: Ան, դժբախտաբար, առաջինը չէ որուն վկայ կ՚ըլլանք վերջին տասնամեակին:

Ձեր ընտրած ճամբուն վրայ հաստատ մնալու կարողութեան մաղթանքով ու յարգանքով՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Վալանս

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԷԱ ԶՄԻՌՆԻԻ (Յունաստան) քաղաքապետարանը, առաջին անգամ ըլլալով, Սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին քաղաքի պուրակէն ներս կազմակերպած էր մշակութային ձեռնարկներու շարք մը, որոնցմէ մէկ օրը տրամադրուած էր Հայ ժողովուրդի մշակոյթէն: Սեպտեմբեր 18-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է Հայերու նկարը, որու ներկայ եղած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Ողջոյնի խօսքը արտասանած է քաղաքապետը՝ Եորղոս Քութիլաքիս, ապա Ֆիքսի Հ.Յ.Դ. Կոմիտէին կողմէ խօսք առած է Հոփփսիմէ Եագուպեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբը Հինգշաբթի, Սեպտ. 21-ին, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին, առաջնորդութեամբ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանի, այցելեց փարիզեան արուարձաններէն մէկուն մէջ գտնուող Մոնմորանսիի հանգստեան տունը: Շէնքի մուտքին բարի գալուստ մաղթեցին Ազգասէրխնամ Ընկերակցութեան պատուոյ նախագահ Ռաֆֆի Գալանճեան, նախագահ Պ. Անտրէ Եսայեարտաշեան եւ Տան տնօրէն Վազգէն Մելտոնեան: Առաջին առիթով տիկինները պատասխանատուներու օգնութեամբ մէկ առ մէկ այցելեցին սենեակները ծանօթանալով պատսպարեալներուն: Վերջին հանդիպումը եղաւ ճաշասրահին մէջ, շատեր ուշադիր եւ գոհունակ դէմքով կը դիտէին իրենց շուրջը, մինչ ուրիշներ միայնակ նստած էին անձկութեամբ: Շուտով տիկինները մօտեցան խրախճանքին բաժնելով փոքրիկ ծրարներ, հեռանալով բոլորէն մխիթարական եւ քաջալերական խօսքեր արտասանելով: Այցելութեան աւարտին Հանգստեան Տան տնօրէնութիւնը հիւրասիրութեամբ պատուեց ներկաները, մինչ Անտրէ Եսայեարտաշեան ողջունեց Փարիզի Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբը, ծանօթացնելով նոր տնօրէնը եւ աշխատողներու անձնակազմը ու անոնց տարած խղճամիտ աշխատանքը: Հուսկ Աւետիս Քհնյ. քաջալերական խօսքերով ողջունեց այս ձեռնարկը եւ ներկայացուց ներկայ անդամուհիները որոնք ձիգ չխնայեցին իրականացնելու համար այցելութիւնը: Հաստատեց թէ եկեղեցւոյ առաքելութեան անբաժան մաս կը կազմէ միշտ նեցուկ ըլլալ յուսահատին, լքուածին եւ առհասարակ բոլոր անոնց որոնք օգնութեան կարիքը ունին:

Անահիտ Սիմճեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր, ձեռնադաշնակի օգնութեամբ տոհմիկ ու ազգային երգերու փունջ մը ներկայացուց խանդավառ ու տօնական տրամադրութիւն ստեղծելով իր շուրջը: Ապա ներկաները ունկնդրեցին Վահան Թէքէեանէն «Հաշուեյարդար» եւ «Պիտի մոռնանք» բանաստեղծութիւնները:

Ժամը 17-ին, Տիկնանց յանձնախումբը հոգեկան գոհացում ստացած, հրաժեշտ առնելով Հանգստեան Տունէն, վերադարձաւ Փարիզ, դարձեալ հանդիպելու յոյսով:

ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՄԸ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԶ.

Ես ալ ըսի որ՝ ծօ՛ դուք ի՞նչ ըրիք, ըսէ… հէ՛, ի՞նչ ըրիք… Ջարդ մի ալ՝ տաճիկը կը վախնայ Փէտայիէն… էն էր մնացեր ջարդ ընել… ու ըսաւ, որ կ՚ընէ, կ՚ընէ, կ՚ընէ, ի՞նչ կրնաք ընել, ու ես ըսի՝ ի՞նչ կրնանք ընել մի… Տաճիկը քենէ աղէկ գիտէ անոնց զօրութիւնը»: Զերկնցնեմ՝ պապանձումն Զաքարիայի եղաւ, ելաւ գնաց: «Պաւո՛»» ըսին հոն գտնուողները, խայտառակ, անպիտան, ան ո՞վ է եղեր դրօշակեաններուն դէմ կը խօսի կոր… Հոնտեղ գտնուող հնչակեանները ակռաներն կը կճռտէին կոր, բայց ի՞նչ կրնան ընել, նայեցան քի դիմացնին կեցող մարդը լեզուն բերնին մէջ կը դառնայ կոր եւ ոչ ալ վախ ունի… կլլեցին ու դուրս ելան… Ասանկ բաներ, Ջարուհի, դուն ի՞նչ կ՚ընես կոր, կը յուսամ որ ողջ առողջ ես…

Քեզի շատ կարօտցայ, Ջարուհի… ա՛խ, հոս ըլլայիր հէ, ի՞նչ աղէկ կ՚ըլլար. ո՛ւր էր միասին հետդ ըլլայինք, խելք չըրի ես հարկաւ, խըյանէթ ինծի կը յիշես, յիշես կոր երբեմն, հարկաւ, ես գիտեմ դուն ինծի կը սիրես, եթէ ատուած ուզէ, քիչ ատենէն հարկաւ մեր փափաքին կը հասնինք: Իրաւ, ինծի համար ալ ատենը անցած է կարգուելու, բայց քու վիճակդ իմ սիրտս կը շարժէ կոր, միս – մինակ, մարդ մարդասանք չունի՛ս, վաղը ծեր մայրդ մեռնի նէ՝ ի՞նչ պիտի ընես: Հէմ ալ, ինչո՞ւ պահեմ, սիրտս սիրեց քեզի, քիչ մը ողորմած հոգի առջի կնկանս կը նմանիս կոր… Ա՛խ, խեղճ Ջապէլ, ողջ ըլլար թէ՝ իմ կարգուիլս տեսնէր: Աղջիկս կարգեմ, անկէ ետքը, մենք ալ կը կարգուինք հողդ մ՚ընէր… Դուն նայէ, մենք ինչ պիտի ըլլանք, մէյ մը մեզի թագաւորութիւն տըրուի նէ. ես վաղը մէկալնօր վար կ՚իջնեմ … Սուրբեանին բարեւ ըրէ՝ տեսնա՛ս նէ … ըսէ, որ թող հոգ չընէ, իր գործը կարգին է… ըսէ, ան կը հասկնայ…

Անուշիկս, երեսներէդ պագնելով, մնամ ապագայ ամուսինդ
Մարտիկ Սրմաքէշեան»

– Մարտիկ Սրմաքէշեան, – կրկնեց գըրեւէն ետքը Մարտիկ աղա՝ մելանը չորցնելով թաց էջը:

Պահարան մը առաւ, թուղթը ծալեց ու մէջը դրաւ:

– Հիմակ ատրէսը գրենք, – ըսաւ:

Գրիչը ձեռք առաւ ու մնաց առկախ, բերանը բաց:

– Ատրէսը ի՞նչ է…

Լռեց:

– Վա՛յ շունշանորդի, վա՛յ, էշէկին մեծը ախորը մոռցանք… տունին, փողոցին անունը մոռցայ հասկնալու: Աթթարին է, ամա որ փողոցը, որ թիւը… ճանչցող ալ չկայ…

– Խելքդ սիրեմ, Մարտիկ, – աւելցուց ու ինքնիրեն, – փոսթ Ռեսթանթ գրեմ ըլլայ, ըսի, որ ես քեզի կը գրկեմ… ու ան ալ չըսա՛ւ, որ ինչպէս պիտի գըրկես…

Ապշած, շուարած, վհատ մնաց պահ մը…

– Է՛հ հոգս, – ըրաւ անհոգ մը ուսերը թօթվելով, – հետս կը տանիմ… Հէմ 20 փարան ալ գրպանս կը մնայ, – աւելցուց խոշոր ծխածով մը…

Ան վայրկեանին դուռը զարնուեցաւ:

– Մտէ՛ք, – ըսաւ Մարտիկ աղա լեցուն՝ նամակէն երկարաձգուող ժպիտներով բարերար դէմքը խոժոռեցնելով:

Գլուխը կլորցած, թուլցած ուսերուն առաջքը կախ, թեւերը քովն ի վեր ձգուած ու երերացող, ոտքերը տարածուած, կասկարմիր դէմքով, հաստ յօնքերո՞ւն տակէն նայող աչքերով ներս մտաւ՝ կոշտ քալուածքով մը, իր ահագին կօշիկներուն տակ տախտակամածը թնդացնելով:

Մարտիկ աղա բնազդական տեսք մը ունէր այս երեւումէն:

Այդ վախը միտքը բան մը ձգեց, որ մինչեւ հիմա չէ՛ր զգացած: Արդեօք աս ալ հնչակեան մըն է, եկեր է գիս աէռօրի կ՚ընթարկէ կոր, ու ոտքի ելաւ Մարտիկ աղա ու ինքզինքը պատին տուաւ, կարծես կարելի յարձակում մը ձեռքի հարուածներով ընդունելու համար:

– Ի՞նչ կ՚ուզես, – ըսաւ ձայնով, որ կարելի եղածին չափ կը ջանար սպառնական ու խոժոռ չեչտել:

Մարդը մօտեցաւ, յարգական ու զըլխարկը ձեռքը…

– Էֆէնտի՛, իմացայ, որ դուք հոս եկեր էք ու եկայ իմ յարգանքներս յայտնել ձեզի, – ըսաւ գրսեցիի շեշտով ու մաքուր հայերէնով մը, – դուք Մարտիկ էֆէնտի Սրմաքէշեանը չէ՞ք, որուն վրայ այնքան գովեստով կը խօսին կոր եւ որ ազգին այնչափ բարիք կ՚ընէ…

– Հա՛… – ըսաւ Մարտիկ աղա, որուն դիմագծերը վախին կծկումէն թուլցան, – եկուր սանկ նստէ, նայիմ… ը՛…

Աթոռ մը ցուցուց մարդուն… ինք ըլնաց կնիւնով հիւսուած նստարանի մը վըրայ երկնցաւ, աջ ձեռքը կողմնակի յենարանին վրայ ու ոտքը ոտքին վրայ կոթընցուցած…

– Ո՞ւր տեղէն իմացար, որ ես եկեր եմ հոս, ինծի կը ճանչնայի՞ր առաջ…

– Չէ՛, այդ պատիւը չունէի ես, Մարտի՛կ աղա, բայց Գահիրէ լսած էի քու վըրայօք…

– Հը, – ըրաւ Մարտիկ աղա՝ համեստօրէն ուրիշ կողմ նայելով…

– … Եւ շատ կը փափաքէի ձեր ձեռքը սեղմել… մէկալնօր նամակ մը առի դաշնակցական ընկերէս՝ Կարապետէն, որ կը գրէր, թէ դուք վեր ելեր էք, ու կը յանձնարարէր ինծի ձեզ գտնել:

Մարտիկ աղա կ՚ուռենար. սնափառութեան օդապարիկը, շողոքորթութեան հովը կ՚ուռեցնէր:

– Ասոնք բոլորն ալ հէչ:

– Հա՛, դո՛ւն դրօշակեան ես ուրե՞մն… հոս դուն ի՞նչ կ՚ընես:

– Ես, էֆէնտի՛մ, – ըսաւ միւսը ժպիտով մը, – դաշնակցական էն անկեղծ գործիչներէն մէկն եմ… Վանայ կողմերը տարիներով կռուած եմ… ինծի ամէնքը կը ճանչնան…

– Պատմէ՛, նայինք, – ըսաւ Մարտիկ աղա:

(Շար. 91)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué de Presse

Les Français d'origine arménienne constatent une nouvelle fois et dénoncent la mauvaise volonté manifeste de la Conférence des Présidents du Sénat pour l'inscription à l'ordre du jour des travaux de la Haute Assemblée, de l'examen de la proposition de loi portant sur la reconnaissance du génocide arménien.

Les Présidents des groupes Union Centriste, Républicains Indépendants et Rassemblement pour la République ont refusé d'inscrire l'examen de la loi portant sur la reconnaissance du génocide arménien pour des motifs fallacieux, courantes arguties politiciennes.

Il faut rappeler que le texte par lequel «La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915» votée à l'unanimité, le 29 mai 1998, par tous les députés, élus du peuple français, est d'origine parlementaire. Le Président de la République et le Premier Ministre ont fait connaître, il y a plusieurs jours déjà, leur neutralité récente. Dès lors, les tergiversations des Présidents des groupes de la droite deviennent totalement incompréhensibles sauf à les fonder sur un mercantilisme indigne. Ils doivent alors, être interpellés, pour leur mauvaise foi face à un problème d'éthique et de respect des valeurs de la République Française.

Les Français d'origine arménienne, soutenus par le peuple français dans sa très grande majorité, en appellent directement aux sénateurs et leur demandent, à tous, de quelque bord qu'ils soient, de prendre en main ce dossier et de mettre en œuvre les moyens utiles et nécessaires pour le faire aboutir par une démarche démocratique outrepassant les attitudes partisanes de quelques-uns.

Chaque jour qui passe est un nouveau jour de «honte» pour la France, pour la République, pour les valeurs que nous défendons tous et ils est difficilement imaginable de laisser perdurer indéfiniment une telle situation.

Paris, le 12 Octobre

(Շար. Ա. էջէն)

հանդիտ չէն, կրօնապետեր հանդարտութեան կոչեր կ'ընեն :

⁂

ԱՏԷՆ
ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՃՐԱՓՈՐՁ

Նոյն օրը, Հինգշաբթի, Հոկտ. 12–ին, Ատէնի բայը (Եմէն), ամերիկեան զրահանաւի մը մէջ զօրաւոր պայթում մը պատահեցաւ օդով ուռած նաւակի հետ բախումէն ետք: Ամերիկայի 6 զինուորներ մեռած են, 11 անհետացածներ կան եւ 36 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ուիլիըմ Գոհէն յայտարարեց թէ ահաբեկչական արարք մըն է: Զինուորական աղբիւրներու համաձայն «արձնասպանական գոմանտօ»ի մը գործն է: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ երկու հոգի, նաւու մը վրայ կը ձեռնարկէին ամերիկեան պատերազմական նաւուն պարաններ տեղաւորել որպէսզի խարսխէ, եւ երբ մօտեցած են, բախումէն պայթումը քարուքանդ ըրած է իրենց նաւը եւ պայթում մըն ալ պատահած է Ամերիկեան Իւ – էՍ – էՍ Գոլի վրայ: Գլինթըն «արհամարհելի եւ վատ արարք մը» որակած է եղածը, աւելցնելով թէ պատասխանատուները պիտի հետապնդուին եւ հաշիւ տան :

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԳՐՈԶՆԻԻ ՄԷՋ, թակարդ – կառքով մը ոճրափորձ մը գործուած է ոստիկանատան մը դէմ: 15 մեռեալ կայ: Արարքին տէր եղած են անկախապաշտները :

ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ, ինչպէս կը սպասուէր, վախակայուեցէ ետք, արտաքսուեցաւ էՌ – Փէ – էՌ–էն Փարիզի նահանգային կոմիտէին կողմէ 36-ի դէմ 192 ձայնով եւ 12 ճերմակ քուէ: Այս արտաքսումը, սակայն, վերջնական բնոյթ կ'առնէ Հոկտեմբեր 24–ին կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյին վաւերացումէն ետք: Ծանօթ է որ էՌ – Փէ – էՌ-ը կ'ուզէր որ Թիպէրի քաշէ իր թեկնածութիւնը Փարիզի քաղաքապետի աթոռին (2001–ի թաղապետական ընտրութեան) քանի կուսակցութեան թեկնածու ընտրուած էր Ֆ. Սեկէն ու Թիպէրի մերժած էր: Հիմա ալ, նոյն վճռակամութեամբ թեկնածու կը մնայ, չեշտելով թէ «այս որոշումը զիս պիտի չտկարացնէ եւ ոչինչ փոխէ» :

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ վերցուցին Եուկոսլաւիոյ դէմ պատժական միջոցները: Նոր նախագահը՝ Վոժիսլաւ Քոսթունիցա, ընդունելով Գլինթընի յատուկ խորհրդականը, ըսած է թէ պատրաստ է բնականոնացնելու ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնները, բայց, իր մտահոգութիւնը յայտնած է Տայթընի համաձայնագրերու (Պոսնիա) եւ ՄԱԿ–ի 1244 թիւ բանաձեւի (Քոսովօ) համար :

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A.
en partenariat avec
la **MEDIATHEQUE MUNICIPALE D'ALFORTVILLE**
dans le cadre de la manifestation
K I O S Q U E 2 0 0 0
vous invitent à la

CONFERENCE - DEBAT

sur le thème :
«ETRE ET RESTER INDIEN EN AMERIQUE»
Intégration — génocide — différence assimilation en Amérique et ailleurs

par **Philippe JACQUIN**
écrivain et professeur d'anthropologie américaine à l'Université de Lyon 2

avec la participation de
Ara KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

Vendredi 20 Octobre à 20h30

Salle Sarkis Minassian, M.C.A.
—— entrée libre ——

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou 01 46 58 03 17 le soir.

C O N F E R E N C E

NAISSANCE DE L'ARMENIE CHRETIENNE

La Bible, vecteur d'une révolution culturelle
L'adoption du christianisme comme réligion d'Etat

de
JEAN-PIERRE MAHE
Professeur à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes

Mardi 17 Octobre à 20 heures 30
à l'Auditorium du Conservatoire
Mail Menand — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy
Entrée libre

Hélène Decaux	**André Santini**
Maire-adjoint déléguée aux Affaires Culturelles	Député-Maire, Ancien Ministre

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21
Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի :

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԷՔ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ուխտի օրն է:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր հիմնադիրներուն, բարերարներուն, սատարողներուն եւ դըպիրներուն համար :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

ՑՈՒՑԱՍՐԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէսի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 20.45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE de la CONSECRATION de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

C O N F E R E N C E

Samedi 21 Octobre à 20 heures 30
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz

Conférence - Débat
sur
l'Eglise Apostolique Arménienne

Mgr KAREKINE BEKDJIAN
Archevêque Prélat des Arméniens d'Allemagne
«L'Organisation de l'Eglise Apostolique Arménienne et son fonctionnement»

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Lyon et Rhône-Alpes
«Dogmes de l'Eglise Apostolique Arménienne»

Rév.-Père KOURKEN AGHABABIAN
Universitaire du Séminaire de Théologie d'Armache (Allemagne)
«Histoire spirituelle de l'Eglise Apostolique Arménienne et son avenir»

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
— **Cathédrale Arménienne** —
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

UGAB — PARIS

La Chorale KOGHTAN en concert à Melun

le dimanche 15 octobre à 15h

la Chorale **Koghtan** de l'UGAB-Paris, dirigée par **Haïg Sarkissian** donnera un concert en l'église Saint-Aspais rue St-Aspais, à Melun (77)

organisé par l'**Association 77 pour l'Arménie**

Programme :
Chants traditionnels arméniens

Renseignements : **01 34 13 88 90**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·015

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20.015

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Նարաթաւերջի Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէր թէ նախագահ Գլինթըն որուն վրայ յոյսեր կապած էր Թրքական կողմը, ձախողեցնելու համար Հայկական բանաձեւին քուէարկումը, մօտալուտ վտարութիւնը պատճառաբանելով ըսած է թէ մեծ բան չի կրնար ընել այդ ուղղութեամբ: Ա.-Ն. Սեզէր ընդունելով ԱՄՆ-ի վերադարձած հինգ հոգինոց Թրքական պատուիրակութիւնը, տեսակցութիւն մը ունեցած է անոնց հանդիպումներուն մասին: Ապա յայտնած է թէ նախագահ Գլինթըն իրեն ըսած է թէ ընտրութիւնը շատ մօտ է եւ այդ մթնոլորտին մէջ ինք մեծ բան չի կրնար ընել, որպէսզի ազդեցութիւն բանեցնէ, արգիլելու համար Հայկական բանաձեւին Ներկայացուցիչներու Ժողովին կողմէ ընդունումը:

Նոյն օրերու թերթերը բաւական տեղ ալ յատկացուցած են իրենց թղթակիցներուն Երեւանէն ղրկուած էջերուն. հոն գլխաւոր տեղը կը գրաւեն Թրքական սահմանին փակումին պատճառած դժգոհութիւնը, 85 տարի առաջ պատահած բաները պատմութեան մէջ ձգելու տեսակէտները, եւլն.:

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցը կարճ զրոյցմըն ալ ունեցած է Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Լաւրենտի Բարսեղեանի հետ որ պատասխանելով «ցեղասպանութեան ճանաչումը ի՞նչ արդիւնք պիտի տայ» հարցումին, ըսած է. «երբ Թուրքերը ներողութիւն խնդրեն, մենք կրնանք մոռնալ կատարուածը. մեզի համար ճանաչումին բարոյական արժէքը կարեւոր է»: Ան ընդգծած է Օսմանեան կայսրութիւն – Թուրքիոյ Հանրապետութիւն զանազանումին ալ որով Թուրք կողմը ուզած է պատասխանատուութիւնը ներկայի Թրքական պետութենէն վրիպեցնել:

Լ. Բարսեղեան ըսած է. «Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը Օսմանեան պետութեան ժառանգորդն է: Նոյն հողերուն վրայ կը շարունակուի. միայն թագաւորութեան վերջ տրուած, Հանրապետութիւն հռչակուած է, ի՞նչ կարեւորութիւն կրնայ ունենալ: Մենք ոխ չունինք Թուրքերու դէմ, սակայն անոնք պէտք է գիտնան այս ցեղասպանութիւնը: 1919-ին Օսմանեան խորհրդարանին մէջ նիւթ եղած ու ատենագրութեան անցած այս պատահարին պէտք է ամէն մարդ տեղեակ ըլլայ»:

Թանգարանին տնօրէնը յետոյ առաջարկած է Հայ եւ Թուրք պատմաբաններէ խառն խումբ մը կազմել, միասին աշխատելու համար: Ըսած է թէ պատրաստ են Հայաստանի բոլոր դիւանները բանալու Թուրք պատմաբաններուն առջեւ ու թելադրած է որ Անգարա ալ նոյնը ընէ:

Այդ էջերուն մէջ տեղ գտած է «Վան» գործողութեան (1981) մասնակիցներէն Գէորգ Կիւզէլեանի հետ Երեւանի մէջ կատարուած հանդիպումի մը լուրն ալ: «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին հարցումներուն պատասխանելով ան ըսած է թէ ոչ մէկ զղջում կը զգայ իրենց արարքին համար, կը ցաւի միայն դեսպանատան պահակը սպաննած ըլլալուն: Աւելցուցած է թէ եթէ ԱՍԱԼԱ-ի շարժումը չըլլար, միջազգային ատեաններու օրակարգին պիտի չգար Հայերու ցեղասպանութեան հարցը: Պատասխանելով Թուրք թղթակիցին, ըսած է նաեւ թէ օր մը Հայերը պիտի ապրին միացեալ Հայաստանի մէջ եւ թէ նոյնիսկ ինք չտեսնէ այդ հանգրուանը, իր զաւակները պիտի տեսնեն: Գ. Կիւզէլեան ընդգծած է որ իրենց արարքին վերջ տուած են, քանի որ Անգարա ընդունած է ազատ արձակել 15 քաղաքական բանտարկեալ:

Նոյն թերթին յաջորդ օրուան (Հոկտ. 16) թիւին մէջ ալ լայն տեղ տրուած է ԱՄՆ-ու Հայ Դատի Յանձնախումբի ծանօթ դէմքերէն Մուրատ Թօփալեանի ձերբակալութեան ու ապա ազատ արձակումին: Կ'ըսուի թէ ան 50 քլ. պայթուցիկով բռնուած է, սակայն շատ թեթեւ պատիժով մը փրկուած:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՅ ԲԵՐԵԼ ՇԱՐՄ ԷԼ ՇԷՅԽԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Եւրոպայի 15-երը, Պիլըրից հասաքուած, Գլինթըն, Քոֆի Անան, ի վերջոյ յաջողեցան համոզել Արաֆաթն ու Պարաքը որ հանդիպում մը ունենան Շարմ Էլ Շէյխ, Հոկտ. 16-ին, Երկուշաբթի:

Մեծ յոյսեր չկան սակայն, եւ մանաւանդ չակնկալուիր որ վերսկսի խաղաղութեան գործընթացը:

Այս հանդիպումին կը մասնակցին նաեւ Եգիպտոսի նախագահէն զատ, Քոֆի Անան, Գլինթըն, Եւրոպացիներուն կողմէ Խաւիէ Սոլանա եւ Յորդանանի թագաւորը Ապտալլահ Բ. եւ բոլորին ջանքը պիտի ըլլայ առժամեայ կարգադրութեան մը յանգիլ՝ վերջ տալ բիրտ ուժի գործածութեան: Մինչեւ վերջին վայրկեանը Արաֆաթի մասնակցութիւնը ապահով չէր, համաձայնը ճնշում կը բանեցնէր որ չերթայ, ինք ալ նախապայմաններ ունէր: Առանցմէ գլխաւորն է միջազգային յանձնախումբի մը ստեղծումը, որ քննութիւն կատարէ տեղւոյն վրայ եւ ճշդէ պատասխանատուները, ինչ որ Պարաք կը մերժէ: Պարաք ալ պահանջներ ունի: Առաջին առթիւ վերջ տալ Պաղեստինցիներու ապստամբութեան: Որեւէ ձեւով չի նախատեսուիր որ քաղաքական հարցեր ծեծուին, բանակցութիւնները չեն կրնար վերսկսիլ ներկայ մթնոլորտին մէջ: Տիրող յուսահատութիւնը այնքան մեծ է, որ Հոկտ. 14-ին, Գլինթըն մէկ լուծում գտած էր, կոչ կ'ընէր իր ժողովուրդին որ աղօթէ...:

Պարաք նաեւ նոր «ազգային սփոփողականութեան» կառավարութիւն մը պիտի կազմէ այս շաբթու, որուն պիտի

(Շար.ը Դ. էջ)

Թ. ՉԻԼԼԷՐԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՉՔՄԵՂԱՆՔԸ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական Ժողովին կողմէ Հայկական բանաձեւին քուէարկութեան որպէս փոխադարձութիւն Թուրքիոյ նախկին վարչապետ Թ. Չիլլէր առաջարկած էր որ Թուրքիոյ Հայերը հեռագրելով Ուաշինկթըն, տարակարծութիւն յայտնեն: Չիլլէրի առաջարկը լուրջ հակազդեցութեան տեղի տուած էր լրատուներու եւ հանրային կարծիքին մօտ: Անոր յայտարարութիւններուն մասին բացատրութիւն տալու եւ Հայ համայնքը ապահովցնելու մտադրութեամբ Տօղրու Եոլ կուսակցութենէն պատուիրակութիւն մը Հոկտ. 13-ին այցելած է Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի: Անոնք ըսած են թէ իրենց կուսակցապետին արտայայտութիւնները սխալ մեկնաբանուած են մամուլին կողմէ եւ թէ Թ. Չիլլէր միշտ առաջին կարգի հայրենակից կը նկատէ Թուրքիոյ Հայերը, եւլն.:

Մեսրոպ Արք. պատասխանած է թէ շատ լաւ կը հասկնայ պատուիրակութեան այցին նպատակը եւ շնորհակալ է: Ապա կտրուկ կերպով աւելցուցած է թէ ոչ ոք պէտք է քաղաքական ազդակի վերածէ Թուրքիոյ Հայերը եւ արդէն ինք պիտի չարտօնէ նման նախաձեռնութիւն: Թուրքիոյ Հայերուն անունով արդէն պատրիարքարանը անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը ըրած է, ամբողջ աշխարհին յայտարարելով թէ ի՛նչ է Թուրքիոյ հայ համայնքին զգացածն ու մտածածը: Պատրիարքը դիտել տուած է որ աւելին համոզիչ ըլլալէ կը դադրի ու պատճառ կը դառնայ որ կրօնական համայնք մը քաղաքական միջամուխի դերով ընկալուի:

ՁԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ

Ինչպէս «Մարմարա» կը տեղեկացնէր Հոկտ. 13-ին, նախորդ օրը ապահովութեան պաշտօնեաներ շրջած են Պոլսոյ Ղալաթիա թաղի հայկական հաստատութիւններ, Կեդրոնական Վարժարան եւ եկեղեցին ու յանձնարարած են զգոյշ եւ արթուն գտնուիլ անհաճոյ որեւէ հաւանական կացութեան դէմ: Թերթը կ'աւելցնէ թէ յայտնի չէ թէ ի՛նչ տուեալի հիմնուած է զգօնութեան հրաւէրը:

Նախապէս, Հոկտ. 6-ին գիշերը յարձակում մը գործուած է Սկիւտարի Պարգեւ Քհնյ.ին վրայ. իսկ նախորդ կիրակի ալ անծանօթներ քարկոծելով ջարդուփշուր ըրած են Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցիին ապակիները:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Անգարա կը ջանայ շահարկել միջին արեւելեան հակամարտութեան շէշտումը, որպէսզի ձախողեցնէ ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկումը ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովին կողմէ: Ուաշինկթընի Թրքական լոպին ամէն բան կ'ընէ ամերիկեան քաղաքական շրջանակներու ուշադրութեան յանձնելու համար Թուրքիոյ ռազմավարական կարեւորութիւնը, միջին արեւելեան տագնապի այս օրերուն: Գլխաւոր խաղաքարտը, անգամ մը եւս, Ինճիրլիքի ամերիկեան զինուորական խարիսխն է որուն ի հարկին արագօրէն գործածութեան համար պէտք չէ այս միջոցին վշտացնել Անգարան:

Թրքական լոպիին գլխաւոր դէմքերէն Գոնկրէսի նախկին անդամ Ս. Սոլարզ կը ծանրանայ այն տեսակէտին վրայ որ հակամարտութեան շրջանին մէջ ԱՄՆ-ու վստահելի միակ դաշնակիցը Թուրքիան է: Նոյն համոզումը կը բաժնեն ապահովաբար այլ դէմքեր ալ որոնցմէ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարները՝ Մ. Օլպրայթ եւ Ու. Գոհէն Ներկայացուցիչներու Ժողովի նախագահ Տ. Հասթէրթի նամակներ ղրկած են, շեշտելով բանաձեւին քուէարկութեան պարագային ԱՄՆ-ու կրելիք վնասները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 14/16)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի այցով Սթրազպուրկ հասած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան: Ան ելոյթով մը Եւրոպայի Խորհուրդին նախարարներու խորհուրդին ներկայացուցիչներուն պարզած է Հայաստանի ներկայ իրավիճակը եւ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման ներկայի ընթացքը: Ան հանդիպումներ ալ ունեցած է Խորհուրդին ընդհանուր քարտուղարին, Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւի հետ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՀԱՍԱԾ Է ԵԳԻՊՏՈՍ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հոկտ. 13-ին Ղպտի եկեղեցիի պետ Շնուտա Գ. պատրիարքին հրաւէրով հասած է Եգիպտոս ու նոյն օրը հանդիպում մը ունեցած անոր հետ: Գարեգին Բ. զինքը հրաւիրած է Հայաստան, մասնակցելու 1700-ամեակի տօնակատարութիւններուն: Շնուտա Գ. ընդունած է հրաւէրը:

Գարեգին Բ. այցելած է Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարը եւ Հայոց առաջնորդարանը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Ե. Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ Հոկտ. 13-ին նշուած է գրող Հ. Քոչարի ծննդեան 90-ամեակը: Ելոյթ ունեցողները ծանրացած են անոր կեանքին ու գրականութեան վրայ, առանձնացնելով «Սպիտակ գիրքը» հաւաքածոն (1965) որ կ'ընդգրկէ «Նահապետը» վիպակը: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած է գրողին զաւակը Նունէ Քոչար նաեւ անոր ժամանակակիցները, գրողներ, արուեստի մարզի դէմքեր:

– ՃԱՏՐԱԿ –

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Կ. ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՐՏՈՒԻԼ

Շարթուան մը խաղերու աւարտին, Կ. Գասպարով, 2 – 3 կը պարտուէր Վ. Կրամնիկէ, Լոնտոն տեղի ունեցող համաշխարհային ախոյենութեան, զոր ինք իսկ կազմակերպած էր, քանի 1993-էն ի վեր քաշուած է Ճատրակի Միջազգային Դաշնակցութենէն:

Մրցումը նախատեսուած է 16 խաղով եւ առաջին շարթուան վերջը 3-րդ խաղն էր որ տեղի ունեցած էր: Մեկնաբանները լայն տեղ կու տան այս մրցումին, յիշեցնելով թէ համաշխարհային թիւ մէկը՝ Գասպարով Բաքուի Ազրպէյճանցի մըն է, հայ մօրմէ եւ հրեայ հօրմէ (Լը Մոնտ), զոր Ժուռնալ տիւ Տիմանշ մինչեւ իսկ «Բաքուի գազանը» կ'որակէ:

«Թատրոնի Սուրբը»
ԺՈՐԺ ՓԻԹՈՅԷՖ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բացառիկ երեւոյթ ըլլալու չափ՝ քիչ կը պատահի որ մարդ կարենայ անքակտելիօրէն հաշտեցնել իր ստեղծագործական աշխարհը եւ սովորական կեանքը ամբողջ իր ասպարէզի երկայնքին: Թատրոնը եղաւ իրենց կեանքը, բառին համապարփակ իմաստով: Կը բաւէ ըսել թէ այս հանճարեղ դերասանուհին թատերաբեմերու վրայ անբաժան գործակիցը, տասներկու տարիներու ընթացքին ծնունդ տուած էր եօթը զաւակներու, քանի մը անգամներ յղի վիճակով Ժանն տ'Արքի դերը խաղալով:

Դժբախտ կամ երջանիկ, ձախողանք կամ յաղթանակ, ասիկա էր թատրոնը, զոր Ժորժ եւ Լիւտմիլլա ապրեցան առանց թուլացումի, առանց նեցուկի ու ապահովութեան, դժոխային կշռոյթով մը, նոր շունչ մը բերելով Ֆրանսայի թատերական արուեստին, միջին հաշուով տարեկան հինգ տարբեր ներկայացումներ իրագործելով:

Շարլ Տիւլլէնի, Լուի Ժուվէի (2) եւ Կաստոն Պաթիի հետ հիմնադիր անդամ «Զորսերու Խմբակին» (Le Cartel des Quatre – 1927 Յուլիս 6), որ պիտի յեղաշրջէր Ֆրանսայի թատերական արուեստը, մինչեւ Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմի նախօրեակը երկարող ժամանակաշրջանին մէջ, Ժորժ Փիթոյէֆի միջազգային թատերացանկին մաս կը կազմէին.

Ուիլիըմ Շէյքսփիր, Մաքսիմ Կորքի, Լէոն Թոլսթոյ, Անտոն Չեխով, Հիալմար Պէրկման, Հենրիք Իպսէն, Ճորճ Պերնար Շօ, Օսքար Ուայլտ, Լուիճի Փիրանտելլօ, Մոլիէր, Ժան Քոքթօ, Արման Սալաքրու, Անտրէ Ժիտ, Փօլ Քլոտէլ, Քնուտ Համսուն, Փրոսփէր Մերիմէ, Մօրիս Մեթերլինք, Եու Ճին Օ'Նիլ, Փօլ Վիալար, Ժիւլ Սիւփերվիէլ, հունգար, լեհ, ռուսէն թատերագիրներ եւ ... Նահապետ Քուչակ («Սիրոյ Տաղեր»), վերստեղծելով թիֆլիսեան իւրայատուկ մթնոլորտը փարիզեան բեմերու վրայ:

Դժուար ալ չէ երեւակայել պահն ու միջավայրը, – փարիզեան թատերասրահ մը ամփոփ, հաւանաբար Մաթիւրէններու փողոցին վրայ, կամ Հեպերթոյի մէջ, եւ կամ շատ համեստ թատերասրահ մը, այսօր ջնջուած, սակաւաթիւ ունկնդիր հանդիսատեսներու – ի՛նչ փոյթ – ներկայութեան, ծանր վարագոյրի մը առջեւ, իր իսկ խօսքէն յուզուած, արբշիռ դերասան մը, որուն շեշտը կը մատնէ իր օտար ծագումը, եւ որ կ'ուզէ պատուանդանի վրայ տեղադրել միջնադարեան Հայ հեղինակ մը, անմահներու պանթէոնին տաճարներուն մէջ գրանցելով անոր անունը Շէյքսփիրի, Լէոն Թոլսթոյի, Մաքսիմ Կորքիի, Մոլիէրի, Փօլ Քլոտէլի եւ ուրիշներու կողքին: Նահապետ Քուչակ՝ Փարիզի մէջ: Հրամմե՛ր էք...

Ամբողջական արուեստագէտ՝ Ժորժ Փիթոյէֆ կը յաջողի յստակացնել եւ զօրացնել բեմադրին առաքելութիւնը, յղանալով ներկայացման մը բոլոր լրացուցիչ տարրերը, – տեսարաններ՝ որոնց պաստառները ի՛նք կը վրձինէ վառ գոյներով լուսաւորումը, դերակատարներուն խաղարկութիւնը, երաժշտական յարմարեցումը, զգեստաւորումը: «Բեմադրութիւնը, կ'ըսէ ան, ամբողջութիւն մըն է: Ամէն բան իրարու կցուած է: Ամբողջ հարստութիւն մը պիտի չյաջողէր զիս մղել՝ ուրիշի մը տեսարաններուն մէջ խաղալու» (3):

Իր գործակից Շարլ Տիւլլէն, կը վկայէ, – «Եթէ իրեն նուիրէիք պալատ մը, անմիջապէս զայն պիտի վերածէր թատրոնի մը. անխնայօրէն զայն պիտի մերկացնէր ամէն բանէ, որ օգտակար պիտի չերեւէր իր արուեստին գործադրութեան: Այնուհետեւ այս պալատը պիտի ճոխացնէր աւելի նուրբ ու աննիւթական պերճանքով մը, այն՝ զոր կը յայտնաբերէր իր հնարքներով, կախարդի իր գիւտերով եւ ինքնարուեստ ներշնչումէ ծագում առնող իր հանճարով» (4):

Ֆրանսայի Ազգային Մատենադարանը (Bibliothèque Nationale de France), միջազգային յիշողութեան պահպանման այս դարաւոր հիմնարկը, բացառիկ մեծարանք ընծայած էր շուրջ չորս տարիներ առաջ (5), Ժորժ եւ Լիւտմիլլա Փիթոյէֆի, համապարփակ ցուցահանդէսով մը, որ յստակ պատկերացում մը կուտար շուրջ երկու հարիւր վաւերագրերու ընդմէջէն իրենց գործունէութեան ծաւալին մասին, – նամակներ, լուսանկարներ, որմազդեր, բեմադրիչին ձեռակերտ հանդիսացող մաքէթներ, գունաւոր տեսարաններու գծագրութիւններ, թատերգութեանց պատճէններ՝ որոնց վրայ կը տեսնուէին դերասանապետին նշումները, մինչեւ իսկ խօսուն ֆիլմի մը (խօսուն առաջին ֆիլմերէն) ցուցադրութիւն, առիթ տալով այցելուին հաղորդուիլ անոր խաղարկութեան եւ կենդանի շունչով խօսքին ու իր անմահ շեշտին:

Այս ձեռնարկին կապակցութեամբ հրատարակուած քաթալոկը մատենագիտական առատ տեղեկութիւններ կուտայ բեմադրիչ, թարգմանիչ, դերասան եւ թատրոնի գեղանկարիչ այս հեղինակի մասին, որ բծախնդրութիւնը կը հասցնէր՝ ներկայացման մը երաժշտական յարմարեցումներն ալ ինք ճշդելու, բեմին վրայ զարգացող գործողութեան մը ղեկավարն ու առանցքը ըլլալով միեւնոյն ատեն:

Դիտելով իր յղացքով ձեւաւորուած տեսարանի մը գունաւոր մանրանկարը, մարդ կը տպաւորուի ո՛չ միայն ներդաշնակօրէն վառ գոյներէն, այլ նաեւ աներկրայելի ու խոր հարազատութենէն որ կը բխի լուսեղէն գոյներէն ու կերպարներէն: Սակաւ թիւով այդ պատկերացումներն ալ բաւարար են ստուգապէս հաստատելու համար թէ ան գծեր է Հայաստանը յաւերժական մե՛ր Հայաստանը, այն՝ զոր մարդ կը կրէ իր էութեան խորը, երակներուն մէջ տրոփող, որ եղեր է ժամանակին մէջ, որ է եւ պիտի ըլլայ, ա՛յդ Հայաստանը, նոր հազար տարիներու համար: Առաջին տպաւորութիւնը դեռ կը գոյատեւէ, ու կը լուսաւորուի, բացուելով հայրենի լուսաշող տեսարաններուն վրայ Մարտիրոս Սարեանի, այնքա՛ն տրամաբանականօրէն, ստեղծելով աննիւթական կապը, որ կուգայ առաջինէն հասնելու համար երկրորդին, տարբեր ժամանակներու եւ տարբեր միջավայրերու մէջ ապրած եւ զիրար անգիտացող երկու ստեղծագործ արուեստագէտներուն միջեւ ձգուած: Այսպէս, Շէյքսփիրի «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ»ի համար Փիթոյէֆի կողմէ գծուած տեսարանը անսխալականօրէն կը տեղադրուի Մարտիրոս Սարեանի բնանկարներու շարքին, հարազատութեան գծով իբր նկարագիր, գոյն ու գիծ, իբր ոճ ու դիտանկիւն: Պատա՛ռ մը՝ Հայաստանէն...

Աւելի լայն ընդգրկումով մը՝ կովկասեան մայր բնութեան, հողին ու մարդոց հետ հարազատութեան նոյն եւ աւելի զօրաւոր կապը կը գտնենք՝ Ճորճ Պերնար Շոյի «Կեսարն ու Կղէոպատրան» թատերախաղին համար պատրաստուած մանրանկարին մէջ ներկայացուած կնոջական կերպարին եւ այսօր ղարաբաղեան հողին վրայ, Ստեփանակերտի մօտ, Սերգէյ Բաղդասարեանի ձեռակերտ արձանին միջեւ (6), «Մենք ենք, մեր սարերը», հարազատութեան անքակտելի կապը՝ երկու բեւեռներուն միջեւ, Փարիզէն Ստեփանակերտ, մինչեւ հեռաւոր անկիւնները աշխարհացրիւ սփիւռքին:

Ապա, հարկ է վկայել վաւերական, ժամանակն ու տեղն է, շուրջ կէս դար առաջ: Կարօ Սասունին, հիացական, յուզուած, երջանիկ, նայուածքին մէջ բոլոր նրբերանգները իր հոգեկան ապրումին, յաճախ կը կրկնէր պատգամելու պէս, – Մեր գիրքերը, Հայոց գիրքերը նման են մեր լեռներուն...

Այսպէս, նիւթականն ու աննիւթականը կը միաձուլուին, – գոյն, գիծ, գիր, ժայռ, հող ու լեռ, մենք ենք, մեր սարերը: Գերագոյն արտայայտութիւնները իրարու կը հանդիպին ժամանակ – տարածքին մէջ:

Որքա՛ն ուսանելի կը մնայ երեւոյթը: Հանճարեղ են այդ արտայայտութիւնները՝ հաւասար ու ներդաշնակ երջանկութեամբ, – դերասանապետին գծանկարները եւ տասնամեակներ ետք իրագործուած ձեռակերտը հայրենի արձանագործին, որոնք յաջողած են այդ պարզագոյն արտայայտութիւնները բիւրեղացնել, զանոնք հասցնելով հարազատագոյնին, համազգային յաւերժականին, եւ որոնց մէջ մենք մեզ կը տեսնենք, մենք մեզ կը վերագտնենք հոգեկան պատկերացումով, – մենք ենք, մեր սարերը, մեր տունն ու տեղը, մեր հայրենիքը վերջապէ՛ս...

Այսպէս ան բոցավառեց եւ հրդեհեց իր ժամանակին, ժամանակներուն սահմանադրումները, անհունօրէն ընդարձակեց իր բեմը, ձգողութեան կեդրոնը իր տեսիլքին, եւ փշրեց անոր շրջագիծը, հոգիին խորը նուաճելով անսահմանելի տարածութիւններ:

Կարդալէ ետք կեանքին էջերը Ժորժ Փիթոյէֆի, եթէ ուզէինք մէկ բառով բնութագրել զինք, մարդն ու վաստակը, տիրապետող, յատկանշական գիծը իր նկարագրին, – դերասա՞ն թէ բեմադրիչ, անվարան պիտի ըսէինք, – Ան թատրոնն էր իր ամբողջութեան մէջ առած:

«Թատրոնի Սուրբը», ինչպէս Ժան Քոքթօ կը սիրէր զինք բնորոշել (7), 55 տարեկանին, 1939 Սեպտեմբեր 17-ին, Համաշխարհային Բ. Պատերազմի շղթայազերծման երկրորդ շաբաթը, զոհ կ'երթայ սրտի տագնապի մը, իր բժիշկներուն յանձնարարութեան հակառակ բեմ բարձրանալէ ետք: Իր վերջին դերը վերցուած էր Հենրիք Իպսէնի «Ժողովուրդի թշնամին» թատերգութեան մէջ, ի՛ր բեմադրութեամբ մեծ յաջողութիւն արձանագրելով անգամ մը եւս... —

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

(2) Լուի Ժուվէ (1887 – 1951), ֆրանսացի դերասան եւ բեմադիր, «Զորսերու Խմբակի» հիմնադիր անդամ՝ մասնաւոր համակրանք մը չունէր Ժ. Փիթոյէֆի հանդէպ, որուն կապակցութեամբ կ'ըսէր, – «Միայն ջարդուած Հայն է որ կը սիրեմ...»: Տե՛ս՝ Ժան Անույի յուշերը – «La Vicomtesse d'Eristal n'a pas reçu son balai mécanique — Souvenirs d'un jeune homme», p. 35, La Table Ronde, Paris, 1987):

(3) Տե՛ս՝ «Actualités de la BNF» պարբերաթերթը, թիւ 4 (Ապրիլ – Մայիս – Յունիս 1996), էջ 13:

(4) Տե՛ս՝ Ժորժ Փիթոյէֆի կեանքին ու գործին նուիրուած ցուցահանդէսին քաթալոկը, էջ 11:

(5) 1996, Փետրուար 15 – Յունիս 15, Կալըրի Մանսար, Ֆրանսայի Ազգային Մատենադարան, Փարիզ:

(6) Երկու տեքորներուն վերարտադրութիւնները տեսնել «Actualités de la BNF» պարբերաթերթը, թիւ 4 (Ապրիլ – Մայիս – Յունիս, 1996), էջ 12:

(7) Տե՛ս՝ «Actualités de la BNF» պարբերաթերթը, թիւ 3, (Յունուար – Փետրուար – Մարտ 1996), էջ 16:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԻՄ ՍԻՐԵԼԻ ՓԻԹՈՅԷՖ...

ԺԱՆ ԱՆՈՒՅ

Իմ սիրելի Փիթոյէֆ, կրնամ ըսել ասիկա՝ հիմա որ ստուեր մըն էք, ածականը՝ զոր ներկայիս ձեր յիշատակին վրայ նուազո՛ղ աշխարհիկ կիները յօժարակամ կը փակցնէին ձեր անուան, «ողորմելի» ածականն էր: «Ինչպէ՜ս, հիմա դուք ձեզի կը թոյլատրէք ներկայացումներ տալ Փիթոյէֆի մօտ, բայց միշտ այնքա՛ն ողորմելի է իր թատրոնը»: Քանի՛ անգամներ լսած եմ ասիկա, ամէն պարագայի բաւարարապէս, որպէսզի ֆրանսական լեզուին մէկը՝ ողորմելի ածականը թատրոնի մէջ նախանձելի ըլլայ: Սիրելի սքանչելի եւ ողորմելի Փիթոյէֆ, ի՛նչ հրճուանքով՝ այս բառը ձեր անուան կողքին կը դնեմ իբր իշխանական տիտղոս մը: Քանի մը անձեր ենք, զորս ձեր թշուառութիւնը իսկապէս շլացուց: Խոհանոցի աթոռները, որոնք կը կահաւորէին Անգլիոյ թագաւորին պալատը, այդ կապոյտ արատը՝ պատահականօրէն նետուած խորքի պատին վրայ որ ծովուն ընդարձակութիւնն էր, սեւ վարագոյրներու վրայ այդ գորշ զանգուածները՝ որոնք կը կազմէին Էլսենորի (1) հարթատանիքը, թատերգութեան մը մէջ՝ որուն հեղինակին անունն ու խորագիրը մոռցեր եմ (2), փայտեայ երկու խաչաձեւ կողերը, որոնք գիշերուան մէջ վրան մը կը կազմէին, պիտի չկարենանք երբեք զանոնք մոռնալ:

Խստապահանջ ու անպաճոյճ ըլլալու Փիթոյէֆի դասը ընդմիշտ մեզ դրոշմեց չեմ գիտեր ի՛նչ նշանով, եւ այնուհետեւ կ'երթանք կարօտաբաղձ ու յուսախաբ՝ անդունդի եւ լոյսի շռայլութեանց մէջ, որոնցմով այսօր մարդիկ կ'արբենան տեսակ մը կախարդանքի տպաւորութեան տակ: Թատերական տեսարանները շքեղական են, փսկական վառ ձեղնաջահեր են դրած, զարմանահրաշ երեւոյթներ կ'իրագործուին, ամէն բան միեւնոյն ատեն կը լուսաւորուի ինչպէս մեծ վաճառատուններու մէջ, եւ այս կարմիրն ու ալ կանաչը միատեղ, իսկապէս նոյնքան ակնախտիղ են որքան Ֆաթհի կամ Սքիափարելլիի մօտ (3): Սակայն մենք տխուր կը մնանք գրքին մանուկներուն նման՝ մեծ Մոնի (4) մեկնումէն ետք: Այդ խաղալիքները մեզի համար չափազանց գեղեցիկ են: Ինչ որ մեզ կը զուարճացնէր, այդ երկու կոտր փայտերն էին, որոնք առնելին, կախարդին արժած ըլլալու էին ստուգիւ 15 ֆրանք, եւ ինքը՝ որ իր խռպոտ ձայնով, իր անզուգական ու երբեմն անհասկնալի ձայնով, որ նաեւ տիկիններն այնքա՛ն կը ջղայնացնէր, մեզ պարզապէս կը հաւաստիացնէր, – «Ասիկա Արաբիոյ մէջ վրան մըն է»: Որովհետեւ հո՛ս է որ Փիթոյէֆի հանճարը կը փայլատակէ, բոլոր թատերական այդ գեղեցիկ տեսարանները, որոնք լոկ կը զգեստաւորեն թատերգութիւն մը, ինչպէս պարահանդէսի մը համար կը զգեստաւորեն կին մը, առաւել եւս գեղեցիկ են, երբ թատերախաղ մը չեն ներկայացներ: Մեծամասնութեամբ այն բեմադրութիւնները, որոնք այսօր կը յաղթանակեն, եւ որոնք արդէն կը յաղթանակէին, երբ մարդիկ արհամարհանքով կը ծաղրէին Փիթոյէֆը, նմանցնելի որ անոնք վայելք կը պատճառեն խուլերուն, որոնք վերջապէս կրնան հաճոյք ստանալ թատրոնի մէջ: Փիթոյէֆի փայտի կոտորները, փորձերէն ժամ մը առաջ, պատահմամբ եթէ սրահ մտնէինք, իսկապէս անկարելի էր լուրջի առնել զանոնք: Բայց երբ ներկայացումը սկսէր, կախարդանքը՝ լռութեանց եւ ներքնապէս ստեղծուած բանաստեղծական ճշգրիտ կապերուն, ինք նստած, ծպտուած՝ չեմ գիտեր ի՛նչ տեսակ պիւրնուսի (5) մէջ, այդ վրանին տակ՝ իր ռուսական սարսափելի շեշտով բարձրաձայն երգելով, եւ ահա՛, իսկապէս անապատն էր: Ափրիկէի այրող հովն էր, ու իր շուրջ հրաշալիօրէն կը շարժէր չուանի վրայ կախուած գիշերուան ցնցոտները: Այս պատկեր-տեսարանը, այս բեմադրութիւնը, որ չէր կրնար գոյութիւն ունենալ առանց թատերախաղի, այս բոլորին մէջ անշուշտ խուլերը շահաւոր չէին, եւ կարծուածէն շատ աւելի խուլեր կային: Անոնք վրէժ կը լուծէին, լեցնելով միւս սրահները, դատապարտելով Փիթոյէֆը մեծ յաջողութեան պարագային յիսուներորդ ներկայացումի, եւ ես գիտեմ թէ ինք կը տառապէր ասկէ՝ առանց սակայն խօսելու այս մասին:

Սիրելի Փիթոյէֆ, ձեր հերթին ձեր վրէժը լուծած էք, որովհետեւ մի քանիներ ենք, որոնց վարպետը եղաք, եւ երբեք պիտի չմոռնանք ձեր դասը, եւ եթէ երբեմն, հակառակ այն բանին, զոր դուք մեզի սորվեցուցիք, մենք իսկական վրաններ կը լարենք, իսկական ոսկեզօծ զարդերով կը կահաւորենք մեր թատերական պալատները, հաւատացէ՛ք, ձեզի չէ որ կը դաւաճանենք, այլ պատճառն այն է որ չունինք միջոցները այնքա՛ն շքեղօրէն աղքատ ըլլալու, որքան դուք:

Ժ. Ա.

Թարգմ.՝ Ն. Թ.

Ժան Անույ, ֆրանսացի թատերագիր եւ բեմադիր (1910 – 1987) – Հատուած՝ 1947 Յունիս 30-ին ձայնասփռուած հաղորդումի մը, «Զորսերու Թատրոնները – Ժորժ Փիթոյէֆ, Թափառական կեանքէն մինչեւ Մաթիւրէնները» (6):

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Էլսենոր կամ դանիերէն Հել-

ԵԶԱԿԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԵՒՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ»

(301 – 1915)

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ. – Հայաստանի մէջ Քրիստոնէական Կրօնքի ընդունման 1700-ամեակին առիթով, Լոս – Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը, Փասատինա քաղաքին մէջ, շուրջ տարի մը առաջ կազմակերպեց աննախընթաց ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած Հայերէն լեզուով հրատարակուած Աստուածաշունչերու, տպագրուած 1666 – 1915-ի ժամանակաշրջանին: Այս խրախուսիչ ձեռնարկը արժանացաւ բացառիկ գնահատանքի: Նարթուան մը ընթացքին, ցուցահանդէսը տեսնելու եկան շուրջ 5000 Հայ եւ օտար այցելուներ: Այդ առիթով, Հ. Տաճատ Վրդ. Եարտըմեանի կողմէ լոյս ընծայուեցաւ նաեւ Հայերէն – անգլերէն բովանդակութեամբ գիրք մը՝ «Աստուածաշունչը եւ Հայերը» խորագիրով:

2001-ի Մարտ ամսուան ընթացքին Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը, գործակցութեամբ Լոս – Անճըլըսի Հայ Կաթողիկէ Համայնքին, պիտի իրագործէ ուրիշ գրաւիչ ցուցահանդէս մը՝ «Քրիստոնեայ Հայաստան եւ Հայ Կրօնական Մշակոյթը (301 – 1915)» անունին տակ: Պատրաստութեան աշխատանքները օրէ օր կը յառաջանան:

Թանգարանային իրենց գեղեցկութեամբ պիտի ցուցադրուին հայ եկեղեցական, կրօնական, հոգեւոր ու ծիսական մշակոյթին վերաբերող պատմական հին առարկաներ: Պիտի ներկայացուին հայ եկեղեցական ու ծիսական ասեղնագործ աշխատանքներ՝ մետաքսաթել, ոսկեթել եւ արծաթաթել սկիհի ծածկոցներ, ծիսական զգեստներ, աւետարանի բոնիչներ եւ ա՛յլ տեսակի հին ձեռագործներ, եկեղեցական շուրջառներու եւ գօտիներու ճարմանդներ, արծաթապատ թագ եւ եպիսկոպոսական խոյր, ձեռքի ու խորանի արծաթեայ խաչեր, սկիհներ, ճաճանչներ, մասնատուփեր (Սուրբերու մասունքներ պահելու), նշխարատուփեր կամ սրբատուփեր (Սուրբ Հաղորդը փոխադրելու), փարդապետական գաւազաններ եւ քշոց, աւետարաններու մետաղեայ պահպանակներ, կրօնական բովանդակութեամբ մագաղաթէ ձեռագիր պատառիկներ, Հայկական խաչանիշ մետաղադրամներ եւ դրօշներ, անդրադարձէ խաչաձեւ ճիթականթեղներ, Սուրբ Պատարագի նշխար պատրաստելու փայտեայ կնիքներ, ծիսական ու կրօնական մատեաններու տպագիր բացառիկ օրինակներ, եւ այլն, շուրջ 200 մեծ ու փոքր ցուցանմոյշներ՝ անցեալ դարերու պատկանող:

Այս բոլորի կողքին պիտի ցուցադրուին Հայաստանի մէջ Քրիստոնէական Կրօնքի տարածման մեծ ներկայացուցիչներու՝ Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներուն, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչին եւ Սրբուհի Հռիփսիմէ Թանկագին մասունքները, ինչպէս նաեւ Յիսուսի խաչափայտէն սրբազան մասունք մը («Կենաց Փայտ» կոչուած Հայոց կողմէ):

Կլէնտէյլի մէջ կայանալիք այս խրախուսիչ ցուցահանդէսն ալ աննախընթաց ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ Հայ եւ օտար այցելուներուն համար, ընձեռնելով անոնց բացառիկ առիթ մը՝ մօտէն ճանչնալու եւ գնահատելու «Հայ Ժողովուրդի Քրիստոնէական Մշակոյթ»ը, անոր կրօնական նկարագիրը, ոգին, գեղարուեստական աշխատանքներուն սրբազան ոճը եւ ճաշակը:

Շուտով հանրութեան պիտի հաղորդուին ճշգրիտ թուականները:

Անոնք, որ աջակցօրէն կ՚ուզեն գնահատել մեր ձեռնարկները եւ նիւթական օժանդակութեամբ կը փափաքին մասնակցիլ եւ հովանաւորել կատարուած աշխատանքները, թող հաճին կապ հաստատել Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի գրասենեակին հետ:

Հեռաձայն. – (818) 546 – 1967:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿԻ

սինկոր, քաղաք՝ Դանիոյ մէջ, ուր կը գտնուի Քրոնպորկի դղեակը, կառուցուած՝ 16-րդ դարուն, աւելի հին ամրոցի մը վայրին մէջ, ուր Շէյքսփիր կը տեղադրէ «Համլէթ»ի գործողութիւնը:

(2) Հանրի – Ռընէ Լընորմանի «Երազներ ուտողը», առաջին անգամ ներկայացուած է Փլէնփալէի (Ժընեւ) քաղաքապետական թատերասրահին մէջ, 1922 Յունուար 11-ին:

(3) Ժագ Ֆաթ (1912 – 1954) եւ Էլզա Սքիափարէլլի (1890 – 1973), փարիզեան հռչակաւոր դերձակատուներու հիմնադիր – սեփականատէրեր:

(4) *Մեծ Մոնը* – հերոսն է Ալէն – Ֆուրնիէի (1886 – 1914) միակ վէպին, «Մեծ Մոնը», որ ֆրանսական գրականութեան գլուխ – գործոցներէն է:

(5) *Պիւրնուս* – բուրդէ մեծ վերարկու՝ գլխանոցով եւ առանց թեզանիքներու, զոր Արաբները կը կրեն:

(6) *Մաթիւրէնները* – Մաթիւրէններու թատրոնը, փարիզեան թատրոն՝ համանուն փողոցին վրայ (Փարիզ 8-րդ), հիմնուած՝ 1898-ին: Ժորժ Փիթոյէֆ հոն բեմադրած է 43 թատերախաղեր:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

«ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ»ի փայլուն յաջողութիւնը

Սթրազպուրկի մօտ՝ Ս. Պետրոս եւ Պօղոս Հնակառոյց եկեղեցւոյ մէջ Սեպտեմբեր ամսուն տեղի ունեցած կրօնական երգերու փառատօնին իր մասնակցութիւնը բերաւ ամսուն 29-ին, Մարսէյլի «Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբը ընկերակցութեամբ՝ շրջանին հանրածանօթ սոլիսթ՝ Մարի – Ժոզէ Տօլորեանին եւ ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Անցեալին, մեր եկեղեցւոյ դերը մեր ժողովուրդի գոյատեւման ու օտարներէն ճանչցուելու անհրաժեշտութեան մէջ, այժմ կարծէք, դրեթէ կ՚ամբողջանայ Կամիտասի ու Եկմալեանի հանճարեղ յօրինումներով որոնց մեկնաբանութիւնը սատանձնած է Խաչիկ Եըլմազեան տարիներէ ի վեր:

Փառատօնին մասնակցող Պելկրատի Ակադեմիայի Պուլկարիոյ Իվան Սփասովի, Լիբանանէն Մարի Քէյրուզի, Ս. Պետերսբուրգէն Լեժէ – Արթիսի, Յունաստանէն Քէօր – Պիզանթինի կողքին «Սահակ – Մեսրոպ»ի ձայնական մաքրութիւնն ու ճշգրտութիւնը առանց նուագի ընկերակցութեան, (տեխնիքական պահանջք), ծայրէ ծայր լեցուն հսկայ եկեղեցւոյ խորհրդաւորութեան մէջ ե՛ւ շշմեցուց ե՛ւ յուզեց օտար հանդիսականները: Ներկաներէն, Սթրազպուրկի մէջ Եւրոպական Խորհուրդի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Պր. Տէր – Ստեփանեան, համերգի աւարտին շնորհաւորեց ղեկավարը ու յայտնեց իր գոհունակութիւնը օտարներու ներկայութեան, գնահատեց մանաւանդ՝ երգչախումբին որակը որ կ՚ամբողջանար Անդրանիկ Մինասեանի տաք ու ինքնավստահ ձայնով՝ «Տէր մի՛ դարձուցիր»ին եւ Անի Եըլմազեանի հրեշտակային նուրբ ոճով «Որ կազմեցիր»ին մէջ:

Սորբեւ կուտանք Հոկտեմբեր 1-ի «Տէնիէլ Նուվէլ տ՚Ալզաս»ի անդրադարձէն քանի մը տող վերոյիշեալ համերգին մասին. –

... Marie-José Dolorian, musicalement active dans la région, a infatigablement mis sa voix chaude, ample, très travaillée, au service de la liturgie arménienne pour de longues séquences en soliste, parfois rejointe par le chœur. Le volume et le vibrato de sa voix, sans doute à mettre au compte de sa familiarité avec le répertoire lyrique de l'opéra français et italien, la rendaient aisément perceptible jusqu'au fond de l'église.

Une musique grave et contenue à capella...

Quant au chœur, originaire de Marseille, constitué de voix de femmes jeunes et sûres ainsi que de voix d'homme d'âges variés au volume sonore impressionnant, il a fait preuve d'une adaptabilité rythmique et mélodique nécessaire à la bonne conduite du dialogue avec la soliste et à la traduction du message religieux. Musique grave, contenue, aux harmonies assez discrètes, laissant souvent entrevoir une ligne mélodique relativement peu complexe, aux accents résolument orientaux. A l'occasion, un soliste ténor, Antranik Minassian, à la voix puissante et chaude, et la soprano Ani Yilmazian à la voix finement aérienne, sortaient des rangs pour dialoguer avec le chœur. Le chef du chœur, Khatchig Yilmazian qui a, d'un bout à l'autre, dirigé avec vigueur et précision ce concert sans guère regarder sa partition, est un fin connaisseur du répertoire liturgique arménien et un guide avisé et convaincant en matière de technique vocale.

Վարձքերնիդ կատա՛ր Պր. Եըլմազեան եւ «Սահակ-Մեսրոպ»:

ԼԵՆԱ ՉՈԼԱՔԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 9-րդ տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Հայաստանի Գանատայի դեսպանութեան, ինչպէս նաեւ դեսպանութեան հիմնադրման 5-րդ տարեդարձը: Հանդիսութիւնը սկսած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի փողերախումբի նուագով: Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է օրուան հանդիսավարը՝ Շահէ Ալթունեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ցուցադրուած է դեսպանատան կողմէ պատրաստուած տեսերիզ մը, նուիրուած Հայաստանի ազգային, մշակութային եւ պետական կեանքին, նաեւ դեսպանատան հինգ տարուան գործունէութեան: Ելոյթ ունեցած է Վալերի Մկրտումեան: Խօսք առած են նաեւ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան: Դեսպանատան 5-րդ տարեդարձին առթիւ տեղի ունեցաւ մոմավառութիւն:

*

ՄՈՆՐԷԱԼ ժամանած են Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան անդամները՝ ատենապետ Յակոբ Եափուճեան (Լիբանան), փոխ – ատենապետ Նազարէթ Գարագաշեան (Լիբանան) եւ Սելլա Թընճուկեան (Անգլիա) օգտուելով յատուկ առաքինութեամբ Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան շրջանը կատարած իրենց շրջապտոյտէն: Անոնք այցելած են Ս. Յակոբ Ազգային երկրորդական վարժարանը, Հայ Կեդրոնը, «Հորիզոն»ի խմբագրատունը: Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը: Տրուած է զեկուցում մը Համազգայինի եւ յատկապէս Կեդրոնական Վարչութեան վարած հաստատութիւններու գործունէութեան մասին: Սեպտ. 28-ին եւ 29-ին, Կեդրոնական վարչութեան անդամները գումարած են յատուկ լիակատար իրենց ժողովը եւ քննած վարչութեան քառամեայ շրջանի անցնող առաջին երկու տարիներու գործունէութիւնը եւ ճշդած գալիք տարիներու աշխատանքները:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան «Հինդլեան» գրադարանի դահլիճին մէջ «ՄԷԿ»ի կազմակերպութեամբ դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Օրուան դասախօսը եղած է Տոքթոր Յակոբ Գոճեան որուն նիւթն է՝ «Խելագարութիւնը»: Միութեան ատենապետը՝ Սարգիս Գ. Սարգիսեան ներկայացուցած է դասախօսը, Պէյրութ ծնած եւ 1970-էն ի վեր Մոնրէալ հաստատուած: Տոքթոր Գոճեան առաւելապէս ծանրացած է այն երանգներուն վրայ որոնք կը գտնուին խելագարութեան եւ խենթութեան միջեւ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, լոյս տեսած է Արման Վարդանեանի «Ախպելը» թատերգութիւնը Թրքերէնով, թարգմանութեամբ՝ Երուանդ Կոպէլեանի:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Բ. ՄԱՍ

ԺԸ.

Միւսը սկսաւ պատմել հերոսական ու հրաշալի պատմութիւնը, կռիւներով, հրաշէնի հարուածներով, սպանութիւններով, ձերբակալութիւններով, փախուստներով, արիւնալից պատմութիւն մը, որուն միջոցին Մարտիկ աղա եռանդոտ խանդավառութիւններ կ՚ունենար երբեմն...

– Վրան զացի անմիջապէս, չնսատակ հանեցի տարճանակի հարուածով մը, բայց եաեւէս քիւրտ մը դաշոյնի հարուած մը տուաւ թեւիս... նայեցէք, ցուցնեմ, տեղը դեռ մնացած է:

Մարդը կը պատրաստուէր կոր իր հաստ բաճկոնին թեզանիքը վեր քաշել... բայց Մարտիկ աղա, որուն սիրտը, հակառակ դիմացինին բնական խոժոռութեանը, բուխ էր, բողոքեց.

– Ամա՛ն, ամա՛ն, չուզեր... խօսքիդ կը հաւատամ, չարունակէ դուն, – ըսաւ:

Միւսը շարունակեց... շարժումներով, նշան առնելու, զարնելու, փախչելու կամ հարուածելու ձեւերով:

Յաճախ Մարտիկ աղա, որուն երեւակայութիւնը, տարօրինակ այդ պատկերներէն գրգռուած էր, ճշմարիտ սոսկումներ կ՚ունենար, երբ կը տեսնար հերոսին զէնքը նշան առնելը՝ ինքնապաշտպանման կամ փախուստի ձեւ մը կ՚ուրուագծէր:

Միւսը անմոռանալի կերպով կը խնդար քթին տակէն:

– Ինչ նէ, հերիք է, – ըսաւ Մարտիկ աղա: – Ի՞նչ բաներ ըրեր ես, աֆէրիմ... պարտականութիւնդ կատարեր ես ազգին նկատմամբ. հարկաւ ազգը քեզ պիտի վարձատրէ... պէտք է ամէն մարդ իր ձեռքէն եկածին չափ նպաստէ յեղափոխութեան գործին... Նայէ, ես այսօրուան օր, – ըսաւ անհոգ շեշտով մը պատուհանէն դուրս նայելով, – իմ բոլոր հարըստութիւնս այս գործին նուիրած եմ...

– Այո՛, էֆէնտի՛, իրաւունք ունիք, – ըսաւ մարդը, պէտք է ամէն Հայ նպաստէ... բայց մեր ազգը ապերախտ է: Տեսէք, ես այսօրուան օրս, հակառակ իմ մատուցած ծառայութեանս, հերոսութեանս, ուտելու հաց չունիմ... ցամաք հացով օրը իրիկուն կ՚ընեմ կոր, օգնող չկայ...

– Ի՞նչ կ՚ըսես, – ըսաւ Մարտիկ աղա:

– Այո՛, էֆէնտի, – ըսաւ, – գացի շատ մը հարուստներու դիմեցի... ըսի ըրածներս, ըսի թէ պարտականութիւն է մեզի պէտները նայիլ, ապրեցնել... վռնտեցին ինծի...

– Վա՛յ, խայտառակներ, վա՛յ անամօթնե՛ր, վա՛յ, – ըսաւ Մարտիկ աղա... – Հարկաւ իրենց պարտականութիւնն է քեզի պէտները ապրեցնել, – ու կատաղի յարձակում մը մխեց հարուստներուն կողին...

Հերոսին դէմքը ակներեւ ուրախութիւն կը ցոլացնէր: Անշուշտ կը յուսար, թէ Մարտիկ աղա պիտի ընէր ինչ որ այդքան ուժգնութեամբ կը պախարակէր իր նման հարուստներուն քով:

Մարտիկ աղա հանդարտեցաւ, բայց տրամադիր չէր երեւար դրամ տալու: Առաջները շատ փութկոտ էր այդ մասին, բայց Եգիպտոս գալէն ի վեր այս տասներորդ հերոսն էր, որ քակին վրայ կ՚իյնար, ու իր առջի օրերուն խանդավառումը քիչ մը պաղած էր:

– Երթալու է, երթալու, այդ հարուստներէն սատկ ուզելու է... իրաւունքնի՛դ է, պահանջէ ... ի՞նչ ըսելով չեն տար կոր...

Ոտքի ելաւ Մարտիկ աղա, գնաց կախուած տեղէն գլխարկը առաւ, գլուխը դըրաւ ու պատրաստուեցաւ դուրս ելլելու. Հայկական սրճարանը երթալ կ՚ուզէր...

(Շար. 92)

(Շար. Ա. էջէն)

մասնակցի Արիէլ Շարոն: Ի դէպ Արիէլ Շարոն «անբաղձալի» նկատուեցաւ Փարիզի մէջ: Արդարեւ, վերջին օրերուն կ՚ըսուէր թէ Լիքուտի պարագլուխը միտք ունի Փարիզ գալու, բայց, լուրը կը հերքուէր Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան կողմէ: Ֆրանսայի դեսպանատունը փափկանկատութեամբ հասկցուցած էր որ նման այցելութիւն մը փափաքելի չէ: Շարոն, ծանօթ է գլխաւորաբար 1982-ին Սապրա եւ Շաթիլայի (Լիբանան) Պաղեստինցիներու ջարդով եւ վերջերս ալ Մզկիթներու հարթավայրի իր անտեղի այցելութեամբ, որմէ ծագեցաւ պայթուցիկ վիճակ մը.

⁂

Շարաթավերջը համեմատաբար հանդարտ էր տեղւոյն վրայ, եթէ նոյնիսկ կիրքերը չեն հանդարտած: Մէկ Պաղեստինցի սպաննուած էր, իսկ Իսրայէլացիք կը թաղէին խոշտանգուած երկու զինուորները: Իսրայէլացիք որեւէ յանցանք չէին ընդունիր եւ միայն Պաղեստինցիներու վրայ կը թողուն կացութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Ֆրանսա կատարուած հարցախոյզ մը սակայն (ԻՖՕՊ-Լիպերասիոն), Իսրայէլի կը վերագրէ պատասխանատուութիւնը (31%) եւ միայն 15% Պաղեստինցիներուն: Ընդհանուր յուզումը կը տիրէ ու նաեւ մտավախութիւն Ֆրանսայի հրեայ եւ մահմետական համայնքներու յարաբերութեանց համար: Հակահրեայ արարքները բազմացած էին Ֆրանսայի մէջ, թիրախ էին սինակոկ, վաճառատուն, դպրոց եւլն: Կը թուի սակայն որ ոմանք պարզապէս յանցագործ լակոտներու գործն է, ինչպէս պարզուեցաւ այն երեք երիտասարդներէն, որոնք տեղւոյն վրայ ձերբակալուեցան: Նուազի-լը-Սէքի սինակոկին վրայ հրագունդեր նետած էին, բայց, նման արարքներու անցեալ մը ունին եւ այս անգամ ալ առիթէն օգտուած են: Ոչ մէկ կապ ունին պաղեստինեան դատին հետ: Ամբողջ երկրին մէջ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են, 1516 ոստիկան կը հսկեն սինակոկներու վրայ: Վէնիսիէօյի մէջ (Ռոնի նահանգ) Մէնկէթներու սինակոկն է որ յարձակման թիրախ եղաւ, Սթրասպուրկ հացագործի խանութ մը կրակի տրուեցաւ, թէեւ տէրը միայն անունով (Պլում) հրեայ նկատուած է, նոյնիսկ յայտարարած է թէ հրեայ չէ:

⁂

Տեղւոյն վրայ, պաղեստինեան երիտասարդութիւնը կատղած է եւ միայն Հեզպոլլահին կը վստահի այլեւս, ոչ մէկ ձեւով խաղաղութիւն կ՚ուզէ, պատրաստ է մեռնելու: Նախընտրելի է կեանքը կորսնցնել այս ձեւով, քան թէ կամաց-կամաց մեռնիլ, կ՚ըսեն:

⁂

Զուիցերիոյ մէջ, առեւանգուած է իսրայէլացի պահեստի գնդապետ մը եւ արարքը ստանձնած է Հեզպոլլահը, բայց Իսրայէլի համար քաղաքական բնոյթ չունի արարքը, այլ մաֆիական գործ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ, ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ եւ ՖՐԱՆՍԱՅԻ կարգ մը շրջաններու մէջ հեղեղային անձրեւները, ողողումները, կուտակուած ցեխը պատճառ եղան մահերու եւ մեծ վնասներու: Իտալիոյ Աոսթայի ձորին մէջ 7 մեռեալ կար, Զուիցերիոյ Վալէի շրջանը մէկ մեռեալ եւ 15 անհետացածներ, Ֆրանսայի հարաւը՝ Գաներ-սիւր-Մէր, Վիլընէօվ-Լուպէ (Գոթ տ՚Ազիւրի կողմը), բայց նաեւ Սավուա տեղատարափ անձրեւներու տակ մնացին եւ ճամբաները փակուեցան, ինչպէս նաեւ երթեւեկը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Գորսիքայի մէջ ալ մէկ մեռեալ կայ: Կացութիւնը չէր բարելաւուած Հոկտ. 16-ին: Իտալիոյ Փիէմոնի շրջանը բազմաթիւ գիւղեր պարպուած էին:

ՊԻՍԱՐԻՑԻ 15 Եւրոպացիներու վեհաժողովին հրաւիրուած էր Քոսթունիցա, որ բաւական ջուր խառնած էր իր գինիին, ինչ որ թոյլ տուաւ որ մեկնի 200 միլիոն Եւրոյի (1,3 միլիառ Ֆր.) չէքով մը: Բացատրեց իր «ազգայնական» համբաւը ըսելով թէ «մեծ Սերպիոյ մը գաղափարը իմաստ չունի», աւելցնելով՝ «ինքզինքս Սերպ կը զգամ, ինչպէս Լեհ մը Լեհ կը զգայ կամ Ֆրանսացի մը՝ Ֆրանսացի»: Նուիրուած վերադարձաւ Ալեքսանդր Բ. իշխանը:

ՊԵԼՖՈՐԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան Շըվէնըման չընտրուեցաւ հակառակ իր ստացած ձայներուն (50,98%), որովհետեւ ձեռնպահութիւնը շատ մեծ էր եւ չէր ստացած արձանագրուած ընտրողներու 25%-ի անհրաժեշտ մասնակցութիւնը: Պարտի սպասել Բ. շրջանին:

ՄԵՏԻՍԱՅԻ (Ալժերիա) շրջանը շաբաթավերջին 18 հոգի մորթուած են, 12-ը՝ նոյն ընտանիքի մը անդամներն են, մեծամասնութեամբ կին ու երախայ:

ՊՈՍՆԻՈՅ նախագահը՝ Ա. Իզէթպեկովիչ իր հրաժարականը տուաւ, առողջութեան պատճառներով: 75 տարեկան է եւ տասը տարի է մաս կը կազմէր հաւաքական նախագահութեան: Իրեն կը յաջորդէ ութ ամսուան համար, Սերպ մը՝ Զիվքօ Ռատիսիչ:

ՎԱՏԻԿԱՆ հաւաքուած էին, Հոկտ. 15-ին, 250 հազար ուխտաւորներ յոբելենական տարուան ծիրին մէջ, այս անգամ նուիրուած՝ ընտանիքին: Տեղատարափ անձրեւին տակ, Պապը արտասանած է հովուական իր ճառը, ծանրանալով հինգ թեմաներու վրայ. – քրիստոնեայ ամուսնութիւնը, վերամուսնացած ամուսնալուծումները, միասեռական զոյգերը, արուեստական մեթոտներով ծնունդները, մանուկին վախը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արմէն Լիւպէնի (Շահան Շահնուր) յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն՝ Տիկին Էլիզապէթ Օրինէ (բանաստեղծութեան հրատարակիչ, Ռուան) 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Քիպարեան 150 Ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պր. Աքիմ Ժաքին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեանին, Պօղոսեան ընտանիքին եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր եւ ազգականին՝ Տիկին Հիւկէթ Աքիմ Ժաքի մահուան առիթով:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A.
en partenariat avec
la **MEDIATHEQUE MUNICIPALE D'ALFORTVILLE**
dans le cadre de la manifestation
KIOSQUE 2000

vous invitent à la

CONFERENCE-DEBAT

sur le thème :
«ETRE ET RESTER INDIEN EN AMERIQUE»
Intégration — génocide — différence assimilation en Amérique et ailleurs

par **Philippe JACQUIN**
écrivain et professeur d'anthropologie américaine à l'Université de Lyon 2

avec la participation de
Ara KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

Vendredi 20 Octobre à 20h30

Salle Sarkis Minassian, M.C.A.
— entrée libre —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՕԹՔ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21,
ժամը 10.45-էն ժամը 12
Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճար
մասնակցութեամբ՝
«ԷԹՈՒԱԼ ՇԱՆ Ջ'ԷԼԻԶԷ»ի,
8-րդ եւ 16-րդ թաղամասերու,
Քրիստոնեայ եկեղեցիներու, Կաթոլիկէ,
Ուղղափառ եւ Բողոքական:
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉՆԵՐՈՒ ՏՕՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21
Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 20.45-ին
Centre Administratif d'Asnières:

CONFERENCE

NAISSANCE DE L'ARMENIE CHRETIENNE

La Bible, vecteur d'une révolution culturelle
L'adoption du christianisme comme réligion d'Etat

de
JEAN-PIERRE MAHE
Professeur à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes

Mardi 17 Octobre à 20 heures 30
à l'Auditorium du Conservatoire
Mail Menand — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy
— Entrée libre —

Hélène Decaux	**André Santini**
Maire-adjoint déléguée aux Affaires Culturelles	Député-Maire Ancien Ministre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

UGAB

Concert Jeunes Talents
le Dimanche 22 Octobre à 17h

SOIREE FLUTE ET GUITARE
Musiques des XIXe et XXe siècles
Sidonie Euvremer (flûte)
Tristan Manoukian (guitare)

organisé
par le Comité de Paris—Ile-de-France de l'UGAB

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)
— Participation : 50 F —

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE de la CONSECRATION de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

CONFERENCE
Samedi 21 Octobre à 20 heures 30
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz

Conférence · Débat
sur
l'Eglise Apostolique Arménienne

Mgr KAREKINE BEKDJIAN
Archevêque Prélat des Arméniens d'Allemagne
«L'Organisation de l'Eglise Apostolique Arménienne et son fonctionnement»

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Lyon et Rhône-Alpes
«Dogmes de l'Eglise Apostolique Arménienne»

Rév.-Père KOURKEN AGHABABIAN
Universitaire du Séminaire de Théologie d'Armache (Allemagne)
«Histoire spirituelle de l'Eglise Apostolique Arménienne et son avenir»

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
— **Cathédrale Arménienne** —
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.
Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI
18 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.016 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.016

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ - ԻՍՐԱՅԷԼ

ՇԱՐՄ ԷԼ ՇԷՅԽԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՏԵՂԻՈՅՆ ՎՐԱՅ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ
2 ՄԵՌԵԱԼ, ԵՒ 60 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հոկտ. 16, Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ կը սկսէր Շարմ էլ Շէյխի հանդիպումը, որ աւելի ջլամաշ մըն էր, քանի Պարաք եւ Արաֆաթ իրարու ձեռք սեղմելէ ետք, ոչ մէկ խօսք կը փոխանակէին: Գլինթընի կը մնար երթուղարձեր ընել, փորձելով համոզել մէկն ու միւսը: 16 ժամերու խօսակցութիւններէ ետք, կ՚որոշուէր քանի մը ժամ հանգիստ ընել եւ վերսկսիլ խուլերու երկխօսութիւնը, Երեքշաբթի առտու, Փարիզի ժամով 8-ին: Գլինթըն քանի մը ժամով յետաձգած էր իր վերադարձը:

Արաֆաթ եւ Պարաք Եգիպտոս գացած էին արեւմտեաններու, ՄԱԿ-ի ճնշումին տակ, բայց, երկուքն ալ, ի վերջոյ, կախում ունին նախ իրենց ժողովուրդներէն, հանրային կարծիքէն, ծայրայեղ տարրերէն եւ որեւէ զիջում ընելու տրամադիր չէին ի յառաջագունէ: Գլինթըն, սկիզբէն ազդարարած էր. - «Յաջողութեան գործընթացին ապագան եւ շրջանի կայութիւնն են խնդրոյ առարկայ եւ մենք մեզի չենք կրնար թոյլ տալ ձախողիլ»:

Արտաքին նախարարները, ներառեալ տիկին Օլպրայթ, յաջորդական հանդիպումներ կ՚ունենային կարենալ բանաձեւ մը պատրաստելու համար, բաղկացած երեք կէտերէ:

Ի՞նչ կ՚ուզէին կողմերը:

ԻՍՐԱՅԷԼ. -

- Պաղեստինեան բիրտ ուժի գործածութեան անմիջական դադարը:
- Համասի եւ Իսլամական Ճիհատի, ներառեալ դատապարտուածներու, ազատ արձակուած բանտարկեալներու վերաբանտարկութիւնը:
- Թանզիմի (Ֆաթահի զինուորական ուժը) քաղաքացօրէն ապազինումը:
- Պաղեստինեան մեդիաներու ուժի դիմելու դրդումներու դադրեցումը:
- Իսրայէլեան եւ պաղեստինեան ապահովութեան ուժերու գործակցութեան վերահաստատումը:
- Ռամալլահի իսրայէլացի երկու զինուորներու խոշտանգումին պատասխանատուներուն դատումը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ. -

- Իսրայէլեան բիրտ ուժի գործածութեան դադրեցումը, նաեւ պաշարման վիճակի, փամփուշտի եւ հրասայլերու գործածութեան:
- Իսրայէլեան ուժերու քաշուիլը պաղեստինեան քաղաքներէ եւ գիւղերէ եւ պաղեստինեան հողամասերու բացուիլը:
- Ստեղծումը քննիչ միջազգային յանձնախումբի մը, որու պաշտօնն ըլլայ ճշդել բռնութեանց յառաջացման պատասխանատուութիւնները:
- Այսրյորդանանի եւ Գազայի նորահաստատ հրեաներու ապազինումը:
- Դադրեցումը արաբական գրաւեալ հողամասերու եւ հրէական համայնքներու տարածումը խաղաղութեան բանակցութեանց ընթացքին:
- Վերաբացում սահմաններու եւ Գազայի օդակայանին, վերսկսում պաղեստինեան արտածումներու եւ անվնասելի եւ դեղի յանձնում պաշարուած քաղաքները եւ գաղթակայանները:

Այս կէտերէն ոչ մէկուն շուրջ կարելի եղած է համաձայնութեան եզր մը գտնել: Ինչ կը վերաբերի միջազգային յանձնախումբի մը ստեղծման, որ պաղեստինեան պահանջ մըն է եւ կրնայ ըլլալ ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ, Իսրայէլի վճռական մերժումին կը բախի: Իսրայէլ կը հաւանի եթէ ան ըլլայ Միացեալ-Նահանգներու հովանաւորութեան տակ: Այս իսկ, սակայն, անուղղակի խոստովանութիւն մը կարելի է նկատել, այլապէս Իսրայէլ պէտք է համաձայնէր ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան, որ աւելի տրամաբանական է, գոնէ անկողմնակալութեան դետնի վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, 16 ժամ ետք, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած էր, անել կացութիւն մը ստեղծուած էր եւ մեծ յոյս չկար որ բան մը փոխուի քանի մը ժամուան երկարաձգումով:

Տեղւոյն վրայ բախումները չէին դադրած: Երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած էին, 13 տարեկան տղեկ մը եւ ոստիկան մը, 60 ուրիշներ ալ վիրաւորուած էին:

Ներկայ մթնոլորտը շատ հեռու է 1993-ի Օսլոյի համաձայնագրէն որ մեծ յոյսերու դուռ բացած էր: Իրաց այս կացութեան մէջ, պաղեստինցի երիտասարդներու օրինակն է լիբանանեան Հեզպոլլահը, որ ընդհանրապէս յաղթած է Իսրայէլացիներուն հարաւային Լիբանան եւ ստիպած որ քաշուին:

Փարիզի մէջ, վարչապետ Լ. Ժոսփէն, Հոկտ. 16-ին ընդունեցաւ կրօնապետերը (հրեայ, մահմեդական, կաթողիկէ, բողոքական) եւ տեսակցութեան աւարտին, յայտարարեց որ պայթակլեցուցիչ եւ անհանդուրժելի դտած էին կրօնական հաստատութեանց դէմ յարձակումները: Հրեայ համայնքը ապահովութեան բացառիկ միջոցներ կը պահանջէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի շուրջ 80 հազարնոց Թուրք համայնքին անունով Թրքական միութիւնները կոչ մը ուղղած են Ֆրանսայի կառավարութեան, Խորհրդարանին ու հանրային կարծիքին որպէսզի ժխտական դիրք գրաւեն ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան: Կոչով անգամ մը եւս կրկնուած են Թրքական ուրացումին հիմնական տեսակէտները թէ 1915-ին կատարուածին ցեղասպանական բնոյթը պատմաբաններու կողմէ հաստատուած չէ, թէ միակ յանցաւորը Թուրքերը չեն, եւլն.:Ապա կոչին հեղինակները աւելցուցած են թէ կը նախընտրեն անցեալի «haaa-bakag» ցաւերը գործակցութեան ու խաղաղութեան վերածել, հաշտութեան մէջ ապրիլ Ֆրանսայի ծագումով հայ քաղաքացիներուն, Թուրքիոյ 70 հազար Հայերուն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Հոկտ. 17-ի Թուրք մամուլը կ՚արձագանգէ այն հերքումին որ տրուած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ որպէս պատասխան Վան գործողութեան մասնակիցներէն Գէորգ Կիւզէլեանի պնդումին: Ան ըսած էր թէ իրենք իրենց արարքին վերջ տուած են երբ Թրքական իշխանութիւնները ազատ արձակած են 15 քաղաքական բանտարկեալներ («Յառաջ», Հոկտ. 17): Թուրքիոյ Արտաքին գործերու Նախարարութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարը ըսած է թէ ճիշդ չեն այդ պնդումները եւ թէ նման սակարկութիւն տեղի ունեցած չէ:

Գ. Կիւզէլեանի ըսածներուն հակադրած է Վան գործողութեան ընթացքին զոհուած Թուրք ոստիկանին կինն ալ, պահանջելով որ պաշտօնական բացատրութիւն տրուի Գ. Կիւզէլեանի պնդումին մասին քանի որ անով կը վարկաբեկուի Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 16/17)

ԳՈՒԼԻԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՅՈՒՍԱՅ

Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարը Վ. Գուլիեւ Մոսկուայի մէջ ռուս իր պաշտօնակիցին հետ հանդիպումին ըսած է թէ Ռուսաստան մեծ ազդեցութեան տէր է Կովկասի գործընթացներուն վրայ ու այդ առումով իրենք յոյս ունին որ անոր գործօն մասնակցութեամբ լուծում կը գտնուի Ղարաբաղի հարցին: Երկու նախարարներու հանդիպումին քննարկումի նիւթ եղած է նախագահ Պուտինի Բաքու կատարելիք այցը. Գուլիեւի համոզումով այդ այցը կը խթանէ ռուսեւազրպէյճանական գործակցութեան զարգացումը:

ԼՂՀ
ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ԲԱՔՈՒԻ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻՆ

Հոկտ. 16-ին ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը պատասխանած է Բաքուի մեղադրանքներուն որոնք թիրախ առած են ԼՂՀ - Հայաստան գործակցութեան յուշագիրը եւ ԼՂՀ Խորհրդարանին յղուած օրինագիծը որով կը նախատեսուի վարչական շրջաններու պատմական անունները վերահաստատել: Յայտարարութիւնը յիշեցուցած է թէ նոյնիսկ խորհ. օրով Ղարաբաղի վարչատարածքային բաժանման հարցերը կը գտնուէին ղարաբաղեան իշխանութեան իրաւասութեան մէջ: Ապա շեշտած է թէ կառավարութեան ներկայի գլխաւոր հարցն է Ազրպէյճանի զինեալ յարձակումին հետեւանքներուն ջնջումը եւ բնակչութեան համար կեանքի բնականոն պայմաններու ստեղծումը:

ԼՂՀ Արտաքին գործերու Նախարարութիւնը միջազգային հանրութեան ու շահագրգիռ առեւտներու ուշադրութեան յանձնած է այն պարագան որ Բաքուի նըման բնոյթի քայլերը յարիր չեն շրջանին մէջ խաղաղութիւն եւ կայունութիւն հաստատելու անոր ղեկավարներուն յայտարարութիւններուն: Շեշտուած է նաեւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ հիւսիսային շրջանը աղէտեալ գօտի հռչակուեցաւ այն աւերներէն ետք, զորս գործեցին տեղատարափ անձրեւները: Բազմաթիւ գիւղեր քարուքանդ են, անհետացած՝ ջուրերու տակ կամ ցեխի մէջ: Աոսթայի ձորին մէջ է ամէնէն ծանրակշիռ կացութիւնը: 13 մեռեալ կար եւ 15 անհետացածներ, չորս օրուան մէջ երկու ամսուան չափ անձրեւ տեղացած է: Հոկտ. 17-ին, յոյս կար որ անձրեւը դադրի: Նոյնքան ծանր էր Զուիցերիոյ կացութիւնը, Վալէի շրջանը, ուր ամէնէն աւելի վնաս կրած է Կոնտօ որ հողասահքի զոհ գացած է, ծանր է Պրիկի վիճակն ալ:

ՍԵՎԻԼԼԱՅԻ (Սպանիա) մէջ է այս անդամ որ զինուորական բժիշկ մը սպաննուած է իր դարմանատան մէջ իսկ: Այս մահափորձն ալ ԷԹԱ-ին կը վերագրուի: Ենթադրեալ յարձակողներէն մէկը ձերբակալուած է, երկրորդն ալ ուսէն վիրաւորուած, յաջողած է խոյս տալ: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր րժ. Գարինանոս ԷԹԱ-ի 15-րդ զոհն է: Վարչապետ Ազնար յետաձգեց Ասիա կատարելիք պաշտօնական այցելութիւնը:

Ժ.-Գ. ՄԵՐԻԻ տեսերիզին թերթօնը կը շարունակուի եւ Հոկտ. 16-էն երեք անձեր դիպահ կը մնային: Ասոնք էին տուրքերու մասնագէտ երկու փաստաբանները՝ Ալէն Պըլօ եւ Ալէն Կիյու (որոնց քովը մնացած էր խնդրոյ առարկայ տեսերիզը երեք տարի) եւ Արնօ Համըլէն որ պատրաստողն էր եւ Մոնտի յանձնողը: Զանազան խուզարկութիւններ ալ կատարուեցան դտնելու համար բնօրինակը, զոր Տոմինիք Սթրօս-Քահն ուր դրած ըլլալը չի գիտեր: Ցարդ, Պըլօ, Կիյու եւ Համըլէն չեն համաձայնած տեսերիզին պատմականին շուրջ եւ արդարադատութիւնը կ՚ուզէ ճշմարտութիւնը երեւան հանել:

ՍԵՐՊԻՈՅ մէջ կարելի եղաւ համաձայնիլ փոխանցման շրջանի կառավարութեան մը կազմութեան շուրջ, Քոսթունիցայի (Սերպիոյ Ժողովրդավար Ընդդիմութիւն), Միլոսեւիչի (Ընկերվարական) եւ Վերածնունդի սերպ Շարժում կուսակցութիւններու հաւանութեան շնորհիւ: Նոր վարչապետը ընկերվարական պիտի ըլլայ, բայց, իր բոլոր որոշումները պիտի տրուին փոխ-վարչապետներու հաւանութեամբ, որոնք անդամներ են համաձայնագիրը ստորագրող ոկուսակցութեանց: Երեսփոխանական ընտրութիւնները պէտք է տեղի ունենան Դեկտեմբեր 24-ին:

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, Հոկտ. 18-ին, կը ձըգէր Աշխատանքի նախարարութիւնը, ամբողջութեամբ նուիրուելու համար Լիլի թաղապետական ընտրապայքարին, քանի կ՚ուզէ քաղաքապետ դառնալ: Նախքան մեկնումը, Հոկտ. 17-ին, կարելի դարձած էր համաձայնութեան գալ գործազրկութեան (ԻՒՆԷՏԻՔ) Ապահովագրութեան շուրջ: Հաւանական կը նկատուէր որ Մ. Օպրիի նախարարութիւնը ստանձնէ Էլիզապէթ Կիկու:

ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստան – Արցախ շուրջ տասնամեայ անկախութեան ընթացքին մէջ անջնջելի արատներ կը մնան 1999 Հոկտեմբեր 27–ի եւ յաջորդ Մարտ 22–ի ահաբեկչական արարքները: Առաջինը գլխատեց Հայաստանի ղեկավարութեան տիրական դէմքերը, վերջ տալով անոնց կեանքին. երկրորդը գրեթէ նոյնը ըրաւ Արցախի մէջ ուր թէեւ կեանք չզոհուեցաւ, բայց կատարուեցաւ իշխանութեան վերին դասը տապալելու, ապակայունացնելու գործը: Հայաստանի մէջ օրէ օր Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ձեռքը կեդրոնացող իշխանութեան մէջ վարչապետին ու մանաւանդ Ազգային Ժողովի նախագահին ծանրութենէ զուրկ, գրեթէ պարագայական ներկայութիւնը եւ Արցախի դատավարութեամբ ուշագրաւ դարձող հակամարտութիւնները, ոչ համոզիչ տարրերու յայտնութիւնը, զարկ կուտան այս համոզումին: Արդէն, այն երեւոյթը թէ տարին մը ի վեր նոյնիսկ բացուած չէ Երեւանի արարքին դատավարութիւնը, պատճառած զարմանքին հետ կը չէզոքէ վախերը թէ ոչ մէկ աճապարանք կայ եղածը բացայայտելու, չարագործները պատժելու: Ու երկու պարագաներուն ալ, ղեկավար դիրքերէ յուսախաբ, անոնց հանդէպ անտարբեր բազմութիւններու կրաւորական կեցուածքը գրեթէ բարիք մըն է արարքներու գլխաւոր պատասխանատուներուն համար:

Առօրեայ զարգացումներու յորձանքին մէջ այս երկու արարքներուն ու անոնց կապուած պարագաներու յիշեցումին պատճառ են Աշոտ Մանուչարեանի մեկնաբանութիւնները որոնք տրուած են հարցազրոյցի մը ընթացքին, «Առաւօտ»ին (Սեպտեմբեր 27 եւ 28): Լիլիթ Աւագեանի վարած զրոյցը ուշագրաւ է խորագիրէն իսկ որով կը կրկնուի Ա. Մանուչարեանի համոզումը թէ «Նախագահը պէտք է բանաձեւ գտնի ներում շնորհելու 22–ի գործով անցնող մեղադրեալներուն»:

Ղարաբաղ Կոմիտէի առաջին օրէն ամէնէն լայն ժողովրդականութեան տէր դէմքերէն Ա. Մանուչարեանի անունը վերջերս լրատուութիւններու մէջ տեղ գտաւ Ղարաբաղի մէջ Մարտ 22-ի ահաբեկչութեան դատին առընչուած լուրերուն մէջ. նշուեցաւ թէ ան այդ թուականէն քիչ ժամանակ առաջ փորձած էր հարթել ԼՂՀ նախագահին եւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի միջեւ լարուած կացութիւնը: Զրոյցը կը սկսի այդ միջնորդութեան նշումով. ան հարկաւոր դարձած է, քանի որ, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Մանուչարեան, 1998-ի իշխանութեան փոփոխութենէն ետք սկսած են սուր ընոյթ ստանալ Ս. Բաբայեանի յարաբերութիւնները ոչ միայն Նախագահ Ա. Ղուկասեանի, այլ նաեւ Ռ. Քոչարեանի ու Ս. Սարգսեանի հետ: Արցախի ու նաեւ Հայաստանի իշխանութեան վերնախաւին առընչուած այդ կացութեան մասին Ա. Մանուչարեան կ'ըսէ թէ ան հետեւանք էր ուժի լծակները ունենալու, կամ կորսնցնելու ընթացքին. այդ մրցումին մէջ ծագած ճակատումները շահարկուած են «դուրս»ին կողմէ: Առաջքը առնելու համար ստեղծուած մեծ վտանգին, անոր գիտակցողները կը ձգտէին հարթել կնճիռները, կ'ըսէ Ա. Մանուչարեան. զանազան դէմքերու հետ իր ունեցած զրոյցներուն նկատած է որ մեծագոյն ըմբռնումը ցոյց տուած են Ս. Բաբայեան եւ Ա. Ղուկասեան: Անոնք փորձած են նաեւ հարթել Արցախ - Հայաստան լարուած յարաբերութիւնները:

Միջնորդական իր նախաձեռնութիւններէն առաջ ինք հանդիպում ունեցած է շատերու հետ որոնցմէ կը չէզոքէ Հոկտեմբեր 27–ի զոհ, վարչապետ Վազգէն Սարգսեանը, ըսելով թէ ան մերժած էր լրջօրէն: Յետագայ բացատրութենէն յայտնի կը դառնայ որ Ռ. Քոչարեանի Հայաստանի նախագահ դառնալէն ետք, ունեցածէն աւելի համեստ դերով գոհանալու մղուած է Ս. Բաբայեան: «Բաբայեանին թելադրւում էր խաղի հետեւեալ կանոնը. ամէն մէկը ձայն ունի ըստ կուտակած քաղաքական կապիտալի, այսինքն՝ իր ազդեցութեան ոլորտում գտնուող պատգամաւորների, կուսակցութիւնների, ինչպէս նաեւ ֆինանսական միջոցների, ուժային լծակների» կը բացատրէ Ա. Մանուչարեան: Ս. Բաբայեան ընդունելով մարտահրաւէրը, ձգտած է աւելի զօրացնել իր ուժի լծակները: ԼՂՀ նախագահին եւ Ս. Բաբայեանին առաջարկած է «Արցախ – Հայաստան» խորհրդակցական մարմնի մը կազմութիւնը. ան պարբերական նիստերով պիտի օգնէր հարցերու մասին ընդհանուր յայտարար գտնել կողմերուն միջեւ: Թէ՛ Ա. Ղուկասեան, թէ՛ Ս. Բաբայեան, թէ՛ Վ. Սարգսեան ընդունած ըլլալով հանդերձ առաջարկը, կարելի չէ եղած այդ մարմինը ստեղծել: Զրուցավար Լ. Աւագեան փակագիծի մէջ կ'աւելցնէ թէ ըստ իր տեղեկութեան, անոր դէմ գտնուած է Ռ. Քոչարեան:

Այդ մարմնին ձախողութենէն ետք յարաբերութիւնները շարունակուած են լարուիլ, յանգեցնելով ներկայի ծանօթ կացութեան: Անոր մէջ, հետաքրքրական է տեսնել որ Ա. Մանուչարեան Մարտ 22–ի մահափորձին քրէական մանրամասնութենէն աւելի կարեւոր կը նկատէ այլ ազդակներ. իրեն համար էականը այն է որ «Այսօր Հայաստանը որպէս միասնական կամքի միաւոր, որն ի վիճակի է ինչ որ բանի դիմադրելու, չկայ»: Այս հեղինակազուրկ եւ ուժաթափ վիճակը կը բացատրուի արեւմտեան երկիրներու, գլխաւորաբար ԱՄՆ–ու եւ Ֆրանսայի անհանդուրժողութեամբ: Ա. Մանուչարեան ըսելէ ետք թէ Հայաստանի մինչեւ 2000 Մայիս ձեռք բերած իրական կարգավիճակը անընդունելի էր «աշխարհի այսօրուայ տէրերի համար», ուղղակի կը մեղադրէ վերոյիշեալ երկու երկիրները որոնք «վերջին տարիներին քայքայիչ գործունէութիւն են ծաւալել Հայաստանում, նպատակ ունենալով վերացնել Հայաստանը որպէս կամք ունեցող միաւոր, Հայաստանի կառավարման, ողջ քաղաքական համակարգը վերածելով կամակատարի»: Կ'ուզէ որ Հոկտեմբեր 27-ի եւ ապա Մարտ 22-ի պատահարները նկատի առնուին ամէն բանէ առաջ այդ շրջարկին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի իր միջնորդութեան անյաջող մնալուն, անոր պատճառ եղած են շարք մը անձեր, ուժեր, կառոյցներ որոնք աշխատած են ամէն բան ընել որ ճակատումները ոչ միայն չպակսին, այլեւ աւելի շեշտուին: Ատիկա հետեւանքն է «դուրսի կառոյցների»ուն որոնք թէ անմիջականօրէն գործած են, թէ՛ հայաստանեան գործընկերներու, այսինքն՝ «գործիքների» միջոցով: Պէտք է բացայայտուին այդ բոլորը, որպէսզի կործանիչ ընթացքը չշարունակուի:

"Ինչո՞ւ է Արեւմուտքն ուզում այսպէս վարուել Հայաստանի հետ եւ դա ինչո՞ւ չի անում Վրաստանի եւ Ադրբեջանի հետ" հարց կուտայ Ա. Մանուչարեան, ապա ինք կը պատասխանէ իր հարցումին. "Հայաստանը, ներառեալ Արցախը, այս տարածաշրջանում դարձել էր ինքնուրոյն գործօն, անկախ՝ ներքին վերիվայրումներից, պահպանելով միացեալ կամքի դրսեւորման ունակութիւնը: Արեւմուտքի համար այս տարածաշրջանում իրականացուող քաղաքականութեանը սա խանգարում էր":

Ինչ կը վերաբերի զուտ Արցախին, Արեւմուտքին «գործիք» դարձածներու համար առաջին խնդիր էր Բաբայեան - Ղուկասեան ճակատումը՝ ա՛լ աւելի լարել: Այդ գործին լծուեցան, կ'ըսէ Ա. Մանուչարեան, «շատերը՝ պետական, տնտեսական գործիչներից»: Մարդիկ որոնք որակով շատ աւելի ցած էին, քան այդ երկուքը եւ այդ մարդիկը այսօր հանդէս կուգան որպէս վկայ եւ մեղադրող: Ամբողջ նպատակը պառակտումի վիճակին խորացումն է Ա. Ղուկասեանի ու Ս. Բաբայեանի միջեւ որոնք «երկուսն էլ Արցախի դիմադրութեան համակարգի հիմքն էին կազմում»: Եւ որոնք «արդէն բաւականաչափ հեղինակազրկուեցին»:

Ա. Մանուչարեանի ըսածներուն ամէնէն ծանրակշիռ մասը կը կազմէ այն որ Մարտ 22–ի արարքը շատ կարեւոր էր Արեւմուտքի համար: Կը դնէ ամբողջ բեմադրութիւնը. "Եթէ ամէն ինչ ըստ նախագծածի զարգանար, սպանուելու էր Ղուկասեանը, չէզոքացուելու Բաբայեանը (որպէս կազմակերպիչ), իսկ նրանց փոխարինող ցանկացած այլ անձինք, անկախ իրենց մարդկային արժանիքներից, էապէս աւելի թոյլ էին լինելու դիմադրութեան իմաստով":

Երբ զրուցավար լրագրողուհին հարց կուտայ թէ նշուած երրորդ ուժը կարելի՞ է օրինակ ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանը նկատել, Ա. Մանուչարեան կը պատասխանէ. «Ես առաջին հերթին նրան նկատի չունեմ, չնայած չի բացառում նրա մասնակցութիւնը»: Ինք շատ կարեւոր նկատելով հանդերձ մահափորձին հեղինակին հարցը, կ'ըսէ թէ ան կարեւորագոյնը չէ: Բուն խնդիրը հոն է որ Արեւմուտքը աւարտած է իրեն հնազանդ խումբի մը կազմութիւնը որ Ղուկասեան – Բաբայեան ճակատումէն օգտուելով պիտի փորձէ Արցախի իշխանութիւնը գրաւել: Ինք յիշուած երկու դէմքերուն ալ ընթացքին մէջ անընդունելի բաներ տեսած է, սակայն, Արցախի ապահովութիւնն ու Հայաստանի յետագայ խնդիրները բացարձակ գերակայութիւն ունին, համեմատած՝ մնացած բոլոր հարցերուն: «Եւ այս խնդիրները պահանջում են այլեւս վերջ դնել Ղուկասեան – Բաբայեան առճակատման պղտոր աղբիւրից սնուող մեր հակառակորդների հաշուարկներին եւ նպատակներին» կ'ըսէ Ա. Մանուչարեան: Ու այդ հաշուարկներուն, նպատակներուն առջեւ պատուար կանգնելու համար կ'առաջարկէ հետեւեալը. կասեցնել 22–ի դատական գործընթացը ու անոր առընչուած ճակատումներուն հոլովոյթը, «մեղադրեալներին ներում շնորհելով»:

Կարելի կրնա՞յ ըլլալ նման բան. Մանուչարեանի կարծիքով՝ այո՛, եթէ Ս. Բաբայեան յաջողի հաւատացնել իրմէ դժգոհութեան տէր ժողովուրդին թէ անցեալի դառնութիւնները պիտի չկրկնուին, իսկ նախագահը՝ գտնէ ձեւեր անկարելի դարձնելով ապագայի նկատմամբ թէ՛ իր, թէ՛ Ս. Բաբայեանի սահմանած պարտաւորութիւններէն խուսափելու հեռանկարը: Մանուչարեան վստահ է թէ կա՛ն այդ ձեւերը եւ եթէ Ա. Ղուկասեան այդ ճանապարհը ընտրէ, թէ՛ ինք, թէ՛ շատ ուրիշներ պատրաստ կ'ըլլան նպաստելու:

Իրենց ծանրակշիռ բնոյթին համեմատութեամբ, տրամաբանական լուրջ կառուցուածքի տէր են Ա. Մանուչարեանի վարկածները: «Դուրս»ի ուժերու կողմէ Հայաստանի ու նաեւ Արցախի տկարացման տեսակէտը հիմնաքարն է այդ կառոյցին. ու արդէն իր մատնանշածին չափ մռայլ նախընթացներ ալ ընդգծած են այդ պարագան: Կը բաւէ յիշել Մեղրիի փոխանակումին առընչուած խնդիրը ու անոր շրջանակին մէջ ամերիկեան տոլարներու խօսուն գործօնը, Գիւմրիի ամայացումի ծրագրին մէջ նոյն հասցէին մատնանշումը («Յառաջ», Օգոստոս 18), կամ Եւրոպայի անդամակցութեան համար Հայաստանը թրքական եւ ադրբեջանական պաշարումին ենթարկելու հեռանկարը («Յառաջ», Հոկտեմբեր 11):

Կարելի չէ ժխտել ըսուածն ալ թէ դուրսէն Հայաստանի ու Արցախի ուղղուած այդ նոյն ջանքերը եթէ նոյնիսկ ծագում չառին, բացայայտ կերպով աշխուժացան 1998–էն ասդին. շրջան մը որ կը յատկանշուի երկու պետութիւններուն մէջ ալ երկու «նոր»երու իշխանութեան անցքով. Հայաստանի նորութիւնը եղաւ Արցախէն նախագահի մը ընտրութիւնը, իսկ ԼՂՀ–ին՝ Ղրիմէն Ա. Դանիէլեանի վարչապետութիւնը: Յատկապէս երկրորդին պարագային, բաւական իմաստալից կ'ըլլան Ա. Մանուչարեանի բացատրութիւնները, երբ մարդ յիշէ թէ Հոկտեմբեր 27–ի ոճիրին վաղորդայնին իսկ հայաստանեան լրատուներ լոյսին բերին անոր ու գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանի ղրիմեան կապերուն հաւանականութիւնը: Ատիկա, հակառակ Ա. Դանիէլեանի սուր ժխտումին, ոչ միայն չհերքուեցաւ, այլ նաեւ յետագայ տուեալներ ունեցաւ: Այս առումով ուշագրաւ էր վերջերս հրապարակ իջած հարցականը թէ ո՛ւր կը ծառայէր Արցախի ոճրափորձը եւ որով Ա. Դանիէլեան կը զետեղուէր գլխաւոր դիրքի վրայ:

Ստեփանակերտի մէջ ընթացող դատավարութիւնը պիտի կարենա՞յ անվերապահօրէն ընդունելի բացատրութիւն բերել մտքեր պղտորած կասկածներու, վախերու: Հոս եւս նախընթացները քաջալերող չեն, յատկապէս լրագրող Վ. Աղաջանեանի դէմ նոյնինքն վարչապետին հակազդեցութեամբ ցոյց տրուած վերաբերումը նկատի առած: Ու կարելի՞ է անտեսել գլխաւոր ամբաստանեալի աթոռին վրայ զետեղուած Ս. Բաբայեանի պոռթկումը որով գոչած է թէ եթէ ինք ըլլար ոճրափորձին հեղինակը, նախագահութեան ամբողջ շէնքը օդը կը հանէր եւ չէր գոհանար միայն վիրաւորելով:

Շատ բաներու մասին մտածելու կը մղեն Ա. Մանուչարեանի արտայայտութիւնները. անոնց տրամաբանութիւնը բաւացի միակ ելքի կը վերածէ որպէս լուծում առաջարկուածը: Ա. Ղուկասեան կրնայ միայն Ս. Բաբայեանի ներում շնորհելով խանգարել Արցախի ու հետեւաբար նաեւ Հայաստանի ուղղուած արտաքին խաղերը, ապահովելով կարեւորագոյն երկու դէմքերու՝ իր ու Պաշտպանութեան նախկին նախարարին արդիւնաւոր նկատուած գործունէութիւնը:

Առաջին մակարդակի վրայ ամբողջ հարցը հոն է որ Նախագահ Ա. Ղուկասեան կ'անսա՞յ, կրնա՞յ անսալ Մանուչարեանի թելադրանքին ու առաջին քայլը առնել բազմապատիկ հզօր «դուրս»ի մարտահրաւէրին պատասխանելու: Դատավարութեան ծանօթ ընթացքն ու Ս. Բաբայեանը ամէն օր աւելի վարկաբեկելու թափանցիկ միտումը մեծ յոյս չեն ներշնչեր այդ ուղղութեամբ:

Կայ հարցին մէջ երկրորդ մակարդակ մըն ալ որ կը վերաբերի Ա. Մանուչարեանի «դուրս»ի հասցէներուն: Անկարելի՞ է որ նոյն վարկածները հիմնուին ոչ թէ Արեւմուտքի, այլ՝ օրինակ, Ռուսաստանի գերակատարութեան վրայ որուն պարագային ալ դժուար չէ գտնել պատճառներ որոնք անմաղձալի ընեն ինքնակամ վարուելու կարողութեան տէր Հայաստան – Արցախ մը:

Ինչ որ ալ ըլլայ տարբերակը, էականը այն է որ յաջողութիւն գտած է հայկական զոյգ պետութիւնները տկարացնելու նպատակը, ուրկէ՛ ալ եկած ըլլայ անիկա, ներսէն կամ դուրսէն, Արեւմուտքէն, կամ հիւսիսէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Գրում են Հոլանտիայից

ՀԱՅ ԿԱՆԱՅՔ ԱՅՍՏԵՂ ԹՈՒՐՔ ԵՆ ԴԱՌՆՈՒՄ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԼՔԱԾ ԱՄԷՆ ՀԱՅ (ԻՆՁ ՀԵՏ ԱՅԴՊԷՍ Է) ՆՈՐ ՍԿՍՈՒՄ Է ՀԱՍԿԱՆԱԼ, ԹԷ ԻՆՁ Է ԹՈՂԵԼ ԵՏԵՒՈՒՄ, ԵՒ ԻՆՁ Է ԿՈՐՑՐԵԼ

Ամբողջ Եւրոպան մեր հայրենակիցներն են: Ուր նայում ես՝ Պելժիա, Հոլանտիա, Սպանիա... Ամէն քայլի, փողոցում, խանութում մերոնք են՝ երեւանցիներ, գիւմրեցիներ, արովեանցիներ, մարտունեցիներ...

Մինչեւ ո՞ւր:

Այս երկրներ գալիս են փախստականներ բոլոր երկրներից: Եւ կարող եմ ձեզ հաւատացնել ամենաթշուառ վիճակի մէջ մեր հայրենակիցներն են:

Եւրոպա հասնելուն պէս հայկական անձնագրերը պատռում են իսկոյն, եւ Հայերը գնչուների պէս դառնում են անտուն, անհայրենիք, հազարներով, հարիւրներով:

– Մենք երկիր չունենք:
– Դա մեր երկիրը չէ:
– Մենք Հայ չենք:
– Ես ատում եմ Հայաստանը:
– Ով գոփում է, թող նա էլ մնայ:
– Իմ երեխան սովից չի մեռնելու անտէր դժոխքում:

Ահա այսպէս են խօսում մեր Հայերը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ԿԻՍԱՆԴՐԻՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻՆ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 7–8-ին Գարեգին Բ. Արարատեան թեմը այցելած է, բացումը կատարելու համար Օշականի նորոգուած եկեղեցիին եւ օծելու Մուղնիի վերաբացուած եկեղեցիին Ս. սեղանը: Հոկտեմբեր 7-ին Կաթողիկոսը յարգանքի տուրք մատուցանած է իր նախորդին՝ Գարեգին Ա.ի, որուն կիսանդրիին բացումը կատարուած է Էջմիածնի Մայր Աթոռին մէջ:

Գերմանիա կամ Հոլանդիա հասնելուն պէս, իսկ Եւրոպան զարմանում է, թէ Հայաստանում, որ արդէն գրեթէ Եւրախորհրդի անդամ է, եւ ամէն ինչ այնտեղ «OK» է, արդեօք մարդ մնա՞ց, թէ ոչ:

Եթէ տեսնէք հայ մայրերին՝ երեխաներին գրկած, սնիները ձեռքերին ճաշի հերթ կանգնելիս, եթէ տեսնէք հայ տղերքին «super market»-ներից գողութիւն անելիս եւ բռնուելիս, լաց կը լինէք:

Գողութեան համար այս երկրներում առնուազը 10–15 օր են տալիս: Եւրոպայում մենք արդէն գող ազգի անուն ունենք, բոլոր բանտերը հայ տղաներով ու հայ աղջիկներով են լցուած:

-Ոչ ոք ետ չի գնայ, աւելի լաւ է, գողութիւն անեմ, քան գնամ էն սոված, ճահիճ երկիրը, – սա են ասում բոլորը:

Իսկ ծերունիներն ու հայ մամիկները. եթէ տեսնէք 70-ամեայ հայ տատիկին խանութից պանիր գողանալիս, կ'անիծէք աշխարհն ու ամէն ինչ:

– Բալա ջան, ասա, ի՞նչ անեմ, – արտասւում են նրանք:

Սա է իրականութիւնը:

Բոլոր հայ կանայք այստեղ թուրք են դառնում (Ադրբեջանցի), քանի որ եթէ ամուսինը հայ է, իսկ կինը թուրք (խառն ամուսնութիւն), ապա պետութիւնը ստատուս է տալիս:

Այսպէս ուրեմն, բոլոր տղամարդիկ հայ են մնում, որովհետեւ չեն կարող թուրք դառնալ (թլփատման պատճառով), իսկ կանայք առանց բացառութեան՝ թուրք:

Կ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Իրաւունք», Հոկտ. 6/12

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՛ՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է ՍՈԼԻՏԱՐՆՈՍՔԻ ՀՄԱՅՔԷՆ

Լեհաստանի նախագահական ընտրութիւնը շատերու զարմանք պատճառեց ոչ թէ նախկին համայնավար Ա. Քվաշնիեվսքիի վերընտրութեամբ, այլ Լ. Վալեզայի նման գրեթէ առասպելականացած հերոսի մը նկատմամբ ցուցաբերուած անտարբերութեամբ. ան չէր ստացած նոյնիսկ քուէներու 1%-ը: Այդ արդիւնքին մէջ պէտք է տեսնել ոչ միայն անձին, այլեւ՝ 1980-ական թուականներու վերջին տարիներուն մեծ համակրանքի տէր արհմիութեան՝ Սոլիտարնոսքի խամրած փայլը: Շատերու համար զարմացնող է հաւանաբար, տասնամեակի մը ընթացքին այդ կազմակերպութեան արձանագրած անկումը, ըլլալէ ետք երկրին անկախութեան պայքարին առաջին մարտիկն ու խորհրդանիշը:

Լեհ լրագրող մը անդրադառնալով Սոլիտարնոսքի կորսուած հմայքին, կը բացատրէ որ ատոր պատճառը ստեղծուած, այլ չիրականացած երազներու յուսախաբութիւնն է ժողովուրդին մօտ: Խորհրդային ոլորտէն դուրս գալու պայքարին առաջամարտիկ արհմիութիւնը կը խոստանար այսօրուանէն տարբեր Լեհաստան մը. աւելի փոքր ապատ չունկալի տէր, պետական աւելի լայն խնամատարութեամբ որ աշխատանք հայթայթէր բոլորին ու Պալթեան ծովափին վրայ արձակուրդի օրեր: Խոստումներու եւ ներկայի իրականութեան միջեւ տեղ գտած այսօրուան անդունդը կլլած է բոլոր յոյսերը: Մեծ է թիւը այն Լեհերուն որոնք կը հաւատան թէ Սոլիտարնոսքը կամուրջ մը եղաւ խումբ մը չարքաշիններու համար որոնք հասան դիրքի, պաշտօնի, մինչ մեծամասնութիւնը մնաց թշուառութեան մէջ: Ու այդ մեծամասնութիւնը դառնութիւնը կ'արտայայտէ անտեսելով անոր առասպելական դէմքին՝ Լ. Վալեզայի թեկնածութիւնը:

Արհմիութեան այսօր կը վերագրուի իր անդամներէն աւելի կառավարութեան շահուն ծառայելու կեցուածքը որ դժգոհութեան աղբիւր է, քանի որ ան կը յիշեցնէ խորհրդային շրջանի պաշտօնական արհմիութեան մը ընթացքը: Յուսախաբներէն շատեր կ'ըսեն թէ կազմակերպութիւնը իւրացուցած է Համայնավար կուսակցութեան ժխտական շատ մը կողմերը: Արդարեւ, միութիւնը համայնավարական լոզունգները գործածած է սկիզբը, ինչպէս՝ բանուոր դասակարգին կարծեցեալ գերակայութիւնը: Անոնց օգտագործումով յաղթած է համայնավարութեան, անոր տեղը իր հեռանկարներուն իրականացման ձգտելով: Այդ գիծը շարունակած է պահել 1990-էն ետք ալ, երբ նոր տնտեսութիւնն ու սեփականաշնորհումները այդ ընթացքը չէին կրնար վաւերացնել:

Լեհ ընկերաբան մը կ'ըսէ թէ զարմանալի չէ տեսնել որ Սոլիտարնոսք կ'ամբաստանուի համայնավարներուն հետ դաշինք կնքելու մեղքով: 1980 Օգոստոսին տեղի ունեցածը ապստամբութիւն էր եւ ոչ՝ յեղափոխութիւն: Քաղաքական յեղաշրջում եղաւ, բայց ոչ՝ ընկերային, քանի որ անցեալի նուիրապետական կարգերը կը պահպանուէին:

Այս յուսախաբութեան վրայ աւելցան իշխանութեան դիրքերուն վրայ կուտակուած մեղքերն ալ, ինչպէս՝ կաշառակերութիւնը, ամբարտաւանութիւնը, կողմնակցութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԾՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՏՐՏՈՒՆՋԸ

Իսրայէլ – Պաղեստին հակամարտութեան վերջին զարգացումները պատերազմի սեմին հասցուցին Միջին Արեւելքը: Ստեղծուած մթնոլորտին մէջ բնական է, անշուշտ, փոխադարձ ամբաստանութիւններու, մեղադրանքներու տարափը որ տեղ կը գտնէ երկու կողմէն ալ կատարուած յայտարարութիւններու եւ լրատուականներու մէջ: Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ անոնք կը պնդեն թէ դիմացի կողմն է յանցաւորը եւ վախ պատճառող զարգացումները անոր ընթացքին հետեւանք են:

Կան, սակայն, այդ ընդհանուր գիծէն զարտուղի դիրքեր յայտնողներ: Անոնցմէ է, օրինակ, Թէլ-Ավիվի ծանօթ օրաթերթին «Հա'Արէց»ի լրագրող Ա. Լաւի որ ցաւ կը յայտնէ, ըսելով թէ հակամարտութիւններու շրջանին իսրայէլեան լրատուամիջոցները իրենց առարկայականութիւնը կը մոռնան եւ կը վերածուին կառավարութեան տեսակէտը կրկնող թութակներու: Իրեն համար ցնցիչ աննախընթաց ապրումի պատճառ եղած է դիտել պաղեստինցի պատանիին սպանութիւնը որ տեսագրուած էր Ֆրանսացի թղթակիցի մը կողմէ: Նոյնքան ցնցուած է լսելով այդ մասին հեռատեսիլի իսրայէլեան կայանէ մը տրուած մեկնաբանութիւնը որ գրեթէ յանցաւորի կը վերածէ սպաննուած մանչուկն ու հայրը: Ա. Լաւի փորձառու մեկնաբանին այդ կեցուածքը ապացոյց կը նկատէ կառավարութեան կառքին լծուած ըլլալուն ու կը շեշտէ թէ տրուած բացատրութեան մէջ ոչինչ ըսուած է իսրայէլեան կրակոցներուն մասին: Ընդվզած է տեսնելով որ լուրին հաղորդումին ընթացքին նոյնիսկ զեղչուած է սպաննուած տղեկին անունը: «Մեր զոհերը պատմութիւն մը կ'ունենան, անոնց զոհերը թիւեր կ'ըլլան միայն» կը գրէ ան:

Ատոր մէջ կը նշմարէ միւս ժողովուրդին ճակատագրին հանդէպ ցոյց տրուած անզգամութիւնը: Վստահ է որ իսրայէլեան լրատուամիջոցներէն ոչ մէկը փոյթ ըլլար պիտի ընէ այդ ողբերգութեան յարիր բացատրութիւն մը տալու, մինչդեռ, կ'ըսէ, պէտք էր տեղւոյն վրայ գտնուած իսրայէլցի ու պաղեստինցի զինուորներէ վկայութիւններ քաղել, ինչպէս նաեւ տեսագրող Ֆրանսացիներու խումբէն եւ զոհին հօրմէն: Ատիկա կ'օգնէր հասկնալու թէ ո'վ կրակած էր, որո'ւ, եւ ինչո'ւ: Այս բաներէն ոչ մէկը եղած է ու պաշտօնական տեսակէտը կ'ըսէ, կը կրկնէ թէ Արաֆաթ պատասխանատուն է շըղթայազերծուած վայրագութեան, մինչդեռ կրնար արգելք ըլլալ: Ա. Լաւի ըսուածին ստուգութենէն անկախ, կ'ուզէ որ այդ պնդումին տէր լրագրողները աղբիւր ցոյց տան, ըսեն թէ Արաֆաթ ո'ր ժողովին ընթացքին արձակած է սա կամ նա հրամանը:

Այդ թերացումին մէջ իսրայէլցի լրագրողը կը նշմարէ երկրին կառավարութեան ու անոր շահերուն բանբերը դարձած լրագրողներ որոնք Արաֆաթը ամբաստանելով դիւանագիտութեան խորանին զոհ կ'ընեն անոր բազմաթիւ հայրենակիցները: Մինչդեռ, այդքան ծանրակշիռ ամբաստանութիւններ պէտք է անպայման ստոյգ փաստերու վրայ հիմնուած ըլլան: «Մենք շատ դիւրութեամբ կը հեգնենք պաղեստինեան լրատուամիջոցներու գործունէութիւնը. սակայն, անոնք գոնէ չեն ջանար լրագրողական անաչառութեան դիմակ մը պահպանել» կ'ըսէ Ա. Լաւի:

Թ. Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒ ՊԷՍ

ԶԱՐԷՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Պոլիս 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԸ.

Մարդն ալ ոտքի ելաւ՝ յուսախաբ դէմքով մը.

– Էֆէնտի՛, – ըսաւ, - դուք չէ՞ք կրնար պզտիկ օգնութիւն մը ընել... իմացայ, որ շատ մը մարդերու օգներ էք, իմին վիճակս շատ գէշ է...

– Հա, – ըսաւ Մարտիկ աղա՝ քիչ մը շուարած, ամչցած, – ես քեզի ստակ չունի՞... նայէ՛, մոռցայ բարկութենես մէջ.. առ, տղաս... առ...

Միւսը շնորհակալ կ'ըլլար, գլուխը կը կախէր...

– Նայէ՛, որ նորէն պարտականութիւնդ կատարես ազգին, ես ընելիքս ալ ըրի տէ՛, թեւերդ ծալած մի՛ նստիր, գնա՛ Փոքր Ասիա, կռուէ՛:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, էֆէնտի՛, – ըսաւ մարդը, – պէտք եղած ատեն հարկաւ հոս եմ...

– Հա՛ սանկ, քեզ տեսնեմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա՛ հերոսին ուսին զարնելով..

Երբ Հայկական սրճարանը հասաւ աթոռներու շարժում մը, յարգական ողջոյններու փութկոտ բարձրացում մը տեղի ունեցաւ:

– Հրամմեցէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի, հըրամմեցէ՛ք...

– Շնորհակալ եմ... համդիստ ըրէ՛ք:

Նստելուն պէս սկսաւ խօսիլ: Շուրջը խմբուած՝ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին զինքը՝ Մարտիկ աղային մեհանձնաբար բերել տուած սուրճի գաւաթները ձեռուընին:

Բացագանչութիւններ, զարմացական կամ միամիտ աղաղակներ կը բռնկէին Մարտի աղային ինչ – ինչ խօսքերուն:

– Իրա՞ւ, վա՛յ, ի՛նչ կ'ըսէք...

– Հապա, – կը կրկնէր անվրդով Մարտիկ աղա, որքան որ անհեթեթ ըլլար իր ըսածը: Անանկ շեշտով մը կ'ըսէր, գիտցողի, տեղեակի անանկ ապահով, տիրական շեշտով մը, ու իր արտաքին երեւոյթը, վաճառականի համբաւը անանկ կշիռ մը կուտային իր խօսքին ու շեշտին, որ մարդերը բերանաբաց մտիկ կ'ընէին... միամիտ հաւատքով մը:

Ինչպէս Պոլիս, ուր հայ ժողովուրդը կը կլլէր ինչ որ կ'ըսուէր յեղափոխական կոմիտէներուն վրայ՝ անոր միջոցաւ կատարուելիք հրաշքներուն... Նաւերը, որոնք ներս պիտի մտնէին յանկարծ, Երլտըզը, որ օդը պիտի ելլար եւ այլն: Պոլսէն դուրս ժողովուրդը, միեւնոյն միամիտ հաւատքով կ'ընդունէ՛ր իրարու խօսքերը քաղաքականութեան վերաբերմամբ. չես գիտեր ուրկէ քաղուած տեղեկութիւններ, լուրեր, որոնք կը պտտէին ժողովուրդին մէջ, յաճախ քաշուած հեռագիրի ձեւին տակ, իբրեւ թէ...

«Հապա հեռագիր եկեր է» կամ՝ «այս ինչ լրագիրը գրեր է...»

«Իրա՛ւ» մը միայն կ'ըլլայ միակ խօսքը իրենց սկեպտիկութեանը, որ անձնատուր ըլլալէ առաջ այդ վերջին ու միակ տարուածը քաշել կ'ուզէ ու բառ մը, որ զարմացումէն ալ կրնայ ըլլալ արդէն:

«Այո՛, հապա՛» մը դիմացինին կողմէն խղճահարութիւն կը հնչէ, ու լուրը կը պտըտի բերնէ բերան:

Ոչ մէկէն ժխտուած, առանց հակառակութեան, Մարտիկ աղա, հաւատացող ունկնդրութեան մը մէջ, կը գահճառէր, իր էն վառ ու պերճախօս շեշտերով:

- Էֆէնտի՛մ, Ռուսին միտքը, – կ'ըսէր, գլանիկը շունչ մը ծխելէն ու ծուխին լայնօրէն ժամանակ տալէն ետքը ազատութեամբ դուրս ելլալու ու ծաւալելու, – Ֆրանսըզը Անգլիոյ հետ գժտեցնել է...

Այս թէմին վրայ կը խօսէր.

– Մեր տխմար հնչակեաններն ալ կ'ըսեն, որ Ռուսիայէն մեզի փրկութիւն չկայ... ապուշները չե՛ն գիտեր, որ ամէն բան Ռուսին ձեռքն է, թէ այսօրուան օրս Անգլիան հինգ փարա չըներ... դաշնակցականները...

Այս միջոցին խոշոր, զարթ ձայն մը բարձրացաւ.

– Օ՜ Մարտի՛կ էֆէնտի... բարե՛ւ, բարե՛ւ... ա՛ս ե՞րբ եկեր ես... ի՞նչ հո՛վ...

Պոլիսէն իր հին – հին ծանօթներէն, այն առենուան ծանօթներէն, ուր հակայեղափոխական էր ինք, աղջեւն էր, մօրուքաւոր 40-նոց մարդ մը, սեւ հագուած, ակնոցով ու փէսով...

– Աստուծոյ բարին, Սարգի՛ս աղա, – ըսաւ Մարտիկ աղա, – դուն հո՞ս ես եղեր ... հրամմէ, նայինք, – ըսաւ Մարտիկ, կէս գոհ, կէս դժգոհ իր բարեկամը տեսնելուն, որ եթէ իրեն հին յիշատակներ արթնցնող ծանօթ դէմքի մը յեղակարծ երեւումէն կցուող ուրախութիւնը կը պատճառէր, միւս կողմէն ալ կ'ամչցընէր զինքը, յիշեցնելով իրեն իր հին կարծիքները, զոր կրնար իսկ իմացնել իր ունկնդիրներուն, որոնք իր նորերը միայն գիտէին:

Շուարած, քրտնած կերպարանք մը ունէր, ինչ որ զինքը թերի ցուցուց բարեկամական պարտականութիւնին կատարումին մէջ՝ հանդէպ հին ծանօթի մը, զոր տարիէ մը աւելի չէ՛ր տեսած:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ, նայինք, Մարտի՛կ էֆէնտի:

– Ի՞նչ ըլլայ... փառք Աստուծոյ... բան... սանկ – նանկ...

- Իմացայ, որ Աղեքսանդրիա եկեր ես ... ինէ ետքը եկեր ես եղեր...

– Դուն ե՞րբ եկար որ... – ըսաւ Մարտիկ աղա, որ մտադիր էր բարեկամը բոլորովին հեռու բռնել իր խօսքերով ու հարցումներով յեղափոխական նիւթերէն՝ իրեն համար ի՛նչ ամօթ, եթէ... հոն գտնուողները իմանային, թէ ինք Պոլիս ուրիշ կարծիքներ ունէր: Ամէն գնով այդ խայտառակութեանը պէտք էր առաջքը առնել:

Ըս նպատակաւ Մարտիկ աղա, առանց թող տալու միւսին խօսիլ, նետուեցաւ շատախօսութեան մը մէջ չնչին նիւթերու վրայ... իրենց դալուն մանրամասնութիւնները... մեծ կոտորածէն փախիլնէն, չոգենաւին մէջ ինչպէս ժամանակ անցըրնելէն...

Իր ունկնդիրներէն շատերը հեռացած էին՝ տեսնելով խօսակցութեան մտերմական շեշտը, ուրիշներ, հետաքրքիր ու անզգածապաշտ, ինչպէս ամէն Հայերը, կը մնային դեռ:

Եկաւ վայրկեան մը, ուր տոկալու չեղաւ, ու հակառակ իր թափած ջանքին՝ անխուսափելին պատահեցաւ:

– Է, սա յեղափոխականներուն, քէֆադէներուն ըրածին ի՞նչ պիտի ըսես... հէ՛, Պոլիս գիտե՞ս...

(Շար. 93)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՓԱՐԻԶ. – Այտա եւ Շառլ Ագնաւուր 10.000 Ֆր., երկարակեցութեան մաղթանքներով:

ՍԱՆ–ՍԵՊԱՍԹԻԱՆ. – Տիկին Հելէն Համաալեան 1.400 Ֆր.:

ԿԼԻՆՏԷՅԼ. – Պ. Մհեր Պապեան 75 Տոլար:

(Շար. Ա. էջէն)

Թէ Ազրպէյճան պրծելակերպ դարձուցած է միջնորդ կողմերու քննադատութիւնը, ինչպէս Կարմիր Խաչի պարագային:

ԱԼԻԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿԱԾ ՊԱՔՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Ազրպէյճանի նախագահը Հոկտ. 16–ին պաշտօնազրկած է Բաքուի քաղաքապետը որ 1993–էն ի վեր այդ պաշտօնը կը վարէր: Ան նաեւ փոխ–նախագահն էր «Նոր Ազրպէյճան» կուսակցութեան որուն նախագահը Հ. Ալիեւն է: Պաշտօնազրկումը կը բացատրուի քաղաքապետին ու կուսակցութեան բարձրաստիճան ղեկավարութեան միջեւ ծագած տարակարծութիւններով:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ ԱՅՑԸ

Գարեգին Բ. Հոկտ. 14–ին Գահիրէէն անցած է Աղեքսանդրիա ուր քարոզած է Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցիին մէջ, ապա հանդիպում ունեցած նահանգապետին հետ: Նոյն օրը այցելելով Եգիպտոսի եւ Ափրիկէի Յունաց պատրիարքին, զինքը հրաւիրած է 1700–ամեակի հանդիսութիւններուն: Կաթողիկոսը հարցազրոյց տուած է հեռատեսիլի տեղական կայանի մը:

ԱՐԱՄ Ա. ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա. ԱՄՆ–էն անցած է Գանատա ու նախ այցելած Գեմպրիճ քաղաքը: Տեղւոյն Ս. Նշան եկեղեցիին մուտքին խուռներամ բազմութիւն մը ողջունած է զինքը: Արարողութենէն ետք Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է երիտասարդութեան հետ: Ամէն առիթով ան կրկնած է քրիստոնէական ժառանգութեան հաւատարիմ մնալու հրահանգը:

Արամ Ա. Գէմպրիճէն անցած է Թորոնթօ ուր Հրաշափառով մուտք գործած է Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին: Հոն եւս Կաթողիկոսը քարոզած է ծանրանալով քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումին վրայ: Ապա այցելած է Հայկական վարժարան ուր խօսք ուղղած է աշակերտութեան: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը հանդիպումներ ունեցած է Հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, կրօնական դէմքերու հետ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Փիթրէ Օլիէ (Ա.) – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Ա.)	0 – 0
ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ.) – Օրթէօյ Փօզիթիֆ (Ա.)	1 – 1
Ա.էՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի – Սէն Տընի	2 – 1
Իւ.Ժի.Ա.Ալֆորվիլ – Գաշան	3 – 1
Պատանիներ	
Օլէմփիք Նէօյի – ՀՄԸՄ Ֆրանս	1 – 7
Լիոնի Շրջան	
Տիվռն – ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին	1 – 5
Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Արծիւ – Պիվէռ	1 – 2

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր տարաբախտ եղբօր՝ Սարգիս Պօղոսեանի մահուան Բ. տարելիցին (1998, Հոկտ. 18) առթիւ, տիկին Երմոնէ Պօղոսեան 2.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւի Շալճեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝ Միշու Շալճեանի մահուան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A.
en partenariat avec
la MEDIATHEQUE MUNICIPALE D'ALFORTVILLE
dans le cadre de la manifestation
KIOSQUE 2000
vous invitent à la

CONFERENCE-DEBAT

sur le thème :
«ETRE ET RESTER INDIEN EN AMERIQUE»
Intégration — génocide — différence assimilation en Amérique et ailleurs

par **Philippe JACQUIN**
écrivain et professeur d'anthropologie américaine à l'Université de Lyon 2

avec la participation de
Ara KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

Vendredi 20 Octobre à 20h30

Salle Sarkis Minassian, M.C.A.
—— entrée libre ——

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente
LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE
Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France va accueillir du **16 au 30 octobre** deux représentantes de la **Croix de Secours (HOKH) de Goris**

A cette occasion, et pour vous permettre de faire connaissance et de vous informer sur les actions de la vie associative en Arménie,

la section «SEVAN»
organise

UN REPAS

le Vendredi 27 Octobre à partir de 20h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

P.A.F. : 80 F. — Prière de réserver **avant le 25 octobre** en téléphonant au :
04 74 85 29 75
ou
au **04 74 53 43 80** (14h-18h).

A cette occasion
signature d'un acte de coopération entre la section «SEVAN» de Vienne et la section de Goris

le Samedi 21 octobre à 18h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

Cette cérémonie est placée sous la présidence d'honneur de

son Excellence
M. Edouard NALBANDIAN,
Ambassadeur d'Arménie en France

et se déroulera en présence de :
M. Louis MERMAZ,
Député-Maire de Vienne
M. Nelson VOSKANIAN,
Maire de Goris
des Représentants des villes jumelées de Goris et de Vienne

La cérémonie sera suivie d'un cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**
Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Bientôt à Lyon
LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE...

C.B.A.F. (section Araxe) —
M.C.A. Villeurbanne
☎ **04 78 26 28 71** (tlj sauf lundi)

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՕԹՔ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21,
ժամը 10.45–էն ժամը 12
Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճար
մասնակցութեամբ՝
«ԷԹՈՒԱԼ ՇԱՆ Ջ'ԷԼԻԶԷ»ի,
8–րդ եւ 16–րդ թաղամասերու,
Քրիստոնեայ եկեղեցիներու, կաթոլիկէ, Ուղղափառ եւ Բողոքական:
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉՆԵՐՈՒ ՏՕՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21
Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB

Concert Jeunes Talents

le Dimanche 22 Octobre à 17h

SOIREE FLUTE ET GUITARE
Musiques des XIXe et XXe siècles
Sidonie Euvremer (flûte)
Tristan Manoukian (guitare)

organisé
par le Comité de Paris—Ile-de-France de l'UGAB

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)
— Participation : 50 F —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 20.45–ին
Centre Administratif d'Asnières:

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE
de la CONSECRATION
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

CONFERENCE

Samedi 21 Octobre à 20 heures 30
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz

Conférence - Débat
sur
l'Eglise Apostolique Arménienne

Mgr KAREKINE BEKDJIAN
Archevêque Prélat des Arméniens d'Allemagne
«L'Organisation de l'Eglise Apostolique Arménienne et son fonctionnement»

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Lyon et Rhône-Alpes
«Dogmes de l'Eglise Apostolique Arménienne»

Rév.-Père KOURKEN AGHABABIAN
Universitaire du Séminaire de Théologie d'Armache (Allemagne)
«Histoire spirituelle de l'Eglise Apostolique Arménienne et son avenir»

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
— **Cathédrale Arménienne** —
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.017 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.017

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ - ԻՍՐԱՅԷԼ

Շ Ա Ր Մ Է Լ Շ Է Յ Խ

ԽԱԽՈՒՏ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԻՈՅՆ ՎՐԱՅ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐԸ
ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

Երեքշաբթի առտու, Հոկտ. 17-ին, Գլինթըն չարունակեց իր երթուղարձերը Արաֆաթէն Պարաք, Պարաքէն Արաֆաթ, որպէսզի ձեռնունայն չվերադառնայ Ուաշինկթըն, նուազագոյն համաձայնութիւն մը ձեռք ձգէ: Եւ ժամեր ետք, կարելի եղաւ երեք կէտերէ բաղկացած համաձայնութեան մը յանգիլ, բերանացի միայն, քանի երկու կողմերը ոչ մէկ բնագիր ստորագրեցին: Գլինթընի (արդէն միակ ստորագրողը ինք եղած է) այս կարգադրութիւնը կը նախատեսէ. –

ա) վերջ տալ բիրտ ուժի գործածութեան,

բ) ստեղծել «լրատուական առաքելութիւն» մը, որու պաշտօնը պիտի ըլլայ ճշդել պատասխանատուութիւնները: Ծանօթ է որ Իսրայէլ բացարձակապէս դէմ էր Արաֆաթի պահանջած միջազգային քննիչ յանձնախումբի մը. այդ իսկ պատճառաւ անունը փոխուեցաւ եւ դարձաւ «լրատուական առաքելութիւն» եւ գոհացում տալու համար Պարաքի, զայն պիտի վարեն Միացեալ-Նահանգները, խորհրդակցելով ՄԱԿ-ին հետ,

գ) երկու շաբաթէն պէտք է վերսկսիլ խաղաղութեան գործընթացը:

Իսրայէլ վերջ պէտք է տայ շրջափակման, բանայ Գազայի օդակայանը եւ քաշուի Նապլուզէն եւ պեղաստինեան հողամասերէն:

Կասկած չկայ որ շատ խախուտ կարգադրութիւն մըն է, տեղւոյն վրայ կռիւները կը տեւէին, պաղեստինցի ոստիկան մը սպաննուած է եւ հոս ու հոն ճակատումներն ալ կը շարունակուին: Ոչ Համաս, ոչ ալ Պաղեստինցիները ընդհանրապէս տրամադիր են վերջ տալու հակամարտութեան: Գոհ կը թուի սակայն Գլինթըն, թէեւ իր յայտարարութեան մէջ չծածկեց որ «պէտք չէ պատրանքներ ունենանք ի տես մեզի սպասող դժուարութիւններուն»: Շեշտեց թէ առաջին նպատակը կը վերաբերէր հրադադարի որպէսզի կարելի ըլլայ վերսկսիլ խաղաղութեան ճիգերը: Կողմերը, կ'ըսէ Գլինթըն, ընդունեցան հրապարակային յայտարարութիւններ ընել վերջ տալու համար բախումներուն: ԱՄՆ ի պահանջեալ հարկին, պիտի նպաստեն կողմերու միջեւ գործակցութեան՝ ապահովութեան շուրջ: ԱՄՆ, նաեւ պիտի ստեղծեն Իսրայելացիներու եւ Պաղեստինցիներու հետ եւ խորհրդակցաբար՝ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին հետ, յանձնախումբ մը, որ անցեալ դէպքերու վրայ տեղեկութիւններ քաղէ, առաջքն առնելու համար անոնց վերսկսումին: Յանձնախումբը հաշուետուութիւն կ'ընէ միաժամանակ ԱՄՆ-ու նախագահին, ՄԱԿ-ի քարտուղարին, կողմերուն, նախքան իր եզրակացութեանց հրապարակումը:

Ընդհանուր ձեւով, գոհունակութիւն չի տիրեր, գրեթէ բոլորը սկեպտիկ կը մնան, Մուպարաք ալ ըսած է որ երկու օրերու խօսակցութիւնները կրնան գոհացում չտալ մեր ժողովուրդներուն ակնկալութեանց:

– Գազայի մէջ, Ինթիֆատան չի դադրիր եւ իսրայէլեան հակազդեցութիւնն ալ բիրտ է: Երիտասարդ Պաղեստինցիները կատղած են, անոնցմէ մէկը կ'ըսէ. – «Հրեաները ստիպեցին որ իրենց առջեւ մերկանանք, մինչ արդէն քննութենէ անցած էինք: Մեզմէ ոմանք ըմբոստացան, խոշտանգումի ենթարկուեցան, յետոյ զինուորները արտասուաբեր ձեռնառումբեր նետեցին»: Ներկայիս, պաղեստինեան հինգ խումբեր կան որոնք տրամադիր չեն վերջ տալու իրենց ճակատումներուն:

Ֆաթահ. – ՊԱԿ-ի գլխաւոր բաղկացուցիչն է եւ 1965-էն ի վեր կեռիլլայի արարքներու դիմած է Իսրայէլի դէմ:

Թանզիմ. – Կազմակերպութիւնը Ֆաթահի ծայրայեղ կողմն է: Կենսական դեր խաղացած է վերջին բախումներուն ընթացքին:

Համաս. – Պաղեստինեան իսլամական դիմադրութեան շարժումն է, հիմնուած՝ 1987-ին: Ղեկավարն է Շէյխ Ահմէտ Եասին որ ճիհատի կոչ կ'ընէ Իսրայէլի դէմ: Նպատակն է իսլամական Պետութիւն մը հաստատել ամբողջ Պաղեստինի վրայ, ըստ իր ուխտին՝ «ամէն հրեայ եւ ամէն նորահաստատ հրեայ թիրախ մըն է եւ պէտք է սպաննուի»: Համաս դէմ է Արաֆաթի բանակցութեան քաղաքականութեան:

Իսլամական Ճիհատ. – Պաղեստինեան ծայրայեղ շարժումն է, ծնած 1980-ին, Գազա: Բացարձակապէս դէմ է խաղաղութեան համաձայնագրերուն: Զինեալ պայքարի դիմած է Իսրայէլի դէմ, Համասէն առաջ:

Հեզպոլլահ. – Լիբանան հաստատուած, այս ծայրայեղ իրանամէտ շիի շարժումը հիմնուած է 1982-ին Պաալպէք, իրանեան Յեղափոխութեան Պահակներու նախաձեռնութեամբ: Լիբանան տեղաւորուած՝ 1985-էն ի վեր, Հեզպոլլահը քաղաքական կուսակցութիւն մը դարձած է, որ ներկայացուած է Լիբանանեան Խորհրդարանին մէջ 1992-էն ի վեր: Այսօր 12 երեսփոխան ունի: Հեզպոլլահը կը գտնէ որ իսրայէլեան զօրքին քաշուիլը հարաւային Լիբանանէն (Մայիս 24-ին) իր յաղթանակն է:

Շարոն յայտարարեց թէ տրամադիր չէ ազգային միասնական կառավարութեան մը մաս կազմելու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, ինչպէս կը սպասուէր, իր հրաժարականը տուաւ Աշխատանքի նախարարի իր պաշտօնէն, որու գլուխը նշանակուեցաւ Էլիզապէթ Կիկու, Արդարութեան նախարարը: Այս վերջին պաշտօնին ալ գլուխը անցաւ Մարիլիզ Լըպրանշիւ, ցարդ փոքր եւ միջին ձեռնարկներու ենթանախարար: Իր տեղը կ'անցնի Ֆրանսուա Փաթրիա:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ երկաթուղիի նոր արկած մը պատահեցաւ Հոկտ. 17-ին, Լոնտոն – Քինկ'ս Գրոս-Լիդ գիծը ապահովող ճեպընթացը ժամը 12.25-ին գիծէն ելաւ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 4 մեռեալ կար եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ:

ԼՈՆՏՈՆԻ հրեայ համայնքը վախի մէջ կ'ապրի մահափորձէ մը ետք, գործուած՝ կրօնական դպրոցի մը հրեայ աշակերտի մը վրայ, որ կը ճանչցուէր իր մօրուքէն եւ սեւ քիփայէն: Սմֆորտ Հիլ, 253 թիւ հանրակառքին մէջ, Ալժերացի մը դաշունահարած է հրեան, ծանրօրէն վիրաւորելով: Ալժերացին քիչ ետք ձերբակալուած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ողէտեալ շրջանները ջուրերու տակ կը մնան: Առժամեայ հաշուեկշիռը 20 մեռեալ է եւ 30 անհետացած:

ՖԼԱՄԱՐԻՈՆ, ֆրանսական հրատարակչական անկախ վերջին հաստատութիւններէն մէկը գնուած է իտալական Ռիծծոլի Գոռիէռէ տէլլա Սեռա խումբին կողմէ: Ֆլամարիոն ընտանեկան ձեռնարկ մըն էր, հիմնուած 1876-ին եւ որ անկէ ի վեր մնացած էր ընտանիքին ձեռքը: Տարեկան գործառնութիւնը 900 միլիոն Ֆր. է:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍՈՎԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԿԱՅ

Սննդեղէնի ու հողամշակութեան միջազգային Հիմնարկը ահազանգ կը հնչեցնէ աշխարհի շատ մը շրջաններուն մէջ տիրող սովին ու թերսնուցումին մասին: Ափրիկէի մէջ մեծ է թիւը երախաներու որոնք գիշերը կը քնանան, առանց օրական հարկաւոր նուազագոյն քալորին առած ըլլալու: Հնդկաստանը եւ Չինաստանը սովի ու թերսնումի աշխարհի 836 միլիոն զոհերուն 40%-ը կը խմբեն, հակառակ անոր որ սննդեղէնի ծանրակշիռ անբաւարարութիւն չունին: Նոյնը չէ Ափրիկէի պարագան ուր 186 միլիոն հոգի լուրջ սպառնալիքի տակ է: Եւ որովհետեւ բնակչութիւնը յարաճուն ձեւով կ'աւելնայ, շատ յոյս չկայ որ մինչեւ 2015 թուականը այդ թիւը նուազի:

Ինչպէս կը նշէ Հիմնարկին նախագահը Ժ. Տիուֆ, սովին առաջին պատասխանատուն պատերազմն է: Միւս երկիրները որոնց բնակչութեան մէկ մասը խոր թերսնումէ կը տառապի, Հիւսիսային Գորէան, Պանկլատէշը, Աֆղանիստանը, Մոնղոլիան եւ Հայիթին են: Նոյն Հիմնարկին վերջին տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ անոնց ճամբուն վրայ են նաեւ նախկին Խորհ. Միութեան երկիրները: Ռուսաստանի մէջ, կ'ըսուի թէ բնակչութեան 6%-ը չի կրնար անհրաժեշտ սնունդը ստանալ: Այս երեւոյթը կայ Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի ու Տաճիկստանի մէջ ալ ուր բնակչութեան մէկ հինգերորդը կարեւոր աստիճանի մը թերսնուցումէ կը տառապի:

Ընդհանուր առմամբ, միջազգային Հիմնարկը կ'ենթադրէ որ թերսնուցումի հարցը հետզհետէ պիտի պակսի մինչեւ 2015, իջնելով 576 միլիոն հոգիի որ 1996-ին որպէս սահման որոշուած 400 միլիոնէն կարեւոր չափով բարձր է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 17/18)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի դիմումին վրայ Սահմանադրական ատեանը Հոկտ. 17-ին քննած է Ազգ. Ժողովին կողմէ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթը Հոկտ. 18-ի թիւով հրապարակած է Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Եւրոպական Միութեան կողմէ ներկայացուած պայմաններուն նախագիծը: Ամէնէն սուր բնոյթի հարցերէն մէկը կիպրականն է որուն համար ճնշում կը բանեցնէ Աթէնքը: Կը յաջորդէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն վերաբերողը որուն նոյնպէս դէմ է Անգարա: Միութիւնը կ'ուզէ տակաւին որ Թուրքիա Քիւրտերուն իրենց լեզուն ազատօրէն գործածելու պայմանները ապահովէ, անոնք ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի քրտերէն հաղորդումներ կարենան ունենալ եւ քրտերէնով կրթական հաստատութիւններ բանան: Եւ վերջապէս, Եւրոպա որպէս անդամ կ'ուզէ Թուրքիա մը որ մահապատիժը ջնջէ եւ զօրացնէ արտայայտութեան ազատութեան իրաւական եւ սահմանադրական երաշխիքները:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ փոխ-վարչապետ Մ. Եըլմազ ու Եւրոպական Միութեան յանձնախումբի ընդհ. քարտուղար Վ. Վուրալ Պրիւսէլ մեկնած են կարելի միջամտութիւնը ընելու մասնակցութեան փաստաթուղթին, որուն վերջնական ձեւը պիտի հրապարակուի Նոյեմբեր 8-ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ

Վեց երեսփոխաններ՝ Ժիլպէռ Շապրու, Ժեռար Գոլոմպ, Ժագի Տարն, Մարթին Տաւիտ, Կապրիէլ Մոնշարմոն եւ Ազգ. Ժողովի Ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան խումբի նախագահ Ժան-Փոլ Պրէթ, Հոկտ. 9 թուակիր նամակով մը դիմած են վարչապետ Լ. Ժոսփէնի, պահանջելով որ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար Թուրքիոյ նախապայման դրուի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը: Անոնք նաեւ անդրադառնալով Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ նոյն ճանաչումին ձգձգումին, կ'ըսեն թէ ան հետեւանք է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ուղղուած զինամթերք չգնելու Անգարայի սպառնալիքներուն որոնք թոյլատրելի չեն:

«Ի՞նչպէս կարելի է երկու զուգահեռի վրայ զետեղել տնտեսական ու առեւտրական բնոյթի հարց մը եւ բարոյական կապուած յանձնառութիւն մը, առանց մարդ արարածին հանդէպ յարգանքին, ցեղասպանութեան ոճիրին անժամանցելիութեան ու դատապարտումին, ժխտողականութեան դատապարտումին եւ Եւրոպայի հիմնական արժէքներուն դաւաճանելու:

Թուրքիա չի կրնար Եւրոպացի դառնալ, շարունակելով հանդերձ ստել իր անցեալին մասին: Անոր անդամակցութիւնը ընդունելով, Եւրոպան օգնած պիտի չըլլայ որ ան դառնայ իրաւունքի պետութիւն մը, իր պատմութիւնը ստանձնելու կարող» կ'ըսեն երեսփոխանները, յոյս յայտնելով որ Եւրոպայի նախագահութեան դիրքին վրայ Ֆրանսա ինքզինքը պիտի մեծարէ, առանց այլեւայլի արտայայտուելով Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-7-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱԿ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

«Մարմարա» օրաթերթի Սեպտեմբեր ամսուան լուրերուն մէջ ուշադրութիւն գրաւել սկսան տեղեկութիւններ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կ'առնչուին իրարու:

«Մարմարա» օրաթերթը Սեպտեմբեր 5-ի թիւով «Ճումհուրիյէթ» թերթէն կ'արտատպէ Էօզլէր Աճարի «Ուշադրութիւն Հայկական Ձեռնարկներու» վերնագրով յօդուածը, ուր խմբագիրը ահազանգ կը հնչեցնէ Սփիւռքի Հայկական լոպիներու՝ մանաւանդ Ամերիկայի մէջ Թուրքիոյ դէմ տարած աշխատանքին անդրադառնալով: Յայտնի կը դառնայ որ վերջին քառորդ դարու ընթացքին Ամերիկայի 24 նահանգներու տեղական Խորհրդարանները ընդունած են Հայկական բանաձեւի նեցուկ կանգնող 12 որոշումներ. հինգ նահանգներու մէջ ալ 1915-ի Հայկական ցեղասպանութիւնը դասագրքի նիւթ դարձած է դպրոցներէ ներս: Է. Աճար այս զարգացումներուն դէմ արտասահմանի Թուրքերու եւ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան ճիգերը անբաւարար կը գտնէ եւ կը պնդէ թէ Թուրք հանրային կարծիքը եւ լրատուամիջոցները խոր քունի մէջ են:

«Մարմարա»յի նոյն թիւին մէջ, նախագահ Ա. Սէզէրի Եւ – Եորք այցելութեան առթիւ տրուած լուրերու կարգին կ'ըսուի որ Արտաքին գործերու Նախարար Իսմայիլ Ճէմ ՄԱԿ-ի կողմէ ընդունուած երեք համաձայնագրերու տակ Թուրքիոյ ստորագրութիւնը պիտի դնէ: Կը յիշեցուի նաեւ որ «Թուրքիա անցեալները ստորագրած էր անհատական կամ քաղաքական իրաւունքներու մասին երկու համաձայնագրեր, զորս կը մերժէր ստորագրել աւելի քան 30 տարիէ ի վեր»: Իսմայիլ Ճէմ պիտի ստորագրէ եղեր կիներու եւ մանուկներու իրաւունքներու մասին երկու նոր համաձայնութիւններ ալ որմէ վերջ պիտի մնան ՄԱԿ-ի միայն եօթը համաձայնագրեր, զորս Թուրքիա ցարդ մերժած է ստորագրել:

Հազարումէկ հարցում կը ծնի մտքերու մէջ:

Ինչո՞ւ աւելի քան 30 տարի հակառակելէ ետք Թուրքիա նոր ստորագրեր է ՄԱԿ-ի երկու համաձայնագրերը: 50 տարիէ ի վեր ժողովրդավար վարչաձեւ ընդունած Թուրքիոյ մէջ Է. Աճարի նման լրագրողներ ինչո՞ւ չարթնցուցին այս նիւթին մէջ «Խոր քունի մէջ եղող Թուրք հանրային կարծիքն ու լրատուամիջոցները»: Ճիշդ է թէ Եւրոխորհուրդի անդամակցութեան բերելիք բարիքներուն հեռանկարով է որ Թուրքիա զոհողութիւն բրած է իր սկզբունքներէն: Դժկամութեամբ ընդունուած եւ ստորագրուած համաձայնագիրի մը հանդէպ ո՞ր աստիճանի հաւատարիմ պիտի կարենան մնալ այպաղայ Թուրք կառավարութիւնները: Արդեօք կ'ապրի՞ տակաւին համիտեան քաղաքականութիւնը, որուն համաձայն տարբեր բան էր հաւանիլ որոշումի մը եւ ստորագրել, սակայն բոլորովին տարբեր՝ կիրարկել զայն:

Է. Աճար կը գգուշացնէ հանրային կարծիքն ու լրատուամիջոցները, մեկնաբանելով Հայերու նպատակը, զոր կուտայ երեք մասով. 1) Թուրքիա ներողութիւն խնդրէ, 2) Կարեւոր գումարներ վճարէ, ինչպէս Գերմանիա վճարեց Հրեաներուն, 3) Հողեր վերադարձնէ: Ահազանգը կը չեշտէ թէ կաթսայ մը կ'եռեւեփի եւ այդ կաթսային մէջ Թուրքիոյ միջազգային շահերն են որ կը տաքցուին: Մինչդեռ կ'ըսէ, ի՛նչ մեղք որ Թրքական լրատուամիջոցներուն մէջ մէկ տող իսկ լոյս չի տեսներ այս մասին:

Կ'ըսուի թէ Է. Աճար քիչ մը չատ կարճատես է: Նախ անոր համար որ այդ կաթսային մէջ միայն Թուրքիոյ շահերը չեն որ կը տաքցուին: Ապա անոր համար որ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը հիանալի գործ տեսաւ ոչ միայն իր հիւպատոսներով եւ դեսպաններով, այլ նաեւ օգնութիւնը ապահովելով տնտեսական եւ վաճառականական գործերէ պատասխանատու նախարարներու, նոյնիսկ երբեմն Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին թելադրութեամբ: Եթէ բարձր մակարդակաւ «բարեխօսութիւն»ները չըլլային, Ամերիկեան Գոնկրէսն ու Ֆրանսայի Ծերակոյտը չատոնց ընդունած պիտի ըլլային Հայկական բանաձեւը: Է. Աճար եթէ նուազ կարճատես եւ աւելի իրատես ըլլար, հարց պիտի տար ինքն իրեն, թէ ի՛նչպէս կ'ըլլայ որ (իր իսկ Թուանչաններէն օգտուելով կը գրեմ) հակառակ ԱՄՆ-ու նախագահին տրամադրութիւնները յստակ կերպով արտայայտուած ըլլալուն, միայն վերջին տարուան ընթացքին ինը նոր նահանգներէ նրմանօրինակ որոշումներ տրուեցան: Է. Աճար առանց խորաթափանց հայեցողութեան, այս պարագան վերագրեր է հայկական կազմակերպութիւններու աշխատանքին, առ ոչինչ համարելով քըւէարկողներու խիղճն ու համոզումը:

*
**

«Ռատիքալ»ի մէջ Մեհմէտ Ալի Քըշլալը յօդուած մը ստորագրեր է, ուր կը ներկայացնէ Ռոպէր Ֆիսքը որպէս «Տարօրինակ լրագրող մը որ չատ կը սիրէ Թուրքիոյ դէմ խօսիլ Հայոց ցեղասպանութեան մասին գրելով»: Յայտնի կը դառնայ որ լրագրող մը (Կէօքչին Սիփահիօղլու) համաձայնած է Քըշլալի եւ անդրադառնալով «Ինտիփէնտընթ» թերթին մէջ Ռ. Ֆիսքի հակաթուրք մէկ յօդուածին, հարց տուած է թէ ինչո՞ւ Թուրք մամուլը լուռ կը մնայ այս լրագրողին դէմ: Քըշլալը կը ներկայացնէ Ռ. Ֆիսքը որպէս մէկը, որ Պարսից ծոցի պատերազմի միջոցին Թուրք զինուորներու վերագրած է դաղթականներու իբր օգնութիւն ղրկուած սընընդեղէնները թալանած ըլլալու յանցանքը եւ գրած թէ այդ առթիւ ամերիկացի սպայ մը ապտակած է Թուրք սպայ մը: Այս ամբաստանութենէն ետք Թուրքիայէն արտաքսուած Ռ. Ֆիսք այժմ կը գրադի եղեր Հայկական ցեղասպանութեան նիւթով: Մէհմէտ Ալի Քըշլալը ի վերջոյ զարմանք կը յայտնէ թէ անգլիական թերթերը ի՛նչպէս տեղ կուտան Ռ. Ֆիսքի գրութիւններուն, հակառակ որ Այթէմուր Գըլըճի նման գրողներ չարունակ ազդարարութիւններ կ'ուղղեն այդ թերթերուն:

Ես ալ իմ կարգին զարմանք կը յայտնեմ Քըշլալի զարմանալուն: Նոյն իսկ նախակրթարանի աղու մը հարցնէք, կրնայ պատասխանել եւ հետեւցնել թէ այն թերթերը, որոնց լրջութեան մասին կը վկայէ յօդուածագիրը, յստակօրէն յայտնի կը դարձնեն թէ իրենք աւելի վստահելի կը գտնեն Ռ. Ֆիսքի վկայութիւնները քան թէ Այթէմուր Գըլըճի նման գրողներու ազդարարութիւնները:

*
**

Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերու 45-րդ տարեդարձին առթիւ կրկին օրակարգի կուգայ այն պարագան թէ Կիպրոսի տագնապին առիթով Լոնտոնի մէջ կայանալիք ժողովին աւելի ուժեղ դիրք մը ապահովելու համար Թուրքիա բեմադրած էր խաղ մը: Վարձկան Թուրք գործակալի մը կողմէ Սելանիկի մէջ ռմբակոծուած էր Աթաթիւրքի տունը: «Իսթանպուլ Էքսփրէս» իրիկնաթերթին մէջ չնդալից կերպով հրապարակուած եւ Յոյներու վերագրուած այս արարքը չահագործուած էր փոքրամասնութիւններու խանութներուն դէմ խուժանային յարձակումներ հրահրելու համար: Այս ցոյցերը, որոնք կոչուած էին Լոնտոնի բանակցութիւններու առեն Թուրք ժողովուրդին զգացումներն ու ակնկալութիւնները ցոլացնելու, աննախատեսելի եւ անզսպելի համեմատութիւններու հասնելով դարձան ամօթալի թալաններ: Ռ. Հատտէճեան Սեպտեմբեր 6-ի «Մարմարա»յին մէջ սոյնք յիշեցնելէ ետք կը գրէ թէ յետագային Եասը ատայի մէջ բացուած զինուորական դատավարութեան ընթացքին արտակարգ ատեանի գլխաւոր դատաւոր Սալիմ Պաշօլ չատ աշխատեցաւ որպէսզի փաստուի Ճէլալ Պայարի, Ատնան Մէնտէրէսի ու անոնց գործակիցներուն ծանր պատասխանատուութիւնը այս խնդրին մէջ, բայց կարելի չեղաւ յստակ կերպով երեւան հանել բուն կազմակերպիչները:

«Ճումհուրիյէթ» թերթի խմբագիր Ճիւնէյթ Արգայըն ալ կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ Թուրքիոյ անցեալի իշխանութիւնները երբեք հաշիւ չպահանջեցին թալաններու բո՛ւն պատասխանատուներէն եւ ջանացին քօղարկել անոնց անունները: Շատ յատկանշական է Ճ. Արգայընի եզրակացութիւնը թէ այդ շրջանի յեղափոխական զինուորներն իսկ արտակարգ դատարանին մէջ զուսպ գտնուեցան իրենց վըկայութիւններու առեն, որովհետեւ մըտածեցին թէ այս դէպքերը կազմակերպուած էին Թուրքիոյ քաղաքական չահերու պաշտպանութեան համար:

Յօդուածագիրը հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Թուրք մտաւորականներն ու պատմաբանները բաւականաչափ կանգ չեն առներ Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերուն վրայ, մինչդեռ այնքան սուր մերձեցումով կը քննադատեն Թուրքիոյ պատմութեան ուրիչ թերի կողմերը:

Այսօր, որքան ալ ծածկուած եւ մոռացումի տրուած ըլլան Սեպտ. 6 – 7-ի պատասխանատուներուն անունները, յայտնի դարձած է որ Աթաթիւրքի Սելանիկի տան ռմբակոծման լուրը պիտի չբաւէր այդ դէպքերու այդպէս զանգուածային համեմատութիւններով սկսելուն եւ զարգանալուն, եթէ պետական եւ ոստիկանական կազմակերպչական եւ մեղսակցական աշխատանքը չըլլար: Շոգեկառքերով եւ հանրաչարժներով Իսթանպուլ գիմող եւ յուրին իմացուելէն երկու ժամ վերջ յունական եւ առ հասարակ փոքրամասնական թաղերուն մէջ բաժնուելով իրենց կործանարար եւ թալանիչ գործին լծուած, ոստիկանին չեզոք դիտողի կեցուածքէն ալ ուժ առած այդ անզուսպ խուժանը ինչպէ՞ս կրցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ ցրուիլ երբ պետական հրամանով զինուոր երեւցաւ: Զինուորին ներկայութիւնը բաւեց, զէնքի դիմելու պէտք իսկ չեղաւ:

Ճիւնէյթ Արգայըն կրակի հետ կը խաղայ երբ Թուրք մտաւորականներն ու պատմաբանները կը հրաւիրէ կանգ առնելու այս դէպքերուն վրայ: Չի խորհիր որ այդ մտաւորականները և պատմաբանները ապահովաբար իրեն չափ միամիտ չեն կրնար ըլլալ եւ ատոնց համար դըժուար պիտի չըլլայ զուգահեռ մը գծել Հայերու տեղահանութեան միջոցին կոտորածի եւ ջարդի վերածուած պատահարներուն եւ Սեպտեմբեր 6-7-ի դէպքերուն միջեւ: Այս վերջինները որքան ալ Մեծ Եղեռնի մանրանկարները ըլլան, հէքեաթային նոյն տարազով կը բացատրուին. երբ թէ անսպասելի եւ յանկարծ յեռնէն իջած անկազմակերպ խուժաններու դէմ Հայերը պաշտպանելու կոչուած ոստիկան-զինուորները անզօր մընացած են:

Պատմաբանները գիտեն որ պատմութիւնը կրկնութիւն է:

Բաւական վնասակար եւ արկածախնդրական քայլ մը առած է յօդուածագիր Ճ. Արգայըն եւս, այս առթիւ կրկին օրակարգի բերելով այդ շրջանի կարեւոր դէմքերու վկայութիւնները, ընդ որս Մէնտէս Ֆրանսի: Հազիւ սկսած է մոռցուիլ Վիքթոր Հիւկոյի «Les Turcs ont passé par là» խօսքը, երբ այս անգամ ալ կը յիշեցնէ մէկ բառախաղը Ֆրանսայի այն օրուան վարչապետին, որ Թուրքիա գտնուած է 1955 Սեպտ. 6-7-ի դէպքերու առեն: Հետաքրքրուած եւ սորված ըլլալով ամենուրեք կախուած ցուցատախտակներու վրայի «Գըպրըս Թիւրքթիւր» գրութեան իմաստը (Կիպրոս Թուրք է), այս պատահարներուն ի տես Մէնտէս Ֆրանս ֆրանսերէնի վերածելով ըսեր է. «Qui brise est Turc» որ թարգմանի «ով որ կը կոտրէ Թուրք է»: Հիմա այլեւս այս բառախաղը չլսած կամ լսած ու մոռցածներ, նաեւ այդ շրջանը չապրած Թուրք երիտասարդներ իրենց ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորուած կրնան զգալ:

*
**

ՄԱԿ-ի Հազարամեակի վեհաժողովին, Թուրքիոյ նախագահ Ա.-Ն. Սեզէրի կողմէ Ռ. Քոչարեանի տրուած պատասխանը դարձեալ օրակարգի բերաւ հին տարազ մը, որ է Հայկ. ցեղասպանութիւններու հարցին լուծումը թողուլ պատմաբաններուն: Այս պատասխան առաջարկը Թուրք մամուլին մօտ արձագանգեց հակասական մեկնաբանութիւններով: Ցարդ հարցը պատմաբաններու յղելու առաջարկը Տէմիրէլի եւ այլ դիւանագէտներու կողմէ ալ առաջ քշուած գաղափար էր, սակայն խօսքէն գործի անցնելու որեւէ հետեւողական ճիգ տարուած չըլլալով, այդ առաջարկը դարձած էր տեսակ մը հոմանիշ «բարձի թողի ընել»ու: Մինչդեռ այս անգամ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահն էր որ 150 այլ երկիրներու նախագահներու ներկայութեան եւ աշխարհի ամենահեղինակաւոր կազմակերպութեան վեհաժողովին մէջ որպէս լուծման բանալի միջոց պաշտօնապէս պարտականութեան կը կոչէր պատմաբանները: Թուրք լրագրող մը անձկութիւն կը յայտնէր. «Պատմաբաններուն յանձնել. բայց ո՞ր պատմաբաններուն. հապա՞ եթէ պատմաբանները ընդունին Հայկական ցեղասպանութիւնը»: Բնական է որ այս հարցումին ետին պահուըտած ըլլայ սա մտահոգութիւնը. «Հապա՞ եթէ Թրքական տեսակէտը ընդունելութիւն չգտնէ պատմաբաններու մօտ»: Սակայն կայ նաեւ այն յանձնարարութիւնը թէ պէտք է հնարաւորութիւնը ունենալ ընտրելու այն պատմաբանները որոնց պատասխանը նախօրօք յայտնի պիտի ըլլայ որպէս Թրքամէտ եւ գգուշանալ Թանէր Աքչամի նման Թուրք հեղինակէ մը, որ ատակ է տասը օտար պատմաբան վարակելու:

Իմ կարծիքով, սխալ է քննադատել նախագահ Սեզէրը, որ իրաւագիտական իր բարձրագոյն կարողութիւններուն առընթեր իրատես դիւանագէտ մըն է, չատ աւելի կարող եւ հեռատես քան զինք անփորձ կարծող եւ բառ այնմ պատգամներ արձակել փորձող ոեւէ խմբագիր եւ մտաւորական: Նախագահը լաւ գիտէ որ պատմաբաններու յանձնախումբի մը նակիցներուն մասին համաձայնիլ, իրաւասութիւնները եւ օրակարգը ճշդել, կար նիստերէ ետք որոշումի մը յանգիլ եւ միջազգային դատարաններու մօտ այդ որոշումը պաշտօնականացնել... եւ առաջին յանձնաժողովին առաջին վճիռը մերժել, երկրորդ յանձնաժողով մը պաշտօնի կոչել, ՄԱԿ-ի մօտ օրինականացընել... կը տեւէ նուազագոյն քսան տարի: Նոյնքան մըն ալ, մինչեւ կողմերու ստորագրութիւնը:

Մինչդեռ այս ժամանակաշրջանին, հայկական լոպիները զանազան երկիրներու մէջ օգտագործելով ներկայացած ամէն առիթ, կրնան բազմապատկել ցեղասպանութեան բանաձեւը ճանչցող նահանգ, քաղաք կամ երկիրներու թիւը:

Ուրեմն բոլոր ասոնք գիտնալով է որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը աւելի գործնական եւ ազդեցիկ մերձեցում ունեցաւ Գլինթընն ու Շիրաքը գգուշացնելով եւ բացատրելով թէ Հայկական բանաձեւին ընդունուիլը ինչպիսի ժխտական անդրադարձ կրնայ ունենալ երկու երկիրներու լաւ փոխյարաբերութիւններուն մէջ: Գլինթըն եւ Շիրաք մեծ հասկացողութիւն ցոյց տալով խոստացան իրենց կարելին ընել: Նոյնիսկ ԱՄՆ-ու նախագահը Մարք Գրոսմանի միջնորդութեամբ յիշեցուցեր է ներկայացուցիչներուն թէ ինք դէմ է բանաձեւին վաւերացման: Այլ հարց է թէ ԱՄՆ-ու Մարդկային Իրաւանց ենթայանձնախումբը քուէարկեր եւ ընդուներ է հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջող նախագիծը: Կարեւորը այն է որ Գլինթըն իր շրջանին վերջին օրերուն կարելին ըրաւ ի խնդիր իր երկրին շահերուն եւ յաջորդ նախագահն ալ չատ հաւանաբար նոյնը ընէ Ներկայացուցչական Ժողովին միջազգային յարաբերութիւններու յանձնախումբին այս երկրորդ հանգրուանին:

Այս բաժինը վերջացնելէ առաջ կ'ուզեմ կարճ մէջբերումներ ընել Թուրք լրագրողներու յայտնած գաղափարներէն, առանց մեկնաբանութեան: Մասնաւորապէս չահեկան են այս տեսակէտները, անով որ կատարելապէս հակադիր են իրարու:

«Ենի Կիւնաէմ» թերթին մէջ Ռագըպ Զարաքօլու դէմ կու գայ «Հիւրրիյէթ» թերթի խմբագիր Օքթայ Էքշիի որ անբաւարար եւ վտանգաւոր կը գտնէր Ա.-Ն. Սեզէրի կողմէ Քոչարեանի տրուած պատասխանը եւ հարց կու տայ. «Ի սէր Աստուծոյ, Պր. Էքշի, ձեր մեծերէն բնաւ չլսեցի՞ք թէ ձեր երկրին մէջ ի՛նչպիսի ոդբերգութիւններ պատահած են: Զգեցէ՛ք մարդիկը, լեռներն ու քարերն իսկ վկայութիւն կը բերեն: Եթէ կարենայինք այդ ցաւերուն մասին խօսիլ եւ կարենայինք յաղթահարել հասարակաց ցաւերը, եթէ հասարակաց ցաւերու համար կարենայինք սուգ պահել, առնուազն աւելի առողջ հաւաքականութիւն մը կ'ըլլայինք»: Ապա կ'առաջարկէ որ Թուրքիա ժխտէ Իթթիհատականներու վայրագութիւնը, ինչպէս Գերմանիա մերժեց Նացիական ժառանգութիւնը:

«Թիւրքիյէ» թերթին մէջ ալ չատ չահեկան գրութիւն մը կայ, ուր խմբագիրը կը գրէ. «Հայկական ցեղասպանութիւն մը կայ արդարեւ, բայց առիկա Հայերու կողմէ Թուրքերու եւ Քիւրտերու դէմ ի գործ դրուած ցեղասպանութիւնն է»:

*
**

Ցատկապէս հետաքրքրական եւ խորհրդածութեան արժանի է Արտաքին գործոց նախարարութեան մակարդակով եղած յայտարարութիւնը, ուր Ուաշինկթընի մէջ Իսմայիլ Ճէմ «Միլլիյէթ»ի թղթակի-

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՂԱԹՈՆ՝ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆ

Հայ – արաբական յարաբերութիւններու պատմութեան մէջ կարեւոր եւ իւրայատուկ տեղ կը գրաւէ Եգիպտոսի մէջ Մոհամէտ Ալիի իշխանութեան տիրացումէն ետք Հայերու կատարած ներդրումը Եգիպտոսի պետական վարչամեքենայի կազմակերպման, երկրի զարգացման ու բարգաւաճման բազմապիսի բնագաւառներուն մէջ. անոնցմէ յիշենք, օրինակ, Պօղոս պէյ Եուսուֆեան, որ երկար տարիներ Մոհամէտ Ալիի աջ բազուկը եւ անոր քաղաքական գործունէութեան ուղեղը դարձաւ. Նուպար փաշա, որ տասնամեակներ շարունակ Եգիպտոսի ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերէն էր եւ երկու անգամ վարչապետ ու այլ պաշտօններ ստանձնեց. Արթին պէյ Չրաքեան Արտաքին գործոց եւ Առեւտուրի նախարար եղաւ, Տիգրան փաշա տ'Ապրօ՝ Արտաքին գործոց նախարար, եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Անոնց շարքին, Երուանդ Աղաթոն մեծ դեր ունեցաւ Եգիպտոսի մէջ երկրագործութեան զարգացման մէջ, եւ իրեն շնորհիւ Երկրագործական Նախարարութիւնը հիմնուեցաւ:

ԱՂԱԹՈՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Եգիպտոսի յատկապէս երկրագործութեան մարզի պատմութեան մէջ երախտարժան ներդրում ունեցած Երուանդ Աղաթոն զաւակն էր Գրիգոր Աղաթոնի. Աղաթոն գերդաստանը նշանաւոր էր եւ մեծանուն դէմքեր տուած է ազգին:

Աղաթոններու նախահայրը՝ Գաբրիէլ Փալազեան, արհեստով հիւսն, 1670ական տարիներուն Բալուի գիւղերէն Պոլիս գաղթած է, ուր ճարտարապետ եղած է եւ սուլթանին կողմէ կայսերական ճարտարապետ անուանուած ու անոր սիրելին դարձած է: Բայց իբրեւ քրիստոնեայ հակառակորդներ ունենալով՝ ան իր զաւկին՝ Պարոնի հետ ժամանակ մը ետք Պոլիսէն հեռացաւ եւ Եալովայի շրջանի մէկ գիւղը հաստատուեցաւ, ուր ընդարձակ կալուածներ գնեց: Հօրը մահէն ետք Պարոն նորանոր հողեր գնելով աւելի ընդարձակեց եւ ծաղկեցուց ագարակը:

Պարոն երեք մանչ եւ երկու աղջիկ զաւակ ունեցաւ. աղջիկները՝ Գայեանէ եւ Սողոմէ տեղացի հարուստներու հետ ամուսնացան. մանչերը՝ Սարգիս, Յովհաննէս եւ Գաբրիէլ Գալֆայեան մականունը ստացան իրենց մեծ–հօր արհեստին անունով: Իրենց հօր՝ Պարոնի մահէն ետք անոնք Գարթալ գաղթեցին, ուր երկրագործութեամբ սկսան զբաղիլ: Անոնք իրենց առաքինի վարքով ու բարեգործութեամբ բոլորին յարգանքին ու սիրոյն արժանացան:

Սարգիսի մասին տեղեկութիւն չէ պահուած: Իսկ Յովհաննէսի թոռն էր Սրբուհի մայրապետ Գալֆայեան, որ Պոլսոյ մէջ Գալֆայեան կոյսերու միաբանութիւնը հիմնեց եւ մահացաւ 1889–ին: Գաբրիէլեան երկու զաւակ ունէր՝ Վարդան եւ Աղաթոն: Վարդան արտասահման գացած է ու անոր մասին տեղեկութիւն չէ պահուած: Աղաթոն ծնած էր 1757–ին եւ հօրը մահէն ետք անոր յաջորդը եղաւ, ընդարձակեց հօրենական ագարակը, նորանոր հողեր գնեց եւ Գարթալի նշանաւոր մեծատունը դարձաւ:

Աղաթոնի հարստութիւնը տեղացի Թուրքերուն եւ մանաւանդ ենիչէրիներուն նախանձը գրգռեց, որոնք որոշեցին սպաննել զայն, բայց Աղաթոնի բարիքները վայելած Թուրք մը տեղեակ պահեց զայն դաւադրութեան մասին. Աղաթոն գիշերով ձի նստելով Սկիւտար հասաւ եւ ազատեցաւ մահէ: Իր փախուստէն ետք ենիչէրիներ աւերեցին ու կողոպտեցին ագարակը:

Այնուհետեւ Աղաթոն Պոլսոյ մօտակայքը, Քեաղըթհանէի շրջակայ Ալի Պէյ գիւղին մէջ ագարակ մը գնեց, ապա նաեւ Սիլիհտարի հողերուն մէկ մասը: Այս ագարակին մէջ է, որ Օսմանեան կայսրութեան մէջ առաջին անգամ գետնախնձոր մշակուեցաւ, որուն հունտերը Աղաթոն Իտալիայէն բերել տուած էր: Աղաթոն մահացաւ 1849–ին, 92 տարեկանին, Խասգիւղի մէջ: Ան չորս զաւակ ունէր. երկուքը մանչ՝ Գեղէոն եւ Յովսէփ եւ երկուքը աղջիկ՝ Տուտու եւ Մարգրիտ: Այնուհետեւ Գեղէոն եւ Յովսէփ իրենց հօր անունով Աղաթոնեան մականունով ճանչցուեցան:

Գեղէոն եւ Յովսէփ բազմաթիւ նախանձողներ ունէին, որոնք իրենց ծառաներուն ու կենդանիներուն միջոցով սկըսան աւերել Ալի Պէյ գիւղի անոնց ագարակին ցանքերը եւ հունձքերը: Երկու եղբայրները, նկատի առնելով ամէնօրեայ վնասները, հարկադրաբար 1852–ին չնչին գինով մը ծախեցին ագարակը: Գեղէոն մահացաւ 1854–ին, Պոլսոյ մէջ, 70 տարեկանին: Ան երեք զաւակ ունէր՝ Միքայէլ, Գրիգոր եւ Սրբուհի: Յովսէփ, որ ամուրի մնացած էր, իր ժամանակի Պոլսոյ հազուագիւտ ֆրանսագէտներէն էր. ան մահացաւ 1870–ին:

Գեղէոնի զաւակը՝ Գրիգոր, ծնած՝ 1825 Յուլիս 4–ին, Խասգիւղ, հմուտ՝ հայերէն, թրքերէն, իտալերէն ու ֆրանսերէն լեզուներու, ուսողութեան, այլեւայլ գիտութիւններու ու երկրագործութեան մէջ, Փարիզի երկրագործական բարձրագոյն հաստատութենէն շրջանաւարտ, Պոլսոյ երկրագործական վարժարանի տեսուչ, հասարակաց շինութեան նախարար, Պոլսոյ թղթատարութեան ընդհանուր տնօրէն եղած է, կարեւոր ներդրում ունեցած է հայ ազգային կեանքին եւ Ազգային Սահմանադրութեան մըշակման մէջ եւ Համազգային Բարեգործական Ընկերութեան հիմնադիր անդամ եղած է: Ան մահացաւ 1868 Ապրիլ 27–ին:

Անոր զաւակը՝ Երուանդ ծնած էր 1860–ին, Պոլիս. ան 1880–ին Ֆրանսա մեկնեցաւ, ուր ինք եւս երկրագործական վարժարանը ուսանելու մտաւ, զոր աւարտեց 1883–ին: Այնուհետեւ ան հարաւային Ֆրանսայի մէջ երկրագործական գործնական վարժութիւններ կատարելէ ետք Պոլիս վերադարձաւ: Սկիզբը ան գաւառներու մէջ երկրագործական քննիչի պաշտօն վարեց, բայց այնուհետեւ սուլթան Համիտի ագարակներուն ընդհանուր քննիչ եւ Հալքալըի երկրագործական բարձրագոյն վարժարանին դասախօս եւ երկրագործական դրամատան ժողովի անդամ նշանակուեցաւ:

1896–ին ան անցաւ Փարիզ, ուր իր մասնագիտութեան զարգացման նպատակով գիտական, երկրագործական եւ քիմիական դասախօսութիւններու հետեւեցաւ: 1897–ին Պուլկարիոյ մէջ երկրագործական քննիչի պաշտօն առաջարկուեցաւ իրեն, բայց ինք նախընտրեց Եգիպտոս մեկնիլ, ուր ասպարէզի աւելի լայն կարելիութիւններ կային: 1898–ին ան Աղեքսանդրիա ցամաք ելաւ եւ Պօղոս Նուպար փաշայի ագարակներուն քննիչի պաշտօնը ստանձնեց. պաշտօն մը, զոր վարեց մինչեւ 1900:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

...ցին կ'ըսէ. «Հայերը թող վերջ տան այս ճարտարութիւններուն: ... Եթէ ցեղասպանութիւն ըլլար, Իսթանպուլի հայ բնակչութեան գլխուն ալ դժբախտութիւններ կու գային: Այդպիսի բան մը չեղաւ: Օրուան պայմաններուն մէջ ամէն մարդ սխալ մը կրնայ գործել: Ամբողջ խնդիրը այս է»:

Պահ մը ընդունինք որ նախարարը կըրնայ Հայոց պնդումները ճարտարութեամբ ըլլալով ընդունիլ: Նաեւ թերեւս իր սկզբունքին մէջ կայ այն տեսութիւնը թէ ներողութիւն խնդրել եւ հատուցում տալ խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ, այնքան ատեն որ սխալ ցեղասպանութիւն չէ: Բայց կայ անմեկնելի սա հարցումը. կարելի՞ է այդ բարձր եւ պատասխանատու պաշտօնին հասած մէկու մը համար խորհիլ որ չգիտնայ պոլսահայութեան գլխուն եկածը, 400 մտաւորականի մէկ գիշերուան մէջ տարուիլը, եւ այդ օրուան թուականին որպէս ցեղասպանութեան սկիզբ՝ ամէն տարուան Ապրիլ 24ին ցեղասպանութեան յիշատակութիւնը: Կարելի՞ է բան է որ միջազգային յարաբերութիւններու եւ օրէնքներու քաջածանօթ Իսմայիլ Ճէմ չգիտնայ թէ կոտորած մը որպէս ցեղասպանութիւն ընդունելու համար բնաւ պայման չէ երկրի մը փոքրամասնութեան ամբողջութիւնը բնաջնջել կամ բնաջնջելու միտող արարք մը փորձել. որոշ գիւղի մը բնակչութիւնը ոչնչացնելն իսկ ցեղասպանութիւն կը համարուի եթէ կանխամտածուած եւ կազմակերպուած գործողութեան արդիւնք է:

ԱԿԱՆ

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

...ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս միջոցին, ֆրանսական մամուլը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Թուրք վիպագիրի մը՝ Ահմէտ Ալթանի հատորին՝ Comme une blessure de sabre, որ ֆրանսերէնի թարգմանուած է վերջերս: Այդ առթիւ Ալթան Փարիզ եկած էր, ուր տեղեկացած էր որ կը հետապնդուի Թուրքիոյ մէջ որովհետեւ, տարի մը առաջ, Աֆրիքէ շաբաթաթերթին մէջ քըննադատած էր բանակին դերը երկրին մէջ:

«Մոնտ»ի գրական յաւելուածին մէջ (Հոկտ. 13) Ժան Սուպլէն դրախօսելով Ալթանի գործը, կը գրէ ի մէջ այլոց. – «...Բայց, ի՞նչ է ի վերջոյ հայրենիքը Օսմանցիի մը համար: Կարելի՞ է պարփակուիլ թրքական ինքնութեան մը մէջ (բառը կը վերայայտնուի այդ շրջանին): Ծանօթ է որ, ցեղային այդ ընտրութիւնը, ի վերջոյ, ընդունեցաւ ընդդէմ Դրան սանկ նանկ բարեցակամ վերաբերումին եւ որ պիտի յանգի, ի մէջ այլոց Հայերու ցեղասպանութեան»:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԸ.

– Հա՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա ահռելի ծամածռումով, որուն ճակատը քրտնիլ սկսած էր, կարծես թէ մէկէն ի մէկ խոցտուկէ բռնուած ըլլար... – եկուր դուրս ելլենք, պտըտինք քիչ մը... հոս տաք է... վրաս դէշութիւն մը կուխեց:

Ու առանց սպասելու, բուռն շարժումով մը ոտքի ելաւ ու հոն գտնուողները բարեւելով, սրճարանին դուռը ուղղուեցաւ սփոփուած դէմքով մը... իր բարեկամէն հետեւուած, որ բան մը չէր հասկնար այս ձեւերէն:

ԺԹ.

Աղեքսանդրիա վերադառնալուն պէս առաջին գործը եղաւ Զարուհիին տունը վազել, որուն համար նամակէն զատ, տեսակ - տեսակ նուէրներ էր բերեր, Գահիրէ գնուած:

Արարի տղայէ մը ետք ներս մտաւ Մարտիկ աղա:

– Եկա՞ր, – ըսաւ Զարուհի՝ պչրոտ ու կոտրտուելով:

– Հա՛, խուզիկս, – ըսաւ Մարտիկ աղա՝ Զարուհիին ձեռքը բռնելով ու ուժով մը սեղմելով:

– Է կամաց, – ըրաւ Զարուհի՝ ձեռքը քաշելով... – կոտրտեցիր, տասնիկ ալ սիրե՞լ կ'ըլլայ:

– Սիրողը կը ցուցնէ, հոգիս, – ըսաւ Մարտիկ աղա իր արջի ահագին մարմինովը սիրահարական շնաքծնանքներով կոտրտուելով:

– Աս ի՞նչ է, – ըսաւ աղջիկը, – արաբական կողովը տեսնելով:

– Նայէ, կը տեսնես, ըսաւ Մարտիկ աղա:

– Աս ի՛նչ աղուոր բաներ են, – ըսաւ Զարուհի՝ առարկաները մէկիկ–մէկիկ դուրս հանելով կողովէն..., – շնորհակալ եմ...

Հովահար մը ելաւ մէջէն ու սկսաւ փըչել: Մարտիկ աղային դիմաց, մազերը դէմքին քովերէն վեր փախելով, շատ սիրուն արտայայտութիւն մը կու տային իրեն ու աչքերուն արտասուքները ու թարթիչները գրգռիչ կերպով կը թօթուացընէին...

Գրգիռ մը կը բարձրանար Մարտիկ աղային մարմինէն ի վեր: 17 տարիէ ի վեր գրեթէ կոյս ապրած այդ մարդը Զարուհիին հետ մտերմանալէն ի վեր զգայական ուժով տագնապներ կ'ունենար, երկար ատեն թմրած, ամուլ մնացած ուժի մը յեղակարծ ու ուժով զարթումը, պոռթկումը՝ արագ յագեցում պահանջող:

Զարուհիին պչրոտութիւնները կ'արծարծէին այդ զգայականութիւնը, մինակ աղջիկը, որուն հետ ան իր կնկան մեռնելէն ի վեր շփման մէջ գտնուած էր եւ անոր պէս անդիմադրելի, անդիմանալից սլացքին մէջ էր, որ այդ խօսքերը փախցուց իր բերնէն, որ վինքը ճակատագրապէս բերած էր իր ճակատագիրը կցելու այդ աղջկան բախտին:

Երբ Զարուհի իր դիմացը տեսանկ կը փչուէր, Ճեկլիժէ հագուածքի մը մէջ, որ արար կիներուն տարազներուն պէս զարդարած, ծծերուն ըմբոստացումը ու աճած ազդրերուն ըմբոստ զարգացումը կը մատնէր ու թուխ կուրծքի մը դրգռիչ ծնունդը կ'ուրուագծէր բակին մէջ, ուր տիրող թերասուտերը կը մեղմէր, ինչ որ իր դէմքին քիչ խիստ ու առնական, աչքերուն անուշութեան վրայ չէշտ մը կը դնէր, այտերը տուտերի կակղութիւնով մը կը թաւչէր: Մարտիկ աղա, գրեթէ ինքզինքը կորսնցուցած եւ գրգռուած արիւնին մինչեւ ուղեղը ելլող բուռն ալիքի մը արբշութեանը մէջ, տենդին մէջ ու ուժով մը իրեն քաշելով Զարուհին՝ շառաչիւն համբոյր մը դրոշմեց անոր այտերուն վրայ:

– Ա՛խ.. .. ըսաւ:

– Օ՜հ, ըրաւ հեղնական ձայնը Զարուհիին, որ ինքզինքը ազատեց Մարտիկ աղային բազուկներուն շրջապատումէն, – կեցիր նայինք... դեռ... թէեւ ես ազատամիտ եմ, պա՛հ, կարեւորութիւն չունի... ներս եկո՛ւր, ներս, – ըսաւ ու ծիծաղ մը արձակելով՝ անվերջ կը յախորտար ածող հաւու մը յաղթական կռկռակին պէս, անհոգ շարժումով մը երեսն ի վեր ինկող մազերը ետեւ նետելով՝ կըռնակը դարձուց Մարտիկ աղային ու իրանի ազդու պարարտ տատանումներով տուն մտաւ:

Քիչ մը ամօթահար իր ըրածէն, բայց լոյսի մէջ երբեք պիտի չկրնար ընել.. մեղսակիցը, դրդողը ան չունչանորդի թեթեւսոտութեան էր, որ մարդ կը կարծէ ծածկել իր ըրածները, գաղտնիքի երաշխաւորութիւնով մը դրահաւորել Մարտիկ աղա, երեւելու վարանոտ...

Զարուհի գնաց պատուհանին առջեւ նորէն՝ լոյսը ճակտին, երեսին ընդունելու ձեւով, մինչեւ այտերը ու ծոծրակի մասը ստուերին մէջ կը մնային... ու ձեռքը ծնօտին դնելով.

– Է՛, ի՞նչ ըրիր, նայինք, վերը լաւ զուարճացա՞ր... առանց ինծի... Հա՛, ըսաւ յանկարծ՝ պչրոտ ձեւով մը ժաքէթը կախելով... – ո՞ւր է, ինծի նամակ պիտի գրէիր... ա՞ս է խօսք տուածդ...

– Հոգիս, – ըսաւ Մարտիկ աղա... – գրեցի... նա հո՛ս է, – ըրաւ յաղթական մը նամակը գրպանէն հանելով:

– Ինչո՞ւ չղրկեցիր, – ըսաւ Զարուհի՝ նամակը ձեռքէն յափշտակելով..

– Հասցէն մոռցեր էի առնելու, դուն ալ չըսիր...

– Հա՛, իրաւ...

Նամակը բացաւ ու սկսաւ կարդալ բարձրաձայն, խնդալով...

– Աս ալ նորօրինակ բան է... նամակ գրել ու իր հետը բերել... յանձնել...

Զարուհիին տունէն իրենց տունը երթալու միջոցին Մարտիկ աղա ճամբան երիտասարդ մը տեսաւ, որ երբեմն իր ունկնդիրն ունեցած էր, կանչեց նշանով մը.

– Ինծի նայէ՛, դուն գործ չունիս, անանկ չէ՞:

– Չէ՛, էֆէնտի՛մ, – ըսաւ միւսը:

– Հը՛, դուն գաղիերէն գիտե՞ս...

– Այո՛...

(Տար. 94)

(Շար. Ա. էջէն)

Սեպտ. 26–ին ընդունուած նախագահ Ս. Խաչատրեանի հրաժարականին Սահմանադրութեան համապատասխան ըլլալու հարցը: Այդ Թուականին կատարուած քըւէարկութեան 115 երեսփոխաններէն Թեր քուէ գործածած էին 63–ը, դէմ՝ 31–ը, 2–ն ալ ձեռնպահ մնացած: Առեանը որոշած է որ այդ օրը ընդունուած վճիռը չի համապատասխաներ Սահմանադրութեան, ուստի իրաւարանական ուժ չունի:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒՐՈՊԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահին մամուլի դրասենեակէն հաղորդուած է որ, նախագահ Ռ. Քոչարեան Հոկտ. 17–ին Եւրոպա մեկնած է բժշկական քննութեան համար:

⁂

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՆՈՐ ՄԱՐԱԹՈՆԸ

«Հայաստան» Հիմնադրամին գործադիր տնօրէն Վ. Տէր–Ղեւոնդեան Հոկտ. 17–ի մամուլի ասուլիսով ներկայացուցած է նոր մարաթոնին ծրագիրը. ան կը սկսի Նոյեմբեր 15–ին, Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ կատարուելիք հանգանակութեամբ, նիւթական միջոցներ հայթայթելու համար Արցախի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին ու Գիւմրիի դպրոցներուն շինարարութեան: Վ. Տէր–Ղեւոնդեան յոյս յայտնած է որ այս անգամ ուսուցիչներու, բժիշկներու եւ ոչ փայլուն նիւթականի տէր մասնակիցներուն քով, որոնք անցեալ տարի գոյացուցած են 200 հազար տոլար, Հիմնադրամը գումարներ ստանայ նաեւ հայաստանաբնակ մեծահարուստներէ: Դրամահաւաքին կազմակերպիչները մտածած են իրենց նուիրատուութեամբ առաջին տեղերը գրաւողներու անունները ինչ–ինչ ձեւերով արընչել այդ գումարներուն գործածուելիք կառոյցներուն:

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

«Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն»
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր Թիւ 5
Զրոյց – Դասախօսութեան

ՆԻԿԻՈՅ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՒԱՏԱՄՔԸ

նիւթին շուրջ
(ֆրանսերէն լեզուով)
Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 26,
ժամը 19–ին
մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ–ի.
«Սահակ–Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Զըրաշեան» սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ,
13008 Մարսէյլ

ՑՈՒՑԱՏԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 20.45–ին

Centre Administratif d'Asnières.

ՄԿՆԻԿ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

Մանկավարժական դասախօսութիւններու շարք

«ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

Բանախօս՝ փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2, ժամը 20.30–ին
«Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France va accueillir du **16 au 30 octobre** deux représentantes de la **Croix de Secours (HOKH) de Goris**

A cette occasion, et pour vous permettre de faire connaissance et de vous informer sur les actions de la vie associative en Arménie,

la section «SEVAN» organise

UN REPAS

le Vendredi 27 Octobre à partir de 20h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

P.A.F. : 80 F. — Prière de réserver **avant le 25 octobre** en téléphonant au :
04 74 85 29 75
ou
au **04 74 53 43 80** (14h-18h).

⁂

A cette occasion
signature d'un acte de coopération entre la section «SEVAN» de Vienne et la section de Goris

le Samedi 21 octobre à 18h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

Cette cérémonie est placée sous la présidence d'honneur de
son Excellence
M. Edouard NALBANDIAN,
Ambassadeur d'Arménie en France
et se déroulera en présence de :
M. Louis MERMAZ,
Député-Maire de Vienne
M. Nelson VOSKANIAN,
Maire de Goris
des Représentants des villes jumelées de Goris et de Vienne
La cérémonie sera suivie d'un cocktail.

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՕԹՔ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21,
ժամը 10.45–էն ժամը 12
Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճար

մասնակցութեամբ՝
«ԷԹՈՒԱԼ ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷ»ի,
8–րդ եւ 16–րդ թաղամասերու,
Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու, Կաթողիկէ,
Ուղղափառ եւ Բողոքական:
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉՆԵՐՈՒ ՏՕՆ

UGAB

Concert Jeunes Talents

le Dimanche 22 Octobre à 17h

SOIREE FLUTE ET GUITARE
Musiques des XIXᵉ et XXᵉ siècles
Sidonie Euvremer (flûte)
Tristan Manoukian (guitare)

organisé
par le Comité de Paris—Ile-de-France de l'UGAB

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)
— Participation : 50 F —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou 01 46 58 03 17 le soir.

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente
LE
BALLET NATIONAL D'ARMENIE
Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE
de la CONSECRATION
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

CONFERENCE

Samedi 21 Octobre à 20 heures 30
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz

Conférence - Débat
sur
l'Eglise Apostolique Arménienne

Mgr KAREKINE BEKDJIAN
Archevêque Prélat des Arméniens d'Allemagne
«L'Organisation de l'Eglise Apostolique Arménienne et son fonctionnement»

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Lyon et Rhône-Alpes
«Dogmes de l'Eglise Apostolique Arménienne»

Rév.-Père KOURKEN AGHABABIAN
Universitaire du Séminaire de Théologie d'Armache (Allemagne)
«Histoire spirituelle de l'Eglise Apostolique Arménienne et son avenir»

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
— Cathédrale Arménienne —
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION CULTURELLE

«NAREG»

L'Association Culturelle NAREG recherche pour son école du mercredi une ou un jeune animateur(trice), diplômé(e) BAFA de préférence, pour animer des activités ludiques, manuelles et sportives, pour nos jeunes élèves âgés de 6 à 13 ans. Vos candidatures à faire parvenir à l'Association Culturelle NAREG, 22 rue Felix Faure, 95880 Enghien-les-Bains, ou bien par téléphone au 01 34 12 84 45.

⁂

Apprendre l'arménien, oral ou écrit, à vos enfants dès 6 ans, ou préparer l'épreuve écrite d'arménien du Baccalauréat, c'est possible à Enghien-les-Bains avec le cours NAREG, tous les mercredis de 10h à 16h, depuis le 13 septembre. Pour tous renseignements, appelez le siège de l'Association au :
01 34 12 84 45

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A.
en partenariat avec
la **MEDIATHEQUE MUNICIPALE D'ALFORTVILLE**
dans le cadre de la manifestation
KIOSQUE 2000
vous invitent à la

CONFERENCE-DEBAT

sur le thème :
«ETRE ET RESTER INDIEN EN AMERIQUE»
Intégration — génocide — différence assimilation en Amérique et ailleurs

par **Philippe JACQUIN**
écrivain et professeur d'anthropologie américaine à l'Université de Lyon 2

avec la participation de
Ara KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

Vendredi 20 Octobre à 20h30
Salle Sarkis Minassian, M.C.A.
—— entrée libre ——

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 OCTOBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.018 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.018

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ

Ոչ Պարաք, ոչ ալ Արաֆաթ որպէս հետեւանք ընդունեցան իրենց վերադարձին եւ տեղւոյն վրայ կացութիւնը բաւական պայթուցիկ կը մնար Հոկտ. 19-ին: Երկուքն ալ 48 ժամ ունէին գործադրելու համար Շարմ էլ Շէյխի կարգադրութիւնները: Բայց եւ այնպէս Այսրյորդանան եւ Գազա ճակատումներ եղան Հոկտ. 18-ին: Մթնոլորտը լարուած էր շրջանին մէջ: Նուազագոյն 35 Պաղեստինցիներ վիրաւորուած էին: Վիրաւորներէն մէկը մեռած էր:

Պարաք ելոյթ մը ունեցած է Հոկտ. 18-ին եւ բաւական խիստ ոճ մը գործածած: Գալիք օրերը «դժուար» կը նկատէ եւ կոչ ըրաւ իր ժողովուրդին ազգային միասնականութեան համար: «Ժողովուրդը միութեան կարիքն ունի: Կրակի եւ պայքարի օրեր կան մեր առջեւ եւ կ՚ըսեմ Ա. Շարոնի, Իշայի, Ցթարանքիի, ժամը չէ քաղաքական հաշիւներու, երկիրը աւելի կարեւոր է քան քաղաքական պայքարը եւ անձնական նկատումները: Միասին կը յաղթենք, Իսրայէլեան եւ սիոնական մըտայնութիւնը պիտի յաղթէ»:

Պարաք վախն ունի որ Իսրայէլ այլեւս խաղաղութեան ընկերակից չունի Պաղեստինցիներով, հակառակ Շարմ էլ Շէյխի: Միւս կողմէ, ծանօթ է որ Շարոն մերժեց մաս կազմել միասնական «ստիպողական կառավարութեան» մը:

Հաղորդակցութեան պաղեստինցի նախարարն ալ՝ Իմար Ֆալուժի, մերժած է Շարմ էլ Շէյխի համաձայնութիւնը, յայտարարելով որ Ինթիֆատան պէտք չէ սահմանափակուի Գազայի եւ Այսրյորդանանի, այլ պէտք է հարուածէ Իսրայէլի սրտին վրայ:

– Պաղեստինցիք 120-ի վրայ համասի 25 անդամներ կրկին բանտը դրին, ինչպէս կը նախատեսուէր Շարմ էլ Շէյխի համաձայնութեամբ:

– Ցահալի (Իսրայէլեան բանակ), Շին Պէթի, Իսրայէլի ներքին ապահովութեան սպասարկութեան գործակալներ Այսրյորդանանի մէջ ութ Պաղեստինցի ձերբակալած են, որոնք կրնան մասնակցած ըլլալ Իսրայէլցի երկու զինուորներու խոշտանգումին: Իսրայէլ կը փոխադրուին ուր կրնան դատուիլ մարդասպանութեան համար: Կառավարութիւնը չէ հաստատած լուրը, բայց, յիշեցուցած որ խոստացած էր անպատիժ չթողուլ խոշտանգումին հեղինակները:

– Ֆրանսայի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Խորհուրդը բողոքի ձայն բարձրացուցած է սինակոկներու դէմ եղած յարձակումներուն, շեշտելով. – «Երբ աղօթավայրերուն կը դպչին, բարբարոսութիւնը հեռու չէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ, Հոկտ. 18-ին, կառավարական 8-րդ փոփոխութիւնը կատարեց, Մարթին Օպրիի մեկնումին պատճառաւ: Ինչպէս գրած էինք, իր աթոռին նըշանակուեցաւ Արդարութեան նախարարը՝ Էլիզապէթ Կիկու, որ նաեւ Ավինեոնի քաղաքապետութիւնը կ՚ուզէ առնել աջի ձեռքէն: Ըստ երեւոյթին, կրցաւ համոզել Ժոսփէնը, որպէսզի պահէ երկու պաշտօններ՝ նախարար եւ քաղաքապետ, ինչ որ ցարդ արգիլուած էր: Վօքլիւզի նահանգապետութեան ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ քաղաքապետը՝ Մարի-Ժոզէ Ռուա՛լ յայտարարեց այս առթիւ. – «Կարելի չէ միաժամանակ կարեւոր նախարարութեան մը եւ Ավինեոնի չափով քաղաքի մը բեռն ունենալ»: Կը սպասուէր որ Ժոսփէն արտայայտուի այդ մասին: Մարթին Օպրի քաշուեցաւ, բայց, կը կարծուի որ 2002-ի համար կը պատրաստուի, ոչ միայն երեսփոխանական ընտրութիւններուն այլեւ՝ թերեւս, նախագահական: Այս մարզին մէջ, լուրջ մրցակցութիւն մը կայ Է. Կիկուի հետ: Այս վերջնոյն աթոռը կը գրաւէ Մարիլի Լըպրանշիւ, որ ցարդ միջին եւ փոքր ձեռնարկներով կը զբաղէր: Ըստ Փաթրիք Տէվէճեանի (որ փաստաբան է) ոչինչ գիտէ այդ ճիւղէն: Ոչ իրաւագիտութիւն ուսանած է, ոչ ալ ԷՆԱ յաճախած: Պըրթոն, մաս կը կազմէ «Ժոսփէն սերունդին», բայց, ինչպէս Լիպերասիոն ալ կը վկայէ, իրաւագիտութեան մասնագէտ չէ: 53 տարեկան, երեսփոխան ընտրուած էր 1997-ին, Մորլէի քաղաքապետ ըլլալէ վերջ: Իր պաշտօնն ալ ստանձնեց Ֆրանսուա Փաթրիա, որ ցարդ որսորդութեան հարցով կը զբաղէր եւ յաջողած էր միջին ճամբայ մը գտնել դժգոհ որսորդներուն հետ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ հնգօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Գորէա եւ Չինաստան: Առաջին հանգրուանը, Հոկտ. 19-ին, Սէուլ էր, ուր կը մասնակցի Եւրոպա – Ասիա Գ. վեհաժողովին: Հոկտ. 21-ին, Շիրաք Փէքին կ՚անցնի:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահը՝ Քոսթունիչա Սկիւպ պիտի երթայ գալ շաբթու, տեսակցելու համար Ալպանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Մակեդոնիոյ, Պոսնիոյ, Ռումանիոյ եւ Խըրուաթիոյ պետական եւ կառավարական ղեկավարներուն հետ: Խօսակցութեանց նիւթ կրնայ ըլլալ կայունութեան Ուխտ մը Պալքաններու համար:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը հրաւիրած է գերմանական իշխանութիւնները, որ հրապարակեն իրենց ունեցած տեղեկութիւնները Միլոսեւիչի նիւթական կացութեան մասին: Արդարեւ, Հոկտ. 16-ին, գերման գաղտնի սպասարկութիւնները պնդած էին որ Միլոսեւիչ եւ իր անմիջական շրջապատը կեդրոնն են դրութեան մը որ կը վերաբերի կազմակերպուած ոճրագործութեան, որ Յունաստանէն կ՚անցնի:

Ժ.-Գ. ՄԵՐԻԻ տեսերիզին հեղինակը եւ երկու փաստաբանները որոնք դիպահ մնացին 48 ժամ, քննութեան տակ առնըւեցան «արհեստի գաղտնապահութեան խախտումի եւ մեղսակցութեան» մեղադրանքով: Դատաւորը միտք պղտորող զուգադիպութիւններ գտած է Համըլէնի (տեսերիզը պատրաստող լրագրողը) նօթատետրին մէջ, նաեւ Տոմինիք Սթրօս-Քահնի անունը: Գանար-Անշէնէ (Հոկտ. 18) կը գրէր թէ, հակառակ ուրացումներուն, ճիշդ է որ երբ Ելմտական նախարար էր, Սթրօս-Քահն տուրքի շատ առատաձեռն կարգադրութիւն մը ըրած էր կանանց դերձակ (Շանէլ) Լակըրֆէլտի:

ԻՏԱԼԻՈՅ եւ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ անձրեւներէն, ողողումներէն եւ հողասահքի մեռելներու թիւը 30-ի բարձրացած էր (7 Զուիցերիա, 23՝ Իտալիա), բայց 17 հոգի ալ անհետացած կը մնան (ութ՝ Զուիցերիա, 9՝ Իտալիա):

ԳԱՂՏՆԻ ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ վեց դիակներ գտնուած են Ֆոճիայի (հարաւ-արեւելեան Իտալիա) մօտ: Հաւանական կը նկատուէր որ Քիւրտ են եւ խեղդամահ եղած են: Կը կարծուի որ Իրաքէն եկած են Յունաստանէն անցնելով:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷ՞Ջ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի առողջական քննութիւններու նպատակով երեք օրուան համար Եւրոպա մեկնումի լուրը որ տրուած էր «Արմէնփրէս»ի կողմէ, կը զբաղեցնէ երեւանեան քաղաքական շըրջանակները: Նախագահական պալատէն յայտնուած է թէ նախագահին մեկնած երկրին անունը գաղտնի պահուած է, որպէսզի տեղւոյն համայնքը ընդունելութիւններ կազմակերպելու չըծուի, եւլն.: Իսկ Առողջապահութեան նախարար Արարատ Մկրտչեան վկայած է որ նախագահը արտասահման քննուելու գացած է. ան «Հայկ. Ժամանակ» թերթին ըսած է թէ նախագահը վերջին շրջանին առողջական որեւէ գանգատ չէր յայտնած եւ թէ Հայաստանի մէջ կան ամէն կարգի քննութիւն կատարելու գործիքներ: Թերթը բուռնծէն եզրակացուցած է թէ կամ Ռ. Քոչարեան Եւրոպա մեկնած է ոչ ընդհանուր, այլ յատուկ քննութեան մը համար, կամ չի վստահիր Հայաստանի առողջական համակարգին. եւ կամ ճամբորդութիւնը առողջական պատճառով չէ:

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատունէն երբ այս մասին լրացուցիչ բացատրութիւն խնդրեցինք Հոկտ. 19-ի առաւօտուն, մեզի ըսուեցաւ որ Ռ. Քոչարեանի այցը բացարձակապէս անձնական բնոյթի է ու իրենք ալ նախագահին մամուլի գրասենեակին յայտարարութեամբ ըսուածէն աւելի ոչ մէկ բանի տեղեակ են: Իսկ այդ յայտարարութեան մէջ ըսուած էր թէ նախագահին առողջութիւնը սքանչելի է եւ ան քանի մը օրէն կը վերադառնայ Երեւան:

ԱՄՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՉԵԿԱՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18-ԻՆ

Հակառակ անոր որ սառյդ կը թուէր Ներկայացուցիչներու Ժողովին Հոկտ. 18-ի նիստին հայկական բանաձեւին քըւէարկումը, ան օրակարգի չէ եկած այդ օրը: Ամերիկեան շրջանակներէ տրուած բացատրութիւնը այն է թէ ժողովը սովորական ժամէն աւելի ուշ սկսած է, ուրովհետեւ երեսփոխանները նախապէս ներկայ գտնուած են անցեալ շաբթու ծովային ահաբեկչական արարքին զոհ ամերիկացի նաւաստիներուն համար կատարուած արարողութեան: Ժողովին սկըսելէն ետք ալ աւելի քան ժամ մը յատկացուած է ահաբեկչական արարքը դատապարտող եւ զոհերուն յիշատակը ոգեկոչող բանաձեւի մը պատրաստութեան: Ապա կատարուած են կարգ մը քուէարկութիւններ որոնց բանաձեւերը նախորդ օրը քննարկուած էին արդէն: Նիւթը յետաձգուած էր Հոկտ. 19-ին:

– ՃԱՏՐԱԿ –
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Երեքշաբթի, Հոկտ. 17-ին, Գասպարով – Կրամնիկ 6-րդ խաղին հասած էին: Գասպարով ծայրը ծայրին փրկուած է պարտութենէն եւ յաջողած հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգել, բայց եւ այնպէս ընդհ. ձեւով միշտ պարտութեան մէջ էր՝ 2,5 /3,5:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 18/19)

Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ ՀՈԿՏ. 27-Ի ԱՐԱՐՔԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Սոցիալիստ Ուժերու Միութեան քարտուղար Աշոտ Մանուչարեան Հոկտ. 18-ի մամուլի ասուլիսին համոզում յայտնած է թէ Ազգ. Ժողովին մէջ Հոկտ. 27-ին կատարուած սպանութիւնները արեւմըտեան յատուկ սպասարկութիւններու պատուէրով եղած են եւ անմիջական կապ ունին Մեղրիի շրջանը փոխանակելու ուղղութեամբ Հայաստանին եղած առաջարկին հետ: Ան մեղադրած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանը որ կը փորձէ Հոկտ. 27-ի հարցին քննութեան մէջ գլխաւոր վարկածը ծածուկ պահելու: Ըսած է թէ հողային փոխանակումի ծրագրին մասին տասնեակ հանդիպումներ տեղի ունեցած են Հայաստանի ղեկավարութեան հետ եւ այս վերջինները ծախուած են: Ա. Մանուչարեանի խօսքերով՝ «Նախագահն իրեն իրաւունք է վերապահել մտնել այդ բանակցութիւնների մէջ», իսկ Վազգէն Սարգսեան եւ Կարէն Դեմիրճեան կտրուկ կերպով հակառակած են Կոպըլի ծրագրին: Ա. Մանուչարեան ըսած է թէ Հայաստան պաշտօնապէս զգուշացուած է Հոկտ. 27-ի նախապատրաստութեան մասին, թէ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան համաձայն եղած է Կոպըլի առաջարկին:

Վերլուծելով ըսածները, Ա. Մանուչարեան բացատրած է թէ եղածը հետեւանք է Կովկասի մէջ ինքնուրոյն քաղաքականութիւն ունեցող երկիր չձգելու Արեւմուտքի քաղաքականութեան որուն չէ յօժարած Հայաստան: Այդ գործին մէջ դեր կատարած են Հայաստանի քաղաքական շրջանակներ ալ, ըսած է Մանուչարեան, ակնարկելով Հ.Յ.Դ.-ի գործունէութեան զոր նկատած է ԱՄՆ-ու քաղաքականութեան ենթակայ:

Ա. Մանուչարեան այս նիւթին մասին մամուլի մէջ տեղ գտած իր յայտարարութիւններուն պատճառով հարցաքննութեան կանչուած է, բայց չէ ներկայացած:

Ե. – ԺԸ. ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱԶԵՐԱՅԻՆ ՍԿԱՒԱՌԱԿԻ ՎՐԱՅ

Գիտութիւններու Ակադեմիային, Մատենադարանին եւ Հայաստանի ամերիկեան համալսարանին միասնական ջանքով եւ Սփիւռքէն 94-մեայ Ալիս Օհաննէսեանի մեկենասութեամբ լազերային սկաւառակ մը պատրաստուած է Ե. – ԺԸ. դարերու հայ մատենագրութեան կտորներով: Սկաւառակին վրայ ներկայացուած է ամբողջ հայ մատենագրութիւնը բոլոր բնագաւառներով. պատմագիտութիւն, իրաւունք, բնագիտութիւն, բժշկութիւն, աշխարհագրութիւն, վիմագրութիւն, դիւցազներգութիւն, եւլն.: Տրուած են նիւթերու քանի մը լեզուներով թարգմանութիւններն ալ –ռուսերէն, անգլերէն, իտալերէն, եւլն.–:

ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐ. ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ ՄՏԱՀՈԳՈՒՈՂ ԿԱՅ

Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն մէջ գտնուող երկրի մը պարագային շատ բնական է որ արտասահման հասնող անոր թերթերը ամէնէն առաջ հետաքրքրութիւնները կեդրոնացնեն քաղաքական լուրերու էջերուն վրայ: Եւ արդէն այդ մամուլին մէջ գլխաւոր տեղերն ալ յատկացուած կ'ըլլան քաղաքական շրջանակին: Պաշտօնական դէմքերու հանդիպումներ, կուսակցական տեղեկատուութիւն, դատավարութիւններու լուրեր, եւլն.: Այս նախապատուութիւնը, անշուշտ, չի նշանակեր որ տուկա թերթի մը ամէնէն հետաքրքրական բաժինը կ'ըլլայ միշտ, սակայն Հայաստանի մամուլն ալ պարզապէս կը հետեւի միջազգային կանոնին:

Այս պատկերին մէջ զարմացնող տպաւորութիւն կը գործէ տեսնել օր մըն ալ թէ օրաթերթ մը («Ազգ», Սեպտ. 21) Ա. էջին վրայ տեղ տուած է լեզուին մասին յայտնուած մտահոգութիւններու նիւթին: «Երբ ոտնահարւում են հայերէնի իրաւունքները» խորագրուած գրութիւնը կը կրէ Անոյշ Դովլաթեանի ստորագրութիւնը: Խորքին մէջ թղթակցութիւնն է ան նախորդ օրը տեղի ունեցած հանդիպում-քննարկումի մը, կազմակերպուած՝ Տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչութեան վարչութեան կողմէ, «Հայաստանի եթերի լեզուն» նիւթով:

Հաւանօրէն, շատերու համար որոնք ծանօթ չեն Հայաստանեան բառամթերքին քմայքներուն, պէտք է նախ ըսել թէ «եթեր»ը հոս կը նշանակէ «հեռատեսիլ», «հեռասփիւռ»: Թերեւս ռուսերէնի ծանօթ անձերու համար հարց չի ստեղծեր նման խոտորում մը, քանի որ անոր արմատը կը գտնուի ռուսերէնի թարգմանութիւն «հայերէն»ի մը գործածութեան երեւոյթին մէջ: Երեւոյթ որ նշուած քննարկումին նիւթը կազմած է, առանց կարենալ արգիլելու որ կազմակերպիչները եւս մաս կազմեն հայերէնը ոտնահարողներու բազմութեան:

Այսուհանդերձ, հետաքրքրական է ձեռնարկին կատարուին իսկ: Անոր ընթացքին խօսք առնելու հրաւիրուած են լեզուի պետական տեսչութեան պետ Լեւոն Գալստեան ու տեղակալը Յովհաննէս Զաքարեան: Որպէս հրաւիրեալ ներկայ գտնուած են հեռատեսիլի կայաններու քանի մը ղեկավարներ ու աշխատակիցներ:

Կազմակերպիչ վարչութեան նախագահը Ե. Միլիտոնեան ներածական խօսքին մէջ կ'ըսէ թէ հեռատեսիլէն հնչող հայերէնը լեզուական ու քերականական սխալներ ունի, ինչ որ ամէն բանէ առաջ արդիւնք է սխալ լեզուամտածողութեան: Ան «կիսագրագէտ հայերէն» կը կոչէ այդ լեզուն որ խաթարուած հայերէն մը կը մացնէ լեզուի տիրապետութեան մէջ տկար զանգուածին ականջէն ու գլխէն ներս, իսկ քաջատեղեակներուն ջղայնութիւն եւ հիասթափում կը պատճառէ:

Վերլուծելով ներկայի պատկերը, Յ. Զաքարեան կ'ըսէ թէ հեռատեսիլի աշխատակիցներուն մէջ կը նկատուի լեզուին օրէնքները ոտնահարելու վրդովեցնող միտում մը: Ատիկա հետեւանք է անոր որ հեռատեսիլը «ողողուած է ազգ. լեզուամտածողութիւնից անյուսալիօրէն հեռու, սեփական օտարամոլութեան գերին դարձած տղաներով ու աղջիկներով, որոնց անհասկանալի հայերէնը՝ անգլերէնի կամ ռուսերէնի առոգանութեամբ (կամ երկուսը միասին) աննուազն տարակուսանք է առաջացնում. մի՞թէ որակեալ կադրերի "սով"ն իրօք այդքան մեծ չափերի է հասնում»: Կը յաջորդէ նշումը թէ հեռատեսիլի հաղորդումներուն մեծ մասը օտար անուանում ունի եւ յայտագրերու լայն տեղը կը գրաւեն օտարալեզու ժապաւէններն ու ծանուցումները: Տուեալներ, որոնք եզրակացնել կու տան թէ «երկրի պետական լեզուն՝ հայերէնը, ամենեւին էլ չի կարեւորւում ըստ արժանւոյն»:

Կարեւորութեան այդ բացակայութիւնը որ գլխաւորաբար պատասխանատուներու լեզուական անգիտութիւնն ու արհամարհանքը կը մատնէ լեզուին հանդէպ, ամբողջովին հետեւանք է արժէքներու, չափանիշներու ներկայի վերիվայրումին: Դժուար չէ նշմարել թէ թեւարկումը որքա՛ն մեծ չարիքի դուռ կը բանայ այս մարզին մէջ ալ. չկա՞ն կարգին հայերէն գիտցող երիտասարդներ-երիտասարդուհիներ որոնք նաեւ ազգային ամէնէն մնայուն այս արժէքին գիտակցութիւնն ու յարգանքը ունենան: Կա՛ն, անշուշտ, բայց ո՞վ կրնայ պնդել որ հեռատեսիլի կայանի մը համար աշխատող փնտռողներու գլխաւոր պայմանները այդ յատկանիշները կ'ըլլան...: Կան այդ բնագաւառը ոտնձգութիւններէ զերծ պահելու սահմանուած օրէնքներն ալ որոնք դատելով տրուած պատկերէն, կը մնան թուղթի վրայ: Հակառակ պարագային, դոնէ մէկը պիտի ըլլար յիշեցնելու թէ 1991-ին ընդունուած օրէնքը կը պահանջէ լեզուն անաղարտ պահել, օտար ժապաւէնները, ծանուցումները, հաղորդումները թարգմանաբար տալ, եւլն.: Յովհաննէս Զաքարեան ըսած է թէ այդ օրէնքին հիմով՝ իրենց վարչութիւնը իրաւունք ունի դատական հետապնդումի դիմելու, բոլոր անսաստողներուն դէմ: Մինչեւ հիմա չեն ըրած, սակայն, ասկէ ետք մտադիր են «կոշտ» գործելու:

Լեզուական որակի տեսակէտով լաւագոյն դիրքի վրայ նկատուած է Արմենիա կայանը ուր հայերէնը կ'իշխէ 60 տոկոսով: Ազգային հեռատեսիլին համար այդ համեմատութիւնը 50% է. վերջին դիրքի վրայ կը ներկայացուի «Ա1+» կայանը: Այս կացութիւնը ըսել տուած է լեզուաբաններուն թէ նման պատկեր շատ պատուաբեր բան կ'ըլլար կիսագաղութային որեւէ երկրի համար, բայց Հայաստանի պարագային «պարզապէս ամօթալի է»:

Դրական կէտ մըն ալ այն է որ ելոյթ ունեցողները խստիւ քննադատած են Սփիւռքի համար արբանեակով եղած հեռասփռումները, որոնց մասին «դուրս»էն ալ բազմաթիւ բողոքներ ստացուած են: Արդարեւ, իբրեւ թէ Հայաստանի հետ աշխարհացրիւ հայութեան կապը պահպանելու մտահոգութեամբ ձեռնարկուած այդ սփռումները սկզբնական հետաքրքրութիւն մը ստեղծելէ ետք, վերածուած են դժգոհութեան մնայուն աղբիւրի: Հայերէնի մասնագէտ չեղող միջին ունկնդիրն անգամ միայն բողոք ունի այդ հաղորդումներուն առընչութեամբ ու քիչ չէ թիւը անոնց որոնք յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնեն որ այդ սփռումները չհասնին երախաներու ականջին:

Հանդիպում-քննարկումին վերջին մասին նիւթ եղած է ելքի փնտռտուքը: Ի՞նչ պէտք է ընել կացութիւնը բարեփոխելու համար: Լեզուի տեսչութեան պետ Լ. Գալստեան առաջարկած է որ հեռատեսիլի ընկերութիւնները սերտօրէն գործակցին իրենց եւ տրամադիր ըլլան մատնանշուած թերիները սրբագրելու. նաեւ աւանդական դառնան նման քննարկումները: Նշուած են նաեւ լեզուին նկատմամբ ազգային պատասխանատուութիւն զգալու, աշխատակիցներու ճիշդ ընտրութիւն կատարելու, լրացուցիչ դասընթացք կազմակերպելու միջոցները:

Անկախ ու գերիշխան երկրի մը համար իսկապէս ամօթալի է Հայաստանեան հայերէնին ներկայ վիճակը որ հեռատեսիլի կայաններուն մենաշնորհը չէ. այսօր Հայաստանի մէջ հազուադէպ են այն հանդիպումները որոնց ընթացքին մարդ արեւելահայերէնի գեղեցկութիւնը վայելելու պերճանքը կ'ունենայ: Ու իրաց այդ կացութեան մէջ, տարօրինակ պէտք չէ նկատել որ դրական համարուի վերոնշեալին նման նախաձեռնութիւն մը:

Տարօրինակ կը թուին սակայն ելքի փնտռտուքը ու նշուած քիչ մը ոլոր-մոլոր ճամբաները. մինչդեռ, քանի որ լեզուն յարգել պարտադրող օրէնքը կայ, կը բաւէ զայն կիրարկելու քաջութիւնը ունենալ ու ինչ կը վերաբերի հեռատեսիլի կայաններուն, սորվել որ աշխատակիցներու ընտրութեան գլխաւոր չափանիշ առնուի հայերէնի մակարդակը: Ի վերջոյ, այդ կայանները, սկզբունքով, լաւ վճարող աշխատատեղիներ են անշուշտ, ինչպէս աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը: Կը բաւէ ազգային արժանապատուութիւն ունենալ, չունեցողին ալ սորվել որ շատերու համար հմայիչ այդ աշխատատեղիները յանձնուին արժանաւորներու: Հայաստանի մէջ սով չկայ հայերէնի հարկաւոր մակարդակ ունեցողներու. կը բաւէ ստեղծել պայմանները որպէսզի այլ յատկանիշներով փայլողներ չյաջողին անոնց ճամբան փակել:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՂԱԹՈՆ՝ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ԵԳԻՊՏՈՍ՝ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԵՐԿԻՐ

Այս ժամանակ Եգիպտոս, անուանապէս Օսմանեան կայսրութեան կազմին մէջ, բայց գործնապէս բրիտանական հոգատարութեան ենթակայ էր: Արդարեւ, բրիտանական բանակը 1882-ին Իսմայիլիա ցամաք ելած եւ եգիպտական բանակին մէջ ծագած ըմբոստութիւնը զսպելէ ետք Գահիրէ մտած եւ խտիւ Թեւֆիքը իր գահին վրայ վերահաստատած էր:

Եգիպտական պետական վարչամեքենան գրեթէ կազմալուծուած, պետական գանձն ալ դատարկ էր, իսկ քոլերայի համաճարակը յաճախակիօրէն աւերներ կը գործէր: 1892-ին, Թեւֆիքի մահէն ետք անոր յաջորդած էր զաւակը՝ Աբաս Հիլմի Բ., որ այն ատեն հազիւ 18 տարեկան էր:

Եգիպտոս, երկրագործականօրէն հարուստ երկիր, բայց ժողովուրդը ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած էր:

Նեղոսի ափերուն առուներով, ջրատարներով, ամբարտակներով եւ ցանքատարածութիւններով շրջապատուած եգիպտական գիւղերուն մէջ, որոնցմէ քանի մը քմ. անդին կը սկսի անապատը, գիւղացիներուն ամբողջ տնտեսութիւնը Նեղոսի ջուրերով կատարուող ոռոգումին եւ գետին յորդումներուն վրայ հիմնուած է:

Հակառակ երկրագործական լայն կարելիութիւններուն՝ եգիպտացի ֆալլահները անյոյս կացութեան մատնուած էին: Ամէնէն առաջ կար տարապարհակի դրութիւնը, որ այնուհետեւ Նուպար փաշայի ջանքերով պաշտօնապէս ջնջուեցաւ. արդարեւ, ամէն անգամ որ Նեղոսի ջուրերը յորդէին, ոռոգման ջրանցքները տիղմով կ'ողողուէին ու կը խափանուէին: Անհրաժեշտ էր շուտով փորել ու մաքրել, որպէսզի կարելի ըլլար զանոնք կրկին գործածել յաջորդ բերքին համար. այս պատճառով գիւղացիները ձրիօրէն կ'աշխատէին հողատէրերու հաշւոյն: Ողողումներուն երբեմն կը յաջորդէին երաշտ տարիներ, երբ բերքը ամբողջովին կը չորնար ու կը փճանար՝ սովի ու ծայրայեղ թշուառութեան մատնելով ժողովուրդը:

Հիմնական հարց էր մանաւանդ բամպակի բերքին պահպանութիւնը. բամպակը եգիպտացի ֆալլահին եկամուտի գլխաւոր աղբիւրն էր եւ երկրին երկրագործական գլխաւոր արտադրութիւններէն: Բամպակի տեսակին ազնուացման համար անհատներ միայն աշխատանք տարած էին: Այսպէս, Եանովիչ, Սեգալերիտէս եւ Նիկոլա Բարահիմոնա բամպակի ազնիւ տեսակներ գտած էին. Եանովիչ եւ Սեգալերիտէս իրենց գտած բամպակներուն իրենց անունը տուած էին, իսկ Նիկոլա Բարահիմոնա, որ Ֆրանսայի մէջ հողագիտութիւն ուսանելէ ետք Եգիպտոս հաստատուած էր, ինքզինք նուիրած էր բամպակենիի ուսումնասիրութեան եւ բամպակի լաւ տեսակներ գտած էր. մէկ տեսակին անունը Ֆուատի կոչած էր՝ ի պատիւ Ֆուատ թագաւորին, այլ տեսակ մը Նուպարի կոչած էր՝ Նուպար փաշայի անունով, իսկ ուրիշ երկու տեսակներ ալ իր ծննդավայրին անունով՝ Զակորա եւ նահանգին անունով՝ Փիլիոն կոչած էր:

Բայց բամպակը շատ այլասերող տունկ մը ըլլալով՝ անհրաժեշտ էր միշտ բարելաւել զայն եւ ուրիշ տեսակներ գտնել: Այլ վտանգ մըն էր բամպակի որդը, որ յաճախ կը փճացնէր ամբողջ բերքը: Որդեր, հազիւ տեղ մը յայտնուած, տերեւազուրկ ընելէ ետք տունկը, մէկ արտէն միւսը անցնելով եւ անընդհատ արշաւելով՝ ամբողջ տարածութիւններ կ'աւերէին:

Եգիպտոս, որ զուրկ էր պետական կազմակերպուած կառոյցներէ եւ երկրագործական նախարարութենէ, անկարող էր պայքարելու երկրագործութեան սպառնացող բոլոր վտանգներուն դէմ եւ անհրաժեշտ լուծումներ գտնելու:

Այսպիսի մեծ աղէտ մը պատահեցաւ 1895-ին, որմէ ետք կառավարութիւնը յատուկ յանձնախումբ մը կազմեց միջոցներ ձեռք առնելու եւ բամպակի որդին դէմ կռուելու համար: Այս յանձնախումբին անդամ նշանակուեցաւ Հայ մը՝ կրթական փոխ-նախարար Եաղուպ Արթին փաշա:

Նոյն տարին այլ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ երկրագործական ցուցահանդէս մը կազմակերպելու համար. անոր անդամ նշանակուեցան Պօղոս Նուպար փաշա եւ Եաղուպ Արթին փաշա: Այս յանձնախումբը կորիզը եղաւ խտիւական երկրագործական ընկերութեան, որ 1889-ին հաստատուեցաւ իշխան Հիւսէյնի նախագահութեամբ: Այս ընկերութիւնը ամէն ջանք սկսաւ թափել բամպակի հունձքը փճանալու վտանգէն փրկելու համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՂԱԹՈՆԻ ՋԱՆՔԵՐՈՎ՝ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

Եգիպտոսի երկրագործութեան պարզած այս խրավիճակին եւ ժողովուրդին ապրած համատարած թշուառութեան այս պայմաններուն տակ, Եր. Աղաթոն աշխատեցաւ ամէն գնով բարելաւել երկրին երկրագործական մարզը: Ան 1900-ին Պօղոս Նուպար փաշայի ագարակներու քննիչի իր պաշտօնը ձգեց եւ նոյն տարին Աղեքսանդրիոյ մէջ հիմնեց «Եգիպտացի Երկրագործներու Միութիւն» (ֆրանսերէն՝ Իւնիոն տէ զ'Ակրիգիւլթէօր տ'Էժիփթ) սենտիքան, եգիպտական երկրագործական մշակութեամբ զբաղելու համար, եւ ինք ալ սենտիքային նախագահ ընտրուեցաւ:

Այնուհետեւ Երուանդ Աղաթոն 1903 Ապրիլին Գահիրէ փոխադրուելով հրաժարեցաւ սենտիքայի նախագահի իր պաշտօնէն, բայց յետոյ, երբ միութեան կեդրոնը Գահիրէ փոխադրուեցաւ, Երուանդ Աղաթոն անոր պատուակալ նախագահ ընտրուեցաւ:

Քանի մը տարի ետք, 1910-ին, աննախընթաց աղէտի մը ենթարկուեցաւ Եգիպտոս, երբ բամպակի որդը փճացուց ամբողջ բերքը. Նեղոսի հովիտի ամբողջ երկայնքին՝ չորցած արտերը խանձըւած, հրդեհուած վայրերու տեսարանը կը պարզէին:

Այս համատարած աղէտին դիմաց Երուանդ Աղաթոն գիւղատնտեսի իր ամբողջ հմտութիւնը, իր ամբողջ ջանքերը ի գործ դրաւ՝ լուծում բերելու համար շարունակուող այս աղէտին: Այլ հայ գիւղատնտես մը՝ Սեպուհ Ստեփանեան իր կարգին մեծ աշխատանք տարաւ:

Իր կարգին, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներու ձեռնարկեց. կառավարիչներուն արձակուրդները ջնջուեցան, իսկ նախարարապետ Մուհամմէտ Սայիտ փաշա, անցնելով պայքարին գլուխը, անձնապէս սկսաւ շրջիլ գիւղերը եւ անհրաժեշտ լուծումներ կարգադրել:

Երուանդ Աղաթոնի անձնական միջոցներով ու ջանքերով ձեռնարկած բոլոր միջոցառումները՝ ի խնդիր երկրի գիւղատնտեսութեան զարգացման, եւ տարուող բոլոր աշխատանքները ի վերջոյ համոզեցին կառավարութիւնը երկրագործական նախարարութիւն հիմնելու, որ իրականացաւ 1913, Դեկտ. 25-ին: Նախարարութիւնը գիտական հիմերու վրայ կազմակերպուեցաւ եւ անհրաժեշտ միջոցներու ձեռնարկուեցաւ՝ երկրագործական փորձարկութիւններով զբաղելու համար: Նախարարութիւնը ամէնէն աւելի երկրին կենսական բերքերու՝ բամպակի, ցորենի, եգիպտացորենի եւ այլ ընդեղէններու փորձարկութիւններով ըսկըսաւ զբաղիլ եւ անոնց տեսակի ազնըւացման համար անհրաժեշտ քայլերու ձեռնարկեց. Հիմնուեցաւ նաեւ բամպակի հետազօտիչ կայան մը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Թարգմանչաց տօնին, Հոկտ. 15-ին, Սէն Ժերոմի Սահակ Մեսրոպ եկեղեցին նշեց իր հիմնադրութեան 70-ամեակը, յատուկ շուքով եւ հանդիսութեամբ՝ մատաղօրհնէք ու հոգեհանգիստ տասնամեակներու ընթացքին եկեղեցական թէ աշխարհական բոլոր ծառայողներու յիշատակին:

Խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած, համոզումով եւ ջերմեռանդութեամբ հետեւեցաւ արարողութիւններուն:

Պատարագը մատոյց Հարաւային Ֆրանսայի համար Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը՝ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան ընկերակցութեամբ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի եւ Սարգիս Քհնյ. Թաշճեանի:

Տարօն Եպիսկ. իր քարոզին մէջ ծանրացաւ ծառայութեան գիտակցութեան, մահուան վրայ կեանքի յաղթանակի մասին, եկեղեցւոյ առաքելութեան որպէս վայր աղօթքի բայց նաեւ որպէս դպրոց, ազգային մնայուն արժէքներու ուսումնարան, Հայոց ինքնութեան ազդակներու պահպանման եւ զարգացման բերդ: Ապա, եպիսկոպոսը ֆրանսերէնով շարունակեց իր խօսքը յատկապէս ուղղուած երիտասարդներուն եւ օտար ներկայ քաղաքական անձնաւորութիւններուն: Ըրաւ հակիրճ պատմականը քրիստոնէութեան մուտքին Հայաստան աշխարհ եւ Հայ Եկեղեցւոյ հաստատութեան ու անոր ճառագայթումին հայ կեանքին վրայ ընդհանրապէս: Այս ամբողջը դրուաւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի ծիրին մէջ:

Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ մատաղօրհնութեան արարողութիւնը:

Ապա, եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս Քհնյ. Թաշճեան յիշել յետոյ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանը որուն Առաջնորդութեան շրջանին (1927 – 1934), հիմնուեցան եւ նուիրագործուեցան Մարսէյլի բոլոր հայ առաքելական եկեղեցիները, թիւով ութ, կարդաց անունները յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն՝ Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեան, Սահակ Ա. Քհնյ. Շամլեան, Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան, դպիրներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, տիկնանց յանձնախումբի անդամուհիներուն, Թաղական խորհուրդի անդամներուն, եւ բոլոր անոնց որոնք սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան, պայծառութեան ու յաւէտ բաժնուած կեանքէն: Եւ անոնց խնկելի յիշատակին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան յատուկ կարգ:

Յետոյ, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ եւ հաւաքուեցաւ եկեղեցւոյ կից սրահը որ շատ փոքր է ընդունելու համար բոլոր ներկաները որոնցմէ շատեր անցքին մէջ մնացին կամ հրաժարեցան եւ մեկնեցան:

Սահակ-Մեսրոպ Թաղական խորհուրդի նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան վերյիշեց օրուան հանդիսութիւններուն իմաստն ու տարողութիւնը, եւ շնորհակալութիւն յայտնեց Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանին, շրջանի քաղաքական անձնաւորութիւններուն եւ ժողովուրդին որ գիտէ միշտ համախմբուիլ բացառիկ առիթներուն: Ապա, Պերճ Կարապետեան հանգամանօրէն ներկայացուց քաղաքական դէմքերը, եւ յաջորդաբար խօսք տուաւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Յովսէփեանին, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի անդամներուն՝ Քրիսթոֆ Մասի եւ Լիւսիէն Վէկանի:

Հուսկ, սկսաւ հիւրասիրութիւնը ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Ճոխ հիւրասիրութիւն մը՝ պատրաստուած տիկնանց յանձնախումբին կողմէ:

Առիթ է ըսել թէ, Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ մուտքին, բակին մէջ ձախ պատին վրայ զետեղուած է խաչքար մը, որ յատկապէս պատրաստած եւ աշխատած է (քարի վրայ) շրջանի ծանօթ եւ յարգուած ազգայիններէն՝ Ֆրանսուա Խօրտէքեան: Ինքնաբուխ գործ մը որ պատիւ կը բերէ հեղինակին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԱՂԻԿԷ ԾԱՂԻԿ

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստոս 14-էն 20, աւելի քան 300 մարզիկներ, աղջիկ եւ մանչ, մասնակցած են ՀԲԸՄ-ի համաշխարհային 16-րդ խաղերուն: Աշխարհի չորս ծագերէն Պուէնոս-Այրէս ժամանած մարզիկները կը ներկայացնէին հետեւեալ վայրերը՝ Միացեալ – Նահանգներ, Արցախ, Կիպրոս, Լիբանան, Իտալիա, Եգիպտոս, Պրազիլ, Գանատա, Աւստրալիա, Ուրուկուէյ եւ անշուշտ Արժանթին: Այս տարի, Ֆրանսա չէ մասնակցած:

*
**

ՔԻՆԿՍԹԸՆԻ (Գանատա) Թրէյվլրճ պանդոկին մէջ, Սեպտ. 23-ին եւ 24-ին տեղի ունեցած է սկաուտական սեմինար մը, նախաձեռնութեամբ Գանատայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան: Մասնակցած են 44 խմբապետ – խմբապետուհիներ, ինչպէս նաեւ սկաուտական խորհուրդներէն եւ վարչութիւններէն անդամներ: Ներկայ եղած է Կեդր. Վարչութեան անդամ՝ Հրաչ Տէր-Սարգիսեան: Սեմինարի բացման խօսքը արտասանած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Պարոյր Գազանճեան:

*
**

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Ս. Վարդան եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտ. 30-ին, համագաղութային ձեւով, նշուած են Հայաստանի անկախութեան 9-րդ եւ Գանատայի դեսպանատան 5-րդ տարեդարձները: Բացումը կատարած է Հայաստան Հիմնադրամի տեղւոյն վարիչը՝ Գրիգոր Եաղճեան: Օրուան խօսքը արտասանած է դեսպանատան գործավարը՝ Վալերի Մըկրտումեան: Նուէրներէ՝ դեսպանատան համար 3.000 տոլար գոյացած է, յաջորդ օրն ալ Հ.Յ.Դ. Սիմոն Վրացեան կոմիտէն 2.000 տոլար նուիրած է նոյն նպատակին:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 29-ին, տեղի ունեցած է առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու միջ-յարանուանական դասախօսութիւններու շարքին առաջինը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Եղիա Ծ. Վրդ. Գիրէջեան, ապա Վեր. Սարմազեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Վեր. տոքթ. Մանուէլ Ճինպաշեան, որու նիւթը եղած է «Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնները դարերու ընթացքին»: Փակման խօսքը արտասանած է Վեր. Սարմազեան, որու յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՆԱՅԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

ՍԱԳՕ ԱՐԵԱՆ

Պէյրութ, 2000

2001-ԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի դրասեննակը, ներկայիս կը հաղորդէ Եւրոպայի բոլոր թեմական ու հովուական հայ համայնքներուն, որ նշանակուած է «1700-ամեակի Երիտասարդական Ուխտագնացութեան Եւրոպայի Կեդր. Յանձնախումբ» մը, որ պիտի կազմակերպէ Եւրոպայի հայ երիտասարդ ուխտաւորներու մասնակցութիւնը Հայաստանի մէջ տեղի ունենալիք Երիտասարդական Ուխտագնացութեան (2001 Յուլիս 10–20):

«1700-ամեակի Երիտասարդական Ուխտագնացութեան Եւրոպայի Կեդր. Յանձնախումբ»ի անդամներն են. –

Ատենապետ՝
Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան (Մարսէյլ),
Ատենադպիր՝
Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան (Փարիզ),
Տաթեւ Վրդ. Յակոբեան (Լիոն),
Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան (Քէօլն),
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան (Փարիզ),
Արէլ Քհնյ. Օղլուքեան (Ժընեւ),
Տոքթ. Ռոպէր Աղիլազեան (Մարսէյլ),
Պ. Լեւոն Պաղտասարեան (Փարիզ):

Եւրոպայի թեմական կամ հովուական բոլոր այն համայնքները, որոնք կը փափաքին իրենց գաղութի հայ երիտասարդութիւնը Հայաստան ուղարկել 2001 Յուլիսին տեղի ունենալիք այդ Երիտասարդական Ուխտագնացութեան մասնակցելու համար, պարտին կապ հաստատել վերոյիշեալ Կեդր. Յանձնախումբին հետ:

«1700-ամեակի Երիտասարդական Ուխտագնացութեան Եւրոպայի Կեդր. Յանձնախումբ»ի գրասենեակը կը գտնուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիէն ներս: Կապ հաստատելու համար դիմել գրաւոր կամ հեռաձայնով Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեանին կամ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանին հետեւեալ հասցէին. –

Cathédrale Arménienne St. Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
FRANCE
Tél. : 00.331.43.59.67.03
Fax : 00.331.42.56.46.08

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԹ.

– Թուարանութիւն, հաչիւ:

– Այո՛...

– Շատ աղէկ... ինծի նայէ՛, գործ մը կայ, աղօթք ըրէ, յաջողի նէ քեզի պաշտօն կու տամ... հասկցա՞ր:

– Շնորհակալ եմ... եւ մեծ բարիք մը ըրած պիտի ըլլաք:

– Իշտէ սատնկ... անունդ ի՞նչ է... – Մարտիկ աղա անուն միտք պահելու սովորութիւն չունէր բնաւ, անձերը յաճախ սխալ անուններով կը կոչէր, մէկուն անունը միւսին կու տար... – գրեմ տէ, պէտք ըլլայ նէ՝ ես կը կանչեմ...

– Տիգրան Աբրահամեան:

– Տիգրան Աբրահամեան... Մարտիկ աղա գրպանէն տետրակը հանեց ու մեր գիտցած էջին գրեց այդ անունը, իբր երկրորդ պաշտօնեայ իր Ելմտական նախարարութեան...

Ու առանց մտիկ ընելու, ուրախացած՝ տղուն շնորհակալութիւններ յայտնեց, բարի գործ մը մատուցողի գոհունակութեամբ, անցաւ, գնաց... միտքը դնելով՝ բոլոր անդորրծներուն գործ տալ այսպէս...

Գահիրէէն վերադառնալէն երկու օր ետքը Մարտիկ աղա հիւանդ ինկաւ... Օդափոխութիւնը, Գահիրէի տաքէն փոխանցումը Աղեքսանդրիոյ օդին, ուր ձմեռը իր առաջին ցուրտերը կը վազցնէր, Մարտիկ աղային տենդ մը տուին, արդէն Պոլսէն Եգիպտոս եկողներուն բնորոշ հիւանդութիւն մը... Մարտիկ աղա այսպէս չէր մտածեր սակայն:

– Ա՛խ, Զարուհի՛, աս ինչ ձուն էր գըլխուս եկաւ...

Ճերմակ վարագոյրներով պատսպարուած խոշոր սենեակին մէջ, մահիճին վրայ, խիստ տենդէն կաս կարմիր, ուժասպառ ու քրտնած Մարտիկ աղա կը հեծեծէր, տաքէն վերմակը վրայէն կը նետէր ու մէկ կողմէն միւսը կը թաւալէր...

– Ինծի անանկ կու գայ կոր քի մեռնիմ պիտի:

Այս համոզումը մտած էր, գամուած էր սրտին մէջ, ու ոչինչ կրնար արմատախլել զայն: Ո՛չ իր մօրը խօսքերը, գիտողութիւնները, ո՛չ իր աղջկան ու Սուրէնին տուած ապահովութիւնները, ո՛չ բժշկին հաստատումները:

– Գիտեմ, որ ես պիտի մեռնիմ, դուք ալ գիտէք, ինծի չէ՛ք ըսեր կոր: – Ա՛խ, աս ինչ բան եղաւ ինծի... – կ'ըսէր ու մէկ կողմէն միւսը կը դառնար... կ'ըսէր թէ՝ Գահիրէ չըլլայի բարով խերով... Ես գիտեմ, շոգեկառքին մէջ պատուհանը բաց ձգեցի... անկէ ցուրտ առի... գիտեմ... ա՛խ, Սուրեա՛ն, զաւա՛կս, ճար մը գտիր:

Սուրեան, ինդալը բռնել ջանալով, որդիական գորովով խօսքեր կ'ըսէր իրեն... իր բոլոր պաշտօնական պերճախօսութիւնը կը գործածէր համոզելու զինքը, թէ վտանգ չկար:

– Աս հիւանդութիւնը ամէնուն ալ կը պատահի, նոր եկած ատենս ես ալ պառկեցայ տակէ 4–5 օր: Հարցուցէք որու որ կ'ուզէք: Մարտի՛կ էֆէնտի, վախնալու բան մը չունիք, ես քեզի խօսք կու տամ, թէ քանի մը օրէն պիտի աղէկնաք:

– Ա՛խ, Աստուած լսէր ձայնդ, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա...

Ախ-վախը իրեն համար չէր միայն... այլ՝ ապագայի երազներուն, որոնք իրեն հետ պիտի մեռնէին: Ելմտական նախարարութիւնը, իր ամուսնութիւնը Զարուհիին հետ, յեղափոխութիւնը, որ մեծապէս կը վնասուէր իրեն պէս մէկուն մահուամբ... բոլոր ասոնք կը մտածէր խեղճը...

– Ա՛խ, աս ինչ ձուն եկաւ գլխուս, – կը հեծեծէր միշտ իր ձայնը:

– Սուրեա՛ն, քովս եկուր, կ'ըսէր երբեմն... եթէ ես մեռնիմ նէ...

– Ճանըմ, Մարտի՛կ էֆէնտի, այդ խօսքը մի ըսէք մէյ մըն ալ... դուք ողջ – առողջ էք. տաքկա պարզ ջերմ մըն է:

– Մտիկ ըրէ... եթէ ես մեռնիմ նէ... Ելմտական նախարարութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ...

– Ինչո՞ւ ատանկ խօսքեր կ'ընէք, անիկա ձերն է, ձերը...

– Բայց մեռնիմ նէ՝ պատմութեան մէջ պիտի գրուի, որ...

– Հարկա՛ւ... ճանը՛մ, է՛, – կ'ըսէր Սուրեան, որ կը նայէր, որ ուրիշ ճար չկայ ազատելու: – Պատմութեան մէջ ձեր անունը պիտի անցնի իբր ազգային բարերար, նաեւ պիտի գրուի անիկա Հայկ. Հանրապետութեան առաջին Ելմտական նախարարն էր... եղա՞ւ, ու թէ իր պաշտօնը կանխիկ, առաջուց կատարեց ու մեռաւ... բայց ասոնք պարապ խօսքեր են, դուք պիտի չմեռնիք:

– Ինչ է նէ, ինչ է նէ, – կը հառաչէր Մարտիկ աղա, որ իր մահէն կը մխիթարուէր ու մտածումով, թէ գէթ գինքը պիտի ներկայացնեն պատմութեան մէջ իբր առաջին նախարար, պիտի ըլլայ:

Աս ալ բան մըն էր:

Քիչ մը ետքը աս մխիթարանքը չէ՛ր բաւեր ու կը սկսէր իր մահը ողբալ.

– Ատանկ երիտասարդ մեռնիլ...

– Զաւա՛կս, – կ'ըսէր մայրը, – եղա՞ւ ատանկ խօսքեր կ'ընես, ինծի ալ դող կը հանես... ո՞վ ըսաւ քի պիտի մեռնիս:

Աղջիկը լալով վզին կը փաթթուէր:

– Հայրի՛կ, մի ըսեր ատանկ խօսքեր, դուն պիտի աղէկնաս:

– Աստուած լսէ ձայնդ, աղջի՛կս, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա, տենդին քրտինքին մէջ կը լողար...

Կէս ժամ մէյ մը մարդ կը ղրկէր բժիշկ կանչելու...

– Պարապ բան է բժիշկը, հայրի՛կ, դեղ տուաւ, գնաց...

– Չէ՛, չէ՛ բերէք, դէշ կ'ըլլամ կոր... փորիս քովը ցաւ մը կը զգամ կոր, կանչեցէ՛ք:

Շրջուն ցաւ մըն էր ատիկա, որ իր մարմնին ամէն կողմերը այցելութիւն կու տար:

Բժիշկը, որուն ուզածն էր ատիկա, կը հասնէր, կը քննէր, կը շօշափէր, գլուխը կ'երերցնէր, ինչ որ Մարտիկ աղային ոսկալի դող կու տար, իր վախը կը շեշտէր, ու նոր դեղագիր մը գրելով՝ կը ձգէր, կ'երթար... թէեւ մէջի դեղերը նոյնը:

(Շար. 95)

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՕԹՔ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21,

ժամը 10·45–էն ժամը 12
Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ
Մայր Տաճար

մասնակցութեամբ՝
«ԷԹՈՒԱԼ ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»ի,
8–րդ եւ 16–րդ թաղամասերու,
Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու, Կաթողիկէ,
Ուղղափառ եւ Բողոքական:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՉՆԵՐՈՒ ՏՕՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

THEATRE A ALFORTVILLE

« LE PROCES DE TEHLIRIAN ! »

Drame en 2 actes

d'après une pièce de
PERDJ ZEITOUNTZIAN

Adaptation et mise en scène
de NAREG DOURIAN

Vendredi 27 Octobre à 20h45

Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville

«...Un procès qui est resté dans l'histoire, non pas comme celui de Soghomon Tehlirian, mais bien comme celui de Talaat Pacha. Berlin, le 15 mars 1921...»

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

«Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն»
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր Թիւ 5
Զրոյց – Դասախօսութեան

ՆԻԿԻՈՅ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՒԱՏԱՄՔԸ

նիւթին շուրջ
(ֆրանսերէն լեզուով)
Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 26,
ժամը 19–ին
մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ–ի.
«Սահակ–Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Զրքաշեան» սրահին մէջ
339, ավընիւ տիւ Փրատօ,
13008 Մարսէյլ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

69ème ANNIVERSAIRE
de la CONSECRATION
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

CONFERENCE

Samedi 21 Octobre à 20 heures 30
en la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz

Conférence - Débat
sur
l'Eglise Apostolique Arménienne

Mgr KAREKINE BEKDJIAN
Archevêque Prélat des Arméniens d'Allemagne
«L'Organisation de l'Eglise Apostolique Arménienne et son fonctionnement»

Mgr NORVAN ZAKARIAN
Vicaire Général des Arméniens de Lyon et Rhône-Alpes
«Dogmes de l'Eglise Apostolique Arménienne»

Rév.-Père KOURKEN AGHABABIAN
Universitaire du Séminaire de Théologie d'Armache (Allemagne)
«Histoire spirituelle de l'Eglise Apostolique Arménienne et son avenir»

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
— **Cathédrale Arménienne** —
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

UGAB

Concert Jeunes Talents

le Dimanche 22 Octobre à 17h

SOIREE FLUTE ET GUITARE
Musiques des XIXe et XXe siècles
Sidonie Euvremer (flûte)
Tristan Manoukian (guitare)

organisé
par le Comité de Paris—Ile-de-France
de l'UGAB

Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)
— Participation : 50 F —

CHENE

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 2/3
ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ

Շ Է Ն ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Մ Ե Ծ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ը
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Reservez votre week-end
du 2/3 DECEMBRE
pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE
de
« CHENE »

au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

A L'OCCASION DE SON 25ème ANNIVERSAIRE

l'UMAF-Paris

organise

le samedi 25 novembre

— 14h à 17h : **CONFERENCE SUR L'HISTOIRE DES MEDECINS ARMENIENS ET DES ASSOCIATIONS MEDICALES**

— à 20h :

Grand Dîner Dansant

(Orchestre «Gaidzag's»)
AU PROFIT DE SES ACTIONS EN ARMENIE
EN PRESENCE DU MINISTRE DE LA SANTE D'ARMENIE

Dans les Salons de **l'Hôtel Méridien**
81, Boulevard Gouvion Saint-Cyr — 75017 PARIS.

● Pour les réservations, téléphonez au siège de l'association :
☎ 01 43 68 42 04

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ Թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն կործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

organisé par la C.B.A.F. Section **«NAIRI»** de Beaumont

le **22 Octobre à 12 heures 30**
dans la Salle des Fêtes de l'Eglise Arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille.

La Section «SEVAN» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France
va accueillir du **16 au 30 octobre** deux représentantes de la
Croix de Secours (HOKH) de Goris

A cette occasion, et pour vous permettre de faire connaissance et de vous informer sur les actions de la vie associative en Arménie,

la section «SEVAN»
organise

UN REPAS

le Vendredi 27 Octobre à partir de 20h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

P.A.F. : 80 F. — Prière de réserver **avant le 25 octobre** en téléphonant au **04 74 85 29 75**
ou
au **04 74 53 43 80** (14h-18h).

⁂

A cette occasion
signature d'un acte de coopération entre la section "SEVAN" de Vienne et la section de Goris

le Samedi 21 octobre à 18h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

Cette cérémonie est placée sous la présidence d'honneur de
son Excellence
M. Edouard NALBANDIAN,
Ambassadeur d'Arménie en France
et se déroulera en présence de :
M. Louis MERMAZ,
Député-Maire de Vienne
M. Nelson VOSKANIAN,
Maire de Goris
des Représentants des villes jumelées de Goris et de Vienne

La cérémonie sera suivie d'un cocktail.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.019 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.019

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 19/20)

Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ ԿՈՉ Կ'ՈՒՂՂԷ ԻՆՔՆԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԻ

Սոցիալիստական Ուժերու Հոկտ. 19-ի հանրահաւաքին Ա. Մանուչարեան կրկին անդրադարձած է Կոպըլի ծրագրին որ կը վերաբերի Մեղրիի փոխանակումին. բացատրած է թէ ան կը հակասէ Հայաստանի շահերուն: Ըսած է թէ Հոկտ. 27-ի զոհերը Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը պաշտպանելու իրենց փորձին համար զոհուեցան: Ծանրանալով հանրութեան բարոյական այլասերումին վրայ, առաջնային խնդիր նկատած է որ հանրութիւնը ինքզինքը վերագտնէ, քանի որ առանցատոր անիմաստ է իշխանութեան փոփոխութիւնը: Հանրահաւաքին ներկայ եղած է 2-3 հազար հոգի:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԲԱՆԲԵՐԸ Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ԸՍԱԾՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեան հակադրելով Ա. Մանուչարեանի ըսածներուն, մեկնաբանութեան անարժան նկատած է զանոնք: Աւելցուցած է թէ Մանուչարեան այդ յայտարարութիւններով նպատակ ունի հանրահաւաքին առաջ բոլորին ուշադրութիւնը գրաւելու:

ՀՈԿՏ. 27-Ը ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Կառավարութեան Հոկտ. 19-ի նիստին հաստատուած է Հոկտ. 27-ի օրը Նահատակներու օր հռչակելու առաջարկը, որ եկած էր կառավարութեան աշխատակազմի նախագահ Անդրանիկ Մանուկեանէ:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԻՐՈՅԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԴՊՐՈՑ

Հոկտ. 27-ի ահաբեկչութեան զոհերէն երեսփոխան Ռ. Միրոյեանի անունը տրըւած է Երեւանի թիւ 77 միջնակարգին: Կատարուած հանդիսութեան ներկայ եղած են Ազգ. Ժողովի նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը, երեսփոխաններ, եւ այլն:

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԵԼՈՒ ՅՈՅՍՈՎ

«21-րդ Դար» Ընկերակցութեան նախագահ Արկադի Վարդանեան Հոկտ. 19-ին մամուլի ասուլիս մը տուած եւ մեծ յոյսեր յայտնած է Հոկտ. 30-ին հրաւիրած հանրահաւաքին մասին: Ան կը յուսայ որ այդ թուականին սկիզբ կ'առնէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնանկութեան ընթացքը: Ան «այլասերած վերնախաւ» որակած է ներկայի իշխանութիւնը, աւելցնելով որ իր գլխաւորած ընկերակցութեան գործակցելու պատրաստակամութիւն յայտնած են կարգ մը կուսակցութիւններ: Որպէս գործակից Ռուսաստանի քաղաքական եւ տնտեսական շրջանակներուն, Ա. Վարդանեան ըսած է թէ Հայաստան – Ռուսաստան ռազմավարական կապերը փլուզումի ճամբուն վրայ են եւ Ռուսաստան աւելի կը մօտենայ Ազրպէյճանի, ջանք չխնայելով որ նախագահ ընտրուի Ս. Մութալիպով: Այդ նպատակը իրականանալու պարագային Ռուսաստան ամբողջովին կը հակի դէպի Ազրպէյճան:

ԱՄՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՕՐԱԿԱՐԳԷՆ ՀԱՆԵՑ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

1915 ԱՊՐԻԼԸ ԴԵՌ ԿԸ ԽԱՆԳԱՐԷ «ՄԵԾԵՐԸ»...

Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւը, որ նախ կը կրէր 398 թիւը եւ Օրէնքներու յանձնախումբի վաւերացումէն ետք դարձած էր՝ բանաձեւ թիւ 596, պէտք է քննուէր եւ քուէարկուէր Ներկայացուցիչներու Ժողովի լիակատար նիստին, վերջնական բնոյթ ըստանալու համար: Ծանօթ է որ երեք յանձնախումբերը՝ Մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբ, Արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբ եւ Օրէնքներու յանձնախումբ, յաջորդաբար իրենց դըրական քուէներով վաւերացուցած էին զայն, հակառակ Անգարայի եւ Գլինթընի կառավարութեան ճնշումներուն եւ բանաձեւը հասած էր իր վերջին հանգրուանին, այս շաբթու ընթացքին: Զանազան պատճառներով յետաձգումէ ետք, հարցը կը գտնուէր հինգշաբթի, Հոկտ. 19-ին նիստին օրակարգին վրայ: Արդ, նախագահը Տընիս Հասթըրթ յայտարարեց թէ հարցը կը հանուի օրակարգէն եւ կը ձգուի յաջորդ նստաշրջանին, այսինքն նոր ընտրուելիք Ներկայացուցիչներու ժողովին: Տրուած պատճառաբանութիւնները ծանօթ են եւ նորութիւն չեն: Նախագահ Հասթըրթ յիշած է Գլինթընի առարկութիւնը, որ կը վերաբերի «ազգային ապահովութեան» եւ կապ ունի Միջին-Արեւելքի տագնապին եւ խաղաղութեան վերաբերող խօսակցութեանց հետ: Վերջին պահուն, Հասթըրթի ուղղուած նամակով մըն է որ Գլինթըն կը պահանջէ որ բանաձեւը օրակարգի չդըրուի:

Նկատի կ'առնուի որ ոչ Հասթըրթ, ոչ ալ անշուշտ Գլինթըն այս առթիւ «ցեղասպանութիւն» բառը գործածած են: Այլ խօսքով, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, դէպքէն 85 տարի ետք, սպառնալիք մը կը նկատուի հզօրագոյն Միացեալ – Նահանգներու պէս պետութեան մը կողմէ...:

Հետաքրքրական է զուգահեռը Ֆրանսայի հետ: 1998 Մայիս 29-ին, Ազգ. Ժողովը միաձայնութեամբ (թէեւ հազիւ երեք տասնեակ երեսփոխաններու ներկայութեամբ) ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը շատ սեղմ եւ չէզոք բանաձեւով մը «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը»: Բոլոր Հայերը արդէն իսկ «յաղթանակ» նկատեցին, բայց, տակաւին միայն կէս ճամբան էր, հարկ էր որ Ծերակոյտն ալ իր օրակարգին բերէր օրէնքի այդ առաջարկը եւ չբերաւ, աւելի քան երկու տարի է: Գրեթէ նման ճամբայ մը կտրեց Միացեալ – Նահանգներու բանաձեւը: Երեք յանձնախումբեր քուէարկեցին ու Ներկայացուցիչներու Ժողովը օրակարգէն հանեց հարցը: Այսինքն՝ մէկը չդրաւ, միւսը հանեց: Արդեօք, սկիզբէն իսկ, խաղ մը չկա՞յ այս գործընթացին մէջ:

Հոկտ. 20-ին, Ֆրանսա հասած Թուրք թերթերը դեռ չէին կրցած արտայայտուիլ այս մասին: Սակայն կու տանք սակայն Հոկտ. 20-ի իր թիւին մէջ, Պոլսոյ մեր պաշտօնակից «Մարմարա»յի տուած կարգ մը մանրամասնութիւնները:

«Արդարեւ ճնշումը շատ ծանր էր Ներկայացուցիչներու Տան նախագահ Տընիս Հասթըրթի վրայ: Հոկտ. 19-ին իսկ, վերջին վայրկեանին նախագահ Գլինթըն նամակ մը ղրկեց Հասթըրթին ու պահանջեց որ բանաձեւը օրակարգի վրայ չդրուի: Երէկ նոր ձայն մըն ալ ինքզինք լսելի դարձուց: Ամերիկայի Սպայակոյտի նախագահ Հէնրի Շէլթըն, նմանապէս, նամակ մը ղրկեց Հասթըրթին եւ ուզեց որ բանաձեւը բանավէճի ու քուէարկութեան չդրուի: Հասթըրթ որ նիստի սկիզբը կանոնական քուէարկութիւն մը ընելով բանաձեւը դրած էր օրակարգի վրայ, այդ բանաձեւին տեղ տուած էր սակայն օրակարգի վերջին կարգին վրայ: Ասկէ կարելի է ենթադրել որ կը նախընտրէր սպասել, ժամանակ շահիլ, կամ թերեւս ալ կը հետապնդէր տարբեր նպատակ մը: Հոկտ. 19-ի գիշերը, երբ ամբողջ Թուրքմենեան վայրկեան առ վայրկեան ակընդէտ կը հետեւէր Ներկայացուցիչներու Ժողովի ընդհանուր նիստի պարզացումներուն, գիտել կու տար որ ժողովականները չարունակ օրակարգի միւս նիւթերուն մասին կը խօսէին, թէ հայկական բանաձեւը օրակարգի վերջին նիւթն էր. բայց Հասթըրթ ուզած պահուն կրնար փոխել անոր տեղը եւ զայն քուէարկութեան առաջարկել օրակարգի միւս նիւթերէն աւելի առաջ: Բայց յառաջացեալ ժամերուն յայտնի դարձաւ որ Հասթըրթ չուզեց ընել այդ բանը, ան նախ խորհրդակցեցաւ նիստի մեծամասնութեան խմբակին առաջնորդներուն հետ, ապա օրակարգէն եւ քաշեց հայկական բանաձեւը:

«ԱՄՆ-ու նախագահ Գլինթըն մեռասներորդ ժամու իր վերջին նամակին մէջ գիտել տուած էր որ Միջին – Արեւելքի պայթուցիկ վիճակին դիմաց բանաձեւի քննարկումը շատ անժամանակ հարց էր եւ այդպիսի բանաձեւի վաւերացումը իր քանդիչ ազդեցութիւնը պիտի ունենար նաեւ Միջին – Արեւելքի խաղաղութեան գործընթացին վրայ: Գլինթըն գիտել տուաւ որ թէեւ Գոնկրէսը ամէն նիւթի շուրջ իր կարծիքը արտայայտելու իրաւասութիւնն ունի, բայց ան նաեւ պէտք է ստանձնէ իր արտայայտած կարծիքներուն պատասխանատուութիւնը: Գլինթըն կ'ըսէր որ ինք շատ լաւ կը հասկնայ Թուրք եւ հայ ժողովուրդին զգայնութիւնները:

«Հասթըրթ, բանաձեւը օրակարգէն ետ քաշելէ վերջ լրագրողներուն ըսաւ որ ամէն հայրենասէր Ամերիկացի պարտաւոր է նկատի առնել իր երկրին նախագահին ցանկութիւններն ու ցուցմունքները:

«Բանաձեւը այժմ միջոցի մը համար օրակարգի պիտի չբերուի, բայց ինչպէս տեսուեան դէմ գիտել կու տար Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպան Պաքի Իլքին, տակաւին չի նշանակեր որ բանաձեւը Գոնկրէսի օրակարգէն ջնջուեցաւ վերջնականապէս: Գոնկրէսը յառաջիկայ շաբաթ արձակուրդի պիտի մտնէ, ուրեմն այս նստաշրջանին համար բանաձեւի հարցը փակուած է, բայց տակաւին չի նշանակեր որ բանաձեւը դարձեալ օրակարգի պիտի չբերուի: Պաքի Իլքին գիտել տուաւ որ այս յաղթանակը այսօրուան յաղթանակն է, վաղը ամէն ինչ դարձեալ կրնայ ծայրէն սկսիլ:

ՆԱԽԱՐԱՐ ՃԷՄ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Իսմայիլ Ճէմ, այս արդիւնքէն վերջ, Հոկտ. 19-ի գիշերը ուշ ատեն յայտարարութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ որ Ներկայացուցիչներու Ժողովը վերջին վայրկեանին կանգ առաւ անիրաւ գործողութեան մը դիմաց: Ճէմ շնորհակալութեան նամակներ ղրկեց նախագահ Գլինթընին, Արտաքին նախարար Օլպրայթին ու Պաշտպանութեան նախարար Գոհէնին եւ անգամ մը եւս գիտել տուաւ որ Թուրքիա ԱՄՆ-ու համար շատ կարեւոր դաշնակից մըն է»:

«ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱՆՑԵԱԼԻՍ ԿԷՍԸ ԳՈՂՑԱՒ» Կ'ԸՍԷ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ

1996-ին Շ. Ազնաւուր Քէպէքի մէջ կը յայտնաբերէր երիտասարդ տաղանդ մը՝ Լինտա Լըմայ, անոր առջեւ բանալով յաջողութեան դուռները: Ազնաւուրի մօտալուտ երգահանդէսներու շարքին նախօրեակին անոնք զրոյց մը ըրած են, նիւթ ունենալով Ազնաւուրի սկզբնական դժուար շրջանը, զոյգ ընդունելութիւնները, աշխատանքի սկզբունքը, ծրագիրները, եւլն. («Նուվէլ Օպսէրվաթէօռ», Հոկտ. 19-25):

Զրոյցը կը սկսի փարիզեան համերգէն. երգչուհին կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ Ազնաւուր որոշած է նման ռեսիթալներու շարքը փակել այս մէկով: Երգիչը կը բացատրէ թէ երեք տարին անգամ մը նման երգահանդէս կը կազմակերպէ. այսօր 76 տարեկան է, երեք տարի ետք 79 պիտի ըլլայ: Այդ տարիքին շատ լուրջ բան չէ 8-9 շաբաթ բեմի վրայ մնալու նախաձեռնել: Այսուհանդերձ, հրաժեշտի ձեռնարկ մը չէ ներկայինը: Կրնայ միշտ Պէրսիի մէջ բեմ ելլել, սէնֆոնիք, կամ ճազի նուագախումբերու հետ երգել իր երգերէն, եւլն.:

Յիշելով մեծ բազմութեան առջեւ երգած առաջին օրը, կ'ըսէ թէ միայն դեղեցիկ երգեր ունէր իր ցանկին վրայ: Սակայն, դիմացը կար արհեստավարժներէ կազմուած եւ որեւէ նորեկի անցքը չթոյլատրելու վճռակամ լսարան մը: «Բոլորն ալ անգիտացան զիս մինչեւ վերջին երգս. այդ մէկը "Ես զիս կը տեսնէի արդէն..."ն էր զոր կ'երգէի, ընկերակցութեամբ որոշ բեմադրութեան մը: Վերջացնելուս պէս քուլիս մտայ ու լսի. "վաղուընէ արհեստս կը փոխեմ": Չէի անդրադարձնար որ այդ միջոցին հանրութիւնը ոտքի, խանդավառ ծափերով կը պանծացնէր զիս»:

Ազնաւուր անդրադառնալով դժուար օրերուն, կ'ըսէ թէ շարունակելու ուժը ունեցած է, որովհետեւ կը սիրէ երգել, կը սիրէ նաեւ հանրութիւնը: Ճիշդ է որ շատ բազմութիւններ ունեցած է դիմացը. զանազան առարկաներ նետած են բեմ, իրիկուն մըն ալ երգած ընթացքին առաջին կարգերէն մէկը բարձրաձայն ըսած է կնոջը. «Ասկէ աւելի ձախող բան չեմ լսած»: Ամբողջ քանի տարի դէշ քըն–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ Բ. ԱՆԳԱՄ ՃԱՆՉՑԱՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրուկուէյի Ծերակոյտը միաձայնութեամբ ընդունած է Ապրիլ 24-ը «1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան նահատակներու ոգեկոչումի օր» հռչակող օրինագիծը: Ուրուկուէյ աշխարհի առաջին երկիրն է ուրուն Խորհրդարանը 1965-ին Ապրիլ 24-ը Հայ նահատակներու օր յայտարարած է: Նոր օրինագիծին հեղինակը ծերակուտական Ալպերթօ Սիտ բացատրած է թէ այս առաջարկին նպատակն է որ որպէս մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր, Հայերու ցեղասպանութեան հանդէպ իր երկրին կեցուածքը միշտ վերահաստատուի գրաւոր օրէնքի միջոցով:

Ի՛ՆՉ ՊԻՒՏՃԷՈՎ ԿԸ ՃԱՄԲՈՐԴԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Նիւթը եւ անոր կապուած հարցականներ, յաճախ նաեւ առնուազն զարմանքի հակազդեցութիւններ արտայայտութիւն կը գտնեն ամէն անգամ որ Հայաստանէն պաշտօնական դէմք մը, պատուիրակութիւն մը, կամ երկուքը միասին կը հասնին արեւմտեան ափերը: Հետաքրքրութիւնը ծագում կ'առնէ շատ անգամ Հայաստանի ծանօթ իրականութեան ու այցելուներուն արտասահմանի մէջ կեցութեան պայմաններուն խոտոր համեմատական պատկերէն: Շատեր դժուարութիւն կ'ունենան հաւատալու որ անհրաժեշտ են ամենաշքեղ պանդոկներու, կամ սուղնոց ինքնաշարժներու ապահովումը այդ դէմքերուն առաքելութեան համար, նոյնիսկ երբ վճարումը կը ստանձնեն—ամբողջութեամբ, կամ մասամբ—, տեղական մարմին մը, կազմակերպութիւն մը, կամ քանի մը անձնաւորութիւններ: Տասը տարուան ընթացքին զանազան հանդիպումներու եւ նաեւ հեռաձայնէն այս մասին ուղղուած հարցումներու պատասխանելու անհաճոյ կացութեան մէջ գտնուած միակը «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը չէ եղած փաստահարար. նաեւ՝ այլ գաղութներու մէջ նոյն երեւոյթին մասին պատմող այցելուներ ունեցողը: Ո՞րն է յարմարագոյն պատասխանը զոր կարելի է տալ ընդվզումով պնդողի մը թէ կարելի՞ է արդարացնել որ հայկական պատուիրակութեան մը բոլոր անդամներուն համար ոչ թէ սենեակներ, այլ յարկաբաժիններ վարձուին, օրինակ՝ Զուիցերիոյ մէջ ուր Հայաստանը ոչ այնքան մօտէն շահագրգռող ժողով մը տեղի կ'ունենայ. տարբեր չէ պարագան այն պատահական այցելուին որ նոյն ընդվզումը եւ հարցականը կը կրկնէ, բարեսիրական հայաստանեան կազմակերպութեան մը ղեկավար մէկ դէմքին ԱՄՆ այցին առընչութեամբ: Շատ բան չի փոխեր մարդոց հակազդեցութենէն, ըսել թէ պէտք է ստուգել վճարողին ինքնութիւնը, թէ թերեւս գումարները Հայաստանի պիւտճէէն վճարուած չէին, եւլն.: Ընդվզումը երբեմն այնքան շեշտակի կ'արտայայտուի որ մարդ կը զգայ թէ անօգուտ պիտի ըլլայ մինչեւ իսկ պատասխանել թէ խնդրոյ առարկայ գումարները փողոցէն գտնուած էին...: Այդ պարագաներուն միակ ընելիքը կը մնայ յիշեցնել թէ Հայաստանի դեսպանութիւնն է ամէնէն ճիշդ հասցէն, նման հետաքրքրութիւններու եւ տպաւորութիւններու համար:

Անոնց տէրերուն համար ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ կը տրամադրէր «Ազգ»ը, Սեպտ. 13-ի թիւով: Ամբողջ էջ մը գրուած էր Էլէն Դիլսիզեանի յօդուածը, խորագրուած՝ «Ինչպէ՞ս եւ ի՛նչ գումարներով են գործուղւում Հայաստանի պետական այրերը»: Էջին վրայ տեղ գտած է ծաղրանկար մըն ալ (Գ. Եարալեան) ուր օդանաւի մը վրայ զետեղուած դրամարկղէ մը թղթադրամներ կը տրուին հովերուն, մինչ վարը պետական շէնքին վրայ զետեղուած «պետպիւտճէ» արձանագրութեամբ արկղը պաս-պարապ է:

Հայաստանէն պաշտօնական դէմքերու արտասահմանեան այցերը, յայտնի է որ, ուշադրութիւնը գրաւած են ոչ միայն Սփիւռքի գաղութներուն, այլ նաեւ պատասխանատուներու. անոնցմէ Ազգային Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովէն Հմայեակ Յովհաննիսեան նոյն թերթին տրուած հարցազրոյցի մը կ'ըսէ թէ ամէն պաշտօնատար արտասահման կատարուած գործի այցէ մը ետք պէտք է հաշուետուութիւն ներկայացնէ թէ յաջողա՞ծ է իրեն տրուած առաքելութեան մէջ: Եթէ ձախողած է, պէտք է ետ տայ պետական պիւտճէէն իրեն տրամադրուած գումարը, «քանի որ բոլորին է յայտնի մեր պիւտճէի վիճակը»:

Է. Դիլսիզեան տեղեկացած է թէ պետական պիւտճէին «գործուղումներ եւ պաշտօնական ուղեւորութիւններ» յօդուածը 435 միլիոն դրամէն (շուրջ 820 հազար տոլար) քիչ մը աւելին նախատեսուած է այդ նպատակին համար: Ատոր կէսին չափը նախագահին աշխատակազմին համար է, մէկ քառորդը Ազգային Ժողովին, մէկ քառորդն ալ կառավարութեան: Դիմելով հարկաւոր գրասենեակները, Է. Դիլսիզեան տեղեկացած է որ 1999-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան 12 այց կատարած է, այս տարի արդէն 11: Վարչապետը «առանձնանում է իր "համեստ' աշխատանքային ռեժիմով»: Իսկ Ազգային Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան որ լրատուներու ուշադրութիւնը գրաւած է գլխաւորաբար իր մեկնում-վերադարձներով, պաշտօնավարութեան սկիզբէն ի վեր (1999 Նոյեմբեր 2) արտասահմանեան տասը ուղեւորութիւն ըրած է. անոր կը վերագրուի երկու-երեք գործի ճամբորդութեան համար պետական պիւտճէէն առնուած աւելի քան 60 հազար տոլար...:

Յօդուածագիրը պաշտօնական անձնաւորութիւններու արտասահմանեան ուղեւորութիւններուն մասին աւելի լաւ տեղեկութիւն քաղելու նպատակով դիմած է պետական արարողակարգի պետ Եղիշէ Սարգսեանին: Այդ կարգը որոշուած է Ռ. Քոչարեանի 1998 Նոյեմբերին ստորագրած մէկ փաստաթուղթով: Նոյն պաշտօնատարը պատասխանելով լրագրողուհիին հարցումներուն, կ'ըսէ թէ պաշտօնական ճամբորդութեան մեկնողներու թիւը կ'որոշուի միջազգային չափանիշերով եւ փոխադարձութեան սկզբունքով: Ինչ կը վերաբերի այցերու նիւթական երեսակին, եթէ առաջին այց մըն է, կարելի է որ հրաւիրող կողմը ստանձնէ բոլոր ծախքերը: Հրաւիրեալը կրնայ մերժել, մտածելով որ այդ կեցուածքը յետագային պէտք է փոխարինել: Բայց Հայաստանի պարագային աւելի դիւրին է փոխարինումը, քան հիւրընկալ երկրին մէջ գումար ծախսելը, ուստի յաճախ կը գործէ փոխադարձութեան սկզբունքը:

Մեկնողներու թիւը, ճամբորդութեան բոլոր մանրամասնութիւնները կ'որոշուին պետական արարողակարգի ծառայութեան կողմէ. Ֆինանսներու նախարարութիւնը կը ճշդէ թէ համապատասխան ֆոնտերուն մէջ անհրաժեշտ գումարները կա՞ն, թէ ոչ: Եթէ կան, վարչապետին որոշումով գումարը կը յատկացուի «տիրոջ»:

Պաշտօնական այցերուն նախագահի կնոջ մասնակցութիւնը կը համարուի այցի նպատակներուն նպաստող հանգամանք: Միջազգային կարգին համաձայն երկրի մը ղեկավարին կրնայ ընկերանալ կինը, կամ ընտանիքէն ուրիշ անդամ մը: Թէեւ այդ ընկերակցութիւնը պարտադիր չէ. արդէն, պատուիրակութեան մը նախագահի կնոջ մը մաս կազմելը ընկերային, մշակութային հիմով ծրագիրներու կապուած կ'ըլլայ:

Հետաքրքրական է պարբերութիւնը ուր նիւթ կ'ըլլան Հայաստանի պետական դէմքերու արտասահմանեան այցերու ընթացքին իջեւանած տեղերը: Կան երկիրներ ուր պետական հիւրերու համար յատուկ հիւրատուներ նախատեսուած են. այն երկիրներուն մէջ ուր չկան անոնք, կ'ընտրուին լաւագոյն պանդոկները: Նախագահին հետ նոյն պանդոկին մատչելի սենեակները կ'իջեւանին պատուիրակութեան այն անդամները որոնք ամէնէն յաճախ պէտք է կապ ունենան անոր հետ: Իսկ մնացեալները, ինչպէս ընկերացող լրագրողները կը տեղաւորուին աւելի մատչելի, այսինքն՝ երեք-չորս աստղով պանդոկներ: Այս կարգադրութիւնները կ'ըլլան պետական արարողակարգի ծառայութեան նախապատրաստող խումբին կողմէ որ քանի մը օր առաջուընէ կը մեկնի որոշուած վայրը: Որոշ պարագաներու մէջ ալ խնդիրները զեղչերով կը լուծուին, շնորհիւ՝ տեղւոյն վրայ գործող Հայաստանի դեսպանատան:

Ե. Սարգսեան ինք ալ կը կրկնէ շատերու համար անըմբռնելի այն տեսակէտը թէ «շքեղ հիւրանոցներում հիւրընկալուելը՝ լինի հրաւիրողի, թէ հայկական կողմի հաշուին, պատուաբեր է Հայաստանի համար»: Իսկ Է. Դիլսիզեան կու տայ այդ «շքեղ»ներէն մէկ քանիին գիները, Մոսկուայի, Երուսաղէմի, Ուաշինկթընի, Լոնտոնի, Փարիզի համար: Այդ գիները կը տարուբերին 280 – 2291 տոլարի միջեւ...: Թէ, այդ գնով ենթադրուած վարկը որքա՛ն ստոյգ ձեռքբերում կարելի է նկատել Հայաստանի համար, կ'արժէ հարցախոյզի մը նիւթ ընել. յատկապէս այն երկիրներուն մէջ որոնց մամուլը պարբերաբար կ'անդրադառնայ նախկին խորհրդային երկիրներուն մէջ տիրող ընկերա-տնտեսական սուր բեւեռացումին, ամրան ամիսներուն երաշտին հետեւանք սովի հեռանկարին, կաշառակերութեան, թեւարկումի տարածուն բնոյթին եւ մասամբ նոյնին...:

Կ'արժէ նաեւ համեմատութիւն մը ընել պանդոկներու տրուած գիներուն, որոնց յաճախորդներու ցանկերուն վրայ անպայման տեղ գտած են Հայաստանեան անուններ, եւ պետական պիւտճէով սահմանուած 800 հազար տոլարի գումարին միջեւ. մանաւանդ նկատի առած որ 2000-ին արդէն բարձրագոյն մակարդակի աւելի քան երկու տասնեակ ճամբորդութիւն կատարուած է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

‹ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԸ - 20ՐԴ ԴԱՐՈՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ›

Հեղինակ՝ Անտրէա ՌԻՔԱՐՏԻ
Հրատարակիչ՝ Մօնտատօրի
Ա. Հրատարակութիւն Ապրիլ 2000 – Գ. Հրատարակութիւն Օգոստոս 2000
522 էջ – Գին՝ 36.000 իտ. լիրէք

Սեփական «Յառաջ»ին. –

Անտրէա Ռիքարտի, ծնած է Հռոմ, 1950-ին, ժամանակակից պատմութիւն կը դասաւանդէ Հռոմի Երրորդ Համալսարանին մէջ, հեղինակած է հինգ գիրքեր, նուիրուած ժամանակակից եկեղեցական պատմութեան, յատկապէս կաթողիկէին եւ Միջերկրականի աւազանի ժողովուրդներուն եւ անոնց ընկերական հարցերուն:

Աշխարհահռչակ անուն մըն է 1968-էն ի վեր, հիմնած ըլլալով Սուրբ Եճիտիոյի Հասարակութիւնը, որուն նախագահը կը մնայ մինչեւ այսօր:

Քրիստոնեայ եւ ոչ-քրիստոնեայ բոլոր շրջանակները կը ճանչնան զինք, եւ բնականաբար Ս. Եճիտիոյի հասարակութիւնը, քանի ամէն տարի միջազգային էքիւմէնիք հանդիպումներ կը կազմակերպէ, զանազան կեդրոններու մէջ, ուր իրարու կը հանդիպին զանազան ծէսերու պատրիարքներ, խախամներ, մոլլաներ, ծիրանաւորներ, արբաներ, Տալայ-Լամա եւլն. եւ ուր Հայց. Եկեղեցին յաճախ պատուոյ տեղեր կը գրաւէ իր կաթողիկոսներով, պատրիարքներով, վարդապետներով, շարականներով եւ դպրաց դասերով...:

Հեղինակը կը համարի որ 1900 – 2000 տարիներու ընթացքին, շուրջ երեք միլիոն նահատակ տուած է քրիստոնեայ աշխարհը, օսմանեան, համայնավար, հիթլերական, լատին ամերիկեան, իսլամական, ափրիկեան զանազան վարչակարգերու բռնութիւններու հետեւանքով, և այս հատորը – կը գրէ հրատարակիչը – անտիպ փաստաթուղթերու առաջին լոյս ընծայումն է, համաշխարհային չափանիշներով(°) որ միաժամանակ լոյս տեսած է Ֆրանսայի, Սպանիոյ եւ շուտով բոլոր միւս գլխաւոր երկիրներու մէջ...:

«20-րդ դարու նահատակներ...» ուր յիշատակուած երեք միլիոնէն, մօտ երկուքը (դժբախտաբար) Հայեր պէտք է ըլլային, նկատի առած նաեւ սովետական կարմիր տարիներու 70-ամեայ նահատակութիւնը Հայց. Եկեղեցւոյ... եթէ երկու երրորդը Հայ էին, ուրեմն հատորին 522 էջերուն նուազագոյն 300 էջերը պէտք է հայ ժողովուրդի մարտիրոսութեան յատկացուած ըլլային...:

Այդպէս չէ... դժբախտաբար:

Անտրէա Ռիքարտի շատ կարեւոր անձնաւորութիւն մըն է, գիրքերու հեղինակ, միջազգային մեծ կազմակերպութեան մը հիմնադիր, համալսարանի փրոֆ., ներկայ ժամանակներու պատմագէտ, Վատիկանի շրջանակներու շատ մօտիկ եւ ազատ մուտք ունեցող... իսկապէս ամօթ, շատ մեծ ամօթ պէտք է զգայ պատմութեան ատեանին առջեւ, որ միայն մէկ փոքրիկ էջ, կը կրկնեմ մէկ փոքրիկ էջ յատկացուցած է մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակներուն, մէկ ու կէս միլիոն տարագրեալներուն, բռնի իսլամացած մանուկներուն, առեւանգուած կոյսերուն... սովետական գուլագներու մէջ գնդակահարուած հայ եկեղեցականներուն և հաւատացեալներուն...(*):

Փրոֆ. Ռիքարտի եթէ կարդացած ըլլար (թերեւս կարդացած է) դեռ նոր լոյս տեսած Հ. Ռէթորէի գիրքը, իտալերէն, նոյնինքն Հռոմի մէջ, ուր իր աչքերէն բան չի կրնար վրիպիլ, թերեւս կ'ըսեմ, գուցէ կը սխալիմ, թերեւս թրքական տեսակէտները չէր որդեգրեր Հայոց ցեղասպանութեան նկատմամբ...:

Հայերը բնաջնջուած են որովհետեւ ազգայնական, քաղաքական պայքար մղած են Օսմանեան Թուրքիոյ դէմ, ահաբեկչութիւններով, քաղաքացիական պատերազմներով, եւլն. եւլն... ուստի հարց կու տայ մեծապատիւ փրոֆէսօրը. – այս ազգայնական պայքարին, որուն զոհ գացին Հայերը, կարելի՞ է մարտիրոսութիւն անունը տալ եթէ նոյնիսկ Թուրք եւ քիւրտ ամբոխները կրօնական դրդապատճառներով կոտորեցին եւ բնաջնջեցին Հայութիւնը իր հողերուն վրայ...:

Յարգելի փրոֆէսօրը երանի այդ մէկ էջն ալ զանց առնէր եւ գրադէր Ուկրանիոյ ունիաթներով եւ Թիմորի իր հաւատացեալներով եւ Քէնիայի ու Պուրունտիի միսիոնարներուն կրած հալածանքներով ու նահատակութեամբ, կամ ալ այդ մէկ էջը մոռնելէ առաջ, հաճէր կարդալ 1800-ի առաջին տասնամեակներէն սկսած Հայոց պատրիարքարանի աղերսագիրները Բ. Դրան, ուր յեղափոխական կոչուած կուսակցութիւններու գոյութենէն դար մը առաջ, երբ ինքնավարութեան իսկ փափաք ունենալը մահապատիժի համազօր էր, եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութիւնները պաղատագին գրութիւններով սուլթանին միջամտութիւնը կը հայցէին որ քրիստոնեայ Հայը չհալածուի իր հաւատքին համար...:

Այսպէս ուրեմն, կարելի է 20-րդ դարու մարտիրոսներու մասին 522 էջնոց հատոր մը լեցնել, միայն մէկ փոքրիկ էջ նուիրելով 20-րդ դարու ամենամեծ մարտիրոս հայ ժողովուրդին...:

Թքեր եմ ճակատիդ արեւմտեան պատմագիտութիւն...:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(*) Հեղինակը զգալով հաւանաբար որ քիչ մը «շատ» արագ անցած է հայկական ցեղասպանութեան վրայէն, 11 էջ մը եւս կը նուիրէ (277 – 288) Մծբինի եւ Մարտինի քրիստոնեայ մարտիրոսներու, ուր կ'ապրէին միայն կաթողիկէ Հայեր, Քաղդէացիներ եւ Ասորիներ՝ վայրագօրէն կոտորուած տեղացի իսլամներէ, յատկապէս Քիւրտերէ... հաւատքի հերոսական վկայութիւններ անտարակոյս, որ հայ ժողովուրդի տառապանքի ովկէանոսին մէկ փոքրիկ մասը կը ներկայացնեն... հազիւ:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ
«ՅԱՌԱՋ»Ի 75–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ը ԲՈԼՈՐԵՑ 75–Ը

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԹԵՐԹԸ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՈՒՂԵԿԻՑ ՀԱՅԵԼԻՆ

ԽՄԲ. – Փրակայի (Չեխիա) «Օրեր» ամսաթերթը Յուլիս – Օգոստոսի իր թիւին մէջ, էջ մը նուիրած է «Յառաջ»ի 75–ամեակին: Գրութենէն զատ, զոր կու տանք ստորեւ, հոն տեղ գտած են «Յառաջ»ի 2000 Օգոստոս 1–ի թիւին Ա. էջի պատճէնահանումը, Շ. Միսաքեանի լուսանկարը եւ «Յառաջ»էն արտատպուած երկու լուրեր:

⁂

Հայ մամուլի պատմութեան մէջ երկար կեանք ունեցող պարբերականները շատ չէ՛ն: 20–րդ դարի ամենածանր տարիներին, երբ Ֆրանսիա հասած Հայերի նոր կարաւանները դեռ չէին հասցրել շունչ քաշել, ծնուեց «Յառաջ»ը:

1925 Թուականի Օգոստոսի 1–ից սկսուեց ոչ միայն «Յառաջ»ի պատմութիւնը, այլեւ Ֆրանսահայերի մի ողջ սերնդի: Նրանցից շատերը ծնուեցին, ապրեցին ու մահացան՝ կրթուելով, դաստիարակուելով ու հայ մնալով, շնորհիւ «Յառաջ»ի: Այսօր էլ, 75 տարի անց (փարիզաբնակ ընկերներիս վկայութեամբ) Հայոց լեզուն մոռացած շատ Հայեր բաժանորդագրւում են «Յառաջ»ին, սատարելու նրան, պահելու այն լոյսի ու յոյսի շողը, որ տասնամեակներ ուղեկցել է գաղութի բոլոր Հայերին, անկախ նրանց քաղաքական ու կուսակցական կողմնորոշումներից:

16 տարեկանից լրագրութեամբ զբաղուող Շաւարշ Միսաքեանը, որ գաղթել էր Պոլսից, որոշեց «Յառաջ» անունով թերթ տպագրել, քանի որ նոյնանուն մի թերթ 1911–ին արդէն խմբագրել էր Կարինում: Դրանից առաջ ու յետոյ խմբագրել էր այլ պարբերականներ, բայց Փարիզում հիմնած «Յառաջ»ը իրապէս դարձաւ ոչ միայն Ֆրանսիայի, այլեւ Սփիւռքի ամենակարդացուող թերթերից մէկը: Եւ խմբագիրների այն թիմը, որը կանգնեց հիմնադրի կողքին, պատուով տարաւ այն լուծը, որ վիճակուած էր Սփիւռքի ծանր պայմաններում գոյատեւող Հայատառ թերթին: «Թերթի մը հիմնումը, թերթի մը պարզ ծնունդ չէր: Հաւաքելու, ցրուումին դէմ թումբ կանգնելու, իրարու կապելու, յուսադրելու, խրախուսելու, զօրավիգ ըլլալու անմիջական պահանջ մը կար: "Յառաջ" ծնունդ տալու համար այդ պահանջը եւ յաջողեցաւ»: Այսպէս տարիներ յետոյ կը գնահատի թերթի ծնունդը Բաբգէն Փափազեան, թերթի յիսնամեակին գրած խօսքում: Յայտնի էր, որ Միսաքեանը Դաշնակցութեան ակտիւ անդամներից էր, բանտ ու աքսոր տեսած գաղափարական, սակայն «Յառաջ»ի հարցում ամէն ինչ անում էր, չանսալով ճնշումներին, որպէսզի թերթը կուսակցութեան օրգանը չդառնայ: «Յառաջ»ը անհատական նախաձեռնութիւն էր, ի՛ր նախաձեռնութիւնը, եւ հետեւաբար Բաբգէն Փափազեանի ասելով՝ Հայոց թերթն էր եւ ոչ թէ միայն Դաշնակցականների: Հրանտ–Սամուէլը, որ երկար տարիներ եղաւ Միսաքեանի գլխաւորը եւ առաջին օգնական–խմբագիրը, իր յուշերում մանրամասն պատմում է առաջին համարների լոյս ընծայման դժուարութիւնների մասին:

1940 Թուականին, երբ Գերմանացիները մտան Փարիզ, թերթի հրատարակումը դադարեցուեց եւ միայն 1945–ին վերականգնուեց: 1957 Թուականի Յունուարի 26–ին Շաւարշ Միսաքեանի մահից յետոյ թերթի ղեկավարման պարտականութիւնները ստանձնեց աղջիկը, Արփիկ Միսաքեանը, որ մինչ օրս խմբագրում է «Յառաջ»ը իր կողքին օգնական ունենալով միայն Արփի Թոթոյեանին: «Ես հայկական կրթութիւն չունիմ: Իմ դպրոցը "Յառաջ"ը եղած է», համեստօրէն խոստովանեց հեռախօսազրոյցում տիկին Միսաքեանը: Նրա օրօք 1976–ից սկսեց տպագրուել «Միտք եւ Արուեստ» գրական ամէնամսեայ յաւելուածը, ուր զետեղւում են միայն անտիպ յօդուածներ կամ գրական երկեր:

Թերթելով «Յառաջ»ի վերջին ամիսների համարները, կրկին համոզւում ես, թէ համասփիւռքեան տեղեկատուութեան ինչպիսի շտեմարան է այն, որ տարիներ, տասնամեակներ յետոյ էլ կը մնայ իբրեւ Սփիւռքի պատմութեան իւրօրինակ վաւերագիր: Հայաստանեան մամուլի տեսութիւններին, երեւանեան ու միջազգային լուրերի հոսքի կողքին Հայոց պատմութեանն ու լեզուին եւ յատկապէս ուղղագրութեանը նուիրուած յօդուածներ են: Դրանց հետ կարելի է համաձայնել, կամ չհամաձայնել, բանավիճել, սակայն չենք կարող չընդգծել, որ սկզբունքի հարցում թերթն անդաւաճան է իր իսկ նախանշած գաղափարախօսութեանը: Ուրեմն մաղթենք, որ 75–ամեայ յոբելեանը թեւակոխած մեր աւագագոյն ընկերն իրեն աւելի կայուն, աւելի նորացուած ու աւելի պարտաւորուած զգայ, եւ շարունակի «փարոսի պէս լուսարձակել»: «"Յառաջ"ը այսօր աւանդութիւն մը դարձած է, սփիւռքահայ եւ մանաւանդ արեւմտահայ հազուագիւտ աւանդութիւններէն մին: Շաւարշ անգամ, եթէ մեր մէջ ըլլար, պիտի հրճուէր ի տես իր զաւակին կենսունակութեան, ահա կեցած արդէն 21–րդ դարու սեմին», այսպէս բնութագրեց 1995–ին Վահէ Օշականը, թերթին տալով ամենաանկեղծ գնահատականը: Իսկ թերթի զոյգ անխոնջ մշակներին տուած ամենադիպուկ խորհուրդը տուել է նրանցից մէկը, Արփի Թոթոյեանն իր առաջնորդողում. «Այսօր, 75 տարուայ ճամբայ մը կ'երկարի ուղեկից զոյգին եւին: Այդ ճամբան մինչեւ հոս հարթած բոլոր մեծերուն ու փոքրերուն վաստակը ողջունելու պահն է ներկայի հանդրուանը: Նաեւ, նորոգելու անոնց հիմնած ու պահած միասնութիւնը շարունակելու կամքը»: Բարի նորոգում եւ յարատեւութիւն «Յառաջ»ին:

Յ. ԱՍԱՏՐԵԱՆ

«Օրեր», Փրակա

ԼՐԱՏՈՒ

EUROPE DE LA MEMOIRE

Mémoire contre le racisme

Հոկտ. 23–էն 29, Տրանսիի Արդելափակման կայանի Պատմական Գոնսերվաթուարը կը ներկայացնէ յայտագիր մը՝ «Յիշողութիւն ցեղապաշտութեան դէմ» վերնագրուած եւ որ կը վայելէ Լ. Ժոսփէնի բարձր հովանաւորութիւնը եւ հովանաւորութիւնը բազմաթիւ այլ անհատներու:

Ձեռնարկին նեցուկ եղած են Ռուսաստանի, Իսրայէլի, Աւստրիոյ, Ռումանիոյ, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Չեխիոյ, Փորթուկալի, Լեհաստանի եւ Հայաստանի դեսպանները, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Բողոքական Դաշնակցութեան, Ապրիլ 24 Կոմիտէի, Հայ Դատի Յանձնախումբի, Յիկան Հետազօտութեանց Կեդրոնի, Տրանսիի արգելարանի մեմորիալի ազգ. կոմիտէի նախագահները:

Շարթուան մը յայտագրին մաս կը կազմեն Հայկ. Աւանդական Երաժշտութեան Համոյթը ղեկավարութեամբ Ժան – Փիէր Ներկարարեանի (Հոկտ. 28, ժամը 21–ին, Տրանսիի Մշակ. Կեդրոնը): Կայ նաեւ ցուցահանդէս մը՝ «1915–ի հայկ. ցեղասպանութիւնը»:

Ամբողջական յայտագրի մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել. –
01 · 48 · 95 · 35 · 05

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ–ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լոս–Անճըլըսի «Ճոն Էյըրն Ֆորտ» բացօթեայ հանդիսասրահին մէջ, Սեպտ. 24–ին, տեղի ունեցած է «Վարդան եւ Անոյշ Գէորգեան» միջազգային պարերու դպրոցի 4–րդ ձեռնարկը՝ «Հրաշք մանուկներ» խորագրին տակ: Ներկայ եղած են 2500 հանդիսականներ: Վեց տարբեր պարախումբերէ բաղկացած դպրոցին 500 աշկերտները մեկնաբանած են 32 պարեր՝ հայկական, ռուսական, պրազիլական, յունական եւլն.: Դպրոցը հիմնուած է 1995–ին, Վարդան եւ Անոյշ Գէորգեանի կողմէ:

⁂

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ՁԵՌՆԱՐԿ՝ Հ.Օ.Մ.–Ի ՆՈՒԻՐԵԱԼՆԵՐՈՒ

Էնսինոյի Ֆերահեան ազգ. վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Սեպտ. 30–ին տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի գնահատութիւն Հ.Օ.Մ.–ին 25 տարի ծառայած 130 նուիրեալներու: Յայտագիրը վարած է Սեդա Դարբինեան: Խօսք առած են Շրջ. Վարչութեան անդամ Ռոզ Ալթունեան եւ Կեդր. Վարչութեան կողմէ Ռոզին Սաղաբճեան: Բանախօսած է Հ.Օ.Մ.–ի գործադիր – քարտուղարուհի՝ Ռիթա Որբերեան: 130 անդամներէն իւրաքանչիւրին յանձնուած է վկայագիր մը եւ Հ.Օ.Մ.–ի գինանշան մը:

⁂

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱԹԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Փասատինայի «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Սեպտ. 28–ին տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը, նուիրուած՝ նկարիչ Վլատիմիր Աթանեանի ծննդեան 60–ամեակին եւ ստեղծագործական կեանքի 40–ամեակին: Իրենց գործերով մասնակցած են Վլատիմիր Աթանեանի երեք զաւակները: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս՝ Արմէն Մելքոնեան: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած են «Աթանեան» արուեստի կեդրոնի հոգաբարձութեան անդամ Սամուէլ Ստեփանեան, փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան, Վահրամ Հաճեան, տոքթ. Կարպիս Տէր–Եղիայեան: Հուսկ՝ խօսք առնելով յոբելեարը, յայտնած է թէ իր երազը եղած է իր գործերը ցուցադրել իր զաւակներուն հետ:

⁂

ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի «Վէրտուկօ Հիլզ» սրահին մէջ, Հոկտ. 1–ին տեղի ունեցած է հայկ. կիրառական արուեստի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են ծաղկամաններ, ափսէներ, բաժակներ եւլն.: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Զ. Եղիայեան, Գ. Քրիստինեան եւ փրոֆ. Վ. Մկրտչեան:

⁂

«ԼՌԵԱԼ ՁԱՅՆԵՐ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ՊՐՈՆԶ ՄԵՏԱԼԻ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Բեմադիր Մայքըլ Յակոբեանի «Լռեալ ձայներ – գաղտնի ցեղասպանութիւնը» փաստանկարը արժանացած է Գոլոմպոս միջազգային ֆիլմի փառատօնի պրոնզ մետալին, մասնակից 60 ժապաւէններու մէջ: Փաստանկարը կը ներկայացնէ Խարբերդի Ջարդի օրերը, 1915–ին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ԳԱՐՈԵՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԹ.

Հիւանդ ըլլալէն ի վեր Մարտիկ աղա հինգ բժիշկ փոխած էր:

– Ձեզաւ սասնկ, բժիշկէն օգուտ մը չտեսայ… ինծի խելացի մէկը չի՞նար կոր… ուրիշ մը բերէք:

Իր առջեւը, սեղանի մը վրայ, խառն ի խուռն դիզուած էին սրուակներ, ամէն մեծութիւններով, դեղահատի տուփիկներ, բամպակի, մէհլէմի տուփեր, … մանրանկարային դեղարան մը վերջապէս:

Բոլոր ասոնք պարզ ջերմի մը համար:

– Պարապ բան է, սատկները պարապը կ'երթան կոր. հիւանդութիւնը ինքնիրենն ալ կ'անցնի՛… որու՞ կ'ըսես…

Ամէն գինքը տեսնողներ, ու շատ էին, կը կրկնէին իրեն այդ խօսքը:

Իրեն բժիշկ ու դեղ պէտք էր… գէթ ատով կը կարծէր, թէ դաւադրութիւն մը կազմած էին իրեն դէմ. տնեցիները, զինքը տեսնելու եկողները, ինչո՞ւ ամէնը միաձայն կ'ըսէին, թէ ինք բան մը չունի, մինչդեռ կրակներուն մէջ կը տապկուէր:

– Ինչ բան մը կը պահէք կոր դուք: Գիտեմ, իմ օ բերս համբուած են…

Բժիշկը մեկնելուն պէս, անկողնին մէջ կ'ելլէր, կը նստէր կէս մը ու աչքերը բացած.

– Ի՞նչ ըսաւ, ի՞նչ ըսաւ:

– Բան մը չունի՛, կ'աղէկնայ, ըսաւ:

– Սո՛ւտ էք, սո՛ւտ, գիտեմ, կը պահէք կոր ինէ, ․ ու վհատ մը կ'իյնար բազմոցին վրայ: – Մեղք երիտասարդութեանս … մեղք… – կ'ըսէր:

Իր հիւանդութիւնը չէր արգիլեր սակայն իրեն հիւանդտեսի եկողներուն հետաքրքիրները հարցնելու ու չնչաապատ քաղաքականութեան վրայ խօսելու:

– Մի՛ խօսիր, կը յոգնիս, – կ'ըսէին:

– Ասանկ ալ պիտի մեռնիմ, անանկ ալ, – կ'ըսէր, – պարէ մեռնելէ առաջ աղէկ մը խօսիմ: – Շունչանորդիներ, հնչակեանները ուրախանան պիտի ինծի պէս հակառակորդ մը ազատած ըլլալնուն… խայտառակները…

Միշտ դիմացը մարդ կ'ուզէր, Սուրբեանը, աղջիկը, մայրը: Մինակ մնալէ կը վախնար… սատանաներ կամ հրեշտակներ չտեսնելու համար:

Մէկ հոգի մը կ'ուզէր, որ հոն ըլլար՝ Զարուհին, զոր շատ կարօտցեր էր, բայց ինչպէս ընէր… մայրը, աղջիկը բան մը չէին գիտեր անոր վրայօք… երբեմն կ'ուզէր Սուրբեանին բացուիլ, բայց ամօթը, խոստովանութիւնը շրթունքին վրայ կը գամէր:

– Ախ, Զարուհին քովս ըլլար, – կը հառաչէր իր մաքէն, – Զարուհին հոս ըլլար տէ, իմ վիճակս տեսնէր… Հիմակ ան, ո՛վ գիտէ, ինչ կը կարծէ…

Հիւանդութեան չորրորդ օրը տենդին, զոր բժիշկներուն գրեթէ բոնի տուած դեղերը երկարած էին, յաջորդեց թուլացումի, սպառումի անէացած վիճակ մը: Առանց կաթիլ մը ուժի կարծես երակներուն մէջ ու պուտ մը ուժի՝ մարմնին, բոլոր ոսկորները, ծնկները կոտրտուած, կարծես չքացած Մարտիկ աղա, շունչը հեւ ի հեւ, տարածուած էր անկողնին մէջ, ալ կարծեց, թէ մահը կը մօտենար, թէ հոգեվարքը սկսած էր, աչքին ալ բաներ մը կ'երեւէին…

– Կը մեռնիմ կոր, Զարուհի, կը մեռնիմ, Լեւոն… վերջս եկաւ…

Քովը եկան… ճակատը շօշափեցին… նայեցան, դէմքը միշտ կայտառ ու կեանքոտ, մեռնողի դէմք չունէր, արդէն ծանօթ էր իրենց տենդին յաջորդող այդ ուժասպառումը: Ջանացին ապահովել զինքը:

– Գիտեմ, գիտեմ ես, ըսաւ համակերպած շեշտով մը… – գացէք բժիշկ բերէք, բժիշկ, որ բժշկէ… երեքէն վեց հատ… Թող վերջին անգամ ըլլալով գոնսուլթօ մը ընեն…

Այդ գոնսուլթոյի աւելորդութիւնը անկարելի եղաւ հասկցնել իրեն. պէտք եղաւ հնազանդիլ:

– Պիտի մեռնիմ, բայց հոգ չէ՛…

Եւրոպացի երեք բժիշկներ, հայ բժիշկ չէր ուզեր, կը վախնար թէ հայ բժիշկները հնչակեան ըլլալով զինքը կը թունաւորէին, սիլէնտր գլխարկով, հանդիսաւոր ու ծանր, ներս մտան, սեւ – սեւ հագուած. բան մը, որ դէշ տպաւորութիւն մը ըրաւ Մարտիկ աղային վրայ, որ կարծեց տեսնել երեք հրեշտակներ, կարծես երեք պարկաներ, մարդու պէս ծպտուած:

Եկան, քննեցին, շօշափեցին ու հեղինական նայուածքներ փոխանակեցին առանց բան մը յայտնի ընելու սակայն, ծանրաբար խորհրդակցեցան, լատիներէն, յունարէն գիտական բառերու անհասկնալի խառնաբարբառով մը… իրար հերքելով, վիճաբանելով, նորէն նայելով…

Մարտիկ աղա կաշկանդուած ուշադրութեամբ մը անոնց դէմքէն ու շրթունքէն կը կախուէր՝ ջանալով անոնց շեշտերէն կամ արտայայտութենէն իր մահուան կամ կեանքի վճիռը իմանալ:

(Շար. 96)

Տիկին Կարապետ Սահակեան եւ զաւակները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 19-ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Հոկտ. 23, ժամը 10.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին՝
4, rue Komitas
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

MEMOIRE CONTRE LE RACISME

Տրանսիլ արգելափակման կայանի պատմական գոնսերվաթուարին նախատեսած չարաթը՝ «Ցեղասպանութեան դէմ» (տես՝ Գ. էջ, Գ. սիւնակ) յետաձգուած է ապահովութեան պատճառներով:

(Շար. Ա. էջէն)

նադատութիւններ ունեցած է. օր մըն ալ լրագրող մը ըսած է յայտագրի մը ընթացքին. «Հիմա թողունք որ անկարները երգեն»: «Իմ մասին կը խօսէր. ես էի երգի անկարը» կ'ըսէ Ազնաւուր: Կ'աւելցնէ թէ ոգեղ կը գտնէին ձայնը, ձայնը յաջող չէր ու երգերով պատմածը ոչինչ կ'ուզէր ըսել: Մինչդեռ այսօր, ոչ ոք կը համարձակի ձայնը քննադատել. անոնց համար ինք «ոսկիէ հորթ» մըն է:

Իրեն զօրակցողներէն կը յիշէ Փիաֆը, Շ. Թրէնէն. անոնք հաւատացած են իր յաջողութեան. նշմարած են հեղինակի տաղանդը:

Լ. Լըմայ հարց կու տայ թէ արդա՞ր էր Ֆ. Թրիւֆոյի դատումը թէ դիւրին խօսելի է ինք: Ժխտական է պատասխանը: Ինք յարատեւ աշխատող է. կը գրէ, տասնեակ անգամներ կը սրբագրէ, մինչեւ այն պահը երբ մեղմ ձայն մը թելադրէ ընելիքը: Ամէն օր կ'աշխատի գրելու. ամէն օր բաներ մը կը գրէ: Վերջին արձանագրութիւնը «Թուրքիան անցեալին կէսը գողցաւ» եղած է. կը բացատրէ իր խօսակիցին թէ մօրը ընտանիքը կոտորուած է. հօրը ընտանիքը՝ փրկուած: Ատիկա կը նշանակէ իրեն համար թէ Թուրքերը իր անցեալին կէսը գողցած են: Գրած է այդ տողը, կը սպասէ որ հասնի գործածութեան ժամը:

Ազնաւուր չի հաւատար ներշնչումին. կը նստի ու կը սպասէ որ նախադասութիւն մը ծնի: Հաւատք ունի միայն սպիտակ էջին որուն առջեւ միայն հանդարտութեան մէջ կրնայ գրել:

Իր յօրինած երգերուն թիւը 700-ի շուրջ է. անոնք զանազանելու ըլլալու յատկանիշը ունին. բան մը որ ներկայի երիտասարդներուն մտահոգութեան մաս չի կազմեր: Անոնք կը մտածեն միայն յաջողելու մասին, անտեսելով ապագայ պատրաստելու նիւթը: «Ես բաներ մը բերի ֆրանսական երգին. սիրոյ ու առօրեայի երգերը» կ'ըսէ, քննադատելով ներկայի այն երգիչները որոնք «կը սիրեմ, կը սիրես»ի տափակութիւններ կը կրկնեն, ինչ որ միջոց մը ետք ձանձրացնող կ'ըլլայ:

Ազնաւուրի համար առօրեան կարեւոր է. կեանքի փոքր մանրուքները մարդկային կապերը կը հաստատեն, մարդոց դժուարութիւնները լուծելու կ'օգնեն: «Մենք բժիշկներ չենք, այլ երգի դեղագործներ» կ'ըսէ, յիշելով այն մարդիկը որոնք համերգէն ետք իրեն կ'ըսեն. «անհաւատալի է, ի՞նչպէս կրցաք այդ երգը գրել որ նոյնութեամբ իմ պատմութիւնս կը պատմէ»:

Բեմին վրայ ինք կը զգայ սրահը, մարդիկը, անոնց շունչը: Եւ որքան մեծ ըլլայ սրահը, այդ շունչը այնքան գեղեցիկ, աւելի մտերիմ ու ջերմ կը հասնի իրեն:

«Նուվէլ Օպսէրվաթէօռ» շաբաթաթերթը որ տեղ տուած է այս հարցազրոյցին, քանի մը տողով անդրադարձած է Ազնաւուրի կենսագրական գիծերուն ալ, ոչ մէկ ակնարկութիւն ընելով հայկական ծագումին...:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ հարցազրոյցի մը ընթացքին, Հոկտ. 19-ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, զանազան յայտարարութիններ ըրաւ: Ցասակ կերպով չուզեց ըսել թէ թեկնածո՞ւ է թէ ոչ նախագահական ընտրութեան, կողմնակից չէ որ ընտրական ժամանակացոյցը փոփոխութիւն կրէ (այսինքն նախագահական ընտրութիւնը կանխէ երեսփոխանական ընտրութիւնը): Գոհ է իր կառավարութեան անդամներէն, ներառեալ մեկնողները, մեծ բախտ մը կը նկատէ որ ձախի մէջ նախագահ դառնալու կարելիութիւններ ունեցող անձեր կան, կը ցաւի որ «կորսնցուցած է» Շըվէնըմանը, աւելցնելով որ առաջինը չէ որու Շըվէնըման նման յուսախաբութիւն մը կը պատճառէ: Ինք լաւագոյն ուղին կը փնտռէ Գորսիքան հեռացնելու համար բիրտ ուժէն: Միջին-Արեւելքի անցուդարձին մասին կ'ըսէ. - «Ֆրանսա բարեկամ է Իսրայէլի, Ֆրանսա բարեկամ է Արաբներու եւ Պաղեստինցիներու: Ֆրանսա մէկ կողմնորոշում ունի, խաղաղութեան կողմնորոշումը: Կացութիւնը յուսալքիչ է: Պէտք չէ հօս փոխադրել Միջին-Արեւելքի կիրքը, հակահրէական բոլոր արարքները պիտի դատապարտուին: Մխասին ապրիլ, կը նշանակէ միւսները յարգել: Մերիի տեսերիզին մասին, կը կրկնէ որ իր գործը չէ, իր մասին չի խօսուիր հոն, հարցը արդարութեան կը վերաբերի: Խոստովանեցաւ որ գոհ չէ մնացած նոյն օրուան Մոնտի մէկ յօդուածէն ալ, կ'ըսուէր թէ երեք հետազօտողներ, մանրազնին կերպով ուսումնասիրելէ ետք Ժոսփէնի վեց ելոյթները հեռատեսիլէն 1997-էն 1998-ի միջեւ, այն եզրակացութեան յանգեցան, որ Ժոսփէն անհատը աջ ձեռքով կը խօսի, իսկ հանրային մարդը՝ ձախ ձեռքով, ինչ որ կը բարդացնէ իր գործը, երբ պէտք է արտայայտուի թէ տնհատապէս եւ թէ կառավարութեան օրպէս ղեկավար:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ, նախագահ էՌ - Փէ - էՖ-ի (Համախմբում Ֆրանսայի համար) կը գտնէ որ Ժոսփէնի կառավարութեան վերափոխումը «իշխանութեան վախճանի մը» տպաւորութիւնը կը թողու: Կը թուի որ, կ'ըսէ Նախկին Ներքին նախարարը, Ժոսփէն աւելի մտահոգուած է յառաջիկայ ընտրութիւններով քան երկրին մատակարարութեամբ:

Ժ.-Գ. ՄԵՐԻԻ տեսերիզը, որ քաղաքական բարձր շրջանակներու ամէնէն ոգեւալի թերթօններէն մէկը դարձաւ, ամէն օր նորութիւն մը կը բերէ: Արդարեւ, կը պարզուի որ Ելմտական Նախկին Նախարարը՝ Տոմինիք Ստրօս-Քահն, որ չի յիշեր թէ ո՛ւր դրած է այդ տեսերիզին բնօրինակը, շատ լաւ ալ գիտեր տրուած էր դայն մերձաւորներու եւ եզրակացուցած որ, ոչ մէկ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ: Այս յայտնութիւնը ըրած է մէթր Ալէն Պըլօ, տուրքի մասնագէտ փաստաբանը, Տ. Ստրօս-Քահնի նախկին գործակից, որ անոր յանձնած էր այդ բնօրինակը: Ինչպէս կը հաստատուի օրէ օր, Տոմինիք Ստրօս-Քահնի յայտարարութիւնները չեն համապատասխաներ ճշմարտութեան եւ շատ պղտոր բաներ կան: Ո՞վ են այդ մերձաւորները որոնք դիտած են: Հակասութիւններն ալ շատ են երկու փաստաբաններուն եւ լրագրողին յայտնութիւններուն միջեւ: (Ի դէպ, լրագրողը -Առնօ Համըլէն- ծանօթ է Հայերուն, քանի անցեալին ինք է որ յաջողած էր հարցազրոյց մը ունենալ Լեւոն Էքմէքճեանի հետ, Անգարայի բանտը, անոր գնդակահարուելէն շաբաթ մը առաջ): Կը թուի թէ տակաւին շատ բաներ պիտի յայտնաբերուին: Լակըրֆէյտի հարցն ալ շատ յստակ չէ: Ստրօս-Քահն կը պնդէ որ, ինք մասնաւոր շնորհ մը չէ ըրած, այլ հետեւած է տուրքերու սպասարկութեան թելադրութիւններուն, մինչ Գանար - Անշէնէ հակառակը կ'ըսէր: Դատական իշխանութիւնները յայտնաբերած են որ Լակըրֆէյտ որ 60 միլիոն Ֆր. կը պարտէր, 10 միլիոն Ֆր. վճարած է միայն: Նոյնիսկ, դերձակը 13 միլիոն առաջարկած կ'ըլլայ եւ նախարարն է որ 10 միլիոնով կը գոհանայ:

ՄԵՏԻԱՑԻ (Ալժէրի հարաւը) դպրոցի մը դասարանը ռումբ մը պայթած է եւ 7 աշակերտներ վիրաւորուած են:

ՃԱՓՈՆԻ կառավարութիւնը 300 միլիոն իէնի պիւտճէ մը կը յատկացնէ որպէսզի քննութիւն մը կատարուի անձնասպանութիւններու պատճառներուն վրայ: Արդարեւ, 1999-ին 33 հազար հոգի անձնասպան եղած է (126 միլիոնի հասնող բնակչութեան վրայ) եւ որովհետեւ, կ'ըսէ Առողջապահութեան Նախարարը, չենք կրնար հարցաքննել ենթակաները, պիտի փորձենք պատճառները գտնել իրենց ընտանիքներուն մօտ:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Մարի-Հէլէն Տորումեան 500 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Ա. Գէորգ Մինասեան 200 Ֆր.:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE
et
LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
organisent tous les mercredis,
de 10h à 15h
depuis le 4 Octobre

- Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
- Préparation au Baccalauréat;
- Cours de danses arméniennes;
- Cours de chants arméniens,
- Eveil: dessin, peinture, photo, travaux manuels.
- Possibilité garderie jeunes enfants.

Le repas est servi aux participants.
— P.A.F. pour le repas —
Pour tous renseignements, s'adresser auprès des sections de la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture :
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

THEATRE A ALFORTVILLE

«LE PROCES DE TEHLIRIAN!»

Drame en 2 actes
d'après une pièce de
PERDJ ZEITOUNTZIAN

Adaptation et mise en scène
de NAREG DOURIAN

Vendredi 27 Octobre à 20h45
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville

«...Un procès qui est resté dans l'histoire, non pas comme celui de Soghomon Tehlirian, mais bien comme celui de Talaat Pacha. Berlin, le 15 mars 1921...»

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre d'une série de rencontres
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE"
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 5 sur le thème

Concile de Nicée et le Crédo de l'Eglise Arménienne

avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale
• En français
Le Jeudi 26 Octobre à 19 heures
dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

UGAB

Concert Jeunes Talents

le Dimanche 22 Octobre à 17h

SOIREE FLUTE ET GUITARE
Musiques des XIXe et XXe siècles
Sidonie Euvremer (flûte)
Tristan Manoukian (guitare)

organisé
par le Comité de Paris—Ile-de-France de l'UGAB

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)
— Participation : 50 F —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou 01 46 58 03 17 le soir.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէտ Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 20.45-ին
Centre Administratif d'Asnières:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 OCTOBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.020 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.020

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԵՒ ՁՈՒԳԱՀԵՌ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ

Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ամէնէն հանգամանալից առեանները ամերիկեաններն են. թէ՛ ամբողջ աշխարհին քաղաքական զարգացումին ուղղութիւն տուողի դիրքին, եւ թէ Թուրքիոյ հետ շատ սերտ յարաբերութիւններուն պատճառով: Ցեղասպանութեան բանաձեւի մը ԱՄՆ-ու կողմէ վաւերացումը ոչ միայն առանց այլեւայլի հետեւելի օրինակ կ'ըլլայ եւրոպական եւ այլ շրջաններու երկիրներու, այլ նաեւ դուռ կը բանայ մինչեւ իսկ Անգարայի կողմէ կեցուածքի լուրջ փոփոխութեան: Այս պատճառով է որ հայկական կազմակերպութիւններ, ամէնէն աւելի հետամուտ են ամերիկեան Գոնկրէսէն քուէարկուելիք ճանաչումի մը: Ու նոյն պատճառով է նաեւ որ Թուրքիա ամէնէն աւելի խիստ ընդդիմութիւնը ցոյց կու տայ այդ ճանաչումի ամէն փորձի:

Այս առումով, Ներկայացուցիչներու Ժողովին վերջին ճակատումը որով անգամ մը եւս մէկդի չպրտուեցաւ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, «քաջալերական» նեցուկ կ'ըլլայ Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու ճգնգումին: Չէ՞ որ աշխարհը լեցուն է հակամարտութիւններով, պայթուցիկ կացութիւններով: Որեւէ մէկուն չահարկումը կը բաւէ «արդարացուցիչ» պատճառ ունենալու եւ խաղաղութեան, հաշտութեան պահպանումի հէքեաթներով յաջորդ անգամուն նետելու 1915-ի ճանաչումը: Բան մը որուն վերջին օրինակը եկաւ Ուաշինկթընէն, պաղեստինեւիսրայէլեան ընդհարումներուն թեւերով:

Անհաւասար այս արշաւին մէջ ուր հայութեան շատ սահմանափակ կարելիութիւններուն կը հակադրուի մինչեւ իսկ 1,5 միլիոն հայ զոհերուն Միջին Արեւելքին, կամ հիւսիսին, հարաւին համար պատնէշի բնոյթը, նոր քայլերու համար մարտավարական լայն ընտրանքներ կան հայութեան առջեւ: Կը մնայ միջազգային քաղաքական անցուդարձին ընծայած առիթները չահագործելու գիտութիւնը չկորսնցնել ու պատրաստ գտնուիլ անհրաժեշտ զոհողութիւններու, քանի որ ո՛չ Հայաստան, ոչ ալ հայկական Սփիւռքը այս կամ այն երկրին համար օրակարգ պարտադրելու լծակները ունին:

Այս գլխաւոր ուղղութեան տէր ընթացքին մէջ կան երբեմն քովընթի տրուեալներ ալ որոնք յատկանշական փոփոխութիւններ կը մատնանշեն, ընդհանրապէս անսպասելի դիրքերէ: Ներկայացուցիչներու Ժողովին վերջին քուէարկութեան առընչութեամբ հետաքրքրականը թրքական հանրային կարծիքին մէջ պաշտօնականէն զատուողի կեցուածքներու բազմացումի երեւոյթը եղաւ: Մինչ ամէն անկիւնի մէջ դիմումով, խնդրանքով, կամ սպառնալիքով թրքական պաշտօնական մեքենան ամէն բան կ'ընէր արգիլելու համար ճանաչումը, թուրք հանրային կարծիքին մէջ օրէ օր նոր-նոր դէմքեր կը յանդգնէին մեռայլին միւս կողմին ալ աչք մը նետել: Թրքական մամուլին մէջ բազմաթիւ յօդուածներ տեղ գտան, առաջարկելու համար որ ժխտումի, հերքումի միագիծ ընթացքին տեղ Թուրքիա աւելի բնական հակազդեցութիւն ցոյց տայ. դիւանները բանայ, հարցը երկու կողմէն ալ պատմաբաններու դատին յանձնէ, կամ Լա Հէյի ատեանին դիմէ հասկնալու համար որ կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր, եւ այլն:

Այս հատուածէն հետաքրքրական օրինակ մըն է Համալսարանի դասախօս, պատմաբան Հալիլ Պէրքթայի պարագան, ինչպէս լուրը տուած է «Միլլիյէթ»ի մէջ (Հոկտ. 20), նիւթին մասին «Ռատիքալ» թերթին տուած հարցազրոյցով մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է. թիրախ եղած է քննադատութիւններու, հակազդեցութիւններու: Անոնց մասին զրոյց մըն ալ ունեցած է Շահին Ալփայի հետ, կրկին անդրադառնալով իր տեսակէտներուն:

Հ. Պէրքթայ ամէն բանէ առաջ անօգուտ կը նկատէ միանշանակ ուրացումի ջանքը, քանի որ ԱՄՆ-ու մէջ մեծ քանակութեամբ փաստաթուղթ կայ կատարուածին մասին, յաւելեալ՝ Օսմանեան պետութեան պատկանողները, ինչպէս 1918-19-ի դատավարութեան վերաբերողները: Պատմաբանը դիտել կու տայ թէ «նուազագոյն 600.000 զոհերու» տուեալը 1915-էն ասդին բրիտանական հանրագիտարանին խորագրին հրատարակութեան մէջ տեղ գտած է:

Երբ այս է իրականութիւնը, կրկնել թէ նման բան պատահած չէ եւ թէ հարցը հայկական անհիմն պնդումներու կը վերաբերի, հանրային կարծիքին համար օրօրի դեր կը կատարէ, կ'ըսէ Պէրքթայ, աւելցնելով որ այդ օրօրը կը քնացնէ ոչ թէ աշխարհը, այլ Թուրքիան, արգելք ըլլալով որ իրականութիւնը տեսնէ, կարելի լուծումներ փնտռէ:

Պատմաբանը տեղեակ է թէ այս կարգի արտայայտութիւններ, թրքականին նման շրջանակի մը մէջ, անմիջապէս դաւաճանի պիտակին կ'արժանացնեն զինքը. «այդ որակումին տէրերը նոյնիսկ երբ գիտնականներ են, կը նշանակէ թէ ժողովրդավարութեան հետ ոչ մէկ կապ ունին» կ'ըսէ: Կը վախնայ որ այդ նեղմտութիւնը վերջին ծայր կը լարէ երկրին ներքին մթնոլորտը ուր այլեւս ժողովրդավարութեան կամ գիտութեան գոյութիւնը անկարելի կ'ըլլայ:

Լրագրողը երբ կը յիշեցնէ թէ իրեն ուղղուած քննադատութեան մէջ գըլխաւոր բռունցքը այն է թէ ոչ մէկ փաստաթուղթ ցոյց տուած է, Պէրքթայ սեղան կը բերէ ներքին գործոց նախարար Թալաաթի Տիյարպէքիրի կուսակալին ղրկած մէկ հեռագիրը որ կը կրէ 1915 Յուլիս 2 թուականը: Ան առնուած է Պետական դիւաններու ընդհ. տնօրէնութեան «Օսմանեան փաստաթուղթերու մէջ Հայերը (1915 – 1920)» հատորէն: Գիրքին 69-րդ էջին վրայ տեղ գտած այդ հեռագրին նիւթը Մարտինի պատահարներն են: Հոն Թալաաթ կ'ըսէ թէ վերջին շրջանին տեղւոյն Հայերուն եւ անխտիր բոլոր քրիստոնեաներուն բնաջնջումին մասին լուրեր կը հասնին: Կ'աւելցնէ թէ արարքները գործողները նախապէս Տիյարպէքիրէն բերուած մարդիկ եղած են: Վերջին արարքով մըն ալ մարտինցի 700 Հայեր ու այլ քրիստոնեաներ գիշերները քաղաքէն հանուած ու ոչխարի նման մորթուած են: Այդ ձեւով բնաջնջուածներու գումարը երկու հազարի կը հասնի: Եթէ կտրականապէս վերջ չըտրուի այդ պատահարներուն, վախ կայ որ շրջանի մահմետականները ապստամբելով կոտորեն բոլոր քրիստոնեաները:

Հայերու հանդէպ կիրարկուած կարգապահական եւ քաղաքական գործունէութիւնները միւս քրիստոնեաներուն ալ կիրարկել ամենեւին տեղին չըլլալով, հանրային կարծիքին վրայ շատ ժխտական ազդեցութիւն պիտի ընէ. այդ պատճառով, պէտք չէ այդ վերաբերումին միւս քրիստոնեաներն ալ թիրախ ըլլալ եւ անմիջապէս պէտք է անոնց հանդէպ կատարուածին վերջ տալ:

Հ. Պէրքթայ ուշադրութեան յանձնելով «Տիյարպէքիրէն նախապէս բերուած մարդիկը» արտայայտութիւնը, հարց կու տայ թէ առիկա ի՞նչ է եթէ ոչ ակնարկութիւն՝ յատուկ կազմակերպութեան մը: Նոյնպէս, կ'ըսէ թէ Թալաաթ չէ յայտնած որ Հայերն ալ պէտք չէ կոտորել: Հարց կու տայ թէ ան տեղ մը գրա՞ծ է. «մենք միայն տեղահանութեան հրահանգ տըւինք, ուրկէ՞ ելան այս կոտորածները». պատասխանը ժխտական է:

Պատմաբան դասախօսը շատ լաւ գիտէ թէ Օսմանեան պետութեան թուրք եւ մահմետական բնակչութիւնը ԺԹ. դարու աւարտին ու Ի. դարուն կէսին շատ նեղ պայմաններու մէջ էր. այսուհանդերձ, չի կրնար ըսել թէ «պատահածը պատահած է» եւ անտեսել անցեալը: Հարկաւոր կը նկատէ որ իր հայրենիքը, հանրապետութիւնը, գիտութիւնը, իրականութիւնը եւ մարդկութիւնը խորապէս սիրող ոեւէ մէկը չանտեսէ այդ պարագաները:

*
**

Նման տրամաբանութեան ու մօտեցումի տէր դէմքերու բազմացումը, յայտնապէս, ամէնէն աւելի կը վրդովէ թուրք պաշտօնական շրջանակները: Եւ դատելով Ներկայացուցիչներու Տան այս անգամուան զարգացումներէն, այդ վրդովումը չեչտուելու պատճառներ ունի: Չէ՞ որ թուրք քաղաքական զանազան դէմքեր անգամ սկսած են ուրացումէն տարբեր կեցուածք որոշելու, միջազգային հանրային կարծիքին ազդելու տարբեր ճամբաներ գտնելու մասին խօսիլ:

Որոշ կը թուի որ Հայերու պնդումները չէզոքացնելու թրքական շատ նախընական մարտավարութիւնը, ժամանակ մը ետք պիտի ստիպուի դիմակայել ներքին այլախոհներու ճակատ մը: Անոնց երեւումը կապ չունի որպէս այդ հրապարակ իջած այն միւսներուն հետ որոնք իբրեւ թէ կողմնակից էին երկխօսութեան, բայց որոնց առաջին խօսքերն իսկ կը մատնէին թրքական պաշտօնական տեսակէտին քօղարկուած լանբերները ըլլալու հանգամանքը:

Դատելով վերջին շրջանի թրքական մամուլէն ուր օրերով ամբողջ էջեր յատկացուեցան ցեղասպանութեան նիւթին, հետաքրքրական է մեծցող հակումը որ ուղղակի կամ անուղղակի ձեւերով, 1915ը օսմանեան անցեալին պատկանող ու այդ անցեալին մէջ մնալու դատապարտուած էջ մը կը նկատէ: Խուսափումի այս տարբերակն ալ, թէեւ, կարելի չէ ըսել որ փատահելի լուծում է նոյնիսկ առաջարկողներուն համար, քանի որ անոնցմէ ոչ մէկը մինչեւ այսօր այս տեսակէտին ընկերացուց բացայայտ պնդումն ալ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը ամէն կապ խզած է օսմանեան անցեալին հետ ու կը մերժէ անոր շարունակութիւնը նկատուիլ:

Այս զարգացումներուն դէմ, բնական է որ Թուրքիա միշտ ունի քաղաքական դրուարկներ չահարկելու առաւելութիւնը: Բան մը որ այս վերջին պարագային ալ փրկութեան լաստ եղաւ իրեն: Այսուհանդերձ, ժամանակը հասած ըլլալ կը թուի Անգարայի համար հաշուելուն թէ հայկական ծանօթ կեցուածքին ու ներքին զարտուղիներու մեծցող թիւին դիմաց, որքա՞ն ատեն տակաւին կրնայ վըստահելի պատուար ըլլալ այդ դրուարկը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելորդ է ըսել որ բանաձեւին յանգած արդիւնքը մեծապէս խանդավառած է թրքական շրջանակները որոնք արդարօրէն իրենց մեծագոյն բարեկամը կը կոչեն ԱՄՆ-ը եւ յատկապէս նախագահ Գլինթընը: Այս վերջինը Ներկայացուցիչներու Ժողովին ուղղուած իր նամակով մեծագոյն դերը ունեցած է հայկական բանաձեւին օրակարգէն հանուելուն մէջ:

Հակառակ այս խանդավառութեան ու գոհունակութեան, թուրք մամուլին մէջ տիրողը այն կարծիքն է որ Թուրքիա վերջնապէս փրկուած չէ այդ գլխացաւէն ու հայկական բանաձեւը ուշ կամ կանուխ դարձեալ պիտի յայտնուի նոյն ժողովին օրակարգին վրայ: Նոյնիսկ կ'ըսուի որ Անգարա ուշադիր ըլլալու հրահանգ ստացած է ԱՄՆ-ու իր ներկայացուցիչներէն որոնք տեղեկացած են թէ Տ. Հասթըրթ մտադիր է Նոյեմբերին կրկին օրակարգի բերելու բանաձեւը:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան գրաւոր յայտարարութեամբ մը չեշտած է թէ հայկական խնդիրը պէտք չէ չահարկումի նիւթ ծառայէ քաղաքագէտներու, որոնք իրենց սեփական շահերը կը հետապնդեն: Մեսրոպ Արք. կ'ըսէ. – «Ոչ ոք իրաւունք ունի շահագործելու ժողովուրդին ցաւն ու զգացումները, ինչ ալ կոչուին այդ դէպքերը»: «Թուրքիահայ երկխօսութիւնը շիտակ ճամբան է: Երկու կողմերէն նշանակուած անաչառ պատմաբաններ եւ հետազօտողներ պէտք է քննեն այս հարցը: Բոլոր երկիրները պէտք է բանան իրենց արխիւները քննութեան համար: Ես, իբրեւ Պատրիարքը Թուրքիոյ Հայոց, միշտ թեւադրած եմ երկխօսութիւն Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Պատրաստ եմ սատարելու այդ երկխօսութեան կարելի ամէն միջոցով»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԻՍՐԱՅԷԼԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ, ԲԱՅՑ...

Մինչ կռիւները կը շարունակուէին եւ իսրայէլեան ռումբերը կը տեղային մինչեւ իսկ Բեթղեհէմի վրայ, Գահիրէի մէջ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 22-ին վերջ կը գըտնէր արաբական վեհաժողովը: Ան չգոհացուց Արաֆաթը, որ աւելի վճռական դիրք մը կ'ակնկալէր իր եղբայրներէն որոնք դատապարտեցին Իսրայէլը, բայց կոչ ըրին խաղաղութեան եւ շատ չափաւոր որոշումներ տուին: Ժողովը իր յոյսը կը դնէ Ապահովութեան Խորհուրդին վրայ, անոր կը դիմէ որպէսզի միջազգային պատժական յատուկ դատարան մը սահմանէ դատելու համար իսրայէլցի պատերազմական ոճրագործները, որոնք Պաղեստինցիներու դէմ սպանդներ գործեցին եւ հարկ եղած պաշտպանութիւնը ապահովէ պաղեստինցի ժողովուրդին որ կը գտնուի գրաւման տակ: Նման հոգեշահ խօսքեր յուսախաբ ըրին Արաֆաթը: Վճռական դիրք բռնեց Իրաքը, որ նման Մեքքէի իմամին Ս. Պատերազմի (ճիհատ) կոչ ըրաւ, մինչ Լիբիոյ ներկայացուցիչը դուռը կը քաշէր կ'երթար վեհաժողովը «աւելորդ» որակելով: Կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Թունուզ եւ Օման, նախքան ժողովը, փակած են Թել-Աւիւի ներկայացուցչական իրենց գրասենեակները: Մարոք ալ նուազեցուցած է իր կապերը, դալով Մաւրիտանիոյ որ դիւանագիտա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԲ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԻԱՅՆ ՀՐԱՇՔԻ ՍՊԱՍԵԼ...

Ի՞նչ մնաց Հոկտ. 27-ի սարսափելի պատահարէն տարելիցին: Հազիւ քանի մը օր միայն: Մինչդեռ, այդ լման տարուան թաւալած ըլլալուն մասին ոչ մէկ նշան կ'ունենայ մարդ երբ անդրադառնայ որ հետաքննութիւն կոչուածը, գոնէ մամուլի, լուրերու ընթերցողին համար մնացած է Հոկտ. 28-ի կացութեան մէջ: Ոչ միայն դատավարութիւնը բացուած անգամ չէ, այլ նաեւ նիւթը հետզհետէ աւելի ցանցառ կերպով կը յայտնուի լրատուութիւններուն մէջ: Սկիզբի շրջանին մէկ-երկու «զգայացունց» զարգացում արձանագրուեցաւ, ապա խաղաղութիւնը իջաւ զոհին ալ, մեղաւորին ալ, մեղսակիցին ալ վրայ. ինչպէս նաեւ զանգուածներու հետաքրքրութեան: Այս վերջին կէտը, հաւանօրէն, ամէնէն դիւրին բացատրելին է. Հայաստանեան բազմութիւնները իրենց նեղ օրերը իրիկուն ընող այնպէս բազմազան հարցեր ունին որ, նոյնիսկ երկրին ղեկավարութեան ութ հոգինոց գլուխը մարմինէն անջատած արարք մը չի կրնար մրցիլ անոնց հետ: Պէտք չէ մոռնալ անշուշտ որ արարքէն առաջ ալ շատ սերտ կապ մը չէր պահուած այդ նոյն զանգուածներուն ու Հոկտեմբեր 27-ին ինկած «գլուխ»ին միջեւ: Հայաստանի մարդիկը բաւական երկար ատենէ ի վեր աթոռակալներու գլուխէն ալ, պոչէն ալ բան չյուսալու փորձառութեան տիրացած են: Բան մը որ ամբողջովին դժգոհութեան աղբիւր պէտք չէ ըլլայ իշխանութեան դէմքերու համար որոնք հաշիւ, կամ բացատրութիւն տալու անհաճոյ դերէն փրկուած կ'ըլլան ատով:

Հոկտ. 27-ի նիւթը այժմէականացած է քաղաքականէն շատ տարբեր մարզի մը գործունէութեան շնորհիւ: «Հայկական Ժամանակ»ի Հոկտ. 11-ի թիւին մէջ «Հարցազրոյց» խորագրուած անկիւն մը կայ. էջին խորագիրն է «Ես սպասում եմ հրաշքի ասում է Գ. Սարգսեանը»: Այս կինը որուն լուսանկարն ալ զետեղուած է գրութեան մէջ, մայրն է Վազգէն Սարգսեանին որ գլխաւոր զոհը եղաւ Հոկտ. 27-ի սպանդին: Ան նկարուած է ամպիոնի մը առջեւ ունկնդիրներու խօսք ուղղելու դիրքին մէջ: Գրութիւնը կարդացողը պիտի տեսնէ որ անոր գտնուած վայրը Հայ Կիներու Ընկերակցութեան Գ. համագումարն է, այս տարի տեղի ունեցած Երեւանի մէջ: Այդ համագումարին բանաձեւ մըն ալ ստորագրուած է ուր ուզած է որ անպայման Հոկտ. 27-ը եւ ընդհանուր առմամբ ահաբեկչութիւնը դատապարտելու կէտ մը տեղ ունենայ, նոյն թուականի զոհերէն Եուրի Բախշեանի կինը:

Նայիրա Զօհրապեան այդ անկիւնը արձանագրած է Գրետա Սարգսեանի հետ կատարած ճեպազրոյցին: Նախ հարց կու տայ թէ ճի՞շդ են պնդումները որ իրենց ընտանիքին փաստաբանները կը ձգձգեն գործը: «Դա կատարեալ անհեթեթութիւն է» կ'ըլլայ պատասխանը: Ապա կ'ըսէ թէ դատախազութիւնն էր ուշացնողը: Իրենց ընտանիքէն այդ հարցով զբաղողը Արամն է (Վ. Սարգսեանին յաջորդած եղբայրը): Գ. Սարգսեան չի ժխտեր որ ռուս մասնագէտ մը հրաւիրել խորհած են «միայն անհրաժեշտութեան դէպքում»: Բայց եթէ Արամը հրաւիրած չէ, պէտք է եզրակացնել թէ տակաւին հարկաւոր համարած չէ:

Ն. Զօհրապեան կ'ըսէ թէ Հոկտ. 27-ի զոհերուն հարազատները այսօր կը խուսափին այդ մասին խօսելէ, պատճառ ըլլալով որ տարբեր ենթադրութիւններ ծագում առնեն ու շրջին հանրութեան մէջ: Վ. Սարգսեանի մայրը կը ճշդէ. «Չեմ կարծում որ խուսափում են, պարզապէս, չգիտեն թէ ինչ ասեն»: Կ'աւելցնէ թէ ինք ալ ոչինչ կրնայ ըսել ու միակ յոյսը դատավարութիւնն է: Ապա կը բացատրէ թէ երբեմն հրաշքներ կը պատահին ու ինք իր յոյսը դրած է հրաշքի վրայ: Ատոր գլխաւոր պատճառը այն է որ բնաւ չի հաւատար թէ «այդ հրէշը», «այդ սկիզոֆրենիք մարդասպանը» (Ն. Յունանեան) ի վերջոյ ճշմարտութիւնը կրնայ ըսել: Ու կը սպասէ հրաշքին:

Գ. Սարգսեանի այս խօսքերուն մէջ կայ «ճշմարտութիւն» կոչուածին ակնարկութիւնը: Յստակ է որ այդ բառով նշանակուածը տարբեր է քանի մը մարդասպանով այդ ծանրակշիռ պատահարին մինչեւ այսօր կրկին ու կրկին տրուած բացատրութենէն: Գ. Սարգսեանի ըսել ուզածը սա է. ճշմարտութիւնը ամփոփուած չէ ատոր կամ անոր տուած բացատրութեան մէջ. այլ կը գտնուի տարբեր տեղ մը եւ անոր լաւատեղեակ է Ն. Յունանեան:

Բացայայտ չէ որ Գ. Սարգսեանի մտքին մէջ ո՛րն է հրաշքէն ակնկալուած բացատրութիւնը. ան միայն նկատի ունի չարագործութեան կազմակերպչակա՞ն պարագաները, թէ հրաշքը պէտք է այլ մարզեր ալ լուսաբանէ, ինչպէս՝ ոճիրին դրդելու տուեալներ, բուն յանցաւորներ, եւլն.: Այն չափով որ այդ մասին կասկածներ, վարկածներ երբեմն տեղ կը գտնեն լրատուութիւններու մէջ, այս կամ այն դէմքը ամբաստանող, կամ պատասխանատուութիւններ մատնանշող, հարցը կը թուի բաւական խոր մակարդակներ ունենալ: Արդեօք ատիկա՞ է պատճառը, կամ պատճառներէն մէկը որ ութ զոհերով դատ մըն է որ կարելի չէ եղած նոյնիսկ սկսիլ, հակառակ սպասողներու դժգոհութեան: Ու երբ մանաւանդ, յոյսերը կը կապուին հրաշքի մը, եւ ո՛չ արդարադատութեան:

Կը մնայ մաղթել որ թէ՛ Գ. Սարգսեանին, եւ թէ միւս զոհերու հարազատներուն համար շատ չուշանայ հրաշքին յայտնութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

100 + 2 ԱՆԱՀԻՏ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

Վաղահաս եւ բեղմնաւոր բանաստեղծ, հրապարակագիր, հետազօտող, ազգային գործիչ, Անահիտի հիմնադիր-խմբագիր Արշակ Չօպանեան, որդի Ակնայ Ապուչեխ գիւղէն Հովսէփ Յովհաննէսի, ծնած է Կ. Պոլիս, Պէշիկթաշ, Ենիմահալլէ, 1872 Յուլիս 15-ին, Վարդավառի օրը: Մայրը, սամաթիացի Մարիամ Քէմհաճեան, մեռած է երբ Արշակ մէկ ամսու չէ:

Արշակ Չօպանեան իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Պէշիկթաշ, Մաքրուհեան վարժարանին մէջ, ուր կը դասաւանդեն Սրապիոն Թղլեան, Եղիազար Մուրատեան, Յովհաննէս Հինգլեան, որոնք Թաղին քարոզիչ Խորէն Արք. Գալֆայեանի հետ զինքը կը քաջալերեն:

Հազիւ 13 տարեկան, իր գրական առաջին փորձերը –ոտանաւոր– կը կատարէ Բուրաստան մանկանց հանդէսին մէջ (Ադամի վիշտը, Ոսկի գաւաթ) ու կը շարունակէ իր աշխատակցութիւնը թարգմանութիւններ ստորագրելով (փոքրիկ Սալուացին):

Արշակ Չօպանեան 1887 – 1891 տարիներուն, որպէս ձրիավարժ աշակերտ, կը հետեւի Ղալաթիոյ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանի դասընթացքներուն. «Գունատ եւ խարտեաշ մազերով պատանի մը, աղջիկի պէս խպնոտ եւ չիկնոտ, որ չարաճճիներուն ծաղրին առարկայ եղաւ– աղջի՞կ թէ մանչ», ինչպէս պիտի գրէ օր մը դասընկեր Սրմաքէշխանլեան: Վարժարանին կարգապահն է Մինաս Չերազ, նոյնպէս ակնցի, այս անգամ Չերազ գիւղէն, եւ դասատու՝ Թովմաս Թէրզեան, Մատթէոս Գարագաշեան, Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Մաղաքիա Արք. Օրմանեան, Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանց, Փիէր Քիյար եւ Հազմալեզ Ֆրանսացիները: Չօպանեան Կեդրոնականը կ'աւարտէ որպէս դպրութեանց սպասաւոր, հրապարակիչ եւ օգնական ուսուցիչ:

Ինքնագիր յօդուածներով եւ թարգմանութիւններով կ'երեւի Հայրենիքի, Արեւելքի, Մասիսի, Ծաղիկի սիւնակներուն մէջ, եւ առանձին հատորներով՝ Արշալոյսի ձայներ, Թուղթի փառք, Թրթռումներ, Գթութիւն եւ Մութ խաւեր կամ Բամբասանք թատերախաղը, որուն հասոյթը Փարիզի ճամբու ծախքը կ'ապահովէ:

Մարսէյլէն, Արեւելքի մէջ, տեղական ուղեցոյցի մը թարգմանութեամբ տուայի նկարագրութիւնը կ'ընէ քաղաքին, առանց Հայու մը հանդիպելու, ոչ իսկ Մկրտիչ Փորթուգալեանի, որուն Արմենիայի օրինակները սակայն Խրիմեանի վեղարին տակ եւ պանդուխտներու կօշիկին մէջ կը շրջին Պոլիս, ծածկօրէն:

Չօպանեան Փարիզ կը հասնի 1893 Հոկտեմբերին, կը տեղաւորուի 8, ռիւ տը լա Սորպոն, կ'արձանագրուի Գոլէժ տը Ֆրանսի եւ Սորպոնի դասընթացքներուն, կը շարունակէ իր թղթակցութիւնները, ժամանակ կը գտնէ այցելելու Անվէրս եւ Լոնտոն, կապ կը հաստատէ հրապարակին վրայ փայլող գրագէտներուն հետ, որոնց շատերէն թարգմանութիւններ ըրած է արդէն:

1895-ին Չօպանեան Պոլիս կը վերադառնայ, ուսուցիչ՝ պատմութեան եւ գրականութեան Կեդրոնականի մէջ, խմբագրապետ Ծաղիկ գրական եւ քաղաքական կիսամսեային, ուր Եւրոպայի գրագէտներէն թարգմանութիւններ ընելով մէկտեղ, Հայը Հային ճանչցնելու մտահոգութեամբ, կը հրապարակէ Գրիգոր Նարեկացիի, Յակոբ Պարոնեանի, Պետրոս Դուրեանի, Ղեւոնդ Ալիշանի կեանքին ու գործին ուսումնասիրութիւններ:

Պոլսոյ արիւնահեղ դէպքերէն եւ Սուլթանհամիտի ձեռք առած խիստ միջոցներէն ազդուած, շատերուն պէս, յոյսը օտարին կապած, կը գաղթէ՝ Հայութիւնը Եւրոպացիներու ծանօթացնելու եւ անոնց միջոցաւ սուլթանը կարգի բերելու խորհուրդով, որպէսզի խոստացուած բարենորոգումները ի գործ դրուին:

1895-ին Չօպանեան վերստին Փարիզ է, Քարթիէ Լաթէն, ռիւ Մոնժի փոքրիկ մէկ պանդոկին մէջ: Կ'աշխատակցի Թիֆլիսի Մուրճին, Արձագանգին, Լոնտոնի Արփիարեանի հնչակեան Նոր կեանքին, այց մը կու տայ Վենետիկի և Վիէննայի Մխիթարեաններու գրադարաններուն, որոնց ճոխ ձեռագիրներէն կ'ուզէ օգտուիլ միջնադարեան գրականութեան մասին իր ունեցած պաշարը հարստացնելու համար:

Փարիզի մէջ շատ մը գրական հանդէսներու կ'աշխատակցի, ինչպէս Լա Ռըվիւ, Ռըվիւ տէ Ռըվիւ, Ռըվիւ պլանշ, Լա Փլէյատ (Պրիւսէլ), եւ յատկապէս Մէրգիւր տը Ֆրանս, որուն տնօրէնը, Փիէր Քիյար, իմաստասիրութեան դասատու՝ Կեդրոնականի մէջ, Չօպանեանի շրջանին, մեծ հայասէր մըն էր, հանդէսին սիւնակները լայնօրէն կը բանայ իր նախկին աշակերտին առջեւ:

Ինծի համար աչքի եւ մտքի մեծ հաճոյք մը եղաւ հետեւեալ գողտրիկ տաղը որ լոյս տեսած է հայերէն Արամեան տառերով, հանդէսին 1894 Յունիսի թիւին մէջ.

Աղջիկ մը կայ հոգւոյս մէջ
Որ յաւիտեան կը փորձէ
Յիշել երգ մը մոռցուած
Որ խոյս կու տայ միշտ իրմէ:

Տըղայ մը կայ մտքիս մէջ
Որ կը սպասէ անդադար
Յոյսով մը որ չի յոգնիր
Մէկու մը որ չի գար, չի գար:

Սրտիս մէջ կայ ծերուկ մը
Որ կը կանչէ յաւիտեան
Մէկն որ հեռու է եւ որ
Չի տար երբեք պատասխան:

Արշակ Չօպանեան

Բնագրին կը հետեւի, աւելի մանր տառերով, նոյն բանաստեղծական աւիւնով թարգմանութիւնը:

Անահիտի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ 1898 Նոյեմբերին, տպագրութեամբ տիկին Ալպույի, 7, ավընիւ տ'Իթալի, Խորէն Նար-պէյի տառերով: Խորէն Գալֆայեան Նար-պէյ, այժմ Հոգին Սուրբի զօրութեամբ իշխան Կի տը Լուզինեան կը կոչուի, Փարիզ կը բնակի, 128, ավընիւ տ'Էյլօ (այժմ ավընիւ Վիքթոր Հիւկօ), եւ ինչպէս երիտասարդ վարդապետութեան ընթացքին որպէս դասախօս Ս. Մուրատեան վարժարանին Լամարթինի բարեկամութիւնը կը վայելէր եւ անոր Դաշնակքը թարգմանած եւ հրատարակած էր 1859-ին եւ մասնակցած Հայկազեան բառարանի մը խմբագրութեան, այժմ Վիքթոր Հիւկոյի բարեկամութիւնը կը վայելէ եւ ձեռնարկած է ֆրանսերէն-հայերէն ճոխ բառարանի մը (Գուիտոն Լուսինեան) հրատարակութեամբ, պարբերաբար աշխատակցութեամբ Հրաչեայ Աճառեանի եւ Զապէլ Յովհաննէսեանի (Եսայեան), անոնց ուսանողական շրջանին, հաճոյքով իր կազմածները կը տրամադրէ իր նախկին աշակերտին:

Առաջին թիւին իրենց մասնակցութիւնը բերած են տիկին Մարի Սվաճեան (Մահուան արհաւիրքը), Երեւանէն Զաքարիա Մարգար Խոճենց (Վարդ եւ սոխակ), տոքթ. Պօղոս Քօլօլեան (Հայուն ջիղերը), Թիֆլիսէն Վրթանէս Փափազեան (Տէրվիշի պատմուածքներ), Տիգրան Եսայեան (Գեղեցիկին ընկերական դերը), Լոնտոնէն Լեւոն Բաշալեան (Ցեղին ձայնը), Զապէլ Յովհաննէսեան (Կարմիր ջաղացքը), Շարապխանէն Երուանդ Օտեան (Անապատին ձայնը), Վահրամ Սվաճեան (Պռօշ թագաւորին սուրը) եւ Արշակ Չօպանեան (Դարագլուխ, Հին առեւնուան պատմութիւն, "Ջոքոնտան" եւ Քրոնիկներու շարունակական թերթօնը, ուր արձագանգը կ'ըլլայ ազգային եւ միջազգային դէմքերուն եւ դէպքերուն որոնց կ'աւելցնէ իր մեկնութիւնները):

Անահիտի վերնագրին կաղապարը թեւին տակ գայն կը ստորագրէ ռիւ Ամըլօ, (այժմ "Մայրիկ" հայկ. ճաշարանին փողոցը) «Մորէն եւ որդի» տպարանը և յաջորդաբար Տօղրամաճեան, Ներսէսեան հայ տպարանները, մինչեւ ամսագրին փակումը 1911-ին:

Երկար դադարէ մը վերջ, Անահիտ վերստին կ'երեւի, այս անգամ տողաչափ, Թիւրապեան տպարանէն, 247, պուլվար Ռասփայլ, 1929 – 1949, եւ «Արաքս» Թօփալեան եղբայրներու աշխատանոցը 46, ռիւ Ռիշէ՝ 1946 – 1949:

Ֆրանսական Կաճառը զայն կը պատուէ Փրի Լանկլուայով, Հայ ժողովրդական երգերու հաւաքածոյին առթիւ, Հանրի տը Ռէնիէի եւ Վիքթոր Մարկրիթի կնքահայրութեամբ անդամ կ'արձանագրուի Ֆրանսայի Գրողներու Միութեան, 1917-ին. հայ եւ օտար բարեկամներու խնդրանօք, Արշակ Չօպանեանի Պատուոյ լեգէոնի ասպետի կոչում կը տրուի 1927-ին, գրական գործունէութեան 35-ամեակի յոբելեանին առթիւ. Պրեմոն մրցանակ: Իսկ Լորէյլի (Երզնկեան) Նոպէլեան Մրցանակի խնդիր մը կը յարուցանէ, առանց արդիւնքի:

1987-ին, Չօպանեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, Կարլէն Դալլաքեան ծաւալուն մենագրութիւն մը հրատարակեց Երեւան, որուն մէջ լայնօրէն կ'անդրադառնայ Անահիտի արժէքին եւ անոր տարած առաքելութեան: Այսպէս.

«Անահիտ, հայ լաւագոյն հանդէսներից մէկը, զգալի դեր է կատարել հայ իրականութեան մէջ: Հանդէսը նպաստել է ժողովրդի ինքնագիտակցութեան բարձրացմանը, իսկ այնուհետեւ, սփիւռքահայ պայմաններում նրա համախմբմանը: Հանդէսը իր առաքելութիւնը կատարում էր հայ ժողովրդի կեանքի մի ծանր ժամանակահատուածում, տարածում այն ծրագիրը, որ մշակել էր Չօպանեանը: Անահիտը ժողովրդին վհատութեան տրամադրութիւնից հեռու պահելու, հայ մտաւորականութիւնը համախմբելու, նրան լուսաւորական եւ ազգօգուտ գործունէութեան մղելու նպատակ էր հետապնդում: Հանդէսը ոչ միայն զարգացնելու էր ինքնաճանաչութիւնը, այլեւ ցուցանելու թերութիւնները և խոչընդոտները, որոնք խանգարում էին ժողովրդին»…:

Դալլաքեան մեծ տեղ տուած է հայ հին, միջնադարեան եւ նոր գրականութեան հարցերուն: Չօպանեան հսկայական գործ կատարած է նախ այդ հարստութիւնները գտնելով եւ վեր հանելով, փրկելով ոչ միայն կորուստէ այլ անոնց մէջ տեսնելով այնպիսի գոհարներ, որոնք համաշխարհային գեղարուեստական մտքի տեսակէտէն առաջնակարգ նշանակութիւն ունին: Ատով Չօպանեան կը կատարէր գրական-մշակութային մեծ սխրանք, քանի որ կը բացայայտէր ըստ ար-

ժանուն Գրիգոր Նարեկացիի, Նահապետ Քուչակի, Ֆրիկի, Նաղաշ Յովնաթանի գործը վերախմբաստատուրելով:

Արշակ Չօպանեան Անահիտի միջոցաւ կը հրապարակէր հայ գրականութիւնը, ըլլայ արեւմտահայ, ըլլայ արեւելահայ: Ան սրտարաց եւ ճշմարտապէս կը գնահատէր Աւ. Իսահակեանը, Յ. Թումանեանը, Ե. Չարենցը, Ղ. Աղիշանը, Մ. Պէշիկթաշլեանը, Պ. Դուրեանը, Թ. Թէրզեանը:

Անահիտ գլալի ուշադրութիւն կը դարձնէր սփիւռքահայ գրականութեան տարածման գործին: Չօպանեան անձամբ, իր յօդուածներով ու ուսումնասիրութիւններով օգնած է օտար ափերուն մէջ հայապահպանութեան գործին:

Կարլէն Դալլաքեանի կարծիքով եթէ ուրիշ ոչինչ ալ կատարած ըլլար, ապա միայն Անահիտը բաւական էր յուշարձան ըլլալու մեր մշակոյթի բազմավաստակ գործիչին: Չեմ բաժներ այս տեսակէտը. Չօպանեան ամբողջութիւն մըն է որուն մաս կը կազմէ Անահիտ, որքան ալ մեծ ըլլայ անոր արժէքը:

Չօպանեանը ես ճանչցած եմ պատանեկութեանս շրջանին, «Ես ի՞նչ ընեմ հոգիով» պատմուածքով եւ լացած: Զայն անձամբ տեսայ 1926-ին, Մարսէյլ, ուր փարատի, Սալ Փրաք, Մինաս Չերազի յոբելեանին առթիւ: Յուզիչ եղաւ գիրկընդխառնումը 2.000 հոգիի առջեւ, կեդրոնականի նախկին տնօրէնին եւ իր փայլուն աշակերտին, ակնցի երկու գրագէտներ, որոնք իրենց յոյսը Եւրոպայի վրայ դրած, գաղթած էին. այն Եւրոպան որ իբր թէ Թուրքիան կտոր-կտոր պիտի բաժնէր եւ որ հայկական տեղահանութիւնները եւ ջարդերը լրագրային յօդուածներու նիւթ ըրած էր միայն, իսկ Մնացորդացը խրարու մէջ բաժնած:

Վերջին անգամ Չօպանեանը կը տեսնէի Բիւզանդ Թօփալեանի տպարանը, ուր ան Անահիտի վերջին թիւերը մամուլին կը յանձնէր եւ Դէմքերը կը հաւաքէր: Բիւզանդ, որ բանաստեղծ էր եւ նկարիչ, Չօպանեանի նկարը կախած էր աշխատանոցին պատէն, նկար մը որ կարծէք գիշեր-ցերեկ պահապանը կը հանդիսանար հայ գիրին:

Իր մահը, արդիւնք երթեւեկի արկածի մը, կարդացի «Յառաջ»ի 1954 Յունիս 10-ի թիւին մէջ, Տ. Միսաքեանի «Մեր Խօսքը»ով:

Այժմ, տարաբախտ Չօպանեանի չարչըրկուած մարմինը կը հանգչի Պանթէօնի Բարեգործականի մտաւորականներու դամբարանին մէջ:

Անարդար ճակատագիր:

Վարձքդ կատա՛ր, վարպե՛տ:

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Բնութեան հրաշքներէն է որ երկրին մինչեւ 200 քմ. խորութեան դժոխքի չափ կիզիչ մթնոլորտին մէջ կախարդական բիւրեղը կը կազմաւորուի, յետոյ անոր փշուրները կը բարձրանան մինչեւ երկրագունտին մակերեսը: Այդ բիւրեղները ադամանդ կը կոչուին. այլ խօսքով՝ անխառն ածուխ: Գեղեցիկները հազուադէպ են: Հանքագործները երբեմն բազմաթիւ թոն պէտք է տեղափոխեն, որպէսզի գտնեն ցորենի հատիկէ աւելի մեծ մը:

Մէկ գարանոց ադամանդ մը որ 0,2 կրամ կը կշռէ, ոսկիէն աւելի սուղ է: Կրնայ մինչեւ 130 հազար Ֆրանքի չափ արժել: Տի Պիրս խմբակը որ ադամանդի համաշխարհային շուկային երեք քառորդը իր հակակշռին տակ կը պահէ, տարուան առաջին կէսին մօտ 25 միլիոն Ֆրանքի 2.000 քար վաճառած է:

Ադամանդը աւելի մատչելի ապրանքի վերածելու ջանքերը քիչ մը կը յիշեցնեն միջնադարու ալքիմիաթները որոնք կը ճգնէին կապարը ոսկիի վերածել: Այսօր ամէն մարդ կը ծիծաղի այդ պատմութիւններուն: Բայց, Ադամանդի ներկայի ալքիմիաթներ կան նախկին Խորհ. Միութեան, Ռուսաստանի, Բելառուսիոյ, Ուկրանիոյ, Ուզբեկստանի մէջ: Նորութիւնը այն չէ որ արուեստական ադամանդ կ՚արտադրուի, այլ այն որ Ռուսերը այդ գործը անհաւատալի մակարդակի մը հասցուցած են: Ատոր նպաստած են ռազմական գաղտնի ծրագիրները եւ անզիջելի հետազօտութիւնը: Երբ բանակը դադրած է զօրակցելէ, որակեալ հարիւրաւոր ճարտարագէտներ եւ համաքաղաններ օրուան պահանջէն մղուած, սկսած են նոր գործի հետամուտ ըլլալ: Անոնցմէ ոմանք այսօր հսկայ մամուլներով կը յաջողին ադամանդներ արտադրել որոնք մինչեւ 6 գարա մեծութիւն կ՚ունենան: Իրենց աշխատանքին նախանիւթը կրաֆիթն է. ածուխի այն տեսակը որ կը գործածուի մատիտներուն մէջ: Մեծ ճնշումի տակ այդ ածուխը կը կերպարանափոխուի. պարզուկ կրանիթին կտորը հրաշքով կը վերածուի գեղեցիկ ադամանդի մը, որովհետեւ ածուխին աթոմները յանկարծական մղումով մը բնոյթ կը փոխեն:

Բոլոր այն մասնագէտները որոնք միշտ հեգնած են արուեստական ադամանդ պատրաստելու ջանքերը եւ ձեռք ձըգուած արդիւնքը, այսօր կը խոստովանին որ Ռուսերը գտած են յաջողութեան գաղտնիքը: Բնութեան մէջ շատ, շատ հազուադէպ են գունաւոր եւ խոշոր ադամանդները. սակայն, Ռուսերը գտնունք ձեռք ձգելու վարպետութեան տիրացած են: Այդ արտադրութիւնը նաեւ աւելի աժան է: Մէկ գարանոց արուեստական ադամանդի մը գինը շուրջ հազար տոլար է. նոյն չափի բնականը կ՚արժէ ութ հազար տոլար: Ձաւեշեալ հարց մըն է շատ մասնագէտներու համար արուեստականին ու բնականին զանազանումը: Նոյնիսկ ամէնէն փորձառու մասնագէտները դժուարութիւն կ՚ունենան:

Արուեստական ադամանդները վաճառողներուն ալ մեծ տաղտուկ կը պատճառեն: Ի՞նչպէս պէտք է ճիշդ բացատրութիւնը գտնել. ռուսական ադամանդները արուեստական ըլլալով հանդերձ, իսկական են նոյնքան որքան բնականները: Չեն նմանիր ապակիէ կեղծ մարգարիտներու. մամուլի տակ կրաֆիթին վերափոխումով պատրաստուած ադամանդները ոչ իրենց նախանիւթով, ոչ ալ ֆիզիքականով տարբեր են բնութեան մէջ արտադրուածէն: Ինչո՛ւ յաճախորդները աւելի բարձր գին վճարեն բնական կերպով գոյացած ադամանդին, երբ աւելի աժանի առոր աւելի գեղեցիկները կրնան գնել:

Այսուհանդերձ, մասնագէտները կը վստահեցնեն թէ ճարտարարուեստական ադամանդները պիտի չյաջողին օր մը շուկային վրայ բնականին խակական մրցակից ըլլալ: Ամբողջ խնդիրը զանազանութեան դժուարութիւնն է. մեծ գումարներ կը ծախսուին այդ թէքնիքը զարգացնելու համար: Անմիջապէս որ ռուսական ադամանդներու շարան մը կը յայտնուի հրապարակին վրայ, պրպտողները կը լծուին անոնց տկար կէտը յայտնաբերելու: Ադամանդի մեծագոյն ձեռնարկատէրերը կը մտածեն լազերեան ճառագայթներու միջոցով «ստորագրել» իրենց քարերը: Ատիկա երկու արդիւնք կ՚ունենայ. գնորդները աւելի վստահելով կ՚ընեն իրենց գնումը եւ այդ վըստահութեան փոխարէն ալ աւելի բարձր գին կը վճարեն:

ՔԱՂՀԱՆ

Publications Reçues

L'ARMENIE AU MOYEN-AGE

LES HOMMES ET LES MONUMENTS

Un fort intéressant volume de 350 pages 146 pages d'illustrations en couleurs, plans et dessins dans le texte

Edition Zodiaque, collection «Les formes de la nuit», Paris, 2000

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՍՏՂԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Հանրային եւ միութենական կեանքը ընդհանրապէս գնայուն եւ սահուն գետին մըն է, չըսելու համար ապերախտ: Մարդիկ համոզումներով կու գան, կը ծառայեն անձնուիրութեամբ, կը մնան պատնէշի վրայ տարիներ, տասնեակ տարիներ: Ու երբ տարիքը, հիւանդութիւնն ու անշարժութիւնը վրայ կը հասնին, յաճախ կը մոռցուին: Երբեմն ալ իրենց մահով է որ կ՚անդրադառնանք թէ դեռ ողջ էին:

Այնպէս որ, երբ միութիւն մը տարին անգամ մը հաւաքաբար կը յիշէ, անուն առ անուն, անոնք որոնք երէկ պատուանդան, բազուկ, ձայն եւ սիրտ եղան, գընահատելի գաղափար մը եւ նախաձեռնութիւն մըն է: Բարոյական տուրք մը կայ որմէ երբեք պէտք չէ հրաժարիլ, եթէ կ՚ուզենք երէկն ու ներկան ներդաշնակօրէն լծորդել եւ վաղորդայնները պատրաստել ազգու զէնքերով, բարոյական արժէքներու եւ շարունակութեան մը վրայ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը այս գիտակցութեամբ, Կիրակի, Հոկտ. 15-ին, իր Թաղի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպեց յիշատակի օր մը՝ հոգեհանգստեան կարգով եւ յուշի բաժակով իր անդամուհիներուն համար որոնք վաստակեցան եւ անցան:

Պատարագիչ քահանան՝ Մակար Ա. Քհնյ. Նաճարեան թուեց մէկ առ մէկ անունները, շուրջ յիսուն. յիշենք մեր ծանօթներէն՝ Արաքսի Սուքիասեանը, Քնարիկ Արզումանեանը, Եագիւլ Այվազեանը, Ովսաննա Կոնոյեանը, Մարիամ Շաբիկեանը, Տուտու Պօղոսեանը, Ովսաննա Ստեփանեանը... եւ նաեւ Գալուստ Սագըրեանը, Պետրոս Սահակեանը: Վերջին մեկնողը եղաւ Աստղիկ Գույումճեանը, ծնեալ Հայրապետեան, որուն յուղարկաւորութիւնը Օգոստոս ամսուն բոլկիզը անցաւ անշուք, լուռ, հակառակ անոր որ Աստղիկը իր տպաւորիչ ձայնով, ներկայութեամբ միշտ գրաւեց առաջին տեղերը, եղաւ գործօն, հաւատարիմ եւ ամէն տեղ վազող, բոլորին հասնող: Եթէ Ս. Գույումճեան չարժանացաւ վերջին պատշաճ յարգանքի մը, անկասկած մահուան թուականին (Օգոստոս 2) եւ 11 տարիներ գինք անկողնին քամած երկարատեւ հիւանդութեան պէտք է վերագրել: Տասնըմէկ տարուան ընթացքին գրեթէ սերունդ կը փոխուի, իսկ Օգոստոս ամսուան ընթացքին ոչ հիւանդ պէտք է ըլլալ եւ ոչ ալ մեռնիլ:

Աստղիկ Գույումճեան ծնած էր Խարբերդ, 1919-ին: Ծնողքը բնիկ մշեցի էր, Հէյնոֆ գիւղէն եւ գաղթած ծննդավայրէն ջարդերու հետեւանքով, եւ Խարբերդը ըլլալով հանգրուան մը: Աստղիկ Գույումճեան ինքզինքը կը ճանչնար որպէս մշեցի եւ հպարտ էր պատկանելուն Մամիկոնեան Տարօնին: Խարբերդէն անցած էր Հալէպ եւ հուսկ Մարսէյլ 1924-ին: Բընակած էր Սէն Շառլ կայարանի ետեւը գտնուող «Արէնք» քէմփը, բախտակից հարիւրաւոր հայ ընտանիքներու հետ եւ ապա հաստատուած Պուլվար Օտտոյի թաղամասը: Ծանօթ էր Մարսէյլի հայութեան «Պուլվար Օտտոյի Աստղիկը» անունով:

Կանուխէն մտած էր Պատանեկան Միութեան մէջ: Անդամակցած էր Կապոյտ Խաչին, հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, ըլլալով ամէնէն երիտասարդ անդամուհիներէն մին: Վաթսուն տարուան վաստակով արժանացած էր Կապոյտ Խաչի երախտագիտութեան մետալին: Տարօնի Հայրենակցական Միութեան բազուկներէն էր: Աստղիկ Գույումճեան իր վեհանձնութեամբ, տրամադրելիութեամբ, պատրաստակամութեամբ, ազգային սուր գիտակցութեամբ անսակարկ ծառայեց իր միութեան եւ օգտակար եղաւ իր շրջապատին: Կարելի չէր լուռ անցնիլ անոր մահուան վրայ երբ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ան չկրցաւ լուռ մնալ եւ իր ձայնը դեռ իր ընկերուհիներուն եւ շատ շատերուն ականջներուն մէջ է:

Յարգանք Աստղիկ Գույումճեանին եւ Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի կեանքէն հրաժեշտ առած անդամ-անդամուհիներու յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԹ.

Դեղագիրները ձգեցին, գացին ... ըսելէ ետք, թէ մեծ վտանգ մը չկայ, մէկ քանի օրէն թերեւս աղէկնայ:

Անկարելի եղաւ հաւատացնել սակայն Մարտիկ աղային, որ ալ ինքզինքը մեռած մէկը կարծեց ու ըստ այնմ սկսաւ վարուիլ:

Մարտիկ աղա ուզեց իր կտակը գրել ու մեռնելէ առաջ գործը կարգադրել: Որքան որ դժկամութիւն կը զգար այդ բանը ընելու... սակայն ունեցաւ քաջութիւնը:

– Լեւո՛ն, տղա՛ս, թուղթ մը ա՛ռ, նըստէ՛,, հոս եկո՛ւր:

– Ի՞նչ կայ որ, Մարտի՛կ աղա, ի՞նչ կայ:

– Նստէ՛, կ՚ըսեմ, ըսաւ Մարտիկ աղա, – կտակս գրել պիտի տամ:

– Ի՞նչ կտակ, – ըսաւ Սուրեան սկամայ սարսափած, – ճանըմ, Մարտի՛կ էֆէնտի, ինչո՞ւ տղայական բաներ կ՚ընէք, ո՞վ ըսաւ, որ պիտի մեռնիք... իմ խօսքիս չէ՞ք հաւատար կոր, պատւոյս վրայ երդում կ՚ընեմ կոր, որ դուք բան մը չունի՛ք:

– Դուն ինչո՛ւդ պէտք, – ըսաւ Մարտիկ աղա... աղէկնամ նէ՝ կը պատռենք:

Մայրը ու աղջիկը արտասուելէն եկան... աղաչեցին, պաղատեցան, ջանացին համոզել զինքը:

– Բան մը չունի՛ս, գաւա՛կս, բան մը չունի՛ս:

Ան կը յամառէր իր մահուան համոզումին ու կտակ ընելու տիրութեան մէջ:

– Մեռնելէ առաջ գործերս կարգադրելու եմ: Կեանքիս մէջ միշտ կարգով կանոնով գործ տեսած եմ, չեմ ուզեր, որ մեռնելէս ետք անկանոն բան մը ընեմ... Լեւո՛ն, գրէ՛:

Պէտք եղաւ հնազանդիլ, զինքը չգայրացնելու համար:

Լեւոն մօրը եւ աղջկան ըսաւ.

– Հոգ չէ, մենք գրենք տէ... թող հանդարտի...

– Գրէ՛, գաւա՛կս, գրէ՛

– «Ես մեռնիմ նէ»

Այս խօսքին Մարտիկ աղան քիչ մնաց փղձկէր...

– Ես մեռնելու մա՞րդ էի... ինծի պէս մէկը, երմտական նախարար

– «Լեւոն Սուրեանը, իմ անկեղծ բարեկամս... Լեւոն Սուրեանը իմ աղջկանս պիտի կարգուի, արդէն իմ հաւանութիւնս առած է: 3000 ոսկի դրամօժիտ կու տամ աղջկանս, անոր կը ձգեմ նաեւ...»

Կը հետեւին՝ «տուներս ու կալուածներս...»

– «Անկէց վերջը օրիորդ Մարկոսեանին կը ձգեմ 2000 ոսկի... իբր յիշատակ իմ սիրոյս ու բարեկամութեանս իր նըկատմամբ...

Դաշնակցական կուսակցութեան կը ձըգեմ Պոլսոյ խանութս, տունս ու 1000 ոսկի դրամ»:

Մարտիկ աղա կամաց- կամաց կ՚ըսէր. դադարներով, բառերը խլուելով կ՚ելլէին բերնէն, այնքան յուզումը զինքը հեւասպառ կ՚ընէր...

– «Ես, որ երմտական նախարար պիտի ըլլայի, եթէ չմեռնէի ... իմ այս պաշտօնս կը կտակեմ Լեւոն Սուրեանին, աղջկանս ապագայ ամուսնին...»:

– Ի՞նչ կ՚ըսէք, – ըսաւ Սուրեան՝ դըժուարաւ զսպելով խնդուքի մարմաջ մը... – ինծի՞ կը ձգէք պաշտօննիդ...

– Այո՛, մեռնելէս ետքը ի՞նչ ընեմ... ա՛խ:

Դեռ քանի մը բաներ եւս կտակեց իր հայ ծանօթներուն... ու մնացածն ալ կտակեց հայ ազգին...

– «Թող իմ յիշատակս պահուի ու յարգուի, որովհետեւ ես ազգս շատ սիրեցի, անոր համար իմ հարստութիւնս փճացուցի ու առողջութիւնս ալ»:

– Բեր, ստորագրեմ, բեր, ստորագրեմ, Լեւո՛ն... – ըսաւ լալով Մարտիկ աղա...

– Ճանըմ, Մարտի՛կ էֆէնտի, – ըսաւ Սուրեան, որ քիչ-քիչ կ՚արգահատէր խեղճ մարդուն ու չէ՛ր գիտեր ինչպէս զինքը բուժել իր մեռնելու կոյր ու խուլ հաւատքէն... – սակայն գրեցի, բայց քեզի չբարկացնելու համար, բայց մի կարծեր, որ սակայն բանի մը պիտի ծառայէ... դուն պիտի առողջանաս...

– Ինշալլահ... : ըսաւ Մարտիկ աղա:

Պահ մը լռելէ վերջը գղջացող ձայնով մը աւելցուց.

– Գիտեմ, հնչակեաններուն անէծքներն են... շատ վնասեցի խեղճերուն, շատ ... մեղք գործեցի ... գիտեմ ... խիղճս զիս կը տանջէ կոր հիմա...:

(Շար. 97)

(Շար. Ա. էջէն)

կան սերտ յարաբերութիւններ ունի Իսրայէլի հետ, չուզեր իր առաւելութիւնները կորսնցնել:

– Հոկտեմբեր 20-ին, ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովը, լայն մեծամասնութեամբ դատապարտեց Իսրայէլը «ուժի չափազանցեալ գործածութեան» համար: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 92 ձայնով եւ 6-ի դէմ, 46 երկիրներ ձեռնպահ մնացած են: Դէմ քուէարկողներու մէջ են Իսրայէլ, Միացեալ – Նահանգներ եւ Խաղաղականի չորս կղզիներ: Եւրոպական Միութեան 15 անդամներէն թէր քուէարկած են ինը, միւս վեցերը (Գերմանիա, Դանիա, Մեծն – Բրիտանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Ֆինլանտ) ձեռնպահ մնացած են:

– Պարաք յայտարարեց որ կ'առկախէ Շարմ էլ Շէյխի հրադադարի որոշումը: Արաֆաթ կողմէ պատասխան մը տրուած է, յիշեցնելով թէ առաջին անգամը չէ որ Պարաք նման բան մը կ'ըսէ ու եղբակացուցած՝ «գետնին տակ անցնի»:

– Շաբաթավերջին միշտ զոհեր կային: 10 Պաղեստինցիներ մեռած էին եւ շուրջ 200 վիրաւորներ կային: Ջախ Թօքէն ծանրօրէն վիրաւորուած էր «Մաչ» շաբաթաթերթի թղթակիցը, որ Ռամալլահ կը գտնուէր իր արհեստին բերմամբ եւ իսրայէլեան գնդակ մը ստացած է կուրծքին, Փարիզ փոխադրուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ վերջացուց Չինաստան կատարած այցելութիւնը եւ իր արտայայտութիւններուն մէջ, ակնարկելով հանդերձ մարդկային իրաւանց, բաւական զգոյշ եղաւ: Նախագահ Ժիանկ Զեմին ընդունելով Շիրաքը իր ծննդավայրը՝ Եանկցու, կարգ մը խօսակցութիւններ ունեցած է հետը, բայց, գաղտնիք չէ որ Փեքին դժգոհ է Ֆրանսայէն, որ դեռ վերջերս արբանեակ մը ծախեց Թայվանի:

«ԽԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» նոր հարց մը ծագած է Ֆրանսայի մէջ, բաւական մտահոգութիւն պատճառելով: Պարզուած է որ հիւանդ կով մը վաճառուած է Պէօզվիլ (Էօրի նահանգ) եւ ծախողն ու որդին ձերբակալուեցան յետ քննութեան: Մէկ թոն միս ծախուած է Հոկտեմբերի սկիզբը Գարրֆուր մեծ վաճառատուներու ձեռնարկին, որ բաշխած է 39 վաճառատուներու, հիւսիսային Ֆրանսա: Հոկտ. 21-ին, Գարրֆուրի տնօրէն-նախագահը, որ Շիրաքի կ'ընկերանար Չինաստան, Ֆրանսա վերադարձած է, խուճապահար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ 5-րդ թաղամասին ոստիկանատան մօտ (ուր Ժան-Մարթէն), Ուրբաթ, Հոկտ. 20-ին, կարելի եղաւ առաջքն առնել բաւական ծանրակշիռ ոճրափորձի մը, յայտնաբերելով թակարդկառք մը, որ 80 քիլօնոց պայթուցիկ մը կը կրէր: Ժամը 16.10-ինէ որ Լիպերասիոնի մէկ լրագրողը իր առձեռն հեռաձայնին վրայ լուրը առած է, որ ժամը 18-ին, ճերմակ 306 Փէժօ մը պիտի պայթի ուր Ժան-Մարթէն: Լրագրողը կ'ըսէ թէ խօսողը գորսիքական շեշտ մը ունէր եւ աւելցուցած է թէ ազդարարութիւն մըն է ժողվէնի, ան գիտէ մեր ակընկալութիւնները եւ մեր պահանջները, անհրաժեշտը ըրէք: Պէտք եղածը կատարուած է եւ աղէտի մը առաջքը առնուած է: Ընդհանրապէս, կը կարծուի որ գորսիքական գործ է:

Ժ.-Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ, ինչպէս կ'ակընկալուէր, երեսփոխան ընտրուեցաւ Պելֆորի Բ. ընտրաշրջանին մէջ, ձայներու 65,98%-ով: Ա. շրջանին արդէն ընտրուած էր 50,98%, բայց, արձանագրուածներու 25%-ի անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը չկար: Ֆեքանի մէջ ալ, ձախը ծայրը ծայրին պահեց իր աթոռը, Փաթրիք Ժան ձայներու 50,77%-ով ընտրուեցաւ:

ՎԻԹՈՐԻԱՅԻ մէջ (Սպանիոյ պասք շրջանը) նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ, որ ԷԹԱ-ի կը վերագրուի: Իր կառքին փակցուած ռումբի մը պայթումէն մեռած է Մաքսիմօ Գառեռա՝ մերձաւոր բանտին բանտապահը:

– ՃԱՏՐԱԿ –

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ – ԿՐԱՄՆԻԿ

Լոնտոնի մէջ ճատրակի աշխարհի ախոյենութիւնը կը շարունակուի Գասպարովի ու Կրամնիկի միջեւ: Հոկտեմբեր 21-ին 8-րդ խաղէն ետք, արդիւնքն էր՝ Գասպարով 3.5, Կրամնիկ 4.5:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 20 / 23)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ ՀՐԱՅՐ ՋՕՐԵԱՆ

«Արմէնփրէս»ի նոր տնօրէն նշանակուած է Հրայր Ջօրեան. ծնած է 1963-ին, Աշտարակի մէջ: Աւարտած է կիրառական մաթեմաթիկի ճիւղը, նաեւ հանրային մասնագիտութիւններու փաքիւլթէին լրագրութեան, հոգեբանութեան եւ կրօնագիտութեան բաժինները: Մաս կազմած է «Դպրութիւն», «Հայաստանի հանրապետութիւն» թերթերու խմբագրութեան, «Արմէնփրէս»ին: 1998-ին ստանձնած է «Ազգ» օրաթերթին տնօրէնութիւնը: Անցեալ Մայիսէն Հոկտեմբեր աշխատած է կառավարութեան տեղեկատուական - վերլուծական կեդրոնին մէջ: Մէկն է «21» ուսանողական – երիտասարդական թերթին հիմնադիրներէն:

⁂

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Ա. Պալեան Հոկտեմբեր 20-ին յայտարարութեամբ մը ափսոսանք յայտնած է ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին օրակարգէն հանուելուն: Յայտարարութեամբ ըսուած է թէ Հայաստան միշտ Թուրքիոյ կոչ ըրած է երկխօսութեան, ցեղասպանութեան հարցը քննելու եւ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու մասին: Հոկտեմբեր 3-ին ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ նման կոչով դիմած է Երեւանի ու Անգարայի:

⁂

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔԸ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Հոկտեմբեր 20-ին սկսած է Վրաստանի Ախալքալաքի շրջանէն ռուսական կայանին ռազմամթերքը Հայաստան փոխադրելու գործը: Մինչեւ Նոյեմբեր 13 քանի մը փուլով կը շարունակուի այդ փոխադրութիւնը եւ ռազմամթերքը կը յանձնուի Գիւմրիի ռուսական խարիսխին: Վրաստանէն հանուածները գլխաւորաբար հետեւակօրքին հարկաւոր գործիքներ են ու անոնց մէջ հրասայլ չկայ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France va accueillir du **16 au 30 octobre** deux représentantes de la **Croix de Secours (HOKH) de Goris**

A cette occasion, et pour vous permettre de faire connaissance et de vous informer sur les actions de la vie associative en Arménie, la section «SEVAN» organise

UN REPAS

le Vendredi 27 Octobre à partir de 20h à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, 9, rue du Cirque

P.A.F. : 80 F. — Prière de réserver **avant le 25 octobre** en téléphonant au : **04 74 85 29 75** ou au **04 74 53 43 80** (14h-18h).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB - PARIS - IDF

Concert exceptionnel

le vendredi 27 octobre à 21 h

Né à Erévan il y a 39 ans, EDOUARD ZORIKIAN est l'un des plus grands poètes, auteurs-compositeurs de sa génération. Il a déjà plus de 200 chansons à son actif, et est le compositeur du **premier opéra rock arménien.**

Sa musique est tout à la fois sensible, audacieuse et forte. L'originalité de ses textes en font un poète authentique, qui ne laisse pas indifférent.

Dès 1988, il a entamé une série de concerts dans le monde, se produisant notamment en Tchécoslovaquie, en France, au Canada, en Allemagne, etc. De passage à Paris, il nous a fait le plaisir d'accepter notre invitation, pour une représentation exceptionnelle.

——●——

Venez nombreux à ce concert unique, qui vous fera vivre au cœur de l'Arménie d'aujourd'hui, dans une ambiance café-théâtre !

Concert organisé par le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB au Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB 118, rue de Courcelles 75017 Paris (Métro Courcelles)

Prix d'entrée : Membres 40 F
Non-membres 70 F

Attention : Compte tenu du caractère exceptionnel de ce concert et du nombre de places limité, nous vous recommandons de réserver dès aujourd'hui en appelant au : **01 45 20 03 18** ou en adressant un e-mail à l'adresse suivante : ugabfr@aol.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions : **C.B.A.F. — Conseil d'Administration** 17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

THEATRE A ALFORTVILLE

«LE PROCES DE TEHLIRIAN!»

Drame en 2 actes

d'après une pièce de
PERDJ ZEITOUNTZIAN
Adaptation et mise en scène de NAREG DOURIAN

Vendredi 27 Octobre à 20h45
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville

«...Un procès qui est resté dans l'histoire, non pas comme celui de Soghomon Tehlirian, mais bien comme celui de Talaat Pacha. Berlin, le 15 mars 1921...»

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission **"Foi et Traditions Arméniennes"** dans le cadre d'une série de rencontres **«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»** (Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur") propose sa conférence-débat N° 5 sur le thème

Concile de Nicée et le Crédo de l'Eglise Arménienne

avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale

● En français
Le Jeudi 26 Octobre à 19 heures dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

⁂

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE
et
LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
organisent tous les mercredis, de 10h à 15h depuis le 4 Octobre

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens,
— Eveil: dessin, peinture, photo, travaux manuels.
— Possibilité garderie jeunes enfants.
Le repas est servi aux participants.
— P.A.F. pour le repas —

Pour tous renseignements, s'adresser auprès des sections de la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture :
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.021 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.021

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ըկտեմբեր 23 / 24)

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՄԱՐԶԻՆ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

Հոկտեմբեր 23-ի կառավարութեան արտակարգ նիստին օրակարգի նիւթ եղած է 1992 – 1999 թուականներուն Ուժանիւթի մարզին մէջ կատարուած ապօրինութիւններու մասին Ազգային Ժողովի յատուկ յանձնաժողովին տեղեկագիրը: Կառավարութիւնը խմբագրական որոշ փոփոխութիւններով առ ի գիտութիւն արձանագրած է զայն, ներկայացնելու համար Ազգային Ժողովին:

Հոն նշուած է որ յանձնաժողովին տեղեկագրին փաստերը քննուած են համապատասխան նախարարութիւններու եւ կառավարութեան կողմէ: Կարգ մը նիւթեր նախաքննիչ մարմիններու յանձնուած են. յարուցուած են քրէական գործեր որոնց արդիւնքով 25 պաշտօնատարներ մեղադրուած են գումարներ իւրացնելով, վատնելով եւ պաշտօնական դիրքի չարաշահումով, պաշտօնական կեղծիքով, եւ այլն: Կատարուած հետապնդումով պետական պիւտճէին վերադարձուած է 17 միլիոն 174 հազար տոլար: Ազգային Ժողովին մէջ կառավարութեան հաղորդումով հանդէս կուգայ Ուժանիւթի փոխնախարար Ռուբէն Նազարեան:

ՅՈՒՇԱՏԱԽՏԱԿ՝ ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ

Երեւանի Տպագրիչների փողոցի թիւ 5 տան պատին, ուր երկար տարիներ ապրած է Կ. Դեմիրճեան, Հոկտ. 23-ին զետեղուած է յուշատախտակ մը՝ «Այս տանը 1938 – 1988 թուականներին ապրել է ականաւոր քաղաքական եւ պետական գործիչ, ազգային հերոս Կարէն Դեմիրճեանը» արձանագրութեամբ: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բաղդեան, բարձրաստիճան այլ անձնաւորութիւններ եւ Կ. Դեմիրճեանի հարազատները: Այրին՝ Ռ. Դեմիրճեան խօսք առնելով վստահութիւն յայտնած է որ կ'իրագործուին այն բոլոր ծրագրերը զորս նախագծած էր ան: Երեւանի մեթրոն եւ Մարզահամերգային համալիրը կը կրեն իր անունը եւ ի զուր չէ որ ժողովուրդը զինք կը կոչէր «Կարէն շինարար»:

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԳՈՐԾԻ ՆԻՒԹԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Զինուորական դատախազութիւնը Հոկտեմբեր 23-ին որոշած է 15 օր երկարաձգել Հոկտ. 27-ի գործի նիւթերուն ծանօթանալու պայմանաժամը, մինչ սահմանուած էր 50 օր: Այս մասին խօսելով զինուորական դատախազութեան քննչական բաժնի պետ Արտակ Յարութիւնեան ըսած է թէ պայմանաժամը հաւանաբար աւելի եւս չերկարաձգուիր ու փաստաբանները, մեղադրեալները եւ տուժած կողմը գործին ամբողջական ծաւալին ծանօթանալէ ետք նախաքննական մարմնին մէկ օրուան ընթացքին պէտք է ներկայացնեն իրենց վկայութիւնները եւ նոյն օրը զին. դատախազութիւնը այդ վկայութիւնները պիտի քննէ: Իր կարծիքով գործը դատարան կը հասնի Նոյեմբերի վերջերը:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԸ ՕՐԷՆՔՈՎ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. – Հոկտեմբեր 21/22-ի մեր թիւով հաղորդած էինք որ Ուրուկուէյի Ծերակոյտը ընդունած էր Ապրիլ 24-ը «1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան նահատակներու ոգեկոչման օր» հռչակող օրինագիծը: Ստորեւ այլ մանրամասնութիւններ:

*

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ («Յառաջ»). – Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 18-ին, Ուրուկուէյի Հանրապետութեան Ծերակոյտը միաձայնութեամբ ընդունած է օրինագիծ մը (23/23 քուէով), որուն համաձայն «Ապրիլ 24-ը կը յայտարարուի 1915 թուականի Հայկական Ցեղասպանութեան նահատակներու յիշատակումի օր»:

Ուրուկուէյը աշխարհի մէջ առաջին երկիրն է, որ Խորհրդարանի թիւ 13.326 օրէնքով 1965 Ապրիլ 24-ը յայտարարած է Հայ նահատակներու ոգեկոչումի օր:

Ինչպէս նիստին մէջ բացատրեց օրինագիծի հեղինակը՝ ծերակուտական Ալպէրթօ Սիտը, «առաջարկի նպատակն է, որ Ուրուկուէյի կեցուածքը Հայկ. Ցեղասպանութեան հանդէպ որպէս մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր, մշտականօրէն վերահաստատուի գրաւոր օրէնքի միջոցով»:

Բացատրելով իր դրական քուէն, ծերակուտական Ժամանտու Ֆասոն ըսաւ, թէ «այս երկրորդ դատապարտումով, երկրորդ անգամն է որ արդարութիւն կ'ընենք օրէնսդրական ճանապարհով Հայերու դէմ գործուած ոճրագործութեան համար: Ու նաեւ միջազգային համայնքին կը յայտնենք, թէ ի՛նչ լաւ կ'ըլլար, եթէ օրինակ վերցնէր այս փոքրիկ ու համեստ երկրէն իր զօրակցութիւնը յայտնելու համար հայ ժողովուրդին՝ Ցեղասպանութեան կապակցութեամբ»:

Իր կարգին, ծերակուտական Ռաֆայէլ Միշելինի ընդգծեց, թէ ինք թեր պիտի քուէարկէ «առաջին հերթին, որովհետեւ ո՛չ մէկ անհատ իրաւունք ունի ուրիշի կեանքին վերջ տալու, հարցը մարդկային իրաւունքներու հարց է»: Ան աւելցուց, թէ «մենք կը գտնենք, որ այս կենսական հարցերու հանդէպ մեր դիրքորոշումը պէտք է արտայայտուի գործօն քաղաքականութեան միջոցով եւ ատոր հասնելու համար միշտ պէտք է պաշտպանել յիշողութիւնը եւ պայքարիլ՝ ճշմարտութիւնը բացայայտելու համար»: Իր խօսքը վերջացուց, նշելով, թէ «ես մեծ համոզումով թեր կը քուէարկեմ այս օրինագիծին, ո՛չ թէ Հայերը գոհացնելու կամ ուրախացնելու համար, այլ մարդկային սկզբունքները եւ ազատութիւնները յարգելու եւ արժեւորելու համար»:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտ. 24-ին, Ազգ. Ժողովի պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովը կը քննարկէր Ազգային Ժողովի նստաշրջանի աշխատանքներէն Վ. Սիրադեղեանի բացակայելու հարցը: Յանձնաժողովի նախագահ Վ. Դալլաքեան «Արմէնփրէս»ի յայտնած է թէ բացակայութեան մասին որեւէ տեղեկութիւն չեն ստացած, դիմած են ենթակային կնոջ եւ ՀՀՇ վարչութեան, որոնք ալ ըսած են թէ ան Ապրիլ 4-էն անհետացած է եւ թէ իրենք եւս որեւէ լուր չունին: Յանձնաժողովը եզրակացութիւն գոյացնելէ ետք զայն կը ներկայացնէ Ազգ. Ժողովի քննարկումին:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Գլխաւորութեամբ հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի, չորս հոգինոց պատուիրակութիւն մը տարուան թելէթոնին մասնակցելու համար ԱՄՆ մեկնումի ճամբուն վրայ միօրեայ կայք մը ըրաւ Փարիզ: Հոկտեմբեր 23-ի երեկոյեան պատուիրակութիւնը – ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահ Օլեգ Եսայեան, Շիրակի Մարզպետ Ֆելիքս Փիրումեան եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Հրանտ Մաթեւոսեան – հանդիպում մը ունեցաւ Եան'ց ակումբին մէջ հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ: Ներկայ էին Հայաստանի դեսպանը Է. Նալպանտեան, ԼՂՀ ներկայացուցչական գրասենեակի պատասխանատու Արտակ Յարութիւնեան:

Ներկայացման խօսքով Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամի նախագահ Պետրոս Թերզեան բացատրեց ձեռնարկին կենսական կարեւորութիւնը, քանի որ ան պիտի ծառայէ Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին կառուցումին. տուաւ թելէթոնին մասին կազմակերպչական մանրամասնութիւններ. ըսաւ թէ Երեւան – ԱՄՆ այդ համազգային ձեռնարկին ընթացքին Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամ ըլլալով փոնէթոն մը տեղի կ'ունենայ, քանի որ ֆրանսահայ գաղութը հեռատեսիլի կայան չունի: Փոնէթոնը պիտի գործէ հեռաձայնի կապով ու տասնեակ կամաւորներ Նոյեմբեր 10 – 12 Ֆրանս – Թելեքոմին կողմէ տրամադրուած կեդրոնէ մը (Պանթէօ) պիտի ջանան առաւելագոյն թիւով անձերու մասնակցութեան հրաւէր ուղղել. պատրաստուած է 42 հազար անուններու քարտարան մը, Ֆրանսայի տարածքին: Ատոր զուգահեռ համացանցով ալ կարելի պիտի ըլլայ մասնակցութիւնը: ԼՂՀ յիշեալ ճանապարհին հետ որուն որոշուած է յատկացնել հասոյթին 2/3-ը, ձեռնարկին Բ. նպատակն է զարկ տալ Գիւմրիի դպրոցաշինութեան գործին. ծրագրուած է մինչեւ 2001 քաղաքին մէջ առժամեայ կացարանի մէջ դպրոց չձգել:

Վ. Տէր – Ղեւոնդեան կառուցուելիք ճամբուն մասին որուն աշխատանքները արդէն սկսած են, տուաւ մանրամասն բացատրութիւններ. 170 քիլոմեթր երկարութիւն կ'ունենայ ան. Նախագիծը ամբողջութեամբ պատրաստ է արդէն: Աշխատանքները առաջ կը տարուին երկու ամէնէն կարեւոր հատուածներուն վրայ. Դաշբուլաղի խաչմերուկէն մինչեւ Խաչէնագետ եւ Կարմիր շուկայէն դէպի հարաւ: Ամէնէն դժուարը կը նկատուի այս հատուածը մինչեւ Հադրութ որ ամէնէն հարաւային մարզն է ԼՂՀ-ի:

Գիւմրիի մարզպետը առաւելաբար ծանրացաւ աղէտեալ քաղաքին վերաշինութեան հարցերուն վրայ. հետաքրքրական էր լսել թէ Գիւմրին հակառակ իր ծանօթ վիճակին, մեծ եղբօր դեր կը կատարէր Վրաստանի դրացի հայաբնակ շրջանին՝ Ջաւախքի համար, որուն այս օրերուն կը սկսէր ելեկտրականութիւն մատակարարել, առողջական ձրի բուժում եւ բարձրագոյն ուսում տալ:

ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահը խօսեցաւ հիւսիս – հարաւ ճամբուն տնտեսական, ժողովրդագրական եւ մարտավարական կարեւորութեան մասին: Անոր շնորհիւ Ղարաբաղի 200 համայնքներուն մօտ կէսը հաղորդակցութեան անմիջական կարելիութիւն կ'ունենայ. կը հարթուի ապրանքի փոխադրութեան հարցը ու արտադրածը շուկայ հասցնելու կարելիութիւնը զարկ կուտայ տնտեսութեան: Ատիկա, բնականաբար, կը խթանէ վերաբնակեցման ընթացքը:

Հակառակ որ խօսողներու եւ հայ մամուլի ներկայացուցիչներու թիւը գրեթէ հաւասար էր, հարցումներու բաժնին մէջ յարակից բազմաթիւ խնդիրներ նիւթ եղան, նաեւ ընթրիքին ընթացքին: Խօսուեցաւ ներքին կայունութեան, վստահութեան գործօնին մասին եւ այլն: Կ'արժէ անդրադառնալ առանձին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ

ՇԱՐՈՆԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ե. Պարաք մեծ ջանքեր կը թափէր գլուխ հանելու համար միասնական ստիպողական կառավարութիւնը, բայց, Շարոնի պահանջները մեծ դժուարութիւններ ստեղծած էին: Արդարեւ, Լիքուտի պարագլուխը նախ կ'ուզէ որ վերջ տրուի Պաղեստինցիներու հետ խաղաղութեան գործընթացին եւ այդ վերջնական ձեւով, ապա կառավարական կազմը կէս առ կէս պէտք է Լիքուտի անդամներ ունենայ: Բաւական դժուար պայմաններ, զորս Ե. Պարաք չի կրնար ընդունիլ, բայց, առանց աջին ալ մեծամասնութիւն չունի Քնէսէթին (Խորհրդարան) մէջ: Լիքուտը դեռ կ'ուզէ որ վեթոյի իրաւունք ունենայ կառավարական որոշումներուն վրայ, Շարոն փոխ – վարչապետ նշանակուի եւ Պարաք հրապարակաւ հրաժարի Քէմփ Տէյվիտ եղած կարգադրութիւններէն: Պարաք կը փորձէ այլ ելք մը: Կ'ըսէ թէ Պաղեստինցիներու հետ բանակցութիւններու վերսկսումի մը առաջարկի պարագային, Իսրայէլ կը մասնակցի համաձայն դահլիճին որոշումին:

Մարոք որոշեց փակել Ռապաթի իսրայէլեան գրասենեակը եւ Թել – Ավիվի ներկայացուցչական իր գրասենեակը:

Իսրայէլ կրկին փակեց Գազայի օդակայանը: Նիւզուիքի համաձայն իսրայէլեան բանակը պատրաստ է վերագրաւելու պաղեստինեան հողամասերու մեծ մասը, ըստ գաղտնի ծրագրի մը մկրտուած «փուշերու հողամաս»:

Տեղւոյն վրայ, միշտ զոհեր կան: Խռովութիւններու սկիզբէն ի վեր 135 մեռեալ կայ, գլխաւորաբար՝ Պաղեստինցի: Հոկտեմբեր 23-ին, Նապլուզի մէջ, երկու երիտասարդ Պաղեստինցիներ որոնք վիրաւորուած էին, մեռած են, Հեպրոնի մէջ ալ ընտանիքի հայր մը սպաննուած է, չորս զաւակներն ալ վիրաւորուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովը որոշած է գիտական աշխատանքի խումբ մը կազմել, «Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներուն մասին միջազգային հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար»: Ժողովին նախագահը Է. Իզկի ըսած է թէ ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովին նոր նստաշրջանին ալ ուշադրութեամբ պիտի հետեւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԼՍԱ՞Ծ Է Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ

Վերջին օրերու ամէնէն աւելի հետաքրքրութեան արժանացած քիչ նիւթերէն եղան Հայաստանի ու Արցախի մէջ գործուած ոճրափորձերուն մասին Աշոտ Մանուչարեանի յայտնութիւնները («Յառաջ», Հոկտ 18): Անոնք զանազան ձեւերով արձագանգեցին Սփիւռքի լրատուներուն մէջ, անցնելով մինչեւ համացանցի էջերուն: Մանուչարեան գլխաւորաբար կ'ըսէր երկու բան· առաջինը այն էր որ թէ՛ Հոկտ. 27-ի, թէ՛ Մարտ 22-ի արարքները, Երեւան ու Ստեփանակերտ, հետեւանքը եղած էին արտաքին հաշիւներու, նպատակներու որոնց համար Հայաստանն ու Արցախը պէտք է դիւրաւ ենթարկելի կեդրոններու վերածուէին: Իսկ երկրորդը՝ կ'ըսէր թէ պատահարին մէջ առնուազն լռելով դեր ունեցած են հայ ղեկավար դէմքեր ալ. ու կ'առաջարկէր, որպէսզի անդարմանելին չպատահի, առաջքը առնուի վերջնական չարիքին, որ նախագահ Ա. Ղուկասեան ձեռք զանէ ու ներում շնորհէ իր դէմ կատարուած մահափորձին գլխաւոր ամբաստանեալ Ս. Բաբայեանին: Արցախի պատերազմին մէջ կարեւոր դեր կատարած այս դէմքը որ բանակի հրամանատարութիւնը եւ ապա ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը վարեց, հակառակ քննադատելի ընթացքներու, Ա. Մանուչարեանի համար անհրաժարելի ուժ կը նկատուէր Հանրապետութեան յետագայ բարդացած ընթացքին համար:

Հետաքրքրական էին բուածները, հետաքրքրական էր Մանուչարեանի յայտնութիւններուն ժամանակն ալ: Երեւանի Ազգ. Ժողովին մէջ գործուած արարքին դատավարութիւնը տակաւին սկսած չէ, որպէսզի կարելի ըլլայ անոր արձագանգներով չափել Մանուչարեանի տեսակէտներուն վաւերականութիւնը: Սակայն, ուշագրաւ զարգացում էր այն որ Մեղրիի փոխանակման նիւթը կրկին սեղան եկաւ այդ մահափորձէն ետք. մինչեւ իսկ շրջանին համար որոշուած գումարը տեղ գտաւ լրատուներու մէջ: Այդ երեւոյթը որոշ չափով կ'արդարացնէ Մանուչարեանի պնդումը թէ Վազգէն Սարգսեան ու Կ. Դեմիրճեան կտրականապէս մերժողներ եղած էին Մեղրիի մասին ԱՄՆ-ու մէջ պատրաստուած կարգավիճակին, իսկ անոնց անհետացումէն ետք խնդիրը կրնար գոնէ սեղան բերուիլ:

Ինչ կը վերաբերի Արցախի զարգացումներուն, հոն Սամուէլ Բաբայեանի եւ միւս ամբաստանեալներուն դէմ բացուած դատը ընթացքի մէջ է: Դատավարութեան յուրերէն շատ աւելի ծաւալ ունին սակայն ժողովուրդներ, պնդումները թէ ամբողջ այդ մեղադրանքը, դատավարութիւնը սարքովի են ու հզօրագոյն բեմադիրի մը նպատակն է ուժերու թեւերէն Ս. Բաբայեան կոչուածը ընդմիշտ չէզոքացնել:

Հետաքրքրութեան չափ մտահոգութիւն ալ պատճառող այս զարգացումներուն մէջ անակնկալ է կարդալ նախագահ Ա. Ղուկասեանի արտայայտութիւնները: «Երկիր» օրաթերթը Հոկտ. 11-ի թիւին մէջ տեղ տուած է անոնց, առնելով Նոյեան Տապան լրատու գործակալութենէն: Ան նախ կը հերքէ Ս. Բաբայեանի դատավարութեան իշխանութեան կողմէ «պատուիրուած» ըլլալու պնդումները: Իր հիմնական խնդիրը կը նկատէ բաց դատավարութեան մը ապահովումը. այնպէս մը որ ամէն բան այդ ատեանին առջեւ բացայայտուի ու պարզուի:

Ինչ որ Մանուչարեանի թելադրանքը միտք կը բերէ Ս. Բաբայեանին ներելու մասին, Ա. Ղուկասեանի նոյն այդ դէմքին տրընչուած արտայայտութիւններն են: ԼՂՀ նախագահը կ'ըսէ. «Ամէնից շատ ես եմ շահագրգռուած որ Սամուէլ Բաբայեանը չլինի այս գործի մէջ, որ ինքը չլինի հեղինակը ահաբեկչական այս արարքին. սակայն, կրկնում եմ, ամէն ինչ կը բացայայտուի դատավարութեան ընթացքում եւ վստահ եմ որ մենք ի վիճակի ենք անցկացնել արդար դատավարութիւն»:

Ա. Ղուկասեան ծանրանալով հանդերձ անաչառ, բաց դատավարութեան կարեւորութեան վրայ, ունի երկրորդ արտայայտութիւն մըն ալ որ նոյնպէս կը նոյնանայ Ա. Մանուչարեանի օտար միջամտութեան վերաբերող յայտարարութիւններուն հետ: Նախագահը ժողովրդավարութեան ընթացքին Ղարաբաղի մէջ անշրջելի բնոյթը ընդգծելով կ'ըսէ. «Համոզուած եմ որ Ղարաբաղում հաստատուելու է արդարութիւն: Կան լուրջ խոչընդոտներ ե՛ւ Ղարաբաղի ներսում, ե՛ւ արտաքին ուժերի կողմից, ե՛ւ Հայաստանից, սակայն ես կրկնում եմ՝ դա ոչ մի բան չի փոխում: Ես գնալու եմ այս ճանապարհով, ես համոզուած եմ որ մենք հասնելու ենք մեր նպատակին»:

Եթէ լրջօրէն իրականանայ նախագահ Ա. Ղուկասեանի փափաքը ու կարելի ըլլայ ապահովել թափանցիկ, անաչառ, քաղաքակիրթ աշխարհին չափանիշներուն յարիր դատավարութիւն մը, յայտնի պէտք է ըլլայ Ս. Բաբայեանի ճիշդ համգամանքը. ան արարքին ծրագրաւորումին ու գործադրութեան մէջ գլխաւոր դերը ստանձնած մէ՞կն է իրապէս, թէ հեռուն գացող հաշիւներու ներքին ու արտաքին հեղինակներուն քաւութեան նոխազը: Բոլոր անոնք որոնք տուեալ մրցակցութիւններու, անձնական աղտոտ շահերու բախումէն անդին մտահոգութիւնը ունին Ղարաբաղի, ինչպէս Հայաստանի կայունացումին ու բարգաւաճումին, ամէն բանէ աւելի կը սպասեն վստահելի եզրակացութեան մը: Անշուշտ, լաւագոյնը պիտի ըլլայ տեսնել որ Ս. Բաբայեանի վերագրուած մեղադրանքները հիմնաւորուած չեն գտներ, ուստի ան կրնայ շարունակել ԼՂՀ-ի ընթացքին մէջ կարեւոր դեր կատարել: Մանաւանդ եթէ ձեւը գտնուի իրեն ու նախագահ Ա. Ղուկասեանի միջեւ գործակցութիւնը վերահաստատելու, քանի որ ինչպէս անցեալը ցոյց տուած է եւ Ա. Մանուչարեան ալ կ'ըսէր, Ղարաբաղի վրայ խաղեր կազմակերպելու փորձերուն դէմ երկու գլխաւոր պատուարներն էին անոնք:

Հէքեաթի մը վերջաւորին վայել լաւատեսութիւն անհրաժեշտ է այս ուղղութեամբ յոյս փայփայելու համար: Սակայն, ո՞վ կրնայ պնդել որ չարին յաղթելու գործը վերապահուած է միայն պատերազմի դաշտին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ՝ ԱՐԱՄ ԵՐԿԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

1900 - 2000

«Օր մը մեր ցեղը հսկայի մը նման
պիտի վերականգնի անիրաւ
աշխարհին առաջ»

Տիգրան Չէօկիւրեան
(1884 – 1915)

1914 Օգոստոս 31-ին Թուրքիա Առաջին պատերազմին կը մասնակցի Գերմանիոյ կողքին, ընդդէմ դաշնակիցներուն: Արեւմտահայաստան եկող եւրոպացի քննիչները կ'արտաքսուին:

1915 Ապրիլ 24-ին, մօտ 600 հայ մտաւորականներ Կ. Պոլսէն (գրեթէ ազգին արեւմտահայ ամբողջ ընտրանին) կը ձերբակալուին՝ կոտորուելու համար:

Օսմանեան կառավարութիւնը որոշած էր Թուրքիոյ մէջ ապրող բոլոր Հայերը անխտիր բնաջնջել:

1920 Յունուար 26-ին Անգարայի մէջ Թուրք ազգայնականներն ու քեմալականները իրարու քով գալով ազգային ուխտ մը կը հռչակէին, որուն մէջ գլխաւորաբար հետեւեալ գաղափարները կը յայտնուէին.

– Մուսուլէն մինչեւ Ալեքսանտրէթ Թուրքիան՝ Թուրքերուն:

– Մերժում հայ եւ յոյն ժողովուրդներու պահանջներուն:

1920 Դեկտեմբերին Խորհրդային Ռուսաստանը եւ քեմալական Թուրքիան կը համաձայնին վերջ տալ անդրկովկասեան անկախ Հայաստանի մը գոյութեան:

1921 Հոկտեմբեր 20-ին տեղի ունեցաւ դաշնագրի մը ստորագրութիւնը, Ֆրանսայի ներկայացուցիչներ Ֆրանքլէն - Պույոնի եւ Թուրք ներկայացուցիչ Պէքիր Սամիր պէյի միջեւ: Անիկա պաշտօնական առաջին վաւերագրութիւնն էր, որով քեմալական Թուրքիան կը ճանչցուէր մեծ տէրութիւն դաշնակիցի մը կողմէ:

Ըստ այս համաձայնութեան, Ֆրանսա կը հրաժարէր Կիլիկիայէն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 9-րդ Ընդհ. Ժողովին (Երեւան, 1919) կազմուած էր ցանկը իթթիհատական այն պարագլուխներուն, որոնք գլխաւոր դերակատարները եղած էին Ապրիլեան Եղեռնին: Այդ ցանկը յղուած էր կուսակցական բոլոր մարմիններուն, որոնք պարտաւոր էին ահաբեկումի ենթարկել հոն յիշատակուած անձերէն ոեւէ մէկը, եթէ գտնուէր իրենց շրջանին մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Պոլսոյ Պատասխանատու Մարմինը վճռեց երեւան հանել հայակեր հրէշներու թաքստոցները եւ ահաբեկել զանոնք մէկիկ-մէկիկ: Ահաբեկչական աշխատանքներու մէջ իրբեւ ուղեցոյց ու կազմակերպիչ իր կարեւոր դերը ունեցաւ ամերիկահայ ծանօթ գրող եւ հանրային գործիչ Շահան Նաթալին, որ յետզինադադարեան շրջանի ամբողջ տեւողութեան երթեւեկեց Պոլիս-Վիէննա-Պէրլին գծին վրայ, հետախուզելու եւ գտնելու համար փախստական հրէշներու հետքերը, այլեւ ահաբեկումները կատարուելիք անձերու հետ Պէրլինի մէջ խորհրդակցաբար որոշելու բացառնութեանց վայրերն ու օրերը:

1921 Մարտ 15, ժամը 11·30-ին Պէրլինի պողոտաներէն մէկուն վրայ՝ Հարտէնպէրկ Շթրասէ, 17, հերոս Սողոմոն Թէհլիրեան կ'ահաբեկէ հայասպանութեան գլխաւոր դերակատարը՝ Թալաաթ փաշան:

1921 Յուլիս 18-ին, Պոլսոյ Փըթի Շանի պարտէզին մօտ, հերոս Միսաք Թորլաքեան կ'ահաբեկէ Բաքուի 30·000 Հայերուն դահիճ Պէյպուտ Խան Ճիւանշիրը:

1921 Դեկտեմբեր 5-ին, Հռոմի մէջ, հերոս Արշաւիր Շիրակեան կ'ահաբեկէ Եղեռնի օրերուն Թուրքիոյ վարչապետ եղած Սայիտ Հալիմ փաշան:

Պէրլինի մէջ հայ դաշնակցական հետախոյզները կը դժուարանային գտնելու հետքը տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրին, որ Թալաաթէն յետոյ, երկրորդը կը դասուէր իբր տարագրութեան և սպանդի ծրագիրը յղացող եւ գործադրութեան անձամբ հսկող հրէշ մը:

Բայց Պէրլինի մէջ կրցած էին երեւան հանել հետքը Տրապիզոնի ջարդարար կուսակալ Ճէմալ Ազմիին, որ սիկարէթի խանութ մը բացած էր հոն, եւ կրցած էին գտնել նաեւ հետքերը Պոլսոյ ոստիկանութեան տնօրէն եւ ապա Պէյրութի կուսակալ Ազմի Պէյի եւ նաեւ ուրիշներու:

Հրաչ Փափազեան յանձն կ'առնէ Պէհաէտտին Շաքիրի հետքը գտնելու աշխատանքը: Երիտասարդ մը, նրբակազմ, շագանակագոյն մազերով, միջահասակ, Կեսարիոյ շրջաններէն, թրքերէն լեզուն օրօրոցէն իրեն ընտանի, եւ չեչտը իրաւ թրքական. տէր այսպիսի յատկանիշներու: Աւազանի անունով Կարապետ-Կարպիս, ծնած էր Եոզկատի մէջ 1892-ին, կը ղրկուի Պոլիս իր ազգականներուն մօտ եւ հոն ալ կը ստանայ իր կրթութիւնը: Կը մտնէ Հ.Յ.Դ.-ի շարքերը Պոլսոյ մէջ:

Պոլսոյ իրաւաբանական համալսարանի ընթացաւարտներէն էր Հրաչ Փափազեանը, աչքով տեսած էր Մեծ Եղեռնը եւ սիրտը լեցուած վրէժխնդրութեան կատաղութեամբ:

Լաւ թրքագէտ եւ թրքախօս, մօտէն ծանօթ թրքական բարքերուն եւ կրօնական սովորութիւններուն, այլեւ մեծապէս պաղարիւն եւ շրջահայեաց. ուրեմն առաջարկը կ'ընդունուի եւ Հրաչ կ'անցնի գործի: Ամէնէն առաջ կը թլփատուի եւ կը հանէ նոր անցագիր մը. «Թուրք» է այլեւս, հարիւրէն հարիւր, թէ իր խօսակցութեամբ, թէ իր արտայայտած մտածումներով եւ թէ շարժումներով:

Անունն ալ Մէհմէտ Ալի, Կեսարիոյ այսինչ գիւղէն, հարուստ այլ մեռած Թուրքի մը զաւակը, որ յանձնուած է նոյնպէս հարուստ իր Ռիզա հօրեղբօրը հոգածութեան: Հիւանդ է, հօրեղբայրը կը ղրկէ զայն Պէրլին, որպէսզի վայելէ մասնագէտ գերմանացի բժիշկներուն խնամքը:

1921-ին Հրաչ Փափազեան Պէրլին կը հասնի, կը ծանօթանայ Ճէմալ Ազմիի տղուն՝ Էքմէլին: Էականը այն էր, որ շնորհիւ Էքմէլի հետ ունեցած իր մտերմութեան, Հրաչ յաջողած էր ստուգել Պէհաէտտին Շաքիրին թաքստոցը, գործը դիւրացած էր այլեւս:

Մեր այս գրութեան հերոսը Արամ Երկանեանն է. ծնած է Կարին, 1900-ին, նոյն քաղաքին մէջ կը ստանայ իր նախնական կրթութիւնը: 1915-ին բախտով կը փրկուի Եղեռնէն և կ'ապաստանի Կովկաս, Թիֆլիսի մէջ հնարաւորութիւն կը ստանայ շարունակելու ուսումը եւ ժամանակ մըն ալ կը ձերբակալուի ու կը ճաշակէ Մետեխի բանտին չարչարանքները:

1917-ին երբ ռուսական բանակը կը լքէ ռազմաճակատը եւ երկրին պաշտպանութեան գործը ամբողջովին կը բարդուի Հայերու վրայ, Արամ կամաւոր կ'արձանագրուի եւ զինուորական կարճ մարզումէ մը ետք կ'ուղղուի ռազմաճակատ, տարի մը ետք ան ռազմաճակատի պետ է Մամախաթուն – Կարին ճամբուն վրայ:

Մեծ Նահանջի շրջանին Արամ կը մտնէ Դրոյի զօրամասին մէջ, եւ Բաշ Արարանի հերոսամարտին՝ Ջեմլեակի ձիաւոր ջոկատին մաս կը կազմէ, միշտ առաջին գծի վրայ, վտանգն ու մահը արհամարհելով:

Հայաստանի Հանրապետութեան տարիներուն Արամ ինքզինք Հ.Յ.Դ. կուսակցութեան տրամադրութեան տակ դրած է յատուկ գործերու համար: 1919-ին Թիֆլիսի Երեւանեան հրապարակին վրայ կ'ահաբեկէ Ղասիմբեկովը: 1920-ին, կրկին Թիֆլիսի մէջ, Կալափնսկի հրապարակին վրայ, կ'ահաբեկէ Սարաֆովը: Նոյն տարին, նոյն քաղաքին մէջ, նոյն հրապարակին վրայ վիրաւորած է Խան Մահմէտովը, ինքն ալ վիրաւորուած է, բայց կրցած է կռուելով ազատիլ:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կը մեկնի կրկին Թիֆլիս, ուր կ'ահաբեկէ Խան Խոյսկին, որ Հայերու գլխուն այնքան չարիք գործած էր ու Վրաստան փախած խորհրդայնացած Ազրբէջանէն:

1922 Փետրուար ամսուան սկիզբը Պէրլին կը հասնի Արամ Երկանեան:

1922 Փետրուար 24-ին Արշաւիր Շիրակեան Վիէննայէն կը հասնի Պէրլին:

Պէրլինի մէջ Շահան Նաթալի, Հրաչ Փափազեան եւ ուրիշներ գործը դիւրացուցեր էին այլեւս եւ օր չանցած պիտի գործադրուէին ահաբեկումները:

– Պէհաէտտին Շաքիր, Իթթիհատի Կեդր. Մարմնի անդամ եւ հայասպանութեան ծրագրին գլխաւոր վարիչ, ծնած էր 1875 Ապրիլ 17-ին. իր կնոջ եւ երկու երախաներուն հետ կ'ապրէր Կրոյման Շթրասէ, 22. սպաննուեցաւ 1922 Ապրիլ 18-ին Արամ Երկանեանի ձեռքով:

– Ճէմալ Ազմի, Տրապիզոնի նահանգապետը, որ 60·000 Հայերու դահիճն էր եւ հայ մանուկները կողովներու եւ սնտուկներու մէջ հաւաքելով Սեւ ծով թափած էր, ծնած էր 1878 Օգոստոս 3-ին, ու իր կնոջ եւ երեք տղաներուն հետ՝ 18, 20 եւ 22 տարեկան, երեք տարիէ ի վեր կ'ապրէր Ուլանտ Շթրասէ, 47. սպաննուեցաւ 1922 Ապրիլ 18-ին Արշաւիր Շիրակեանի ձեռքով:

Ապրիլ 17/18-ի կէս գիշերին, ժամը 0·30-ին, երկու դաշնակցական կորիւնները, Պէրլինի Ուլանտ Շթրասէ, 47, Պէյրութի կուսակալ Ազմի Պէյի տան առջեւէն քիչ մը հեռու, մէկ – մէկ գնդակով գետին բռեցին բորեններէն երկուքը՝ Պէհաէտտին Շաքիրին՝ Արամ Երկանեանը, եւ Ճէմալ Ազմիին՝ Արշաւիր Շիրականը:

Արշաւիր Շիրակեան իր առաքելութիւնը լրացնելէ ետք քաշուած էր: Ան Միացեալ – Նահանգներ գնաց 1923-ին,

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՐԻՓՈԼԻԻ (Լիբանան) Ս. Հոգեգալուստ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտ. 30–ին եղոյթ ունեցած է Այնճարի Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պարգեւ Թասլաքեանի եւ կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է Հոգեւոր Հովիւը՝ Ղեւոնդ Քհնյ. Տօնիկեան: Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներէն ետք, Կոմիտաս երգչախումբը ներկայացուցած է Կանաչեանէ, Կոմիտասէ, Ե. Երկանեանէ եւ ուրիշներու գործերէ փունջ մը: Այնճարի Կոմիտաս երգչախումբը կազմուած է 1972–ին Համազգայինի Գ. Սեւակ մասնաճիւղի ջանքերով եւ 1990–էն ի վեր երգչախումբին ղեկը ստանձնած է Պարգեւ Թասլաքեան:

գրեցաւ Նիւ-Եորքի մէջ եւ առեւտրական ձեռնարկի մը լծուեցաւ: Ամերիկայի Նիւ-Ճըրզի նահանգին մէջ, 1973 Ապրիլ 12–ին իր աչքերը փակեց Ասլրիլեան ուղը մասամբ Թեթեւցուցած քաջերէն Արշաւիր Շիրակեան:

Արամ Երկանեան Պոլսոյ պարպումէն ետք, կ'երթայ Ռումանիա, ուր կը մնայ մինչեւ 1927 թուականը, անկէ ետք Արժանթին՝ Պուէնոս-Այրէս: Այստեղ, 1931–ին ամուսնացաւ եւ միշտ մնաց դաշնակցական գործօն ընկերներու առաջին շարքերու մէջ, եռանդուն աշխատանքով եւ զոհաբերութեամբ, սիրուած եւ յարգըւած ամէնէն: Մասնաւորապէս՝ նիւթական ու բարոյական մեծ օգնութիւն հասցուց Պուէնոս-Այրէսի «Արմէնիա» թերթին:

1931–ին երբ յայտնի կը դառնայ, որ Արամ վարակուած է Թոքախտէ, կ'անցնի Գորտոպա բուժուելու համար, բայց, դժբախտաբար այլեւս ուշ էր: Արամ մեռաւ 1934 Օգոստոս 2–ին, երիտասարդ տարիքին:

Թուրանական երազներով տոգորուած Թուրքերը ուզեցին ընդմիշտ Թաղել Հայկական Հարցը, արմատախիլ ընելով Հայութիւնը իր դարաւոր Հայրենիքէն:

Եւ մենք մեր մէկ ու կէս միլիոն զոհերու անմահ յիշատակին համար, ամէն օր եւ ամէն ժամ պէտք է որ բարձր գոչենք՝ Թուրքին եւ մեր հիւրընկալ երկիրներու ժողովուրդներուն, որ Հայկական Դատը չէ Թաղուած: Այսօր աւելի քան երբեք կառչած ենք մեր արդար իրաւունքներուն, այն հաստատ հաւատքով, որ անպայման պիտի տեսնենք մեր երազներուն իրականացումը եւ բոլորին կարենանք ըսել «Եկել ենք Հայաստանից, վերադառնում ենք Հայաստան»:

ՎԱՆԵՑԻ

Հոկտեմբեր 2000

[illegible]

ԵՐԳՉՈՒՀԻ ԳԱՐԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եւրոպական զանազան բեմերու վրայ արձանագրած յաջողութիւններով երաժշտական շրջանակներու ուշադրութիւնը իր վրայ կը կեդրոնացնէ երիտասարդ երգչուհի Գարին Օհանեան: 2000 – 2001 երաժշտական շրջանին Գարմէնի, Կախարդական սրինգին, Ֆալսթաֆին, Ամրան գիշերուան մը երազին մէջ ստանձնուած դերերով ան բեմ կը բարձրանայ Վիէննայի մէջ որուն «Ֆոլքսօփէր» (ժողովրդական օփերա) մեներգներու խումբին մաս կը կազմէ անցեալ Սեպտեմբերէն ի վեր:

Արուեստագիտուհին ծնած է 1971–ին Պոլիս ու փոքր տարիքին ընտանիքին հետ փոխադրուած Ֆրանսա: Երգի արուեստին նկատմամբ մեծ սէրը զինքը կ'առաջնորդէ 1987-ին արձանագրուելու Նիսի երաժշտանոցը ուր շուտով հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլայ իր բացառիկ կարողութիւններով: Համալսարանի ուսումին զուգահեռ, 1993 եւ 1994-ին կը ստանայ քնարական արուեստի ու երգի մրցանակները: Անկէ ետք կը մասնակցի բազմաթիւ երգահանդէսներու որպէս մեներգիչ՝ Ալէն Ժուեթարի շրջանային երգչախումբին:

Օփերայի առաջին դերը կը ստանձնէ Ռ. Շթրաուսի «Էլէքթրա»յին մէջ (Նիս): 1996–ին մաս կը կազմէ Օփերա Գոմիքի մեներգիչներու խումբին. կը մարմնաւորէ Գարմէնի Մէրսէտէսը ու շարք մը այլ դերեր: Տուած է բազմաթիւ երգահանդէսներ:

EXPOSITION

Regards sur le monde (*)

Հոկտ. 7/8–ի մեր Թիւով եւ քաղելով Լը Մոնտէն, անդրադարձած էինք վերոյիշեալ խորագիրը կրող նկարներու ցուցահանդէսին, ուր յիշուած էին նաեւ Անատոլուի Ջարդին վերաբերող նկարները:

Ընթերցող մը, որ այցելած էր ցուցահանդէսը, գիտել կու տայ որ հայկական բաժինը չէր սահմանափակուեր այդ նկարներով: Հայերու վերաբերեալ նկարները գրեթէ ամբողջ սրահ մը կը լեցնեն (Վան, Վասպուրական, Պէյրութէն կամ Գահիրէէն Հայուհի մը եւլն. եւլն.): Լայն տեղ տրուած է նաեւ քաթալոկին մէջ: Կ'արժէ այցելել:

(*) **Regards sur le monde, Trésors photographiques du Quai d'Orsay (1860 - 1914)** Musée d'Histoire Contemporaine-BDIC, Hôtel des Invalides, Paris 7ème, jusqu'au 10 Novembre.

ԾՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳԱԶԱՅԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԳՈՂՑՈՒԱԾ ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Մոնտ»ի Թղթակիցն է որ կը նկարագրէ Գազայի պաղեստինցի մանուկներու կեանքը, այսինքն կեանքը անոնց որոնք մանկութիւն չունին:

Ահմատ Քրայէմ կ'ըսէ թէ 15 տարեկան է, բայց հազիւ 12 տարեկանի կերպարանք ունի: Առտուն դպրոց կ'երթայ, կէսօրէ ետք պատնէշներու վրայ է ընկերներուն հետ, քարեր կը նետէ Իսրայէլացի զինուորներուն, Գազայի Ինթիֆատայի մէկ տաք կէտին վրայ: Երբ մեծնայ, Ահմատ երկու փափաք ունի. – «Ջէնքի գործատուն մը բանալ Իսրայէլցիներ ըսպաննելու համար» եւ «Ելեկտրագէտ – ճարտարագէտի ուսում ստանալ»: Ընկերը՝ Ահմատ Տիապ, նաեւ 15 տարեկան, կ'երազէ «բանակ մտնել պաշտպանելու համար իր երկիրը գրաւողին դէմ»: Մինչ այդ, վերջին շաբաթներուն, միացած է Ինթիֆատայի «պատերազմին մանուկ զինուորներուն», արիւնալի ճակատամարտ մը ուր երիտասարդները ամէնէն աւելի վտանգուած են եւ առաջինները որոնք զոհ կ'երթան Ցահալի զինուորներու գնդակներուն:

15–ամեայ ուրիշ տղեկ մը՝ Ֆաթհէ Ապու Եուսէֆ, այնքան տկար, որ երկու ընկերներէն աւելի երիտասարդ կը Թուի: Կը խորհի դասատու ըլլալ, բայց նաեւ կը մասնակցի քարամարտին: Վճռած է շարունակել պայքարը հակառակ Արաֆաթի հանդարտութեան կոչերուն: Կը բացատրէ. – «Պէտք է շարունակել կռիւը, այլապէս մեր նահատակներուն արիւնը պարապ տեղը Թափած կ'ըլլայ»: Երեք տղաները Գազայի գօտիին Նուսէյրայի գաղթակայանը կը բնակին: Թերեւս քիչ մը շատ լուրջ մանուկներ, որոնք հանդարտօրէն կ'արտայայտուին մեծերու վերաբերող նիւթերու շուրջ: Կը նկարագրեն բըռնութեան տեսարաններ զոր երբեք պէտք չէ տեսած ըլլային: Ասոնք, ուսուցանողները, թէեւ, կը մասնակցին «ընկերա – մշակութային եւ դաստիարակչական» խաղաղ ծրագրերուն, զոր պատրաստած է աշխարհի գաղթական մանուկներու Ֆրանսական ոչ – կառավարական կազմակերպութիւնը: Այս կազմակերպութիւնը որ մասնագիտացած է պատերազմի, բռնութեան եւ աքսորի ենթակայ մանուկներու կացութեան մէջ, Պաղեստին հաստատուած է 1988-էն ի վեր: Գազայի մէջ, դաստիարակչական եւ բժշկական ու հոգեկան զօրակցութեան ծրագրեր առեղծած է 1948–էն ի վեր հոն գտնուող ութ գաղթակայաններուն համար: Ծրագրերուն մէջ՝ ազատ շարադրութիւններ զանազան նիւթերու շուրջ՝ Թատերական գործունէութիւն, տեսերիզի ցուցադրութիւն: Օրուան նիւթն է՝ «Մանուկին իրաւունքները»: Ահմատ Տիապ երկար էջ մը գրած է, արաբերէն. – «Մանուկին իրաւունքն է սիրուիլ: Առանց սիրոյ, մանուկը ինքնավստահ չէ»: Ֆաթհէ գրած է. – «Մանուկը կարիքն ունի որ զինք հասկընան, որպէսզի իր անհատականութիւնը զարգանայ»: Բայց եւ այնպէս կը մաղթէ որ, Համաս «նոր ռմբափորձեր կազմակերպէ Իսրայէլ: Այդպէսով, Իսրայէլացիներ պիտի վախնան հանրակառք մը մտնել Թել - Ավիվ»: Քիչ մը կը խորհի եւ կ'ընդունի որ, եթէ փողոցը տարեկից Իսրայէլացի մը հանդիպի, լաւ կը վարուի հետը, ան ալ մանուկ մըն է, բայց. կ'աւելցնէ. – «Նորէն կ'երթամ քարեր նետելու իսրայէլացի զինուորներուն»:

Աշխարհի Գաղթական Մանուկներու Գազայի պատասխանատուն, երբ իրեն հարց կը տրուի թէ երախաները «պատերա՞զմ կը խաղան», կը պատասխանէ «ո՛չ, պատերազմ չեն խաղար, պատերազմն է որ իրենց հետ կը խաղայ»:

Թ. Ս. Թ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովին, 2000 Հոկտ. 8–ին, տեղի ունեցաւ նոր հոգաբարձութեան անդամներու ընտրութիւնը: Ընդհ. ժողովը հաւանութիւն տըւած ըլլալով որ քուէարկութիւնը կատարուի ձեռամբարձ, Հարաւային Ֆրանսայի Կաթ. Փոխանորդ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի հսկողութեան տակ, հետեւեալ Թեկնածուները ընտրուեցան մեծամասնութեամբ, նուազ մէկ ձեռնպահութիւն: Ներկայ էր նաեւ Պ. Ալեքսանդր Պապայեան, Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ծրջ. Խորհուրդի նախագահ:

ՊՊ. Ժորժ Ներսէսեան, Ռեմոն Թէրզեան, Ժան Չէօրտիւքեան, Թիէրի Քէօրօղլանեան, Ժոզէֆ Քէիշեան, Կարապետ Վարդապետեան, Ժոզէֆ Թօփալեան, Ռիշար Սարգիսեան, Ռոպէր Քէիշեան, Ժանժագ Օհանեան:

ՏԻԿԻՆՆԵՐ. – Ազատնի Չէօրտիւքեան, Մարիզ Արթինեան, Քիմա Թէրզեան, Ժանէթ Պարթամեան, Միրէյլ Պօղոսեան:

ԺՈՐԺ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Նախագահ Ընկերակցութեան

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԹ.

Յետոյ Սուրէնին դառնալով.

– Եթէ աղէկնամ նէ, Լեւո՛ն, չկա՞յ, անմիջապէս հարսնիքդ պիտի ընեմ… տեսնես… պիտի ընեմ: Հարկաւ պիտի, աղջկանս ուրախութիւնը պիտի ընենք:

… Նորէն լռութիւն…

– Հա՛, – ըսաւ, – Լեւո՛ն, գրպանիս մէջ տետրակ մը կայ, մէջը երկու անուններ գրած եմ, խեղճ երիտասարդներ են… ողջ մնայի նէ՝ միտք ունէի, զանոնք եկեղեցական նախարար ըլլայի նէ ինծի պաշտօնեայ պիտի առնէի… առ անունները առ տէ… խեղճերը դուն պաշտօնի դիր… մեղք են…

Մեռնելէ առաջ ուզեց Զարուհին տեսնել ու իր մահամերձ սէրը կտակել անոր: Ձուզեց առանց զայն տեսնելու մեռնիլ:

Աղջիկը ու մայրը դուրս հանել տըւաւ ու Սուրէնը կանչելով…

– Քովս եկո՛ւր, տղա՛ս, – ըսաւ, – քովս եկո՛ւր, քեզի խոստովանանք մը ունիմ… եկո՛ւր, աստնկ եկո՛ւր:

Մխսը մօտեցաւ՝ հետաքրքրուած:

– Գիտես, – սկսաւ Մարտիկ աղա լալկան շեշտով մը… – օրիորդ Մարկոսեանը վարն է…

– Այո՛:

– Ես կ'ուզեմ, որ անիկա հոս բերես… մեռնելէ առաջ տեսնել կ'ուզեմ:

Սուրեան ուշադրութեամբ զինքը կը դիտէր:

– Հայտէ՛, զաւա՛կս, գնա՛ առ բեր… ես ան աղջիկը շատ կը սիրեմ… աղջկանս պէս… Դուն ինչո՞ւ ատանկ կը նայիս կոր…

– Անպատճառ կ'ուզէ՞ք տեսնել, – հարցուց Սուրեան:

– Այո՛:

– Է՛, մօրդ եւ աղջկանդ ինչպէ՞ս ըսելու է… քանի որ ներկայացուած չէ:

– Ի՞նչ ըսել է, – ըսաւ Մարտիկ աղա՝ քիչ մը կռով գտնելով ու կանգնելով կէս մը… – տունին տէրը ես չե՞մ, ես կը հրամայեմ հա… դեռ չմեռայ… մեռնիմ նէ՝ անկէ ետքը… Գնա՛ բեր, կ'ըսեմ կոր քեզի… ես ան աղջիկը կը սիրեմ, վկայլամ, կ'իմանա՞ս կոր…

Սուրեան խոհեմաբար քաշուեցաւ ու գնաց, Անժէլին (Մարտիկ աղային աղջիկը) տեղեկացնելէ վերջ, դուրս ելաւ:

– Դո՞ւն ես, Զարուհի՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա, երբ յուզուած տեսաւ անոր մտնելը սենեակէն … – դո՞ւն ես… նայէ, ի՛նչ վիճակի մէջ ինկաւ Մարտիկդ, նայէ… Լեւո՛ն, մեզի քիչ մը մինակ ձգէ, – ըսաւ Սուրեանին դառնալով, – ըսէ, որ մարդ չմտնէ:

– Եկ, ասանկ քովս նստէ, – ըսաւ Զարուհիին ձեռքը բռնելով ու երեսին մէջ պահելով… անանկ նստէ տէ, երեսդ տեսնեմ մէյ մը… ես կը մեռնիմ կոր:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ես եղեր, – ըրաւ Զարուհի, որ Սուրեանէն տեղեկացած էր հիւանդին իրական վիճակին… – ինչո՞ւ խենթ բաներ կ'ըսես կոր… ո՞վ ըսաւ, որ պիտի մեռնիս… դուն շուտով պիտի աղէկնաս ու միասին երջանիկ պիտի ըլլանք:

– Ախ, իրա՞ւ, հոգիս, – ըսաւ Մարտիկ աղա այս ձայնէն ու խօսքերէն կարծես վերածնած, յուսաւորուած… աչքերը կը փայլէին…– իր՞աւ. նորէ՛ն ըսէ:

– Հապա, Մարտի՛կս, ըսաւ Զարուհի՝ ձեռքը Մարտիկ աղային ճակտին տանելով սիրահարար:

–Ախ նայէ… նայէ, ինչ տաք է, հոգիս … նայէ՛… – ըսաւ Մարտիկ աղա, որ այդ հպումին տակ հեշտաւէտ սարսուռներ խրտչեցնող հոսում մը զգաց ամբողջ մարմնին մէջէն ու երանութենէն աչքերը փակեց… – ա՛խ, ատանկ կեցիր քիչ մը … ատանկ կեցիր … շատ «հազ» կ'ընեմ կոր … ա՜խ, Զարուհի… մեզք… երիտասարդութեանս…հայ ազգիս անկախութիւնն ալ չտեսած պիտի երթամ:

– Ինծի նայէ, Մարտի՛կ, – ըսաւ Զարուհի, որ առանց վտանգի մը կարելիութենը հաւատալու քիչ մը տպաւորուեր էր այդ մահաշունչ խօսքերէն:

– Կտակս ըսկ գրեցի:

– Ի՞նչ, կտա՞կդ գրեցիր:

– Հա՛, նա հոն է, պռոյին վրայ, քեզի ալ 2.000 ոսկի ձգեցի, –ըսաւ Մարտիկ աղա հառաչով մը:

Զարուհի ցատքեց տեղէն ու կտակը առնելուն պէս սկսաւ կարդալ եւ յետոյ բուռն շարժումով մը պատռեց:

– Ի՞նչ է ան, ի՞նչ է, կտակս պատըռտեցի՞ր… – ըսաւ Մարտիկ աղա կէս մը ելլելով անկողնին մէջ, ու դէմքը կարծես պայծառացած, ու ինքն ալ ողջընցած… իբրեւ թէ Զարուհի այդ շարժումով վանած ըլլար ահռելի մղձաւանջը, որ զինքը կը պաշարէր, կարծես պատըռտած ըլլար իր մահուան պատանքը ու զինքը ողնջցուցած:

Յուխ հմայքը խզուած էր այդ վայրկեանէն, Մարտիկ աղա յուսալ սկսաւ ու ալ մեռնելու խօսք չըրաւ:

Ի.

Առտու մը Մարտիկ աղա բոլորովին զարմացաւ ինքզինքը ողջ-առողջ, ողջընցած տեսնելով:

Ելաւ, պտըտեցաւ, ինքզինքը չօշափեց, հայելիին մէջ դիտեց դէմքը, համոզուելու համար թէ մեռած չէր:

Տղու մը պէս կ'ուրախանար: Զարուհիէն Անժէլին, Անժէլէն Սուրեանին մօտը կը վազէր մանկական ուրախութեամբ:

– Հէ, ողջ եմ, հէ… Հա՛, հա՛…

– Ճանըմ, մենք քեզի չըսի՞նք, որ բան մը չունիս…

– Հա՛, հա՛, ուրախութիւն ունինք … ուրախութիւն…

(Շար. 98)

(Շար. Ա. էջէն)

ւին, քանի որ ցեղասպանութեան բանաձեւը կրկին օրակարգի նիւթ ըլլալու գօրաւոր հաւանականութիւն ունի։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, Հոկտ. 22–ին, քաշուած է ՕԹԱՆ–ի «Տէսթինըտ կլորի» մկրտըւած ռազմափորձերէն, Թուրքիոյ հետ իր ունեցած տարակարծութեան պատճառով Եգէականի քանի մը կղզիներու պատկանելիութեան մասին, մասնաւորաբար Լեմնոսի եւ Իզարիի։ Աթէնքի համար այդ կղզեակներուն մեծ մասը իր ազգային գերիշխանութեան կը պատկանին եւ անոնց վրայ Թրքական օդանաւերու Թռիչքը ապօրինի կը նկատէ։ Անգարա կը գտնէ որ «ապազինուած» հողամասեր են ըստ անցեալի համաձայնագըրերու։

ՊՈԼՍՈՅ Պետական ապահովութեան ատեանը հետապնդումի դիմած է Մարդկային իրաւունքներու նախկին նախագահ Աքըն Պիրտալի դէմ որ Գերմանիոյ մէջ հակաթուրք արտայայտութիւններ ունեցած է, Հայերու ցեղասպանութեան առընչութեամբ։ Ան ըսած է թէ Թուրքիա գործած ցեղասպանութեան համար պարտի ներողութիւն խնդրել հայ ժողովուրդէն։ Դատարանը ժողովուրդին մէջ թշնամութիւն հրահրելու յանցանքով կ՚ամբաստանէ Ա. Պիրտալը։

ՌԱՖԻՔ ՀԱՐԻՐԻ Լիբանանի վարչապետ նշանակուեցաւ Հոկտ. 23–ին, ինչպէս կը սպասուէր, երեսփոխանական ընտրութեան ջախջախիչ յաղթանակէն ետք։ 128ի վրայ 107 երեսփոխաններ կը գտնեն որ մեծահարուստ գործարարը միակն է որ կրնայ վերականգնել երկրին տնտեսութիւնը։ Հարիրի սիւննի մահմետական է ինչպէս կը պահանջէ Լիբանանի Սահմանադրութիւնը։ Իրեն զօրավիգ եղաւ խորհրդարանական պլոքներու մեծ մասը, մասնաւորաբար Սուրիոյ զինակիցները։ Միայն չիի Հեզպոլլահը իր զօրակցութիւնը չէ բերած։

ՓԱՐԻԶԻ Պատժական 11–րդ ատեանի նախագահը, այսինքն դատախազը՝ Սիլվի Սալամա–Շլանժէ համոզուած ըլլալով որ Ժիֆքօ ընկերութեան եւ Համայնավար կուսակցութեան կապերը շատ սերտ են, Հոկտ. 23–ին, 15 ամիս (յետաձգումով) բանտարկութիւն պահանջեց եւ 2 տարի ընտրուելու արգելք Ռոպէր Հիւի դէմ։ Պաշտպան փաստաբաններու ելոյթներէն ետք, վճիռը կը տրուի յետ խորհրդակցութեան։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Մ. Օլպրայթ առաջին պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Հիւսիսային Քորէա եւ անկարելի չի նկատուիր որ Գլինթըն ալ նման այցելութիւն մը կատարէ, Յունուարէն առաջ, այսինքն իր պաշտօնին ժամանակաշրջանը չվերջացած։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԵՎԷՃԵԱՆ հարցազրոյց մը տուած է Հոկտ. 24–ի Մոնտին մէջ, ուր ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի բաները կ՚արտայայտուի Փաճսի մասին, կրկնելով անցեալի իր տեսակէտը աջի ծաղրանկարը նկատելով Գրիսթին Պութէնը (ԻՒ – ՏԷ – ԷՖ) որ Աստուածաշունչ մը ձեռքը հինգ ժամ կը խօսէր Ազգ. Ժողովին մէջ։ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ը, կ՚ըսէ, իրաւունքներու հաւասարութեան կողմնակից է սեռային գետնի վրայ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Ֆրանսայի Բաժակի Ե. հանգրուան

Փարիզեան Շրջան	
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի – Լէ Լիլա	6 – 5
(երկարաձգումէն ետք)	
Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ – Իվրի	4 – 2
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Լիոն Տիւշէռ	0 – 1
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
Թասէն Տըմի–Լիւն – Ա.ԷՍ.Օ.Ա. վալանս	0 – 3

Ախոյեանական մրցումներ

Փարիզեան Շրջան	
Պատանիներ	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Սթատ Ֆրանսէ	4 – 3
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
ՀՄԸՄ վալանս – Պուռ Սէն թ'Անտրէոլ	3 – 4
Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան	
Ա.ԷՍ.Փէ.Թէ.Թէ. – ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ	3 – 0

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

«Շէն Ֆրանս»ի խումբ մը անդամներ, խրախուսուած Անդրանիկ Քէշիշեանի բաց նամակի զօրակցութեան ջերմ տողերէն (տես՝ «Յառաջ» Հոկտեմբեր 14, 2000), 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

«ԴԱՐՈՒՍ ԵՐԵԿՈՅԹԸ»

Հայկական երիտասարդական եօթը կազմակերպութիւններ՝ Եան'ց Գլէօպ, Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդ, Երկիր եւ Մշակոյթ, Ֆրանսայի Հայ Երիտասարդութիւն – Ժաֆ, Սփիւռք – Հայաստան գոնէքսիոն, ԳՈՓԷՍ եւ Հ.Բ.Ը.Մ. – Երիտասարդաց միասնաբար ձեռնարկած են երեկոյթի մը – Դարուս երեկոյթը – Նոյեմբեր 4, Շաբաթ, ժամը 23–էն սկսեալ
ESPACE WAGRAM
39, avenue de Wagram — 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Issahakian»
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

—Entrée libre—

ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական ծաղի (այսինքն «պէօրէկ»ի) երեկոյթին, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, երեկոյեան ժամը 8.30–էն սկսեալ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը։

Ձեզ կը սպասեն տնական համեղ եւ տեսակաւոր «պէօրէկ»ներ։

Գեղարուեստական յայտագիր
«ՍՊԻՏԱԿ» նուագախումբի կողմէ
Մուտքը 80 ֆրանք է։

Ձեր տեղերը ապահովեցէք, հեռաձայնելով՝

04 78 49 42 97
կամ՝
04 78 49 19 44
թիւին։

La Section «SEVAN» de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens
de France
va accueillir **du 16 au 30 octobre**
deux représentantes de la
Croix de Secours (HOKH) de Goris

A cette occasion, et pour vous permettre de faire connaissance et de vous informer sur les actions de la vie associative en Arménie,
la section «SEVAN»
organise
UN REPAS
le Vendredi 27 Octobre à partir de 20h
à la Maison de la Culture Arménienne
de Vienne
9, rue du Cirque
P.A.F. : 80 F. — Prière de réserver
avant le 25 octobre en téléphonant au :
04 74 85 29 75
ou
au **04 74 53 43 80** (14h-18h).

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre d'une série de rencontres
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE"
(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur")
propose
sa conférence-débat N° 5 sur le thème

Concile de Nicée et le Crédo de l'Eglise Arménienne

avec
le Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN
Recteur de la Cathédrale
• En français
Le Jeudi 26 Octobre à 19 heures
dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

THEATRE A ALFORTVILLE

«LE PROCES DE TEHLIRIAN!»

Drame en 2 actes
d'après une pièce de
PERDJ ZEITOUNTZIAN
Adaptation et mise en scène
de NAREG DOURIAN

Vendredi 27 Octobre à 20h45
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville

«...Un procès qui est resté dans l'histoire, non pas comme celui de Soghomon Tehlirian, mais bien comme celui de Talaat Pacha. Berlin, le 15 mars 1921...»

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլ էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տըրնիգ Քոծագլեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց հօր՝ կարապետ Սահակեանի մահուան առթիւ։

UGAB - PARIS - IDF

Concert exceptionnel

le vendredi 27 octobre à 21 h

Né à Erévan il y a 39 ans, **EDOUARD ZORIKIAN** est l'un des plus grands poètes, auteurs-compositeurs de sa génération. Il a déjà plus de 200 chansons à son actif, et est le compositeur du **premier opéra rock arménien.**

Sa musique est tout à la fois sensible, audacieuse et forte. L'originalité de ses textes en font un poète authentique, qui ne laisse pas indifférent.

Dès 1988, il a entamé une série de concerts dans le monde, se produisant notamment en Tchécoslovaquie, en France, au Canada, en Allemagne, etc. De passage à Paris, il nous a fait le plaisir d'accepter notre invitation, pour une représentation exceptionnelle.

Venez nombreux à ce concert unique, qui vous fera vivre au cœur de l'Arménie d'aujourd'hui, dans une ambiance café-théâtre !

Concert organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France
de l'UGAB
au Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro Courcelles)

Prix d'entrée : Membres 40 F
Non-membres 70 F

Attention : Compte tenu du caractère exceptionnel de ce concert et du nombre de places limité, nous vous recommandons de réserver des places en appelant au : **01 45 20 03 18** ou en adressant un e-mail à l'adresse suivante : ugabfr@aol.com

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26
JEUDI
26 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·022 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.022

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ինճիրլիքի ամերիկեան թռչնական խարիսխին մէջ ահազանգի վիճակ յայտարարուած է, կրօնամոլ ահաբեկիչ Պէն Լատէնի կողմէ յարձակումի մը հաւանականութեան դէմ։ Այդ ուղղութեամբ ստացուած սպառնալիքները լուրջ նկատուած են ու խարիսխի 3·400 զինուորականներուն արգիլուած է դուրս ելլել։ Բոլոր արձակուրդները, արտօնութիւնները ջնջուած են։ Նման զգուշութիւններ առնուած են Սաուտի Արաբիոյ, Պահրէյնի ու Քաթարի ամերիկեան ռազմակայաններուն մէջ ալ։

ՖԻԼԻՓ ՍԵԿԷՆ որ թեկնածու է Փարիզի քաղաքապետութեան, իր թեկնածութիւնը դրած է մայրաքաղաքին 18-րդ թաղամասին մէջ ուր աջակողմեան ընտրացանկին չորրորդ տեղը կը գրաւէ։ Թաղամասը կը նկատուի ժոսփէնեան միջնաբերդ մը, այդ առումով անակնկալ կը համարուի Սեկէնի թեկնածութիւնը, քանի որ իր պատկանած ճակատին այդ շրջանին մէջ անյաջողութեան պարագային, անկարելի կ'ըլլայ Փարիզի քաղաքապետ ընտրուիլն ալ։

ԻՍՐԱՅԷԼ – ՊԱՂԵՍՏԻՆ հակամարտութիւնը հեռու է հարթուելու հանգրուանէն։ Իսրայէլեան կրակոցները Հոկտ. 24-ին պատճառ եղած են պաղեստինցի երկու նոր զոհերու։ Միւս կողմէ Թել-Աւիւի մէջ ազգային միութեան կառավարութիւն մը կազմելու ջանքը կը շարունակուի։ Ա. Շարոնէն ետք, հիմնուելով հարցախոյզներու մէջ բարձրացած իր վարկանիշին, նախկին վարչապետ Նեթանիահու եւս այդ կառավարութեան մասնակցելու համար պայման կը դնէ կանխահաս ընտրութիւնը։ Իսկ Շարոն կ'ուզէ նաեւ որ որոշուի դիրքը զոր պիտի բռնէ Իսրայէլ, պաղեստինեան պետութեան մը հռչակումի պարագային որուն համար հաւանական կը նկատուի Նոյեմբեր 15 թուականը։

ԳՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐ պատերազմի սեմին կը նկատուի։ Աբիճանի մէջ զինուորական իշխանութեան ընդդիմադիրները փողոց իջած են, մերժելու համար զօրավար Կէիի ինքնահռչակումը որպէս պետութեան ղեկավար։ Ան առանց սպասելու կատարուած ընտրութեան արդիւնքներուն հաշուառումին աւարտին, հակառակ միայն 32,9% քուէ ստացած ըլլալուն, ինքզինք յաղթական յայտարարած է, առ ոչինչ համարելով ընկերվարական թեկնածու Լ. Կպակպոյի տարած 59,5% քուէները։ Փողոցային ընդհարումները տասնեակ զոհերու պատճառ եղած էին ու երկրին մէջ լուսարգել ու պաշարման վիճակ հռչակուած էր։

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Ժան Թիպէրի իր կուսակցութեան քաղաքական կոմիտէին Հոկտ. 24-ի քուէարկութեամբ վերջնականապէս վտարուած է ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-էն։ Վտարումին թեր քուէարկած է 174 քուէարկուներու 75%-ը։ Նոյն ժամերուն քաղաքապետը ներկայ գտնուած է Փարի Սէն-Ժերմէն – Ռոզէնպորկ ֆութպոլի մրցումին։

ԺԱՆ ԳԼԱՎԱՆԻ, Հողամշակութեան նախարարը, պատասխանելով կովու վարակուած միսին պատճառած մտահոգութիւններուն, յայտնած է թէ սպանդանոց առաջնորդուելիք անասունները առողջական յաւելեալ քննութիւններու պիտի ենթարկուին այսուհետեւ։ Սննդեղէնի ապահովութեան գործակալութիւնն ալ թելադրած է կենդանական ճարպը չգործածել որոճացող անասուններուն համար պատրաստուած կերերու մէջ։

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

Ծերակոյտի նախագահները Հոկտեմբեր 24-ի նիստին որոշուած է Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը օրակարգի նիւթ ընել Նոյեմբեր 7-ին։ Ինչպէս յայտնած է Մարսէյլի քաղաքապետը Ժ.Գ. Կոտէն, բանաձեւը նիւթ պիտի ըլլայ անմիջական քննարկումին որուն համար դիմում ստորագրած են ընկերվարական ու համայնավար խմբակի 30 ծերակուտականներ։

Նոյն փորձը նախապէս ալ եղած էր Մարտ 21-ին, սակայն բանաձեւը կարելի չէր եղած Ծերակոյտին քննարկումին դնել որպէսզի լրումին հասնէր 1998 Մայիս 29-ին կառավարութեան կողմէ միաձայնութեամբ քուէարկուած ճանաչումը։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26-ԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ ջանք կը տարուի Իտալիոյ Խորհրդարանին մօտ եւս։ Բանաձեւը Հոկտեմբեր 24-ի օրակարգին վրայ տեղ գրաւած ըլլալով հանդերձ, վերջին կէտը ըլլալուն, ժամանակի անբաւարարութեան պատճառով կարելի չէ եղած քննարկումի առնել։ 136 երեսփոխաններու ստորագրութեամբ քննարկումի յղուած բանաձեւը փոխադրուած էր Հոկտեմբեր 26-ի նիստին օրակարգին։

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԻ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԻ Եւրոպական Դրամատունը (ՊԷՐՏ) որոշած է 23 միլիոն Եւրոյի վարկ տալ Երեւանի քոնեակի գործատան որ վերածուած է Փէռնօ – Ռիքարի մէկ մասնաճիւղին։ Վարկը պիտի գործածուի հայկ. քոնեակին որակը բարելաւելու եւ արտադրութեան քանակը աւելցնելու։

ՍԵՐԲԻՈՅ Խորհրդարանը Հոկտ. 24-ին վաւերացուցած է անցման շրջանի կառավարութեան մը կազմը որ պէտք է պատրաստէ կանխահաս ընտրութիւնը։ Նոր կառավարութիւնը կը բաղկանայ Եուկոսլաւիոյ նախագահ Վ. Քոսթունիչայի դաշնակիցներէն, ընկերվարական դէմքերէ եւ Սերպական Շարժումի անդամներէ։ Նոյն օրը հեռատեսիլի կայանի մը տըրուած հարցազրոյցին ընթացքին նախագահ Քոսթունիչա ընդունած է որ Եուկոսլաւ ապահովութեան ուժեր պատերազմի շրջանին Քոսովոյի մէջ ցեղասպանական արարք գործած են եւ թէ ինք պատրաստ է իր նախորդին՝ Ս. Միլոշեւիչի ոճիրներուն պատասխանատուութիւնը ստանձնելու։

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆ որ գրաւման շրջանին Ժիրոնտի նահանգապետարանին ընդհ. քարտուղարի հանգամանքով մարդկութեան դէմ ոճիրի մեղադրանքով տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր 1998 Ապրիլին, ժխտական պատասխան ստացած է Հանրապետութեան նախագահին կատարուած ներման դիմումի մը։ Փափոնի փաստաբանը այդ դիմումը հիմնած էր իր պաշտպանեալին առողջական փափուկ վիճակին վրայ։ Մ. Փափոն 90 տարեկան է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 24/25)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՆԱՒՈՐ ՉԷ

Ազգ. Ժողովի պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովը Հոկտ. 24-ին քննելով երեսփոխան Վանօ Սիրադեղեանի բացակայութեան հարցը, զայն գնահատած է ոչ բանաւոր եւ այս ուղղութեամբ, յանձնաժողովին նախագահը Վ. Դալլաքեան ըսած է թէ հարցը զեկուցումով մը պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին քննարկման եւ որպէս թուական ալ պիտի առաջադրուի Նոյ. 6–8-ի եռօրեան։ Յանձնաժողովի վերոյիշեալ հարցի քուէարկութեան միակ դէմ քուէ գործածողը եղած է Հ.Յ.Դ.-էն Աղուան Վարդանեան որ ըսած է թէ Ազգ. Ժողովի քննարկման ժամանակ լուսաբանութիւններ կը կատարէ իր դիրքորոշման մասին։

ՄԵՂՐԻԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Հոկտ. 24-ին, այս մասին հարցումներու պատասխանելով, Ազգ. Ժողովի փոխնախագահ Տիգրան Թորոսեան լրագրողներուն ըսած է թէ ոեւէ մէկը չի ժխտեր որ Մեղրիի փոխանակման առաջարկ եղած է, սակայն թէ Հայաստանի քաղաքական ուժերը եւ թէ նախագահը ըսած են թէ կը մերժեն այդ առաջարկը։ «Ոեւէ մէկը չկայ, որ ընդունի, թէ նման տարբերակ արժէ քննարկել, ուրեմն Մեղրի, Մեղրի կրկնելով միայն կարելի է վնասել մեր երկրին» ըսած է Տ. Թորոսեան, հարց տալով թէ «ում եւ ինչին են ուղղուած այդ բոցաշունչ ելոյթները»։

Հ.Յ.Դ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԺՈՂՈՎԸ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Ժողովը Հոկտ. 24-ին աւարտած է իր աշխատանքը, քննարկելէ եւ արժեւորելէ ետք կուսակցութեան անցնող երկու տարուան գործունէութիւնը։ Ճշդուած է նաեւ կուսակցութեան յառաջիկայ երկու տարուան ռազմավարութիւնը։ Ժողովը ընդունած է Հայաստանի ներքին քաղաքական ու ընկերա-տնտեսական իրավիճակը գնահատող յայտարարութիւն մը. վերահաստատած է նաեւ Արցախի ազատութեան եւ անկախութեան, Հայ Դատի ամբողջական լուծման պայքարին մասնակցութեան իր վճռակամութիւնը։ Այլ յայտարարութիւն մըն ալ ընդունած է ամերիկեան Գոնկրէսի օրակարգէն հայկական բանաձեւին գեղչումին վերաբերեալ։ Ընտրուած է Գերագոյն Մարմնի նոր կազմ։ Ներկայացուցիչ ընտրուած է Արմէն Ռուստամեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ «ԽԱՂ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՆ

Վազգէն Սարգսեանի գեղարուեստական արձակի հատընտիրը՝ «Խաղ» լոյս տեսած է։ Զայն կազմած են Եդուարդ Միլիտոնեան եւ Հրաչեայ Թամրազեան. յառաջաբանը ստորագրած է Հրանտ Մաթեւոսեան։ Հատորը կ'ամփոփէ Վ. Սարգսեանի հրատարակուած միակ գիրքը՝ «Հայի փորձութիւնը» («Սովետական Գրող», 1986), պատմուածքներու անտիպ «Խաղ» ժողովածուն, շարք մը անտիպ այլ պատմուածքներ ու հրապարակախօսական յօդուածներ։

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Գաղթականութեան Միջազգային Կազմակերպութեան ընդհ. տնօրէն Պ. ՄաքՔինլի Հոկտ. 23-ին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի կողմէ ընդունման ընթացքին քննարկուած են Հայաստանէն արտագաղթին առաջքն առնելու ծրագիրներ։ Զրուցակիցները մասնաւորապէս ծանրացած են նոր գործատեղիներ ստեղծելու միջոցով պայքարի կարելիութիւններուն վրայ։ Անոնք խօսած են նաեւ ԼՂՀ կնճիռին կարգաւորման մասին. զրոյցին նիւթ եղած են Հայաստանէն դուրս բնակող հայաստանցիներու շրջանակներուն առնչուող ծրագիրներ ալ։

ԱԶՆԱՒՈՒՐ՝ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻՆ

Փարիզի «Փալէ տէ Գոնկրէ»ի մեծ ամփիթատրոնը բերնէ բերան լեցուած հրաւիրեալներու ներկայութեան, Հոկտեմբեր 24-ի երեկոյեան, փառաւոր ելոյթով մը երկու ամսուան համերգաշարքին բացումը կատարեց Շարլ Ազնաւուր։ Այդ երեկոյթը որ կազմուած էր աւելի քան երեք տասնեակ նոր ու հին երգերով, առաջին ձայնանիշներէն մինչեւ վերջին ծափը արդարացուց «բացառիկ»ի մթնոլորտը, ըսպասումը որոնք այնքան բնական են անոր համակիրներուն համար։

Բազմութիւնը որ կը դիմէր սրահ, կը վկայէր երեք տարի, վեց տարի առաջուան անհամբերութիւնը, խանդավառութիւնը։ Կարեւոր տոկոսով մը քաղաքական, արուեստի, լրատուիչներու մարզերուն ամէնէն ծանօթ դէմքերէն բաղկացած այդ բազմութիւնը անշուշտ եկած էր անգամ մը եւս ունկնդրելու ֆրանսական երգին անժամանցելի արուեստագէտը. ան որուն ամէն մէկ երգը հացի ու ջուրի պէս ընկերացած է սերունդներու։ Այդ ջախջախիչ մեծամասնութեան քով կար ֆրանսական երգին հայ գաղթականի զաւակ յօրինողն ու մեկնաբանը ծափահարելու ու նաեւ անով հպարտութեան բաժին մը ունենալու եկածներու խումբն ալ։ Ու Ազնաւուր իր նոր համերգաշարը սկսաւ «Գաղթականները» երգով, աւելի քան երկու հազարնոց այդ սրահին իր այցեքարտը երկարելու ամէնէն բնական շարժումի մը պէս։

Յետոյ աւելի քան երկու ժամ իրարու յաջորդեցին յայտագրին կտորները որոնց մեկնաբանը անարդար բան է «երգիչ» որակել միայն։ Ազնաւուր կը ներկայացնէ իր կտորները. երգիչէն անբաժան են դերասանը, մնջախաղի վարպետը, ի հարկին խօսնակը, նաեւ նրբօրէն երգիծողը։

Յայտագրին աւարտին ամբողջ սրահով մէկ յոտնկայս, խելայեղօրէն ծափահարողներու, որոնցմէ մէկն էր վարչապետ՝ Լ. Ժոսփէն, ֆրանսական երգին, անոր լաւագոյն ներկայացուցիչին ուղղուած սիրոյ, մեծարանքի արտայայտութեանն էն իր բաժինը կ'առնէին երգին «Գաղթականներ»ն ալ. անոնք որոնք «կ'անցնին փշոտ ճամբաներէ ու կը դառնան Մարի Գիւրի, Փիքասօ» կամ Շարլ Ազնաւուր։

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՇՄԱՐ

ՉԱՓ ՈՒ ԿՇԻՌԻ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

«Այսօր մեր երկրում ընթացող փոփոխութիւնները... ուղղուած են ժողովրդավարութեան ամրապնդմանը...» (Ռ. Քոչարեան, 2000 Սեպտեմբեր 21-ի ուղերձ)։

«Մեր բոլոր քայլերն այսուհետեւ միայն ու միայն միտուած են լինելու ազատ ու ինքնիշխան Հայաստանի ապագային» (Ա. Մարգարեան, 2000 Սեպտեմբեր 21-ի ուղերձ)։

Երբեմն մարդ ժամանակի զգացողութիւնը կը կորսնցնէ եւ կ'երեւակայէ, թէ շատ աւելի միջոց կորած է, քան իրականութեան մէջ եղածը։ Դեռ երէկ էր, 1990-ին, երբ Հայաստան կ'որոշէր սկսիլ անկախութեան գործընթացը՝ հինգ տարուան ժամանակամիջոցին Խորհրդային Միութենէն անջատուելու ստոյգ հեռանկարով, ըստ խորհրդային սահմանադրական կանոններուն։

Այսինքն, անկախութիւնը 1995-ին պիտի իրականանար։

Բոլորս գիտենք, սակայն, որ Ուրբաթը Շաբաթէն առաջ եկաւ եւ թէ, պատմութեան ժամացոյցը չորս տարի առաջ երթալով, 1995-ի հեռաւոր հեռանկարը անմիջական իրականութիւն դարձաւ 1991-ին։

Այնուհետեւ, դէպքերու յորձանապըտոյտ ընթացքը հանրածանօթ է եւ անոր մասին մանրամասնելու կարիք չկայ։

Ինչպէս որ համաշխարհային պատմութիւնը ցոյց կուտայ – յարգելի բացառութիւններու նկատառումով–, վերջին տասնամեակին Հայաստանի մէջ պատահած է ինչ որ պէտք է պատահէր։ Նոր երկրի մը, նոր կացութեան մը, նոր ընկերութեան մը երկունքը առանց ցաւի, առանց ճիգի չեն ըլլար։ Ցաւը սոսկալի եղած է, ճիգը համատարած եղած է։ Ո՛չ միայն եղած են, այլեւ կը շարունակեն ըլլալ։

Այս հաստատումը չենթադրեր, սակայն, արեւելեան ճակատագրապաշտութեան յանձնուիլ եւ ընդունիլ, թէ ուրիշ բան կարելի չէր ակնկալել։ Վերջին հաշուով, ամէն ինչ «դուրս»ին, «օտար»ին, «միւս»ին վերագրելու ապառողջ միտումը միայն կրնայ կործանարար ըլլալ, ո՛չ միայն հալածախտի բարդոյթներու ստեղծումով, այլ նաեւ սեփական պատասխանատուութեան երջանիկ անգիտութեան մը յառաջացումով։

Մարդ կը մտածէր, թէ 1988 – 1991-էն ետք, երբ Հայաստան յարաբերաբար սահուն կերպով ազատութեան ու անկախութեան տիրացաւ, սպասելի ցնցումներով հանդերձ նոյնքան սահունութեամբ պիտի կարենար իր նաւը ուղղել ալեծուփ ջուրերուն մէջէն։

Դրական տեղաշարժեր եղած են, անշուշտ։ Այլապէս, առաջին անկախութեան երեսուն ամիսներու մրցանիշն իսկ չէր կոտրուեր։

Եւ սակայն, պատկերը այլ է։ Տասնամեակի մը հաշուեկշիռը, դէպքերու ամէնօրեայ տարափը ուրիշ բաներ ցոյց կուտան։ Առնուազն հասարակ յայտարար մը, չափի ու կշիռի կորուստը։

Անցեալ Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերը, իրենց ահաւորութեան մէջ, թերեւս այդ կորուստին թագն ու պսակը հանդիսացան։ Զմերժելով հանդերձ դաւադրական բոլոր վարկածները, ներքին ուժերու մեղսակցութենէն մինչեւ արտաքին ազդակներու պատուէրը, կարելի էր մտածել – ու տակաւին կարելի է՛ մտածել–, որ պարզապէս հինգ խելագարներու գործն էր։ Այս հաստատումը պարզ կարծիք մըն է, որ ո՛չ մէկ չօշափելի փաստ ունի իր ետին, բացի այն բնազդային զգացումէն, թէ երկրի մը մէջ, ուր մարդիկ իրենց շրջապատի քայքայումը եւ ապագայի դոյզն նշոյլի անհետացումը կը տեսնեն, անյուսութիւնը կրնայ ծնունդ տալ ո՛չ միայն հիւանդագին մղումներու, այլ ուղղակի ոճրային գաղափարներու։ «Երբ չի մնում ելք ու ճար, խենթերն են գըտնում հնար» տողը շատ դիպուկ կիրարկում մը կրնայ գտնել՝ այս անգամ «խենթ» բառի ուղղակի իմաստով։

Այլապէս ի՞նչ մտածել, երբ մէկ տարուան ընթացքին այդ ծանրակշիռ դէպքին ամբողջ ահաւորութիւնը ո՛չ մէկ ձեւով դաս եղած է, քաղաքական չըսենք, գէթ մարդկայի՛ն առումով։ Անոր պարզարանումին ուղղուած հետաքննական գաւեշտը կործանիչ ազդեցութիւն ունի ընկերութեան մը համար, որ անվստահութեան ու անտարբերութեան ամէնօրեայ հոսանքի մը մէջ կը լողայ։ Չխօսինք այլեւս զոհերու ընտանեկան պարագաներուն մասին։ Ի վերջոյ, խորհրդային 70-ամեայ անարգանքը՝ մարդկային տարրական իրաւունքներու հանդէպ (բռնապետական – ամբողջատիրական բոլոր վարչակարգերու յատկանիշն ու ժառանգութիւնը) տասնամեակի մը ընթացքին սրբագրելի չէ, երբ այլ ապրելակերպի աւանդութիւնը գոյութիւն ունեցած չէ։ Ի զուր չէ, որ Ռուբէն Հախվերդեանը իր նորագոյն երգերէն մէկուն մէջ «սախկան բարքեր»ու ակնարկութիւն մը կ'ընէ։

Չխօսինք Սփիւռքի մասին, որ առաջին շրջանի անվերապահ խանդավառութենէն ետք, անտարբերութեան ու անվստահութեան տակաւ կրնայ մղուիլ՝ ի տես ամէնօրեայ անլուրջ վիճակի մը։ Բոլոր կոչերը՝ դրական կերպով մօտենալու Հայաստանի զարգացումներուն, պարպուած են իրենց էական իմաստէն, ամէնէն դըրական ու շինիչ մօտեցումն իսկ չի կրնար իրականութեան հում տուեալները, վիճակագրական չոր փաստերը անտեսել, յանուն հայրենասիրական պարապ ճառախօսութեան։

Դրական ու շինիչ վերաբերում ունենալ չի նշանակեր ջայլամի լրագրութիւն կատարել։ Երկաթէ վարագոյրի ժամանակները անցած են, բարեբախտաբար։

«Սրբագրելի չէ» ըսել, դարձեալ, չի նշանակեր, որ պէտք է նստիլ սպասելու, թէ այդ սրբագրութիւնը աստուածային հրաշքով պիտի պատահի։ Ո՞վ պէտք է օրինակը տայ աւելի մարդկային, աւելի բանական, աւելի հոգածու վերաբերմունքի մը։

Օրինակները ընդհանրապէս կուգան... վերէն։

Սակայն «վերէն», վերջին շրջանին (բայց ո՛չ բացառաբար վերջին շրջանին, ճշդենք) կարծէք միայն անմարդկային, անբանական, անհոգ վերաբերմունքի օրինակներ կը տեղան։

Մամուլի լրատուութեան համաձայն, դատավարութեան ընթացքին ցարդ շօշափելի ո՛չ մէկ փաստ պարզուած է աւելի քան տարիէ մը ի վեր արգելափակուած Կրթութեան նախկին նախարար ու «Մխիթար Սեբաստացի» դպրոցի տեսուչ Աշոտ Բլէեանի ու իր գործակիցներուն դէմ։ Եւ սակայն դատախազութիւնը ութ տարուան բանտարկութեան պահանջ կը ներկայացնէ։ Ա. Բլէեանի դէմ գործըւած բանտային խոշտանգումները հաշուին մէջ չկան, քանի որ... «նորմալ» բան են եղեր։

Մինչ այդ, Ներքին Գործոց նախկին նախարար ու այժմու երեսփոխան Վանօ Սիրադեղեան Ապրիլին օր ցերեկով փախուստի դիմած է իր դէմ եղած ծանրակշիռ մեղադրանքներէն խոյս տալու համար։ Իր ուր ըլլալը յայտնի չէ, մինչ իր պաշտօնակիցները նոր կը սկսին մտածել զայն իր աթոռէն զրկելու մասին եւ պատկան մարմիններու ո՛չ մէկ վարիչ որեւէ պատասխանատուութիւն ստանձնած է դէպքի մասին։

«Օրագիր»ի (այժմ՝ Հայկական ժամանակ») խմբագիր Նիկոլ Փաշինեան մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր՝ նախարարի մը անորոշ գործառնութիւնները շօշափող յօդուածի մը հրատարակութեան համար, ու միայն հանրային ճնշումի տակ է, որ ազատած է բանտի ճիրաններէն։ Մեր անմիջական հետաքրքրութենէն դուրս, բայց նոյն ոլորտին մէջ, ինչո՞ւ չյիշել արցախցի լըրագրող Վահրամ Աղաջանեանի պարագան, որ «անհպելի» վարչապետի մը դըպչող յօդուածի մը պատճառով նոյնպէս մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր եւ նոյնպէս բանտէ ազատած՝ շնորհիւ համընդհանուր բողոքներու, ահաւոր գին մըն ալ վճարելով, ինքնապարտադիր լռութիւնը։

Միւս կողմէ, Անդրանիկ Չելեպեանի հրատարակած պաշտօնական նամակէ մը կ'իմանանք («Նոր Օր», Սեպտեմբեր 30), որ Հոկտեմբեր 20-ին Եռաբլուրի մէջ ազգային հերոս(ներ) Անդրանիկի ու Վազգէն Սարգսեանի նուիրուած յուշահամալիրի մը բացումը տեղի ունենայ։ Դեռ չմոռնանք յիշատակել, թէ անցեալ Յունուարին, «Երկրապահ» Միութեան համագումարին, պատգամաւոր մը առաջարկած էր ո՛չ այլ բան, քան Վազգէն Սարգսեանի... սրբադասումը («ԱԻՄ», Փետրուար 2000)։

Կրթական մշակ ու քաղաքական դէմք մը կը դատուի ու կրնայ դատապարտուիլ պարզապէս վրէժխնդրութեան, փոխ – վրէժի կամ «մատներից ծծած» փաստերու ուժին տակ։

Ուրիշ քաղաքական դէմք մը երկրէն կը փախչի արեւու լոյսին տակ եւ հաշիւ տուող եղած չէ։

Լրագրողներ բանտ կրնան նետուիլ կարծիքի իրենց «ազատութիւնը» գործադրած ըլլալու համարձակութեան համար։ Բանտարկեալներ կրնան յանկարծ խելագարիլ, ինչպէս պատահած է Արցախի նախկին Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի նախկին գլխաւոր թիկնապահ Սասուն Աղաջանեանին, հաւանաբար՝ բանտի դրախտային պայմաններու բերումով... (1)։

Մինչ այդ, ազգային պատմական հերոսի մը շահագործումը կը հասցուի մինչեւ վերջին ծայրը, զայն շփոթելով ու նոյնացնելով քաղաքական դէմքի մը պարագայական (հերոսացած՝ իր դժբախտ մահով) կերպարին հետ, որուն գերեզմանը տակաւին պաղած չէ եւ որուն մասին պատմութիւնը դեռ պէտք է իր վճիռը տայ։

Մեռելները կը ներգաղթեն եւ ողջերը կ'արտագաղթեն։ Մեռելները տուն կը ստանան եւ ողջերը անօթեւան կը սպասեն։

Չափի ու կշիռի կատարեալ ու բացարձակ խախտում։

Ահաւասիկ նման խախուտ հիմքերու վրայ «ժողովրդավարութիւն կ'ամրապընդուի» եւ «ազատ ու ինքնիշխան Հայաստանի ապագային» համար քայլեր կը «միտուին» (նաեւ՝ Ղարաբաղի մէջ)։

Շատ միամի՞տ է ակնկալել, որ գտնըւին զգաստ մարդիկ, որոնք փորձեն պուտ մը խելք ներարկել ուր որ հարկ է՝ թագաւորին մերկութիւնը յիշեցնելով, եւ բացատրեն, թէ այս ձեւով «իրաւունք եւ միաբանութիւն», «օրինաց երկիր», «կայունութիւն» ու «միասնութիւն» կարելի չէ ստեղծել աշխարհի ո՛չ մէկ տեղ...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Նիւ Ճըրզի

(1) «Ստեփանակերտի դատավարութեան արդարութեան նշոյլն իսկ չկայ» խորագրեալ ուշագրաւ նշմար մը («Նոր Օր», Սեպտեմբեր 30) ո՛չ միայն կը ձաղկէ Սամուէլ Բաբայեանի դատավարութեան կամայական ընթացքը, այլեւ յատկապէս կ'անդրադառնայ մեղադրեալներէն լիբանանահայ դաշնակցական Վարդան Թաշճեանի պարագային, որ 1992–1994-ին անձնուիրաբար մասնակցել է Ղարաբաղեան կռիւներուն, 1996-ին կրկին վերադարձած է Ղարաբաղ՝ բանակի մէջ աշխատելու։ Ի միջի այլոց, թերթը կը գրէ, «Առանձնացուցինք Թաշճեանի պարագան ո՛չ միայն անոր համար, որ լուրջ պատճառներ կան անոր անմեղութեան առնչութեամբ, այլ ընդգծելու, թէ Ստեփանակերտի իշխանութիւնները ինչպէ՛ս կը վարուին դաշնակցական երիտասարդի մը հետ որ, հայրենիքի կանչին պատասխանելով, հարիւրաւոր ուրիշներու հետ, գնաց Ղարաբաղ»։ Յանցա՞նքը, «Իբրեւ թէ լուր ունեցած է, որ զօրավար Բաբայեան մահափորձ կը կազմակերպէ Արկադի Ղուկասեանի դէմ, բայց իշխանութիւններուն տեղեակ չէ պահած»։ Կուսակցական այլամերժ մթնոլորտի մը մէջ, գնահատելի է, որ Գալիֆորնիոյ ռամկավար շաբաթաթերթը ցոյց տայ գաղափարական ամէն նկատումէ վեր՝ արդարութեան ձայն բարձրացնելու իր նախաձեռնութիւնը։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Դպրոցական աւարտահանդէս էր։ Լիսէւարտները իրենց վկայականները կը ստանային կարգաւ բեմ բարձրանալով։ Ներկաները ցնծութեամբ կը ծափահարէին։ Կ'արժէր տեսնել ծնողներուն ուրախութիւնը։ Անկիւն մը նստած, երանութեամբ եւ քիչ մըն ալ ներքին խըռովքով կը նայէի այս տեսարանին, որ ինծի համար այլեւս պարզապէս ուրիշներու ուրախութիւնը տեսնելէ տարբեր գոհունակութիւն մը չէր կրնար պատճառել։ Աւելի քան յիսուն տարիներ անցած էին այն օրէն ասդին, երբ ես ալ բեմ բարձրացած ու այսպիսի վկայագիր մը ստացած էի։ Այդ օր ես ալ սա երիտասարդներուն չափ խանդավառ էի անկասկած։ Ծնողներս ալ հաւանաբար սա ծընողներուն չափ ուրախ եւ երջանիկ էին։ Անոնք ալ հպարտացած էին ինծմով, ինչպէս հիմա կը հպարտանային սա ծընողները, ինծմէ երկու աթոռ անդին նըստած։ Բայց իմ պարագայիս, յիսուն տարիներ անցած էին այդ վկայականին վրայէն։ Ճիշդ է որ այդ վկայականը մինչեւ այսօր կը մնայ աշխատասենեակիս գըզրոցներէն մէկուն մէջ, բայց ոչինչ կը զգամ եթէ պատահմամբ գզրոցս բանամ ու տեսնեմ այդ վկայականը։

Այնուհանդերձ երանութեամբ կը նայէի այն ծնողներուն, որոնք յափշտակութեամբ ոտքի կը կանգնէին ու խենթի պէս կը ծափահարէին, լուսանկարներ կը քաշէին երբ վկայական ստանալու կարգը իրենց զաւկին կու գար։ Այո՛, ուրախութիւն էր դիտել ուրիշներու ուրախութիւնը։

Այդ միջոցին վկայական ստացած աշակերտներէն մէկը եկաւ ու ողջագուրուեցաւ իր հօրը եւ մօրը հետ որոնք ինծմէ քիչ անդին նստած էին։ Մայրը կուլար երջանկութենէն։ Իսկ հայրը համբուրեց տղան եւ ըսաւ.

– Կեանքիդ առաջին յաղթանակը տարիր, զաւակս, կը շնորհաւորեմ քեզ։

Քիչ մը չէ՞ր չափազանցեր արդեօք այս երջանիկ հայրը։ Կամ քիչ մը չէ՞ր ստորագնահատեր իր զաւակը։ Իր զաւակը արդեօք իսկապէս սպասա՞ծ էր որ հասնէր դպրոցական այս հանգրուանին եւ տանէր իր կեանքին առաջին յաղթանակը։ Այլ խօսքով, աւելի առաջ ան ինչ ինչ յաղթանակներ չէ՞ր տարած արդեօք իր համեստ կեանքին մէջ։

Քանի մը օր առաջ հեռատեսիլէն հաղորդուած լուրերու ընթացքին ցոյց տրուեցան կանխահասօրէն աշխարհ եկած երկուորեակներու պատկերները։ Երկուորեակները շատ փոքր էին, շատ տըկար։ Բժիշկները կասկածով կը նայէին անոնց եւ չէին վստահեցներ որ անոնք անպայման պիտի կարենային մնալ կեանքի մէջ։ Պիտի ապրէի՞ն, թէ ոչ պիտի մեռնէին տակաւին հազիւ աշխարհ եկած։ Երկու անմեղ ու անգիտակ արարածներ ահաւասիկ, որոնք կը պայքարէին իրենց բախտին դէմ։

Անոնց նայելով մտածեցի այն ինչ որ մտածած եմ միշտ.

«Մարդուս առաջին ամէնէն բախտորոշ ու ճակատագրական յաղթանակն է աշխարհ գալ որպէս առողջ երախայ»։

Ամէն օր, ամէն վայրկեան ո՛վ գիտէ քանի նորածիններ աշխարհ կու գան բընականոն պայմաններու տակ, մեծ երջանկութիւն պարգեւելով իրենց ծնողներուն։ Բնականոն ծնունդները այնքան շատ ու այնքան ալ «բնական» են որ քիչեր միայն կը մտածեն թէ այդ մէկը հըրաշք մըն է։ Քիչեր միայն կը մտածեն թէ բնականոն ծնունդ մը թէ՛ ծնողքին համար, թէ՛ նորածինին համար հրաշալի յաղթանակ մըն է։ Ամբողջ կեանք մը այդ առաջին յաղթանակէն կախեալ է։ Ապագային ո՛չ մէկ դպրոց, ո՛չ մէկ համալսարան այդ նորածինին այնքան կարեւոր ու արժէքաւոր վկայական մը պիտի կարենայ տալ, որքան բնականոնութեան ու առողջութեան այն վկայականը, զոր մանկաբարձ բժիշկը այդ պահուն հիւանդանոցին մէջ իսկ պիտի տայ անոր։

Ես կը խորհիմ թէ լաւ կ'ընենք եթէ անդրադառնանք որ մենք՝ մարդիկս ամէն օր, ամէն վայրկեան պարտաւոր ենք

ՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐՆԵՐ ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԱԹՈՄ ԵՂՈՅԵԱՆԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԺԱՊԱՒԷՆԸ՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՊԵՔԷԹԻ «ՔՐԷՓ'Ս ԼԱՍԹ ԹԷՅՓ»Ը ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ: ԵՂՈՅԵԱՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐ ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԵՆ ԳՈՅՈՒԹԵՆԱՊԱՇՏ ԳՈՐԾԸ

Նոպէլեան մրցանակի արժանացած իրլանտացի գրագէտ Սամուէլ Պեքէթի «Քրէփ'ս Լասթ Թէյփ» թատրերգութեան ծերունի տիպարը ինքզինք կը տանջէ իր յիշողութիւններով եւ մոռացութիւններով, մինչ կը պեղէ իր կեանքին վրայ ձայնագրուած յուշերը:

Օսքարի թեկնածութեան արժանացած գանատահայ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան այս թատրերգութիւնը կը նկարագրէ իբրեւ «տռկացող գործ մը»: Անոր ժապաւէնին առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 24-ին, Նիւ-Եորքի Շարժապատկերի 38-րդ փառատօնին:

«Յուսահատութեան ծայրայեղ պատկերում մըն է, մարդ մը խոր ցաւ կ'ապրի, որ իր կեանքը անցած է», կը բացատրէ Եղոյեան՝ խօսելով 1958-ին գրուած թատերգութեան մասին: Նոյն հեղինակին կը պատկանի գոյութենապաշտ հռչակաւոր թատերգութիւն մը՝ «Ուէյթինկ Ֆոր Կոտօ»ն, որ արդէն դասական գործ մըն է թատերական այս սեռին մէջ:

Անոնք, որոնք ծանօթ են Եղոյեանի գործերուն, գիտեն թէ ան չի վախնար սուր հարցեր արծարծելէ: «Տը Ընասթըր» (1992), «Էկզոթիքա» (1995) եւ իր գլուխ գործոց «Տը Սուիթ Հիրաֆթըր» ժապաւէններուն մէջ բեմադիրը կը խորասուզուի մարդկային տկարութիւններու եւ վախերու ընդերքները՝ յայտնաբերելով այնպիսի ճշմարտութիւններ, որոնք կրնան վհատեցնել մարդը:

Եղոյեան կ'ըսէ, թէ «Քրէփ'ս Լասթ Թէյփ»ը փոխած է իր կեանքը, երբ առաջին անգամ զայն կարդացած է իր պատանեկութեան:

Եղոյեանի ժապաւէններուն մէջ ընտանեկան կապերը կրկնուող բնախորհուրդներ են: Ան կ'ըսէ, թէ օրագրութեան նրբ... կատմամբ իր անձնական հետաքրքրութիւնը կուգայ իր հօրմէն:

«Քրէփ օրագրութիւն պահած է 12 տարեկանէն սկսեալ եւ որոշ ատեն մը իր խորհրդածումները արձանագրած է ձայներիզի վրայ: Ինծի կը տպաւորէր այն իրողութիւնը, թէ կարելի էր արհեստագիտութիւնը օգտագործել մէկու մը պատմութիւնը փրկելու համար», կը բացատրէ Եղոյեան:

ՎԻՇՏԻ ԵՒ ԱՆԶԿՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Աթոմ Եղոյեանի խղճամիտ եւ սիրով պատրաստած ժապաւէնը կը սկսի մելամաղձոտ մտրակի հարուածով մը, որ շխեղօրէն կը յուշէ թատերագիրին ներհուն կապը մունջ շարժապատկերի մեծագոյն ծաղրածուներուն, մասնաւորաբար՝ Պասթըր Քիթընի հետ: Քրէփ, ողբացող ծերունի մը, կ'ապրի իր երբեմնի մտաւորական հերոսական ձգտումներուն մնացորդին՝ գիրքերու, թուղթերու եւ ձայներիզով լեցուն տուփերու հետ: Ան կը մօտենայ իր մետաղէ գրասեղանին եւ դարակէն դուրս կը հանէ պանան մը, չորս կողմէն կը կեղուէ զայն եւ կեղեւներ կ'իյնան գետին: Ապա ան նուաղուն ախորժակով մը կ'ըմբոշխնէ պանանը դառնալով գրասեղանին շուրջ, եւ յանկարծ կը սահի՝ խեղկատակի անկումով մը անհետանալով պատառէն», կը նկարագրէ «Տը Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին քննադատը:

Բրիտանացի դերասան Ճոն Հըրթ կը մարմնաւորէ 70 տարեկան Քրէփի տիպարը, որ կը թերթատէ օրագրութեան խիտ էջեր եւ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէ լաւ դասաւորուած ձայներիզներ՝ փորձելով հասկնալ իր անցած կեանքը: Եղոյեանի համաձայն, Հըրթ «բնորոշիչ կատարողութեամբ մը» մարմնաւորած է Քրէփի տիպարը՝ Անգլիոյ եւ Իրլանտայի մէջ վերջերս տեղի ունեցած թատերական շրջապտոյտի մը առիթով: Ան խանդավառ է Հըրթի դերակատարութեամբ:

Ճոն Հըրթ աշխարհէն յոգնած մարդու Քիթընի յատուկ ոճով կը կատարէ Քրէփի դերը: Անոր գորշ ու մտածկոտ դէմքը եւ սպառած ձայնը խտէալ յատկութիւններ են յիշողութեան մէջ տեղաշարժի ենթարկուած փորձառութիւններու մասին Պեքէթի խորհրդածութիւնները փոխանցելու համար, Քրէփ իր օրերը կ'անցընէ իր կեանքին կանուխ տարիներուն կատարած ձայնագրութիւնները մտիկ ընելով եւ նոր ձայնագրութիւններ կատարելով: Անոր օգտագործած արհեստագիտութիւնը անգործածական կրնայ ըլլալ այսօր, սակայն թատերգութիւնը յատկանշականօրէն իր ժամանակէն առաջ է. անիկա խոր հասկացողութեամբ ցոյց կուտայ, թէ արդի աշխարհին մէջ մարդկային ինքնութիւնը ի՞նչպէս կ'արտացոլայ հետզհետէ բազմացող մեքենական արտադրութիւններու միջոցով: Ժապաւէնին գրեթէ մեծ մասին մէջ Քրէփի երիտասարդութեան, 39 տարեկանի սահուն ձայնը կը լսուի, անջատուած՝ անոր մարմինէն, անոր կորաքամակ եւ տխուր կերպարէն, որ ձայնագրութեան գործիքին վրայ հակած՝ անյոյս ճիգով մը կը փորձէ հպիլ կորսուած անցեալին: Տարեց Քրէփ կը լսէ իր երիտասարդութեան ձայնը եւ գրեթէ չանդրադառնար, որ անիկա կը վերապատմէ իր յոյսերուն խաւարումը: Քրէփ անհամբեր մղումով ետ ու առաջ կը տանի ձայներիզները, որոնք փիլիսոփայական խորախորհուրդ մտածումներ կը բովանդակեն: Ան խելայեղօրէն կը վերադառնայ մակոյկի մը վրայ մտերմութեան պահի մը յիշողութեան:

Պեքէթի թատերգութիւնը ինքնին վիշտի եւ անձկութեան ուսումնասիրութիւն մըն է, ոգեղէն եւ ֆիզիքական խրցումի նկարագրութիւն մը: Պեքէթի գործերուն մեծ մասին նման անիկա չափազանց երգիծական է իր խելայեղ ճակատագրականութեամբ: Քրէփի խորախորհուրդ մտորումներէն ծնած էր գիրք մը, որմէ 17 օրինակ ծախուած էր. 11 հատը գնուած էր «ծովերէն անդին գտնուող գրադարաններու կողմէ: Քրէփ յուսահատական իր վիճակին մէջ կը մռնչէ՝ ճանաչո՞ւմ գտնել»:

«Կը թուի, թէ Ճոն Հըրթի ուռած աչքերը կը պարունակեն ամբողջ կեանքի մը ընթացքին զսպուած արտասուքներ, եւ երբ վերջաւորութեան կաթիլ մը խոյս կուտայ անոր այտէն վար, Եղոյեանի ժապաւէնը կը գործէ իր միակ սխալը: Պեքէթի ստոյիկ սրամտութիւնն ու գոյութենապաշտ տառապանքը կը կազմեն այնպիսի խառնուրդ մը, որ պէտք է չոր հրամցնել», կը գրէ «Տը Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին քննադատը:

Եղոյեանի ժապաւէնը մաս կը կազմէ Տապլինի մէջ հաստատուած ծրագիրի մը, որուն պատասխանատուները ամէն տարի կը հրաւիրեն հռչակաւոր բեմադիրներ, որպէսզի անոնք ժապաւէնի վերածեն Սամուէլ Պեքէթի թատերգութիւնները՝ յարգելով բնագիրին ամբողջութիւնը, կարելի եղած չափով հաւատարիմ մնալով Պեքէթի բեմադրական ցուցմունքներուն:

ՊԵՔԷԹԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒԵԼՈՒ ԾԻՐԻՆ ՄԷՋ

«Պեքէթ ֆիլմ փրոճէքթ»ը ծրագրած է հովանաւորել 19 կարճ ժապաւէններ, իսկ «Քրէփ'ս Լասթ Թէյփ»ը առաջիններէն է:

Եղոյեան ծրագիրին պատասխանատուներուն առաջին ընտրութիւնը չէր: «Քրէփ'ս Լասթ Թէյփ»ը ժապաւէնի վերածելու համար հրաւիրուած էր այլ բեմադիր մը: Սակայն երբ պատասխանատուները Եղոյեանի հանդիպած էին անցեալ տարի Տապլինի մէջ անոր հրապարակած «Ֆելիշիա'զ Ճըռնի» ժապաւէնին ցուցադրութեան առիթով, անոր առաջարկած էին ժապաւէնի վերածել Պեքէթի գործերէն մէկը: Եղոյեան պնդած էր, թէ կ'ուզէր բեմադրել «Քրէփ'ս Լասթ Թէյփ»ը եւ ուրիշ ոչինչ: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը հրաւիրեալ բեմադիրը հրաժարած էր, եւ Եղոյեան ստացած էր իր ուզածը:

Եղոյեան միայն երեք օր ունէր թատերգութիւնը ժապաւէնի վերածելու համար: Ան պարտաւոր էր հաւատարիմ մնալ «Պեքէթ ֆիլմ փրոճէքթ»ի օրէնքներուն եւ իրաւունք չունէր փոխելու թատերագիրին բառերը, ոչ ալ տեսարաններ աւելցնելու անոր վրայ: Սակայն փոփոխուող ժամանակներով յատկանշուած ժապաւէններ բեմադրելու իր վարպետութեամբ ան յաջողած էր դիմագրաւել մարտահրաւէրը եւ պատրաստել 55 վայրկեան տեւողութեամբ կարճ ժապաւէն մը:

«Անիկա իմ ժապաւէններուս մէջ միակն է, ուր գործողութիւնը գծային հորիզոնական ընթացքով կը զարգանայ», կը բացատրէ ան:

«Պեքէթ Ֆիլմ Փրոճէքթ»ի կողմէ հրապարակուած այլ ժապաւէններու շարքին են «Նաթ Այ»ը, բեմադրութեամբ Նիլ Ճորտընի: 13 վայրկեան տեւողութեամբ այս ժապաւէնը ցուցադրուեցաւ Նիւ-Եորքի Շարժապատկերի փառատօնին: Ցարդ ժապաւէնի վերածուած են Պեքէթի «Տը Թելըֆըրտ Մըսթըր Ռայֆլի»ի, «Տը Ուինսլօ Պոյ» եւ «Մենսֆիլտ փարք» ժապաւէնները: Տարբեր ժապաւէններու մէջ դեր ստանձնած են Ճերըմի Այըընզ, Տէյվիտ Թիւլիս, Քրիսթին Սքոթ Թոմըս եւ վերջերս մահացած բրիտանացի շէյքսփիրեան դերասան Սըր Ճոն Կիլկուտ:

Պեքէթի ժապաւէններուն շարքին ամբողջացումէն ետք անոնք պիտի պատկերասփռուին Միացեալ-Նահանգներու տարածքին:

Մինչ այդ Եղոյեան հոգեկան բաւարարութիւն կը զգայ հաւատարիմ մնացած ըլլալով Պեքէթի գործին: «Այս թատերգութիւնը շատ բան կ'ըսէր ինծի, ուզեցի ամբողջութեամբ յարգել Պեքէթի նպատակները», կ'ըսէ ան:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

Լուր — լուրեր

ԿԱՐԻՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԵՒ ՍԱԹԵՆԻԿ ՍՄԲԱՏԵԱՆ ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Դաշնակահար Կարին Գէորգեան – Հէլման եւ ջութակահար Սաթենիկ Սմբատեան – Պոննամի կը նուագեն Փարիզի շուէտական եկեղեցիին(*) մէջ Նոյեմբեր 5, Կիրակի, ժամը 17-ին: Երկու արուեստագէտներն ալ Հայաստանէն են, ներկայիս կ'ապրին առաջինը՝ Սթոքհոլմ, երկրորդը՝ Փարիզ: Օրուան յայտագիրը կազմուած է շուէտացի, ֆրանսացի եւ հայ երգահաններու գործերով:

(*) 9, rue Médéric, Paris 17e

յաղթանակներ տանելու մեր դիմաց ցցուած պատնէշներու ու փորձութիւններու վրայ: Ամէն օր եւ ամէն վայրկեան: Ապրիլ՝ կը նշանակէ պայքարիլ: Եւ պայքարիլ՝ կը նշանակէ յաղթանակել կամ պարտուիլ: Զմախնա՛նք: Ամէն յաղթանակ կենսական կարեւորութիւն չունի, ինչպէս որ ամէն պարտութիւն ալ մահացու չէ: Բայց մեր առօրեան անպայման լեցուն է փոքրիկ յաղթանակներով կամ պարտութիւններով: Կ'անդրադառնա՞նք, կամ չե՞նք անդրադառնար, կարեւոր չէ: Միայն թէ անպայման օրը գիշեր. կ'ընենք անցնելով այդ փոքրիկ յաղթանակներուն ու պարտութիւններուն մէջէն: Յաղթանակները բան մը կ'աւելցնեն մեր անտուկին մէջ, պարտութիւնները բան մը կը պակսեցնեն անկէ: Բայց ամէն գիշեր անկողին մտնելն իսկ, կամ ամէն առաւօտ անկողինէն դուրս գալն իսկ ինքնին յաղթանակ մըն է: Կամ յաղթանակ մը պէտք է նկատուի մեր կողմէ: Որովհետեւ այդ կերպով է որ կը հասկնանք մեր կեանքին արժէքը, այդ կերպով է որ կը հասկնանք իւրաքանչիւր յաղթանակին արժէքը՝ մեծ կամ պզտիկ:

Ռ. Հ.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

Ի.

Զարուհիին ականջն ի վար կախուելով, որուն վրայ իր աղջկանը ու մօրը խօսած էր արդէն՝ զայն ներկայացնելով իբր աղքատ աղջիկ մը, իբր հերոսուհի մը, որուն ան համակրութիւն ու գութ կը տածէր, ըսաւ.

–Ես գիտեմ, գո՛ւն ազնիւ սիրեցիր ինծի...

Կ'երթար Սուրեանին ուսին կը զարնէր, խորամանկ կերպով մը աչքը քթթելով ու Անժէլին ակնարկելով.

– Քու գործդ ալ կարգին է, խայտառա՛կ:

– Ծօ՛, Մարկո՛ս... հոս եկո՛ւր ... սա գեղերը մէջտեղէն բոլորն ալ տա՛ր, չտեսնե՛մ:

Քանի մը օր սակայն վախէն դուրս չելաւ, կրկնանկումի մը վախէն:

Թուղթ խաղաց Զարուհիին հետ, խօսեցաւ, խնդաց, երգեց, խմեց իր յարութենէն, ուրախութենէն խանդավառուած ու ինքզինքը բոլորովին տուած իր յարութեան խօլ ուրախութեան:

– Կեցցէ՛ ուրախութիւն, կեցցէ՛ կեանք, - կ'ըսէր:

Երրորդ օրը դուրս ելաւ ու գնաց Լուիբի պարտէզը:

– Է՛ ... Մարտի՛կ էֆէնտի, անցած ըլլայ, անցած ըլլայ, հրամմեցէք...

Գլուխներ բարձրացան, ձեռքեր կը կարկառէին, աթոռներ կը հրամցուէին:

– Հանգիստ ըրէ՛ք, տղաքներս, հանգիստ ըրէ՛ք, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա: Համակրութեան այս ցոյցերէն յուզուած, յաղթական ուրախութեամբ մը լեցուած, կարսոնը կանչեց ու առատ ապսպրանքներ ըրաւ:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Պատմուած դէպքերէն ամիսներ վերջը Աղեքսանդրիոյ սրճարանի մը մէկ անկիւնը, երկու հոգի դէմ դէմի նստեր, կը խօսակցէին: Պատին առջեւ քանափէին վրայ նստողը չափահաս, գիրուկ մարդ մըն էր, շուկացիի երեւոյթով ու դէմքով, մեծականջ, մեծաքիթ ու մեծաբեխ: Նարկիլէին ծխափողը պինդ բռնած, հեշտախանդ լեցուն ներշնչութեամբ կը քաշէր, գինով նայուածք մը երկարելով ծուխի առապէսքներուն ետեւէն, որոնք օդին մէջ կը մոլորուէին ծոյլ ու տարտամ թափառումներով: Երիտասարդ մը, նիհար ու բարձրահասակ, նստեր էր դէմը, լրագրի մը վրայ հակած խոշոր գլուխը, ուր սեւ ու խիտ մօրուք մը, անյարդար ու խառնաթել, վարդապետական կամ վանական խոժոռ պատառ մը կը հագցնէր առոյգ ու գունագեղ դէմքին, ածխացած յօնքերուն տակ կայծկլտող վառվռուն աչքերով:

Ծխողը յանկարծ անհամբեր ձանձրոյթի սրտնեղ շարժում մը լպռտեց ազատ ձեռքովը:

– Է, ճանըմ, ձգէ՛ սա լրագիրը պէ՛, երկու զոյգ խօսք ընենք, մարդ Աստուծոյ... – ըսաւ շուկացիներու այնքան յատկանշական շեշտովն ու ձայնովը, ուր ուժեղ կոկորդի խղոտ ու պարարտ թաւալումներ կան, թաւ, թուխ ու լայն եւելէջներ, որոնք, դիտողին համար, կը համապատասխանեն այդ մարդոց նըստուածքին, սանկ երկու ոտքերը շեղ բացուած ու տարածուած ու մէկ թեւը անոնցմէ մէկուն վրայ հանգչած, անհոգ ու ինքնվստահ ուժի լքումով մը:

– Հիմա, հիմա, – փութաց ըսել միւսը, – սա երկու տողն ալ կարդամ...

Մարդը նեղացած ծամածռումով մը դէմքը աջէն ձախ կիսաշրջեց ու սկսաւ արագ-արագ ծխել, կարծես համբերութեան չունչ առնելու համար: Քանի մը վայրկեան ետքը, երիտասարդը թերթը ծալեց, մէկ կողմ դրաւ ու աջ բազուկը մարմարին կռթնցնելով.

– Է, Գրիգո՛ր աղա, ըսէ՛, նայինք խօսէ՛, մտիկ կ'ընեմ կոր...

– Ի՞նչ խօսիմ, կարդացողը ես չեմ գուն ես...

Երիտասարդը լռեց, մտքին մէջ ըսելիք բան մը փնտռելու ձեւով:

– Հա՛, – ըրաւ յանկարծ, զուարթ անակնկալի մը հանդիպող մէկու մը պէս, – գտա՛յ, քեզի բան մը կարդամ տէ, մտիկ ըրէ, շատ խնդաս պիտի...

(Շար. 99)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թադէոս Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին հանգուցեալ բոլոր հիմնադիր բարերարներու ու սատարողներու յիշատակին

Երգեցողութիւնները կը կատարուին յաւելեալ հրաւիրուած երգչուհիի կողմէ :

Ի գիտութիւն բարերարներու գերդաստանի անդամներուն եւ շրջանի հայութեան :

Հոգեճաշ կը տրուի արարողութեան աւարտին, Տիկնանց Միութեան կողմէ :

27, Traverse de l'Eglise
Campagne Perrier — 13015 Marseille

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը՝
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տիրուհի Սերենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Նորա Տէր – Յակոբեանէ, Հոկտեմբեր 7-ի տեղի ունեցած իր երեկոյթին առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԿԱՅԾ
Ն. Ս. ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱԿՈՒՄԲԻ ԳՆՄԱՆ
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Միսաք Սարգիսեան 500 փրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան 10.000 Ֆր., Տիկին Վ. Գաբիկեան 100 փրանք, Տիկին Ա. Հայթայեան 50 անգլիական ոսկի, Տէր եւ Տիկին Զէմպըրլէյն 60 անգլ. ոսկի, Տէր եւ Տիկին Ուայթ 200 անգլ. ոսկի, Տիկին Է. Սիմոլաք 50 անգլ. ոսկի, Պր. Ս. Շամլըեան 250 անգլ. ոսկի, Տէր եւ Տիկին Գօճայեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Զիֆթճեան 50-ական անգլ. ոսկի, Տէր եւ Տիկին Վ. Քէչիչեան 10 անգլ. ոսկի, Տիկին Ա. Մանուկեան 200 անգլ. ոսկի, Պր. Վ. Գասէմճեան 20 անգլ. ոսկի, Տէր եւ Տիկին Ն. Թորիկեան 600 անգլ. ոսկի, Տիկին Հ. Դանէլեան 300 անգլ. ոսկի, Տէր եւ Տիկին Ս. Գասապեան 100 անգլիական ոսկի, Տիկին Ա. Մահտէսեան 50 անգլիական ոսկի :

(Շար.)

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville «Sossé Mayrig» présente

LE

BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Issahakian»
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

—Entrée libre—

ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական ծաղի (այսինքն «պէօրէկ»ի) երեկոյթին, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, երեկոյեան ժամը 8.30-էն սկսեալ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը :

Ձեզ կը սպասեն տնական համեղ եւ տեսակաւոր «պէօրէկ»ներ :

Գեղարուեստական յայտագիր «ՍՊԻՏԱԿ» նուագախումբի կողմէ

Մուտքը 80 փրանք է :

Ձեր տեղերը ապահովեցէք, հեռաձայնելով՝

04 78 49 42 97
կամ՝
04 78 49 19 44

թիւին :

La Section «SEVAN» de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens
de France
accueille jusqu'au 30 Octobre
deux représentantes de la
Croix de Secours (HOKH) de Goris

A cette occasion, et pour vous permettre de faire connaissance et de vous informer sur les actions de la vie associative en Arménie,

la section «SEVAN»
organise
UN REPAS
le Vendredi 27 Octobre à partir de 20h
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne
9, rue du Cirque

P.A.F. : 80 F. — Prière de réserver **avant le 25 octobre en téléphonant au : 04 74 85 29 75**
ou
au **04 74 53 43 80** (14h-18h).

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

THEATRE A ALFORTVILLE

«LE PROCES DE TEHLIRIAN!»

Drame en 2 actes

d'après une pièce de
PERDJ ZEITOUNTZIAN

Adaptation et mise en scène
de NAREG DOURIAN

Vendredi 27 Octobre à 20h45

Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville

«...Un procès qui est resté dans l'histoire, non pas comme celui de Soghomon Tehlirian, mais bien comme celui de Talaat Pacha. Berlin, le 15 mars 1921...»

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2/3
ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Reservez votre week-end
du 2/3 DECEMBRE
pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE
de
«CHENE»

au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 10 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 10 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

UGAB - PARIS - IDF

Concert exceptionnel

le vendredi 27 octobre à 21 h

Né à Erévan il y a 39 ans, **EDOUARD ZORIKIAN** est l'un des plus grands poètes, auteurs-compositeurs de sa génération. Il a déjà plus de 200 chansons à son actif, et est le compositeur du **premier opéra rock arménien.**

Sa musique est tout à la fois sensible, audacieuse et forte. L'originalité de ses textes en font un poète authentique, qui ne laisse pas indifférent.

Dès 1988, il a entamé une série de concerts dans le monde, se produisant notamment en Tchécoslovaquie, en France, au Canada, en Allemagne, etc. De passage à Paris, il nous a fait le plaisir d'accepter notre invitation, pour une représentation exceptionnelle.

Venez nombreux à ce concert unique, qui vous fera vivre au cœur de l'Arménie d'aujourd'hui, dans une ambiance café-théâtre !

Concert organisé par le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB au Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro Courcelles)

Prix d'entrée : Membres 40 F
Non-membres 70 F

Attention : Compte tenu du caractère exceptionnel de ce concert et du nombre de places limité, nous vous recommandons de réserver dès aujourd'hui en appelant au : **01 45 20 03 18** ou en adressant un e-mail à l'adresse suivante : ugabfr@aol.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou 01 46 58 03 17 le soir.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE
et
LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
organisent tous les mercredis, de 10h à 15h
depuis le 4 Octobre

- Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
- Préparation au Baccalauréat;
- Cours de danses arméniennes;
- Cours de chants arméniens,
- Eveil: dessin, peinture, photo, travaux manuels.
- Possibilité garderie jeunes enfants. Le repas est servi aux participants.

— P.A.F. pour le repas —

Pour tous renseignements, s'adresser auprès des sections de la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture :
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.023 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.023

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍ այլեւս տէրն է Քոթ տ'Իվուարի եւ ինքզինք նախագահ հռչակեց Հոկտեմբեր 25-ին, մինչ կը թուի թէ զինուորական ճունթային պետը՝ զօր. Կէի երկրէն հեռացած է: Ամէն պարագայի մէջ, զինուորականներն ու ոստիկանները որոնք միացան նոր նախագահին, միւսին հետքը չեն գտած: Նախապէս արդէն ընտանիքին փախուստը կազմակերպած էր դէպի Պենին: Լօրան Կպակպօ յայտարարած է, որ պիտի աշխատի Իվուարի ամբողջ ժողովուրդին համերաշխութիւնը վերահաստատել, թէեւ արդէն իսկ իր ընտրութիւնը խնդրոյ առարկայ է: Նախկին վարչապետ Ցելիքս Հուֆուէթ – Պուանիի նկատել կու տայ որ ընտրութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը միայն 35% եղած է: Կպակպօ, 55 տարեկան, որ պետն է Իվուարեան Հայրենասիրական Ճակատին (ընկերվարական) երեսուն տարի է որ կը ձգտի իշխանութեան: Պատմութեան նախկին դասատու է եւ միշտ վայելած է Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան զօրակցութիւնը:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Մտխրալա լերան վրայ, Պաթումի մօտ, Հոկտեմբեր 25-ին ջախջախուած է ռուսական բանակի զինուորական Իլիուշին օդանաւ մը որ Մոսկուա – Պաթում գիծը կ'ապահովէր, բայց զինուորական չէր փոխադրեր: Ճամբորդները, որոնց մէջ ութ մանուկներ եւ անձնակազմը, 82 հոգի զոհ գացած են, ոչ մէկ վերապրող կայ, յայտարարած է Ներքին նախարարութեան ոստիկանական բաժանմունքի բանբերը: Կը թուի որ մշուշը եղած է արկածին պատճառը:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արաբները, շուրջ 3 միլիոն, հաւանաբար Պուշի ի նպաստ քուէարկեն, որովհետեւ, ըստ իրենց, Ալ Կոր շատ նպաստաւոր դիրք բռնած է Իսրայէլի հանդէպ: Այս 3 միլիոնին 63%-ը ԱՄՆ ծնած է, գլխաւորաբար լիբանանցի են (քրիստոնեայ թէ մահմետական), պաղեստինցի, սուրիացի, յորդանանցի, իրաքցի եւ եմէնիթ: Համախմբուած են մասնաւորաբար Լոս – Անճըլըս, Տիթրոյթ, Նիւ – Եորք:

ԹԻՖԼԻՍ – ԲԱՔՈՒ հանրակառք մը Բաքուէն 100 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ չորս զինեալներու յարձակումին ենթարկուած է. անոնք ծեծած են փարորդ եւ արժէքաւոր իրեր, դրամ, առձեռն հեռաձայններ խլած ճամբորդներէն, ապա փախուստի դիմած:

ԹԻՊԷՐԻ յաջողած էր ծայրէ ծայր լեցնել (2500 հոգի) Միւթիւալիթէի մեծ սրահը, Հոկտեմբեր 25-ին: ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-էն վտարուած քաղաքապետը կը յայտարարէ «Կուսակցութիւնս Փարիզն է»: Ամբոխավար ոճ մը գործածելով եւ կապելով Տը Կօլի ծանօթ խօսքը, Թիպէրի յայտարարած է. - «Թիպէրի՝ նուաստացած, Թիպէրի նախատուած, բայց Թիպէրի՝ ազատագրուած»: Իր ելոյթին մէջ, յարձակած է ոչ միայն ընկերվարական թեկնածուին, այլեւ մանաւանդ Սեկէնի վրայ: Արուեստի աշխարհէն իրեն զօրավիգ են Ժան Տըռայի, Սիմոնն Վալէր, Ժերար Ուռի, եւ այլն, եւայլն:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ եւ անոր քարտուղարին՝ Ռ. Հիւի դէմ բացուած դատավարութիւնը կրնայ կէս ճամբան մնալ, իրաւական թերիի մը պատճառով: Պաշտպան փաստաբանները առարկած են, որ ատեանին նախագահուհին արդէն մաս կազմած է Իւռպա դատին (1992) ուր խնդրոյ առարկայ էր նոյն հարցը, ինչ որ բացայայտ բռնաբարումն է պաշտպանութեան իրաւունքներուն:

ՊՈՒՏԻՆԻ Փարիզ ժամանումէն (Կիրակի, Հոկտեմբեր 29), առաջ «Ֆիկառօ» երկար հարցազրոյց մը հրատարակած է Ռուսաստանի նախագահին հետ Հոկտ. 26-ի իր թիւին մէջ: Պուտին, անդրադառնալով իր երկրին գրաւելիք տեղին՝ աշխարհի մէջ, ապահովութիւն կու տայ որ «Ռուսաստան փոխուած է եւ փոխած է արտաքին իր քաղաքականութեան սկզբունքները, այլեւս չի փորձեր իր կամքը պարտադրել իր երկրէն դուրս»: Մերձաւոր-Արեւելքի կացութիւնը շատ վտանգաւոր կը նկատէ, նոր լուծում չկայ, կ'ըսէ, հարկ է գործադրել ՄԱԿ-ի քուէարկած բանաձեւերը: Լրագրողը հարց կու տայ մաֆիայի մասին, ըսելով՝ «Կարելի՞ է ժողովրդավարութիւնը արմատաւորել եւ Պետութիւնը արդիականացնել առանց նախ բնաջնջելու մաֆիան», ու Պուտին կը պատասխանէ. «Իտալացիները կ'ըսէին Ռուսերէն առաջ, թէ մաֆիան անմահ է: Հակառակն է, բայց, Մուսոլինիի փաշիստ Պետութիւնն է որ լաւագոյն արդիւնքները ձեռք ձգեց մաֆիային դէմ իր պայքարին մէջ, մինչ ժողովրդավար Ամերիկան կը գինակցէր մաֆիային հետ, Սիկիլիոյ իր ցամաքահանումը յաջողցնելու եւ ֆաշիստներուն յաղթելու համար: Ուրեմն, ձեր հարցումին մէջ եղած հաստատումը անպայման չի համապատասխաներ իրականութեան»: Ինչ կը վերաբերի հաւատացեալ ըլլալու իր հանգամանքին, որ հակասական չէ՞ նախկին լրտեսի մը համար, Պուտին կ'ըսէ. «կեանքը հակասութիւններով կերտուած է, եթէ հակասութիւն չըլլայ, մահ է»:

ՊԱՐԵՆՑ ծովուն խորը թաղուած ռուսական Կուրսկ սուզանաւին զոհերու դիակները սկսան հանուիլ Հոկտեմբեր 25-ին, բայց, աննպաստ օդը պատճառ եղաւ որ գործողութիւնը ընդհատուի: Արկածը պատահած էր Օգոստոս 12-ին եւ զոհ գացած էին 118 նաւաստիները: Առայժմ միայն 3 դիակ յայտնաբերուած է:

ԵՄԷՆԻ նախագահը Ալի Ապտալլահ Սալեհ յայտարարած է արաբական հեռատեսիլէն, որ ամերիկեան զրահանաւուն դէմ գործուած ոճրափորձը (Ատենի բացը, Հոկտեմբեր 12-ին) Եգիպտացիի մը գործն է, ըստ կատարուած հետաքննութեան: Չորս հոգի եւս ձերբակալուած են, երեք Եմէնիթ եւ մէկ Սոմալցի կին մը:

ԿԱԶԸ 13% յաւելում պիտի կրէ Ֆրանսայի մէջ, Նոյեմբեր 1-էն: Կը բացատրուի որպէս հետեւանք քարիւղի գիներու յաւելումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 25 / 26)

ՆԱԽԿԻՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԸ ՄԵՂՐԻԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 25-ին լրագրողներու հետ հանդիպում ունենալով նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեան ըսած է թէ պարտքը համարած է յայտարարութիւն մը ընել Մեղրիի հարցին մասին. «այն ժամանակ երբ ստեղծւում էր «Ազգ. միաբանութիւն» դաշինքը, կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներին տեղեակ էր պահել Մեղրիի հարցի մասին» բացատրած է, ապա պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն: Անդրադառնալով իր պաշտօնանկութեան, Ա. Սարգսեան ըսած է թէ տարակարծութիւն կար իր եւ նախագահին միջեւ:

Նոյն օրը, վարչապետ Ա. Մարգարեան Ազգային Ժողովին մէջ լրագրողներու հետ խօսելով Մեղրիի փոխանակման առաջարկին մասին, ըսած է թէ Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ այս տարուան հանդիպումին անոնց ներկայացուցած է այդ աընչութեամբ կառավարութեան եւ Հանրապետական կուսակցութեան կեցուածքը. այն թէ անընդունելի է նոյնիսկ նման հարցի քննարկումը:

⁂

«ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ» ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգութեան տարելիցին առթիւ Հոկտեմբեր 25-ին Երեւանի մէջ բացուած է «Լրագրողները ահաբեկչութեան եւ բռնութեան դէմ» միջազգային երկօրեայ համաժողովը: Մասնակիցներուն յղուած ուղերձին մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ հակամարդկային դաժանութիւնը արդարանալի չէ եւ չի կրնար բացատրուիլ ոչ գաղափարական, ոչ կրօնական շարժառիթով: Ան ազգերու, երկիրներու եւ անհատներու պարտքը նկատած է ամենայն խստութեամբ դատապարտել ահաբեկչութիւնն ու բռնութիւնը: Համաժողովին մասնակցած են Ռուսաստանէն, Հիւսիսային Իռլանտայէն, Տաճիկստանէն, Կիրգիզստանէն, Վրաստանէն լրագրողներ:

⁂

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է Հոկտ. 27-ը հռչակել Խորհրդարանին դէմ 1999 Հոկտ. 27-ի ահաբեկչութեան նահատակներու յիշատակի օր: Օրը կ'ըլլայ աշխատանքային: Որոշուած է նաեւ որ ամէն տարի յիշատակի օրուան նշումի ծրագիր մը մշակուի:

⁂

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՆԵՐԳՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա. Ղուկասեան Հոկտ. 24-ին ընդունած է Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի նախագահ, «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեանի ընկերակցութեամբ Արցախ ժամանած ամերիկահայ բարերար Հրայր եւ Աննա Յովնանեանը եւ քանի մը այլ անձեր: Հիւրերուն խնդրանքով ԼՂՀ նախագահը անդրադարձած է երկրին տնտեսութեան զարգացման ուղղութեամբ վերջերս ձեռնարկուած քայլերուն: Ան վեր առած է մանաւանդ ներդրումներու կարեւորութիւնը, նշելով որ վերջին շրջանին լուրջ փոփոխութիւններ արձանագրուած են: Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Ռուսաստանի վարչապետը Մ. Կասեանով եռօրեայ այց մը կատարած է Անգարա, յատկապէս ուժանիւթի մարզին մէջ կարեւոր զարգացում արձանագրելով: Գլխաւոր ծրագիրները կը վերաբերին ելեկտրականութեան եւ կազի մատակարարումին: Առկէ զատ, ռուս վարչապետին այցը նոր մեկնակէտ մը կը նկատուի երկու երկիրներուն բարեդրացնութեան եւ գործակցութեան յարաբերութիւններուն: Նախագահ Պուտին իր վարչապետին հետ դրական պատասխանած է Թուրքիոյ նախագահ Սէզէրի Նիւ – Եորքի իրենց հանդիպումին Անգարա այցելելու հրաւէրին:

Թուրքիա ռուսական կազին կարեւոր գնորդ մը պիտի ըլլայ եթէ հարկաւոր ենթակառոյցները աւարտին. ծրագրուած է Սեւ ծովու յատակէն խողովակաշար մը կառուցանել ու կազը անով փոխադրել Թուրքիա: Թրքական կողմը կը նախատեսէ մինչեւ 2001-ի աշնան աւարտել իր բաժինը:

Ինչ կը վերաբերի ելեկտրականութեան, Կասեանով առաջարկած է որ Անգարա իրենմէ աւելի մեծ քանակութեամբ հոսանք գնէ. սակայն, ինչպէս բացատրած է Ուժանիւթի Թուրք նախարարը, կարգադրելի հարցեր կան այդ մարզին մէջ. Ռուսաստանէն ներկայիս ամսական 40 միլիոն քիլովաթ / ժամ հոսանք կ'առնուի, հակառակ որ Թուրքիա կրնայ մինչեւ 100 միլիոնի բարձրացնել այդ քանակութիւնը: Խնդիրը այն է որ ռուսական կողմը հարկաւոր ելեկտրալարերը չունի այդ փոխանցումին համար: Ներկայիս ռուսական ելեկտրականութիւնը Վրաստանի ճամբով Թուրքիա կը հասնի. Կասեանով առաջարկած է 40 միլիոն քիլովաթ / ժամ ալ Հայաստանի վրայով առնել; սակայն, Թուրք նախարարը ըսած է թէ ատիկա քաղաքական հարց մըն է եւ թէ չի կրնար անմիջապէս պատասխանել, առանց կառավարութեան որոշումին:

Թրքական շրջանակներու կողմէ նիւթ կ'ըլլան նաեւ ուժանիւթի նման կենսական մարզի մը մէջ կարեւոր չափով Ռուսաստանէն կախում ունենալուն կարելի անպատեհութիւններն ալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(26 Octobre)

AZNAVOUR

DU GRAND ART

Հոկտ. 26-ի մեր տեսած առաւօտեան օրաթերթերէն միայն Ֆիկառօն էր որ լայն արձագանգ կու տար Ազնաւուրի փառաւոր համերգին, վերոնշեալ խորագրով, ուր արդէն ամփոփուած են բոլոր որակումները: Ժան-Լիւք Վախհաուզըն ածական չի գտներ իր հիացումը արտայայտելու համար: Ազնաւուր հոս է, կը գրէ, «իր վերջին համերգաշարին համար», ինչպէս կ'ըսէ, այսինքն երաժշտական իր վերջին մարաթոնին Փալէ տէ Գոնկրէի այս ընդարձակ սրահին մէջ, որ տարիներու երկայնքին ընդունած է իր հազարաւոր համակիրները: «Այս սեւազգեստ, փոքրակազմ մեծ մարդուն համար այդ երեւումը "աւարտ" մը չի նշեր, այլ արուեստի ճամբուն վրայ ուրիշ հանգրուան մը ուր հարցը կը վերաբերի իր ժամանակին ու ելոյթներուն յարմարագոյն ձեւով ծրագրաւորումին»: Դրուատալից տողերու մէջ քննադատը կը նկա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅԸ ԻՆՁՈ՛Ի ՆԵՐԴՐՈՒՄԷ ԿԸ ԽՈՒՍԱՓԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հետզհետէ սկսած է աւելի ուշադրութիւն գրաւել երեւոյթը որ Հայաստանի պաշտօնական դէմքերը երկրին տնտեսական ծանրակշիռ կացութեան մէջ որոշ բաժին մը կը փորձեն վերագրել Սփիւռքին: Այդ փորձը կ'ըլլայ յաճախ ոչ ուղղակի ձեւով, մասնակցութեան, գործակցութեան հրաւէրի տարազ հագած: Այնպէս կը թուի թէ Երեւանի մեծ կամ փոքր դիրքերու տէրերը համկցած են Սփիւռքը, առանց այլ եւ այլի փողոցի մը անկիւնէն գումարներ հաւաքող նկատելու սխալը. ու անցած են աւելի ընդունելի (գոնէ բակլըրունքով) մարտավարութեան մը: Փոխանակ «պետականութիւն կառուցանել»ու գործին համար Սփիւռքի միջոցները Հայաստանի ծառայեցնելու երբեմն նոյնիսկ չատ չոր, կոպիտ հրահանգին, «կը հրաւիրեն» ներդրումներու: Բուածը այն է որ նուիրատուութեան, բարեսիրութեան, կամ օգնութեան շրջանը աւարտած պէտք է նկատել ու աւելի իրապաշտ, աւելի հիմնաւոր, աւելի մնայուն հիմերու վրայ դնել տնտեսական կապը: Այս ձեւով արտայայտութիւն գտած կեցուածքին մէջ, Երեւան քաջատեղեակ է չուրջ տասնամեայ իր ընթացքին պատճառած յուսախաբութեան, վհատութեան, անհաւատութեան. իսկ Սփիւռքի մէջ 1990-ական տարիներու խանդավառութիւնը, հպարտութիւնը, լայն չափով, արդէն պատմութեան անցած է:

Երկկողմանի այս փորձառութեան վրայ ճիշդ է որ նոր էջ մը կրնար բանալ մասնակցութեան, այսինքն՝ ներդրում ընելու հրաւէրը: Ինչպէս կը սիրեն ըսել հոն, «փոխշահաւէտ» գործակցութիւնը կրնար թէ՛ փոքր զարկ մը տալ երկրին տնտեսական ծանօթ վիճակին, թէ՛ վերահաստատել փոխադարձ կապը: Ատոր համար պայման էր սակայն փաստը տալ թէ անկախութեան առաջին շրջանի Երեւանի անհեռատես ու վնասակար քաղաքականութիւնը լքուած է ընդմիշտ: Սակայն, մինչ ներդրումի հրաւէրները կը կրկնուին, այդ փաստը կ'ուշանայ ու կ'ուշանայ: Եթէ ոչ Սփիւռքի Հայուն, գոնէ անոր ներդրումի ախորժակին ու ներդրած գումարներուն նկատմամբ լուրջ վերաբերումի ոչ մէկ փաստ կուտայ գործնական առօրեան: Մինչդեռ, հող չէ թէ հեռուէն, հայրենիք ծաղկեցնելու, հոն քարի մը վրայ քար մը դնելու տրամադրութիւնը դիւրութեամբ անհետացող բան չէ Սփիւռքի Հայուն մօտ:

Այդ տրամադրութիւնը երկու կողմին համար ալ կայուն «դրամագլուխ»ի վերածելու կը բաւէր քիչ մը անկեղծութիւն ու մտահոգութիւններու որոշ շրջանակ մը: Երկուքին ալ բացակայութիւնը այսօր ստեղծած է յուսախաբներու նոր խումբ մը որմէ անդամներու կարելի է դիւրութեամբ հանդիպիլ հոս կամ հոն, որոնք յաճախ ցաւով, երբեմն նաեւ ցասումով կը պատմեն ներդնողի իրենց ձախորդ փորձառութեան մասին. ձախողած, ոբովհետեւ թէ՛ որպէս գործընկեր ընտրուածը յայտնուած կ'ըլլայ որպէս դիւրին (չըսելու համար ձրի) չահու հետամուտ, եւ թէ չահագործումի պարագաներուն աւելորդ է օրէնքի պաշտպանութեան վրստահիլ: Երեւոյթին պէտք է անդրադարձած ըլլայ իշխանութեան վերնախաւն ալ որ նախագահ Ռ. Քոչարեան ԱՄՆ վերջին ճամբորդութեան հայկական գործի շրջանակներու հետ իր հանդիպումներուն երբ ներդրումի հրաւէր ուղղած էր, չէր մոռցած նաեւ երաշխաւորելու օրէնքի, պետութեան ապահովութիւնը, որպէս վստահութեան ազդակ:

Նիւթին հետաքրքրութեան տէր անձերու համար վստահաբար կարեւոր է գիտնալ թէ ամերիկահայ գործի շրջանակները ի՛նչ ընկալում ցոյց տուին նախագահին հրաւէրին ու յանկարծ՝ երաշխիքներուն: Այդ հրաւէրն ալ, երաշխիքներն ալ բաւական դժուարութիւն կ'ունենան, վստահաբար, թիրախին հասնելու եւ ակնկալուած արդիւնքը տալու համար, եթէ նոյն այդ շրջանակներէն դէմքեր աւելի կը գտնեն կարդալու «Ազգ»ի Հոկտեմբեր 12-ի թիւին մէջ Վարուժան Կուզիկեանի էջը:

Վ. Կուզիկեան նախագահն է «Արտասահմանեան ներդնողներու համագումար»ին: Ստորագրած այդ էջով ներդրումներու գլուխէն դժուար հաւատալի պատում մը կը ներկայացնէ, չօշափելի օրինակով մը խնդրականացնելով ներդրումի հրաւէրներուն եւ ապահովութեան երաշխիքներուն անկեղծութիւնը: Եւ պատումին մէջ ամէնէն ծանրակշիռ պարագան այն է որ խնդրականացումը կը տարածուի նաեւ դատական իշխանութեան ալ վրայ: Ալբածը արդարօրէն իրաւունք կու տայ Վ. Կուզիկեանին ըսելու թէ արդարադատութեան ոլորտին մէջ ալ կամայականութիւնները անպատիժ կը չարունակուին եւ անոնց թիւը կը բազմանայ. «հեռու չէ այն օրը, երբ դատական խախտումների հարցերը կը տեղափոխուեն արդէն Եւրոդատարան»:

Վ. Կուզիկեանի նախագահած համագումարը 1998 Հոկտեմբեր 1-ին տարուան մը պայմանագիր մը կնքէ Տնտեսիրաւագիտական Հիմնարկին հետ որ կը կրէ Գ. Գրիգորեան բարերարին անունը: Ըստ պայմանագրին, Հիմնարկը իր չէնքէն 200 քառ. մեթր տարածք մը կը տրամադրէ անվճար, Արտասահմանեան ներդնողներու համագումարին: Սակայն, 6 ամիս ետք, 1999 Մարտ 25-ին Հիմնարկը կը գրէ Համագումարին «ճախօրօք խնդրում ենք չնեղանալ եւ ազատել ձեր զբաղեցրած տարածքը»: Համագումարը մտածելով որ թերեւս Հիմնարկը տեղը ձրի տալուն զղջացած է, եւ քանի որ արդէն իրենք ալ տեղափոխուելու եւ հաստատուելու ծախքեր ըրած են, ուստի նրպատակայարմար չէ նախատեսուած պայմանաժամէն առաջ նոր փոխադրութիւն յանձն առնել, կ'որոշէ վարձակալական պայմանագիր մը պատրաստել ու փոխադարձ համաձայնութեան պարագային ստորագրել. այսինքն, գոնէ մնացեալ 6 ամիսը վարձք վճարել, նախապէս անվճար տրամադրուած տարածքին համար: Հիմնարկը չի համաձայնիր նման կարգադրութեան ու կը դիմէ ճնշումի միջոցներու. ոստիկանութիւն կը ղրկէ, պահանջելով վարձք վճարել: Ոստիկանները տեսնելով անվճար տրամադրուած վայրին պայմանագիրը, կը համոզուին ու կը մեկնին. այսուհանդերձ, Վ. Կուզիկեան արդէն այսքանին մէջ կը մատնանշէ օրէնքը ոտնահարելու փաստը: Ո՞ւր տեսնըւած է որ ոստիկանութիւնը առանց դատական որոշումի միջամուխ ըլլայ քաղաքացիներու իրաւական յարաբերութիւններուն:

Հիմնարկը, այս անգամ, վարձակալութեան մասին Համագումարին առաջարկած նախագիծը ունենալով կ'որոշէ զայն չահագործել որպէս վերջնական փաստաթուղթ, Համագումարէն գումարներ չորթելու համար: Այդ նպատակով ալ, բընականաբար, անխուսափելի կեղծիքներ ու անտրամաբանական զուգորդումներ կ'ըլլան. նախ այնպէս կը ձեւակերպուի որ Հոկտեմբեր 1-ին այդ «պայմանագիր»ը ստորագրուած է, որպէսզի այդ թըւականէն սկսեալ վարձք պահանջել կարելի ըլլայ: Զեղծողները կը մոռնան որ նոյն թուականին Հիմնարկին եւ Համագումարին միջեւ նոյն տարածքին «անվճար» տրամադրութեան պայմանագիր ստորագրուած է: Հիմնարկին տեսուչը նաեւ կը կեղծէ թուականը. Համագումարին առաջարկած նախագիծին մէջ գըրուած է թէ պայմանագիրը մէկ տարուան տեւողութեամբ է, կը սկսի կիրարկուիլ ստորագրուած թուականէն եւ կը տեւէ մինչեւ...: Այդ բաց տեղը տեսուչը կ'աւելցնէ 1999 Ապրիլ 4 թուականը, առանց ուշադրութիւն ընելու որ Հոկտեմբեր 1-էն ատիկա վեց ամիս միայն կ'ընէ: Անոնցմէ աւելի հիմնական է այն պարագան որ դատարան կը ներկայացուի փաստաթուղթ մը որ որեւէ գործարքի համար վաւերական չի կրնար նկատուիլ, քանի որ կողմերէն միայն մէկուն ստորագրութիւնը կը կրէ:

Զգալով, կ'երեւի, թափած ջանքերուն անտրամաբանական ու տկար բնոյթը, Հիմնարկը կը փորձէ կողմնակի հանգամանքներ ալ չահագործել. Համագումարին կողմէ պատահարար եղած 500 տոլարի յատկացումի մը ստացագիրը կը ներկայացուի որպէս իբրեւ թէ վճարուած վարձքի փաստ: Ու ամէնէն ապչեցնողը այն է որ դատարանին նախագահը՝ Ժորա Վարդանեան, հակառակ այսքան յեղյեղուկ տուեալներու, վճիռ կ'արձակէ Համագումարէն 3.700 տոլարի համարժէք գումար բռնագանձելու: Վ. Կուզիկեան արդար ընդվզումով չարադրելով դէպքերու չարանը, կ'աւելցնէ թէ խնդիրը տարուած է տնտեսական գործով վերաքննիչ դատարան ուրկէ կ'ակնկալուի «արդար վերաբերմունք»:

Ան կ'անդրադառնայ երեւոյթին բարոյա-քաղաքական կողմին ալ. նոյն այդ օրերուն է որ նախագահ Ռ. Քոչարեան ԱՄՆ-ու մէջ սփիւռքահայ գործի մարդոց վերոյիչեալ երաշխիքները կու տայ, քաջալերելու համար որ Հայաստան ներդրում ընեն, առանց անդրադառնալու որ իր ջանքերուն հակասող փաստ կու տայ իրականութիւնը երբ 3.700 տոլար բռնագանձելու նպատակով դատական հետապնդումի առարկայ կ'ըլլայ Սփիւռքի 158 գործի մարդիկ խմբած մարմինը որ միայն վերջին երկու ամսուան մէջ 2 միլիոն 700 հազար տոլարի ներդրում ըրած է Հայաստանի մէջ:

Վ. Կուզիկեանի որակումով «իշխանութեան դեգրադացիա եւ ճգնաժամ» կոչուածը քանի մը օր ետք զուգահեռ մը ունեցած է «Առաւօտ»ին մէջ. այս անգամ վայրը Արցախն է: Բուածը այն է որ ամերիկահայ տիկին մը դպրոցի մը վերանորոգումին համար մօտ 250 հազար տոլար նուիրած է, համապատասխան պայմանագիր ալ կնքելով պատկան իշխանութեան հետ: Միջոց մը ետք, ինչպէս կը գրէ յիչեալ թերթը՝ «գումարն ընդունելուց ու ծախսելուց յետոյ» այդ տիկնոջ կը յայտնեն թէ անոր համաձայնութիւնը եղած է նախորդ վարչապետին օրով եւ իրենք չեն կրնար վարժարանին անունը փոխել ու զայն կոչել նուիրատուին զաւկին անունով, ինչպէս նախատեսուած է պայմանագրին մէջ: Կը յայտնեն նաեւ թէ դպրոցին ջեռուցումի համակարգը նորոգելու համար 25 հազար տոլար հարկաւոր է: Տեղեկատուութիւնը կը չարունակուի ընդվզեցնող մէկ-երկու այլ մանրամասնութեամբ:

Այլեւս ակներեւ է որ Սփիւռքի մարդուն գրպանին ուղղուած հետաքրքրութեան քով առոր տարրական յարգանքն իսկ չունեցող պաշտօնատարներու դասակարգ մը կայ, որուն գլխաւոր յատկանիշն է կարճատեսութիւնը: Զարմանալին այն է սակայն որ ընդհանուր չահուն գիտակցութեամբ այդ դէմքերը գղաստութեան հրաւիրողներու ձայնը չի լսուիր: Անպայման կան անոնք, բայց դժուար է բացատրել իրենց լռութիւնը: Խանգարիչ նկատուելէ՞ կը վախնան արդեօք, թէ հայաստանեան իրականութիւնը մեզի անծանօթ խորհուրդներ ունի տակաւին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՔՐ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸՆ ԵՏՔ

ՇԱՅՊԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՄԻՐԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՅԵՆԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան աւելի քան երկդարեան ժամանակաշրջանին, իր հեղինակութեամբ ու պատմական դերակատարութեամբ մեծ դեր ունեցաւ Պաքր ցեղախումբը եւ յատկապէս անոր ցեղապետական գլխաւոր ուժը՝ Շայպանի հատուածը: Անոնք արաբական բանակներու յառաջապահ ուժը եղան առաջին արշաւանքներէն սկսեալ եւ յարաբերաբար կարճ ժամանակի ընթացքին արաբացուցին Վերին Միջագետքը, Ամիդը (որ այնուհետեւ իրենց անունով Տիար Պաքր կոչուեցաւ) եւ Հայաստանի տարբեր շրջաններ:

Շայպանիներու տոհմը Հայաստանի եւ յարակից երկրամասերու արաբական ամիրայական ամէնէն հզօր տուներէն էր, եւ երկար ժամանակ անոր պետերը Հայաստանի, ինչպէս նաեւ խալիֆայութեան այլ երկրամասերու կառավարիչներ եղան: Անոնք ժամանակի ընթացքին այնքան զօրացան, որ յաճախ խալիֆայութեան մըրցակից ուժ դարձան:

Հետաքրքրական է նշել մանաւանդ, որ Պաքրերը յետագային երբ իբրեւ ցեղախումբ կորսնցուցին իրենց միութիւնը, անոնցմէ տարբեր խմբաւորումներ կազմաւորուեցան, տարբեր ցեղախումբեր երեւան ելան, կամ անոնցմէ որոշ խմբաւորումներ տարբեր խմբաւորումներու միացան եւ նոր ցեղախումբեր կազմեցին, որոնք մինչեւ հիմա պահած են իրենց գոյութիւնը:

ՊԱՔՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պաքրերը արաբական ամէնէն հին ցեղախումբերէն են, եւ անոնց ցեղապետները՝ Շայպանիները Միջագետքի հզօր եւ ամէնէն ազդեցիկ չէյխերէն էին: Անոնցմէ Մուսաննա իպն Հարիսա իսլամութեան առաջին տարիներուն մեծ դեր ունեցաւ Միջագետքի մէջ արաբական բանակներու յաղթանակին եւ իսլամութեան տարածման մէջ:

Պաքրերը, որոնք տեւաբար կռուի եւ մրցակցութեան մէջ էին իրենց դրացի ցեղախումբերուն հետ եւ տեւաբար ապստամբութիւններ կը կատարէին, արաբական արշաւանքներու այդ ժամանակ, աւելի բերրի հողեր, նոր արօտավայրեր ու կենսատարածքներ ու նստակեաց բնակիչներ նուաճելու նպատակով, իրենց գերդաստաններով, անասուններով ու հարստութեամբ բարձրացան դէպի հիւսիս՝ Վերին Միջագետք եւ Ամիդ քաղաքին ու յարակից շրջաններուն մէջ բնակութիւն հաստատեցին, նուաճեցին բերրի հողեր, արօտավայրեր եւ շրջանին բնակիչները, որոնք առաւելաբար քրիստոնեայ ասորիներ էին: Այնուհետեւ Ամիդ իրենց անունով Տիար Պաքր կոչուեցաւ:

Տիար Պաքր Օմայեաններու խալիֆայութեան կազմէն ներս առանձին կուսակալութիւն դարձաւ, որ իրեն յարակից կուսակալութիւններէն կը զանազանուէր իր մեծութեամբ ու ներկայացուցած քաղաքական, տնտեսական ու զինուորական ուժով եւ միաժամանակ ամէնէն աւելի սերտ կապերով կապուած էր Հայաստանի:

Պաքրեր մտան նաեւ Հայաստանի սահմաններէն ներս, տարածուեցան Աղձնիքի եւ այլ շրջաններու մէջ՝ իրենց ուժը տարածելով հարաւային Հայաստանէն մինչեւ Տովք լիճի շրջանը:

Յիշենք, որ նոյն ժամանակաշրջանին Հայաստանի մէջ տարածուեցան արաբական զանազան ցեղախումբեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր կենսատարածքները հաստատեց եւ ամիրայութիւններ հիմնեց:

ՇԱՅՊԱՆԻՆԵՐԸ ՎՃՌՈՐՈՇ ՈՒԺ՝ ՕՄԱՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԲԱՍԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Շայպանիները, հարաւային Հայաստանի եւ Վերին Միջագետքի իրենց մօտաւորապէս մէկ դարեան տիրապետութեան ընթացքին արդէն բաւական տարածուած եւ մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգած էին:

Այս ժամանակ, իր հակառակորդները չէզոքացնելէ ետք, 744-ին Օմայեաններու գահին տիրացաւ Մարուան Բ.: Ծընած՝ մօտաւորապէս 684-ին, ան թոռն էր Մարուան Ա. խալիֆային: Ցամառ եւ ուժեղ նկարագիրով՝ ան «հիմար» (էշ) ծածկանունով ճանչցուած էր: Ան տասներկու տարի Արմինիայի կառավարիչ եղած էր, վերակազմած էր «իսլամական» կոչուող բանակը, որուն իւրաքանչիւր զումարտակը առանձին ցեղախումբի մը մարտիկներէն կազմուած էր եւ ենթակայ էր կարող ու կեդրոնացեալ հրամանատարական մարմինի մը. այս բանակը մեծ դեր ունեցած էր Արմինիայի եւ ընդհանուր առմամբ ամբողջ խալիֆայութեան մէջ ցեղախմբային ուժերու զօրացման:

Գահ բարձրանալէն ետք Մարուան Բ. առաջին հերթին իրեն վերամիացուց Սուրիոյ ցմրոստ շրջանները եւ ցեղախումբերը, բայց անմիջապէս ետք սկսաւ դիմագրաւել Աբասեան տան խռովութիւնները, որոնք 747-ին կատաղի բնոյթ առացան:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒՄ

Սթեֆան Օտուէն – Ռուզոյի եւ Անէթ Պեքէրի «14 – 18, վերագտնել պատերազմը» (*) հատորին մէջ, մեծ էջեր կան նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան:

Հեղինակները, սկիզբէն, կը ճշդեն որ Հայոց ջարդը, զոր շատ նշանակալից յետահայեաց ժամանակագրութեամբ, ցեղասպանութիւն կ'որակեն, պատերազմական ոճիրներու, պատերազմի ընթացքին ոճիրներու գագաթնակէտը կը ներկայացնէ Առաջին աշխարհամարտի ատեն: Ու յաջորդական էջերուն մէջ, կը տրրւին մանրամասնութիւնները, հիմք ունենալով համապատասխան հատորներու աղբիւրները Հայոց ցեղասպանութեան մասին:

(*) «14-18 retrouver la Guerre», Stéphane Audoin-Rouzeau,, Anette Becker, Ed. Gallimard.

կրասեանները (ծանօթ՝ Մուհամմատ Խարզարբէի Հօրեղբայր Աբասի անունով) այդ ժամանակ մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգած էին եւ շատ մը ցեղախումբեր ունէին իրենց կողքին: Անոնց զօրակից էին նաեւ Պարսիկները, Միջագետքի բընակիչները եւ շիիները:

Արեւմահեղ կուսները ծայր առին արեւելքէն՝ Խորասանէն, որոնք կարճ ժամանակի ընթացքին ընդգրկեցին ամբողջ Իրանը, Միջագետքը, եւ ընդհանուր առմամբ ամբողջ խալիֆայութիւնը, որ հակադիր երկու ճակատներու բաժնուեցաւ:

Այս ժամանակ Շայպանիներուն ղեկավարը եւ Պաքրերուն ընդհանուր ցեղապետը Մաան իպն Զայիտան էր, որ հարաւային Հայաստանի մէջ կեդրոնացած՝ իր ցեղախմբային ուժերով Օմայեաններու կողքին պայքարի դաշտ իջաւ եւ մեծ հարուած հասցուց Աբասեաններուն:

Կուիները սաստկացան 748–ին. ամբողջ երկիրը ահաւոր քաոսի ու անիշխանութեան մատնուած էր եւ խալիֆայութիւնը ամբողջովին կորսնցուցած էր իր հակակշիռը:

Այս իրավիճակին մէջ հայ նախարարները ուզեցին թօթափել արաբական լուծը եւ ապստամբել Գրիգոր Մամիկոնեանի գլխաւորութեամբ, յոյս ունենալով որ Բիւզանդիոն պիտի օգնէր իրենց: Բայց Հայոց իշխան եւ պատրիկ Աշոտ Բագրատունի եւ նախարարներուն մէկ մասը բաժնուեցաւ Գրիգոր Մամիկոնեանէն եւ յօժարակամ միացաւ արաբներուն որուն պատճառով ապստամբութիւն տեղի չունեցաւ:

Այդ օրերուն Հայաստանի մէջ Օմայեաններուն զօրակից ամէնէն կարեւոր ուժը Շայպանիներն էին. կատաղի կռիւները արդէն հասած էին Հայաստանի հարաւային սահմաններուն, եւ երկու կողմերն ալ կը պատրաստուէին վճռական ճակատամարտին՝ հակառակորդ կողմին տալու համար վճռական հարուածը: Պատերազմական այս վիճակին մէջ Շայպանիներուն տան դիրքը վճռորոշ նշանակութիւն ունէր, որ ուժերու հաւասարակշռութիւնը կրնար փոխել ի նպաստ մէկուն կամ միւսին:

Թշնամի երկու բանակները 750–ին հանդիպեցան Մեծ Զաբ գետի ափերուն. Օմայեանները իրենց կողքին ունէին արդէն իսկ իրերայաջորդ հարուածներէն ետք քայքայուած ու տկարացած բանակ մը եւ տարբեր ցեղախումբերու ուժեր, որոնց գլխաւորներէն էին Պաքրերը: Աբասեաններուն զօրքը բաղկացած էր Միջագետքի արաբ շիիներէն եւ ընդհանուր առմամբ Միջագետքի ցեղախումբերէն եւ Պարսիկներէ: Մեծ Զաբ գետի ափերուն մղուած արիւնահեղ այս ճակատամարտին Օմայեաններու բանակը հիմնովին ջախջախուեցաւ եւ ցիր ու ցան եղաւ: Մարուան Բ. յաջողեցաւ փախուստ տալ եւ Եգիպտոս գնաց, ուր հասան Աբասեանները եւ նոյն օրերուն՝ 750–ին սպաննեցին զայն:

Աբասեաններ արիւնալի հաշուեյարդար տեսան. Օմայեաններու տան բոլոր անդամները սուրի քաշուեցան. ազատեցաւ միայն Աբտիւլ Ռահման, որ փախաւ հարաւային Սպանիա՝ Անտալուսիա եւ հոն 756–ին առանձին խալիֆայութիւն հիմնեց, Քորտովան ունենալով իբրեւ կեդրոն:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի հանդիսութիւններու շրջագիծին մէջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոս Լոս – Անճըլըս ժամանած է Հոկտեմբեր 18–ին: Նոյն օրը, երեկոյեան, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է ժողովրդային դիմաւորում եւ աջհամբոյր: Կանոնական աղօթքէ ետք ողջոյնի խօսք արտասանեց թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Հայրապետը իր պատգամին մէջ շեշտած է թէ «Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակը ժողովրդային հանդիսութիւններու առիթ ըլլալէ անդին, պէտք է ըլլայ հոգեւոր ու ազգային վերանորոգման, մեր դարաւոր մշակոյթին հետ հաղորդակցութեան ու անոր զարգացման խթանն ու մեկնակէտը»:

Հոկտեմբեր 19–ի առաւօտեան, Արամ Ա. Կաթողիկոս հանդիպում ունեցած է ազգային վարժարաններու աշակերտութեան հետ, Կլէնտէյլի Ֆորէսթ Լօն գերեզմանատան «Խաչելութեան եւ Յարութեան» սրահին մէջ: Աշակերտներ գործադրած են յայտագիր մը, բաղկացած՝ երգերէ, ուղերձէ եւ արտասանութիւններէ: Հայրապետը խօսած է քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքին մասին եւ յորդորած աշակերտները հաւատարիմ մնալու մեր պապերու աւանդին:

Երեկոյեան, Կլէնտէյլի «Ալեքս» Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցած է 1700–ամեակի՝ Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդարանի կազմակերպած պաշտօնական հանդիսութիւնը: Յայտագիրը վարած է Խոժէնի Պետրոսեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են «Լուսաւորիչ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Քէչիչեանի, բանաստեղծ՝ Ժագ Ս. Յակոբեան, երգչուհիներ՝ Արփինէ եւ Էլիզաբէթ Փեհլիվանեան: Բանախօսած է Սարգիս Մահսերեճեան: Յուսկ՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս, արժեւորելէ ետք 301 թըւականը, անդրադառնալով հայութեան եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դիմագրաւած դարաւոր մարտահրաւէրներուն եւ այսօրուան հրամայականներուն, նշած է. «Մեր եկեղեցին այսօր պէտք ունի ներքին հզօրացման, Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ մեր ազգը պէտք ունի վերաքրիստոնէացման եւ այս բոլորը մեզ կը հարկադրեն գործել եւ ոչ թէ խօսիլ»: Ապա, նկատել տալով որ եթէ Հայաստանի մէջ մեծ են աղանդաւորներու ստեղծած վտանգները, Սփիւռքի մէջ ալ մեծ են բարոյական անկումները, ազգային ու մարդկային արժէքներէ հեռացումը, Հայրապետը կոչ ուղղած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ զոյգ Պատրիարքներուն, որ «միասնաբար վերանորոգեն հայկական ու միասնական եկեղեցին»: Իր խօսքի աւարտին Արամ Ա. «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պարգեւատրած է բանաստեղծ Ժագ Ս. Յակոբեանը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԷԿ, ԱՅՍՕՐ ԵՒ ԱՆԿԱՍԿԱ՛Ծ ՎԱՂՆ ԱԼ՝

ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Շ. Ազնաւուրի նոր համերգին առթիւ (Փարիզ, Փալ տէ Գոնկրէ, Հոկտեմբեր 24–էն Դեկտեմբեր 17) ճայնասփիւռ, հեռատեսիլ թէ գրաւոր մամուլ լայն տեղ կուտան անոր՝ որ թիւ մէկն է ֆրանսական երգին աշխարհի մէջ եւ որ 76 տարեկանին կը տիրապետէ բեմին եւ քաջութիւնն ունի ութ շաբաթներու երկայնքին բեմ գրաւելու, երբ իրմէ շատ աւելի երիտասարդներ կը գոհանան 1 – 2 շաբաթ, երբեմն նոյնիսկ քանի մը օրով: Ո՞ւր է իր համբաւին գաղտնիքը: Հաւանաբար հո՛ն, որ ինք չի հիններ: Իր ոչ մէկ երգը ժամանակավրէպ դարձած է, մինչ ինք նոյն եռանդով կրնայ հրապուրել եւ խանդավառել հանդիսականներն ու ունկնդիրները: Նոյն ձեւի, այսինքն ութ շաբաթ տեւող, համերգ պիտի չտայ այլեւս Փարիզի մէջ, այլ գոհանայ աւելի կարճ երեւումներով եւ գաւառ ու արտասահման շրջապտոյտներով:

Միայն անցեալ շաբթու, մեր տեսած ու լսած հարցազրոյցներէն, «Նուվէլ – Օպսէրվաթէօր»էն զատ, յիշենք հետեւեալները. –

«Ֆիկառօ» օրաթերթը Շարաթ – Կիրակի, Հոկտեմբեր 21, 22–ի իր թիւին մէջ նկարին հետ, հրատարակած է հարցազրոյց մը: Ան կը բացատրէ որ ինչո՞ւ իր այս համերգը կը ներկայացուի որպէս «առժամեայ հրաժեշտ»: Կ'ըսէ, այլեւս յոգնութիւնը աւելի շուտ կուգայ, ես ինքզինքս չեմ խնայեր բեմին վրայ, 20 չէ այլ՝ 33 երգ կ'երգեմ: Համերգ մը կուտամ ամէն 3 տարին եւ գալ անգամ 80–ի մօտ կ'ըլլամ: Կ'անդրադառնայ Պաղեստին – Իսրայէլ ճակատումին ու կ'ըսէ. – «Որպէս մարդ, այո՛ կարծիք ունիմ: Կը խորհիմ որ բոլոր պատերազմիկները խենթեր են: Կ'ըսուի թէ կրօնքը ժողովուրդին թոյնն է: Համաձայն չեմ. կրօնքը, աւելի ճիշդ կրօնքները, կրնայ չատ լաւ բան մը ըլլալ, երբ քաղաքականութեան չի խառնուիր եւ հանդուրժողութիւն կը դասաւանդէ: Այդ է զոր ծընողքս ինծի սորվեցուցած է»:

Նոյն թերթը «շաբաթական իր յաւելուածին, այսինքն «Ֆիկառօ – Մակազին»ի մէջ ալ հարցազրոյց մը ունի, ճոխացած երկու նկարով: Հարց կը տրուի թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այսքան բազմատարր հասարակութիւն մը կ'ունենայ ու կը պատասխանէ. – «Այդ է որ զիս կը զուարճացնէ եւ հաճոյք կը պատճառէ: 8 – 9 տարեկանէն կ'երթայ մինչեւ...: Ամէն ոք, հաւանաբար, իր ուզածը կը գտնէ, կրնամ անուշիկ մեծ հայրիկ մը ըլլալ, հայր մը, եղբայր մը կամ ծերուկ ամուսին մը»:

Նոյն շաբթուան, քանի մը օր առաջ, Հոկտեմբեր 17–ին, «Ֆիկառօսքոփ»ն ալ յօդուած մը նուիրած էր Ազնաւուրի:

Լայն անդրադարձ մը ունէր նաեւ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ը թէ թերթին եւ թէ կանացի (Ֆեմինա) յաւելուածին մէջ: Թերթին մէջ, բացի յօդուածէն, արձագանգ մը կար՝ «Մէկ Շառլէն միւսը», այսինքն Շառլ Թրէնէի կարծիքը Ազնաւուրի մասին: Ան կ'ըսէր (Հոկտեմբեր 19) «40 տարի է կը ճանչնամ Ազնաւուրը: Առասպելական շրջան մը, երբ արդէն շատ մեծ տաղանդ ունէր: Հիմա՝ հանճար ունի: Ամբողջական է: Ով որ համաձայն չըլլայ ինծի հետ, անմիջապէս մենամարտի առիթ կուտայ, Շաթօ տը Վէնսէնի առջեւ: Կը յուսամ որ չի պատահիր: Հասարակութիւնը պիտի չուզէր»:

Յաւելուածին մէջ, կրկին հարցազրոյց մը կայ, ուր ան կ'արտայայտուի իր արուեստին, ընտանիքին մասին:

«Լիպերասիոն» ալ (Հոկտեմբեր 24) լայն տեղ տուած է Ազնաւուրի, Ա. էջէն նկարին տակ յայտարարելով՝ «L'Aznavour toujours»: Ներսը, երկու էջերու մէջ լոյս տեսած է հարցազրոյց մը եւ պէտք է նկատել որ Ազնաւուր տասնեակներով հարցազրոյցներու երկայնքին, կը յաջողի նոյն պատասխանները չտալ յաճախ նոյնանման հարցերու, առանց տարբեր բան ըսելու, այլ տարբեր ձեւով ըսելով: Լրագրողին վերջին հարցումն է՝ «Երբեք չէ՞ք վախցած որ ժամանակավրէպ կ'ըլլաք», ու Ազնաւուր կը պատասխանէ.– «Ո՛չ, որովհետեւ միշտ նոյն բանը կ'ընեմ»:

Հոկտեմբեր 22–ի իրիկունը հեռատեսիլի Առաջին կայանէն, Գլէր Շազալ հարցազրոյց մը ունեցաւ Ազնաւուրի հետ, նոյն առաւօտը «Եւրոպա Մէկ» ճայնասփիւռի կայանէն, Ազնաւուր հիւրն էր Տոմինիք Սուշիէի եւ դեռ անշուշտ բազմաթիւ այլ ելոյթներ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Գրպանէն թղթերու խառնաղէզ մը հանեց ու վայրկեանի փնտռտուքէ մը ետքը նամակ մը առաւ մէջէն, բազմաթերթ:

– Ի՞նչ է ատիկա, – հարցուց մարդը:

– Էֆէնտի՛մ, ըրաւ երիտասարդը խընդալով, – ասիկա Փարիզի մէկ բարեկամիս ինծի գրած մէկ նամակն է: Գիտէ՞ս ի՛նչ բանի վրայ է խնդիրը...

– Ինչէ՞ն գիտնամ:

– Սա ո՛ւր է՝ հոս ատեն մը Մարտիկ աղա մը կար, վաճառական եւ դաշնակցականներուն մեծ բարեկամ:

– Մարտիկ աղա՛, – ըրաւ մարդը վարանոտ, յիշողութեան հեռուները պրպըտելու ձեւով:

– Այո՛, Մարտիկ Սրմաքէշեան, հարուստ մարդ մը, որուն քթէն բռներ էր Սուրեան անուն մէկը, ամէն օր սրճարաններուն մէջ կը պոռար, կը հայհոյէր հնչակեաններուն դէմ...

– Հա՛, սա մեր ծանօթ Մարտիկ աղան, հասկցայ, գէր, բարձրահասակ, ժանիքոտ...

– Ճի՛շդ ան... 4–5 ամիս առաջ Փարիզ գնաց Սուրեանին հետ, որուն իր աղջիկը կնութեան տալ կ'ուզէր... իմացանք, որ վերջերս հարսնիքն ալ տեղի ունեցեր է...

– Այո՛, այո՛, ատանկ բան մը իմացայ:

–Հա՛... ես ասկից ամիս մը առաջ այդ բարեկամիս գրեր էի, որ ինծի տեղեկութիւն տայ այդ մարդուն վրայ, ի՞նչ կ'ընէ կոր, ի՞նչ ջուրի վրայ է... աղջիկը, փեսան ի՞նչ կ'ընեն կոր, որովհետեւ, խօսքը մէջերնիս, ես ռոման մը գրելու միտք ունիմ այդ մարդուն վրայ...

– Հէ՞, ռոմա՞ն մի...

– Այո, բայց մարդու չըսե՛ս, հա՛, վերջէն գործս գէշ կ'ըլլայ... Արդ, բարեկամս ալ հետեւեալը գրեր է ինծի, մըտիկ ըրէ՛... այնչափ խրթին գրուած չէ՛, կրնաս հասկնալ, – աւելցուց երիտասարդը քմծիծաղով մը:

«Ուզեր էիր, որ տեղեկութիւններ տամ Մարտիկ էֆէնտի Սրմաքէշեան ըսուածին վրայ, որ Փարիզ եկաւ ասկէց 5–6 ամիս առաջ, իր ընտանիքով ու փեսացուով, հիմա փեսայ: Տեսայ, գիտեցի, ուսումնասիրեցի մարդը ու շատ զըւարճացայ, իբր թէ զաւեշտական էջերու շարք մը կարդացած ըլլայի: Ի՛նչ շարք, արդէն զաւեշտական կենդանի էջերու, պատկերներու, այդ մարդը, բնութեան մէկ սրամիտ վայրկեանին հեղինակուած: Ի՛նչ կենդանի ծաղրանըկար մեծ–մարդու Թարթարէն (այսինքն՝ Տօն Քիշոթ եւ Սանչօ Փանսա), Փուլտոմ, Քալինօ մէկ հոգիի մէջ: Մեծ հաճոյքով կարդացի նամակիդ էջերը, ուր կը ցուցնես, թէ ինչպէս Պոլիս մոլեռանդ թշնամի յեղափոխութեան եւ զայն մեր մէջ ներկայացնողներուն՝ Աղեքսանդրիա հասնելուն պէս, վախի եւ փառասիրութեան մղումներու տակ, ուրիշ գլուխ դաշնակցական կը դառնուի, յեղափոխական կը մկրտուի եւ կը սկսի սրճարանէ սրճարան պտըտցնել իր պոռոտ ու յաղթական սիլուէթը, հնչակեանները ցեխի եւ դաշնակցականները գովասանքի անուշահոտ խունկերուն մէջ թաթխելով, իր պերճախօսութեան հետ քսակն ալ ի սպաս դրած յեղափոխութեան սուրբ գործին, հրապուրուած ապագայ փառքի, չիյտեմ ինչ մերձանկարէ մը, զոր Սուրեան, ըսածիդ նայելով, փայլեցուցեր է անոր միամիտ ու խանդավառ աչքերուն: Բաւական թօհաֆ կերպով յայտնեցուցեր էիր Սուրեանին ու Մարտիկ աղային հակապատկերը, Սուրեանը՝ պաղ, հանդարտ, ջուր կարծես Մարտիկ աղային կրակ խառնուածքին քով՝ ակադեմական իմաստակ լըջութիւն, դասական կանոնաւորութիւն, պաշտօնական հանդիսաւորութիւն՝ տօնավաճառի դերասանի գռեհիկ ու բուռն կոշտութիւններու, դիւցազնազաւեշտական շարժումներու քով, խելք, հաշիւ ու շահ՝ երեւակայութեան, միամիտ հաւատքի, փառասիրութեան քով, ինչպէս յափշտակող ձեռքը բացուած գանձի մը, նուրբ ու չարաճճի դէմք, սեւ լաթեր՝ խնամուած սեղմ կոճկուած զգեստաւորում՝ մեծադանդըղած գլխի, զիլ գոյներով՝ թափթփած հանդերձներու քով»:

– Աս ի՛նչ բաներ կը կարդաս կոր, – ըսաւ Գրիգոր աղա, որուն դէմքը անհասկացողութեան ամէն նշանագրերովը կը կնճռոտէր:

(Շար. 100)

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN

(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)

Renseignement: **01 42 27 12 26** / **01 45 20 03 18**

Participation aux frais : 30 F

ՄԿՆԻԿ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

Մանկավարժական դասախօսութիւններու շարք

«ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2, ժամը 20.30–ին

«Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

SEJOUR DE NOUVEL AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le passage au 21ème siècle à Bellefontaine, dans une ambiance familiale et arménienne.

Séjour du 26 décembre au 2 janvier

Renseignements :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»** de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE

avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

—Entrée libre—

(Շար. Ա. էջէն)

Է սակայն որ երգիչին «չունչը աւելի կարճ է, թէեւ ձայնը փոփոխութիւն չէ կրած, ոչ ալ երգելու ոճը որ յստակ է, տեղին հատումներով»:

Վերջաւորութեան կ'ակնարկէ նաեւ երգիչին անդին արուեստագէտին, գրելով. «Ազնաւուր որ իր երգերուն թէ՛ մեկնարանն է, թէ՛ բեմադիրը, գիտէ միակ բառով, ձայնի միակ ելեւէջով մը մըթնոլորտ մը ետ բերել, լման միջավայր մը ստեղծել, պատկեր մը մաքրագծել, ազատ ծիանքի յանձնել զգացումներ: Պէտք է տեսնել զինքը երբ լուսածիր շրջանակի մը մէջ վալս կը պարէ «Les plaisirs démodés»*ով, խղականութիւն կը միմէ երբ կ'երգէ* «Comme ils disent»*ը. ան իր նկարակալին առջեւ կանգնած նկարիչն է* «La Bohème»*ին, կամ խուսափող սիրոյն հանդէպ զայրոյթ արտայայտողը* «Tu t'laissse aller»*ով:*

Դասական, ակադեմական, բարձր մակարդակի արուեստ է որ երգիչ–դերասանին կողմէ կը բիւրեղանայ այնքան վայելչօրէն եւ բնական կերպով»:

–ՃԱՏՐԱԿ–

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հոկտ. 26–ին, 10 խաղերէ վերջ Գասպարով կը չարունակէր պարտութիւնը, Կրամնիկի թողլով 6 – 4 յաղթանակը:

ԾԱՂԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական ծաղի (այսինքն «պէօրէկ»ի) երեկոյթին, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, երեկոյեան ժամը 8.30–էն սկսեալ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Ձեզ կը սպասեն տնական համեղ եւ տեսակաւոր «պէօրէկ»ներ:

Գեղարուեստական յայտագիր «ՍՊԻՏԱԿ» նուագախումբի կողմէ

Մուտքը 80 ֆրանք է:

Ձեր տեղերը ապահովեցէք, հեռաձայնելով՝

04 78 49 42 97
կամ՝
04 78 49 19 44

թիւին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թադէոս Եկեղեցին Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» Կիրակի, Նոյեմբեր 5–ին հանգուցեալ բոլոր հիմնադիր բարերարներու ու սատարողներու յիշատակին

Երգեցողութիւնները կը կատարուին յատկապէս հրաւիրուած երգչուհիի կողմէ:

Ի գիտութիւն բարերարներու գերդաստանի անդամներուն եւ շրջանի հայութեան:

Հոգեճաշ կը տրուի արարողութեան աւարտին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

27, Traverse de l'Eglise
Campagne Perrier — 13015 Marseille

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը՝

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՅԾ Ն. Ս. ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ԴՆՄԱՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Պր. Յ. Պաճաքեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թորիկեան 250 Ֆր., Միութենական մը 2000 Ֆր., Օր. Ա. եւ Լ. Դանէլեան 1000 Ֆր., Նորվան Արք. Զաքարեան 500 Ֆր., Պր. Կ. Տոլթոյեան 700 Ֆրանք, Պր. Ժ. Նաէյր 100 անգլ. ոսկի, Պր. Դ. Քիւրքճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան 3000 Ֆր., Պր. Կ. Գույումճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պ. Մուշեան 50 գանատական տոլար, Պր. Ն. Խօրտոլեան 145 գանատական տոլար, Պր. Յ. Տէյիրմէնճեան 100 գանատական տոլար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Միրէյ Խազարեանէ 2000 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

THEATRE A ALFORTVILLE

«LE PROCES DE TEHLIRIAN!»

Drame en 2 actes

d'après une pièce de
PERDJ ZEITOUNTZIAN

Adaptation et mise en scène
de NAREG DOURIAN

Vendredi 27 Octobre à 20h45

Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville

«...Un procès qui est resté dans l'histoire, non pas comme celui de Soghomon Tehlirian, mais bien comme celui de Talaat Pacha. Berlin, le 15 mars 1921...»

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

UGAB - PARIS - IDF

Concert exceptionnel

le vendredi 27 octobre à 21 h

Né à Erévan il y a 39 ans, **EDOUARD ZORIKIAN** est l'un des plus grands poètes, auteurs-compositeurs de sa génération. Il a déjà plus de 200 chansons à son actif, et est le compositeur du **premier opéra rock arménien.**

Sa musique est tout à la fois sensible, audacieuse et forte. L'originalité de ses textes en font un poète authentique, qui ne laisse pas indifférent.

Dès 1988, il a entamé une série de concerts dans le monde, se produisant notamment en Tchécoslovaquie, en France, au Canada, en Allemagne, etc. De passage à Paris, il nous a fait le plaisir d'accepter notre invitation, pour une représentation exceptionnelle.

——●——

Venez nombreux à ce concert unique, qui vous fera vivre au cœur de l'Arménie d'aujourd'hui, dans une ambiance café-théâtre !

Concert organisé
par le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB
au Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro Courcelles)

Prix d'entrée : Membres 40 F
Non-membres 70 F

Attention : Compte tenu du caractère exceptionnel de ce concert et du nombre de places limité, nous vous recommandons de réserver dès aujourd'hui en appelant au : **01 45 20 03 18** ou en adressant un e-mail à l'adresse suivante : ugabfr@aol.com

Date à retenir

La Croix Bleue des Arméniens de France Section Marseille-Ville **«Sossé Mayrig»** présente

LE

BALLET NATIONAL D'ARMENIE

Au Palais des Congrès du Parc Chanot à Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.024 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.024

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 26 / 27)

ՀՈԿՏ. 27-Ի ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրին տարելիցին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան ուղերձով մը դիմած է ժողովուրդին: Հոն ըսած է որ ութ ղեկավարներու կեանքը արժած ոճիրը փորձութեան ենթարկեց երկրին կայունութիւնը, սահմանադրական կարգը եւ միջազգային հեղինակութիւնը: Այսուհանդերձ, կարելի եղաւ երկիրը վերադարձնել բնականոն հունի: Նախագահը ուղերձը աւարտած է ըսելով որ զոհերուն յիշատակին լաւագոյն յարգանքը կ'ըլլայ իրականացնել բարգաւաճ Հայաստանի անոնց երազը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՈՒՂԵՐՁԸ

1999 Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչութեան տարելիցին առթիւ Գարեգին Բ. ուղերձով մը ոգեկոչած է ութ զոհերուն յիշատակը: Իսկ Մայր Աթոռ Էջմիածնի մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենայ անոնց համար:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ

Հ.Յ.Դ. «Նիկոլ Աղբալեան» Ուսանողական Միութեան կազմակերպութեամբ բողոքի ցոյց մը տեղի ունեցած է ԱՄՆ դեսպանատան դէմ. ուսանողները պախարակած են ցեղասպանութեան բանաձեւին դէմ նախագահ Գլինթընի միջամտութիւնը: Կազմակերպիչ Միութեան ներկայացուցիչը դեսպանատան մօտ կարդացած է Ներկայացուցիչներու Ժողովի նախագահին ուղղուած հայ երիտասարդութեան նամակը, որ յանձնուած է դեսպան Լեմըլին:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 27-ին պատահածին եւ Մեղրիի փոխանակումի հարցին միջեւ կապի մը մասին Ա. Մանուչարեանի յայտարարութիւնները տարբեր հակազդեցութիւններու տեղի տուած են Ազգային Ժողովի քաղաքական ուժերուն քով: ԱԺՄ-ն համաձայն չէ Հոկտեմբեր 27-ին եւրին Արեւմուտքի յատուկ ծառայութիւնները տեսնելու. «Օրինաց երկիր»էն Ա. Աղաջանեան միայն ըսած է որ այդ թուականէն ի վեր իշխանութիւնը չի յաջողիր յոյս ու հաւատք ներշնչել ժողովուրդին: Համայնավար կուսակցութիւնը Մանուչարեանի վերլուծումը տրամաբանական կը նկատէ, անհեթեթ համարելով վարկածը թէ ոճրագործներուն ետին ոչ ոք կայ: Հ.Յ.Դ.-ն չի բացառեր օտար ուժերու գոյութիւնը, բայց անտրամաբանական կը գտնէ Մեղրին յանձնելու փաստաթուղթի մը գոյութիւնը: «Հայաստան» եւ «Կայունութիւն» խումբերը կարծիք չեն յայտնած:

ԲԱՂԻՐՈՎԻ ՄԱՀԸ

Ատրպէյճանի Համայնավար կուսակցութեան նախկին Ա. քարտուղար Ք. Բաղիրով մեռած է 68 տարեկանին: Ան 1982-էն ղեկավարած է Ատրպէյճանը, այդ պաշտօնին վրայ փոխարինելով Հ. Ալիեւը: Բաղիրով պաշտօնանկ եղած էր 1988-ին, Ղարաբաղի հակամարտութեան սկիզբին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՕՏԱՐ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ ՉԵՆ ԸԼԼԱՐ

Կառավարութեան հրաւէրով օտար ներդրումներու խորհրդատու ծառայութեան ղեկավարը Ֆ. Սատէր Հայաստան գացած ու ելոյթ ունեցած է, Հոկտեմբեր 26-ին, օտար ներդրումներու խոչընդոտները յաղթահարելու նիւթին մասին: Ան ըսած է թէ այդ ներդրումներու բացակայութիւնը հետեւանք է «տանիքներ»ու գոյութեան որ օտար ներդրողին համար անսովոր երեւոյթ է: Ֆ. Սատէր բացատրած է թէ օտար ներդրումի տէրը Հայաստանի մէջ հարկադրուած է հիմնուելու ոչ թէ օրէնքին, այլ «չինովնիկներու հովանաւորութեան վրայ»: Արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի նախարար Կ. Ճշմարիտեանի կարծիքով կացութիւնը բարելաւելու հարցը անյետաձգելի է:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տնօրինութեամբ նշանակուած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին նոր կազմը: Խորհուրդին կը նախագահէ Կաթողիկոսը, իսկ առենապետներն են Երուսաղէմի ու Պոլսոյ պատրիարքները, Թորգոմ Արք. Մանուկեան եւ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան:

Խորհուրդին նոր կազմը հետեւեալն է.

Զաւէն Արք. Չինչինեան, Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Աղան Արք. Պալիոզեան, Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան, Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան, Գիսակ Արք. Մուրադեան, Խաժակ Արք. Պարսամեան, Յովնան Արք. Տէրտէրեան, Եզնիկ Եպիսկ. Պետրոսեան, Սեպուհ Եպիսկ. Չուլջեան, Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան, Փառէն Եպիսկ. Աւետիքեան, ակադ. Վլադիմիր Բարխուդարեան, փրոֆ. Ռաֆայէլ Պապայեան, Ագատ Բոզոյեան եւ Եդուարդ Ժախեան:

Այս կազմով անդրանիկ նիստ կը գումարուի Նոյեմբեր 6 – 7-ին:

ՈՐՊԷՍ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐ ԱՄՆ-ՈՒ ՅՈՐԴՈՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻՆ

«Ուոլ Սթրիթ» թերթը որ ամերիկեան դրամական աշխարհին հեղինակաւոր անունն է, յօդուածով մը շեշտած է Թուրքիոյ կարեւորութիւնը, վերլուծելով ԱՄՆ – Թուրքիա յարաբերութիւնները: Հոն կ'ըսուի թէ հայկական բանաձեւին առնչութեամբ նախագահ Գլինթըն իր տեսակէտը պարտադրեց ի նպաստ Թուրքիոյ, իսկ հիմա ատիկա ընելու կարգը եկած է եւրոպական երկիրներու:

Թերթը նաեւ կը քննադատէ Եւրոպական Միութիւնը ուրմէ Թուրքիա տեւականօրէն դուրս կը պահուի, քանի որ Արեւմուտքի ժողովրդավար երկիրները հետեւողական քաղաքականութեան մը չեն հետեւիր անոր նկատմամբ: Թերթը կը շեշտէ թէ Թուրքիա մահմեդական այն քիչ երկիրներէն է որոնք աշխարհավար կարգեր ունին: Անոր հետ յարաբերութիւնները խզելու պարագային Արեւմուտքը ինք է որ կը տուժէ:

Թուրքիան փաստած նկատելով արեւմտեան երկիրներու մտածելակերպին ու հաւատքը իւրացուցած երկրի յատկանիշը, թերթը հարց կու տայ որ Եւրոպան տակաւին մինչեւ ե՞րբ պիտի կարենայ վարել Թուրքիան դուրս ձգելու քաղաքականութիւնը:

ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ՓՈՂՈՑ

Երեւանի Նալբանդեան փողոցին Հանրապետութիւն եւ Շահումեան հրապարակները միացնող հատուածը Հոկտեմբեր 26-ին կոչուած է Վ. Սարգսեանի անունով. որոշումը տուած է քաղաքապետ Ա. Բաղէեան: Արարողութեան ներկայ գտնուած են վարչապետը, Ազգային Ժողովի նախագահը, երեսփոխաններ, կառավարութեան անդամներ, Վ. Սարգսեանի զինակիցները, մտերիմները:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՍԵՊՈՒՀ ՑՈՎՆԱՆԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

Լիբանանի նոր վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի Հոկտեմբեր 26-ին կազմած է իր կառավարութիւնը բաղկացած 30 անդամներէ, խորհրդակցելէ ետք նախագահ Է. Լահուտի հետ:

Այս երեսուն անդամները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը. – 6 մարոնի, 6 շիի մահմետական, 6 սիւննի մահմետական, չորս յոյն օրթոտոքս, երեք կաթոլիկէ, երեք տիւրզի, մէկ բողոքական եւ մէկ հայ առաքելական: Հայ առաքելական նախարարն է Սեպուհ Յովնանեան, ընտրուած Մեթնի (Պուրճ – Համուտ) ընտրաշրջանէն ուր Հ.Յ.Դ.-ի թեկնածուն էր: Անոր վիճակուած է Երիտասարդութեան եւ Մարզական նախարարութիւնը:

Այս առթիւ Լիբանանի Հ.Յ.Դ. Կ. Կոմիտէն Հոկտեմբեր 26 Թուակիր հաղորդագրութեամբ մը պահանջ ներկայացուցած է որ հայ համայնքը պէտք է ունենայ երկու նախարար, ըստ դաշինքի ընդհանուր թիւին համեմատութեան:

ԻՏԱԼԻԱ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

Հոկտեմբեր 26-ի մեր թիւով հաղորդած էինք թէ նոյն թուականին Իտալիոյ Երեսփոխանական Ժողովը իր օրակարգի հարցերուն կարգին դրած էր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւի քննարկումը: Օրակարգը ծանրաբեռնուած ըլլալով հարցը յետաձգուեցաւ Նոյեմբեր 7-ին եւ պիտի ներկայացուին երկու բանաձեւեր: Մէկը կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման իսկ երկրորդը կ'առաջարկէ Իտալիոյ կառավարութեան նախաձեռնել միջազգային դիւանական ժողովի մը հարցը քննելու համար:

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28-էն Կիրակի Հոկտեմբեր 29 լուսնալիք գիշերը հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ, անցնելու համար ձմրան ժամուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՌԻ կացութիւնը շատ անորոշ էր Հոկտեմբեր 27-ին: Վախ կար քաղաքացիական պատերազմի, քանի առաջին բախումներէն իսկ 85 մեռեալ կար: Կռիւները կրնան նաեւ կրօնական բնոյթ առնել, որովհետեւ երկիրը կրօնքներու խճանկար մըն է: 16 միլիոն բնակիչները կը բաժնուին 3 կրօնական խումբերու. – 40%-ը մահմետական է, 30%-ը՝ քրիստոնեայ եւ 17%-ն ալ ոգեպաշտ: 3 կրօնքէն զատ, 60 ցեղախումբ կայ: Ներկայիս ճակատումը տեղի կ'ունենայ մահմետական Ուաթարայի (որ չընտրուելիր եղած ընտրութիւնը եւ նոր մը կը պահանջէ) եւ քրիստոնեայ նոր նախագահ Կպակպոյի կողմնակիցներուն միջեւ եւ կատաղի է: Կպակպօ կը ջանայ կիրքերը հանդարտեցնել եւ կը շեշտէ որ զիջում չըներ երկու բաներու վրայ՝ Սահմանադրութիւն եւ ընտրութիւն: Մնացեալին շուրջ պատրաստ է բանակցելու: Իսլամը Քոթ տ'Իվուարի հիւսիսային շրջանը հաստատուած է ԺԶ. դարուն եւ մահմետականները արագօրէն բազմացած են: Քրիստոնեաները երկրին կեդրոնը եւ հարաւը հաստատուած են: Ուաթարա հեռացուած էր ընտրութենէն եւ այդ է զոր չընդունիր:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ եւ Ռ. Հիւի դէմ բացուած դատը, կուսակցութեան ֆինանսաւորման մասին ժիֆքոյի միջոցաւ, վերջ գտաւ առանց տեղի ունենալու: Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, դատախազը արդէն մասնակցած էր 1992-ի ԻԽՌՊԱյի դատավարութեան (Ընկերվարական կուսակցութեան ֆինանսաւորումը) եւ ուրեմն, փաստաբանները առարկեցին որ չէր կրնար անկողմնակալ ըլլալ: Աննախընթաց պարագայ մը եւ յայտնի չէ որ ի՞նչ պիտի ըլլայ:

ԱՄՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ յարաբերութիւնները որոնք առիթ մը աւելի սերտացան հայկական բանաձեւին քուէարկութեան տրուած արգելքով, Պաղեստին – Իսրայէլ կնճիռին պատճառով լարուած են: ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Մ. Օլպրայթ նամակով մը դիմած է Թուրք իր պաշտօնակիցին որ գոնէ ձեռնպահ մնայ ՄԱԿ-ի մէջ Իսրայէլը դատապարտող բանաձեւին քուէարկութեան. սակայն, Թուրքիա թեր քուէարկած է բանաձեւին, ինչ որ պատճառ եղած է որ Մ. Օլպրայթ Ի. Ճէմի գրէ թէ «Խորապէս յուսախաբ եղած է» Թուրքիոյ ընթացքէն: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ հրէական լոպին ալ որ հայկական բանաձեւին դէմ գործօն դեր կատարած էր, դժգոհ է Թուրքիոյ կեցուածքէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ՝ Լ. Ժոսփէն պաշտօնապէս արտօնեց 3-րդ օդակայանի մը շինութիւնը փարիզեան շրջանին մէջ եւ սոոր փոխարէն, զոհացում տալու համար կանաչներուն, բոլորովին ջնջեց Կրընոպլէն Սիսթերոն կառուղիի մը շինութեան ծրագիրը:

Ֆ. ՍԵԿԼԸՆ, որ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի պաշտօնական թեկնածուն է Փարիզի քաղաքապետութեան, հանրաժողով մը գումարած էր Հոկտեմբեր 26-ին, Ժիմնազ Շաւլէթի 2000 հոգիի ներկայութեան: Ֆ. Սեկլէն առաւելաբար յարձակեցաւ ընկերվարական իր մրցակիցներուն վրայ՝ Տըլանոյէ եւ Վայան: Աջի տագնապին ակնարկելով յայտարարեց. – «Ամբաստանեալի աթոռին վրայ ենք, որովհետեւ չկրցանք տիրապետել 1993-ի եւ 1995-ի մեր յաղթանակներուն»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԿ սուզանաւին 118 նաւաստիները չեն մեռած անմիջապէս, երբ ան ընկղմած է, ինչպէս ըսուեցաւ պաշտօնապէս: Արդարեւ յայտնաբերուած չորս դիակներէն մէկուն գրպանը կնոջը ուղղուած նամակ մը գտնուած է: Ան կը նկարագրէ կացութիւնը, տալով ժամը՝ 13.15: Կը կարծուի որ արկածը պատահած է ժամը 11.30-ին, երբ իշխանութիւնները կ'ըսէին թէ կապը խզուած է սուզանաւին հետ: Ուրեմն, ոմանք քանի մը ժամ ապրած են, մահուան սպասելով:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ «Պասթա Եա» (կը բաւէ՛) հաւաքականին շնորհուեցաւ Սախարով մրցանակը, որ ամէն տարի կը վարձատրէ մարդկային իրաւանց ի նպաստ գործունէութիւն մը: Պասթա Եա կը գործէ յանուն ժողովրդավարութեան եւ ԷԹԱ-ի բռնութեանց դադարը կը պահանջէ:

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը օրակարգէն վերջին պահուն հանուեցաւ, երկրին բարձրագոյն հեղինակութեան միջամտութեամբ: Թուրքիոյ բարեկամութեան անդաւաճան դիրքէն յայտնուեցաւ Նախագահ Գլինթըն որուն մետասաներորդ ժամու ամէնէն հերոսական արարքն էր, վստահաբար, բանաձեւին արգելակումը: Այդ հերոսութիւնը արտայայտութիւն գտաւ նամակով մը ուր ԱՄՆ–ու Նախագահը կ՚ըսէր Ներկայացուցիչներու ժողովին Նախագահ Տ. Հասթըրթին.

«Սիրելի նախագահ Հասթըրթ,

Կը գրեմ ձեզի, յայտնելու համար խոր մտահոգութիւններս թիւ 596 բանաձեւին մասին որ նիւթ կ՚ընէ արեւելեան Անատոլուի մէջ Օսմանեան կարգերու օրով, 1915–1923 պատահած ողբերգական դէպքերը:

Ամէն Ապրիլ 24–ի ոգեկոչեցի Հայերու յիշատակի օրը որ կը սգայ այդ ժամանակաշրջանին անմեղ Հայերու տեղահանութիւնները ու կոտորածները: Ու ամէն տարի կոչ ուղղեցի բոլոր Ամերիկացիներուն որ յանձնառու ըլլան որպէսզի նման դէպքեր չկրկնուին երբեք:

Այսուհանդերձ, խորապէս վրդոված եմ թիւ 596 բանաձեւին համար որ կրնայ ժխտական հեռահար հետեւանքներ ունենալ ԱՄՆ–ու համար: Մենք, աշխարհի փոթորկած այդ շրջանին մէջ նկատելի շահեր ունինք. կայ Ս. Հիւսէյնի ներկայացուցած սպառնալիքը, Կեդրոնական Ասիոյ եւ Միջին Արեւելքի մէջ խաղաղութեան ու կայունութեան ջանքը, Պալքաններու շրջանին կայունացումը եւ ուժանիւթի նոր աղբիւրներ զարգացնելու գործը: Այս փափուկ ժամանակին մէջ բանաձեւին քննարկումը ոչ միայն ժխտական ազդեցութիւն կ՚ունենայ այս կարգի շահերու վրայ, այլ նաեւ կրնայ խանգարել Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները խթանելու ջանքերը. բան մը որ նպատակն է բանաձեւը հովանաւորողներուն:

Կատարելապէս կը հասկնանք թէ որքան ծանրակշիռ է այս հարցը թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Թուրքիոյ համար: Ի վերջոյ, բութիւնները խթանելու ջանքերը. բան այն անցեալին միասնաբար, երկկողմանի քննութեամբ:

Ամենայն կարեւորութեամբ կը յանձնաբարեմ բանաձեւը օրակարգի չբերել այս անգամ»:

Ցանձնաժողովականը հաւանօրէն չէր կրնար լսելի չըլլալ Տ. Հասթըրթի կողմէ որ գոհացում տուաւ Գլինթընի փափաքին: Սակայն, հազիւ թէ նամակով առաջ քաշուած քաղաքական լրջագոյն դրդապատճառներուն ծանրութենէն բան մը փոխէ տեղւոյն: Թուրք քաղաքական շրջանակներ փոխանակ ուրախանալու այս «յաջողութեան», կը շարունակեն ճնշող բեռան տակ գտնուող հոգեվիճակ ցոյց տալ. պաշտօնական դէմքեր նոյնիսկ կը թելադրեն կանխահաս գոհունակութիւն չցուցաբերել, որովհետեւ «վտանգը» հիմնովին չքացած չէ: Եւ արդէն կը հաղորդուի թէ հետազօտական հիմնարկի մը պատրաստութիւնները կը տեսնուին. ան պիտի պայքարի միջազգային նման հաստատութիւններու դէմ որոնք «հայկական լոպիներու զօրակցութիւնը ունին». այլ խօսքով՝ ընդունած են Հայերու ցեղասպանութեան մը իրողութիւնը ու կ՚աշխատին անոր ճանաչումին ուղղութեամբ: Հիմնարկը նաեւ հրատարակութիւններ պիտի ունենայ, համացանցին վրայ ալ աշխարհին ուշադրութեան յանձնէ Օսմանեան դիւանները: Հայերէնի տեղեակ մասնագէտներ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարեն Հայոց պատմութեան, հաւաքականութեան ու քաղաքականութեան մասին, ինչպէս կը գրէր Հոկտեմբեր 24-ի «Մարմարա»ն: Արդէն նշանակուած է հիմնարկին առաջին ղեկավարն ալ որ նախկին դեսպան մըն է:

Հակառակ այս բոլորին, Թրքական լրատուութիւնները կը յամառին չձուլել պաշտօնական սայլին: Խնդրոյ առարկայ անցեալը լրջօրէն վերաքննելու, հերքումի եւ ուրացումի մաշած պնդումները մէկդի ձգելու տեսակէտներուն բազմացումին քով կան նոյնիսկ դրելու համարձակութիւնը ունեցողներ թէ «Իրականութեան մէջ կորսնցուցինք»:

Այս խորագիրով էջ մը լոյս տեսած է «Ենի պինըլ» *թերթին մէջ ուրկէ արտատպած է Հոկտեմբեր 23–ի* «Սապահ»*ը: Հեղինակը՝ Մէնսուր Աքկիւն շատ հաւատք չունի որ քարոզչական արշաւով, հարցը պատմաբաններու ձգելով, կամ համալսարաններու հետազօտութիւններով կը փակուի, քանի որ ան քաղաքական է: Թուրքիա իրաւական գետնի վրայ որքան ալ իրաւացի ըլլայ, օրակարգի բերուած ամէն մէկ բանաձեւով անգամ մը եւս կը դատապարտուի միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ: ԱՄՆ–ու վերջին զարգացումներով Թուրքիան յաղթական նկատելու տեսակէտին դէմ է ան, քանի որ կ՚ըսէ.* – «Աշխարհին ցոյց տուինք թէ կայսրութեան շրջանի յանցանքներուն պատասխանատուութիւնը կը ստանձնենք»: ... «ԱՄՆ-ու ղեկավարութիւնը զօրակից եղաւ մեզի, ոչ թէ որովհետեւ իրաւացի էինք, այլ որովհետեւ աշխարհագրական մեր դիրքը կարեւոր էր» *կ՚ըսէ ան, թերահաւատութիւն յայտնելով դիւաններու բացումին, հարցը պատմաբաններու յանձնելու տեսակէտներուն մասին ալ: Ինչ կը վերաբերի դիւաններուն, անոնց ամէնէն բացերը անգամ ունին ծածուկ պահուած փաստաթուղթեր, իսկ պատմաբանները – Թուրքերը – ոչինչ կրնայ երաշխաւորել որ նեցուկ պիտի ըլլան պաշտօնական թեզերուն: Կ՚աւելցնէ.* – «Թրքական համալսարաններու մեծ մասը նիւթին հետազօտութեան համար ոչինչ կրնայ տրամադրել, իսկ 500 միլիոն լիրա (6000 փրանք) աշխատավարձի տէր դասախօսներէ որոնք ատկէ տան վարձք, զաւակներու ուսում կը վճարեն ու նոյն ատեն կը ճաշեն ալ, ոչինչ կարելի է յուսալ»:

Թուրքիա չի կրնար փաստել թէ իրաւացի է, միշտ կայսրութեան քայքայումի շրջանի դաղթերը եւ մարդկային կորուստները առաջ քաշելով. չի կրնար պատմութեան բեռան տակ ճզմուելէ փրկուիլ, իր կարծիքով: Ամբողջ ողբերգութեան պատասխանատու կը նկատէ շրջանի մեծ պետութիւնները եւ անոնց ղեկավարները, սակայն, կ՚ըսէ. – «Անոնց այդ պատասխանատուութիւնը չի կրնար արդարացնել որ 1915–ին մենք անպատասխանատու գտնուած ըլլանք»:

Իր համոզումով Թուրքիոյ համար հարցը կրնայ թաղուիլ եթէ Հայաստանի նկատմամբ մերձեցումի քաղաքականութիւն մը տարուի ու Հայաստան – Թուրքիա սահմանագիծին վրայ երկու կողմին ալ գոհերուն համար յուշարձան մը դրուի: Այս կարգի «լուծում», ճիշդ է որ համապատասխան չէ յօդուածին տուն տուող միտքերուն մակարդակին: Սակայն, կարդացողը արդէն այն տպաւորութիւնը կ՚ունենայ որ Մ. Աքկիւն խուսափած է իր իսկ պնդումներուն տրամաբանական եզրակացութենէն թէ Թուրքիա պատմութեան այս ծանր բեռէն կրնայ փրկուիլ, ի վերջոյ, ստանձնելով իր անցեալը. փայլուն էջերուն հետ սեւ, ամօթալի դրուագներով ալ: Թերեւս զինք զլացած է այս կարգի նշումի տէր մտաւորականներու, մամուլի մարդոց վիճակած վերաբերումը, ինչպէս՝ նորագոյն օրինակը Մարդկային իրաւունքներու միութեան նախկին նախագահ Ա. Պիրտալի որուն դէմ հետաքննութիւն բացած է Պետական Ապահովութեան Ատեանը որովհետեւ ան ըսած է թէ Թուրքիա գործած ցեղասպանութեան համար պարտի ներողութիւն խնդրել Հայերէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՅՍԻ ՅԱՒԵՐ
(1944 – 1960 շրջանին «*Ակօս*»ի մէջ լոյս տեսած գրութիւններ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

«Մաշթոց» Մատենաշար թիւ 5
Փարիզ – Անթիլիաս 2000

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏՐ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՇԱՅՊԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՄԻՐԱՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՑԵՆԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՇԱՅՊԱՆԻՆԵՐԸ՝ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՑԵՆԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օմայեաններու պարտութենէն ու ոչնչացումէն ետք իշխանութեան տիրացան Աբասեան տան երկու եղբայրները՝ Ապուլ Աբաս եւ Ապու Ճաաֆար Մանսուր: Գահը անցաւ Ապուլ Աբասի, որ ծանօթ էր Սաֆֆահ (արիւնարբու) տիտղոսով: Իսկ Ապու Ճաաֆար Մանսուր ղրկուեցաւ Հայաստան՝ իբրեւ կառավարիչ. ան ճանչցուած էր իր անօրինակ ագահութեամբ եւ ստացած Ապու Տանկի (դրամի հայր) կամ Ապատուլ Տանկի (դրամի ստրուկ) անուանումը:

Ապու Ճաաֆար Մանսուրի կառավարչութեան շրջանին ծանրագոյն տուրքերը եւ բռնութիւնները կարճ ժամանակի ընթացքին ծայրայեղ չքաւորութեան մատնեցին հայ ժողովուրդը. Ապու Ճաաֆար Հայաստանէն անցաւ խալիֆայութեան միւս երկիրները եւ ամէնուրեք ծանրացուց տուրքերը:

Հպատակ ժողովուրդներու դիմադրած այս անտանելի կացութեան մէջ Շայպանիները, իբրեւ Օմայեաններու դաշնակիցներ, չէզոքացուած էին, իսկ անոնց ցեղապետ Մաան իպն Զայիտա կորսնցուցած էր իր բոլոր իրաւունքները:

Ապուլ Աբաս Սաֆֆահ չորս տարի գահակալեց եւ մահացաւ 754–ին. անոր յաջորդեց եղբայրը՝ Ապու Ճաաֆար Մանսուր:

Աբասեաններու Պաղտատի արքունիքին մէջ այս ժամանակ մեծ հեղինակութեան տիրացան Պարսիկները: Խալիֆան վստահութիւն չունէր արաբ ցեղախումբերուն վրայ եւ Մանսուր առաջին անգամ ըլլալով հաստատեց վարձկան զինուորութեան դրութիւնը. այդ վարձկանները ընտրուեցան Կեդրոնական Ասիոյ Թրքական Թափառաշրջիկ ցեղախումբերէն, որոնք նշանաւոր էին իբրեւ քաջ կռուողներ:

Երկրի ամբողջ տարածքին անտանելի համեմատութիւն ստացած հարկահաւաքութիւնը եւ անմարդկային բռնութիւնները պատճառ դարձան տարերային խռովութիւններու՝ տարբեր վայրերու մէջ. ծայր առին կռիւներ: Այս կռիւներէն մէկուն ընթացքին Շայպանիներու պետ Մաան իպն Զայիտա փրկեց Մանսուր խալիֆային կեանքը եւ իբրեւ վարձատրութիւն վերատիրացաւ իր բոլոր իրաւունքներուն. այսպիսով վերահաստատուեցաւ անոնց ցեղապետական հզօր իշխանութիւնը՝ Հարաւային Հայաստանի եւ Վերին Միջագետքի վրայ:

Կրկին անգամ խալիֆայութեան իշխող դասակարգին մէջ մտնելով եւ շրջանային ցեղախմբային հիմնական ուժը մնալով՝ Պաքրերը եւ անոնց ամիրայական Շայպանի տունը բախտորոշ դեր սկսան խաղալ Հայաստանի եւ ամբողջ խալիֆայութեան քաղաքական կեանքին մէջ: Մաան իպն Զայիտա մկիզը Եմէնի կառավարիչ նշանակուեցաւ. պաշտօն մը, զոր յետագային վարեց զաւակը՝ Զայիտա:

Ժամանակ մը ետք խալիֆայութեան եւ ցեղախումբերուն հարստահարութիւններն ու խժդժութիւնները անտանելի վիճակ ստեղծեցին Հայաստանի մէջ, ուր 773–ին, Մամիկոնեան տան գլխաւորութեամբ ծայր առաւ ապստամբական շարժում մը. ապստամբներ յարձակեցան հարկահաւաքներուն վրայ եւ գրաւեցին անոնց հաւաքած աւարն ու դրամները: Կռիւները 775–ին մեծ տարողութիւն ըստացան. Հայոց փոքրաթիւ բանակը կոտորուեցաւ Բագրեւանդ գաւառին մէջ, Արձնի գիւղին մօտ. պատերազմի դաշտին վրայ ինկաւ նաեւ Հայոց սպարապետ Սմբատ Բագրատունի:

Նոյն տարին՝ 775–ին մահացաւ Մանսուր խալիֆան. անոր յաջորդեցին Մահտի (775 – 785), իսկ Մահտիի յաջորդեց Հատի (785 – 786). այս ժամանակաշրջանին Շայպանիներու ղեկավարներն էին՝ Զայիտա իպն Մաան եւ անոր զարմիկը՝ Եզիտ իպն Մազիատ:

ԵԶԻՏ ԻՊՆ ՄԱԶԻԱՏ ՇԱՅՊԱՆԻ՝ ԱՐՄԻՆԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ

Հատի խալիֆան սպաննուեցաւ 786–ին, տասնըչորս ամիս գահակալելէ ետք. անոր յաջորդեց եղբայրը՝ Հարուն Ռաշիտ, որ գահ բարձրացաւ 786 Սեպտեմբեր 14–ին: Ան արաբական պատմութեան եւ «Հազար ու մէկ գիշերներ»*ու դրականութեան մէջ հռչակուած է իբրեւ պերճութեան, ընդհանրապէս շռայլ եւ արդարադատութեան մարմնացում: Ան նախապէս, 780 – 782–ին, Բիւզանդական կայսրութեան դէմ արաբական արշաւանքին ժամանակ արաբական բանակի գլխաւոր հրամանատարը եղած էր եւ մեծ հարուած հասցուցած էր բիւզանդական բանակին, նուաճած էր ամբողջ Փոքր Ասիան եւ հասած մինչեւ Վոսփորի ափերը, Կոստանդնուպոլսոյ դիմաց: Ան նաեւ տարբեր ժամանակներու Թունուզի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Արմինիայի եւ Ատրպատականի կառավարիչ եղած էր: Ան ժառանգեց հզօր կայսրութիւն մը, որ կը տարածուէր Միջերկրականի արեւմտեան ափերէն մինչեւ Հնդկաստան: Իր օրով Պաղտատ արաբական գիտութեան, գրականութեան ու մշակոյթի մեծ կեդրոն դարձաւ:*

Հարուն Ռաշիտ նուաճուած երկիրներու ժողովուրդները տեւաբար հնազանդութեան մէջ պահելու համար անհրաժեշտ կը նկատէր ամէնուրեք արաբ տարրը զօրացնել: Բայց նուաճուած երկիրներուն մէջէն ամէնէն աւելի Հայաստանն էր, ուր տեղացի ժողովուրդը մեծամասնութիւն կազմելու կողքին, քրիստոնեայ էր եւ բարձր մշակոյթ, ազնուական տուներ ու բանակ ունէր: Այս պատճառով ալ ան ամէն գնով աշխատեցաւ առաջին հերթին Հայաստանը ամբողջականօրէն նուաճել եւ վերաբնակեցնել Արաբներով:

Այս նպատակի իրականացման համար Հարուն Ռաշիտ կարիքը ունէր Շայպանիներուն՝ իբրեւ Հայաստանի եւ յարակից երկրամասերու արաբական ամէնէն հզօր ցեղախմբային ուժերէն, եւ այս պատճառով ալ անոնց պետերէն Եզիտ իպն Մազիատը 787–ին Արմինիայի կառավարիչ նշանակեց:

Եզիտ իպն Մազիատ առաջին հերթին մեծապէս ծանրացուց հարկերը, այն աստիճան, որ անոնք պաշտօնական կողոպուտի բնոյթ ստացան. իրեն եղած բոլոր խնդրանքներն ու աղաչանքները՝ թեթեւցնելու կամ մեղմելու տուրքերը, ապարդիւն անցան. ան նոյնիսկ կողոպտեց վանքերու եւ եկեղեցիներու սպասները: Ան միաժամանակ մեծ թիւով Արաբներ վերաբնակեցուց Հայաստանի մէջ, ուր անոնք որոշ շրջաններու մէջ մեծամասնութիւն դարձան: Եզիտ իպն Մազիատ միայն մէկ տարի Արմինիայի կառավարիչի պաշտօնը վարեց, բայց այդ մէկ տարին բաւարար եղաւ երկրին ցեղագրական պատկերը փոխելու իմաստով:

Այս ժամանակ Շայպանի տոհմէն այլ էմիր մը՝ Ուալիտ իպն Թարիֆ Շայպանի Մծբինի շրջանին մէջ մեծ բանակ մը պատրաստեց եւ ապստամբեցաւ խալիֆային դէմ՝ մեծ կորուստներ պատճառելով խալիֆայի բանակին. այս պայմաններուն տակ Եզիտ իպն Մազիատ Արմինիայի կառավարչութենէն արձակուելով ղրկուեցաւ Մծբին՝ իր ցեղակիցներուն ապստամբութիւնը ճնշելու: Եզիտ կատաղի կռիւներէ ետք յաջողեցաւ զսպել Ուալիտի ապստամբութիւնը եւ սպաննել զայն:

Այնուհետեւ Եզիտ 790–ին երկրորդ անգամ ըլլալով Արմինիայի կառավարիչ նշանակուեցաւ. այս ժամանակ խազարները յարձակած էին Արմինիայի եւ Ատրպատականի վրայ եւ իրենց տիրապետութեան տակ առած էին այդ երկիրները: Ան յաջողեցաւ պարտութեան մատնել խազարները եւ վերահաստատեց արաբական գերիշխանութիւնը: Ան մահացաւ 801–ին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 16–ին Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած՝ Թարգմանիչ վարդապետներուն, նախաձեռնութեամբ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին: Մշակոյթի Օրուան ձեռնարկը կը հովանաւորէր Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նագգաշեան, իր կողքին ունենալով եկեղեցական հայրերը եւ վարչական խորհուրդի անդամները: Հանդիսասրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ, մեծ մասամբ նկատելի էր ծնողներու ներկայութիւնը իրենց դպրոցական զաւակներուն հետ, նաեւ մշակութային արժէքներու խանդակից համակիրներ, որոնք եկած էին յարգանքի գէթ նուազագոյն տուրք մատուցանելու Հայոց Ոսկեդարը կերտող երախտաւորներու յիշատակին:

Հայ գիրերու գիւտին նուիրուած հանդիսութիւնը սկսաւ Վերժին Տէմիրճեանի արտասանած բացման խօսքով. ան ներկաները հրաւիրեց «պահ մը դոնէ խզելու կապերը դուրսի աշխարհի աղմուկէն ու ամփոփուիլ իրենց էութեան խորը, տեսնելու համար Թարգմանչաց տօնին մեծութիւնը, որ վեր է միջոցէ եւ ժամանակէ: Դարերը կ'անցնին, բայց միշտ անոնց հոգին կը շարունակէ ապրիլ ու ճառագայթել, լուսաւորելով ճամբան յաջորդող սերունդներուն»: Տեղին է յիշել թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին տարին երկու անգամ կը յիշատակէ մեր Ազգային եկեղեցական ու Հայ մշակոյթի պատմութեան կարեւոր իրադարձութիւնները, համաձայն իր տօնացոյցին: Հոկտեմբերը Հայրապետական կոնդակով կը հանդիսանայ մշակոյթի ամիս: Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Գեղամ Թորոսեան իր կարգին քաջալերական խօսքերով շնորհաւորեց հանդէսին կազմակերպիչները եւ շեշտեց թէ Ոսկեդարու Թարգմանիչները ամէն ժամանակ արժանի են մեր հաւաքական երախտագիտութեան, երբ կը նկատենք այսօրուան սերունդը ամենայն անտարբերութեամբ կը նայի ազգային արժէքներուն: Համոզուած ենք որ եկեղեցին, կրթական օճախները, մամուլը առանց յուսահատելու պիտի պայքարին ի գին ամէն զոհողութեան, փոխանցելու համար անկողոպտելի ժառանգութիւնը որ է հայ գիրը, հայ լեզուն. երաշխիքը մեր ազգին գոյութեան:

Օրուան յայտագիրը կը ներկայացնէր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Սեւուխ Ա. Քահանայ Պալըգեան, որ բեմ հրաւիրեց Անահիտ Տիւզեանն ու Մէրի Գասպարեանը որոնք յաջորդաբար երգեցին օրուան տօնին նուիրուած յատուկ շարականն ու ազգային երգը «Որք Զարդարեցին» եւ «Ով Մեծասքանչ դու լեզու»: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Անահիտ Յակոբեան, որ հանգամանօրէն ներկայացուց Թարգմանչաց խորհուրդը, նախքան գիրերու գիւտի պատմութեան անդրադառնալ, ամփոփ ձեւով տուաւ նկարագրականը նախամեսրոպեան շրջանի Հայաստանի մշակութային ու քաղաքական վիճակին: Հայոց սեփական գիր ու ինքնուրոյն Այբուբենի ստեղծումով, հայ ժողովուրդը գտաւ ամբողջական փրկութիւնը, իր ազգային, մշակութային ու քաղաքական բոլոր արժէքներով: Գիրերու գիւտին շնորհիւ եւ Թարգմանիչ վարդապետներու աշխատանքին, հայ ժողովուրդը սկսաւ Աստուած պաշտել մայրենի լեզուով ու քրիստոնէական վարդապետութիւնը սերտել հայերէնով: Բանախօսութեան վերջաւորութեան յիշեց թէ այսօր աշխարհացրիւ հայ ազգը ամէնուրեք գաղութներու մէջ մշակութային բազմատեսակ արտայայտութիւններով, հպարտութեամբ կ'ոգեկոչէ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետը, Սահակ Պարթեւ Հայրապետը, Վռամշապուհ Թագաւորը, որոնք մեծ վտանգներու ու փորձութիւններու դէմ ստեղծեցին Հայոց Այբ ու Բենը՝ 36 գինուորները Հայոց բանակին: Թարգմանչաց ու Մշակոյթի այդ օրը, կրկին անգամ հրաւէր եղաւ վերարժեւորելու մայրենի լեզուն օճախներէն ներս, մշակոյթը՝ մեր առօրեայ կեանքին մէջ, հայերէն թերթ ու գիրք կարդալով:

Անահիտ Յակոբեանի բանախօսութիւնը արժանացաւ ներկաներու կրկնակի ծափերուն: Ապա ծանօթ երգիչ Վիգէն Դարբինեան իր հաղորդական ոճով մեկնաբանեց «Այբ, բեն, գիմ», «Ջանձրացայ» եւ «Մամա օրդ է» երգերու շարքը տօնական խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծելով: Մինչ Գայեանէ Պալըգեան յաջորդաբար արտասանեց Ժագ Յակոբեանի «Խօսէ հայերէն» եւ Խաչիկ Դաշտենցի «Հայերէն» բանաստեղծութիւնները:

Հուսկ, վերջին բաժնի մէջ ելոյթ ունեցաւ Օրիորդ Իրիս Թորոսեան, որ դաշնակի վրայ հմուտ վարպետութեամբ նուագեց Արամ Խաչատրեանէ եւ Կոտըֆրուայէ երկու երաժշտական կտորներ, միանգամայն ազգային հպարտութեան զգացումով լեցնելով ներկաներուն սիրտերը: Վերջաւորութեան օրհնութեան խօսքը արտասանեց Առաջնորդ Հայրը, հրաւիրելով բոլորը միաձայնաբար բարձրաձայն արտասանելու Հայոց Այբուբենը եւ վկայեց թէ ժամանակները ամենեւին չնսեմացուցին գիրերու գիւտին բացառիկ ու պատմական մեծ նշանակութիւնը: Հայ ժողովուրդը երբեւէ չզլացաւ երախտագիտութիւնն ու յարգանքը իր երախտաւորներուն, որոնք դարձան սիրելի ու հարազատ, սկսած՝ թոթովախօս մանուկէն մինչեւ ծերունին: Մեր սպասումն է, որ յատկապէս նորահաս սերունդը միշտ հաղորդութեան մէջ մնայ Հայու կոչումին, զայն արժեցնելով իր կեանքով, վկայութեամբ եւ գործով:

Վերջաւորութեան ներկաները հիւրասիրուեցան ճոխ ընդունելութեամբ, պատրաստուած՝ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

Թարգմանչաց տօնին առիթով տեղին է յիշել Խաչատուր Աբովեանի պատգամը, իր բառերով: «Ձեզ եմ ասում, ձե՛զ, Հայոց նորահաս երիտասարդներ, ձեր անունին մեռնեմ, ձեր լարեխին ղուրպան, տաս լեզու սովորեցէք, ձեր լեզուն, ձեր հաւատքը ամուր պահեցէք»...:

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

L'ARMENIE AU MOYEN-AGE
LES HOMMES ET LES MONUMENTS

JEAN-MICHEL THIERRY

Un fort intéressant volume de 350 pages 146 pages d'illustrations en couleurs, plans et dessins dans le texte

Edition Zodiaque,
collection «Les formes de la nuit»,
Paris, 2000

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքը ամէն տարի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ յաճախող ուսանողութեան կրթանպաստներ կը յատկացնէ մրցոյթով:

Իւրաքանչիւր ուսանող – ուսանողուհի թեկնածութեան դիմումը պարտի յղել Լիզպոն Յունուար 1–էն մինչեւ Փետրուար 28, 2001 ամենաուշը:

Calouste Gulbenkian Foundation
Armenian Communities Department

Avenida de Berna, 45 A
PT-1067-001 Lisboa Codex
Portugal

Լրացուցիչ պայմաններն են. –

Ա. – Հայկական ծագում ունենալ, ծընած ըլլալ եւ ուսումը կատարել սփիւռքի տարածքին մէջ, 26 տարեկանէն նուազ:

Բ. – Յաճախել պետականօրէն ճանչցուած բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւն մը:

Գ. – Միաժամանակ նոյն ընտանիքէն երկու անգամ չեն կրնար նպաստ ստանալ Հիմնարկութենէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ – Կը պահանջուի թեկնածուներէն որ իրենց դիմումին հետ միասնեղ կցեն հակիրճ կենսագրական մը նշելով յաճախած բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան անունը, ուսման նիւթը, տարի, ստանալիք վկայականի անունը եւ ծնողաց տնտեսական դրութիւնը:

Այլ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ՝
http://www.gulbenkian.pt/armenia/b-ensinosuperior-ing.html

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO-MAGAZINE»

(21 Octobre)

ENTRETIEN AVEC LE PROF. BERNARD ANDREASSIAN

«Ֆիկառօ – Մակազին» հիւանդանոցներէն ետք (Հոկտեմբեր 14), Հոկտեմբեր 21–ի իր թիւին յաւելուածը յատկացուցած էր առողջարաններու եւ ներկայացուցած լաւագոյններու ցանկը, զանազան մասնագիտութեանց մէջ: Երակներու վիրաբուժական գործողութիւններու 50 լաւագոյններու Բ. տեղը կը գրաւէ «Հիւսիսի Սրտաբանութեան Կեդրոնը» (Սէն – Տընի) որու գլուխն է փրոֆ. Պերնար Անդրէասեան (նախկին բժշկապետ Պօժոն հիւանդանոցին), 18·55 նիշով, 20–ի վրայ, առաջին դիրքի վրայ է Գանի (Գալվատոս) Սէ – ԱՇ Փրիվէ Սէն – Մարթէն (19·09): Այս ընտրեալներու ցանկին մէջ է նաեւ Փարիզի Ալմբէ – Լապրուսթ առողջարանը, ուր կը գործեն ԻՒՄԱՖ–ի շարք մը բժիշկներ:

Այս առընչութեամբ, կարճ հարցազրոյց մը հրատարակուած է փրոֆ. Պ. Անդրէասեանի հետ, ուր ան կը բացատրէ երակներու գործողութեան յեղաշրջումը եւ թելադրանքներ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ազգային Վարժարանի Բաստրմաճեան թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 22–ին նախաձեռնութեամբ վարժարանին ԺԱ. դասարանին նշուած է Հայաստանի անկախութեան 9րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարը՝ Շանթ Գարայեան, փառերգին ունկնդրութենէն ետք, բեմ հրաւիրած է գեղարուեստական բաժնի մասնակցողները, ապա՝ օրուան բանախօսը՝ տոքթոր Շաքէ Մինասեան: Ան խօսած է գլխաւորաբար Սփիւռքի երիտասարդութեան դերին մասին՝ Հայապահպանման համար:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ. – Կամքի մասնաճիւղի ոտնագնդակի կրտսերներու խումբը (16–17 տարեկան) այս տարի եւս Գոնգորտիա լիկի ախոյեան հանդիսացած է:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Հիմակ կը հասկնաս, հիմակ, – պատասխանեց երիտասարդը, որ արդէն սահելով անցեր էր վերի տողերուն վրայէն.

«Ըսեր էիր, թէ ինչպէս Սուրէան յեղափոխականութեան շնորհիւ իր քաղքին գործին հետ ուզելով սրտինն ալ կարգադրել, կը փորձէ եւ կը յաջողի Մարտիկ աղային աղջիկը հրապուրել, սիրոյ կռիւները, պարտութիւնները եւ յաղթութիւնները նախադաս համարելով յեղափոխական կեանքիններուն, եւ քաղքենի ամուսնութեան մը ապահով ու խաղաղիկ նաւահանգիստը՝ անոր ալեկոծ ծովուն: Աղջիկը միամիտ, զգայուն ու անփորձ, Սուրէան՝ սիրուն, համակրելի ու սիրահար (այս բառը, բարեկա՛մ, սովորական իմաստով չեմ գործածեր կոր. «սիրահար» կ'ըսեմ, ինչպէս կ'ըսեն դաշնակահար, կամ ջութակահար, այսինքն սէր զարնող, սէր ածող), գործը դիւրաւ կ'եփի, կը հասուննայ: Մարտիկ աղա յեղափոխական մը, հերոս (կ'երեւի, թէ Սուրէան ինքզինքը հերոս կը կցուցեր է անոր) մը իր ընտանիքին մէջ ունենալու գաղափարէն շլացած, առկէ աւելի ի՞նչ մեծ երաշխաւորութիւն իրեն համար՝ ապագայ պատիւներու անվրէպ վայելումին եւ հաւատալով, թէ հայրենասիրական մեծ պարտականութիւն մը կը կատարէ, ազգին մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ իր աղջիկը Սուրէանին տալով, խանդավառութեամբ կ'ընդգրկէ այս միութեան գաղափարը, ու զայն իրականութեան կը վերածէ անմիջապէս, Սուրէանը, որ յեղափոխական ամօթխածութեամբ խղճահար, չէր ուզեր Աղեքսանդրիոյ մէջ կարգուիլ, հետը քաշելով բերելով հոս՝ Փարիզ եւ մատուռ մը խոթելով զայն իր աղջկան հետ:

«Ըսեր էիր, որ գրուածներ պատմեմ: Ահա իմ գիտցածներս: Դեռ աչքիս առջեւ է թօհաֆ տեսարան մը. Կիրակի օր մը Պուան գացեր էի պտոյտի. մէյ մըն ալ նայիս՝ Մարտիկ աղան դէմս ելաւ՝ փորը առջեւը ձգած ու գլուխը ետեւ, գլխարկը ֆէսի պէս դրուած, տանկ ծուռ, մէկ կողմ, պեխերու առատ ալիքներ ունգունքէն դուրս յորդած, շղենաւի մը քթէն քովերէն փրթող փրփուրի պատառներու պէս, ձեռքը հովանոցին վրայ՝ իբր մականի մը. աղջկանը ու իր զաւակնին պէս շիտակ ու բարակ Սուրէանին մէջտեղ կանգուն յաղթական բարձրութեամբը իր հասակին, կը ճառէր Զաքմաքճըլարի Կամպէթթայի մը յորդառատ պերճախօսութիւնով, պատկառելի գլուխը խելագար շարժումներով ուժգներէր՝ ձեռքի, հովանոցի եւ իրանի բուռն շարժականութեամբ իր խօսքերուն պատկեր, մարմին, շեշտ ու ցցունք տալով: Ատեն – ատեն բացագանչութիւններ, բրբիջներ, կիկլոպեան կոկորդէ մը դարբնուած վիթխարի բաներ, հսկայ թեւերու օդացունց բարախումներով, դուրս կը պոռթկային բերնէն՝ ապշութեան կամ հարցական կէտերու պէս անշարժ կեցնելով պտըտողները: Մօտեցայ իրենց հետաքրքիր մարդուն բացած մտիկ ընելու համար: Իր խօսքին նիւթը Խանասորի կռիւն էր, որուն լուրը դեռ նոր հասած էր Փարիզ: Կարծես Տաճիկը հոգի տուեր եւ Հայը հոգի առեր էր: Այդ պզտիկ կռիւը հսկայ ճակատամարտի մը եւ այդ պզտիկ յաջողութիւնը փառաւոր յաղթութեան մը դիւցազներգական համեմատութիւնները, շողշողուն գոյները հագած էին իր երեւակայութեան խանդավառ քալէտոսքոպին մէջէն: Դրօշակեաններուն եւ փէտայիներուն բոցեռանդ մէկ փառաբանումը կը փողերգէր, Հայաստանի մօտալուտ անկախացումը կը հռչակէր, հրաշալի Զատիկ մը երկարահիւծ լացի, գիշերէ մը ետքը Տաճկաստանի դամբանականը կը կարդար, հնչակեաններու բարոյական չեմ գիտեր ինչ Սէն – Պարթէլէմի մը կը ծանուցանէր, բոլոր բաներ, որ զինքը բարեկենդանի արարած մը կը դարձնէին, խոլ – զուարթ, խեղկատակ ու ունուցիկ...»:

– Ի՞նչ է ճանըմ տոռնք, – ընդմիջեց յանկարծ շուկացին սրտնեղ, – բացատրէ, նայինք քիչ մը...

Երիտասարդը նամակը վար դրաւ սեղանին վրայ ու ժողովրդական ընտանի բառերով ու բացատրութիւններով աչխոյժ դիմախաղութեամբ, պատկերացնող շարժումներով վերի հատուածը Թարգմանեց մարդուն, որ սկսաւ խնդալ լիակոկորդ:

(Տար. 101)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԻԼԱՆՕ. – Պր. Հրանդ Բամպակեան իր սիրելի կնոջ՝ Անահիտի *մահուան քառասունքին ի յիշատակ 3000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

Այս տխուր առթիւ, նաեւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ազգօգուտ ձեռնարկներու, անձամբ, նամակով կամ գրաւոր մասնակից եղան իր սուգին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թադէոս Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» Կիրակի, Նոյեմբեր 5–ին հանգուցեալ բոլոր հիմնադիր բարերարներու ու սատարողներու յիշատակին

Երգեցողութիւնները կը կատարուին յատկապէս հրաւիրուած երգչուհիի կողմէ:

Ի գիտութիւն բարերարներու գերդաստանի անդամներուն եւ շրջանի հայութեան:

Հոգեճաշ կը տրուի արարողութեան աւարտին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

27, Traverse de l'Eglise
Campagne Perrier — 13015 Marseille

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը՝
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ

Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4 ԵՒ 5

ՇԱԲԱԹ

ժամը 11 – 13
Ընթերցում վերլուծում
ՄԷԼԱՆԻ ՔԻԼԷՃԵԱՆ

ժամը 14·30 – 16·30
Քերականութիւն շարահիւսութիւն
ՄԵՍՐՈՊ ԱԴԱՄԵԱՆ

ժամը 16·45 – 18
Ուղղագրութիւն
ԷԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ

ժամը 10 – 12
Գրականութիւն
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ժամը 13·30 – 15·30
Պատմութիւն – Աշխարհագրութիւն
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ժամը 15·45 – 16·45
Համադրութիւն – Վիճաբանութիւն

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEMINAIRE DE FORMATION DES ENSEIGNANTS DE SES ECOLES

Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Les 4 et 5 novembre

— SAMEDI 4
11h - 13h : Lecture expliquée
Mélanie KILEDJIAN
14h30 - 16h30 : Grammaire—Syntaxe
Mesrop ATAMIAN
16h45 - 18h : Ortographe
Hélène MERDJANIAN

— DIMANCHE 5
10h - 12h : Littérature
Krikor BELEDIAN
13h30 - 15h30 : Histoire—Géographie
Anahit TER-MINASSIAN
15h45 - 16h45 : Synthèse—Débat.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

75–ԱՄԵԱԿ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Պաշտօնական հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան 2001, Ապրիլ 5 – 8:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

APPEL AU RASSEMBLEMENT

Ce prochain Mardi 7 Novembre, à l'initiative de Monsieur Jean-Claude GAUDIN, Vice-Président du Sénat, Sénateur-Maire de Marseille, une **procédure de discussion immédiate** sera lancée concernant la proposition de loi «**La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915**».

Malgré les pressions diplomatiques de la Turquie appuyée par quelques sympathisants des lobbies militaro-industriels, de plus en plus de sénateurs privilégient la tradition française de **respect des droits de l'Homme**. Ils sont soutenus en cela par l'ensemble des démocrates avec les citoyens français d'origine arménienne.

Nous les invitons tous à participer,

LE MARDI 7 NOVEMBRE A PARTIR DE 18 HEURES
AU

RASSEMBLEMENT

DEVANT LE SENAT, ANGLE RUE DE TOURNON ET RUE DE VAUGIRARD

Notre présence en grand nombre sera la preuve de notre détermination et incitera les quelques sénateurs encore hésitants à nous aider pour le triomphe de notre juste cause !

LE «COMITE DU 24 AVRIL»

Paris, le 26 Octobre

LE COMITE DE PARIS — ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 10 novembre à 20 heures 30

à une conférence donnée par

ANNA LEYLOYAN
(doctorante en histoire de l'art et chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO)

consacrée aux

Khatchkars arméniens

(MONUMENTS COMMEMORATIFS ET AUHENTIQUES PIERRES TOMBALES)

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS (métro Courcelles)

Renseignement: **01 42 27 12 26** / **01 45 20 03 18**

Participation aux frais : 30 F

ՄԿՆԻԿ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

Մանկավարժական դասախօսութիւններու շարք

«ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2, ժամը 20·30–ին
«Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

Տօն է Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորոց, Յայտնից եւ Անյայտից:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ծայրագոյն Պատրիարք
Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

– Ընտրեալ՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27–ին և Օծեալ՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4 1999–ին –

Երջանիկ այս առթիւ, Կիրակի, *Նոյեմբեր 5–ին, ի ժամու պատարագին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ* Հայրապետական *յատուկ* մաղթանք *պիտի կատարուի:*

Բոլորը կը հրաւիրուին այդ օր փութալ ներկայ ըլլալ Եկեղեցին՝ եւ աղօթել վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ ի փառս Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE

avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

— Entrée libre —

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :

01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 15–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
MARDI
31 OCTOBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.025 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.025

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 27 / 30)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հոկտեմբեր 27-ին յարգանքի զանազան արարողութիւններով ոգեկոչուած է Խորհրդարանի ութ զոհերուն յիշատակը: Նախ պետական աւագանին գլխաւորութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանին, ու ապա դիւանագէտներ, ժողովուրդը գացած են Եռաբլուր ուր Գարեգին Բ. հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Վազգէն Սարգսեանի յիշատակին: Ապա անցած են Պանթէոն ուր եւս Կաթողիկոսը հոգեհանգիստ կատարած է Կ. Դեմիրճեանի համար: Նոյն օրը այցեր կատարուած են Երեւանի քաղաքային պանթէոնը թաղուած միւս զոհերուն՝ Ե. Բախշեանի, Ռ. Միրոյեանի, Լ. Պետրոսեանի եւ Մ. Քոթանեանի շիրիմներուն: Իսկ Հ. Աբրահամեանի յիշատակը ոգեկոչուած է Գեղարքունիքի Սարուխան գիւղի գերեզմանատան մէջ, Ա. Արմենակեանի հոգւոյն հոգեհանգիստ մատուցուած անոր կառուցած Նորքի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին մէջ: Օփերային մէջ ալ տեղի ունեցած է ոգեկոչումի երեկոյթ:

Հոկտ. 28-ին ալ, Երեւանի Ճարտարագիտական Համալսարանի պատերէն մէկուն զետեղուած է Կարէն Դեմիրճեանի դիմաքանդակով յուշաքար: Արարողութեան, որուն ներկայ եղած են երեսփոխաններ, Կ. Դեմիրճեանի հարազատները, ուսանողական ընկերները, դասախօսներ, ուսանողներ, Համալսարանի տնօրէն Ե. Սարգսեան ներկայացնելով Կ. Դեմիրճեանի աւանդը, յիշատակած է անոր այդ հաստատութեան զարգացման կատարած ներդրումը, ուսանողական շրջանէն ետք որպէս դասախօս տարիներու վաստակը:

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Երկօրեայ պաշտօնական այցելութեան մը համար Հոկտ. 30-ին Երեւան կ'երթար Բելառուսիոյ վարչապետ Վլ. Երմոշին: Իրեն կ'ընկերանար պատուիրակութիւն մը:

ԻՐԱՆԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ «ԱՆԿՑԻ՛Ն ՀԱՅԵՐԸ» ԳՈՉԵՐՈՎ

«Հարաւային Ատրպէյճանի Ազատութեան Կուսակցութեան» կազմակերպութեամբ երկու հազար հոգինոց բողոքի ցոյց մը տեղի ունեցած է Թաւրիզի մէջ, պատճառելով իրանեան ապահովութեան ուժերու հետ ընդհարումներու: Ցուցարարները «Կեցցէ՛ Թրքութիւնը, անկցի՛ն Հայերը» գոչելով տողանցած են: Վայրկեանի մը լռութեամբ յարգուած է յիշատակը Ատրպէյճանի նախկին նախագահ Ա. Էլչիպէյի որ նկատուած է նախաձեռնող կուսակցութեան եւ «Մեծն Ատրպէյճանի Միութեան» հիմնադիրը: Ելոյթ ունեցողները ըսած են թէ Պարսիկները ճնշումի տակ կը պահեն 30 միլիոն ատրպէյճանցի Թուրքերը եւ թէ անոնք անպայման այդ լուծէն պիտի փրկուին:

Կազմակերպիչ կուսակցութեան նախագահը ըսած է թէ իրենց համար յաջողութիւն մըն էր ցոյցը եւ այսուհետեւ նման ցոյցեր տեղի պիտի ունենան եօթը — ութ այլ քաղաքներու մէջ ալ ուր Ատրպէյճանցիները կարեւոր համեմատութիւն ունին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱ՛ՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վ. ՊՈՒՏԻՆ, պաշտօնական առաջին այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ, որ եւրոպական վերջին քաղաքն է զոր կ'այցելէ, քանի պաղ հով մը փչած էր Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, այս վերջինիս քննադատութիւններուն պատճառաւ Չեչէնիոյ պատերազմին առթիւ: Այժմ, Պուտին մոռացութեան տուած է իր քէնը եւ կ'ուզէ սերտ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսայի հետ: Պուտին, կնոջը հետ, Փարիզ ժամանեց Հոկտեմբեր 29-ին եւ նոյն իրիկունն ալ ճաշեց O Փիէ տը Գոշոն համբաւաւոր ճաշարանը, որ կը գտնուի նախկին Հալերու շրջանը: Հոկտ. 30-ին կը սկսէր իր այցելութեան պաշտօնական մասը եւ առաջին առթիւ, Պուտին կը մասնակցէր Եւրոպական Միութիւն — Ռուսաստան վեհաժողովին: Ռուսաստանի տնտեսական վիճակը բարելաւման մէջ է, երկու տարի առաջ աղէտը անխուսափելի կը նկատուէր, ռուբլիի անկումն ալ կար եւ հիմա, պատկերը ճիշդ հակառակն է: Աճը, այս տարի 6-էն 7% է, գալ տարի ալ 4% կը նախատեսուի:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին տեղի ունեցան թաղապետական ընտրութիւններ: Այս ընտրութիւնը առաջին ազատ ընտրութիւնն էր որ կը կատարուէր Քոսովոյի մէջ եւ մասնակցութիւնը աւելի քան 80% էր, ինչ որ մեծ ուրախութիւն եւ հպարտութիւն պատճառեց Քուշնէրի, որ ՄԱԿ-ի կողմէ նշանակուած է որպէս կառավարիչ: Սերպերը քուէարկութեան չմասնակցեցան եւ Քուշնէր կ'ուզէ առանձին ընտրութիւն մըն ալ կազմակերպել անոնց համար: Առաջին արդիւնքներու համաձայն, լայն յաղթանակ մը տարած է չափաւորական՝ Քոսովոյի Ժողովրդավարական լիկան, որուն պարագլուխն է՝ Իպրահիմ Ռուկովա, ձայներու 60%-ով: 56 տարեկան, Ռուկովա Ֆրանսախօս է եւ Ֆրանսասէր, նախկին աշակերտ է Ռոլան Պարթի եւ սիրահար՝ Լա Ֆոնթէնի: Խորհրդանիշ մըն է Քոսովոցիներուն համար: Ինք էր որ ասպարէզ կարդաց Միլոսեւիչի, 1989-ին, երբ ջնջուեցաւ գաւառին ինքնավարութեան կարգավիճակը: Նոյն արդիւնքներուն համաձայն, ազատագրութեան բանակի պարագլուխը՝ Հաշիմ Թաչի ձայներու միայն 20-էն 25% ստացած է:

ՊԱՐԱՔ միշտ կը փորձէ Ազգային միասնութեան ստիպողական կառավարութիւն մը կազմել եւ այդ առընչութեամբ կը բազմացնէ հանդիպումները Շարոնի հետ: Մինչ այդ ճակատումները չեն դադրած եւ Հոկտեմբեր 28-ին իսկ, պաղեստինցի հինգ մեռեալ կար եւ աւելի քան 60 վիրաւոր: Եասէր Արաֆաթ յայտարարած է. «Ինթիֆատան կը շարունակուի մինչեւ որ պաղեստինեան դրօշակը ծածանի Երուսաղէմի վրայ»: Դէպքերու սկիզբէն ի վեր, այսինքն Շարոնի գրգռիչ այցելութենէն, որ այլեւս բարձի թողի եղած է եւ կը խօսուի «Պաղեստինցիներու ապստամբութեան» մասին, մեռեալներու թիւը 150-ի հասած է, գրեթէ ամբողջութեամբ Պաղեստինցի:

ՍԵՊՈՒՀ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ, որ Հարիրիի կողմէ Երիտասարդութեան եւ Մարմնամարզութեան նախարար նշանակուեցաւ («Յառաջ», Հոկտեմբեր 28/29) չմասնակցեցաւ կառավարութեան առաջին նիստին: Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը իր 30 անդամներով, պէտք է 2 հայ նախարար ունենար եւ այդ առընչութեամբ Լիբանանի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն բողոք բարձրացուցած է:

«ՄՈՆՏ» (Հոկտեմբեր 29) քանի մը տողով հետեւեալ լուրը կը հաղորդէր

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԵՐԸ

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահութիւնը Հոկտեմբեր 27-ի նիստին որոշած է եօթը հոգինոց գիտնականներու խումբ մը կազմել, որպէսզի «գիտականօրէն եւ անկողմնակալ կերպով» հետազօտուին Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները: Արդէն դիմում եղած է Թրքական Համալսարանի մը երկու դասախօսներուն, նաեւ Ֆրանսայէն ու ԱՄՆ-էն մէկական գիտնականի որպէսզի մաս կազմեն խումբին: Որպէս ապացոյց Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին անաչառութեան, պիտի հրաւիրուին «ծագումով հայ» գիտնականներ ալ:

Մասնագէտներու խումբը պիտի երթայ նաեւ Երեւան, ապա Օսմանեան դիւաններուն զուգահեռ, պիտի հաւաքէ նիւթին մասին գիտնականներու միջեւ այսօրուան պրպտումներն ու յօդուածները: Նկատի պիտի առնուին մինչեւ այսօր ցեղասպանութեան պնդումին տէր գիտնականներու աշխատասիրութիւնները եւ անոնց հակափաստերը պիտի հրապարակուին:

Խումբը, որոշուած է որ այս աշխատանքը աւարտէ մինչեւ 2001 Ապրիլ 24. կատարուելիք աշխատանքը Թրքերէն, անգլերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուներով լոյս պիտի տեսնէ ու Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ ղրկուի ամբողջ աշխարհի խորհրդարաններուն:

Այս զարգացումին զուգահեռ, Հոկտեմբեր 29-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ Մուրատ Պարտաքչը կը գրէ թէ վերջին շաբաթներուն պետական դիւաններու զանազան պահեստանոցներէն չդասաւորուած միլիոնաւոր փաստաթուղթեր կը փոխադրուին Թուղթի գործատան վերագործածելի նախանիւթի քաղաքէն դուրս գտնուող շտեմարանները: Այդ շտեմարանները կոչուած են «Դիւաններու պալատ» եւ ըստ լրագրողին, հոն պէտք է աշխատի կազմուած գիտնականներու խումբը:

Մ. Պարտաքչը ի տես այդ կարգադրութեան, կ'առաջարկէ խնդրոյ առարկայ նախանիւթը ոչ թէ գործատան շտեմարանը, այլ ուղղակի Թուղթի խմոր պատրաստող բաժինը ղրկել. «այդ ձեւով, կ'ըսէ ան, դարաւոր այդ փաստաթուղթերը նոր թուղթի խմորի վերածելով կը խնայուէր քանի մը յաւելեալ ծառի հատումը. թէ՛ բնապահական, թէ տնտեսական օգուտ կ'ապահովուէր, խնդիրն ալ արմատական լուծում գտած կ'ըլլար, քանի որ հայկական պնդումներու պատասխանելու նեղացուցիչ պարտաւորութիւնն ալ վերջնապէս վերցած կ'ըլլար: Աշխարհի ամէնէն կարեւորներէն վեց դարու դիւաններու փճացումով ամէն մարդ լայն շունչ մը կ'առնէր»...:

«Հայկական ցեղասպանութիւն» խորագրով. — «Ատրիէն Կութէյրոն, ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի ընդհ. քարտուղար եւ Հօթ - Լուարի ծերակուտական, օրէնքի առաջարկ մը ներկայացուց «Հրապարակաւ ճանչնալու» համար Հայկական ցեղասպանութիւնը: կառավարութիւնը կը մերժէ Ծերակոյտի

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի ՆԿԱՏԱՌՈՒԹԻՒՆ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Երկիւղալից բերկրութեամբ մխիթարուած մեր ժողովուրդին կը յայտնենք թէ
Նորին Սուրբ Օծութիւն
Տէր Տէր ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ծայրագոյն Պատրիարք —
Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց
այս Նոյեմբերի 8-էն 11, Հռոմ — Վատիկան կ'այցելէ հանդիպելու
Նորին Սրբութիւն
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ.
Սրբազան Պապին

Այս առթիւ, Սրբազան Քահանայապետը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի մասունք մը, որ կը գտնուի Նափոլի քաղաքին մէջ, պիտի յանձնէ Ամենայն Հայոց Հայրապետին:

Վեհափառ Հայրապետը դէպի Սուրբ Էջմիածին վերադարձի իր ճանապարհին, Փարիզէն պիտի անցնի եւ Շաբաթ, Նոյեմբեր 11-ի կէս գիշերին Ս. Մատուցը պիտի բերէ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Տաճար, «յերկրպագութիւն հաւատացեալ մեր ժողովուրդին» Հսկումի պաշտամամբ:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՇՏ՝ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Բոլոր թերթերը դրուատալից տողերով կ'անդրադառնար Ազնաւուրի համերգին: Հոկտեմբեր 28 թուակիր «Մոնտ»ի մէջ, Վերոնիք Մորթենը չէր խնայեր իր ածականները: Իր գրութեան ենթախորագիրն էր՝ «Pour sa dernière tournée, le chanteur défend avec naturel et aisance l'art perdu du music-hall»:

Իր բաւական երկար յօդուածին մէջ, լրագրողը անդրադառնալով նաեւ որ Ազնաւուր, 2003ին տարիքի բերմամբ չկարենայ իր դերը ստանձնել, կը գրէ՝ բայց եթէ բեմէն հեռանայ, որո՞ւ պիտի վիճակուի նման տաղանդով միւզիք — հոլը պաշտպանելու բախտը:

«Ֆիկարօ — Մատամ» (Հոկտեմբեր 29) երկար հարցազրոյց մը ունէր Ազնաւուրի հետ, որու կ'անդրադառնանք առանձին:

6 ՀԱՅԵՐ ՋԱԽՋԱԽՈՒԱԾ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա — Պաթում գիծը ապահովող օդանաւին մէջ, որ ջախջախուեցաւ Հոկտեմբեր 25-ին, 82 զոհերու մէջ կային 6 Հայեր:

Համպուրկի մէկ գաղթակայանին մէջ, որ հրոյ ճարակ եղած է Կիրակի, Հոկտ. 29-ին, երկու հայ մանուկներ մեռած են, ութ հոգի ալ վիրաւորուած է: Քննութեան արդիւնքը այն եղած է որ հրդեհը ծագած է հեռատեսիլի գործիքի մը պայթումէն:

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԼՈՒՐԵՐ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ - ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՌԱՆՑՔԷՆ

Այս օրերուն Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ նիստ կը գումարէ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը: Այդ առթիւ ջուրին երես կը յայտնուին դժգոհութիւններ, մտահոգիչ զարգացումներ որոնք կ'ըսուի թէ հետեւանք են Էջմիածնի վերջին շրջանի կարգադրութիւններուն:

«Մարմարա», Հոկտեմբեր 25-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքները պիտի չկարենան մասնակցիլ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին նիստին, առաջինը Երուսաղէմի մէջ տիրող ծանօթ կացութեան, երկրորդը՝ Թուրքիա-Հայաստան քաղաքական տագնապին պատճառով: Թերթը կ'անդրադառնայ նաեւ Էջմիածնի կարգ մը կարգադրութիւններուն Պոլսոյ պատրիարքութեան շրջանակին մէջ գտած վերապահութեան: Կ'ըսուի թէ Գարեգին Բ. առանց խորհրդակցելու Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին, կամ Եպիսկոպոսաց Ժողովին հետ, առաջինէն դուրս ձգած է Ներսէս Արք. Պօզապալեանի, կամ Գէորգ Արք. Սէրայտարեանի նման հոգեւորականներ: Նաեւ, առանց իրենց կարծիքին դիմելու, Գերգ. Հոգեւոր խորհուրդի միանական ատենապետութեան պաշտօնին կը կոչուին Երուսաղէմի ու Պոլսոյ պատրիարքները: Ատիկա կը մեկնաբանուի որպէս նոր քաղաքականութիւն որով Մայր Աթոռի ներկայի վարչութիւնը կը վերաբերի պատրիարքական զոյգ աթոռներուն: «Մարմարա» կ'ըսէ տակաւին թէ Պոլսոյ Կրօնական Ժողովը եւ Համայնքի ներկայացուցիչներ արդէն անընդունելի գտած են Մայր Աթոռէն ղրկուած նոր կանոնագրին նախագիծին տրամադրութիւնները:

Ուղղակի կաթողիկոսը թիրախ առած դժգոհութեան մը արձագանգն ալ կայ այդ էջին մէջ: Ինչպէս տեղեկացուցած էինք (Հոկտեմբեր 12), Գարեգին Բ. նոր նշանակումներ ըրած էր կարգ մը թեմերու մէջ որոնցմէ մէկն էր Ռուսաստան - Նախիջեւան թեմը: Անոր առաջնորդ Տիրան Արք. Կիւրեղեան պաշտօնազրկուած էր, կ'ըսուէր թէ պատասխանատու այլ պաշտօնի կը կոչուի, իսկ թեմին ղեկավարութիւնը յանձնուած էր Ս. Պետերբուրգի հոգեւոր հովիւ Եզրաս Աբեղայ Ներսիսեանի որ Գարեգին Բ.ի կրտսեր եղբայրն է:

Այս վերջին պարագային արձագանգած է Հայաստանի մամուլն ալ, մտահոգիչ տուեալներ ներկայացնելով: Ամէնէն լայն տեղը տուած է «Իրաւունք» շաբաթաթերթը (Հոկտեմբեր 20 _ 26)․ հոն կ'ըսուի թէ Հոկտեմբեր 15-ին Մոսկուայի ծխականները պաշտպանելու համար իրենց թեմի առաջնորդ Տիրան Արք.ը, հանրահաւաք մը կազմակերպած են Մայր Աթոռի քաղաքականութեան դէմ: Անոնք յայտնած են նաեւ թէ եթէ Տիրան Արք. չվերահաստատուի իր պաշտօնին մէջ, իրենք կը հրաժարին Էջմիածնի ենթակայութենէն եւ կը մտնեն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ենթակայութեան տակ: Կայ տեղեկութիւնն ալ թէ նախապէս, Մոսկուայի մէջ որոշ անձեր Տիրան Արք.ը պաշտօնանկ ընելու համար ստորագրութիւններ կը հաւաքէին եւ յետոյ այդ ստորագրութիւնները ղրկուած են Էջմիածին: Հոն ալ կ'ըսուի թէ Եպիսկոպոսին յաջորդ նշանակուածը Գարեգին Բ.ի հարազատ եղբայրը՝ Եզրաս Ներսիսեանն է:

Հոկտեմբեր 17-ի երկու օրաթերթեր ալ կ'արձագանգեն խնդրին. առաջինը «Առաւօտ»ն է որ քանի մը տող ունի միայն, երկրորդը «Ազգ»ը: Հոս ալ տեղ գտած է Էջմիածինէն անջատուելու եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ենթակայութեան մտնելու Մոսկուացիներու սպառնալիքը: Իսկ նոյն օրուան «Ազգ»ը տեղ տուած է յաւելեալ տեղեկատուութեան. ինչ կը վերաբերի Մոսկուայի Ս. Յարութիւն Եկեղեցիին բակը տեղի ունեցած հանրահաւաքին, թերթը կ'ըսէ թէ դէտեր չեն խուսափած պնդելէ թէ անոր հրահրողը եղած է նոյնինքն Տիրան Արք.ը, թէեւ երբ ցուցարարներու ուղեւ խօսք առած է, յորդորած է որ փոխանակ հանրահաւաքի, գրաւոր անհամաձայնութիւն յայտնեն Գարեգին Բ.ի: Սակայն, միաժամանակ ըսած՝ է թէ Մոսկուայի եկեղեցիին ծխական խորհուրդը գրեթէ ծուխին հովիւ նշանակած է. «Այսինքն թէ ինքը մտադիր չէ լքելու Ռուսաստանի մայրաքաղաքը»: Արդէն «Եկեղեցական» մակագրուած սիւնակներու մէջ զետեղուած տեղեկատուութիւնը խորագիր ունի «Տիրան Սրբազանը չի ցանկանում հեռանալ Մոսկուայից»:

Հետաքրքրական կէտ մը որ նիւթին մասին տարբերութիւն մը կը մատնէ «Ազգ»ի ու յիշեալ միւս թերթերուն միջեւ, այն է թէ Տիրան Արք.ի պաշտօնափոխութեան պարագաներուն մէջ սպրդած է թերահաւատութեան շեշտ մը, հաւատացեալներէն անոր «վայելած աջակցութեան» մասին. նաեւ տեղ գտած է հետեւեալ արտայայտութիւնը. «Տիրան Սրբազանի վերջին 10 տարիների խարդաւալի գործունէութեան էութիւնը հէնց Մոսկուայի գաղթօջախում»...: Այս հանգամանքը նկատի ունենալով է որ դժգոհութեան արտայայտութիւններուն, հանրահաւաքին դէտերը չեն խուսափած պնդելէ թէ այդ բաներուն հրահրողը նոյնինքն առաջնորդը եղած է:

Ինչ որ ալ ըլլայ իրականութիւնը, տեղի ունեցածը միայն մտահոգութիւն կրնայ պատճառել: Մանաւանդ երբ ցուցարարներ իրենց կամքը պարտադրելու նպատակով, սպառնացած են չահարկել Էջմիածին _ Անթիլիաս քարտը: Քաղաքական, նաեւ տնտեսական ու այլ բազմազան հարցերով արդէն ծայրայեղ չափով ծանրացած ներկայի մը մէջ, ինչպէս ոչ ոք պէտք ունէր եւ ունի նման լարումի. մանաւանդ 1700-ամեակի ամէն օր մեծցող աղմուկին մէջ որով ջանքը կ'ըլլայ ամբողջ աշխարհին տալու կրօնական իր հաւատքին ամբօրէն խարսխած ժողովուրդի պատկերը: Միակ մաղթելին է է որ դժգոհները, դժգոհութեան պատճառ նկատուողները կիրքերէ, չահարկումի ախորժակներէ չտարուին ու հայ աշխարհին խնայուին արդէն որոշ ժխտականներու _ աղանդներ, այլասերում, ճանաչումի պակաս, եւ այլն _ թիրախ մարզին մէջ դժուար դարմանելի նոր վէրքեր:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

L'ARMENIEN EN FAMILLE

GRAND DICTIONNAIRE FRANÇAIS — ARMENIEN OCCIDENTAL

TAKVOR TAKVORIAN

Nouvelle édition revue et amplifiée
par *Lévon TOROSSIAN*
Professeur et lexicographe

Ed. OPHRYS, Paris 2000

GRAND DICTIONNAIRE ARMENIEN — FRANÇAIS

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ՀԱՅԵՐԷՆ - ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

TAKVOR TAKVORIAN

52, avenue Jean-Jaurès — 05000 GAP

Ed. OPHRYS, Paris 2000

ՄԱՐՄԱՐԱ
ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԱՄԵՆԱԳԵՂԵՑԻԿ ԳՈՅՆԸ

Մարդիկ յաճախ իրարու կը հարցնեն:

– Ո՞րն է ամենագեղեցիկ գոյնը:

Իրականութեան մէջ այս հարցումին ձեւը պէտք է փոխուի: Ատիկա պէտք է ըլլայ.

– Ըստ քեզի, ո՞րն է ամենագեղեցիկ գոյնը:

Որովհետեւ ամէն մարդ տարբեր գոյն մը կը սիրէ: Հինգ տարեկան Թոռնիկս սա պահուն խենթ կ'ըլլէ մանիշակագոյնի համար: Երբեք չեմ տեսած որ այսքան փոքրիկ մանուկ մը այդքան սիրէ այդ քիչ մը անսովոր գոյնը: Մանիշակագոյն: Ամէն բանի մանիշակագոյնը: Հարիւրաւոր փոքրիկ կառքեր ունի խաղալու համար: Ամենասիրելիները մանիշակագոյն կառքերն են: Հագուստներուն մէջէն ամէնէն շատ մանիշակագոյնները կը սիրէ: Մենք ալ եթէ իրեն նուէր մը պիտի առնենք, կը ջանանք որ մանիշակագոյնը գտնենք: Վաղը թերեւս պիտի ձանձրանայ մանիշակագոյնէն, բայց այսօր իրեն համար ամենագեղեցիկ գոյնը այդ է:

Հարցուցէք մարդոց.

– Ո՞րն է ամենագեղեցիկ գոյնը:

Կարելի՞ է որ բոլորն ալ նոյնը պատասխանեն.

– Ամենագեղեցիկ գոյնը կարմիրն է:

Ո՛չ: Կարելի չէ: Ամէն մարդ տարբեր պատասխան մը ունի:

– Ես կարմիրը կը սիրեմ:

– Ես կանանչի սիրահար եմ:

– Ես կապոյտի նկատմամբ տկարութիւն ունիմ:

Թէ ինչո՞ւ:

Այս անգամ պատասխան չկայ:

Ոչ մէկուն համար դիւրին է պատասխանել թէ ինչո՞ւ կը սիրէ կարմիրը, կամ կապոյտը, կամ կանանչը: Ամէնէն պարզ պատասխանը ամէնէն անիմաստն է: Մարդ կարմիրը կը սիրէ որովհետեւ կարմիրը կը սիրէ: Այդ նախասիրութիւնը հաւանաբար ծնունդ առած է հոգեբանական որոշ ազդակներէ: Թերեւս գոյնի մը նախասիրութիւնը անհատի մը ներաշխարհէն գաղտնի բաներ մը կը մատնէ: Թերեւս մանկական շրջանին ապրուած զանազան փորձառութիւններ մեր մէջ սրած են սա կամ նա գոյնին նկատմամբ ենթագիտակցական նախասիրութիւն մը: Բայց այս բոլորը բացարձակ ալ չեն: Կարմիրի սիրահար մարդը ուրիշ գոյներէ ալ պիտի ախորժի եթէ յարմար առիթ մը ստեղծուի: Կարմիրի սիրահար մարդ մը կրնա՞ր արդեօք հանդուրժել ամբողջովին միայն կարմիրով ներկուած տեսերքի մը: Կամ եթէ տեսերքը ամբողջովին կարմիրով ներկուած ըլլար, պիտի գտնուէ՞ր մէկը որ պիտի ըսէր.

– Ես կարմիրը շատ կը սիրեմ:

Բայց ճի՞շդ է որ գոյն մը ուրիշ գոյնէ մէ աւելի գեղեցիկ կրնայ ըլլալ: Մեր անձնական նախասիրութիւնները երբեմն մեզի արգելք կը հանդիսանան որպէսզի գիտնանք կամ հաստատենք թէ բոլոր գոյները հաւասարապէս գեղեցիկ են: Այո՛: Կրնանք անվարան պնդել թէ բոլոր գոյները հաւասարապէս գեղեցիկ են: Բնութեան մէջ ո՛չ մէկ գոյն ուրիշ գոյնէ մը նուազ գեղեցիկ է: Բնութեան մէջ ո՛չ մէկ գոյն աւելորդ է: Եւ ո՛չ մէկը կրնայ համրել կամ հաշուել թէ բնութեան մէջ քանի՞ գոյն կայ: Գոյներու քանի՞ նրբերանգ: Միայն կանաչի քանի՞ նրբերանգ: Կամ կապոյտի: Կամ մայր գոյներու միացումէն ծնունդ առած ի՛նչ գոյներու: Բացարձակ սեւին ու բացարձակ ճերմակին միջեւ գոյներու քանի՞ ովկիանոս: Մինչեւ ո՞ւր կրնաք երթալ սա կամ նա գոյնէն ճամբայ ելլելով: Եւ կրնա՞նք հաշուել թէ ամէն վայրկեան աշխարհի վրայ քանի նկարիչ քանի նոր գոյն եւ գոյներու քանի՞ նոր համադրութիւն ստեղծելով զբաղած է: Գոյներու երանգապնակն ալ այնքան անսահման չէ՞ որքան ձայներու երանգապնակը:

Հոգեբանները գիտեն որ գոյները թելադրութիւններ ունին մարդուն ներաշխարհէն ներս: Կարմիրը մեզի կրնայ յիշեցնել արիւն, բայց կրնայ նաեւ յիշեցնել սէր, կամ արշալոյս: Կամ հաւկիթ: Կապոյտը մեզի երկի՞նք պիտի յիշեցնէ, թէ ծով: Կանանչը մարգագետի՞ն, թարմութի՞ւն, ծա՞ռ: Ամէն մարդուն բառաբանը տարբեր է: Որովհետեւ շատ բան կախեալ է մարդուս անցեալի ապրումներէն ու ճաշակներէն: Միայն թէ յայտնի է որ գոյները մեր վրայ կ'ազդեն ո՛չ թէ միայն անպայման ուրիշ բան մը յիշեցնելով, այլ նաեւ մեր մէջ ստեղծելով տրամադրութիւն: Կրնա՞նք պնդել թէ սեւ գոյնը այնքան լաւատեսութիւն կրնայ ներշնչել, որքան պիտի ներշնչէր ճերմակը: Կարմիրը թերեւս կը սրէ մեր ջղայնութիւնն ու եռանդը, կանանչը հանդարտութիւն ու լաւատեսութիւն կը թելադրէ, կապոյտը մեզ կը տանի դէպի երեւակայութիւն եւ թռիչք:

Բժիշկներն ալ գոյներէն կ'օգտուին իրենց յանձնարարութիւնները ընելու ընթացքին: Իմ անձնական սիրելի բժիշկս միշտ ինծի կը յանձնարարէ կարելի չափով հեռու մնալ երեք «ճերմակ»ներէ: Անոնք են՝ ալիւր, աղ եւ շաքար:

Անցեալ օր ալ բարեկամներէս մէկը կը յիշեցնէր իր բժիշկին յանձնարարութիւնը պտուղներու մասին.

«Կարելի չափով հեռու կեցիր կարմիր պտուղներէ, առատօրէն օգտագործէ կանանչ պտուղները»:

Բայց գիտենք որ գոյները, իրե՛նք, յանցաւոր չեն: Անոնք պարզապէս կը շէնցնեն մեր աշխարհը: Մեզի սիրելի կը դարձնեն մեր աշխարհը: Ճերմակ, կարմիր, կամ կանանչ:

Բ. Հ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան 2000, Սեպտեմբեր 10-ին ընտրուած Ներկայացուցչական Ժողովն – 35 աշխարհական անդամներով – իր անդրանիկ նիստը գումարեց Առաջնորդարանին մէջ, Հինգշաբթի օր, 2000, Սեպտեմբեր 28-ին, ընդ նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակին եւ Փարիզի Առաջնորդին՝ Բարձրաշնորհ Տ. Գիւտ Արք. Նագգաշեանի:

Առաջին հերթին, Ներկայացուցչական Ժողովն ամբողջացուց իր կազմը՝ ընտրելով իր Հոգեւորական անդամներն, յանձինս. _

Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեանի, Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեանի, Միւռոն Վրդ. Գըվըրգեանի, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեանի, Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըրգեանի, Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի, Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեանի:

Ապա Ներկայացուցչական Ժողովն ընտրեց իր դիւանը, ըստ հետեւեալին. _

Ատենապետ Պր. Գեղամ Թորոսեան,

Բ. Ատենապետ՝ Պր. Կարպիս _ Բոժէ Ջըրաշեան,

Ատենադպիր՝ Միւռոն Վրդ. Գըվըրգեան,

Բ. Ատենադպիր՝ Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան:

Վերջապէս, Ներկայացուցչական Ժողովն ընտրեց Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը:

Վարչական Խորհուրդին անդամ ընտրուեցան. _

Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեան, Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըրգեան, Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան, Պր. Վարուժան Ադնաւուր, Պր. Սարգիս Ալթունեան, Պր. Ռաուլ Գազանճեան, Պր. Տելեմաք Գավէգեան, Պր. Ժագ Գուսինեան, Պր. Շաւարշ Մարտիրոսեան, Պր. Րաֆֆի Նոէլ Պազըրճեան,

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սըրահին մէջ, Հոկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական երեկոյթը, նուիրուած արձակագիր Պօղոս Գուբելեանի: Խօսք առնելով Ստեփան Թոփչեան, բնութագրած է Գուբելեանի նոր վէպին՝ «Փասփոր»ի, մտայղացման եւ իրականացման ազդակները եւ նոր արժէքը: Գնահատական խօսքերով հանդէս եկած են Վիկտորիա Սանասարեան, Վահրամ Հաճեան, Գէորգ Քրիստինեան եւ փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան: Կէլ Դուրթեան ներկայացուցած է հեղինակին լեզուն ու ոճը:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Համբարձում Պէրպէրեանին: Բացումը կատարած է Տօքթոր Սիմոն Սիմոնեան: Յայտագիրը վարած է Յակոբ Պօղոսեան: Բանախօսած է Յովհաննէս Սալիպեան, ներկայացնելով Համբարձում Պէրպէրեանի կեանքն ու երաժշտական աւանդը: Արփինէ Փեհլիվանեան ներկայացուցած է Պէրպէրեանի գործերով հրապարակուած խտացեալ նոր սալը: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգչուհի Էլիզապէթ Փեհլիվանեան եւ դաշնակահար Վաչէ Մանկրեան: Սրտի խօսք արտասանած է Երուանդ Պապայեան: Յուշերու պատումով հանդէս եկած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Լոս – Անճըլըսի Կրիֆիթ զբօսայգիին մէջ, Հոկտեմբեր 7 – 8-ին, տեղի ունեցած է հայկական մշակութային փառատօն մը, կազմակերպութեամբ համալսարանական հայ երիտասարդներու: Այցելուներ առիթ ունեցած են ճանչնալու հայ մշակոյթը՝ պարերու, նկարչական գործերու, գորգերու եւ այլ մարզերու ցուցադրութեան շնորհիւ:

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»Ի 30-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Հիլթըն պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին, նշուած է «Քաջ Նազար» երգիծաթերթին 30-ամեակը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան: Ներկայ եղած եւ շնորհաւորանքի խօսքեր արտասանած են Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան, Շահէն Նազարեան եւ հանրային օտար դէմքեր: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է թերթին խմբագիրը՝ Յովհաննէս Բալայեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Փասատինայի Հ.Մ.Մ. Կարօ Սողանալեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է հայ մշակոյթին նուիրուած դասախօսութիւն մը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Յարութ Տէր – Դաւիթեան: Դասախօսած է փրոֆէսէօր Գէորգ Խրլոպեան՝ «Մովսէս Խորենացին եւ ազգային գաղափարախօսութիւնը» նիւթին շուրջ: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է դաշնակահար Սարգիս Քազարեան:

Նոյն սրահին մէջ, Հոկտ. 13-15 տեղի ունեցած է Մարտին Պետրոսեանի նըկարչական գործերու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Նոր Սերունդ Մըշակութային Միութեան: Արուեստագէտը մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու՝ Երեւան, Մոսկուա, Նիւ-Եորք, Վիէննա, Լոս-Անճըլըս եւ Պէյրութ:

ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԵՌՆԱՐԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 13-ին տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան ձեռնարկը: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան, անդրադարձած է Դպրեվանքին առաքելութեան: Տեսերիզի միջոցով իր պատգամը փոխանցած է Արամ Ա. Կաթողիկոս: Խօսք առնելով Գրիգոր Սրկ. Չէյթունցեան Դպրեվանքը բնորոշած է իբրեւ հոգեկերտումի, գոյակերտումի դարբնոց: Փակման իր խօսքով առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան կոչ ըրած է վերանորոգել հաւատարմութիւնը Դպրեվանքին հանդէպ: Ճաշի ընթացքին ելոյթ ունեցած են երգիչներ Յարութ Փամպուքճեան եւ Գառնիկ Սարգիսեան: Եղած նըւէրներէն գոյացած է շուրջ 50 հազար տոլար, ի նպաստ Դպրեվանքին:

«ՄԱՇՏՈՑ» ԳՈԼԷՃԻ 8-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Վէրտուկօ Քլապի սրահին մէջ, Հոկտ. 8-ին նշուած է «Մաշտոց» գոլէճի 8-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են Հայաստանի եւ Լիբանանի աւագ հիւպատոսները: Նախքան հանդիսութիւնը, ցուցադրուած են Պերճուհի Պայրամեանի կիրառական արուեստի գործերը, որոնց մասին դրուատանքի խօսքեր արտասանած են գոլէճին հիմնադիր նախագահը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան, փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան, Գէորգ Քրիստինեան, տոքթ. Յարութիւն Սադըրեան եւ Վահրամ Հաճեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է արուեստագիտուհին: Ապա, տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, զոր վարած է Նունէ Աւետիսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Հայաստանի եւ Լիբանանի աւագ հիւպատոսները: Հուսկ՝ տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան, գոլէճի անցեալն ու ներկայի ծրագիրները ներկայացուցած է, ի դէպ յայտնելով որ ցարդ տուած է 650 շրջանաւարտներ:

«ԼԻՃԷՆ ՁԱՅՆԵՐ» ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոլիվուտի հեռատեսիլի ակադեմիայի սրահին մէջ, Հոկտ. 18-ին տեղի ունեցած է Մայքըլ Յակոբեանի «Լիճէն ձայներ» փաստանկարի առաջին ցուցադրութիւնը: Ծանօթ է որ փաստանկարը կը ներկայացնէ կեանքը Խարբերդցի Հայերու, 1900-էն մինչեւ 1915-ի ցեղասպանութիւնը: Ցուցադրութենէն ետք խօսք առած են Փօլ Գրիգորեան եւ Հայ Ֆիլմի Հիմնարկութեան ատենապետ Ուոլթըր Քարապեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ բեմադիրը յոյս յայտնած է որ «Լիճէն ձայներ» փաստանկարը թարգմանուի թրքերէնի եւ հայերէնի:

ԼՐԱՏՈՒ

Պր. Մարք Պօյաճեան, Պր. Թորգոմ – Թիէրի Պօղոսեան, Պր. Մանուէլ Տէյիրմէնճեան:

Նորընտիր Վարչական Խորհուրդն իր անդրանիկ նիստը գումարեց Առաջնորդարանիս մէջ, Չորեքշաբթի օր, 2000, Հոկտեմբեր 4-ին, ընդ նախագահութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ ընտրեց իր Դիւանը՝ ըստ հետեւեալին. –

Վարչական Խորհուրդին Ատենապետ՝ Պր. Ժագ Գուլինեան,
Բ. ատենապետ՝ Պր. Րաֆֆի – Նոէլ Պագըրճեան,
Ատենադպիր՝ Պր. Շաւարշ Մարտիրոսեան,
Գանձապահ՝ Պր. Թորգոմ – Թիէրի Պօղոսեան,
Բ. գանձապահ Պր. Վարուժան Աղնաւուր:

ԴԻՒԱՆ

2000, Հոկտեմբեր 25
Փարիզ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Ն

ԺՊԻՏ

Երկու որսորդ ձմրանը մտնում են անտառ: Ցանկարծ գայլը յարձակւում է նրանց վրայ: Որսորդները կրակում են մինչեւ վերջին փամփուշտը, բայց ի զուր: Այնժամ նրանցից մէկը արագ – արագ սկսում է դահուկները հագնել: Միւսը ասում է.

– Ի զուր մի չարչարուիր, միեւնոյն է, գայլից արագ չես վազի:

– Իսկ ինձ պէտք էլ չէ գայլից արագ վազել: Ինձ պէտք է քեզանից արագ վազել...

LIVRES REÇUS

A CHACUN SON DESTIN

et

REGARD SUR LA RUSSIE D'AUJOURD'HUI

Albert ANDONIAN

Editions des Ecrivains, Paris, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

«Կեցցէ՛»ներ կը սլացնէր, երբ հրթիռներ, ի պատիւ փէտայիներուն, նախատինքի լուտանքի թունալից նետեր կ'արձակէր հնչակեաններուն՝ «Ասանկ բան մը ըրած ըլլալիք ունէի՞ն խայտառակները», «Անկցի՛»ներ կը նետէր Թուրքիոյ, Համիտին, տաճիկներուն, անդունդ մի վար գլորցնող կիցի հարուածներու պէս, կը խայտար, կը ճառագայթէր:

– Կեցցէ՛ Հայաստան, անկցի Տաճկաստան, կեցցե՛ն փէտայիք, անկցին Թիւրք, անկցի սուլթան Համիտ... Տաճիկին վերջը եկաւ, անիծուեցաւ, լմնցաւ գործը... կեցցեն փէտայիները, հէ՞, Սուրէեան:

«Սուրէեանին դէմքը դիտեցի, հեգնոտ ժպիտ մը նշմարեցի հոն, շատ թեթեւ: Օ՛, այդ ժպիտին կսմիթը, խայթումը, գնդասեղի չար ու սուր հարուածը, պոռոտ խանդավառութեան տիկին քով, որ կ'ունենար, կ'ունենար անվերջ՝ օդով, շունչով, խօսքով... յոյսով: Բաւական հետեւեցայ իրենց՝ խնդալու մարմաջները խղդելով, կլլելով եւ համակրած, չգիտեմ ինչո՞ւ, այդ մարդուն, որ զիս այնքան կը զուարճացնէր, այնքա՛ն:

«Ուրիշ դրուագ մը, զոր պատմեց ինծի Մարտիկ աղային սպասաւորը, որուն հետ տեսնուեցայ, քեզի տեղեկութիւններ ժողվելու համար: Գիտես, սպասաւորները որքան հետաքրքիր են եւ հետեւաբար անգաղտնապահ՝ երկու դրացի, ազգական բաներ: Քիչ մարդ կայ, որ ագահ ըլլայ այս բանին մէջ, այսինքն գաղտնիք վաստկող, ժողվող ու միայն իրեն համար պահող, ինչպէս ագահը իր ոսկիներուն համար: Գանք մեր պատմութեան, որ Աղեքսանդրիա տեղի ունեցեր է, քու քթիդ տակը, եւ զոր չես գիտեր անշուշտ, քանի որ չես գրեր նամակիդ մէջ: Սուրէեանը, ինչպէս գիտես, յաճախ Մարտիկ աղային կ'երթայ եղեր, իր ցանցերը կամ ոստայնը լարելու համար աղջկան շուրջը. երկար – բարակ կը նստի, կը խօսի եղեր հետը, իր բանտարկութենէն, իր յեղափոխական գործիչի կեանքէն դրուագներ պատմելով, սրտաշարժ կամ ահաբեկող տեսարաններ, մեծ մասամբ անշուշտ հնարուած, որոնք խեղճ միամիտ աղջիկը կը դողացնեն եղեր, վախի կամ յուզուած կարեկցութեան սարսուռներով (սպասաւորը ըսաւ ասիկա):

«Արդ, օր մը, աղջկանը մեծ մայրը կամ Մարտիկ աղային մայրը, ինչպէս կ'ըլլայ, յանկարծակիի կը բռնէ Սուրէեանը սիրահարներու դասական դիրքին մէջ, աղջկանը առջեւ ծունկի, ձեռքը շրթունքին տանելու վրայ, խոնարհ ու պաշտող, Ռոմէոական մնջումներով: Այդ կինը բնազդմամբ կ'ատէ եղեր Սուրէեանը, եւ տղուն բռնապետական կամքը միայն կըրցեր է զանի իրեն հարկադրել: Արդէն ինք չերեւար եղեր Սուրէեանին տունը գտնըւած պահուն: Բայց կասկածի եկած Սուրէեանին յաճախադէպ եւ անժամանակ այցելութիւններէն, մանաւանդ երկար գլուխ – գլուխներէն իր թոռանը հետ, օր մը լրտեսելու կ'ելլէ: Եւ կը բռնէ, առանց բռնուելու, բանլիքին ծակէն: Ի՛նչ ուրախութիւն. Նախախնամութիւնը իրեն միջոցը կուտար Սուրէեանը մէկէն տնէն դուրս նետել տալու Մարտիկ աղային իսկ ձեռքով, որ Պոլիս, սիրոյ մասին, կատարել ժաղօպէն մըն է եղեր:

«Արդ, ճիշդ յուսացածին հակառակը կը պատահի, Մարտիկ աղա կը բարկանայ, բայց որո՞ւ դէմ՝ ո՛չ աղջկանը, ո՛չ Սուրէեանին, այլ նոյն իսկ մօրը դէմ: Կռիւ մը կ'ընէ ասոր հետ, փառաւոր տեսակէն, երեսին զարնելով իր նախապաշարումները, անձկամտութիւնը, կ'ըսէ, թէ իրեն համար մեծ փառք մըն է, որ յեղափոխական մը, հերոս մը իր աղջիկը սիրէ եւ կնութեան առնէ, թէ պէտք է, որ ազգը իր աղջիկները տրամադրութեան տակ ձգէ այն կարիճներուն, որոնք զայն փըրկելու համար իրենց կեանքը կը վտանգեն, թէ ... թէ ... թէ ... եւ աղջիկը կանչելով անմիջապէս, ապշած, գայթակղած մօրը առջեւ խօսք կուտայ ժամ առաջ Սուրէեանին նշանել զինքը: Հարսնիքը տեղի ունեցաւ հոս, մեր մատուռին մէջ: Հրաւիրեալներ չկային գրեթէ, այլ հետաքրքիրներ, որոնց մէջ եւ ես, որովհետեւ հոս, Մարտիկ աղա բոլոր «ջոջերուն» հետ կռուած, թշնամացած է. գալով Սուրէեանի ընկերներուն, ասոնք ալ նախանձէ մղուած կամ սկզբունքով, ինչպէս կ'ըսեն, երես դարձուցած են իրմէ: Բախտաւոր մէկը չատել դժուար բան է, չխտալը...

«Ալ անկից վերջը Փարիզի հայ գաղթականութեան գլխաւոր դէպքերը, խօսակցութեան նիւթեղէնը Մարտիկ աղային ճառերը, Մարտիկ աղային շարժումները, խօսքերը, Մարտիկ աղային կռիւները, Մարտիկ աղային ճախողուածներն էին: Չմոռնամ ըսելու, որ հոս որչափ հերոսներ կային, գացին վրան թափեցան, փետտեցին, սոթտեցին զինքը, ինչպէս ճնճղուկներու երամ մը պտղալից ծառ մը: Իր առատաձեռնութիւնը սակայն դադրեցաւ մէկէն Սուրէեանին իրեն փեսայ ըլլալէն ետքը. կ'երեւայ, թէ սա վերջինը պարապ դրամարկղներ ժառանգել շատ չփափաքելով՝ ոսկիին ծորակը գոցել տուեր է Մարտիկ աղային՝ ով գիտէ, ինչ պատճառաբանութիւն մը հնարելով:

«Օր մըն ալ իմացանք, որ Սուրէեան եւ իր կինը Փարիզէ մեկներ են դէպի Իտալիա, ամուսնական ճամբորդութեան մը համար: Մարտիկ աղա շարունակեց իր ընթացքը՝ կռուելով, բարկացնել ուզելով եւ խնդացնել միայն յաջողելով: Որովհետեւ ալ կամաց – կամաց առջի օրերուն զայրոյթը անցած էր, եւ զինքը ա՛լ սկսեր էին նկատել իբր անկեղծ դերասան մը, գիւղազգաւէշտ մը ներկայացնող համոզումով ու կիրքով: Օր մըն ալ իմացայ, որ... ի՞նչ գիտե՞ս... Մարտիկ աղան իր հայրենասէրի, յեղափոխական մարաթլի ծիրանի վերարկուն կամ վայրագ զրահը մէկ կողմ նետած՝ նորէն հագեր է իր պահպանողականի քաղքենի ճիւպպէն, զոր ունէր Պոլիս եւ Աղեքսանդրիա նոր եկած ատենները: Այո՛, ըսին ինծի, թէ Մարտիկ աղան շաբաթ մը մէջտեղ չելլելէն ետքը, յանկարծ ապշեցնող երեւում մը ունեցեր է սրճարաններ, ընկերութեան մէջ Պոլսոյ Մարտիկ Աղան դարձած նորէն, նոր Մարտիկ աղային փորձառութեան արդիւնքներովը ճոխացած, այսինքն կատաղութիւն, ատելութիւն, ու՝ զինքը խաբող, զինքը շահագործողներուն դէմ:

(Շար. 102)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՊԷՅՐՈՒԹ. — Պր. Արմէն Յարութիւնեան 100 տոլար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Փարիզ Արմաղանեան կը նուիրէ 300 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ի յիշատակ իր վաղամեռ ձաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի մահուան 22-րդ տարելիցին:

(Շար. Ա. էջէն)

օրակարգին արձանագրել տալ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը, քուէարկուած՝ երեսփոխաններու կողմէ 1998-ին:

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՌԻ մէջ, կացութիւնը բարելաւուած է, կռիւները վերջ գտած են, գոնէ առժամապէս: Բայց, արինալի բախումներուն հաշուեկշիռը ծանր է: Կպակպօ եւ Ուաթարա իրարու վրայ կը ձգեն ջարդին պատասխանատուութիւնը: Մեռեալներու թիւը 80-էն աւելի էր եւ առջի օր դիակոյտ մը յայտնաբերուած է եւ վախ կայ որ ուրիշներ ալ գոյութիւն ունենան: Սպանութիւնները ահաւոր վայրագութեամբ կատարուած են: Այդ ուղղութեամբ ականատեսներու վկայութիւններն ալ սոսկում կը պատճառեն, մէկը կը պատմէ «14 տարու մանչուկ մը տեսայ որ չունի պէս մեռցուցին»:

ՓԻՆՈՇԷ հիւանդանոց փոխադրուած է Հոկտեմբեր 28-ին, թոքերու բորբոքումի հետեւանքով: Չիլիի նախկին մենատէրը 84 տարեկան է, 1973-էն 1990 գլուխն էր երկրին իշխանութեան:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է, ինչպէս կը նկարագրեն այն հաղուագիւտ ոչ — կառավարական կազմակերպութիւնները, որոնք տեղւոյն վրայ կը գտնուին: Գիւղեր աւերուած, տասնեակ հազարաւոր բնակիչներ տեղահանուած եւ ամէն օր նոր վիրաւորներ եւ զոհեր: Վրաստան եւ Ինգուշիա տասնեակ հազարաւոր գաղթականներ կան, որոնք չեն ուզեր վերադառնալ: Գրոզնիի կեդրոնէն բան չէ մնացած եւ մնացած բնակիչներն ալ մայրաքաղաքին շուրջը ապաստանած են, կառքերու կամ կէս փլատակներու չէքերու մէջ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ հիւսիսային արուարձաններէն Սթէնի մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին յարձակում մը գործուած է դրամ փոխադրող բեռնակառքի մը վրայ: Յարձակողները տեղն ու տեղը սպաննած են պաշտօնեաներէն մէկը եւ վիրաւորած միւս երկուքը: Միայն 3200 ֆրանք գտած են ու յաջողած խոյս տալ: Դրամ փոխադրողները, որոնք 5-րդ զոհն է գոր կուտան տարուոյն սկիզբէն ի վեր, 24 ժամուան գործադուլի դիմեցին: Իլանքուրի մէջ ալ, առեւտրական կեդրոնը հրոյ ճարակ եղած է Հոկտեմբեր 28-էն 29 լուսնալիք գիշերը: 7 ժամէն միայն կարելի եղած է մարել հրդեհը, 50 հրշէջներու մասնակցութեամբ: 17 խանութներ մոխիրի վերածուած են եւ կասկած կայ որ հրդեհը ոճրային արարք մը ըլլայ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, շուրջ 3000 հոգի ցոյց մը ըրին, Հոկտեմբեր 28-ին, ի նպաստ Պաղեստինցիներուն: Ցուցարարները տողանցեցին Պասթիյէն Պարպէս - Ռոշըշուար: Ֆրանսարնակ ալժերացի երիտասարդի մը, ՄԻՊ-ի (Արուարձանի Գաղթողներու Շարժում) լոզունգն էր. — «Բոլորս Պաղեստինցիներ ենք, սիոնականները մեր եղբայրներուն երկիրը կը գրաւեն, ոստիկանները՝ մերը, նոյն փաշիզմն է: Անոնք զէնքեր ունին, մենք՝ ոչինչ»:

ԻՐԱՔԻ հարաւային շրջանին վրայ, ամերիկեան եւ անգլիական օդանաւերու ռմբակոծութենէ մը սպաննուած են երկու իրաքցի բնակիչներ, երրորդ մըն ալ վիրաւորուած է:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

Տօն է Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ս. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՕԾՄԱՆ ԵՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ծայրագոյն Պատրիարք
Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

– Ընտրեալ՝ Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27-ին և Օծեալ՝ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4 1999-ին –

Երջանիկ այս առթիւ, Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին, ի ժամու պատարագին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Հայրապետական յատուկ մաղթանք պիտի կատարուի:

Բոլորը կը հրաւիրուին այդ օր փութալ ներկայ ըլլալ Եկեղեցին՝ եւ աղօթել՝ վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ ի փառս Հայաստանեայց մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ

Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4 ԵՒ 5

ՇԱԲԱԹ
ժամը 11 – 13
Ընթերցում վերլուծում
ՄԻԼԱՆԻ ՔԻԼԷՃԵԱՆ
ժամը 14.30 – 16.30
Քերականութիւն շարահիւսութիւն
ՄԵՍՐՈՊ ԱԴԱՄԵԱՆ
ժամը 16.45 – 18
Ուղղագրութիւն
ԻԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ
ԿԻՐԱԿԻ
ժամը 10 – 12
Գրականութիւն
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ
ժամը 13.30 – 15.30
Պատմութիւն – Աշխարհագրութիւն
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ
ժամը 15.45 – 16.45
Համադրութիւն – Վիճաբանութիւն

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Փարի Ալէզիա – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Ա)	2 – 3
ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ) – Պալար	3 – 1
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն Իսի – Փարի էՖ.Սէ.	3 – 3
Ս. Ժընըրվիէվ – Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ	0 – 2
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին – Ա.ԷՍ. Իւժին	3 – 0
Իզէրի Շրջան	
Ժոնս – ՀՄԸՄ Վիէն	4 – 2
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
Պաթի Ռոլան – ՀՄԸՄ Վալանս (Ա)	5 – 0
ՀՄԸՄ Վալանս (Բ) – Կիլըրան	2 – 1

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Միհրան – Միշու Շալճեանի մահուան քառասունքին առթիւ եղած նուիրատուութիւնները Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ միջոցաւ՝

Շալճեան ընտանիք 500-ական ֆրանք «Յառաջ»ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 250-ական Ֆր. Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւին եւ Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին, Վարդուհի Պօյաճեան 250-ական Ֆր. «Յառաջ»ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին և Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւին, Վահրամ Ծառայեան 200 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ժիլպէր Հարունեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին, Սեպուհ Ճանիկեան 100-ական ֆրանք «Յառաջ»ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցիին, Ժան Յովհաննէսեան 100 Ֆր. Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցիին, Երանուհի Կէօնճեան 100 Ֆր. Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցիին, Հրանդ Ճանիկեան 300 Ֆր. Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցիին, Տանիէլը Խաչատուրեան 150-ական Ֆր. Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցիին եւ Հայ Մշակոյթի Տան, Մարի Տօրումեան 200 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան, Յարութիւն Պօյաճեան 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Ռոլան Վարդանեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Բժիշկ Արմէն Թադոյեան 500 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան, Արմէն Ութուզեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Փարիզ Արմաղանեան 100 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Մարի Պապայեան 500 Ֆր. «Յառաջ»ին, Կարօ Միլտոնեան 200 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան, Ժաք Աւտոյեան 300 Ֆր. «Յառաջ»ին, Տիգրան Ղազարեան 250 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Ֆիլիփ Ղազարեան 250 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Ջաւէն Կապրիէլեան 200 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան, Քլեմանս Թիւթէլեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Մարի Պէրպէրեան 200 Ֆր. «Յառաջ»ին, Կարօ Յովսէփեան 250-ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ալպէր Պօղոսեան 250-ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

ՀՐԱՒԷՐ

Հայաստանի մէջ
Քրիստոնէութիւնը
պետութեան կրօնք հռչակելու
1700-ամեակի առթիւ

Երեւանէն ժամանած
ՌՈՒԶԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
պիտի կատարէ իր յօրինած

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17,
ժամը 20.30-ին Իսի-լէ-Մուլինոյի
Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
28, avenue Bourgain —
55, avenue Victor Cresson
Հեռաձայն. – 01 - 47 – 36 – 02 – 50

Շաբաթ, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20.30-ին Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ
8, rue Groupe Manouchian
Հեռաձայն. - 01 – 48 – 93 – 99 – 88

Մուտքի նուէր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Ս. Թադէոս Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին հանգուցեալ բոլոր հիմնադիր բարերարներու ու սատարողներու յիշատակին

Երգեցողութիւնները կը կատարուին յատկապէս հրաւիրուած երգչուհիի կողմէ:

Ի գիտութիւն բարերարներու գերդաստանի անդամներուն եւ շրջանի հայութեան:

Հոգեճաշ կը տրուի արարողութեան աւարտին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

27, Traverse de l'Eglise
Campagne Perrier — 13015 Marseille

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը՝
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«Issahakian»**
de Bagneux-Cachan

Les bénéfices d'une éducation bilingue

TABLE RONDE
avec
GILBERT DALGALIAN
Docteur en Linguistique
Présentation de son œuvre
le Mercredi 15 Novembre à 20h30
Signatures et dédicaces
à partir de 19h30
A la salle des Réunions de Cachan
Hôtel de Ville
Square de la Libération
94230 Cachan

Gilbert Dalgalian nous montre que tout enfant devenu bilingue dans un bon environnement acquiert par là même la capacité d'apprendre d'autres langues avec aisance et rapidité. Le plurilingue vit et s'enrichit dans la diversité des cultures.

—Entrée libre—

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ՄԿՆԻԿ ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

Մանկավարժական դասախօսութիւններու շարք

«ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

Բանախօս՝ Փրոֆ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2, ժամը 20.30-ին
«Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 15-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 6, ժամը 20.45-ին՝
Centre Administratif d'Asnières